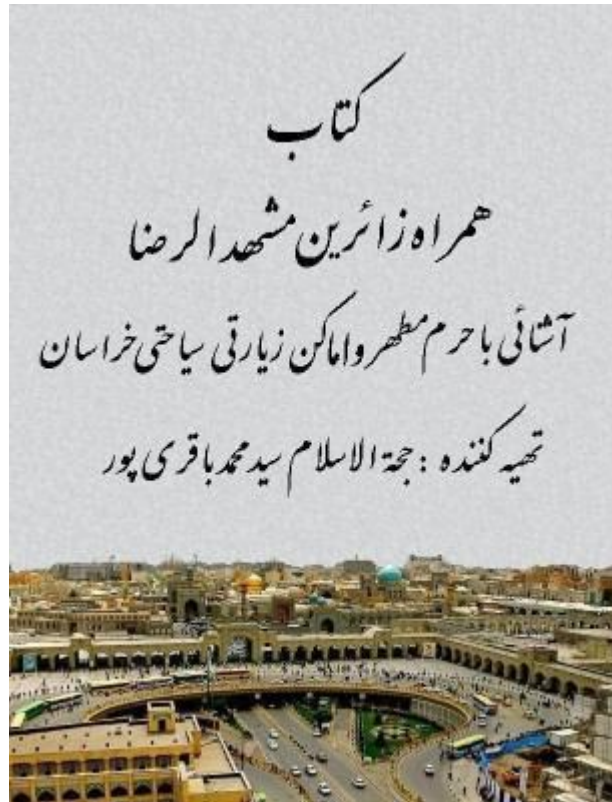

کتاب

همراه زائرین مشهدالرضا علیه السلام
آشنائی با حرم مطهر رضوی علیه آلاف التحية والثناء
آشنائی با اماکن زیارتی - سیاحتی خراسان
مشهد - قوچان - بجنورد - نیشابور - سبزوار - طبس - بیرجند
تهیه و تنظیم
توسط حجّة الاسلام حاج سید محمد باقری پور
در مؤسسه فرهنگی هدایت
www.hedayt.tv

مقدمه کتاب

بسم الله الرحمن الرحيم السلام على غوث الالهفان الذي صار به ارض خراسان خراسان. الذي لا ذ به الطيبة والقوم جلوس - من ابوه المرتضى يزكو ويعلو ويروس. سلام بر فریادرس بیچارگان ودرماندگان ، سلام بر آن کسی که سرزمین خراسان (محل طلوع خورشید) با آمدن ابوه این سرزمین محل طلوع خورشیددگری شد (خورشیدامامت وولایت) ومحل طلوع نورالهی به این سرزمین گردید ، همان نوری که : مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجْجَةِ الزُّجْجَةِ كَلْهَا كَوْكَبٌ دُرِّي يُوقِدُ مِنْ شَجَرَةِ مَبْلَكَةِ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يَضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارُ الْأَمْثَالِ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

«نور ۳۵» مثل نور خداوند همانند چراغانی است که در آن چراغی

(پیر فروغ) باشد، آن چراغ در حبابی قرار گیرد، حبابی شفاف و درخشنده همچون یک ستاره فروزان، این چراغ با روغنی افروخته میشود که از درخت پربرکت زیتونی گرفته شده که نه شرقی است و نه غربی؛ (روغنش آنچنان صاف و خالص است که) نزدیک است بدون تماس با آتش شعله ور شود؛ نوری است بر فراز نوری؛ و خدا هر کس را بخواهد به نور خود هدایت میکند، و خداوند به هر چیزی داناست. وایضا سرزمین خراسان بین دوکوه با آمدن او باغ بهشتی شد که: بین الجبلین روضة من ریاض الجنة. آری اگر امام علی بن موسی الرضا علیه السلام به این سرزمین نیامده بود این سرزمین خراسان نبود و باغ بهشتی نبود و اینگونه پررونق و باصفا نبود و سالیانه بیش از دوازده میلیون نفر به این سرزمین نمی آمد، اگر این سرزمین کعبه آمل عاشقان ولایت و امامت شده است به برکت آن وجود مقدس است که : اغنیا مکه روند و فقرا روبه حریمش ۰۰۰ جان عالم به فدایش که بود حج فقیران ۰۰۰ سلام براو و سلام بر پدر و اجداد طاهرین او و سلام بر فرزندش مهدی موعود.

اینک این خدمتگذار آن امام همام و خادم اهل البيت و همسایه حریم پربرکتش و طلبه حوزه علمیه مشهد در راستای خدمت به زائرین آن امام همام پس از نوشتن کتابهای الکترونیکی همراه زائرین عتبات عالیات «که چاپ شده است» و همراه زائرین سوریه ، و همراه زائرین مکه و مدینه ، و همراه زائرین حضرت معصومه علیها سلام «که چاپ شده است» ، مبادرت به نوشتن کتاب همراه زائرین امام رضا علیه السلام نموده ام.

کتاب همراه زائرین امام رضا علیه السلام راهنمایی است برای زائرین سرزمین بهشت ، در این کتاب زائرین و مجاورین حضرتش با حریم مقدس رضوی علیه آلاف التحية والثناء و اماکن متبرکه و علماء مدفون در جوار آن امام همام و امام زادگان و اماکن تاریخی ، مذهبی و زیارتی سیاحتی مشهد ، حوزه های علمیه ، اماکن زیارتی و سیاحتی و توقفگاه های چهارمسیر از مشهد به سایر نقاط ایران «مسیر مشهد به قوچان و شمال» ، «مسیر مشهد به نیشابور و تهران» ، «مسیر مشهد به تربت حیدریه و طبس و تربت حیدریه و بیرجند» ، «مسیر مشهد به فریمان و تربت جام» آشنا خواهند شد. و ایضا دعاها و زیارت های مورد نیاز زائرین، خاصه زیارت امام هشتم علی بن موسی الرضا المرتضى علیه السلام در ابتدای کتاب آورده شده است.

بخش اول دعاها و زیارات

زیارتنامه امام رضا علیه السلام

پس بدان که از برای آن بزرگوار زیارات چندی نقل شده و زیارت مشهور آن حضرت زیارتی است که در کتب معتبره مذکور است و به شیخ جلیل القدر محمد بن الحسن بن الولید که از مشایخ جناب صدوق است منسوب گردانیده‌اند و از مزار ابن قولویه رحمة الله علیه معلوم می‌شود که از ائمه علیهم السلام مروی بوده باشد و کیفیت آن موافق کتاب من لا یحضره الفقیه چنان است که چون اراده نمایی زیارت کنی قبر امام رضا علیه السلام را در طوس پس غسل کن پیش از آنکه از خانه بیرون روی و بگو در وقتی که غسل می‌کنی:

اَللّٰهُمَّ طَهِّرْنِيْ وَ طَهِّرْ لِيْ قَلْبِيْ وَ اشْرَحْ لِيْ صَدْرِيْ وَ اَجْرِ عَلٰی لِسَانِيْ مِدْحَتَكَ وَ الثَّنَاءَ عَلَيْكَ فَاِنَّهُ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِكَ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ لِيْ طَهُوْرًا وَ شِفَاءً.

و می‌گویی در وقت بیرون رفتن:

بِسْمِ اللّٰهِ وَ بِاللّٰهِ وَ اِلَى اللّٰهِ وَ اِلَى اَبْنِ رَسُوْلِ اللّٰهِ حَسْبِيَ اللّٰهُ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ اَللّٰهُمَّ اِلَيْكَ تَوَجَّهْتُ وَ اِلَيْكَ قَصَدْتُ وَ مَا عِنْدَكَ اَرَدْتُ.

پس چون بیرون روی بر در خانه خود بایست و بگو:

اَللّٰهُمَّ اِلَيْكَ وَجْهْتُ وَجْهِيْ وَ عَلَيْكَ خَلَفْتُ اَهْلِيْ وَ مَالِيْ وَ مَا حَوَّلْتَنِيْ وَ بَكَ وَثَقْتُ فَلَا تُخَيِّبْنِيْ يَا مَنْ لَا يَخِيْبُ مَنْ اَرَادَهُ وَ لَا يَضِيْعُ مَنْ حَفِظَهُ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ احْفَظْنِيْ بِحِفْظِكَ فَاِنَّهُ لَا يَضِيْعُ مَنْ حَفِظْتَ.

پس هر گاه رسیدی به سلامت اِنْ شَاءَ اللّٰهُ پس هر گاه خواهی به زیارت بروی غسل بکن و بگو در وقتی که غسل می‌کنی:

اَللّٰهُمَّ طَهِّرْنِيْ وَ طَهِّرْ لِيْ قَلْبِيْ وَ اشْرَحْ لِيْ صَدْرِيْ وَ اَجْرِ عَلٰی لِسَانِيْ مِدْحَتَكَ وَ مَحَبَّتَكَ وَ الثَّنَاءَ عَلَيْكَ فَاِنَّهُ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِكَ وَ قَدْ عَلِمْتُ اَنَّ قَوَامَ دِيْنِيْ التَّسْلِيْمُ لِأَمْرِكَ وَ الْاِتِّبَاعُ لِسَنَةِ نَبِيِّكَ وَ الشَّهَادَةُ عَلٰی جَمِيْعِ خَلْقِكَ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ لِيْ شِفَاءً وَ نُوْرًا اِنَّكَ عَلٰی كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ .

پس بیوش پاکیزه‌ترین جامه‌های خود را و برو با پای برهنه به آرامی و وقار و دلت بیاد خدا باشد و اللّٰهُ أَكْبَرُ و لا اِلهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ بگو و گامهای خود را کوتاه بردار و چون داخل روضه مقدسه شوی بگو:

بِسْمِ اللّٰهِ وَ بِاللّٰهِ وَ عَلٰی مِلَّةِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَ آلِهِ أَشْهَدُ اَنْ لَا اِلهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَ خَدَّةُ لَا شَرِيْكَ لَهُ وَ أَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُوْلُهُ وَ اَنْ عَلِيًّا وَلِيُّ اللّٰهِ.

پس برو بنزد ضریح و قبله را در پشت خود بگیر و روبروی آن حضرت بایست و بگو:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَأَنَّ سَيِّدَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ وَأَنَّ سَيِّدَ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ وَنَبِيِّكَ وَسَيِّدِ خَلْقِكَ أَجْمَعِينَ صَلَاةً لَا يَقْوَى عَلَى إِحْصَائِهَا غَيْرُكَ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَبْدِكَ وَأَخِي رَسُولِكَ الَّذِي انْتَجَبْتَهُ بِعِلْمِكَ وَجَعَلْتَهُ هَادِيًا لِمَنْ شِئْتَ مِنْ خَلْقِكَ وَالدَّلِيلَ عَلَى مَنْ بَعَثْتَهُ بِرِسَالَتِكَ وَدِيَانِ الدِّينِ بِعَدْلِكَ وَفَضْلِ قَضَائِكَ بَيْنَ خَلْقِكَ وَالْمُهَيْمِنَ عَلَى ذَلِكَ كُلِّهِ وَالسَّلَامَ عَلَيْهِ وَرَحْمَةَ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى فَاطِمَةَ بِنْتِ نَبِيِّكَ وَزَوْجَةِ وَلِيِّكَ وَأُمَّ السَّبْطَيْنِ الْحُسَيْنِ وَالْحُسَيْنِ سَيِّدَيِ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ الطَّاهِرَةِ الطَّاهِرَةِ الْمُطَهَّرَةِ النَّقِيَّةِ النَّقِيَّةِ الرَّضِيِّيَّةِ الرَّكِيَّةِ سَيِّدَةِ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ أَجْمَعِينَ صَلَاةً لَا يَقْوَى عَلَى إِحْصَائِهَا غَيْرُكَ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ سَبْطَيِ نَبِيِّكَ وَسَيِّدَيِ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ الْقَائِمِينَ فِي خَلْقِكَ وَالدَّلِيلَيْنِ عَلَى مَنْ بَعَثْتَ بِرِسَالَتِكَ وَدِيَانِي الدِّينِ بِعَدْلِكَ وَفَضْلِي قَضَائِكَ بَيْنَ خَلْقِكَ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَبْدِكَ الْقَائِمِ فِي خَلْقِكَ وَالدَّلِيلِ عَلَى مَنْ بَعَثْتَ بِرِسَالَتِكَ وَدِيَانِ الدِّينِ بِعَدْلِكَ وَفَضْلِ قَضَائِكَ بَيْنَ خَلْقِكَ سَيِّدِ الْعَابِدِينَ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَبْدِكَ وَخَلِيفَتِكَ فِي أَرْضِكَ بِأَقْرَبِ عِلْمِ النَّبِيِّينَ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ عَبْدِكَ وَوَلِيِّ دِينِكَ وَحُجَّتِكَ عَلَى خَلْقِكَ أَجْمَعِينَ الصَّادِقِ الْبَارِّ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُوسَى بْنِ جَعْفَرِ عَبْدِكَ الصَّالِحِ وَلِسَانِكَ فِي خَلْقِكَ النَّاطِقِ بِحُكْمِكَ وَالْحُجَّةِ عَلَى بَرِيَّتِكَ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرَّضَا الْمُتَرَتِّبِ عَبْدِكَ وَوَلِيِّ دِينِكَ الْقَائِمِ بِعَدْلِكَ وَالدَّاعِي إِلَى دِينِكَ وَدِينِ آبَائِهِ الصَّادِقِينَ صَلَاةً لَا يَقْوَى عَلَى إِحْصَائِهَا غَيْرُكَ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَبْدِكَ وَوَلِيِّكَ الْقَائِمِ بِأَمْرِكَ وَالدَّاعِي إِلَى سَبِيلِكَ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَوَلِيِّ دِينِكَ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْعَامِلِ بِأَمْرِكَ الْقَائِمِ فِي خَلْقِكَ وَحُجَّتِكَ الْمُؤَدِّي عَنْ نَبِيِّكَ وَشَاهِدِكَ عَلَى خَلْقِكَ الْأَمَحْمَدِ وَبِكِرَامَتِكَ الدَّاعِي إِلَى طَاعَتِكَ وَطَاعَةِ رَسُولِكَ صَلَوَاتُكَ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى حُجَّتِكَ وَوَلِيِّكَ الْقَائِمِ فِي خَلْقِكَ صَلَاةً تَامَّةً نَامِيَةً بَاقِيَةً تُعَجِّلُ بِهَا فَرَجَهُ وَتُنْصِرُهُ بِهَا وَتَجْعَلُنَا مَعَهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَتَقَرَّبُ إِلَيْكَ بِحُبِّهِمْ وَأُؤَالِي وَلِيِّهِمْ وَأُعَادِي عَدُوَّهُمْ فَارْزُقْنِي بِهِمْ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاصْرِفْ عَنِّي بِهِمْ شَرَّ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَهْوَالَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

پس می نشینی نزد سر آن حضرت و می گویی:

اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَلِیَّ اللّٰهِ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا حُجَّةَ اللّٰهِ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا نُورَ اللّٰهِ فِي ظُلُمَاتِ الْاَرْضِ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا عَمُوْدَ الدِّیْنِ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَاْرَثَ اٰدَمَ صِفْوَةَ اللّٰهِ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَاْرَثَ ذَوِّجِ نَبِیِّ اللّٰهِ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَاْرَثَ اِبْرٰهیمَ خَلِیْلِ اللّٰهِ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَاْرَثَ اِسْمَاعِیْلَ ذَبِیْحِ اللّٰهِ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَاْرَثَ مُوسٰی كَلِیْمِ اللّٰهِ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَاْرَثَ عِیْسٰی رُوحِ اللّٰهِ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَاْرَثَ مُحَمَّدٍ رَسُوْلِ اللّٰهِ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَاْرَثَ اَمِیْرِ الْمُؤْمِنِیْنَ عَلِیُّ وَوَلِیِّ اللّٰهِ وَوَصِیِّ رَسُوْلِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَاْرَثَ فَاطِمَةَ الزَّهْرٰءِ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَاْرَثَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ سَیِّدَی شَبَابِ اَهْلِ الْجَنَّةِ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَاْرَثَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ زَیْنَ الْعَابِدِیْنَ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَاْرَثَ

مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بِأَقْبَرِ عِلْمِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ الْبَارِ
السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ مُوسَى بْنِ جَعْفَرِ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الصَّدِيقُ الشَّهِيدُ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا
الْوَصِيُّ الْبَارُّ التَّقِيُّ أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ وَأَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَيْتَ عَنِ
الْمُنْكَرِ وَعَبَدْتَ اللَّهَ (مُخْلِصًا) حَتَّى أَتَاكَ الْيَقِينُ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَ
بَرَكَاتُهُ.

پس خود را بر ضریح می چسبانی و می گویی:

اَللّٰهُمَّ اِلَيْكَ صَمَدٌ مِنْ اَرْضِيْ وَ قَطْعُ الْبِلَادِ رَجَاءٌ رَحْمَتِكَ فَلَا تُخَيِّبْنِيْ وَلَا تُرَدِّنِيْ بِغَيْرِ قَضَاءٍ
حَاجَتِيْ وَ اَرْحَمْ تَقْلِبِيْ عَلٰى قَبْرِ ابْنِ اُخِيْ رَسُوْلِكَ صَلَوَاتُكَ عَلَيْهِ وَ اٰلِهِ بِاَبِيْ اَنْتَ وَ اُمِّيْ يَا مَوْلَايْ
اَنْتَ اَيْتُكَ زَائِرًا وَ اَفْدًا عَائِدًا مِمَّا جَنَيْتُ عَلٰى نَفْسِيْ وَ اَحْتَبَبْتُ عَلٰى ظَهْرِيْ فَكُنْ لِيْ شَافِعًا اِلَى اللّٰهِ
يَوْمَ فَقْرِيْ وَ فَاقَتِيْ فَلَكَ عِنْدَ اللّٰهِ مَقَامٌ مُحَمَّدٌ وَ اَنْتَ عِنْدَهُ وَجِيْهٌ .

پس دست راست را بلند می کنی و دست چپ را بر قبر می گشایی و می گویی :

اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَتَقَرَّبُ اِلَيْكَ بِحُبِّهِمْ وَ بِوِلَايَتِهِمْ اَتَوَلِّيْ اٰخِرَهُمْ بِمَا تَوَلَّيْتُ بِهِ اَوَّلَهُمْ وَ اَبْرَأُ مِنْ كُلِّ وَ لِيَجْزِيَ
دُوْنَهُمُ اَللّٰهُمَّ الْعَنِ الَّذِيْنَ بَدَلُوْا نِعْمَتَكَ وَ اَتَهَمُّوْا نَبِيَّكَ وَ جَحَدُوْا بِاَيَاتِكَ وَ سَخَرُوْا بِاِمَامِكَ وَ حَمَلُوْا
النَّاسَ عَلٰى اُكْتَاَفِ آلِ مُحَمَّدٍ اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَتَقَرَّبُ اِلَيْكَ بِاللَّعْنَةِ عَلَيْهِمْ وَ الْبَرَاءَةِ مِنْهُمْ فِي الدُّنْيَا وَ
الْآخِرَةِ يَا رَحْمٰنُ.

پس بر می گردی و بنزد پای آن حضرت می روی و می گویی :

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ صَلَّيْ اللّٰهُ عَلٰى رُوْحِكَ وَ بَدَنِكَ صَبَرْتَ وَ اَنْتَ الصَّادِقُ الْمُصَدِّقُ قَتَلَ
اللّٰهُ مَنْ قَتَلَكَ بِالْاَيْدِيْ وَ الْاَلْسُنِ.

پس تضرع و مبالغه کن در لعنت کردن بر کشنده امیر المؤمنین و قاتلان حسن و حسین علیهم السلام و
قاتلان جمیع اهل بیت رسول خدا علیهم السلام.

پس «اگر ممکن باشد» از پشت قبر برو و نزد سر آن حضرت دو رکعت نماز بکن در رکعت اول سوره یس و
در رکعت دوم سوره الرحمن بخوان و جهد کن در دعا و تضرع و بسیار دعا کن از برای خود و پدر و مادر
خود و جمیع برادران مؤمن خود و آنچه خواهی نزد سر آن حضرت بمان و باید که نمازهای خود را نزد
قبر بکنی.

و بدان نیز که لعنت کردن بر قاتلان ائمه علیهم السلام به هر زبانی که کرده شود خوب است و اگر این
عبارت را که از بعضی ادعیه اخذ شده بخواند شاید انساب باشد.

اَللّٰهُمَّ الْعَنِ قَتْلَةَ اَمِيْرِ الْمُؤْمِنِيْنَ وَ قَتْلَةَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ وَ قَتْلَةَ اَهْلِ بَيْتِ نَبِيِّكَ
اَللّٰهُمَّ الْعَنِ اَعْدَاءَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ قَتْلَتَهُمْ وَ زَدَهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ وَ هَوَانًا فَوْقَ هَوَانٍ وَ دُلًّا فَوْقَ
دُلٍّ وَ خَزْيًا فَوْقَ خَزْيٍ اَللّٰهُمَّ دُعِهِمْ اِلَى النَّارِ دَعَا وَ اَرْكَسَهُمْ فِيْ اَلِيْمٍ عَذَابِكَ رُكْسًا وَ اَحْشَرُهُمْ وَ
اَتْبَاعَهُمْ اِلَى جَهَنَّمَ زُمَرًا.

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْأَلُكَ يَا اَللهُ الدَّائِمَ فِى مُلْكِهِ الْقَائِمَ فِى عِزِّهِ الْمَطَاعَ فِى سُلْطَانِهِ الْمُتَّفَرِّدَ فِى كِبْرِيَايِهِ
الْمُتَوَحَّدَ فِى دَيْمُوْمِيَةِ بَقَائِهِ الْعَادِلَ فِى رَبِّيَّتِهِ الْعَالِمَ فِى قَضِيَّتِهِ الْكَرِيْمَ فِى تَاخِيْرِ عُقُوْبَتِهِ اِلَهَى
حَاجَاتِى مَصْرُوْفَةً اِيْلِكَ وَآمَلِى مُوْقِفَةً لَدَيْكَ وَكَلِمًا وَّقَفْتَنِى مِنْ خَيْرٍ [خَيْر] فَانْتَ ذَلِيْلَى عَلَيْهِ
وَ طَرِيْقَى اِلَيْهِ يَا قَدِيْرًا لَا تُنْوِدُهُ الْمَطَالِبُ يَا مَلِيًّا يَلْبَأُ اِلَيْهِ كُلُّ رَاغِبٍ مَا زِلْتُ مَصْحُوْبًا مِنْكَ بِالنَّعَمِ
جَارِيًا عَلٰى عَادَاتِ الْاِحْسَانِ وَ الْكَرَمِ اَسْأَلُكَ بِالْقُدْرَةِ النَّافِذَةِ فِى جَمِيْعِ الْأَشْيَاءِ وَ قَضَائِكَ الْمُبْرَمِ
الَّذِى تُحِبُّهُ بِأَيْسَرِ الدُّعَاءِ وَ بِالنَّظَرَةِ الَّتِى نَظَرْتَ بِهَا اِلَى الْجِبَالِ فَتَشَامَخَتْ وَ اِلَى الْأَرْضَيْنِ
فَتَسَطَّحَتْ وَ اِلَى السَّمَاوَاتِ فَارْتَفَعَتْ وَ اِلَى الْبَحَارِ فَتَفَجَّرَتْ يَا مَنْ جَلَّ عَنْ أَدَوَاتِ لِحَظَاتِ الْبَشَرِ
وَ لَطَفَ عَنْ دَقَائِقِ خَطَرَاتِ الْفِكْرِ لَا تُحَمَّدُ يَا سَيِّدِى اِلَّا بِتَوْفِيْقٍ مِنْكَ يَقْتَضِى حَمْدًا وَ لَا تُشَكِّرُ
عَلٰى أَصْغَرِ مِنَّةٍ اِلَّا اسْتَوْجَبْتَ بِهَا شُكْرًا فَمَتَّى تُحْصِى نِعْمَاؤُكَ يَا اِلَهَى وَ تُجَازِى آلَاؤُكَ يَا مَوْلَاى وَ
تُكَافِئُ صَنَائِعُكَ يَا سَيِّدِى وَ مِنْ نِعْمِكَ يُحَمَّدُ الْحَامِدُونَ وَ مِنْ شُكْرِكَ يَشْكُرُ الشَّاكِرُونَ وَ أَنْتَ
الْمُعْتَمَدُ لِلذَّنْبِ فِى عُفْوِكَ وَ النَّاشِرُ عَلٰى الْخَاطِئِينَ جَنَاحَ سِتْرِكَ وَ أَنْتَ الْكَاشِفُ لِلضَّرِّ بِبَيْدِكَ
فَكُمْ مِنْ سَيِّئَةٍ أَخْفَاهَا حِلْمُكَ حَتَّى دَخَلَْتَ وَ حَسَنَةٌ ضَاعَفَهَا فَضْلُكَ حَتَّى عَظُمَتْ عَلَيْهَا
مُجَازَاتُكَ جَلَّلْتَ أَنَّ يَخَافُ مِنْكَ اِلَّا الْعُدْلُ وَ أَن يَزْجِى مِنْكَ اِلَّا الْإِحْسَانُ وَ الْفَضْلُ فَأَمْنُنْ عَلٰى بِمَا
أَوْجَبَهُ فَضْلُكَ وَ لَا تُخَذِّلْنِى بِمَا يَحْكُمُ بِهِ عَذْلُكَ سَيِّدِى لَوْ عَلِمْتَ الْأَرْضُ بِذُنُوبِى لَسَاخَتْ بِى أَوْ
الْجِبَالُ لَهُدْنَتْنِى أَوْ السَّمَاوَاتُ لِاخْتِطَفْتْنِى أَوْ الْبَحَارُ لِأَغْرَقْتْنِى سَيِّدِى سَيِّدِى مَوْلَاى
مَوْلَاى مَوْلَاى قَدْ تَكَرَّرَ وَقُوفِى لِصِيَافَتِكَ فَلَا تُحَرِّمْنى مَا وَعَدْتَ الْمُتَعَرِّضِينَ لِمَسْأَلَتِكَ يَا مَعْرُوفَ
الْعَافِيْنَ يَا مَعْبُودَ الْعَابِدِينَ يَا مَشْكُورَ الشَّاكِرِينَ يَا جَلِيْسَ الذَّاكِرِينَ يَا مُحَمَّدَ وَدَّ مَنْ حَمَدَهُ يَا
مَوْجُودَ مَنْ طَلَبَهُ يَا مَوْصُوفَ مَنْ وَحَدَهُ يَا مَحْبُوبَ مَنْ أَحَبَّهُ يَا غَوْثَ مَنْ أَرَادَهُ يَا مَقْصُودَ مَنْ أَنَابَ
إِلَيْهِ يَا مَنْ لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ اِلَّا هُوَ يَا مَنْ لَا يَصْرِفُ السُّوءَ اِلَّا هُوَ يَا مَنْ لَا يَدْبِرُ الْأَمْرَ اِلَّا هُوَ يَا مَنْ لَا
يَغْفِرُ الذَّنْبَ اِلَّا هُوَ يَا مَنْ لَا يَخْلُقُ الْخَلْقَ اِلَّا هُوَ يَا مَنْ لَا يَنْزِلُ الْغَيْثَ اِلَّا هُوَ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ
مُحَمَّدٍ وَ اغْفِرْ لِى يَا خَيْرَ الْغَافِرِينَ رَبِّ اِنِّىْ اُسْتَغْفِرُكَ اسْتَغْفَارَ حَيَاءٍ وَ اُسْتَغْفِرُكَ اسْتَغْفَارَ رَجَاءٍ وَ
اُسْتَغْفِرُكَ اسْتَغْفَارَ إِنَابَةٍ وَ اُسْتَغْفِرُكَ اسْتَغْفَارَ رَغْبَةٍ وَ اُسْتَغْفِرُكَ اسْتَغْفَارَ رَهْبَةٍ وَ اُسْتَغْفِرُكَ
اسْتَغْفَارَ طَاعَةٍ وَ اُسْتَغْفِرُكَ اسْتَغْفَارَ إِيمَانٍ وَ اُسْتَغْفِرُكَ اسْتَغْفَارَ إِقْرَارٍ وَ اُسْتَغْفِرُكَ اسْتَغْفَارَ
إِخْلَاصٍ وَ اُسْتَغْفِرُكَ اسْتَغْفَارَ تَقْوَى وَ اُسْتَغْفِرُكَ اسْتَغْفَارَ تَوَكُّلٍ وَ اُسْتَغْفِرُكَ اسْتَغْفَارَ ذِلَّةٍ وَ
اُسْتَغْفِرُكَ اسْتَغْفَارَ عَامِلٍ لَكَ هَارِبٍ مِنْكَ اِيْلَيْكَ فَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ ثُبِّ عَلَىَّ وَ عَلَى
وَالِدَىِّ بِمَا ثُبْتُ وَ تَتُوَّبُ عَلٰى جَمِيْعِ خَلْقِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ يَا مَنْ يَسْمِى بِالْغُفُورِ الرَّحِيمَ يَا مَنْ
يَسْمِى بِالْغُفُورِ الرَّحِيمَ يَا مَنْ يَسْمِى بِالْغُفُورِ الرَّحِيمِ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ اقْبَلْ تَوْبَتِى وَ
رَكَعَتِى وَ اشْكُرْ سَعْيِى وَ ارْحَمْ ضُرَاعَتِى وَ لَا تُخَيِّبْ مَسْأَلَتِى يَا غَوْثَ
الْمُسْتَغِيثِينَ وَ أَبْلِغْ أُمَّتِى سَلَامِى وَ دُعَائِى وَ شَفَعْهُمْ فِى جَمِيْعِ مَا سَأَلْتُكَ وَ أَوْصِلْ هَدِيَّتِى إِلَيْهِمْ

كَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَ زِدْهُمْ مِنْ ذَلِكَ مَا يَنْبَغِي لَكَ بِأَصْعَافٍ لَا يَحْصِيهَا غَيْرُكَ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى أَطْيَبِ الْمُرْسَلِينَ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّاهِرِينَ.

زیارت دیگر زیارتی است که ابن قولویه از بعض ائمه علیهم السلام روایت کرده که فرمودند: چون به نزد قبر امام رضا علیه السلام بروی بگو:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا الْمُرْتَضَى الْإِمَامِ التَّقِيِّ النَّقِيِّ وَ حُجَّتِكَ عَلَى مَنْ فَوْقَ الْأَرْضِ وَ مَنْ تَحْتَ الثَّرَى الصَّدِيقِ الشَّهِيدِ صَلَاةً كَثِيرَةً تَامَةً زَاكِيَةً مُتَوَاصِلَةً مُتَوَاتِرَةً مُتَرَادِفَةً كَأَفْضَلِ مَا صَلَّيْتَ عَلَى أَحَدٍ مِنْ أَوْلِيَانِكَ.

زیارت دیگر زیارتی است که شیخ مفید در مقنعه نقل کرده فرموده می‌ایستی نزد قبر آن حضرت بعد از آنکه غسل زیارت کرده باشی و پاکیزه‌ترین جامه‌های خود را پوشیده باشی و می‌گویی:

اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ وَ ابْنَ وَلِيِّهِ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حُجَّةَ اللَّهِ وَ ابْنَ حُجَّتِهِ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا إِمَامَ الْهُدَى وَ الْعُرْوَةَ الْوُثْقَى وَ رَحْمَةَ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ أَشْهَدُ أَنَّكَ مَضَيْتَ عَلَى مَا مَضَى عَلَيْهِ آبَاؤُكَ الطَّاهِرُونَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ لَمْ تُؤْثِرْ عَمَى عَلَى هُدًى وَ لَمْ تَمَلْ مِنْ حَقٍّ إِلَى بَاطِلٍ وَ أَنْكَ نَصَحْتَ لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ وَ أَدَيْتَ الْأَمَانَةَ فَجَزَاكَ اللَّهُ عَنِ الْإِسْلَامِ وَ أَهْلِهِ خَيْرَ الْجَزَاءِ أَتَيْتَكَ بِأَبِي وَ أُمِّي زَائِرًا عَارِفًا بِحَقِّكَ مُوَالِيًا لِأَوْلِيَانِكَ مُعَادِيًا لِأَعْدَائِكَ فَاشْفَعْ لِي عِنْدَ رَبِّكَ.

پس بچسبان خود را به قبر و ببوس آن را و بگذار دو طرف روی خود را بر آن پس بگرد به جانب سر و بگو:

اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَوْلَايَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ وَ رَحْمَةَ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ أَشْهَدُ أَنَّكَ الْإِمَامُ الْهُدَايَ وَ الْوَلِيُّ الْمُرْشِدُ أَبْرَأُ إِلَى اللَّهِ مِنْ أَعْدَائِكَ وَ أَتَقَرَّبُ إِلَى اللَّهِ بِوَلَايَتِكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ. پس دو رکعت نماز زیارت بجا آور و بعد از آن هر چه خواستی نماز کن و بگرد به طرف پا پس دعا کن به آنچه می‌خواهی إن شاء الله.

و چون خواستی وداع کنی آن حضرت را پس بگو آنچه را که در وداع حضرت رسول صلی الله علیه و آله می‌گفتی: لَا جَعَلَ اللَّهُ آخِرَ تَسْلِيمِي عَلَيْكَ «و اگر خواستی بگو» اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ اَللّٰهُمَّ لَا تَجْعَلْهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنْ زِيَارَتِي ابْنَ نَبِيِّكَ وَ حُجَّتِكَ عَلَى خَلْقِكَ وَ اجْمَعْنِي وَ إِهَابَهُ فِي جَنَّتِكَ وَ احْشُرْنِي مَعَهُ وَ فِي جِزْبِهِ مَعَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّالِحِينَ وَ حَسِّنْ أَوْلِيَّكَ رَفِيقًا وَ اسْتَوْدِعْكَ اللَّهُ وَ اسْتَرْعِيكَ وَ أَقْرَأْ عَلَيْكَ السَّلَامَ آمَنًا بِاللَّهِ وَ بِالرَّسُولِ وَ بِمَا جِئْتَ بِهِ وَ دَلَّلْتَ عَلَيْهِ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ.

زیارت امام زادگان

می‌شود به این زیارت که از برای امام زادگان نقل شده هرامام زاده ای را زیارت کرد و گفت:

اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا السَّيِّدُ الرَّكِّي الطَّاهِرُ الْوَلِيُّ وَ الدَّاعِي الْحَفِي أَشْهَدُ أَنَّكَ قُلْتَ حَقًّا وَ نَطَقْتَ حَقًّا وَ صَدَقْتَ قَا وَ دَعَوْتَ إِلَى مَوْلَايَ وَ مَوْلَاكَ عَلَانِيَةً وَسِرًّا فَارْتَمَيْتُكَ وَ نَجَى مُصَدِّقَكَ وَ خَابَ وَ خَسِرَ

مُكَذِّبُكَ وَالمُتَخَلِّفُ عَنْكَ إِشْهَدُ لِي بِهَذِهِ الشَّهَادَةِ لِأَكُونَ مِنَ الْفَائِزِينَ بِمَعْرِفَتِكَ وَطَاعَتِكَ وَتَصَدِّيقِكَ وَاتِّبَاعِكَ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَيِّدِي وَائِنْ سَيِّدِي أَنْتَ بَابُ اللَّهِ الْمُؤْتَى مِنْهُ وَالْمَأْخُودُ عَنْهُ أَتَيْتُكَ زَائِرًا وَحَاجَاتِي لَكَ مُسْتَوْدَعًا وَهَآنَا ذَا أَسْتَوْدِعُكَ دِينِي وَأَمَّا نَبِيٌّ وَخَوَاتِيمُ عَمَلِي وَجَوَامِعُ أَمَلِي إِلَى مُنْتَهَى أَجَلِي وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ .

ایضاً زیارت امام زادگان

ایضا می شود به این زیارت که از برای اولاد ائمه علیهم السلام نقل شده زیارت کرد وگفت:

السَّلَامُ عَلَى جَدِّكَ الْمُصْطَفَى السَّلَامُ عَلَى أَبِيكَ الْمُرْتَضَى الرِّضَا السَّلَامُ عَلَى السَّيِّدِينَ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ السَّلَامُ عَلَى خَدِيجَةَ أُمِّ سَيِّدَةِ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ السَّلَامُ عَلَى فَاطِمَةَ أُمِّ الْأَيِّمَةِ الطَّاهِرِينَ السَّلَامُ عَلَى الثُّفُوسِ الْفَاخِرَةِ بُحُورِ الْعُلُومِ الرَّاحَةِ شَفْعَائِي فِي الْأَخِرَةِ وَأُولِيَائِي عِنْدَ عَوْدِ الرُّوحِ إِلَى الْعِظَامِ النَّاخِرَةِ أَيْمَةَ الْخَلْقِ وَوَلَاةِ الْخَلْقِ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الشَّخْصُ الشَّرِيفُ الطَّاهِرُ الْكَرِيمُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَمُصْطَفَاهُ وَأَنَّ عَلِيًّا وَلِيُّهُ وَمُجْتَبَاهُ وَأَنَّ الْإِمَامَةَ فِي وَدَّهِ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ نَعْلَمُ ذَلِكَ عِلْمَ الْيَقِينِ وَنَحْنُ لِذَلِكَ مُعْتَقِدُونَ وَفِي نَصْرِهِمْ مُجْتَهِدُونَ.

زیارت امین الله

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِينَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَحُجَّتَهُ عَلَى عِبَادِهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَشْهَدُ أَنَّكَ جَاهَدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ وَعَمِلْتَ بِكِتَابِهِ وَاتَّبَعْتَ سُنَنَ نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَّمَ حَتَّى دَعَاكَ اللَّهُ إِلَى جِوَارِهِ وَ قَبَضَكَ إِلَيْهِ بِاخْتِيَارِهِ وَ أَلَزَمَ أَعْدَاءَكَ الْحُجَّةَ فِي قَتْلِهِمْ إِيَّاكَ مَعَ مَا لَكَ مِنَ الْحُجَجِ الْبَالِغَةِ عَلَى جَمِيعِ خَلْقِهِ اللَّهُمَّ فَاجْعَلْ نَفْسِي مُطْمَئِنَّةً بِقُدْرِكَ رَاضِيَةً بِقَضَائِكَ مُوَلَّعةً بِذِكْرِكَ وَ دُعَائِكَ مُحِبَّةً لِمُصَفْوَةِ أَوْلِيَائِكَ مُحِبُّوبَةً فِي أَرْضِكَ وَ سَمَائِكَ صَابِرَةً عَلَى نُزُولِ بَلَائِكَ شَاكِرَةً لِقَوَاضِي نِعَمَائِكَ ذَاكِرَةً لِسَوَابِغِ آلائِكَ مُشْتَاقَةً إِلَى فَرَحَةِ لِقَائِكَ مُتَزَوِّدَةً التَّقْوَى لِيَوْمِ جَزَائِكَ مُسْتَنَّةً بِسُنَنِ أَوْلِيَائِكَ [أَنْبِيَائِكَ] مُفَارِقَةً لِأَخْلَاقِ أَعْدَائِكَ مُشْغُولَةً عَنِ الدُّنْيَا بِحَمْدِكَ وَ ثَنَائِكَ. ثُمَّ وَضَعَ خَدَّهُ عَلَى الْقَبْرِ وَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنَّ قُلُوبَ الْمُحِبِّينَ إِلَيْكَ وَالْهَمَّةُ

وَسُئِلَ الرَّعِيسَ لِيَكْشُرَاعَهُ	وَأَعْلَامَ الْفَصِيلِ لِيَكْوَلِحَنَهُ	وَقَدَمَهُ لِيَكْطَرِعَهُ	وَوَيْتَهُ
أَصُولَ اللَّيْلِ لِيَكْخَلِجَهُ	وَوَلَبَ الْإِبِلِ لِيَكْمُحَنَهُ	وَدَعْوَتَهُ لِيَكْمُسْتَجِبَهُ	وَوَيْتَهُ
مَنْ أَلَيْكَ مَقْبُولَةٌ	وَعَبْرَتُهُنَّ بِي مِنْ خَوْفِكَ مَرْجُوبَةٌ	وَالْإِخْلَاقُ لِيَسْتَظْهِرَكَ مَبْرُورَةٌ	وَوَيْتَهُ
وَالْإِخْلَاقُ لِيَسْتَظْهِرَكَ مَبْرُورَةٌ	وَعَلَّامُ الْغُيُوبِ لِيَكْمُحَنَهُ	وَزَلَّ مِنْ لِسَانِكَ مَقْبُولَةٌ	وَوَيْتَهُ
أَعْلَمُ لِيَكْخَلِجَهُ	وَأَرْزَاقُكَ لِيَكْخَلِجَكَ مِنْ لِسَانِكَ مَبْرُورَةٌ	وَعَوَّلَ لِيَكْمُحَنَهُ	وَوَيْتَهُ
دُوبُ الْمُسْتَعْمَرِينَ مَهْزُورَةٌ	وَحَوَاجُ خَلْقِكَ عَنْكَ مُتَضَيِّعَةٌ	وَجَوَارِ لِيَكْمُحَنَهُ	وَوَيْتَهُ
عَوَّلَ لِيَكْمُحَنَهُ	وَمَوْلَا الْمُسْتَظْعِمِينَ مَعْنَةٌ	وَمَلَلُ لِيَكْمُحَنَهُ	وَوَيْتَهُ

فَاسْتَجِبْ دُعَائِي وَاقْبَلْ ثَنَائِي وَاعْطِنِي رَجَائِي [جَزَائِي] وَاجْمَعْ بَيْنِي وَبَيْنَ أَوْلِيَائِي بِحَقِّ

مُحَمَّدٍ وَ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ عِ إِنَّكَ وَلِيَّ نَعْمَائِي وَ مُنْتَهَى رَجَائِي وَ غَايَةُ مَنَاسِي فِي مُنْقَلَبِي وَ مَثْوَايَ أَنْتَ إِلَهِي وَ سَيِّدِي وَ مَوْلَايَ اغْفِرْ لِي وَ لِأَوْلِيَائِنَا وَ كَفِّ عَنَّا أَعْدَاءَنَا وَ اشْغَلْهُمْ عَنْ أَدَانَا وَ أَظْهِرْ كَلِمَةَ الْحَقِّ وَ اجْعَلْهَا الْعُلْيَا وَ ادْحِضْ كَلِمَةَ الْبَاطِلِ وَ اجْعَلْهَا السُّفْلَى - إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. و در کامل الزیارة بعد از این زیارت این فقرات نیز مسطور است : أَنْتَ إِلَهِي وَ سَيِّدِي وَ مَوْلَايَ، اغْفِرْ لِأَوْلِيَائِنَا، وَ كَفِّ عَنَّا أَعْدَاءَنَا، وَ اشْغَلْهُمْ عَنْ أَدَانَا، وَ أَظْهِرْ كَلِمَةَ الْحَقِّ وَ اجْعَلْهَا الْعُلْيَا، وَ ادْحِضْ كَلِمَةَ الْبَاطِلِ وَ اجْعَلْهَا السُّفْلَى، إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ . پس حضرت امام

محمد باقر علیه السلام فرمود که هر که از شیعیان ما این زیارت و دعا را نزد قبر امیر المؤمنین علیه السلام یا نزد قبر یکی از ائمه علیهم السلام بخواند البته حق تعالی این زیارت و دعا را در نامه ای از نور بالا برد و مهر حضرت محمد صلی الله علیه و آله را بر آن بزند و چنین محفوظ باشد تا تسلیم نمایند به قائم آل محمد علیهم السلام پس استقبال نماید صاحبش را به بشارت و تحیت و کرامت این شاء الله تعالی . مؤلف گوید که این زیارت شریفه هم از زیارات مطلقه محسوب می شود و هم از زیارات مخصوصه روز غدیر و هم از زیارات جامعه که در جمیع روضات مقدسه ائمه علیهم السلام خوانده میشود.

زیارت جامعه کبیره

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ بَيْتِ النَّبُوَّةِ وَ مُوَضِّعِ الرِّسَالَةِ وَ مُخْتَلَفِ الْمَلَائِكَةِ وَ مَهْبِطِ الْوُحْيِ وَ مَعْدِنِ الرَّحْمَةِ وَ خِرَازِنِ الْعِلْمِ وَ مُنْتَهَى الْحِلْمِ وَ أَصُولِ الْكُرَمِ وَ قَادَةَ الْأُمَمِ وَ أَوْلِيَاءِ النَّعَمِ وَ عَنَاصِرِ الْأَبْرَارِ وَ دَعَائِمِ الْأَخْيَارِ وَ سَاسَةَ الْعِبَادِ وَ أَرْكَانِ الْبِلَادِ وَ أَبْوَابِ الْإِيمَانِ وَ أَمَنَاءَ الرَّحْمَنِ وَ سُلَالَةَ النَّبِيِّينَ وَ صَفْوَةَ الْمُرْسَلِينَ وَ عِثْرَةَ خَيْرَةِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ رَحْمَةَ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَى أَيْمَةِ اللَّهِ دِي وَ مَصَابِيحِ الدُّجَى وَ أَعْلَامِ الثَّقَى وَ ذَوِي النَّهْيِ وَ أَوْلَى الْحِجَى وَ كَهْفِ الْوَرَى وَ وَرَثَةِ الْأَنْبِيَاءِ وَ الْمَثَلِ الْأَعْلَى وَ الدُّعْوَةِ الْحُسْنَى وَ حُجَجِ اللَّهِ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ الْأَوَّلَى وَ رَحْمَةِ اللَّهِ وَ بَرَكَاتِهِ السَّلَامُ عَلَى مَحَالِّ مَعْرِفَةِ اللَّهِ وَ مَسَاكِينِ بَرَكَاتِهِ اللَّهِ وَ مَعَادِنِ حِكْمَةِ اللَّهِ وَ حَفَظَةِ سِرِّ اللَّهِ وَ حَمَلَةِ كِتَابِ اللَّهِ وَ أَوْصِيَاءِ نَبِيِّ اللَّهِ وَ ذُرِّيَةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ رَحْمَةِ اللَّهِ وَ بَرَكَاتِهِ السَّلَامُ عَلَى الدُّعَاةِ إِلَى اللَّهِ وَ الْأَدِلَاءِ عَلَى مَرْضَاةِ اللَّهِ وَ الْمُسْتَقَرِّينَ فِي أَمْرِ اللَّهِ وَ النَّامِينَ فِي مَحَبَّةِ اللَّهِ وَ الْمُخْلِصِينَ فِي تَوْحِيدِ اللَّهِ وَ الْمُظْهِرِينَ لِأَمْرِ اللَّهِ وَ نَهْيِهِ وَ عِبَادِهِ الْمُكْرَمِينَ الَّذِينَ لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَ هُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ وَ رَحْمَةِ اللَّهِ وَ بَرَكَاتِهِ السَّلَامُ عَلَى الْأَيْمَةِ الدُّعَاةِ وَ الْقَادَةِ الْهَدَاةِ وَ السَّادَةِ الْوَلَاةِ وَ الذَّادَةِ الْحَمَاةِ وَ أَهْلِ الذِّكْرِ وَ أَوْلَى الْأَمْرِ وَ بَقِيَّةِ اللَّهِ وَ خَيْرَتِهِ وَ حِزْبِهِ وَ عِيْبَةِ عِلْمِهِ وَ حُجَّتِهِ وَ صِرَاطِهِ وَ نُورِهِ [وَبَرْهَانِهِ] وَ رَحْمَةِ اللَّهِ وَ بَرَكَاتِهِ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ كَمَا شَهِدَ اللَّهُ لِنَفْسِهِ وَ شَهِدَتْ لَهُ مَلَائِكَتُهُ وَ أَوْلُوا الْعِلْمُ مِنْ خَلْقِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ الْمُنْتَجَبُ وَ رَسُولُهُ الْمُرْتَضَى أَرْسَلَهُ بِالْهُدَى وَ دِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ يَا الْأَيْمَةُ الرَّاشِدُونَ الْمُهِدِيُونَ الْمَعْصُومُونَ الْمُكْرَمُونَ الْمُقَرَّبُونَ الْمُتَّقُونَ الصَّادِقُونَ الْمُصْطَفَوْنَ الْمُطِيعُونَ لِلَّهِ الْقَوَامُونَ بِأَمْرِهِ

الْعَامِلُونَ بِإِزَادَتِهِ الْفَائِزُونَ بِكَرَامَتِهِ إِصْطَفَاكُمْ بِعِلْمِهِ وَارْتَضَاكُمْ لِغَيْبِهِ وَاخْتَارَكُمْ لِسِرِّهِ وَاجْتَبَاكُمْ بِقُدْرَتِهِ وَأَعَزَّكُمْ بِهَدَاهُ وَخَصَّكُمْ بِبُرْهَانِهِ وَانْتَجَبَكُمْ لِنُورِهِ وَأَيَّدَكُمْ بِرُوحِهِ وَرَضِيَكُمْ خُلَفَاءَ فِي أَرْضِهِ وَحُجَّجًا عَلَى بَرِيَّتِهِ وَأَنْصَارًا لِدِينِهِ وَحَفَظَةً لِسِرِّهِ وَخَزَنَةً لِعِلْمِهِ وَمُسْتَوْدَعًا لِحِكْمَتِهِ وَتَرَاجِمَةً لَوْحِيهِ وَأَرْكَانًا لِتَوْحِيدِهِ وَشُهَدَاءَ عَلَى خَلْقِهِ وَأَعْلَامًا لِعِبَادِهِ وَمَنَارًا فِي بِلَادِهِ وَأَدِلَّةً عَلَى صِرَاطِهِ عَصَمَكُمْ اللَّهُ مِنَ الزَّلَلِ وَآمَنَكُمْ مِنَ الْفِتَنِ وَطَهَّرَكُمْ مِنَ الدَّنَسِ وَأَذْهَبَ عَنْكُمْ الرُّجْسَ وَطَهَّرَكُمْ تَطْهِيرًا فَعَظَّمْتُمْ جَلَالَهُ وَأَكْبَرْتُمْ شَأْنَهُ وَمَجَّدْتُمْ كَرَمَهُ وَأَدَمْتُمْ ذِكْرَهُ وَكَدَنْتُمْ مِثَاقَهُ وَأَحْكَمْتُمْ عَقْدَ طَاعَتِهِ وَنَصَحْتُمْ لَهُ فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ وَدَعَوْتُمْ إِلَى سَبِيلِهِ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَبَدَلْتُمْ أَنْفُسَكُمْ فِي مَرْضَاتِهِ وَصَبَرْتُمْ عَلَى مَا أَصَابَكُمْ فِي جَنْبِهِ وَأَقَمْتُمْ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَأَمَرْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَيْتُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَجَاهَدْتُمْ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ حَتَّى أَغْلَنْتُمْ دَعْوَتَهُ وَبَيَّنْتُمْ فَرَائِضَهُ وَأَقَمْتُمْ حُدُودَهُ وَنَشَرْتُمْ شَرَائِعَ أَحْكَامِهِ وَسَنَنْتُمْ سُنَّتَهُ وَصَرَّيْتُمْ فِي ذَلِكَ مِنْهُ إِلَى الرِّضَا وَسَلَّمْتُمْ لَهُ الْقَضَاءَ وَصَدَقْتُمْ مِنْ رُسُلِهِ مَنْ مَضَى فَالْإِغَابُ عَنْكُمْ مَارِقٌ وَ

الْإِزَامُ لَكُمْ لَاحِقٌ وَالْمَقْصَرُ فِي حَقِّكُمْ زَاهِقٌ وَالْحَقُّ مَعَكُمْ وَفِيكُمْ وَمِنْكُمْ وَإِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ أَهْلُهُ وَمَعْدِنُهُ وَمِيرَاثُ النُّبُوَّةِ عِنْدَكُمْ وَإِيَابُ الْخَلْقِ إِلَيْكُمْ وَحِسَابُهُمْ عَلَيْكُمْ وَفَضْلُ الْخُطَابِ عِنْدَكُمْ وَآيَاتُ اللَّهِ لَدَيْكُمْ وَعَزَائِمُهُ فِيكُمْ وَنُورُهُ وَبُرْهَانُهُ عِنْدَكُمْ وَأَمْرُهُ إِلَيْكُمْ مِنَ وَالَاكُمْ فَقَدْ وَالَى اللَّهُ وَمَنْ عَادَاكُمْ فَقَدْ عَادَى اللَّهَ وَمَنْ أَحْبَبَكُمْ فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهَ [وَمَنْ أَبْغَضَكُمْ فَقَدْ أَبْغَضَ اللَّهَ] وَمَنْ اعْتَصَمَ بِكُمْ فَقَدْ اعْتَصَمَ بِاللَّهِ أَنْتُمْ الصِّرَاطُ الْأَقْوَمُ وَشُهَدَاءُ دَارِ الْفَنَاءِ وَشَفَعَاءُ دَارِ الْبَقَاءِ وَالرَّحْمَةُ الْمَوْصُولَةُ وَالْآيَةُ الْمَخْرُوجَةُ وَالْأَمَانَةُ الْمَحْفُوظَةُ وَالْبَابُ الْمُبْتَلَى بِهِ النَّاسُ مِنْ أَنْتُمْ نَجَا وَمَنْ لَمْ يَأْتِكُمْ هَلَكٌ إِلَى اللَّهِ تَدْعُونَ وَعَلَيْهِ تَدْلُونَ وَبِهِ تُؤْمِنُونَ وَلَهُ تُسَلِّمُونَ وَبِأَمْرِهِ تَعْمَلُونَ وَإِلَى سَبِيلِهِ تُرْشِدُونَ وَبِقَوْلِهِ تَحْكُمُونَ سَعِدَ مَنْ وَالَاكُمْ وَهَلَكَ مَنْ عَادَاكُمْ وَخَابَ مَنْ جَدَّكُمْ وَضَلَّ مَنْ فَارَقَكُمْ وَفَارَ مَنْ تَمَسَّكَ بِكُمْ وَأَمِنَ مَنْ لَجَأَ إِلَيْكُمْ وَسَلِمَ مَنْ صَدَقَكُمْ وَهَدَى مَنْ اعْتَصَمَ بِكُمْ مِنْ اتَّبَعَكُمْ فَالْجَنَّةُ مَأْوَاهُ وَمَنْ خَالَفَكُمْ فَالنَّارُ مَثْوَاهُ وَمَنْ جَدَّكُمْ كَافِرٌ وَخَارِبَكُمْ مُشْرِكٌ وَمَنْ رَدَّ عَلَيْكُمْ فِي أَسْفَلِ ذَلِكَ مِنَ الْجَحِيمِ أَشْهَدُ أَنْ هَذَا سَابِقٌ لَكُمْ فِيمَا

مَضَى وَجَارَ لَكُمْ فِيمَا بَقِيَ وَأَنْ أَرْوَا حُكْمَ وَنُورَكُمْ وَطَبِيتَكُمْ وَاجِدَةً بَعْضُ خَلْقِكُمْ اللَّهُ أَنْوَارًا فَجَعَلَكُمْ بِعَرْشِهِ مُحَدِّقِينَ حَتَّى مَنَّا عَلَيْنَا بِكُمْ فَجَعَلَكُمْ فِي بُيُوتِ أَذِنَ اللَّهُ أَنْ تَرْفَعَ وَيَذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَجَعَلَ صَلَاتِنَا عَلَيْكُمْ وَمَا خَصَّنَا بِهِ مِنْ وَلَايَتِكُمْ طِيبًا لَخَلَقْنَا وَطَهَارَةً لَأَنْفُسِنَا وَتَرْكِيَةً لَنَا وَكَفَارَةً لِدُنُوبِنَا فَكُنَّا عِنْدَهُ مُسْلِمِينَ بِفَضْلِكُمْ وَمَعْرُوفِينَ بِتَضَدِّيقِنَا إِيَّاكُمْ فَبَلَغَ اللَّهُ بِكُمْ أَشْرَفَ مَحَلِّ الْمَكْرَمِينَ وَأَعْلَى مَنَازِلِ الْمُقَرَّبِينَ وَأَرْفَعَ دَرَجَاتِ الْمُرْسَلِينَ حَيْثُ لَمْ يَلْحَقْ وَلَيْسَ لَكُمْ

شَيْءٌ إِلَّا عَرَفَهُمْ جَلَالَةُ أَمْرِكُمْ وَعَظَمَ خَطَرِكُمْ وَكَبَّرَ شَأْنِكُمْ وَتَمَامَ نُورِكُمْ وَصَدَقَ مَقَاعِدِكُمْ وَشَهِدَ

[illegible]

يُزِدْكُمْ فِي أَيَّامِهِ وَيُظْهِرْكُمْ لِعَذْلِهِ وَيَمَكِّنْكُمْ فِي أَرْضِهِ فَمَعَكُمْ مَعَكُمْ لَا مَعَ غَيْرِكُمْ أَمْتٌ بِكُمْ وَ تَوَلَّيْتُ آخِرَكُمْ بِمَا تَوَلَّيْتُ بِهِ أَوَّلَكُمْ وَ بَرِئْتُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ أَعْدَائِكُمْ وَ مِنَ الْجَبْتِ وَ الطَّاغُوتِ وَ الشَّيَاطِينِ وَ حَزَبِهِمُ الظَّالِمِينَ لَكُمْ [و] الْجَا حِدِينَ لِحَقِّكُمْ وَ الْمَارِقِينَ مِنْ وَلايَتِكُمْ وَ الْغَاصِبِينَ لِإِزْنِكُمْ [و] السَّاكِينَ فِيكُمْ [و] الْمُتَنَحِّرِينَ عَنْكُمْ وَ مِنْ كُلِّ وَليجَةٍ دُونَكُمْ وَ كُلِّ مُطَاعٍ سِوَاكُمْ وَ مِنَ الْأَيِّمَةِ الَّذِينَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ فَتَبَتَنِي اللَّهُ أَبَدًا مَا حَيَّيْتُ عَلَى مُوَالَاتِكُمْ وَ مُحَبَّبَتِكُمْ وَ دِينِكُمْ وَ وَفَّقَنِي لِطَاعَتِكُمْ وَ رَزَقَنِي شَفَاعَتَكُمْ وَ جَعَلَنِي مِنْ خِيَارِ مُوَالِيكُمْ النَّابِعِينَ لِمَا دَعَوْتُمْ إِلَيْهِ وَ جَعَلَنِي مِمَّنْ يَفْتَضُّ آثَارَكُمْ وَ يَسْلُكُ سَبِيلَكُمْ وَ يَهْتَدِي بِهَدَاكُمْ وَ يَحْشُرُ فِي زُمْرَتِكُمْ وَ يَكْبُرُ فِي رَجْعَتِكُمْ وَ يَمْلِكُ فِي دَوْلَتِكُمْ وَ يَشْرَفُ فِي عَافِيَتِكُمْ وَ يَمَكُنُ فِي أَيَّامِكُمْ وَ تَقْرَأُ عِندَهُ عَدَا بُرُؤِيَّتِكُمْ بِأَبَى أَنْتُمْ وَ أُمِّي وَ نَفْسِي وَ أَهْلِي وَ مَالِي مَنْ أَرَادَ اللَّهُ بَدَأَ بِكُمْ وَ مَنْ وَحَدَهُ قَبْلَ عَنْكُمْ وَ مَنْ قَصَدَهُ تَوَجَّهَ بِكُمْ مُوَالِي لَا أَحْصَى ثَنَاءَكُمْ وَ لَا أُلْبُغُ مِنَ الْمَدْحِ كُنْهَكُمْ وَ مِنَ الْوَصْفِ قَدْرَكُمْ وَ أَنْتُمْ نُورُ الْأَخْيَارِ وَ هُدَاةُ الْأَبْرَارِ وَ حُجَجُ الْجَبَّارِ بِكُمْ فَتَحَ اللَّهُ وَ بِكُمْ يَخْتِمُ (اللَّهُ) وَ بِكُمْ يَنْزِلُ الْغَيْثُ وَ بِكُمْ يَمْسُكُ السَّمَاءُ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ وَ بِكُمْ يَنْفُسُ الْهَمُّ وَ يَكْشِفُ الضَّرَّ وَ عِنْدَكُمْ مَا نَزَلَتْ بِهِ رُسُلُهُ وَ هَبْطَتْ بِهِ مَلَائِكَتُهُ وَ إِلَى جَدِّكُمْ (و اگر زیارت امیر المؤمنین علیه السلام

بَاشَد بَجَايِ وَ إِلَى جَدَكُم بَكُو وَ إِلَى أَحِيكَ) بُعِثَ الرُّوحُ الْأَمِينُ أَنَاكُمُ اللَّهُ مَا لَمْ يُوْت أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ طَاطَا كُلُّ شَرِيفٍ لِسْرِفِكُمْ وَ بَخَعَ كُلُّ مُتَكَبِّرٍ لِعَظَاغَتِكُمْ وَ خَضَعَ كُلُّ جَبَّارٍ لِفَضْلِكُمْ وَ ذَلَّ كُلُّ شَيْءٍ لَكُمْ وَ أَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِكُمْ وَ فَازَ الْفَائِزُونَ بِوِلَايَتِكُمْ بِكُمْ يُسَلِّكُ إِلَى الرِّضْوَانِ وَ عَلَى مَنْ جَحَدَ وَ لَايَتَكُمُ عَضْبُ الرَّحْمَنِ بِأَبَى أَنْتُمْ وَ أُمِّي وَ نَفْسِي وَ أَهْلِي وَ مَالِي ذِكْرُكُمْ فِي الذَّاكِرِينَ وَ أَسْمَاؤُكُمْ فِي الْأَسْمَاءِ وَ أَجْسَادُكُمْ فِي الْأَجْسَادِ وَ أَرْوَاحُكُمْ فِي الْأَرْوَاحِ وَ أَنْفُسُكُمْ فِي النَّفُوسِ وَ أَنْتَارُكُمْ فِي الْأَنْتَارِ وَ قُبُورُكُمْ فِي الْقُبُورِ فَمَا أَحَلَى أَسْمَاءُكُمْ وَ أَكْرَمَ أَنْفُسُكُمْ وَ أَعْظَمَ شَأْنُكُمْ وَ أَجَلَ خَطَرُكُمْ وَ وَفَوِي عَهْدِكُمْ (وَ أَصْدَقُ وَعْدِكُمْ) كَلَامُكُمْ نُورٌ وَ أَمْرُكُمْ رَشْدٌ وَ وَصِيَّتُكُمْ تَقْوَى وَ ضَعْفُكُمْ خَيْرٌ وَ عِلْدَتُكُمْ الْإِحْسَانُ وَ سَجِيَّتُكُمْ الْكَرَمُ وَ شَأْنُكُمْ الْحَقُّ وَ الصِّدْقُ وَ الرِّفْقُ وَ قَوْلُكُمْ حَقٌّ وَ

رَبِّكُمْ عَلَّمَ وَحَلَّمَ وَحَرَّمَ
 إِنَّ ذِكْرَ لَحْرِ كَسَمِ الْوُكُلِ لَوْ أَنَّ الْوُكُلَ لَعَرَفَ عَوْنَهُمْ لَوَسَّطَهُ لِي
 أَنْتُمْ وَ أُمِّي وَ نَفْسِي كَيْفَ أَصِفُ حُسْنَ ثَنَائِكُمْ وَ أُحْصِي جَمِيلَ بِلَائِكُمْ وَ بِكُمْ أَخْرَجَنَا اللَّهُ مِنَ
 الدُّلِّ وَ فَرَّجَ عَنَّا غَمَرَاتِ الْكُرُوبِ وَ أَنْقَذَنَا مِنْ شَفَا جُرْفِ الْهَلَكَاتِ وَ مِنَ النَّارِ بِأَبِي أَنْتُمْ وَ أُمِّي وَ
 نَفْسِي بِمُؤَالَاتِكُمْ عَلَّمَنَا اللَّهُ مَعَالِمَ دِينِنَا وَ أَصْلَحَ مَا كَانَ فَسَدَ مِنْ دُنْيَانَا وَ بِمُؤَالَاتِكُمْ تَمَّتِ الْكَلِمَةُ
 وَ عَظُمَتِ النِّعْمَةُ وَ ائْتَلَفَتِ الْفُرْقَةُ وَ بِمُؤَالَاتِكُمْ تَقْبَلُ الطَّاعَةَ الْمُفْتَرَضَةَ وَ لَكُمْ الْمُوَدَّةُ الْوَاجِبَةُ وَ
 الدَّرَجَاتُ الرَّفِيعَةُ وَ الْمَقَامُ الْمُحْمَدُودُ وَ الْمَكَانُ الْمَعْلُومُ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الْجَاهُ الْعَظِيمُ وَ
 الشَّانُ الْكَبِيرُ وَ الشَّفَاعَةُ الْمَقْبُولَةُ رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَ اتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُنَبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ رَبَّنَا
 لَا تَزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَ هَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ سُبْحَانَ رَبَّنَا إِنْ كَانَ وَعْدُ
 رَبَّنَا لَمَفْعُولًا يَا وَلِيَّ اللَّهِ إِنْ بَيْنِي وَ بَيْنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ ذُنُوبًا لَا يَأْتِي عَلَيْهَا إِلَّا رِضَاكَمْ فَبِحَقِّ مَنْ
 ائْتَمَنَّاكُمْ عَلَى سِرِّهِ وَ اسْتَرْعَاكُمْ أَمْرَ خَلْقِهِ وَ قَرَنَ طَاعَتَكُمْ بِطَاعَتِهِ لَمَّا اسْتَوْهَبْتُمْ ذُنُوبِي وَ كُنْتُكُمْ
 شُفَعَائِي فَإِنِّي لَكُمْ مُطِيعٌ مَنْ أَطَاعَكُمْ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَ مَنْ عَصَاكُمْ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَ مَنْ أَحْبَبَكُمْ
 فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهَ وَ مَنْ أَبْغَضَكُمْ فَقَدْ أَبْغَضَ اللَّهَ اللَّهُمَّ إِنِّي لَوْ وَجَدْتُ شَفْعَاءَ أَقْرَبَ إِلَيْكَ مِنْ مُحَمَّدٍ وَ
 أَهْلِ بَيْتِهِ الْأَخْيَارِ الْأَيَّمَّةِ الْأَبْرَارِ لَجَعَلْتُهُمْ شُفَعَائِي فَبِحَقِّهِمْ الَّذِي أَوْجَبْتَ لَهُمْ عَلَيْكَ أَسْأَلُكَ أَنْ
 تُدْخِلَنِي فِي جُمْلَةِ الْعَارِفِينَ بِهِمْ وَ بِحَقِّهِمْ وَ فِي زُمْرَةِ الْمُرَحِّ وَ مِمَّنْ بِشَفَاعَتِهِمْ إِنَّكَ أَرْحَمُ
 الرَّاحِمِينَ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّاهِرِينَ وَ سَلَّمَ (تَسْلِيمًا) كَثِيرًا وَ حَسْبُنَا اللَّهُ وَ نِعْمَ
 الْوَكِيلُ.

زیارت به نیابت

چون کسی خواهد که به نیابت دیگری زیارت کند بگوید:

اللَّهُمَّ إِنْ فُلَانٌ بَنٌ فُلَانٍ (وبجای این کلمه نام طرف را بگوید) أَوْفَدَنِي إِلَى مَوَالِيهِ وَ مَوَالِي لِأَزْوَرٍ عَنْهُ
 رَجَاءٌ لِحَزِيلِ الثَّوَابِ وَ فِرَارًا مِنْ سُوءِ الْحِسَابِ اللَّهُمَّ إِنَّهُ يَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِأَوْلِيَائِهِ الدَّالِّينَ عَلَيْكَ فِي
 غُفْرَانِكَ ذُنُوبُهُ وَ حَطَّ سَيِّئَاتِهِ وَ يَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِهِمْ عِنْدَ مَشْهَدِ إِمَامِهِ صَلَوَاتِ اللَّهِ عَلَيْهِمْ اللَّهُمَّ
 فَتَقَبَّلْ مِنْهُ وَ اقْبَلْ شَفَاعَةَ أَوْلِيَائِهِ صَلَوَاتِ اللَّهِ عَلَيْهِمْ فِيهِ اللَّهُمَّ جَاذِهِ عَلَى حُسْنِ نِيَّتِهِ وَ صَحِيحِ
 عَقِيدَتِهِ وَ صَحَّةِ مَوَالِيَتِهِ أَحْسَنَ مَا جَاذِبَتْ أَحَدًا مِنْ عِبِيدِكَ الْمَوْمِنِينَ وَ أَدِمْ لَهُ مَا خَوَّلْتَهُ وَ
 اسْتَعْمِلْهُ صَالِحًا فِيمَا آتَيْتَهُ وَ لَا تَجْعَلْنِي آخِرَ وَافِدٍ لَهُ يُوَفِّدُهُ اللَّهُمَّ أَعْتِقْ رَقَبَتَهُ مِنَ النَّارِ وَ أَوْسِعْ
 عَلَيْهِ مِنْ رِزْقِكَ الْحَلَالِ الطَّيِّبِ وَ اجْعَلْهُ مِنْ رُفَقَاءِ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ بَارِكْ لَهُ فِي وَلَدِهِ وَ مَالِهِ وَ
 أَهْلِهِ وَ مَا مَلَكَتْ يَمِينُهُ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ حُلِّ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ مَعَاصِيكَ حَتَّى لَا
 يَعْصِيكَ وَ أَعِنِّهِ عَلَى طَاعَتِكَ وَ طَاعَةِ أَوْلِيَائِكَ حَتَّى لَا تَفْقِدَهُ حَيْثُ أَمَرْتَهُ وَ لَا تَرَاهُ حَيْثُ نَهَيْتَهُ
 اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ اغْفِرْ لَهُ وَ ارْحَمْهُ وَ اغْفِرْ عَنْهُ وَ عَنِ جَمِيعِ الْمَوْمِنِينَ وَ
 الْمُؤْمِنَاتِ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ أَعِزَّهُ مِنْ هَوْلِ الْمُطْلَعِ وَ مِنْ فَرْعِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ
 سُوءِ الْمُتَقَلِّبِ وَ مِنْ ظُلْمَةِ الْقَبْرِ وَ وَحْشَتِهِ وَ مِنْ مَوَاقِفِ الْخِزْيِ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ اللَّهُمَّ صَلِّ

عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ اجْعَلْ جَائِزَتَهُ فِي مَوْفِي هَذَا غُفْرَانِكَ وَ تُحَفَّتَهُ فِي مَقَامِي هَذَا عِنْدَ
 إِمَامِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ أَنْ تُقِيلَ عَثْرَتَهُ وَ تَقْبَلَ مَعْدِرَتَهُ وَ تَتَجَاوَزَ عَنْ خَطِيئَتِهِ وَ تَجْعَلَ التَّقْوَى
 زَادَهُ وَ مَا عِنْدَكَ خَيْرًا لَهُ فِي مَعَادِهِ وَ تُحْشِرُهُ فِي زُمْرَةِ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ
 وَ تَغْفِرَ لَهُ وَ لِوَالِدَيْهِ فَإِنَّكَ خَيْرُ مَرْغُوبٍ إِلَيْهِ وَ أَكْرَمُ مَسْئُولٍ اعْتَمَدَ الْعِبَادُ عَلَيْهِ اللَّهُمَّ وَ لِكُلِّ مُؤَفِّدٍ
 جَائِزَةً وَ لِكُلِّ زَائِرٍ كَرَمَةً فَاجْعَلْ جَائِزَتَهُ فِي مَوْفِي هَذَا غُفْرَانِكَ وَ لُجْنَةً لَهُ وَ لَجَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ وَ
 الْمُؤْمِنَاتِ اللَّهُمَّ وَ أَنَا عَبْدُكَ الْخَاطِئُ الْمَذْنِبُ الْمُقِرُّ بِذُنُوبِهِ فَاسْأَلُكَ يَا اللَّهُ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ
 مُحَمَّدٍ أَنْ لَا تَحْرِمَنِي بَعْدَ ذَلِكَ الْأَجَرِ وَ الثَّوَابِ مِنْ فَضْلِ عَطَائِكَ وَ كَرَمِ تَفَضُّلِكَ پس برود به نزد
 ضريح مقدس و دستها را بسوی آسمان بلند کند رو به قبله و بگوید یا مولای یا اِمَامِی عَبْدُكَ فَلَانُ بْنُ
 فَلَانٍ (وبجای فلان بن فلان نام طرف و پدرش را بگوید) أَوْفَدَنِي زَائِرًا لِمَشْهَدِكَ يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ اللَّهُ عَزَّ وَ
 جَلَّ بِذَلِكَ وَ إِلَيَّ رَسُولُهُ وَ إِلَيْكَ يَرْجُو بِذَلِكَ فَكَأَنَّ رَقَبَتَهُ مِنَ النَّارِ مِنَ الْعُقُوبَةِ فَاغْفِرْ لَهُ وَ لَجَمِيعِ
 الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ يَا اللَّهُ يَا اللَّهُ يَا اللَّهُ يَا اللَّهُ يَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ
 لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ أَسْأَلُكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ تُسْتَجِيبَ لِي فِيهِ وَ فِي
 جَمِيعِ إِخْوَانِي وَ أَخَوَاتِي وَ وَلَدِي وَ أَهْلِي بِجُودِكَ وَ كَرَمِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

زیارت عاشورا

اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا اَبَا عَبْدِ اللهِ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا ابْنَ رَسُوْلِ اللهِ (اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا خِیْرَةَ اللهِ وَ ابْنِ
 خِیْرَتِهِ) اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا ابْنَ اَمِیْرِ الْمُؤْمِنِیْنَ وَ ابْنَ سَیِّدِ الْوَصِیَّیْنَ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا ابْنَ فَاطِمَةَ
 سَیِّدَةِ نِسَاءِ الْعَالَمِیْنَ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا نَارَ اللهِ وَ ابْنَ نَارِهِ وَ الْوَثْرَ الْمُؤْتُوْرَ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ وَ عَلَی
 الْاَزْوَاجِ الَّتِی حَلَّتْ بِفِنَائِكَ عَلَیْكُمْ مِنْیْ جَمِیْعًا سَلَامُ اللهِ اَبَدًا مَا بَقِیْتُ وَ بَقِیَ اللَّیْلُ وَ النَّهَارُ يَا اَبَا
 عَبْدِ اللهِ لَقَدْ عَظُمَتِ الرَّزِیَّةُ وَ جَلَّتْ وَ عَظُمَتِ الْمُصِیْبَةُ بِكَ عَلَیْنَا وَ عَلَی جَمِیْعِ اَهْلِ الْاِسْلَامِ وَ
 جَلَّتْ وَ عَظُمَتِ مُصِیْبَتُكَ فِی السَّمَاوَاتِ عَلَی جَمِیْعِ اَهْلِ السَّمَاوَاتِ فَلَعَنَ اللهُ اُمَّةً اَسَّسَتْ اَسَاسَ
 الظُّلْمِ وَ الْجَوْرِ عَلَیْكُمْ اَهْلَ الْبَیْتِ وَ لَعَنَ اللهُ اُمَّةً دَفَعَتْكُمْ عَنْ مَقَامِكُمْ وَ اَزَالَتْكُمْ عَنْ مَرَاتِبِكُمْ
 الَّتِی رَتَّبَکُمُ اللهُ فِیْهَا وَ لَعَنَ اللهُ اُمَّةً قَتَلَتْكُمْ وَ لَعَنَ اللهُ اَلْمُمَیْدِیْنَ لَهُمْ بِاَلتَّمْکِیْنِ مِنْ قِتَالِکُمْ
 بَرِئْتُ اِلَى اللهِ وَ اِلَیْكُمْ مِنْهُمْ وَ (مِنْ) اَشْیَاعِهِمْ وَ اَتْبَاعِهِمْ وَ اَوْلِیَائِهِمْ يَا اَبَا عَبْدِ اللهِ اِنِّیْ سَلِّمُ
 سَالَمَکُمْ وَ حَزْبُ لِمَنْ خَارَبَکُمْ اِلَى یَوْمِ الْقِیَامَةِ وَ لَعَنَ اللهُ اَلَّ زَیَادَ وَ اَلَّ مَرْوَانَ وَ لَعَنَ اللهُ بَنِی
 اُمَیَّةَ قَاطِبَةً وَ لَعَنَ اللهُ ابْنَ مَرْجَانَةَ وَ لَعَنَ اللهُ عُمَرَ بْنَ سَعْدٍ وَ لَعَنَ اللهُ شَمْرًا وَ لَعَنَ اللهُ اُمَّةً
 اَسْرَجَتْ وَ اَلْجَمَتْ وَ تَنَقَّبَتْ لِقِتَالِکَ بِاَبِی اَنْتَ وَ اُمِّی لَقَدْ عَظُمَ مُصَابِیْ بِكَ فَاسْأَلُ اللهُ الَّذِیْ اَکْرَمَ
 مَقَامَکَ وَ اَکْرَمَنِی (بِکَ) أَنْ یَرْزُقَنِی طَلَبَ تَارِکَ مَعَ اِمَامٍ مَنْصُورٍ مِنْ اَهْلِ بَیْتِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ
 عَلَیْهِ وَ آلِهِ اَللَّهُمَّ اجْعَلْنِیْ عِنْدَكَ وَ جِیْهًا بِالْحُسَیْنِ عَلَیْهِ السَّلَامُ فِی الدُّنْیَا وَ الْاٰخِرَةِ يَا اَبَا عَبْدِ
 اللهِ اِنِّیْ اَتَقَرَّبُ اِلَى اللهِ وَ اِلَى رَسُوْلِهِ وَ اِلَى اَمِیْرِ الْمُؤْمِنِیْنَ وَ اِلَى فَاطِمَةَ وَ اِلَى الْحَسَنِ وَ اِلَیْكَ
 بِمُؤَالَاتِکَ وَ بِالْبَرَاءَةِ مِنْ اَسَسِ اَسَاسَ ذَلِكَ وَ بَنَى عَلَیْهِ بُنْیَانَهُ وَ جَرَى فِی ظُلْمِهِ وَ جَوْرِهِ عَلَیْكُمْ

وَعَلَى أَشْيَاعِكُمْ بَرِّتُ إِلَى اللَّهِ وَإِلَيْكُمْ مِنْهُمُ وَاتَّقَرُّبُ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ إِلَيْكُمْ بِمَ وَالَاتِكُمْ وَمَ وَالِاقَ
وَلِيكُمْ وَبِالْبَرَاءَةِ مِنْ أَعْدَائِكُمْ وَ النَّاصِبِينَ لَكُمْ الْحَرْبَ وَ بِالْبَرَاءَةِ مِنْ أَشْيَاعِهِمْ وَ اتَّبَاعِهِمْ إِنِّي
سَلِّمُ لِمَنْ سَلَّمَكُمْ وَ حَرْبُ لِمَنْ حَارَبَكُمْ وَوَلَّى لِمَنْ وَالَاكُمْ وَ عَدُوْلَهُمْ عَلَانِيَةً فَسَأَلَ اللَّهُ لَنِي
أَكْرَمَنِي بِمَعْرِفَتِكُمْ وَ مَعْرِفَةِ أَوْلِيَائِكُمْ وَ رَزَقَنِي الْبَرَاءَةَ مِنْ أَعْدَائِكُمْ أَنْ يَجْعَلَنِي مَعَكُمْ فِي الدُّنْيَا
وَ الْآخِرَةِ وَ أَنْ يَنْبَتَ لِي عِنْدَكُمْ قَدَمٌ صِدْقٍ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ أَسْأَلُهُ أَنْ يَلْغِي الْمَقَامَ
الْمَحْمُودَ لَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ وَ أَنْ يَرْزُقَنِي طَلَبَ ثَارِي مَعَ إِمَامٍ هُدًى ظَاهِرٍ نَاطِقٍ بِالْحَقِّ مِنْكُمْ وَ أَسْأَلُ
اللَّهَ بِحَقِّكُمْ وَ بِالشَّيْءِ الَّذِي لَكُمْ عِنْدَهُ أَنْ يَعْطِيَنِي بِمُصَابِي بَكُمْ أَفْضَلَ مَا يَعْطِي مُصَابًا بِمُصِيبَتِهِ
مُصِيبَةً مَا أَعْظَمَهَا وَ أَعْظَمَ رَزِيَّتَهَا فِي الْإِسْلَامِ وَ فِي جَمِيعِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي فِي
مَقَامِي هَذَا مِنْ تِلْكَ صَلَواتِ وَرَحْمَةِ وَهُفْوَةِ اللَّهُمَّ اجْعَلْ حَقِّي حَقًّا حَقِيحًا وَاجْعَلْ حَقِّي حَقًّا حَقِيحًا
مُحَمَّدٌ وَ مَمَاتِي مَمَاتٌ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَا يَوْمٌ تَبَرَّكَتْ بِهِ بَنُو أُمَيَّةَ وَ ابْنُ أَكَلَةٍ
الْأَكْبَادِ اللَّعِينُ ابْنُ اللَّعِينِ عَلِيٍّ (لِسَانِكَ) وَ لِسَانُ نَبِيِّكَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ) فِي كُلِّ مَوْطِنٍ وَ
مَوْقِفٍ وَ قَفَّ فِيهِ نَبِيَّكَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ) اللَّهُمَّ الْعَنِ أَبَا سُفْيَانَ وَ مُعَاوِيَةَ وَ يَزِيدَ بْنَ مُعَاوِيَةَ
عَلَيْهِمْ مِنْكَ اللَّعْنَةُ أَبَدَ الْآبِدِينَ وَ هَذَا يَوْمٌ صَلَواتُ اللَّهِ عَلَيْهِ اللَّهُمَّ فَضَاعِفٌ عَلَيْهِمُ اللَّعْنُ مِنْكَ وَ الْعَذَابُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَتَقَرَّبُ إِلَيْكَ فِي هَذَا
الْيَوْمِ وَ فِي مَوْقِفِي هَذَا وَ أَيَّامِ حَيَاتِي بِالْبَرَاءَةِ مِنْهُمْ وَ اللَّعْنَةِ عَلَيْهِمْ وَ بِالْمُؤَالَاةِ لِنَبِيِّكَ وَ آلِ نَبِيِّكَ
(عَلَيْهِ وَ) عَلَيْهِمُ السَّلَامُ.

پس می گویی صد مرتبه:

اللَّهُمَّ الْعَنِ أَوَّلَ ظَالِمٍ ظَلَمَ حَقَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ آخِرَ تَابِعٍ لَهُ عَلَى ذَلِكَ اللَّهُمَّ الْعَنِ الْعِصَابَةَ
الَّتِي جَاهَدَتِ الْحُسَيْنَ وَ شَايَعَتْ وَ بَايَعَتْ وَ تَابَعَتْ عَلَى قَتْلِهِ اللَّهُمَّ الْعَنَّهُمْ جَمِيعًا. (مع تسعاً
وتسعين مرة)

پس می گویی صد مرتبه:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ وَ عَلَى الْأَرْوَاحِ الَّتِي حَلَّتْ بِفَنَائِكَ عَلَيْكَ مِنِّي سَلَامٌ اللَّهُ أَبَدًا مَا
بَقِيَتْ وَ بَقِيَ اللَّيْلُ وَ النَّهَارُ وَ لَا جَعَلَهُ اللَّهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنِّي لِزِيَارَتِكُمْ السَّلَامُ عَلَى الْحُسَيْنِ وَ عَلَى
عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (وَ عَلَى أَوْلَادِ الْحُسَيْنِ) وَ عَلَى أَصْحَابِ الْحُسَيْنِ. پس می گویی: اللَّهُمَّ خُصَّ أَنْتَ
أَوَّلَ ظَالِمٍ بِاللَّعْنِ مِنِّي وَ ابْدَأْ بِهِ أَوَّلًا ثُمَّ الثَّانِي وَ الثَّالِثَ وَ الرَّابِعَ اللَّهُمَّ الْعَنِ يَزِيدَ حَامِسًا وَ الْعَنِ
عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ زِيَادٍ وَ ابْنَ مَرْجَانَةَ وَ عُمَرَ بْنَ سَعْدٍ وَ شِمْرًا وَ آلَ أَبِي سُفْيَانَ وَ آلَ زِيَادٍ وَ آلَ مَرْوَانَ
إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. (مع تسعاً وتسعين مرة)

پس به سجده می روی و می گویی:

اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ حَمْدُ الشَّاكِرِينَ لَكَ عَلَى مُصَابِهِمُ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى عَظِيمِ رَزِيَّتِي اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي
شَفَاعَةَ الْحُسَيْنِ يَوْمَ الْوُرُودِ وَ ثَبَّتْ لِي قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَكَ مَعَ الْحُسَيْنِ وَ أَصْحَابِ الْحُسَيْنِ الَّذِينَ
بَدَّلُوا مَهْجَهُمْ دُونَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ.

دعای سلامتی حضرت مهدی (عج)

اَللّٰهُمَّ كُنْ لَوْلِيكَ الْحُجَّةُ بْنُ الْحَسَنِ صَلَواتُكَ عَلَيْهِ وَعَلَى آبائِهِ فِي هَذِهِ السَّاعَةِ وَ فِي كُلِّ سَاعَةٍ وَلِيًّا وَ حَافِظًا وَ قَائِدًا وَ نَاصِرًا وَ ذَلِيلاً وَ عِيْنًا حَتَّى تُسَكِّنَهُ اَرْضَكَ طَوْعًا وَ تُمَتِّعَهُ فِيْهَا طَوِيلاً.

دعای حضرت صاحب الامر عجل به شخص محبوس

کفعمی در بلد الامین فرموده:

این دعای حضرت صاحب الامر علیه السلام است که تعلیم فرمود آن را به شخصی که محبوس بود پس خلاص شد:

اِلٰهِي عَظُمَ الْبَلَاءُ وَ بَرِحَ الْخَفَاءُ وَ انْكَشَفَ الْعِظَاءُ وَ انْقَطَعَ الرَّجَاءُ وَ صَاقَتِ الْاَرْضُ وَ مُنِعَتِ السَّمَاءُ وَ اَنْتَ الْمُسْتَعَانُ وَ اِلَيْكَ الْمُشْتَكَى وَ عَلَيْكَ الْمَعْوَلُ فِي الشَّدَّةِ وَ الرَّخَاءِ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ اُولٰى الْأَمْرِ الَّذِينَ فَرَضْتَ عَلَيْنَا طَاعَتَهُمْ وَ عَرَفْتَنَا بِذَلِكَ مَنْزِلَتَهُمْ فَفَرِّجْ عَنَّا بِحَقِّهِمْ فَرَجًا عَاجِلًا قَرِيْبًا كَلِمَحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ يَا مُحَمَّدُ يَا عَلِيُّ يَا عَلِيُّ يَا مُحَمَّدُ اكْفِيَانِي فَإِنْ كُنَا كَافِيَانٍ وَ انْصُرَانِي فَإِنْ كُنَا نَاصِرَانِ يَا مَوْلَانَا يَا صَاحِبَ الزَّمَانِ الْغَوْثُ الْغَوْثُ اُدْرِكْنِي اُدْرِكْنِي اُدْرِكْنِي اَلْسَاعَةَ اَلْسَاعَةَ اَلْعَجَلُ اَلْعَجَلُ اَلْعَجَلُ اَلْعَجَلُ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّاهِرِيْنَ.

دعای حضرت مهدی صلوات الله علیه

و نیز کفعمی در مصباح فرموده: این دعای حضرت مهدی صلوات الله علیه است:

اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنَا تَوْفِيقَ الطَّاعَةِ وَ بُعْدَ الْمَعْصِيَةِ وَ صِدْقَ النِّيَّةِ وَ عِرْفَانَ الْحُرْمَةِ وَ اَكْرَمَنَا بِالْهَدْيِ دِي وَ الْاِسْتِقَامَةِ وَ سَدِّدْ اَلْسِنَتَنَا بِالصَّوَابِ وَ الْحِكْمَةِ وَ اَمْلَأْ قُلُوبَنَا بِالْعِلْمِ وَ الْمَعْرِفَةِ وَ طَهِّرْ بَطُونَنَا مِنْ الْحَرَامِ وَ الشُّبْهَةِ وَ اكْفُفْ اَيْدِيَنَا عَنِ الظُّلْمِ وَ السَّرْقَةِ وَ اغْضُضْ اَبْصَارَنَا عَنِ الْفُجْرِ وَ الْخِيَانَةِ وَ اسْدُدْ اَسْمَاعَنَا عَنِ اللَّغْوِ وَ الْغِيْبَةِ وَ تَفَضَّلْ عَلٰى عُلَمَائِنَا بِالزُّهْدِ وَ النَّصِيْحَةِ وَ عَلٰى الْمُتَعَلِّمِيْنَ بِالْجُهْدِ وَ الرَّغْبَةِ وَ عَلٰى الْمُسْتَمْعِيْنَ بِالِاتِّبَاعِ وَ الْمُوعِظَةِ وَ عَلٰى مَرْضٰى الْمُسْلِمِيْنَ بِالشِّفَاءِ وَ الرَّاحَةِ وَ عَلٰى مَوْتَاهُمْ بِالرَّأْفَةِ وَ الرَّحْمَةِ وَ عَلٰى مَشَايخِنَا بِالْوَقَارِ وَ السَّكِينَةِ وَ عَلٰى الشَّبَابِ بِالْاِنَابَةِ وَ التَّوْبَةِ وَ عَلٰى النِّسَاءِ بِالْحَيَاءِ وَ الْعِفَّةِ وَ عَلٰى الْاَغْنِيَاءِ بِالْتَّوَضُّعِ وَ السَّعَةِ وَ عَلٰى الْفُقَرَاءِ بِالصَّبْرِ وَ الْقَنَاعَةِ وَ عَلٰى الْعُرَاةِ بِالنَّصْرِ وَ الْغَلَبَةِ وَ عَلٰى الْاَسْرَاءِ بِالْخَلَاصِ وَ الرَّاحَةِ وَ عَلٰى الْاُمَرَاءِ بِالْعَدْلِ وَ الشَّفَقَةِ وَ عَلٰى الرَّعِيَةِ بِالْاِنْصَافِ وَ حُسْنِ السِّيَرَةِ وَ بَارِكْ لِلْحُجَّاجِ وَ الزُّوَّارِ فِي الزَّادِ وَ النَّفَقَةِ وَ اقْضِ مَا اَوْجَبْتَ عَلَيْهِمْ مِنَ الْحَجِّ وَ الْعُمْرَةِ بِفَضْلِكَ وَ رَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ.

دعای حضرت حجة عجل الله تعالی فرجه

دعای حضرت حجة عجل الله تعالی فرجه: در مهج ذکر شده که: این دعای حضرت حجت علیه السلام است:

إِلَهِي بِحَقِّ مَنْ نَاجَاكَ وَبِحَقِّ مَنْ دَعَاكَ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَتَفَضَّلْ عَلَى فَقَرَاءِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِالْغِنَاءِ وَالثَّرْوَةِ وَعَلَى مَرْضَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِالشِّفَاءِ وَالصَّحَّةِ وَعَلَى أَحْيَاءِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِاللُّطْفِ وَالْكَرَامَةِ وَعَلَى أَمْوَاتِ الْمَوْتِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِالْمَغْفِرَةِ وَالرَّحْمَةِ وَعَلَى غُرَبَاءِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِالرَّدِّ إِلَى أَوْطَانِهِمْ سَالِمِينَ غَانِمِينَ بِمُحَمَّدٍ وَآلِهِ أَجْمَعِينَ.

دعای استغاثه به حضرت صاحب الزمان عج

سید علی خان در کلم طیب فرموده: این استغاثه ای است به حضرت صاحب الزمان صلوات الله علیه هر جا که باشی دو رکعت نماز بحمد و هر سوره که خواهی بگزار پس رو به قبله زیر آسمان بایست و بگو:

سَلَامُ اللَّهِ الْكَامِلِ النَّامِ الشَّامِلِ الْعَامُّ وَصَلَوَاتُهُ الدَّائِمَةُ وَبَرَكَاتُهُ الْقَائِمَةُ النَّامَةُ عَلَى حُجَّةِ اللَّهِ وَوَلِيِّهِ فِي أَرْضِهِ وَبِلَادِهِ وَخَلِيفَتِهِ عَلَى خَلْقِهِ وَعِبَادِهِ وَسُلَالَةِ النَّبُوَّةِ وَبَقِيَّةِ الْعِثْرَةِ وَالصَّفْوَةِ صَاحِبِ الزَّمَانِ وَمُظْهِرِ الْإِيمَانِ وَمُلَقِّنِ [مُعْلِنِ] أَحْكَامِ الْقُرْآنِ وَمُطَهِّرِ الْأَرْضِ وَنَاشِرِ الْعُدْلِ فِي الطُّولِ وَالْعَرْضِ وَالحُجَّةِ الْقَائِمِ الْمَهْدِيِّ الْإِمَامِ الْمُتَنْتَظَرِ الْمَرْضِيِّ [الْمُرْتَضَى] وَابْنِ الْأَيْمَةِ الطَّاهِرِينَ الْوَصِيِّ ابْنِ الْأَوْصِيَاءِ الْمَرْضِيِّينَ الْهَادِيَ الْمُعْصُومِ ابْنِ الْأَيْمَةِ الْهَدَاةِ الْمُعْصُومِينَ السَّلَامَ عَلَيْكَ يَا مُعِزَّ الْمُؤْمِنِينَ الْمُسْتَضْعِفِينَ السَّلَامَ عَلَيْكَ يَا مَذِلَّ الْكَافِرِينَ الْمُتَكَبِّرِينَ الظَّالِمِينَ السَّلَامَ عَلَيْكَ يَا مَوْلَايَ يَا صَاحِبَ الزَّمَانِ السَّلَامَ عَلَيْكَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ السَّلَامَ عَلَيْكَ يَا ابْنَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ السَّلَامَ عَلَيْكَ يَا ابْنَ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ سَيِّدَةِ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ السَّلَامَ عَلَيْكَ يَا ابْنَ الْأَيْمَةِ الْحُجَّجِ الْمُعْصُومِينَ وَالْإِمَامِ عَلَى الْخَلْقِ أَجْمَعِينَ السَّلَامَ عَلَيْكَ يَا مَوْلَايَ سَلَامٌ مُخْلِصٌ لَكَ فِي الْوِلَايَةِ أَشْهَدُ أَنَّكَ الْإِمَامُ الْمَهْدِيُّ قَوْلًا وَفِعْلًا وَأَنْتَ الَّذِي تَمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطًا وَعَدْلًا بَعْدَ مَا مَلَأَتْ ظُلْمًا وَجَوْرًا فَعَجَّلَ اللَّهُ فَرَجَكَ وَسَهَّلَ مَخْرَجَكَ وَقَرَّبَ زَمَانَكَ وَكَثَّرَ أَنْصَارَكَ وَأَعْوَانَكَ وَانْجَزَ لَكَ مَا وَعَدَكَ فَهُوَ أَصْدَقُ الْقَائِلِينَ وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتَضَعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ يَا مَوْلَايَ يَا صَاحِبَ الزَّمَانِ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ حَاجَتِي كَذَا وَكَذَا وَبَجَايَ كَذَا وَكَذَا حَاجَاتِ خُودِ رَا ذَكَرَ كُنْدَ فَاشْفَعْ لِي فِي نَجَاحِهَا فَقَدْ تَوَجَّهْتُ إِلَيْكَ بِحَاجَتِي لِعِلْمِي أَنَّ لَكَ عِنْدَ اللَّهِ شَفَاعَةً مَقْبُولَةً وَمَقَامًا مَحْمُودًا فَبِحَقِّ مَنْ اخْتَصَّكُمْ بِأَمْرِهِ وَارْتَضَاكُمْ لِسِرِّهِ وَبِالشَّانِ الَّذِي لَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ سَلِّ اللَّهُ تَعَالَى فِي نُجْحِ طَلِبَتِي وَإِجَابَةِ دَعْوَتِي وَكَشْفِ كُرْبَتِي. و بخواه هر چه خواهی که برآورده میشود این شاء الله تعالی.

مؤلف گوید که بهتر آن است که در رکعت اول نماز این استغاثه بعد از حمد سوره انا فتحنا بخواند و در رکعت دوم إذا جاء نصر الله.

زیارت آل یاسین

سَلَامٌ عَلَى آلِ يَسَّ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا دَاعِيَ اللَّهِ وَرَبَّانِي آيَاتِهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَابَ اللَّهِ وَدِيَانِ
 دِينِهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَلِيفَةَ اللَّهِ وَنَاصِرَ حَقِّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حُجَّةَ اللَّهِ وَدَلِيلَ إِزَادَتِهِ السَّلَامُ
 عَلَيْكَ يَا تَالِي كِتَابِ اللَّهِ وَتَرْجُمَانَهُ السَّلَامُ عَلَيْكَ فِي آنَاءِ لَيْلِكَ وَأَطْرَافِ نَهَارِكَ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا
 بَقِيَّةَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مِيثَاقَ اللَّهِ الَّذِي أَخَذَهُ وَكَدَّهُ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَعْدَ اللَّهِ
 الَّذِي ضَمِنَهُ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْعَلَمُ الْمَنْصُوبُ وَالْعِلْمُ الْمَضْبُوبُ وَالْعَوْتُ وَالرَّحْمَةُ الْوَاسِعَةُ
 وَعَدَا غَيْرِ مَكْدُوبٍ السَّلَامُ عَلَيْكَ حِينَ تَقُومُ السَّلَامُ عَلَيْكَ حِينَ تَقْعُدُ السَّلَامُ عَلَيْكَ حِينَ تَقْرَأُ وَ
 تُبَيِّنُ السَّلَامُ عَلَيْكَ حِينَ تُصَلِّي وَتَقْنُتُ السَّلَامُ عَلَيْكَ حِينَ تَرْكَعُ وَتَسْجُدُ السَّلَامُ عَلَيْكَ حِينَ
 تُهْلِلُ وَتَكْبِّرُ السَّلَامُ عَلَيْكَ حِينَ تَحْمَدُ وَتَسْتَغْفِرُ السَّلَامُ عَلَيْكَ حِينَ تُصْبِحُ وَتُمْسِي السَّلَامُ
 عَلَيْكَ فِي اللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى وَ النَّهَارِ إِذَا تَجَلَّى السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْإِمَامُ الْمَأْمُونُ السَّلَامُ عَلَيْكَ
 أَيُّهَا الْمُقَدَّمُ الْمَأْمُولُ السَّلَامُ عَلَيْكَ بِجَوَامِعِ السَّلَامِ أَشْهَدُكَ يَا مَوْلَايَ أَنِّي أَشْهَدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
 وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ لَا حَبِيبَ إِلَّا هُوَ وَأَهْلُهُ وَأَشْهَدُكَ يَا مَوْلَايَ أَنَّ
 عَلِيًّا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ حُجَّتَهُ وَالْحَسَنَ حُجَّتَهُ وَالْحُسَيْنَ حُجَّتَهُ وَعَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ حُجَّتَهُ وَ
 مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ حُجَّتَهُ وَجَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ حُجَّتَهُ وَمُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ حُجَّتَهُ وَعَلِيَّ بْنَ مُوسَى
 حُجَّتَهُ وَمُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ حُجَّتَهُ وَعَلِيَّ بْنَ مُحَمَّدٍ حُجَّتَهُ وَالْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ حُجَّتَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّكَ
 حُجَّةُ اللَّهِ أَنْتُمْ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَأَنَّ رَجَعْتُمْ حَقٌّ لَا رَيْبَ فِيهَا يَوْمَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ
 آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيْمَانِهَا خَيْرًا وَأَنَّ الْمَوْتَ حَقٌّ وَأَنَّ نَاكِرًا وَكَبِيرًا حَقٌّ وَأَشْهَدُ أَنَّ
 النَّشْرَ حَقٌّ وَالْبَعْثَ حَقٌّ وَأَنَّ الصِّرَاطَ حَقٌّ وَالْمِرْصَادَ حَقٌّ وَالْمِيزَانَ حَقٌّ وَالْحِشْرَ حَقٌّ وَ
 الْحِسَابَ حَقٌّ وَالْجَنَّةَ وَالنَّارَ حَقٌّ وَالْوَعْدَ وَالْوَعْدَ بِهِمَا حَقٌّ يَا مَوْلَايَ شَقِيَ مَنْ خَالَفَكَ وَسَعِدَ
 مَنْ أَطَاعَكَ فَاشْهَدْ عَلَيَّ مَا أَشْهَدُكَ عَلَيْهِ وَأَنَا وَلِيُّ لَكَ بَرِيءٌ
 الْبَاطِلُ مَا أَسْخَطْتُمُوهُ وَالْمَعْرُوفُ مَا أَمَرْتُمْ بِهِ وَالْمُنْكَرُ مَا نَهَيْتُمْ عَنْهُ فَتَنْفِسِي مُؤْمِنَةً بِاللَّهِ وَحْدَهُ
 لَا شَرِيكَ لَهُ وَرَسُولِهِ وَبِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَبِكُمْ يَا مَوْلَايَ أُولَكُمْ وَآخِرُكُمْ وَنُصْرَتِي مُعَدَّةٌ لَكُمْ وَ
 مَوَدَّتِي خَالِصَةٌ لَكُمْ آمِينَ آمِينَ وَبَعْدَ أَنْ ابْنَ دَعَا خَوَانِدَهُ شُودَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ
 مُحَمَّدَ نَبِيِّ رَحْمَتِكَ وَكَلِمَةِ نُورِكَ وَأَنْ تَمْلَأَ قَلْبِي نُورَ الْبَقِيَّةِ وَصَدْرِي نُورَ الْإِيْمَانِ وَفِكْرِي نُورَ
 النَّبِيَّاتِ وَعَزْمِي نُورَ الْعِلْمِ وَقُوَّتِي نُورَ الْعَمَلِ وَلِسَانِي نُورَ الصَّدَقِ وَدِينِي نُورَ الْبَصَائِرِ مِنْ عِنْدِكَ
 وَبَصَرِي نُورَ الصِّيَاءِ وَسَمْعِي نُورَ الْحِكْمَةِ وَمَوَدَّتِي نُورَ الْمَوَالَاةِ لِمُحَمَّدٍ وَآلِهِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ حَتَّى
 أَلْقَاكَ وَقَدْ وَفَيْتَ بِعَهْدِكَ وَمِيثَاقِكَ فَتَغْشِيَنِي رَحْمَتُكَ يَا وَلِيَّيَ يَا حَمِيدَ اللَّهِ صَلِّ عَلَيَّ حُجَّتِكَ
 فِي أَرْضِكَ وَخَلِيفَتِكَ فِي بِلَادِكَ وَالدَّاعِيَ إِلَى سَبِيلِكَ وَالْقَائِمَ بِقِسْطِكَ وَالثَّائِرَ بِأَمْرِكَ وَلِيَّ
 الْمُؤْمِنِينَ وَبَوَارِ الْكَافِرِينَ وَمَجْلَى الظُّلْمَةِ وَمُنِيرَ الْحَقِّ وَالنَّاطِقَ بِالْحِكْمَةِ وَالصَّدِّقَ وَكَلِمَتِكَ
 الثَّامَّةَ فِي أَرْضِكَ الْمُرْتَقِبَ الْخَائِفَ وَالْوَلِيَّ النَّاصِحَ سَفِينَةَ النَّجَاةِ وَعَلِمَ الْهُدَى وَنُورَ أَبْصَارِ الْوَرَى
 وَخَيْرٍ مَنْ تَقَمَّصَ وَارْتَدَى وَمَجْلَى الْعَمَى الَّذِي يَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا وَقِسْطًا كَمَا مِلْتُ ظُلْمًا وَجَوْرًا

إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
 اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى وَلِيِّكَ وَابْنِ أَوْلِيَاكَ الَّذِينَ فَرضَتْ طَاعَتُهُمْ وَأَوْحَيْتَ
 حَقَّهُمْ وَأَذْهَبْتَ عَنْهُمْ الرَّجْسَ وَطَهَّرْتَهُمْ تَطْهِيرًا اللَّهُمَّ أَنْصِرْهُ وَانْتَصِرْ بِهِ لِدِينِكَ وَأَنْصِرْ بِهِ
 أَوْلِيَاءَكَ وَأَوْلِيَاءَهُ وَشِيعَتَهُ وَأَنْصَارَهُ وَاجْعَلْنَا مِنْهُمْ اللَّهُمَّ أَعِذْهُ مِنْ شَرِّ كُلِّ بَاغٍ وَطَاغٍ وَمِنْ شَرِّ
 جَمِيعِ خَلْقِكَ وَاحْفَظْهُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ وَاحْرُسْهُ وَامْنَعْهُ مِنْ
 أَنْ يُوَصَلَ إِلَيْهِ بِسُوءٍ وَاحْفَظْ فِيهِ رَسُولَكَ وَآلَ رَسُولِكَ وَأَظْهِرْ بِهِ الْعَدْلَ وَأَيِّدْهُ بِالنَّصْرِ وَأَنْصِرْ بِهِ
 نَاصِرِيهِ وَادْخُلْ خَاذِلِيهِ وَأَقْصِمِ قَاصِمِيهِ وَأَقْصِمِ بِهِ جَبَابِرَةَ الْكُفْرِ وَاقْتُلْ بِهِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَ
 جَمِيعَ الْمُلْحِدِينَ حَيْثُ كَانُوا مِنْ مَشَارِقِ الْأَرْضِ وَمَغَارِبِهَا وَبَحْرِهَا وَامْلَأْ بِهِ الْأَرْضَ عَدْلًا وَ
 أَظْهِرْ بِهِ دِينَ نَبِيِّكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَاجْعَلْنِي اللَّهُمَّ مِنْ أَنْصَارِهِ وَأَعْوَانِهِ وَتَابِعِهِ وَشِيعَتِهِ وَ
 أَرِنِي فِي آلِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ مَا يَأْمُلُونَ وَفِي عَدُوِّهِمْ مَا يَحْذَرُونَ إِلَهَ الْحَقِّ آمِينَ يَا ذَا
 الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

دعای عالیة المضامین

دعای عالیة المضامین دعایی است با مضامین بسیار بلند که پس از زیارت هر یک از امامان علیهم السلام خوانده می‌شود، و این دعا را سید ابن طاووس در کتاب «مصباح الزائر» بعد از این زیارت جامعه نقل فرموده است، و آن دعای شریف این است:

اللَّهُمَّ إِنِّي زُرْتُ هَذَا الْإِمَامَ مُقَرًّا بِإِمَامَتِهِ مُعْتَقِدًا لِفَرْضِ طَاعَتِهِ فَقَصَدْتُ مَشْهَدَهُ بِذُنُوبِي وَعُيُوبِي وَمُوبِقَاتِ أَنْأَمِي وَ
 كَثْرَةِ سَيِّئَاتِي وَخَطَايَايَ وَمَا تَعْرِفُهُ مِنِّي مُسْتَجِيرًا بِعَفْوِكَ مُسْتَعِيدًا بِحِلْمِكَ رَاجِيًا رَحْمَتَكَ لِاجْتِنَائِي إِلَى رُكْنِكَ
 غَائِثًا بِرَأْفَتِكَ مُسْتَشْفِعًا بِوَلِيَّتِكَ وَابْنِ أَوْلِيَاكَ وَصَفِيَّتِكَ وَابْنِ أَصْفِيَاكَ وَآمِينِكَ وَابْنِ أُمَنَّاكَ وَخَلِيفَتِكَ وَابْنِ
 خُلَفَائِكَ الَّذِينَ جَعَلْتَهُمُ الْوَسِيلَةَ إِلَى رَحْمَتِكَ وَرِضْوَانِكَ وَالذَّرِيعَةَ إِلَى رَأْفَتِكَ وَغُفْرَانِكَ اللَّهُمَّ وَأَوَّلَ حَاجَتِي
 إِلَيْكَ أَنْ تَغْفِرَ لِي مَا سَلَفَ مِنْ ذُنُوبِي عَلَى كَثْرَتِهَا وَأَنْ تَعَصِمَنِي فِيمَا بَقِيَ مِنْ عُمْرِي وَتُطَهِّرَ دِينِي مِمَّا يَدْنُسُهُ وَ
 يَبْسِطُهُ وَيُزِرِّي بِهِ وَتَحْمِيَهُ مِنَ الرَّيْبِ وَالشَّكِّ وَالْفَسَادِ وَالشُّرْكِ، وَتُنَبِّتَنِي عَلَى طَاعَتِكَ وَطَاعَةِ رَسُولِكَ وَ
 ذُرِّيَّتِهِ النَّجَبَاءِ السُّعَدَاءِ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِمْ وَرَحْمَتِكَ وَسَلَامِكَ وَبَرَكَاتِكَ وَتُحْيِيَنِي مَا أَحْيَيْتَنِي عَلَى طَاعَتِهِمْ وَ
 تُمَيِّتَنِي إِذَا أَمَتَنِي عَلَى طَاعَتِهِمْ وَأَنْ لَا تَمُحُو مِنْ قَلْبِي مَوَدَّتَهُمْ وَمَحَبَّتَهُمْ وَبُغْضَ أَعْدَائِهِمْ وَمُرَافَقَةَ أَوْلِيَائِهِمْ وَ
 بِرَّهُمْ وَأَسْأَلُكَ يَا رَبِّ أَنْ تَقْبَلَ ذَلِكَ مِنِّي وَتُحَبِّبَ إِلَيَّ عِبَادَتَكَ وَالْمُوَاطَّأَةَ عَلَيْهِمْ وَتُنَشِّطَنِي لَهَا وَتُبْغِضَ إِلَيَّ
 مَعَاصِيكَ وَمَحَارِمَكَ وَتُدْفَعَنِي عَنْهَا وَتُجَنِّبَنِي التَّقْصِيرَ فِي صَلَوَاتِي وَالِاسْتِهْوَافَةَ بِهَا وَالتَّرَاجِي عَنْهَا وَتُوفِّقَنِي
 لِتَأْدِيبِهَا كَمَا فَرضَتْ بِهِ أَمْرَتْ بِهِ عَلَى سُنَّةِ رَسُولِكَ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَرَحْمَتِكَ وَبَرَكَاتِكَ خُضُوعًا وَخُشُوعًا وَ
 تَشَرُّعَ صَدْرِي لِإِيْتَاءِ الزَّكَاةِ، وَإِعْطَاءِ الصَّدَقَاتِ وَبَذْلِ الْمَعْرُوفِ وَالْإِحْسَانِ إِلَى شِيعَةِ آلِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ وَ
 مُوَسَّاتِهِمْ وَلَا تَتَوَفَّأَنِي إِلَّا بَعْدَ أَنْ تَزُرُّقَنِي حِجَّ نَبِيِّكَ الْحَرَامِ وَزِيَارَةَ قَبْرِ نَبِيِّكَ وَقُبُورِ الْأَيُّمَةِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ وَ
 أَسْأَلُكَ يَا رَبِّ تَوْبَةً نَصُوحًا تَرْضَاهَا وَنِيَّةً تُحْمَدُهَا وَعَمَلًا صَالِحًا تُقْبَلُهُ وَأَنْ تَغْفِرَ لِي وَتَرْحَمَنِي إِذَا تَوَفَّيْتَنِي وَ
 تُهَوِّنَ عَلَيَّ سَكْرَاتِ الْمَوْتِ وَتُحْشِرَنِي فِي زُمْرَةِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ وَتُدْخِلَنِي الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِكَ
 وَتَجْعَلَ دُمْعِي غَزِيرًا فِي طَاعَتِكَ وَعَبْرَتِي جَارِيَةً فِيمَا يَقْرُبُنِي مِنْكَ وَقَلْبِي عَطُوفًا عَلَى أَوْلِيَاكَ وَتُصَوِّنِي فِي

هَذِهِ الدُّنْيَا مِنَ الْعَاهَاتِ وَالْآفَاتِ وَالْأَمْرَاضِ الشَّدِيدَةِ، وَالْأَسْقَامِ الْمُزْمِنَةِ وَجَمِيعِ أَنْوَاعِ الْبَلَاءِ وَالْحَوَادِثِ وَتَصَرَّفَ قَلْبِي عَنِ الْحَرَامِ وَتُبَعَّضُ إِلَى مَعَاصِيكَ وَتُحَبَّبَ إِلَيَّ الْخِلَالَ وَتُفْتَحَ لِي أَبْوَابُهُ وَتُثَبَّتَ بَيْتِي وَفَعَلِي عَلَيْهِ وَتُمَدَّدْ فِي عُمْرِي وَتُعْلَقْ أَبْوَابُ الْمَحَنِّ عَنِّي وَ لَا تَسْلُبْنِي مَا مَنَنْتَ بِهِ عَلَيَّ وَ لَا تَسْتَرِدَّ شَيْئًا مِمَّا أَحْسَنْتَ بِهِ إِلَيَّ وَ لَا تَنْزِعْ مِنِّي النِّعَمَ الَّتِي أَنْعَمْتَ بِهَا عَلَيَّ وَ تَزِيدْ فِيهَا حَوْلَتِي وَ تُضَاعِفْهُ أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً وَ تَزِدْنِي مَالًا كَثِيرًا وَاسِعًا سَائِغًا هَنِيئًا نَامِيًا وَافِيًا وَ عَزَا بَاقِيًا كَافِيًا وَ جَاهَا عَرِيضًا مَبِيعًا وَ نِعْمَةً سَابِغَةً عَامَّةً وَ تُغْنِيَنِي بِذَلِكَ عَنِ الْمَطَالِبِ الْمُنْكَدَةِ وَالْمَوَارِدِ الصَّعْبَةِ وَ تُخَلِّصَنِي مِنْهَا مُعَافًى فِي دِينِي وَ نَفْسِي وَ وَلَدِي وَ مَا أَعْطَيْتَنِي، وَ مَنَحْتَنِي وَ تَحْفَظْ عَلَيَّ مَالِي وَ جَمِيعَ مَا حَوَّلْتَنِي وَ تَقْبِضْ عَنِّي أَيْدِي الْجَبَّارَةِ وَ تَرُدَّنِي إِلَى وَطَنِي وَ تُبَلِّغَنِي نَهَايَةَ أَمَلِي فِي دُنْيَايَ وَ آخِرَتِي وَ تَجْعَلَ عَاقِبَةَ أَمْرِي مُحْمُودَةً حَسَنَةً سَلِيمَةً وَ تَجْعَلَنِي رَحِيبَ الصَّدْرِ وَاسِعِ الْخَالِ حَسَنَ الْخُلُقِ بَعِيدًا مِنَ الْبُخْلِ وَ النَّمْعِ وَ التَّفَاقِ وَ الْكُذْبِ وَ الْبُهْتِ وَ قَوْلِ الزُّورِ وَ تُرْسِخْ فِي قَلْبِي مَحَبَّةَ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ شَيْعَتِهِمْ وَ تَحْرُسْنِي يَا رَبِّ فِي نَفْسِي وَ أَهْلِي وَ مَالِي وَ وَلَدِي وَ أَهْلِ حِرَازَتِي وَ إِخْوَانِي وَ أَهْلَ مَوَدَّتِي وَ ذُرِّيَّتِي بِرَحْمَتِكَ وَ جُودِكَ اللَّهُمَّ هَذِهِ حَاجَاتِي عِنْدَكَ وَ قَدْ اسْتَكْرَثْتُهَا لِلْوُفَى وَ شُحِّي وَ هِيَ عِنْدَكَ صَغِيرَةٌ حَقِيرَةٌ وَ عَلَيْكَ سَهْلَةٌ يَسِيرَةٌ فَاسْأَلْكَ بِجَاهِ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ وَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ عِنْدَكَ وَ بِحَقِّهِمْ عَلَيْكَ وَ بِمَا أُوجِبَتْ لَهُمْ، وَ بِسَائِرِ أَنْبِيَائِكَ وَ رُسُلِكَ وَ أَصْفِيَائِكَ وَ أَوْلِيائِكَ الْمُخْلِصِينَ مِنْ عِبَادِكَ وَ بِاسْمِكَ الْأَعْظَمِ الْأَعْظَمِ لِمَا فَضَّلْتَهَا كُلُّهَا وَ أَسْعَفْتَنِي بِهَا وَ لَمْ تُحَبِّبْ أَمَلِي وَ رَجَائِي اللَّهُمَّ وَ شَفَّعْ صَاحِبَ هَذَا الْقَبْرِ فِيَّ يَا سَيِّدِي يَا وَلِيَّ اللَّهِ يَا أَمِينَ اللَّهِ أَسْأَلُكَ أَنْ تَشْفَعْ لِي إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِي هَذِهِ الْحَاجَاتِ كُلِّهَا بِحَقِّ آبَائِكَ الطَّاهِرِينَ وَ بِحَقِّ أَوْلَادِكَ الْمُتَتَجَبِّينَ فَإِنَّ لَكَ عِنْدَ اللَّهِ تَقَدَّسَتْ أَسْمَاؤُهُ الْمُنَزَّلَةِ الشَّرِيفَةِ وَ الْمُرْتَبَةِ الْجَلِيلَةِ وَ الْجَاهِ الْعَرِيضِ اللَّهُمَّ لَوْ عَرَفْتُ مَنْ هُوَ أَوْجُهُ عِنْدَكَ مِنْ هَذَا الْإِمَامِ وَ مِنْ آبَائِهِ وَ أَبْنَائِهِ الطَّاهِرِينَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ وَ الصَّلَاةُ لَجَعَلْتُهُمْ شُفْعَائِي وَ قَدَّمْتُهُمْ أَمَامَ حَاجَتِي وَ طَلِبَاتِي هَذِهِ فَاسْمَعْ مِنِّي وَ اسْتَجِبْ لِي وَ أَفْعَلْ بِي مَا أَنْتَ أَهْلُهُ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. اللَّهُمَّ وَ مَا قَصُرَتْ عَنْهُ مَسْأَلَتِي وَ عَجَزَتْ عَنْهُ قُوَّتِي وَ لَمْ تَبْلُغْهُ فِطْنَتِي مِنْ صَالِحِ دِينِي وَ دُنْيَايَ وَ آخِرَتِي فَأَمُنْ بِهِ عَلَيَّ وَ اخْفَظْنِي وَ اخْرُسْنِي وَ هَبْ لِي وَ اغْفِرْ لِي وَ مَنْ أَرَادَنِي بِسُوءٍ أَوْ مَكْرُوهٍ مِنْ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ أَوْ سُلْطَانٍ غَنِيْدٍ أَوْ مُخَالِفٍ فِي دِينٍ أَوْ مُنَازِعٍ فِي دُنْيَايَ أَوْ حَاسِدٍ عَلَيَّ نِعْمَةً أَوْ ظَالِمٍ أَوْ بَاغٍ فَاقْبِضْ عَنِّي يَدَهُ وَ اصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُ وَ اشْغَلْهُ [عَنِّي] بِنَفْسِهِ وَ اكْفِنِي شَرَّهُ وَ شَرَّ أَتْبَاعِهِ وَ شَيْطَانِيهِ وَ أَجْرُنِي مِنْ كُلِّ مَا يَضُرُّنِي وَ يُجْحِفْ بِي وَ أَعْطِنِي جَمِيعَ الْخَيْرِ كُلِّهِ [كُلَّهُ] مِمَّا أَعْلَمُ وَ مِمَّا لَا أَعْلَمُ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ اغْفِرْ لِي وَ لِوَالِدَيَّ وَ لِإِخْوَانِي وَ أَخَوَاتِي وَ أَعْمَامِي وَ عَمَّاتِي وَ أَخْوَالِي وَ خَالَاتِي وَ أَجْدَادِي وَ جَدَّاتِي وَ أَوْلَادِهِمْ، وَ ذُرَارِيَهُمْ وَ أَزْوَاجِي وَ ذُرِّيَّاتِي وَ أَقْرَبَائِي وَ أَصْدِقَائِي وَ جِيرَانِي وَ إِخْوَانِي فَيْكَ مِنْ أَهْلِ الشَّرْقِ وَ الْغَرْبِ وَ لِجَمِيعِ أَهْلِ مَوَدَّتِي مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ الْأَحْيَاءِ مِنْهُمْ وَ الْأَمْوَاتِ وَ لِجَمِيعِ مَنْ عَلَّمَنِي خَيْرًا أَوْ تَعَلَّمْتُ مِنْهُ عِلْمًا اللَّهُمَّ أَشْرِكْهُمْ فِي صَالِحِ دُعَائِي وَ زِيَارَتِي لِمَشْهَدِ حُجَّتِكَ وَ وَلِيِّكَ وَ أَشْرِكْنِي فِي صَالِحِ أَدْعِيَّتِهِمْ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَ بَلِّغْ وَلِيَّكَ مِنْهُمْ السَّلَامَ وَ السَّلَامَ عَلَيْكَ وَ رَحْمَةَ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ يَا سَيِّدِي يَا مَوْلَايَ يَا فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ (بجای این کلمه نام امامی را که زیارت می کند و نام پدر آن بزرگوار را بگوید) صَلِّ اللَّهُ عَلَيْكَ وَ عَلَى رُوحِكَ وَ بَدَنِكَ أَنْتَ وَ سَيِّلتِي إِلَى اللَّهِ وَ ذَرِيعَتِي إِلَيْهِ وَ لِي حَقُّ مَوَالَاتِي وَ تَأْمِيلِي فَكُنْ شَفِيعِي إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِي الْوُقُوفِ عَلَيَّ قِصَّتِي هَذِهِ وَ صَرَفِي عَنْ مَوْفِقِي هَذَا بِالنَّجْحِ بِمَا سَأَلْتُهُ كُلَّهُ بِرَحْمَتِهِ وَ قُدْرَتِهِ اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي عَقْلًا كَامِلًا وَ لُبًّا رَاجِحًا وَ عَزَا بَاقِيًا وَ قَلْبًا زَكِيًّا وَ عَمَلًا كَثِيرًا وَ أَدَبًا بَارِعًا وَ اجْعَلْ ذَلِكَ كُلَّهُ لِي وَ لَا تَجْعَلْهُ عَلَيَّ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

بخش دوم آشنائی با خراسان ومشهد الرضاعلیه السلام

خراسان رضوی ومشهد الرضاعلیه السلام

استان خراسان که در شمال شرق ایران قرار دارد، مساحتی معادل ۳۳۵-۳۱۳ کیلومتر مربع را ع را به خود اختصاص داده است. استان خراسان رضوی بخش کوچکی از خراسان بزرگ است. خراسان بزرگ در ادبیات ایران شامل تمامی شمال شرق ایران و بخش بزرگی از افغانستان میشود اما خراسان رضوی به مرکزیت شهر مشهد یکی از استانهای کشور ایران است. این استان با مصوبه دولت در سال ۱۳۸۳ پس از تقسیم استان خراسان به سه استان ایجاد شد. افزودن واژه عربی رضوی به نام این استان ایرانی از سوی دولت کنونی، در اثر وجود آرامگاه یکی از پیشوایان شیعی به نام امام رضا (ع) در مرکز این استان صورت گرفته است. دو استان دیگر شامل خراسان شمالی به مرکزیت بجنورد و خراسان جنوبی به مرکزیت بیرجند می باشند.

استان خراسان رضوی با وسعتی حدود ۱۲۸۴۲۰ کیلومتر مربع معادل ۸-۷ درصد مساحت کل کشور ومتشکل از ۲۰ شهرستان، ۶۵ بخش، ۱۶۳ دهستان و ۸۸۶۱ آبادی جمعیتی معادل ۴۷۷۷ هزار نفر رادرخود جای داده است.

از جمعیت فوق ۲۹۰۹ هزار نفر معادل ۱-۶۰ درصد درمناطق شهری و ۱۸۵۸ هزار نفر معادل ۳۸/۹ درصد درمناطق روستایی استان ساکن هستند .

به رغم تقسیم استان، شاخصها حاکی از آن است که استان خراسان رضوی همچنان از جایگاه مناسبی در اقتصاد کشور برخوردار می باشد.

بخشهای شهرنشین این استان عبارتند از بردسکن ، تایباد ، تربت جام ، تربت حیدریه ، چناران ، خلیل آباد، خواف، درگز، رشتخوار، سبزوار، سرخس ، فردوس ، فریمان ، قائنات ، قوچان ، کاشمر ، کلات ، گناباد ، مشهد ، مه ولات ، نیشابور

حرم مطهر امام رضا (ع)، هشتمین امام شیعیان، در مشهد بزرگترین شهر این استان است. جمعیت استان خراسان در سال ۱۳۷۲ شمسی معادل ۶۶۱-۵۴۷-۶ بود که ۵۸-۵۶ درصد در شهرها و ۴۳-۳۶ درصد در روستاها اقامت داشتند و مابقی در مکان خاصی اقامت نداشتند.

از نظر جنبه های طبیعی، استان خراسان به دو بخش شمالی و جنوبی تقسیم می شود. که در مناطق پایین آن، دشتهای حاصلخیزی شکل گرفته است و برای توسعه کشاورزی و دامپروری موقعیت مناسبی را به بوجود آورده است و بخش جنوبی شامل دشتهای پست و تپه های کم ارتفاع می باشد و از نظر پوشش گیاهی بسیار فقیر است. به طور کلی استان خراسان ناحیه ای معتدل و آب و هوا در سراسر متغییر می باشد، دمای این استان از شمال به جنوب افزایش می یابد اما بارشهای سالانه کاهش می یابد.

مناطق بلند استان که عبارتند از ارتفاعات آلاداغ و بینالود دارای آب و هوای سرد کوهستانی می باشند بجنورد، قوچان، شیروان، قسمت های جنوبی بینالود، ارتفاعات کپه داغ، هزار مسجد و برخی از بخشهای شهرنشین مشهد دارای آب و هوای کوهستانی، قائنات و بخش های کوهستانی استان دارای آب و هوای معتدل و نیمه خشک و بخش های جنوبی دارای آب و هوای گرم و خشک می باشند.

استان خراسان دائماً عرضه زوال و به قدرت رسیدن حکومتها در طول تاریخ گذشته ایران بوده است. طایفه های ترک، عرب، تاتار، غز، قبیچان، مغول، ترکمن و افغان باعث بوجود آمدن حوادث بیشماری در این قلمرو وسیع شده اند.

جغرافیدانان باستان ایران بزرگ (ایران شهر) را به هشت قلمرو تقسیم کرده اند که خراسان بزرگترین و آبادترین قلمرو بوده است. در دوره سلسله ساسانیان، این استان توسط یک اسپهبد (ستوان) که "پارگسبان" نامیده می شد و چهار margraves که هر کدام از آنها فرمانده یکی از چهار بخش استان بودند، اداره می شد.

در دوره ی اسلامی، خراسان به چهار بخش تقسیم شده بود که هر بخش به اسم بزرگترین شهرها یعنی نیشابور، مرو، هرات و بلخ نامیده می شد.

در سال ۳ شمسى عربها به ایران آمدند و در این دوره ساکنان خراسان به اسلام گرویدند. طایفه بنی عباس تا سال ۱۹۹ شمسى به سرزمین حکمرمایی می کردند، اما در سال ۲۷۸ شمسى توسط طایفه طاهریان به عنوان یک قلمرو مستقل از سلطه ی آنان خارج شد و در سال ۲۸۲ شمسى به متصرفات سلسه ی سامانیان پیوست.

در سال ۳۸۲ شمسى سلطان محمود غزنوی خراسان را فتح کرد و در سال ۴۲۷ شمسى طغرل اول (سلسه ی سلجوقیان) نیشابور را فتح کرد. سلطان محمود غزنوی بر علیه سلجوقیان جنگید و سرانجام ترکهای غزنوی سلطان سنجر سلجوقی را شکست سختی داد. در سال ۵۳۹ شمسى خراسان توسط خارزمشاهی فتح شد که با حمله ی مغول ها همزمان گشت و به قلمروی ایلخان مغول پیوست.

در قرن پانزدهم، با جنبش سربداران پرچم استقلال برافراشته شد و در سال ۸۷۱ شمسى خراسان توسط امیر تیمور گورکانی اشغال گردید و شهر هرات به عنوان پایتخت برگزیده شد. در سال ۹۱۵ شمسى میلادی خراسان به تصرف ازبکان درآمد. بعد از مرگ نادرشاه افشار ۱۱۶۹ شمسى ، خراسان توسط افغانها اشغال گردید و در دوره ی قاجاریه، حمایت افغانها برای حفظ مرزهای هند منجر به تصویب معاهده ی پاریس در سال ۱۲۸۱ شمسى گردید و بر اساس این معاهده ایران از دخالت در امور داخلی افغانستان منع گردید.

در این زمان خراسان به دو بخش تقسیم گردید: بخش شرقی تحت الحمايه انگلیس گردید و بخش غربی در تصرف ایران باقی ماند. به عبارتی دیگر، پرجمعیت ترین بخش خراسان از ایران جدا گردید.

در میان همه ی این پستی ها و بلندی ها، خراسان یکی از استانهای حاصلخیز و آباد ایران می باشد. از نظر جاذبه های طبیعی، با وجود محدودیت در منابع آبی، خراسان یکی از نقاط دیدنی ایران بشمار می

رود. دریاچه های کوچک، چشمه های آب معدنی، مناطق حفاظت شده، ارتفاعات و دشت ها، غارها و از جاذبه های این استان می باشند. استان خراسان توسط مکانهای مذهبی و مقبره های زیارتی بیشماری احاطه شده است که شامل حرم مطهر امام رضا (ع) و صدها امامزاده می باشد که زائران و مراجعه کنندگان بسیاری را جذب می کند. شاخص های مذهبی و تاریخی، فرهنگی و توریستی شهرهای این استان بسیار چشمگیر می باشند.

مشهد که در ۹۰۹ کیلومتری تهران می باشد و واقع در جلگه ای میان دو کوهستان بینالود و هزار مسجد است دارای آب و هوای معتدل کوهستانی است. در سال ۲۵۱ شمسی میلادی، بعد از شهادت امام رضا (ع) در مکانی در اطراف طوس به نام "سناباد" که مشهد رضا (مکان شهادت) نامیده می شد، هسته ی اصلی مشهد امروزی شکل گرفت. سلطان محمود غزنوی با توجه به تخریب شهر طوس توسط مغولها در قرن سیزدهم میلادی یک مقبره در مقابل حرم ساخت و مشهد توسعه یافت و افراد بسیاری در این شهر مقیم شدند. در ابتدا، محدوده ی طوس محل اقامت قوم های غیر آریایی بود و برخی از بخش ها آن توسط عربها در دوره ی خلیفه عثمان فتح گشته بود و در دوره ی خلیفه عمر به قلمروی اسلام پیوست. طوس از جمله اولین شهرهایی بود که در معرض حمله ی مغول ها ویران گشت و مانند شهرهای دیگر استان خراسان به طور کامل نابود گردید. طوس با توجه به موقعیت خاص و حساس خود در دوره ی تیموریان و ایلخانان، در میان حاکمان متفاوتی دست به دست گشته و مردم قتل عام گردیدند.

سرانجام در سال ۸۱۶ شمسی میلادی، شاهرخ پسر امیر تیمور به تخت پادشاهی نشست. بعد از حکمرانی او، طوس مورد توجه بسیاری قرار گرفت که سبب توسعه و پیشرفت آن شد. تا نیمه ی دوم قرن پانزدهم میلادی، این شهر به عنوان حومه ی شهر مشهد محسوب می شد.

برخی از ویرانه های طوس قدیم هنوز پابرجاست ولی طوس جدید نیز با توجه به آرمگاه "فردوسی" بزرگترین شاعر ایرانی، از شهرت و اعتبار خاصی برخوردار است. به هر حال امروزه مشهد پیوند ناگسستنی با تاریخ طوس قدیم دارد و سالانه میزبان صدها و هزارها زائر و مراجعه کننده می باشد و یکی از قطب های زیارتی دنیای شیعیان می باشد.

موقعیت جغرافیائی و تاریخ مشهد

شهرستان مشهد در شمال شرقی استان خراسان قرار دارد. این شهرستان از شمال به درگز و جمهوری ترکمنستان از مشرق به شهرستان سرخس و از جنوب شرقی به فریمان و تربت جام، و از جنوب به شهرستان تربت حیدریه و فردوس و گناباد و کاخک و قاین، از غرب به شهرستان نیشابور و سبزوار و از شمال به شهرستانهای قوچان و باجگیران و درگز محدود است.

آب و هوای این شهرستان خشک و متغیر است. این شهرستان دارای دو رشته کوه می باشد که عبارتند از: رشته کوه هزار مسجد در شمال شرق و رشته کوه بینالود در غرب و جنوب غربی.

شهرستان مشهد از بخشهای مرکزی و حومه (تبادکان)، طرقبه، احمدآباد، رضویه و شهر کلات تشکیل شده است. شهر مشهد مرکز شهرستان و استان خراسان می باشد که به جهت موقعیت مذهبی، صنعتی و اقتصادی بعد از تهران دومین شهر بزرگ و پر جمعیت ایران محسوب می شود. مشهد را چون بر سر راه ابریشم بین شرق و غرب و راه ادویه بین شمال و جنوب در آسیای میانه و اقیانوس هند واقع است، می توان پایتخت اقتصادی و مرکز مبادلات میان قاره ای آسیای میانه نامید. مشهد به فاصله ۸۹۲ کیلومتری تهران قرار دارد. ارتفاع شهر از سطح دریا ۹۸۵ متر است. جمعیت مشهد بواسطه موقعیت ممتاز زیارتی، سیاحتی، تجارتي، کشاورزی و نیمه صنعتی و نیز حساسیت جغرافیایی و مهاجرپذیری مدام در تغییر و تزاید است و به همین جهت تعیین تراکم جمعیتی مشکل می باشد. جمعیت مشهد و حومه را حدود دو میلیون نفر و توریست سالانه را بیش از ۱۲ میلیون نفر تخمین زده اند. در جغرافیای جهانگردی، مکانهای مذهبی به عنوان نیرومندترین قطب جذب مسافران شناخته شده است و در ایران شهر «مشهد» بزرگترین زیارتگاه محسوب می شود. مشهد، ابتدا دهکده کوچکی بود به نام سناباد که در ۲۴ کیلومتری توس باستانی قرار داشت. آنچه باعث ایجاد و آبادی این شهر شد، وجود مرقد مطهر پیشوای هشتم شیعیان امام علی بن موسی الرضا علیه السلام است.

تاریخ مختصر مشهد و حرم رضوی

مشهد واژه مختصر مشهدالرضا و به معنی محل و مکان شهادت و نام شهری است که به مرکزیت مدفن امام رضا (ع) در سناباد شکل گرفته است.

سناباد تا پیش از سال ۲۰۳ هجری قمری یکی از توابع قصبه یا شهر کوچک نوغان بوده و پس از شهادت حضرت علی بن موسی الرضا (ع)، این محل کوچک به مشهد تغییر نام داده و در مدتی نه چندان طولانی بر اثر توجه مردم، اعتبار و منزلتی فوق العاده یافته است. هر چند اهمیت این شهر از روزگار سلطنت صفویان که به ترویج آیین تشیع اهتمامی شدید می ورزیدند رو به ازدیاد نهاد ولی پیش از روی کار آمدن این سلسله و حتی از نخستین قرنهای رحلت امام (ع)، مردم و حتی پادشاهان سنی مذهب، به این مرقد پاک توجه داشته و با رفت و آمدها و مجاورتها و احیاناً خرجهایی که برای تعمیر آن می کرده اند بر وسعت، جمعیت و اعتبار شهر افزوده اند. به گفته برخی از مورخان سلطان محمود غزنوی علی رغم تعصب ضد شیعی در سال ۴۰۰ هجری قمری بر اثر خوابی که دید توسط حاکم نیشابور بقعه مشهد را تعمیر کرد و پس از زمانی نزدیک به یک قرن و نیم، در زمان پادشاهی سلطان سنجر وزارت خواجه نظام الملك، شخصی بنام شرف الدین ابو طاهر قمی که از طرف حکومت سلجوقیان، حاکم مرو بود بقعه را تجدید بنا نمود. در سال ۸۰۹ هجری قمری شاهرخ گورکانی به مشهد آمد و سادات و متولیان بقعه را انعام و اکرام کرد. و چندی پس از آن، همسر او گوهرشاد آقا، مسجد جامع معروف مشهد که بنام خود او مسجد گوهرشاد نامیده می شود را در مجاورت آن زیارتگاه بنا نهاد و خود شاهرخ نیز در همان زمان به تزئین حرم پرداخت. باری بر اثر همین عامل مذهبی و معنوی و عوامل دیگر از قبیل استعداد خاک و

و فور نعمت ، تدریجاً مشهد رو به وسعت نهاد ، و در ظرف چند قرن به صورت شهر مهمی درآمد . البته نمی توان تردید داشت که حمله تیمور و ویرانی شهر بزرگ که در اواخر قرن هشتم صورت گرفته نیز در آبادی مشهد تأثیر فراوان داشته است. رشد و شکوفایی شهر مشهد در دهه های اخیر به اوج خود رسیده است. این شهر که به لحاظ توانائیهای مختلف از جمله رونق تجاری یکی از قطب های داد و ستد و ارکان اقتصادی کشور است بعنوان يك نگین سبز در شرق میهن اسلامی در مقابل دیدگان علاقمندان داخلی و خارجی خود می درخشد و در میان پایتختهای کشورهای آسیای میانه ، به لحاظ داشتن عنوان پایتخت دلهای ایران جلوه ای خاص دارد . جمعیت مشهد در سالهای پس از پیروزی انقلاب اسلامی رشد قابل توجهی داشته و مهاجر پذیری آن نیز باعث توسعه محدوده این شهر گردیده است . در حال حاضر بیش از ۵ میلیون نفر در این شهر که دارای وسعتی بیش از ۲۰۰ کیلومتر مربع است زندگی می کنند . این شهر از حیث جغرافیایی از شمال به دشتی نسبتاً وسیع و ارتفاعات هزار مسجد ، از جنوب به خط الراس کوههای خلج و بینالود و شرق آن به اراضی طرق و از غرب به شاندیز و طبقه محدود می شود . مشهد در فاصله ۹۹۲ کیلومتری تهران قرار گرفته و ارتفاع آن از سطح دریا ۹۸۰ متر می باشد .

در آغاز قرن سوم در قسمتی از قدیمی ترین بخش مشهد کنونی ، درقریه ای به نام سناباد واقع درحاشیه نوغان از ولایت توس ، کاخ حمید بن قحطبه (والی سابق خراسان) دروسط باغی بزرگ و سرسبز واقع شده بود که در آن زمان به دلیل وجود مدفن هارون الرشید، خلیفه عباسی ، به بقعه هارونیه شهرت داشت.

درسال ۲۰۳ق. پیکر مطهر امام رضا (ع) درهمان بقعه به خاک سپرده شدو این مکان مشهدالرضا نام گرفت.

مشهد دردو قرن اول پیدایش چندان شناخته شده نبود، اما به عنوان مکانی مذهبی مورد احترام بود. در دوران امارت امیر عبدالرزاق توسی از حکمرانان سامانی و سوری بن معتز، درجهت آبادانی مشهد اقداماتی به عمل آمد. درقرن پنجم نیز به توسعه و تجهیز حرم امام توجه شد و درقرن های بعد به تدریج مشهدالرضا به صورت شهرکی مذهبی درآمد. با تهاجم ترکمانان در۴۹۹ق. برج و باروی مشهد تخریب شد اما به بنای حرم آسیبی نرسیدو پس از غائله ۵۱۰ ق . که عده زیادی درمشهد به قتل رسیدند و خرابی مختصری ایجاد شد، عضدالدین فرامرز علی حاکم وقت مشهد ، حصار جدیدی به دور مشهدالرضا احداث کرد و درعهد سلجوقیان نیز با اقدامات عمرانی ابوطاهر قمی بیش از پیش بر جمعیت و رونق مشهد افزوده شد. از این زمان تا مدتی مشهد از تهاجم و تخریب به دور ماند و در حملات ویرانگر ترکمانان به توس در ۵۴۸ ق. به این شهر آسیبی نرسیده . درعهد خوارزمشاهیان نیز مشهد مورد توجه امرا و حکام بود.

در جریان یورش های مغولان به توس ، مشهد به عنوان منطقه امن از خرابی به دور ماند و با جذب مهاجران پناهنده بر جمعیتش افزوده شد. تهاجم سپاهیان ایرانشاه تیموری در ۷۹۱ق. به توس و تخریب و ویرانی آن سبب افزایش مهاجرت به مشهد شد.

در عهد شاهرخ میرزا مشهد گسترش زیادی یافت و حصار جدیدی به دور شهر کشیده شد. در این زمان مشهد به عنوان پایتخت مذهبی مورد توجه قرار گرفت و در عهد حکمرانی بایسنقر میرزا و دیگر امرای تیموری اقدامات زیادی در جهت توسعه و تزئین حرم و شهر مشهد صورت پذیرفت. با احداث مسجد جامع گوهرشاد و رواق های دارالسیاده و دارالحفاظ و مدارس بالاسر و پریزاد و مسجد شاه و چهار باغ و احداث بناهای دیگر در اطراف حرم و داخل شهر، مشهد به تدریج به شهری پررونق مبدل گردید.

از اواخر عهد تیموریان و در دوره صفویه مشهد بارها مورد تهاجم ازبک ها واقع شد. در سال ۹۷۷ ق . در پی حمله سپاه عبدالؤمن خان ازبک بیشترین صدمه به حرم مطهر وارد آمد و اشیاء و اموال خزانه حرم و تزئینات آن به یغما رفت و عده زیادی به قتل رسیدند و مشهد تخریب شد. اما به واسطه توجه شاهان و امرای صفویه خرابی ها جبران شد و در جهت توسعه بناهای اطراف حرم اقدامات جدی به عمل آمد؛ صحن عتیق به صورت یک مجموعه چهار ایوانی بنا شد و بناهای جدیدی از جمله گنبد الله وردیخان و مناره صحن عتیق احداث شد و مطالاسازی گنبد و تذهیب و کاشیکاری و کتیبه کاری در بخش های مختلف حرم، شکوه و رونق تازه ای به اماکن رضوی بخشید. با ایجاد مدارس و آب انبار و حمام و کاروانسراها و دیگر تأسیسات شهری و تأمین آب شرب و بنای مساجد و احداث خیابان اصلی، مشهد گسترش بیشتری یافت و بر جمعیت آن بیش از پیش افزوده شد و به عنوان قطب مذهبی ایران مطرح گردید.

در دوره افشاریه نیز مشهد به عنوان مرکز سیاسی و مقر فرمانروایی مورد توجه قرار گرفت و با ایجاد سقاخانه اسماعیل طلایی و طلاکاری ایوان و مناره قدیمی و احداث مناره ایوان عباسی و ساخت ضریح جواهرنشان و اختصاص موقوفات و انتظام امور ابنیه رضوی، مشهد و حرم رضوی از رونق بیشتری برخوردار شد. در اواخر عهد افشاریه جواهرآلات ضریح و حرم در درگیری های جانشینان نادر شاه غارت شد.

در عهد قاجاریه بخش های دیگری بر اماکن متبرکه افزوده شد و صحن نو (آزادی) احداث شد و با ساخت و نصب ضریح فولادی و درهای طلا و نقره و منبت کاری رواق دارالحفاظ و نصب اولین ساعت شماطه ای و ایجاد کارخانه برق و توجه به امور رفاهی زائران و زیباسازی شهر، بر آبادانی و رونق مشهد افزوده شد. در این دوران نیز مشهد بارها مورد تهاجم ترکمانان قرار گرفت و با شورش سالار و رخداد های دیگر از قبیل به توپ بسته شدن حرم (۱۳۲۰ ق.) و اشغال شهر در جنگ جهانی اول، صدمات و خسارات زیادی بر حرم و شهر وارد آمد.

در دوران پهلوی نیز بناها و خیابان های جدید در مشهد ایجاد و صحن موزه بنا شد و ساختمانی برای کتابخانه آستانه ساخته و رواق های دارالشرف، دارالزهد و دارالسرور بنا گردید و میدانی در اطراف حرم مطهر احداث شد و با ایجاد خیابان ها، محلات میادین، مدارس جدید، بیمارستان ها و فراهم ساختن امکانات بهداشتی، خدماتی و فرهنگی شهر مشهد گسترش یافت. ایجاد فرودگاه، ایستگاه راه آهن و جاده های مواصلاتی زمینه را برای جذب بیشتر زائران و مسافران فراهم کرد و برای رفاه زائران و

مسافران مراکز مختلف رفاهی از قبیل هتل ها و مهمانپذیر ها در نقاط مختلف مشهد به ویژه اطراف حرم مطهر احداث گردید. از جمله مهمترین رویدادهای مشهد در این دوران ، واقعه مسجد گوهرشاد ، جنگ جهانی دوم و انقلاب اسلامی بود.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی ، شهرمشهد مقدس به عنوان مهمترین قطب زیارتی کشور بیش از پیش مورد توجه قرار گرفت و امکانات فرهنگی ، رفاهی و خدماتی گسترش چشمگیری یافت . با اجرای طرح جامع دراطراف اماکن متبرکه و احداث صحن های جدید قدس ، جمهوری اسلامی و صحن جامع رضوی و رواق های جدید دارالولایه، دارالهدایه ، دارالرحمه، دارالاجابه و بست ها و دیگر بناها، بر وسعت و زیبایی اماکن متبرکه رضوی افزوده شد و مشهد مقدس بیشتر مورد توجه زائران و مسافران قرار گرفت . افزایش روز افزون زائران و مسافران باعث شد تا درمشهد مقدس طرح های بزرگ رفاهی ، خدماتی و فرهنگی به اجرا درآید.

بخش سوّم آشنائی با حرم مطهر امام رضا علیه السّلام

حرم علی بن موسی الرضا علیه السّلام

حرم علی بن موسی الرضا آرامگاه هشتمین امام شیعیان در شهر مشهد و در کشور ایران جای دارد. در مورد تاریخ درگذشت علی بن موسی (رضا) اختلاف نظر وجود دارد. او در روز جمعه یا دوشنبه آخر صفر یا ۱۷ یا ۲۱ ماه مبارک رمضان یا ۱۸ جمادی الاولی یا ۲۳ ذی قعدة یا آخر همین ماه در سال ۲۰۳ یا ۲۰۶ یا ۲۰۲ هـ. ق درگذشته است. شیخ صدوق در عیون اخبار الرضا تاریخ صحیح را ۲۱ ماه رمضان، روز جمعه سال ۲۰۳ هجری میداند. وفات او در طوس و در یکی از روستاهای نوقان به نام سناباد یا سن آباد اتفاق افتاد. او به دست مأمون کشته شد و بدن او را بالای سر هارون الرشید دفن کردند. (پای علی بن موسی بالای سر هارون است.)

بعد از این اتفاق آن محل به نام مشهد الرضا (محل شهادت رضا) نامیده شد. شیعیان شروع به زیارت و بازدید از مدفن او کردند. اواخر قرن نهم بر روی مدفن او گنبد ساختند و حرم او را گسترش دادند. دعل خزاعی مجاورت قبرهای علی بن موسی (رضا) و هارون الرشید را در یکی از شعرهای خود توصیف کرده است. دو بیت از آن شعر بر روی کاشیکاری دیوار در قسمت بالای سر ضریح نوشته شده که متن آن چنین است:

قبران فی طوس خیر الناس کلهم - و قبر شریهم هذا من العبر - ما ینفع الرّجس من قرب الزکی و ما - علی الزکی بقرب الرّجس من ضرر. ترجمه: در طوس دو قبر قرار دارد، یکی بهترین مردم - و قبر بدترین آنان؛ این است از عبرتهای روزگار - نه ناپاک از نزدیکی به فرد پاک سودی میبرد و نه - شخص پاک از نزدیکی به شخص ناپاک ضرری.

نخستین گنبد حرم امام رضا، به فرمان سلطان سنجر سلجوقی و به کوشش وزیر وی، شرف الدین قمی ساخته شد. جنس آن گنبد از کاشی بود. گنبد آغازین همان است که امروزه از داخل حرم دیده میشود و سطح مقعر و «مقرنس»های آینه کاری شده آن پیداست.

موقعیت جغرافیایی حرم مطهر

این مرقد مطهر در وسط شهر مشهد واقع است؛ که این شهر خود ۹۲۴ کیلومتر از تهران پایتخت ایران فاصله دارد. مجموعهی حرم شکلی دایره وار دارد و از آن خیابانهای متعددی منشعب میشود که به نقاط گوناگون مشهد منتهی میگردد. از شمال به نوغان، از جنوب به خیابانهای امام رضا (ع) و بیت المقدس، از جنوب غربی به خیابان نواب صفوی و از شمال شرقی به خیابان آیت الله شیرازی منتهی میگردد.

بنای حرم رضوی (ع)

مکانی که ضریح پاک امام رضا (ع) در آن قرار دارد، سرایی از آن حمید بن قحطبه طائی یکی از فرماندهان ابومسلم خراسانی بوده است. پس از وفات هارون الرشید در سال ۱۹۳ هجری جسد او در این مکان به

خاک سپرده شد، و فرزند وی مأمون بر فراز آن گنبدی افراشت، که بعدها «گنبد هارونیه» نام گرفت. وقتی امام رضا (ع) مسموم گردیده، به شهادت رسیدند، پیکر ایشان را به این مکان آوردند و در نزدیکی قبر هارون الرشید به خاک سپرده شد. اما این گنبد در سال ۳۸۰ هجری بر دست امیر «سبکتگین» به طور کامل ویران شد، و مرقد امام رضا (ع) تنها مزار خراسان گردید که از تقدیس و تجلیل برخوردار بود. سلطان مسعود بن سبکتگین ضریحی طلایی بر قبر شریف امام قرار داد، تا باعث تمایز آن شود و به پناهگاهی برای بلا دیدگان و حاجت مندان مبدل گردد. و از آن پس، آن شهر که به توس یا سناباد معروف بود جز به نام مشهدالرضا شناخته نشد.

به عقیده بعضی از تاریخ نگاران در حوادث خراسان مانند حمله سبکتگین در اواخر قرن چهارم، آسیب شدیدی دید و تخریب شد و در سال ۴۰۰ قمری سلطان محمود غزنوی قبه را بازسازی کرد ولی دیگر مورخان معتقدند که فعالیت های عمرانی سلطان محمود غزنوی شامل بازسازی قبه نمی شده است چون در اثر یورش ها بنا تخریب نشده بود.

بنای حرم رضوی (ع) در زمانهای مختلفه

قبه مذکور از زمان ساخت (یا بازسازی) تاکنون موجود است و در دوران های متفاوت تعمیر جزئی یا تزئین شده است.

زمان سامانیان

به روایت بیهقی، امیر فائق الخاصه مشهد، مشهدالرضا، را آبادان کرد.

زمان دیالمه

در زمان عضدالدوله دیلمی بقعه به سبک آن زمان تعمیر و به پاره ای از تزئینات آراسته شد و اطراف کاخ حمید بن قحطبه خانه های مسکونی افزوده شد و توسعه یافت و دژ مستحکمی آرا را محافظت می کرد.

زمان غزنویان

طبق بعضی روایات محمود غزنوی عمارت بقعه (عمارتی که مرقد علی بن موسی الرضا و هارون در آن است) را پس از تخریبی که توسط پدرش سبکتگین غزنوی از نو ساخت و بنایی زیبا بنا کرد. تاریخ بیهقی بیان می کند: سوری در آن (بقعه) زیادهای بسیاری فرمود و مناره ای کرد و دیهی خرید فاخر و بر آن وقف کرد.

ابوالحسن عراقی معروف به دبیر که از رجال و دبیران دربار غزنوی بود در سال ۴۲۵ قمری ضمن مرمت بقعه، اولین بنا را به آن افزود که این بنا به مسجد بالاسر معروف است.

دوره سلجوقی

در سده ششم خورشیدی نخستین گنبد حرم بر فراز قبه موجود، به فرمان سلطان سنجر سلجوقی و به کوشش وزیر وی، شرف الدین قمی ضمن تعمیر حرم ساخته شد و به گفته برخی از مورخان گنبد به دستور محمد خدابنده (الجایتو) ساخته شده است. جنس آن گنبد از کاشی بود. قبه (گنبد آغازین) همان است که امروزه از داخل حرم دیده می شود و سطح مقعر و مقرنسهای آینه کاری شده آن پیداست.

همچنین به نقل از زادالمسافرین، امیر عمادالدوله در سال ۵۱۵ قمری حرم را مرمت نمود و ترکان زمرد دختر خواهرزاده سلطان سنجر، در اوایل سده ششم قمری ازاره حرم را بهترین کاشی که کاشی سنجری معروف است، مزین کرد که تا کنون این کاشی‌ها در حرم موجودند.

دوره خوارزمشاهیان

در اوایل سده هفتم قمری در دوران محمد خوارزمشاه بار دیگر ازاره‌های حرم با کاشی‌های ممتاز معروف به کاشی سنجر تزئین شد که این کاشی‌ها با تاریخ ۶۱۲ قمری در حرم موجودند و علاوه بر آن دو محراب به حرم افزوده شد که الان این محراب‌ها در موزه حرم موجودند.

حمله مغول

به گزارش ابن ابی الحدید در شرح نهج البلاغه^۱ در سال ۶۱۸ ه. ق مغولها به طوس حمله کردند و این شهر را غارت کرده و مردم را به قتل رساندند. سپس وارد مشهدالرضا شدند و آنجا را هم خراب کردند. مؤلف تاریخ آستان قدس رضوی از قول ابن ابی الحدید مینویسد با وجودی که مغولها مردم مشهد را به قتل رسانیدند، بارگاه رضوی را حداقل تخریب نکردند و احتمالاً به غارت اموال و اثاثیه آن اکتفا کردند. هرچند بعضی منابع از خرابی بارگاه رضوی به دست مغولها سخن گفته اند.

همچنین عطاملک جوینی مؤلف جهانگشا از خرابی حرم به دست مغولها چیزی نگفته است. منظومه فضل بن رزبهان خنجی در مهمان نامه بخارا که حمله مغولها را به طوس و مشهد نگاشته، بیان میکند که این حرم را خراب نکرده اند، زیرا کتیبه‌های سال ۶۱۲ ه. ق که قبل از این حمله بوده هنوز برجاست.

در دوره حکومت ایلخانیان فرسودگیها و احیاناً خرابیها و خسارات وارد شده به حرم بازسازی شد.

دوره تیموریان

در دوران تیموری به دنبال کوششهای شاهرخ تیموری در آبادانی مشهد در سده نهم هجری، به همت همسر وی گوهرشادآغا نخستین مسجد جامع شهر مشهد با نام وی در سمت قبله حرم که صحن جنوبی را تشکیل میدهد به اتمام رسید. بعدها صحن تیموری (عتیق) و اساس ایوانی که امروزه طلایی است توسط امیر علیشیر نوایی وزیر سلطان حسین بایقرا به وجود آمد.

دوره صفوی

در دوره صفوی بر عظمت و شکوه حرم افزودند و مناره نزدیک گنبد که در دوره غزنویان به دستور ابن معزز حاکم نیشابور برپا شده بود به امر شاه تهماسب بازسازی و طلاکاری شد و در سال ۹۳۲ ه. ق خشتهای نفیس کاشی روی گنبد را به خشتهای طلا تبدیل کردند. در سال ۹۹۷ ه. ق یعنی دومین سال سلطنت شاه عباس اول شهر مشهد در محاصره عبدالله خان ازبک قرار گرفت، چون به سوی او تیری شلیک شد غضب کرد و دستور به قتل عام مردم مشهد داد به طوری که در صحن حرم خون جاری شد. سال بعد عبدالؤمن خان ازبک با لشکرش به مشهد حمله کرد. جمعی از مردم مشهد و به ویژه سادات، علما، خدام و مدرسان آستان قدس رضوی به حرم امام رضا پناهنده شدند. در حالی که ایشان به دعا

مشغول بودند، عبدالمؤمن خان و دین محمد سلطان به اتفاق عده ای از جنگجویان خود وارد صحن شده و پناهندگان را قتل عام کردند. چنان خشمگین بودند که شعله خشم و غضب آنها جز به ریختن خون سادات، صلحا و علما خاموش نمیشد. آنان زایران را از داخل حرم بیرون میکشیدند و با کمال قساوت میکشتند. چنان که میر محمد حسین مشهور به «میربالای سر» که از سادات متقی مشهد بود و پیوسته در بالای سر امام رضا به تلاوت قرآن مشغول بود را دو نفر از ازبکان در کنار ضریح با شمشیر پاره پاره کردند. زنان و کودکان در مسجد گوهرشاد جمع شده بودند و در آنجا ناظر قتل عام وحشیانه نزدیکان و خویشان خود بودند. سرانجام عبدالمؤمن دستور داد، قندیلهای مرصع طلا و نقره و شمعدانها و همچنین میل طلای بالای گنبد و بسیاری از ظرفها و فرشها و کتابهای کتابخانه را به غارت برده و زنان و کودکان را به اسیری به ماوراءالنهر بفرستند. بعدها عبدالمؤمن خان به سختترین شکل به دست افراد خود کشته شد. در دوران شاه تهماسب صفوی، پس از جمع آوری خشتهای کاشی، گنبدی با روکش طلا بر فراز گنبد پیشین بنا شد. این همان گنبدی است که امروزه در نمای بیرونی وجود دارد.

در سال ۱۰۰۹ ه.ق که شاه عباس صفوی از پایتخت آن روز، اصفهان، پیاده به مشهد رفت، مدتی در مشهد ماند و دستور داد که گنبد حرم امام رضا، بار دیگر با خشتهایی از مس و روکش طلایی پوشیده شود و این کار به دست کمال الدین محمود یزدی انجام شد. بر پایه آن چه در کتیبه گنبد دیده میشود، این کار در سال ۱۰۱۰ ه.ق آغاز شده و در سال ۱۱۱۶ ه.ق به پایان رسیده است.

همچنین به فرمان شاه عباس اقدامات و تحولات دیگری نیز در قلمرو حرم صورت گرفت از جمله توسعه صحن عتیق، احداث ایوان شمالی و اطاقها، غرفه ها، سردرها، و ایوانهای شرقی و غربی آن ایجاد رواق توحیدخانه و نیز گنبد الله وردیخان.

از آنجایی که شاه عباس به آستانه امام رضا توجه ویژه داشت، دستور داد تا هر کس به زیارت آن جا رفته باشد میتواند عنوان «مشهدی» را مانند حاجی و کربلایی بر نام خود بیفزاید و این لقب از آن زمان رواج یافت.

در سال ۱۰۸۴ ه.ق و در زمان شاه سلیمان صفوی، در پی زمین لرزه ای، گنبد حرم امام رضا هم آسیب دید و شماری از خشتهای طلایی آن از جا کنده شد. وی دستور داد تا گنبد بازسازی شود و کتیبه ای بر آن افزوده گردد که این رخداد را حکایت نماید. این کتیبه اکنون به صورت چهار ترنج در اطراف گنبد دیده میشود.

توسعه و بازسازی دیالمه

پس از آن که امیر سبکتگین قبر امام (ع) را ویران نمود این مکان همچنان به عنوان ویرانه ای که شیعیان از ترس دشمنان خود جرأت تعمیر و بازسازی آن را نداشتند باقی ماند. تا آن که سلاطین دیالمه آن را بازسازی و تعمیر نمودند.

در سال ۵۱۲ هجری ابو طاهر شرف الدین قمی وزیر شیعه مذهب سلطان سنجر سلجوقی گنبد آن بارگاه مطهر را تجدید بنا کرد؛ و این گنبد هم چنان برقرار ماند تا آن که تاتارها آن را ویران کردند.

بعدها سلطان محمد خدابنده نوهی هولاگو مرقد شریف امام رضا (ع) را تجدید بنا کرد. در دوران میرزا شاهرخ گورگانی و در سال ۸۰۹ هجری مجموعه حرم بازسازی شد؛ و گوهرشاد همسر شاهرخ در این امر اهتمام کرد؛ از جمله مسجدی را در نزدیکی مرقد ساخت، که به نام وی مشهور است.

در سال ۹۳۲ هجری شاه طهماسب صفوی دستور به طلاکاری گنبد حرم داد. هم چنان که یک گلدسته طلا نیز برای آن بنا نمود. و روی قبر نیز یک ضریح طلایی نصب کرد. در سال ۱۰۱۰ هجری شاه عباس کبیر به بازسازی حرم و توسعه صحن و طلاکاری گنبد مرقد نمود. هم چنان که در سال ۱۰۲۰ ایوان های شمالی، شرقی و غربی را بنا نمود. در سال ۱۰۸۶ شاه سلیمان صفوی به تعمیر گنبد حرم و طلاکاری آن، که در سال ۱۰۸۴ بر اثر زلزله فرو ریخته بود، پرداخت.

دوره نادری

در سال ۱۱۵۳ نادر شاه تعدیلات و بازسازی هایی در حرم انجام داد و یک چلچراغ طلایی مرصع و نیز یک قفل طلایی مرصع به حرم اهدا نمود. ایوان صحن تیموری که در دوره سلطان حسین بایقرا ساخته و توسط شاه عباس اول توسعه یافته بود به فرمان نادرشاه مطلا گردید.

دوره قاجاریه

در عهد فتحعلی شاه قاجار رواق دارالضیافه و سومین ضریح احداث شدند. بنای صحن آزادی (صحن نو) در سال ۱۲۳۳ به فرمان ناصرالدین شاه ساخته شد و ایوان غربی آن طلاکاری شد. احداث رواق دارالسعاده در محوطه بین صحن آزادی و رواق کنبد حاتم خانی در سال ۱۲۵۱ قمری و بنای مدرسه علی نقی میرزا (که بعداً به رواق دارالذکر تبدیل شد)، در این دوره انجام شد.

دوره پهلوی

در زمان محمدرضا پهلوی طرح توسعه حرم امام رضا با نظارت عبدالعظیم ولیان استاندار استان خراسان (بزرگ) و نایب التولیه آستان قدس رضوی به انجام رسید. در سال ۱۳۵۳ خورشیدی خشتهای طلایی گنبد که شفافیت خود را از دست داده بود، برداشتند و آن را پس از رنگ آمیزی مجدد با آب طلا، در جای خود قرار دادند.

دوره جمهوری اسلامی

در سال ۱۴۰۱ هجری و پس از پیروزی انقلاب اسلامی عملیات بازسازی و توسعه حرم شریف آغاز شد که طی آن ساختمان ها و اجزای جدید به حرم الحاق شد. محراب ها و زوایا تعمیرگردید. صحنها و رواق های جدیدی در حرم ساخته شد و کتابخانه و دیگر مراکز فرهنگی به آن اضافه گردید. هم چنان که به بهسازی سرویسهای بهداشتی و خدماتی زائران پرداخته شد.

در دوره پس از انقلاب اسلامی در ایران طرح توسعه حرم امام رضا با جدیت دنبال شد و این مجموعه شاهد گسترش فوق العاده ای بود.

صحن جمهوری اسلامی، جامع رضوی، هدایت، کوثر و رواق امام خمینی در این دوره ساخته شده است.

گوی فیروزه

در بالای یکی از رواقهای حرم که در صحن کهنه، که سقاخانه اسماعیل طلایی در آن قرار دارد گویی فیروزه ای قرار دارد که از سطح زمین ارتفاع بسیاری دارد و باید برای دیدن آن آدرس آن را از خادمین حرم پرسید که از زمان نصب آن اطلاعی در دسترس نیست.

محوطه حرم علی بن موسی الرضا در حال حاضر با ۵۹۸/۶۵۷ مترمربع بزرگترین میدان جهان است.

حوادث حرم مطهر

حرم علی بن موسی الرضا طی چنده سده اخیر در اثر ۴ حادثه دچار تخریبهای جزئی و کلی ای گردید. در اثر یورش عبدالمومن خان ازبک در سال ۹۷۷ طلا کوبیها و زیورات گنبد و گلدسته های حرم به تاراج رفت که توسط شاه عباس صفوی در بین سالهای ۱۰۱۰-۱۰۱۶ قمری ترمیم شدند.

در سال ۱۰۸۴ قمری زلزله شدیدی در مشهد رخ داد که سطح خارجی گنبد ترک برداشت و تعدادی از خشت های زرانود ریخت که شاه سلیمان صفوی گنبد را تعمیر و تجدید طلا کرد که جریان این طلاکاری توسط محمد رضا امامی خوشنویس در چهار ترنج دور گنبد نوشته شده است.

در سال ۱۳۳۰ خورشیدی روس ها گنبد را به توپ بستند و نقاطی را در بدنه گنبد به اندازه کله قند سوراخ کردند که هنوز جای تعمیرها از درون گنبد قابل مشاهده است و در سال ۱۳۳۱ خورشیدی نیرالدوله والی خراسان دستور تعمیر آن را داد.

در عاشورای ۱۳۷۳ خورشیدی در یک حمله تروریستی در اثر انفجار بمب در حرم ۲۶ نفر کشته و ۳۰۰ نفر زخمی شدند. خرابی های حاصله بر بنا کم بود و فقط بخشی از کاشی کاری ها و آینه کاری های قدیمی آسیب دیدند که بعداً تعمیر شدند و پس از آن تاکنون در قسمت ورودی های مجموعه خادم های برای بازرسی بدنی و وسایل زائرین، خدمت می کنند. (برای اطلاعات بیشتر مقاله بمب گذاری در آرامگاه علی بن موسی را مطالعه کنید)

شکل بنای حریم رضوی (ع)

حرم حضرت رضا (ع) که روضه منوره نیز گفته می شود و در زیر گنبدی زرین قرار دارد با رواقهای گوناگونی که هر یک نام جداگانه ای دارند، احاطه شده است. مرقده مطهر حضرت رضا (ع) در داخل ضریح قرار دارد. هنرمندان زبردست اوج قدرت هنری خود را در خلق آثار زیبا و شکوهمند این مکن بکار گرفته اند. دیوارهای حرم تا ارتفاع ۲۰ سانتی متر با سنگ مرمر پوشیده شده است و بالای آن به ارتفاع ۹۲ سانتی متر با کاشیهایی بسیار گرانبها و ارزشمند، مشهور به «سلطان سنجر» مزین شده است. بر روی این کاشیهای نفیس آیات قرآن و احادیث معصومین (ع) با خطوط رقاع و ثلث و نقشهای اسلیمی

برجسته دیده می شود. کتیبه بسیار مهمی که در حرم مطهر به چشم می خورد، در زیر گنبد بر سر دیوارهای حرم است و حرم مطهر را دور می زند. بر این کتیبه که ۸۰ سانتی متر عرض دارد. سوره مبارکه جمعه با خط ثلث جلی نوشته شده است. که اثر خطاط مشهور دوره صفوی «علیرضا عباسی» است.

در حرم چهار برج بزرگ احداث شده است؛ که روی برج غربی ساعتی بزرگ قرار گرفته است. از مناره برج شرقی نیز به عنوان «نقاره خانه» استفاده میشود. در بخش جنوبی حرم سرای موسوم به «دارالسیاده» احداث شده که آن را گوهرشاد خاتون بنا نهاده است. بر یکی از دیوارهای این سرا ظرفی آویزان است که گفته میشود با آن انگور مسموم را برای امام رضا (ع) آورده اند. در مقابل دروازه جنوبی صحن که ناد رشاه آن را بنا نهاده است یک چاه هشت گوش حفر شده است که بالای آن را پوشانده اند و این بنا «سقاخانه نادری» نام دارد. در وسط صحن و از سمت غرب نیز حوض آب قرار دارد.

حرم صحنهای متعددی دارد که در سالهای اخیر توسعه داده شده اند. از جمله ی این صحنها صحن «قدس» در جنوب حرم مطهر در مقابل مسجد گوهرشاد است که مساحت آن بالغ بر ۴۶۷۲ متر مربع است. صحن دیگر صحن «جمهوری اسلامی» در غرب حرم مطهر است که میان بست شیخ بهایی و بست شیخ طوسی واقع شده و مساحت آن بالغ بر چهل هزار متر مربع است. این صحن توسط رواق «دار الولایه» به حرم مطهر متصل میشود. صحن های دیگر امام خمینی (ره)، و آزادی در جنوب شرقی حرم مطهر و انقلاب در شمال حرم مطهر قرار دارند.

رواقهای حرم مطهر

حرم دارای ۲۰ رواق است که مجموع مساحت آن ها ۷۵۲۰ متر مربع است. مهم ترین این رواقها رواق دارالولایه است که بزرگترین رواق است و دارای مساحتی بالغ بر ۲۷۰۰ متر مربع است. این رواق از طریق راهروهای متعددی به حرم، برخی صحن ها و دیگر اماکن شریفه متصل است. میان بست شیخ طوسی و بست طبرسی کتابخانه ای عظیم و ارزشمند قرار دارد که در زمینی به مساحت ۲۹۴۵۶ متر مربع و در سه طبقه احداث گردیده است. بر فراز مسجد گوهرشاد - که در جنوب حرم مطهر امتداد یافته است - گنبدی آیین یافته به کاشی کاریهای فاخر قرار دارد. در وسط صحن نماز خانه ای قرار داشته که به «نمازخانه پیرزن» معروف بوده است و هم اکنون در محل آن حوضهای آب قرار دارد.

رواق ضریح مطهر

رواق ضریح مطهر در وسط ساختمان های تابعه حرم واقع است. ساختمان هایی که دور و بر آن واقع شده اند عبارتند از صحن های قدیم و جدید، مسجد گوهرشاد و رواق ها. در درون ضریح کاشیکاری های ارزشمند و کتیبه های اعلایی وجود دارد. روی مرقد مطهر گنبدی به ارتفاع ۳۱ متر قرار داد که قشر خارجی آن طلا اندود است و دور آن را کتیبه هایی با خط عربی برجسته در برگرفته است. بر فراز ایوان طلا گلدسته طلایی برآقی وجود دارد و در نقطه مقابل آن نیز بر فراز ایوان شاه عباسی گلدسته دیگری

قرار دارد. حرم هم چنین دارای دو گلدسته طلا کاری شده دیگر است که در صحن قدیمی واقع اند. قاعده یکی از این دو در ضلع جنوبی و قاعده گلدسته دیگر در ضلع شمالی صحن قرار دارد.

دارالحفاظ

این بنا در جنوب حرم واقع است و از بناهای گوهرشاد است. طول رواق ۱۸، عرض آن ۶۵/۸ و ارتفاع آن تا زیر سقف ۸/۱۲ و تا پشت سقف ۴۶/۱۴ متر است. دارالحفاظ دارای ۷ صفا است. ۴ صفا آن دارای درهایی است که به حرم مطهر، رواق اُپک میرزا، دارالسیاده و راهرو کفش‌داری مسجد گوهرشاد باز می‌شوند. ازاره دور دارالحفاظ به ارتفاع ۷۰/۱ متر، سنگهای منبت کاری بسیار ظریف و زیباست. بالای ازاره بر روی سنگ اشعاری از قآنی کتیبه شده است.

دارالسیاده

این بنا در غرب مسجد بالاسر حرم واقع شده و از بناهای گوهرشاد است و از بزرگترین رواقهای حرم به شمار می‌رود. طول رواق ۸۶/۳۱ متر است و عرض آن که از ۳ بخش متفاوت تشکیل می‌شود دارای این ابعاد است: عرض بخش میانی که بزرگتر است ۳۰/۱۹ متر و عرض بخشهای طرفین ۷۶/۷ متر است. ارتفاع رواق از کف تا زیر طاق ۸۷/۲۰ متر است. از دارالسیاده چند در به ایوان شمالی مسجد گوهرشاد، راهرو معروف به سقاخانه، و از آنجا به ایوان طلای نادری و دارالحفاظ باز می‌شود. در اوایل روزگار صفویان که زلزله‌ای در مشهد رخ داد، دارالسیاده نیز مانند حرم دچار آسیب گشت، سپس به فرمان شاه طهماسب به مرمت آن پرداختند. بر بالای دری که میان دارالحفاظ و دارالسیاده است، اشعاری به خط نستعلیق نوشته شده که حاکی از ترمیم رواق و تاریخ آن است. ازاره دارالسیاده به ارتفاع ۸۰/۱ متر از کاشی معرق است.

دارالسَّعاده

این بنا در شرق رواقهای آستان قدس، میان ایوان طلای صحن جدید و رواق حاتم خانی قرار دارد. طول رواق ۹۰/۱۴، عرض آن ۸۰/۱۳ و ارتفاع آن ۸۰/۱۴ متر است. این رواق از ساخته‌های اللهیارخان آصف الدوله قاجار است و توسط علی اصغر خان اتابک آیینی کاری شده است. ازاره رواق به ارتفاع ۴۰/۱ متر از سنگ مرمر است. بالای ازاره، بر روی سنگ مرمر به عرض ۴۰ سانتیمتر، قصیده‌ای از صبوری مشهدی به خط نستعلیق کتیبه شده است. از بالای کتیبه تا سقف، آیینی کاری است.

دارالصَّیافه

رواقی است میان صحن جدید و رواق (گنبد) الله وردی خان. طول آن ۵/۱۵، عرض آن ۲۵/۹ و ارتفاع آن ۵/۱۵ متر است. کف این رواق از سنگ مرمر و ازاره آن به ارتفاع ۵۰/۱ متر از سنگ منبت است. بالای ازاره، کتیبه‌ای به عرض ۴۰ سانتیمتر دیده می‌شود که سوره «الانسان» و «آیه الکرسی» به خط ثلث بر آن نقش بسته است و بالاتر از کتیبه، آیینی کاری شده است.

دارالدُّکَر

دارالذکر محل سابق مدرسه علی نقی میرزا است که در ۱۳۴۴-۱۳۴۲ ش نوسازی و مسقف شده و به دارالذکر موسوم گردیده است. طول رواق ۷۲/۱۵، عرض آن ۱۹/۱۲ و ارتفاع آن ۹ متر است. کف دارالذکر با مرمر سبزرنگ و ازاره‌اش تا ارتفاع ۵۰/۱ متر از مرمر سفید است. از بالای ازاره تا زیر سقف، آراسته به معرق و سقف آن گچ بری و مقرنس کاری است.

دارالسرور

این رواق در جنوب دارالسعاده و شمال دارالذکر قرار دارد. رواق مزبور سابقاً آبدارخانه و بعداً دفتر امور داخلی آستان قدس بود که در ۱۳۳۸-۱۳۳۴ ش به رواق بزرگی تبدیل شد و نام دارالسرور گرفت. طول رواق ۸۰/۲۴، عرض آن ۸۲/۴ و ارتفاع آن ۷۵/۴ متر است. کف این رواق و ازاره آن تا ارتفاع ۴۶/۱ متر از سنگ مرمر و از بالای ازاره تا زیر سقف آینه کاری است.

دارالعز

این رواق سابقاً کشیک خانه خادمان آستان قدس بود و در ۱۳۴۴-۱۳۴۲ ش پس از تعمیر و تزیین به رواق تبدیل شد. طول رواق ۶/۱۱، عرض آن ۱۲/۳ و ارتفاع آن ۳۵/۴ متر است. کف دارالعزه و ازاره آن تا ارتفاع ۴۸/۱ متر سنگ مرمر است و از آنجا تا زیر سقف آراسته به کاشی و سراسر سقف آینه کاری است. این رواق از شمال به دارالسرور و از شرق با ۳ در به دارالذکر، و از غرب به دارالسلام می‌پیوندد.

دارالسلام

این بنا در اصل ساختمانی دو طبقه و از بناهای گوهرشاد بود که تحویل خانه نام داشت و از آن به عنوان انبار فرش و آسایشگاه استفاده می‌شد. این محل در ۱۳۳۸-۱۳۳۴ ش پس از تعمیر و تزیین، به رواق (گنبد) ایک میرزا متصل گردید و رواق دارالسلام پدید آمد. سپس در ۱۳۴۶ ش آن را به راهرو کشیک خانه سابق پیوند دادند و رواقی بزرگتر به طول ۲۰، عرض ۱۰ و ارتفاع ۵/۹ متر پدید آوردند. دارالسلام دارای ۳ در است که به شبستان مسجد گوهرشاد و دارالحفاظ و دارالعز گشوده می‌شود.

دارالشکر

این بنا پیش از این قرآن خانه (کتابخانه اسبق) آستانه بود. سپس با پیوستن آن به بخشی از راهرو مسجد بالاسر و بخشی از راهروی که از این مسجد به توحیدخانه می‌رفت، به یک رواق تبدیل شد. دارالشکر رواقی مربع شکل به طول هر ضلع ۵۰/۶ و ارتفاع ۵۰/۹ متر است. کف رواق و ازاره‌اش تا ارتفاع ۷۰/۱ متر از سنگ مرمر است. از ازاره به بالا، و نیز سراسر سقف آینه کاری بود که اخیراً به جای آنها کاشی نصب کرده‌اند.

دارالفیض

دارالفیض رواقی است متشکل از رواقهای مسجد ریاض و صفه شاه طهماسب که در ۱۳۴۷ ش پس از تعمیر و تعریض به دارالفیض موسوم شد. طول رواق ۸۵/۱۵، عرض آن ۹۰/۵ و ارتفاع آن ۵۰/۹ متر است. کف رواق و ازاره آن به ارتفاع ۶۷/۱ متر از سنگ مرمر است. بالای ازاره کتیبه‌ای است از مرمر به عرض

۳۳ سانتیمتر که اشعاری از قآنی به خط نستعلیق بر آن نوشته شده است. از روی کتیبه تا سقف مقرنس، با کاشیهای معرق زینت شده است.

توحیدخانه

رواقی است در شمال حرم بین رواق پشت سر مبارک و صحن عتیق. طول رواق ۶۰/۸، عرض آن ۳۵/۷ و ارتفاع آن ۱۵ متر است. کف رواق و ازاره آن به ارتفاع ۶۰/۱ متر از سنگ مرمر است. بالای ازاره کتیبه‌ای است به عرض ۵۰ سانتیمتر که نام ۱۲ امام (ع) به خط ثلث بر آن نوشته شده است. از بالای کتیبه تا سقف آئینه کاری است. توحیدخانه از شرق، دری به سوی رواق الله وردی خان و از غرب دری دیگر به سوی ایوان طلای صحن جدید دارد.

رواق (گنبد) حاتم خانی

این بنا ساخته حاتم بیک اردوبادی از امیران صفوی است که در حدود ۱۰۱۰ ق/۱۶۰۱ م بنا شده است. این رواق در شرق حرم واقع است و از در طلایی پایین پای مبارک به حرم راه دارد. این بنا از شرق به وسیله صفه بزرگ و مرتفعی به دارالسعاده می‌پیوندد. در شمال آن نیز صفه‌ای است که به رواق الله وردی خان راه دارد و از جنوب به کشیک خانه متصل می‌شود. طول رواق ۵۰/۱۳، عرض آن ۳۰/۷ و ارتفاع آن ۶۰/۱۱ متر است. کف رواق و ازاره آن به ارتفاع ۵۰/۱ از سنگ خلیج و منبت است. در بالای ازاره کتیبه‌ای است به عرض ۴۰ سانتیمتر از سنگ که بر آن قصیده‌ای حک شده است. از بالای کتیبه تا سقف، یا کاشیهای معرق پوشانده شده است. در ۱۳۴۶ ش، از ضلع جنوبی این رواق، راهی دیگر به دارالسعاده گشوده‌اند.

رواق (گنبد) الله وردی خان

این رواق ۸ ضلعی، ساخته الله وردی از امیران دولت صفوی است که در شرق توحیدخانه و شمال شرقی گنبد حاتم خانی واقع است. ارتفاع کف رواق تا سقف گنبد ۱۹/۱۶ متر است. کف رواق و ازاره آن به ارتفاع ۹۰/۱ متر از سنگ مرمر پوشانده شده و از بالای ازاره تا سقف و خود سقف با کاشی معرق آرایش یافته است. در ۸ پهلوی این رواق، ۸ صفه و بر بالای هریک از آنها صفه‌ای کوچکتر واقع است. صفه‌های پایین به صحن عتیق، توحیدخانه، رواق حاتم خانی و دارالسعاده می‌پیوندند.

رواق دارالولایه: این رواق با زیربنایی برابر با ۲۳۰۵ م^۲، همچون بناهای دیگری که ساختمان آن در سالهای اخیر آغاز شده، هم اکنون (۱۳۶۷ ش) در حال احداث است و از غرب به صحن جمهوری اسلامی و از شرق توسط رواقهای دیگر به حرم مطهر خواهد پیوست.

مسجد بالاسر مبارک

این مسجد متصل به حرم است و میان آن و دارالسعاده قرار دارد. بانی مسجد، ابوالحسن عراقی (د ۴۲۹ ق/۱۰۳۸ م)، دبیر غزنویان بوده است. کف مسجد با ازاره آن به ارتفاع ۹۰/۰ متر از سنگ مرمر است. از بالای ازاره تا ارتفاع ۷۰/۱ متری با کاشیهای معرق ۶ و ۸ ضلعی، تزیین گردیده است. روی دیوارها و سقف مسجد در عهد ناصری آئینه کاری شده بود که در ۱۳۴۴ ش آن را با کاشی معرق

آراستند. بر دیوارهای اطراف مسجد کتیبه ای است به خط ثلث که آیاتی از قرآن مجید بر آن نوشته شده است. در محرابی که در کنار صفه متصل به حرم و در شرق مسجد واقع است نیز چند کتیبه هست که آیات و احادیثی بر آن نوشته شده است.

رواق امام خمینی (ره)

رواق امام خمینی (ره) بخشی از توسعه‌های دهه اخیر حرم امام رضا (ع) است که در پاسخ به نیازی قطعی آن‌هم وجود یک فضای سرپوشیده‌ی بزرگ که بتواند تجمع‌های بزرگ حرم رضوی را در فضایی برخوردار از آسایش‌های حرارتی و اقلیمی پذیرا باشد، شکل گرفته است.

این رواق در واقع تغییر کالبدی همان صحن سابق امام خمینی است که در مجاورت مسجد گوهرشاد در سال ۱۳۲۴ به بهره‌برداری رسید. رواق امام خمینی اگرچه سازه و بنایی بسیار بزرگ است اما همه‌ی این بزرگی در یک کالبد یک‌پارچه و در قالب سالنی بزرگ طراحی و ساخته شد.

این رواق در عرصه ای نزدیک به یک هکتار (۹۸۴۰ مترمربع) و برخوردار از حدود ۲۲۰۰۰ مترمربع بناست که در دو طبقه هم‌کف با ارتفاع سازه ۱۴ متر و شبستان زیرین با ارتفاع سازه ۶ متر طراحی و اجرا شده است.

رواق امام خمینی (ره) از شمال به تالار تشریفات حرم مطهر و رواق‌های شیخ بهائی (قدس سره)، دار العباد، دار الزهد و نیز صحن آزادی ارتباط دارد.

گنبد طلا

بقعه مبارکه حرم رضویه دارای گنبد طلا و درخشانی است که بر فراز حرم امام رضا (ع) قرار دارد و بزرگترین و نمایان‌ترین شاخص و نماد «مشهد مقدس» به شمار می‌رود. ارتفاع آن از کف حرم تا بالای گنبد سی و یک متروبیست سانت است. کتیبه بزرگی به صورت یک نوار گنبد را دور می‌زند. این کتیبه به خط «علیرضا عباسی» می‌باشد.

گفته شده است که نخستین گنبد به دستور سلطان سنجر سلطان سلجوقی و به اهتمام وزیرش "شرف الدین قمی" بر فراز مضجع شریف بنیان گردید. در عهد صفویه ابتدا شاه طهماسب (۹۳۰ تا ۹۸۴ ق) گنبد را مطلا کرد و سپس شاه عباس اول (۹۹۶ تا ۱۰۳۸ ق) ساقع گنبد را با خشت‌های طلا پوشاند.

سقا خانه اسماعیل طلائی

سقا خانه اسماعیل طلائی در وسط صحن انقلاب، سقا خانه ای با کتیبه ای مطلا از دوران سلطنت نادر شاه افشار است به همین دلیل آن را سقا خانه نادری نیز میگویند بنابر متون قدیم، بین سالهای ۱۱۴۴ تا ۱۱۴۵ هجری قمری به دستور نادر شاه افشار سنگابی را یکپارچه از سنگ مرمر با ظرفیت سه کر از هرات به مشهد آوردند و شخصی به نام استاد اسماعیل طلا کار را بر فراز سنگاب پوششی هشت ضلعی و سقفی گنبدی شکل بنا نهاد و آن را طلا کاری کرد. سقف گنبدی شکل سقا خانه بر روی پایه‌هایی از سنگ مرمر کنده کاری شده و کاشی قرار دارد و سطح آن از بالای کاشی پایه‌ها با خشت‌های مطلا و پیرامون آن با اسما الله تزئین شده است. این سقا خانه در سال ۱۳۴۷ ه.ش تجدید بنا شده است.

نقاره خانه

از جمله اماکن مهم و تاریخی حرم مطهر نقاره خانه است که اکنون بر روی ایوان شرقی صحن انقلاب قرار دارد بنابر شواهد تاریخی نقاره زنی در آستان قدس از دوره غزنویان مرسوم گردیده و در قرون پس از آن ادامه یافته است.

بنا به رسم قدیم در طول سال به استثنای محرم و صفر، در هر شبانه روز، دو نوبت دقایقی قبل از طلوع و غروب آفتاب و ولایت ائمه اطهار (ع) به استثنای شهادت ها، نقاره با طنین خاصی نواخته می شود.

ضریح مطهر

پس از گزارش ابن بطوطه در حدود سال ۷۳۰ه.ق از اولین ضریح چوبی - فلزی بر روی مضجع شریف حضرت رضا (ع) دومین ضریح متعلق به سال ۹۵۷ه.ق در عصر صفویه بوده است. در دوره های پس از آن نیز ضریح هایی در سال ۱۱۶۰ و ۱۲۳۸ه.ق و ۱۳۳۸ه.ش جایگزین آن گردید.

ساخت ضریح فعلی در سال ۱۳۷۲ه.ش به امر تولیت آستان قدس رضوی با طرحی از استاد فرشچیان آغاز شد. ساختار این اثر با ترکیبی از آهن، فولاد، چوب گردو، پوشش طلا و نقره و آراستگی های منحصر به فرد در نهایت استحکام به وزن ۱۲ تن و ابعاد ۳/۷۳ و ۴/۷۸ با بلندی چهار متر در مدت هفت یال پایان یافت.

صحنهای حرم مطهر

صحن جدید قاجاریه (صحن آزادی)

صحن آزادی بین حرم مطهر وبست شیخ حرعاملی (یا بست صفوی یا بست پائین خیابان) و صحن موزه (امام خمینی ره) و رواق دارالامامه واقع شده است. این صحن که در مشرق حرم مطهر واقع شده است دارای چهار ایوان است. مشهورترین آنها، ایوان طلاست که متصل به حرم مطهر می باشد.

صحن عتیق صفویه (صحن انقلاب)

صحن عتیق (کهنه) یا صحن انقلاب بین حرم مطهر وبست شیخ طوسی (بالا خیابان یا شیرازی) وبست شیخ طبرسی (خیابان طبرسی) وبست شیخ حرعاملی (پائین خیابان یا صفوی) واقع شده است.

یکی از زیباترین و با شکوه ترین اماکن آستان قدس رضوی صحن عتیق صفوی یا صحن انقلاب است. در این صحن چهار ایوان به نامهای: ایوان عباسی (شمالی)، ایوان طلا (جنوبی)، ایوان نقارخانه (شرقی) که ساختمان نقارخانه بر روی آن ساخته شده است و ایوان ساعت (غربی) که ساعت بزرگی بر آن قرار دارد دیده می شود. بنای این ایوان ها از بهترین نوع هنر معماری اسلامی است ساختمان ایوان طلای این صحن به دستور امیرعلی شیرنوائی وزیر دانشمند «سلطان حسین بایقرا» در سال ۸۷۲ ق بنا شده است. ولی تکمیل بنای این صحن به دستور شاه عباس انجام گرفته است. بنای زیبای نقاره خانه، سقاخانه (حوض اسماعیل طلایی) در وسط صحن انقلاب و ساعت برروی ایوان غربی از دیدنیهای این صحن است.

صحن جمهوری اسلامی

صحن جمهوری اسلامی بین حرم مطهر و بست شیخ طوسی (بالاخیابان یا شیرازی) و صحن غدیر و صحن جامع رضوی و بست شیخ بهائی واقع شده است.

این صحن به وسعت ۱۰۰۰۰ متر مربع در سال ۱۳۶۵ ش. احداث شده است. در این صحن دو گلدسته در پشت سردهای شمالی و جنوبی هر یک به ارتفاع ۳۰ متر ساخته شده است. صحن مذکور از طریق رواق دارالولایه به حرم مطهر مرتبط می شود.

صحن قدس

صحن قدس بین مسجد جامع گوهرشاد و بست شیخ بهائی و صحن جامع رضوی و رواق دارالامامه و صحن موزه یا امام خمینی ره واقع شده است.

این صحن بعد از انقلاب احداث و ۲۵۰۰ متر مربع وسعت دارد. در طبقه همکف آن ۲۸ حجره به ارتفاع ۶ متر و یک ایوان به وسعت ۱۵۰ متر مربع که به ایوان قبله معروف است بنا شده است.

صحن موزه یا صحن امام خمینی ره (رواق دارالامامه)

این صحن بین حرم مطهر و مسجد گوهرشاد و صحن جامع رضوی و خیابان امام رضا (ع) (خیابان تهران) و موزه و صحن جدید (آزادی) واقع شده است. و بیش از ۸۳۰۰ متر مربع وسعت دارد که قسمت اعظمش تبدیل به رواق دارالولایه شده است.

مسجد گوهرشاد

مسجد جامع گوهرشاد که مسجد جامع مشهد نیز هست بین حرم مطهر و بست شیخ حر عاملی و صحن قدس و صحن موزه (امام خمینی ره) و رواق دارالامامه واقع شده است. و یکی از مشهورترین مساجد ایران است. این مسجد که در مجاورت حرم حضرت رضا (ع) قرار دارد، به دستور «گوهرشاد خاتون» همسر «شاهرخ تیموری» در سال ۸۲۱ ق ساخته شده است. هم اکنون مساحت کل این مسجد ۹۴۱۰ متر مربع می باشد. این مسجد دارای یک صحن و چهار ایوان و هفت شبستان بزرگ است در طرفین ایوان زیر گنبد یا ایوان مقصوره، دو مناره زیبا، هر یک به بلندی ۴۰ متر قرار دارد. و منبر آن که مشهور است به منبر امام زمان (عج) در سال ۱۲۴۳ ق به شیوه منبت کاری از چوب گردو ساخته شده است. در این منبر آهن و میخ به کار نرفته است.

کتابخانه و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

ساختمان بزرگ کتابخانه آستان قدس رضوی بین بست شیخ طوسی (بست بالاخیابان یا شیرازی) و بست شیخ طبرسی (خیابان طبرسی) قرار دارد. سابقه تأسیس کتابخانه آستان قدس رضوی به سال ۶۱۸ ق می رسد. این کتابخانه اکنون یکی از غنی ترین و بزرگترین کتابخانه های جهان اسلام و خاور میانه است. این کتابخانه به ۳۶ زبان کتاب دارد. قدیمی ترین کتب خطی کتابخانه، آرشیو مجلات و روزنامه های قدیمی و جاری این کتابخانه از اهمیت خاصی برخوردار است. ساختمان جدید کتابخانه با گنجایش

یک میلیون جلد کتاب و چندین سالن مطالعه و سایر امکانات در سالهای اخیر احداث شده است. بنیاد پژوهش های آستان قدس رضوی در نزدیکی کتابخانه واقع شده است.

موزه های آستان قدس رضوی

ساختمان موزه در ضلع شرقی صحن موزه یا صحن امام خمینی (رواق دارالامامه) قرار دارد. و صحن موزه یا صحن امام خمینی ره فعلاً قسمت اعظمش تبدیل به دارالامامه شده است. موزه مرکزی آستان قدس رضوی یکی از زیباترین و غنی ترین موزه های ایران به شمار می رود. قدمت اشیای آن به قرن ششم هجری می رسد. از آثار بی نظیر این موزه سنگ مرقد امام هشتم است که به خط کوفی برجسته در سال ۵۱۶ ق با نهایت ظرافت حجاری شده است. که بر لوحی از مخمل قرار دارد. موزه قرآن، موزه تمبر، موزه سکه و موزه تاریخ مشهد از دیگر موزه های آستان قدس رضوی می باشد.

دانشگاه علوم اسلامی رضوی

دانشگاه علوم اسلامی رضوی که از دو مدرسه علمیه میرزا جعفر و مدرسه علمیه خیراتخان و اضافاتی تشکیل شده است بین بست شیخ طبرسی (خیابان طبرسی) و صحن انقلاب (عتیق یا کهنه) و بست شیخ حر عاملی (پائین خیابان) در ضلع شرقی مجموعه حریم رضوی قرار دارد که در قسمت بست شیخ حر عاملی آن مهمانسرای حضرت واقع شده است.

دارالشفای امام رضا (ع)

دارالشفای امام رضا (ع) در بست شیخ حر عاملی سپس در بست شیخ طوسی در قسمت صحن غدیر و آلان دروبرگردان بست شیخ طوسی واقع شده است

کتابخانه آستان قدس

تاریخ کتابخانه و واقفین و کتابخانه ی تقدیمی ملک در تهران و کتب نفیس تقدیمی مرحوم کوثر در مقدمه ی جلد چهارم فهرست کتابخانه چاپ شده همچنین فهرست کتب و مصنفین به اختصار در چند جلد مندرج و در دسترس واردین به کتابخانه قرار داده اند - به وسیله ی فهرست و راهنما به کتب خطی و چاپی بی نظیر و اغلب منحصر به فرد آگاه می شوید - هر کتابی را برای قرائت در سالن کتابخانه بخواهید بی درنگ به وسیله ی آسانسور کتاب حاضر می کنند و از کتب چاپی برای استفاده در خارج امانت می دهند. برای قرآنها خطی منسوب به ائمه اطهار مانند قرآن منسوب به امیرالمؤمنین علیه السلام به خط کوفی و قرآن به خط امام حسن مجتبی علیه السلام تاریخ ۴۱ هجری) و قرآن کامل به خط امام زین العابدین علیه السلام که هر سه روی پوست آهو نوشته شده - و کتب خطی و اوراق خوش نویسان را در جایگاه و ویتترینهای ویژه قرار داده اند که مشاهده و مطالعه آن آثار درس معرفت و عبرت است. تاریخچه کتابخانه آستان قدس - این کتابخانه از نقطه ی نظر مذهبی و از شئون و تعلقات روضه ی منوره هشتمین پیشوای مذهب امامیه متدرجا موجود گشته - آنچه از قرائن و نصوصی که در وقفنامه های مرقوم در پشت بعضی از مصاحف و کتب به دست آمده به رسوم مذهبی که قرآن در مساجد و اماکن متبرکه وقف می شود قرآنهائی بر روضه ی مطهره وقف شده که مقدم آنها قرآن مورخ ۴۲۱

هجری و قرن پنجم دوره دیالمه این منظور را روشن نموده تا دوره ی سلطنت شاهرخ مرکزیت مشهد و کوچ کردن مردم از نواحی و اقامت در مشهد و توسعه ی شهر و مرکزیت کانون مذهبی و علمی و علاقمندی جامعه به کتابخانه در قرن دهم به طور کامل دائر بوده و در وقفنامه غایة الوصول جمله ی: خزانه الکتب - ذکر شده - تا در دوره شاه عباس برای حفظ کتب نفیسه و اعاده ی کتبی که در تهاجم ازبکیه یا کناف جهان پراکنده و به فروش رسیده بود با کوشش شیخ بهاءالدین عاملی و تهیه کتب بسیار کتابخانه ی معظمی تشکیل و به اهتمام شاهنشاهان صفوی که حامی مذهب امامیه و مروج شعائر دینی و حافظ آثار مقدسه اسلامی و مذهبی بودند برای تنظیم امور آستان قدس به نصب تولیت سنتی و واجبی و تأسیس مدارس و وقف املاک اقدام و امور کتابخانه را به عهده ی يك تن از علما به فرمان شاهانه به نام (کتابداری خازن الکتب) واگذار نمودند.

بست های حرم مطهر

بست بنایی است در خارج از صحن مقدس که آغاز حریم ابنیه آستان قدس به شمار می رود. این بنا پیش از این، دیواری آجری و ساده و دارای ۳ دهانه متساوی برای رفت و آمد زائران بود که اغلب زنجیری به عنوان علامت بست (مأمن) برای پناهندگان به آستانه بر آن می آویختند. اکنون ۳ بست یکی در شرق و دیگری در غرب و سومی در شمال صحن عتیق وجود دارد.

بست بالا

قسمتی از بالاخیابان، از محل تقاطع فلکه تا ایوان غربی صحن عتیق را بست علیا یا بست بالاخیابان می گویند. در روزگار احمدشاه توسط سیدجواد ظهیرالاسلام (د ۱۳۴۴ش)، نایب التولیه وقت به جای دیوار آجری و ساده غرب بست، بنایی وسیعتر ساخته شد. در ۱۳۴۱ش آن را برچیدند و در ۱۳۴۲-۱۳۴۴ش بنای بزرگی به جای آن ساختند. طول این بنا ۳۰ و عرض آن ۲۵/۱ و ارتفاعش ۷۰/۸ متر بود که ۵ گذرگاه داشت. در نوسازی حرم و توسعه فضای اطراف آن در ۱۳۵۳ش، تغییراتی در ساختمان این بست داده شد، و سپس آن را به کلی برچیدند. در دوران جمهوری اسلامی ایران، بست مزبور با ظاهری جدید تجدید بنا شد و اکنون برجای است.

بست پایین

قسمتی از پایین خیابان، از محل تقاطع فلکه تا ایوان و سردر شرقی صحن را بست سفلی یا بست پایین خیابان می گفتند. سمت شرق این بست مانند بست بالا بنای کهنه ای داشت که برچیده شد و در ۱۳۴۴-۱۳۴۲ش بنای جدیدی مانند بست بالا به جای آن ساخته شد. در ساختمان این بنا نیز در ۱۳۵۳ش تغییراتی داده شد، اما چندی بعد آن را برچیدند. سپس همراه با بست بالا تجدید بنا شد و اکنون قابل مشاهده است.

بست طبرسی

این بست در شمال صحن عتیق، حدفاصل میان خیابان طبرسی و ایوان عباسی واقع است. این بست پس از پیروزی انقلاب اسلامی، در کنار دانشگاه علوم اسلامی رضوی بنا شد.

بست قبله

اخيراً طرح ایجاد یک بت در حد فاصل صحن جمهوری اسلامی ریخته شده و کارهای مقدماتی آن انجام یافته است. چون این بست رو به قبله خواهد بود، به این نام موسوم شده است. این بست در جنوب صحن امام خمینی ره، حدفاصل میان خیابان خسروی و میدان بیت المقدس واقع است و باب الجواد و باب الرضا در این قسمت است.

ورود حضرت رضا علیه السلام به توس و خرید محل دفن از حمید بن قحطبه

کاروان حکومتی مأمون با حضور نورانی حضرت رضا علیه السلام وقتی به توس رسید، به باغ حمید بن قحطبه وارد شد. همان گونه که علی بن موسی الرضا علیه السلام نیز در مسیر مرو وقتی به توس رسیدند در همین باغ وارد شدند، چرا که این باغ مجلل ترین و بهترین مکان در سناباد و توس بود و در واقع بنای سلطنتی توس بود، که به حمید بن قحطبه (حاکم سناباد از طرف هارون الرشید) که از نزدیکان و نمایندگان خاص هارون بود، تعلق داشت و در آن زندگی می کرد.

و به خاطر علاقه زیادی که هارون الرشید به حمید بن قحطبه داشت بدن او را بعد از مرگ در باغ حمید دفن کردند و پس از آن مأمون بر روی قبر او قبّه ای بنا کرد که به نام قبّه هارون معروف شد.

کاروان حکومتی مأمون که در این باغ وارد شد حضرت رضا علیه السلام در قسمتی از آن سکونت گزیدند. روزی حضرت رضا علیه السلام در گوشه ای از باغ تنها نشسته بودند و قرآنی را که با خط خود نوشته بودند، تلاوت می کردند. در همین حال حمید بن قحطبه رسید و قرآن حضرت نظر او را جلب کرد؛ «بقولی در سناباد حضرت رضا علیه السلام، لباس خود را که حرز یا قرآن دستنویس خود در جیبش، بود برای شستن، به خادم داد. خادم آن را نزد حمید آورد؛ حمید عاشق و خواستار آن حرز گردید؛ خواست آن را از امام علیه السلام بخرد» لذا از حضرت سؤال کرد: این قرآن به خط کیست؟ حضرت فرمودند: خودم آن را نوشته ام. حمید عرض کرد: این قرآن را به من می فروشید؟ حضرت فرمودند: می فروشم، اما درمقابل باغی که داری. حمید قبول کرد و قرآن را به قیمت باغ خریداری کرد و آن را تحویل گرفت؛ سپس حضرت رضا علیه السلام در همان شب دستور دادند که درخت های باغ را قطع کنند. صبح روز بعد حمید از معامله خود منصرف شده بود. وقتی به حضرت عرض کرد، حضرت فرمودند: اگر باغی وجود دارد آن را تحویل بگیر و قرآن را برگردان. وقتی حمید شخصی را فرستاد، خبر آورد که همه درخت ها را قطع کرده اند؛ لذا راضی شد به قرآن و زمین به ملکیت حضرت رضا علیه السلام در آمد؛ بنابراین همین باغی که حضرت در آن دفن شدند، در واقع ملک شخصی حضرت بود. (منبع: کتاب دانستنیهای حضرت رضا(ع) بخش حریم رضوی، کتابخانه جامع امام رضا علیه السلام) دارالاماره و یا باغ حمید بن قحطبه طایی، در دهکدهی سناباد، دژ نظامی بوده که تاریخ ساخت آن به قبل از اسلام می رسد. با مرگ هارون و دفن وی در این محل، دارالاماره به بقعهی هارونیه شهرت یافته بود. مورخین معتقدند اصل بنای داخلی تالار دارالاماره، معبد(آتشکده) بوده است که پس از دفن هارون به دستور مأمون تخریب و به سبک معماری خراسان و به صورت چهار دیواری ساده با گنبدی کم خیز احداث شد. این مکان بعد از دفن

امام رضا(ع) از سوی شیعیان و علویانی که تعداد آنها در میان خراسانیان کم نبود، به مشهدالرضا تغییر نام یافت. همین علویان بعد از به قدرت رسیدن آل بویه اقدام به ساخت مقبره‌ای برای حضرت امام رضا(ع) نمودند. نخستین بنایی که گرداگرد مرقد مطهر امام رضا(ع) ساخته شد، به دوره‌ی سامانیان و حکومت آنها در خراسان بر می‌گردد. بر اساس گفته‌ی برخی از مورخین نظیر «ابن اثیر» در الکامل، سلطان محمود غزنوی عمارت مشهد طوس را که مرقد علی بن موسی الرضا(ع) و رشید در آن است، پس از تخریبی که پدرش سبکتکین غزنوی در قبه به وجود آورد، از نو ساخت و بنایی زیبا بر آن بنیاد نهاد.

حکایت سقاخانه اسماعیل طلائی

در مورد سقاخانه گفته‌های متفاوتی وجود دارد از آن جمله:

۱- این سقاخانه به دستور نادرشاه و به وسیله شخصی به نام اسماعیل طلائی ساخته شده است و نام خود را نه از بانی و دستوردهنده بلکه از سازنده اش گرفته است.

سنگ مرمر و شش‌ضلعی سقاخانه اسماعیل طلائی را از هرات به مشهد آورده اند و گفته میشود که نادرشاه برای این کار مسابقه گذاشت و مدت مسابقه را ۱۲ روز تعیین کرد اما تنها داوطلب این مسابقه (اسماعیل طلائی) طی مدت ۹ روز این سنگ را با طی مسافت ۳۶۰ کیلومتر به مشهد آورد.

۲- نادر شاه افشار در جنگی که در هرات میکند سنگی به ظرفیت ۳ کر آب که یک پارچه است را به غنیمت میگیرد و اعلام میکند هر کس این سنگ را بدون اینکه آسیبی برساند به مدت ۱۲ روز به مشهد الرضا (ع) برساند جایزه ویژه ای نزد من دارد فردی اقدام به این کار مینماید و بعد از ۹ روز سنگ را به مشهد می آورد و به خیال اینکه خوش خدمتی کرده و زودتر از موعد مقرر سنگ را به مشهد رسانده نزد نادر شاه میرود و تقاضای جایزه اش را مینماید نادر شاه دستور میدهد چشم‌های او را کور کنند تا دیگر روی حرف او حرفی نزنند چرا که او گفته بوده ۱۲ روزه و این فرد ۹ روزه سنگ را آورده است.

این سنگ در کنار جوی آبی که آن زمان از وسط این صحن عبور میکرده نصب میشود و مردم برای رفع تشنگی از آب درون آن استفاده میکردند

چند سال بعد هدیه ای به دربار نادر شاه افشار میرسد نادر شاه میخواهد این هدیه را باز کند ولی یکی از سرداران سپاهش بنام اسماعیل خان از او میخواهد چون این بسته مشکوک است آن را در خارج از شهر باز کنند نادر موافقت میکند بسته در خارج از شهر باز میشود و درو نش مواد منفجره بوده به محض باز گشائی انفجار رخ میدهد .

نادر شاه به جهت زکات اسماعیل خان و به شکرانه این که از این بلا جان سالم بدر برده دستور میدهد هم وزن اسماعیل خان به او طلا اهدا کنند اسماعیل خان هم طلاها را صرف ساختن جایگاه آن سنگاب کرده و گنبد و پایه های سقاخانه را طلا مینماید بدین جهت از آن زمان سقا خانه را سقا خانه اسماعیل طلائی نام گذاری کرده اند.

۳- اسماعیل خان سردار معروف فتحعلی شاه قاجار مشهور به «زرریزخان» و «اسماعیل طلایی» اصلاً از اهالی طالب آباد سنگسر است که پیشتر شهرتش به غلط دامغانی گفته شده است و دلیل آن نزدیکی منطقه سنگسر و دامغان می بوده.

علت لقب های او این است که در زمان فتحعلی شاه از طرف یکی از دول خارجه بسته ای به عنوان هدیه به دربار رسید و شاه قصد گشودن آن را کرد. اسماعیل خان که جزء ملتزمین بود استدعا کرد این کار در محوطه کاخ به وسیله خدمتگذاران انجام شود چه احتمال سوء قصد را نمی توان از نظر دور داشت. اتفاقاً هنگام باز کردن ' بسته منفجر شد و خساراتی به بار آورد. فتحعلی شاه با آگاهی از این امر ' دستور داد برای این دور اندیشی هم وزن سردار اسماعیل خان سکه های طلا به او مرحمت شود و چنین کردند و اسماعیل خان معروف به «زرریزخان» شد. اسماعیل خان دستور داد از محل این سکه های طلا در داخل صحن امام رضا در مشهد سقاخانه ای بسازند و پوشش آن را از طلا کنند که تا به امروز به نام «اسماعیل طلایی» مشهور باقی مانده.

گویند در قدیم آب آن از چشمه گیلان در ۴۸ کیلومتری شمال غربی مشهد تأمین می شده است.

بقعه هارونی (مقبره هارون الرشید)

بقعه هارونی، یعنی بنای قبر هارون الرشید، بقعه مطهری است که اکنون ضریح حضرت رضا علیه السلام در میان آن قرار دارد. این بقعه که بنایی تقریباً ده متر در ده متر است پس از مرگ خلیفه هارون الرشید در سال ۱۹۳ قمری (۸۰۸ م) احداث شده لذا به «بقعه هارونی» شهرت یافته است. ده سال پس از مرگ خلیفه که حضرت رضا علیه السلام شهید و در کنار هارون در داخل بقعه هارونی به خاک سپرده شدند، بقعه مزبور به مرور به «مشهد الرضا» و «مشهد»، و سپس به «حرم حضرت رضا» یا «آستان قدس رضوی» تغییر نام داد. جسد هارون دقیقاً در وسط بقعه قرار دارد و جسد حضرت رضا علیه السلام در بالا سر هارون، واقع در حاشیه غربی آن دفن شده است. بدین سبب پس از آن که بر روی قبر حضرت ضریحی بزرگ نصب شد، فاصله قسمت بالاسر ضریح تا دیوار غربی بقعه بسیار تنگ گردید و زائران هنگام عبور از آن قسمت باریک عموماً دچار زحمت میشدند و بر هارون الرشید لعنت میفرستادند، تا این که در سده حاضر دیوار بقعه را از قسمت بالاسر توسعه دادند و این معضل تا حدودی مرتفع شد. قبر هارون الرشید دست کم تا اوایل سده هفتم قمری دارای ضریحی مشخص در وسط بقعه مطهر بوده است. اما از آن پس ظاهراً به امر سربداران شیعه مذهب ضریح بر داشته شده است. در قرون بعد نام بقعه هارون به فراموشی سپرده شده تا این که در اوایل سده حاضر گروهی که در جستجوی مقبره هارون در ولایت توس بوده اند بنای ناشناخته ای در شهر تابران توس (واقع در ۴ فرسنگی مشهد) را همان مقبره هارون و حتی کاخ و زندان وی پنداشته و نام «هارونیه» یا «بقعه هارونی» را بر آن نهاده اند.

بقعه هارونیه یگانه اثر برجای مانده از شهر باستانی طوس

در ۲۵ کیلومتری شمال غربی مشهد در حاشیه غربی جاده مشهد - طوس، بنایی ناشناخته و پر رمز و راز قرار دارد که همگان آن را با نام بقعه «هارونیه» می شناسند. این بنا چنان که گفته شد تنها بنای

بازمانده از شهر کهن طوس است و بنایی است مکعب شکل و آجری که در قلب دشت طوس واقع گردیده است.

البته عوام این بنا را به نام «زندان هارون» می شناسند و احتمالاً به این دلیل «هارونیه» خوانده می شود، حال آن که نه تنها بنا از لحاظ شکل و نقشه هیچ گونه شباهتی به زندان ندارد، بلکه طبق مستندات تاریخی نمی توان هیچ گونه ارتباطی بین این اثر و هارون الرشید خلیفه عباسی یافت؛ زیرا هارون در سال ۱۹۳ هـ ق وفات یافته است در حالی که اصل بنا را با توجه به شکل معماری، از دوره ایلخانی (قرن هشتم هجری) می دانند که بخش هایی در دوره تیموری به آن الحاق شده است. از طرف دیگر به دلیل تشابه سبک معماری بنا به معماری رازی، بسیاری این بنا را مربوط به قرن ششم هجری می دانند.

در حفاری های که به سال ۱۳۵۴ در این بنا صورت گرفت، ضمن پیدا شدن سفال های مربوط به دوران سلجوقی، تیموری و صفوی، جرز بسیار قطوری از سنگ و ملات ساروج که کاملاً یادآور پی بنای آتشکده های ساسانی است مشاهده شد و نتایج آثار بدست آمده حاکی است که پی این بنا سابقه ای خیلی پیش از قرن ششم داشته است

گنبد الله وردی خان

بنای مشهور به گنبد الله وردی خان را سردار مشهور شاه عباس صفوی به عنوان مقبره خویش در شمال شرق گنبد حاتم خانی و شرق توحید خانه احداث کرده و از رواقهای بسیار هنری و ارزشمند حرم حضرت رضا علیه السلام است. ساختمان بنا در سال درگذشت الله وردی خان (۱۰۲۲ ق) به پایان رسیده و خان در آن مدفون شده است. این رواق بنایی هشت گوش با هشت صفه است. کمترین فاصله اضلاع رو به رو ۸/۵۷ و بیشترین آنها ۱۲/۳۰ است. ارتفاع گنبد از کف ۱۶/۹ متر میباشد. دیوارهای گنبد الله وردی خان با کاشیهای نفیس رنگارنگی پوشیده شده است. این رواق در سالهای ۱۳۴۰ تا ۱۳۴۷ خورشیدی مرمت و رویه بیرونی گنبد آن با مس پوشانده شده است؛ به همین سبب ظاهراً کبوتران حرم از نشستن بر روی این گنبد پرهیز میکنند در حالی که بر روی گنبد طلا مینشینند. از گنبد الله وردی خان در دوره صفوی و نادری عموماً به عنوان ضیافت خانه و محل صرف شربت استفاده میشده است (به جای دارالضیافه).

گنبد حاتم خانی

گنبد حاتم خانی مقبره «حاتم بیک اردوبادی» و شامل رواقی در پایین پای حضرت رضا علیه السلام در مشرق بقعه مطهر است. به نظر میرسد پس از آن که شاه عباس صفوی در سفر پیاده سال ۱۰۱۰ خود به مشهد دستور گشودن دری از سمت پایین پای بقعه مطهر را صادر و اجرای آن را عملی کرده، احداث رواقهایی در آن سمت مورد توجه دولتمردان وی قرار گرفته است. در نتیجه گنبد حاتم خانی از آن زمان تا سال ۱۰۱۹ قمری که حاتم بیک اردوبادی (وزیر شاه عباس) درگذشته احداث شده است. ابعاد گنبد

حاتم خانی هفت متروسی سانت در سیزده ونیم متر و ارتفاع گنبد آن یازده متروشی سانتی متر است. این گنبد از زمره قدیمیترین رواقهای دوره صفوی در حرم حضرت رضا علیه السلام است.

مقبره ابوالقاسم بابر

ابوالقاسم بابر فرزند بایسنغر بن شاهرخ که در سالهای ۸۵۲ تا ۸۶۱ قمری در مشهد و هرات سلطنت کرده و در سال ۸۶۱ در مشهد درگذشته، اولین کسی است که مشهد را مرکز سلطنت خویش قرار داده است. مقبره وی که در مدرسه بالاسر قرار داشته به سبب تخریب مدرسه و تبدیل آن به رواق دارالولایه از حرم مطهر (در آستانه انقلاب اسلامی) محو و ناپیدا شده است.

مورخان عهد تیموری زمان وفات وی را روز ۲۵ ربیع الثانی سال ۸۶۱ پس از عشرت و کامرانی در «چهارباغ مشهد» و محل دفنش را زیر «گنبد مدرسه ای که حضرت خاقان سعید (شاهرخ) در جوار مزار فیاض الانوار حضرت امام» رضا علیه السلام ساخته، یا مدرسه «شاهرخی» نوشته اند.

قبر شاه تهماسب صفوی

یکی از صفه های حرم حضرت رضا علیه السلام که در قسمت پشت سر حضرت (در شمال بقعه مطهر) قرار دارد، مشهور به «صفه شاه تهماسبی» است و محل قبر آن شاه تلقی میشود. شاه تهماسب صفوی فرزند شاه اسماعیل و دومین سلطان این دودمان پس از ۵۴ سال سلطنت، در ماه صفر سال ۹۸۴ در قزوین در گذشت. جسد وی ابتدا به سبب نزاع جانشینانش در باغچه حرم دفن شد. کمی بعد آن را به امامزاده حسین قزوین منتقل کردند. یک سال بعد حاکم جدید مشهد مأمور انتقال تابوت شاه به مشهد گردید. جسد در سال ۹۸۵ در یکی از رواقهای حرم دفن شد، تا این که در سال ۹۹۷ مشهد به تصرف ازبکان در آمد. ایشان همان سال درصدد برآمدند تا به قصد اهانت به شاهان صفوی اجساد کسانی از ایشان را که در مشهد و حرم رضوی مدفون بودند به بخارا ببرند. استخوانهایی منسوب به شاه تهماسب و فرزند و جانشین وی (شاه اسماعیل دوم) از گورهایشان در آورده و به بخارا منتقل شد. ازبکها که تا اواخر سال ۱۰۰۶ قمری خراسان و مشهد را در تصرف داشتند، در سال ۱۰۰۵ شنیدند که جسد منسوب به شاه تهماسب به وی تعلق نداشته و مقبره او در جای دیگری از حرم بوده است. در نتیجه عبدالمؤمن خان یکی از معتمدان خویش را مأمور نبش قبر جدید شاه تهماسب و انتقال استخوانهای وی به بخارا کرد. آن مأمور که «دوستم بهادر» نام داشت استخوانهایی را از حرم در آورد و عازم بخارا شد اما در میانه راه یکی از ارادتمندان دولت صفوی وی را تطمیع و تشویق به بردن استخوانها به اصفهان کرد. او نیز پذیرفت و با رسیدن جسد به اصفهان، عامه اهالی و امرای قزلباش با احترام به تشییع جنازه منسوب به شاه تهماسب پرداختند و آن را در امامزاده علی دفن کردند.

به رغم آنچه گذشت، پس از آن که ازبکها توسط شاه عباس از خراسان بیرون رانده شدند، گروهی مدعی شدند که آن جسد دوم هم به شاه تهماسب تعلق نداشته و مدفن او جای آمن دیگری در حرم رضوی است که همچنان مصون باقی مانده است.

قبوری که توسط ازبکها به عنوان مقبره شاه تهماسب حفر شده بود در صفّه پایین پای حضرت رضا علیه السلام قرار داشت اما اکنون صفّه بالاسر حضرت محل قبر شاه تهماسب شناخته میشود. مؤلف کتاب عالم آرای عباسی که ناظر و راوی اصلی وقایا بوده در پایان گزارش مشروح خود نوشته است: «این قضیه احتمال صدق و کذب داشت، اما بنا بر مصلحت وقت و شهرت بین الاعادی جانب تصدیق را جمع نمود. و بالفرض که صورت وقوع نداشته باشد... (همان قدر) که سبب سلب آن بدنامی از جسد مطهر آن حضرت شود» مقرون به صلاح و صدق است!.

مقبره عباس میرزا و دیگر دولتمردان قاجار

شرح: در دوره قاجار دولتمردان فراوانی اعم از والیان خراسان و متولیان آستان قدس و دیگر رجال برای خویش در حرم حضرت رضا علیه السلام گورجایی تدارک دیده و در نهایت هم سر در خاک این آستان نهاده اند. عباس میرزا فرزند و ولیعهد فتحعلیشاه قاجار که در سال ۱۲۴۷ قمری حکمران شرق ایران و والی خراسان گردید، در سال ۱۲۴۹ درگذشت و در رواق دارالحفاظ مدفون شد. از آن پس تا اواخر عهد قاجار تعداد کثیری از دولتمردان قاجاری در رواقهای پیشین حرم دفن شده اند، که فهرست نام برجسته ترین آنها را مؤلف مطلع الشمس نقل کرده است. اما از میان این همه دولتمرد مدفون کمتر کسی مانند دولتمردان عهد صفویه برای خویش گنبدخانه و رواقی نو ساخته است، در نتیجه قبور ایشان جایی ویژه و قابل توجه را در حرم حضرت رضا علیه السلام به خود اختصاص نداده تا قابل ذکر باشند.

همچنین دانشمندان و علما و رجال فراوان دیگری در صحنها و رواقهای حرم حضرت رضا علیه السلام مدفون هستند که نام بعضی از آنها را مؤلفین کتب ویژه آستان قدس رضوی ذکر کرده اند. تعداد سرشناسان این مدفونین به قدری است که کتابهای مستقلی در معرفی آنها ضرورت یافته است. اما از این میان عمده ترین مدفونین حرم همانهایی هستند که رواقی ویژه را به خود اختصاص داده اند، چون شیخ بهایی، حرّ عاملی، شاه تهماسب، الله وردی خان، حاتم بیك اردوبادی؛ که شرح حال و مشخصات قبورشان ذکر شد.

(منابع این قسمت: محمدتقی مدرس رضوی سالشمار وقایع مشهد - عالمزاده، بزرگ حرم رضوی به روایت تاریخ - تاریخ تعرضات به حرم رضوی: غزنویان تا صفویه - ناگفته‌های تعویض ضریح امام رضا مشرق نیوز - پایگاه اطلاع رسانی آستان قدس رضوی - آستان قدس رضوی، دیروز و امروز، پوپ، آرتور آپهام - حرم مطهر امام رضا در مشهد، ترجمه محمدعلی صیوری - نامه آستان قدس، دوره ۸، ش ۱ (اسفند ۱۳۴۷ش) - جعفریان، رسول، اطلس شیعه، تهران، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۸۷ش - رضوان، محمدحسن، «ساختمان جدید بسترهای آستان قدس»، نامه آستان قدس، دوره ۶، ش ۱۹ (آذر ۱۳۴۳ش) - سعیدی، غلامرضا، تحقیقات تاریخی خراسان، نامه آستان قدس، دوره ۶، ش ۱۷، نوروز ۱۳۴۳ - مؤتمن، علی، راهنما یا تاریخ آستان قدس رضوی - مولوی، عبدالمجید، «نظری به حریم پاک امام»، نامه آستان قدس، دوره ۶، ش ۲۰ (نوروز ۱۳۴۴ش) - ناصرالدین شاه قاجار، سفرنامه خراسان - خراسانی، محمدهاشم، منتخب التواریخ، تهران، علمی، ۱۳۵۲ش -

دایرةالمعارف بزرگ اسلامی - مرآت البلدان - تاریخچه حرم و معماری آن ، سازمان فرهنگی و تفریحی شهرداری مشهد)

آشنایی با مسجد گوهرشاد

مسجد گوهرشاد، یکی از بناهای باشکوه و باستانی عهد تیموری است که در اوایل قرن نهم قمری بنا شده است. این بنای تاریخی در جنوب حرم مطهر رضوی قرار دارد و به رواق‌های دارالسیاده و دار الحفاظ متصل است.

این مسجد به دستور بانو گوهرشاد، دختر امیر غیاث الدین ترخان، از امرای جغتایی، همسر شاهرخ تیموری در سال ۸۲۱ قمری توسط معمار معروف ایرانی، قوام الدین شیرازی، با به‌کارگیری سبک معماری دوران تیموری ساخته شد. ساختن مسجد حدود دوازده سال به طول انجامید. به همه کارگران و معماران اعلام کرده بود دستمزد شما را دو برابر می‌دهم ولی شرطش این است که فقط با وضو کار کنید و در حال کار با یکدیگر مجادله و بد زبانی نکنید و با احترام رفتار کنید. و اخلاق اسلامی و یاد خدا را رعایت کنید. او به کسانی که به وسیله حیوانات مصالح و بار به محل مسجد می‌آوردند علاوه بر دستور قبلی گفت سر راه حیوانات آب و علوفه قرار دهید و این زبان بسته‌ها را نزنید و بگذارید هر جا که تشنه و گرسنه بودند آب و علف بخورند. بر آنها بار سنگین نزنید و آنها را اذیت نکنید. اما من مزد شما را دو برابر می‌دهم ...

کاشی‌کاری مسجد، نمونه‌ای از شاهکارهای عهد تیموری است. طاق‌های گنبدی شکل مسجد و مناره‌های آن با ویژگی و تزیینات خاص و با استفاده از سبک مقرنس، همچنین نقوش و خطوط دیواری بر روی زمینه گچی و معرق‌کاری ممتاز عصر تیموری، جلوه‌های بی‌نظیری را به نمایش گذاشته است. این بنای باستانی، نمونه کامل و برجسته هنر ایرانی به شمار می‌رود که تمام خصوصیات و ویژگی‌های معماری سنتی در آن به کار رفته است. به‌ویژه ایوان جنوبی مسجد به نام ایوان مقصوره، با حدود ۵۰۰ متر مربع مساحت، ۳۷ متر طول و ۲۵/۵ متر ارتفاع، از باشکوه‌ترین ایوان‌های مسجد است. ضلع‌های مسجد، همه با کاشی‌های معرق نفیس آراسته شده و در تمام دیوارها و غرفه‌های آن اسماء الله و آیات قرآن و احادیثی که بعضی مربوط به مسجد است، وجود دارد.

کتیبه ممتاز و تاریخی بایسنقر (فرزند گوهرشاد) که از بهترین ثلث‌نویسان عهد تیموری بوده، با زیباترین خطوط ثلث بر پیشانی ایوان مقصوره خودنمایی می‌کند و تاریخ بنای مسجد بر کاشی معرق، در این کتیبه به چشم می‌خورد.

محراب، یک پارچه از سنگ مرمر با تزیینات و کنده‌کاری و کتیبه‌ای در میان مقرنس‌کاری‌های آن، نمایانگر هنر آن دوران است.

منبر صاحب الزمان (عج) واقع در کنار محراب ایوان مقصوره، از لحاظ قدمت حائز اهمیت است. این منبر نفیس، از چوب گردو و گلابی با شیوه مثبت‌کاری بدون به کار رفتن میخ در آن، به دست پیر توان استاد محمد نجار خراسانی، مثبت کار معروف عصر فتح‌علی شاه قاجار ساخته شده است.

منبر صاحب الزمان (عج) در سال ۱۳۲۵ شمسی توسط مرحوم استاد حیدر نیکنام گلپایگانی مرمت شد. گنبد رفیع مسجد بر فراز ایوان مقصوره، بر عظمت این بنا افزوده است. ارتفاع گنبد حدود ۴۱ متر و فضای خالی بین دو پوشش گنبد، ۱۰ متر است. سطح خارجی آن با آجر لعابدار و یک کتیبه با خط کوفی تزیین شده است.

در دو طرف این ایوان، دو مناره هر کدام به ارتفاع ۴۳ متر از کف مسجد ساخته شده و دارای کتیبه‌هایی چند است. مسجد گوهرشاد صحنی به وسعت ۲۸۰۰ متر مربع دارد و زیربنای آن ۹۴۰۰ متر مربع است. بنای مسجد شامل ۸ ایوان بزرگ و هفت شبستان است. گنبد خانه پشت ایوان مقصوره، با شبستان‌های یک طبقه، بخش‌های مختلف مسجد را به هم ربط می‌دهد.

ایوان جنوبی، ایوان مقصوره نام دارد و ایوان شمالی، معروف به ایوان دارالسیاده است. ایوان شرقی، ایوان اعتکاف نامیده می‌شود و ایوان غربی، ایوان شیخ بهاء الدین نامگذاری شده است.

نام بانو گوهرشاد، بانی مسجد، در ایوان شمالی مسجد (ایوان دارالسیاده) بر کاشی معرق به رنگ زرد و خط ثلث نوشته شده است. این ایوان با معرق‌کاری زیبایی تزیین شده و بر سر در ورودی آن به رواق دارالسیاده، پنجره‌ای نقره از آثار عهد قاجاریه نصب شده است.

دو ایوان شرقی و غربی مسجد گوهرشاد، با معرق‌کاری ممتاز و کتیبه‌هایی به خط ثلث، مسجد را به رواق امام خمینی (قدس سره) و بست شیخ بهاء الدین مرتبط می‌کند.

این مسجد در طول زمان بر اثر عوامل طبیعی و انسانی صدمات زیادی دیده است؛ از جمله در زمین لرزه سال ۱۰۸۴، ایوان مقصوره صدماتی دید که مورد بازسازی قرار گرفت.

مرمت‌های دیگر مسجد پس از گلوله باران روس‌ها در سال ۱۳۳۰ هـ.ق بود که به صدمه دیدن گنبد و ایوان‌های مسجد انجامید. گنبد و ایوان مقصوره و ایوان‌های شرقی و غربی مسجد در سال ۱۳۳۹ قمری مورد بازسازی اساسی قرار گرفت.

سردرها: سردرها برای شکل دادن به مجموعه بارگاه منور امام (علیه السلام) طراحی شده‌اند. در سه ورودی از خیابان‌های شیرازی، نواب صفوی و طبرسی، سردرهایی با زیربنای بیش از ۷۰ هزار متر مربع احداث شده است.

سردر شیرازی: سردر شیرازی، در مسیر ورود زائران از خیابان شیرازی واقع شده و با ۲۴۶۲۵ متر مربع مساحت و ۲۵۴۹۲ متر مربع زیربنا، در غرب اماکن متبرکه ساخته شده است.

سردر نواب صفوی: این سردر، در مسیر ورود زائران از خیابان نواب صفوی واقع شده است. ۱۶۱۶۴ متر مربع مساحت، ۱۶۸۵۰ متر مربع زیربنا دارد و در شرق اماکن متبرکه واقع شده است.

سردر طبرسی: سردر طبرسی، در مسیر ورود زائران از خیابان طبرسی و در شمال اماکن متبرکه و روضه منوره واقع شده است و ۲۶۹۲۳ متر مربع مساحت و ۲۷۷۱۵ متر مربع زیربنا دارد. (دین و اندیشه < دین - همشهری آنلاین، دنیای زنان، شماره ۶۴)

بخش چهارم ولادت و شهادت امام رضا علیه السلام

ولادت امام رضا علیه السلام

حضرت امام علی بن موسی، ملقب به رضا، در سال ۱۴۸ هجری قمری در روز ۱۱ ذیقعدة در مدینه به دنیا آمد. پدر آن حضرت، امام موسی بن جعفر و مادرش بانویی بزرگوار به نام نجمه بود. که او را سمانه و تُكْتُم و طاهره نیز میگفتند

راویان می گویند: مادر امام موسی کاظم علیه السلام "حميدة المصفاة" نام داشت. این زن از بزرگان عجم بود. وی کنیزی خرید که در سرزمین عرب پا به هستی گذارده و رشد و نمو کرده بود. چون حمیده این کنیز را آزمود و دریافت که او در دین و خرد از دیگر مردمان برتر و والاتر است، وی را برای فرزندش امام موسی بن جعفر علیه السلام برگزید و به او گفت: فرزندم! تکتُم «تکتُم یکی از نامهای این کنیز است» کنیز است، اما هرگز کنیزی بهتر و برتر از او ندیده ام و تردید ندارم که اگر او را سلاله ای باشد، خداوند متعال سلاله اش را بزودی پاکیزه خواهد گردانید. من او را به تو می بخشم و تو راسفارش می کنم که در حق او نیکی به جای آوری.

راویان در باره فضل این کنیز می نویسند:

چون او، امام رضا علیه السلام را بدنیا آورد، نوزاد بسیار شیر می خورد و قوی بنیه بود. پس تکتُم گفت: دایه ای برای کمک به من بیاورید. به او گفته شد: مگر شیر نداری؟ تکتُم پاسخ داد: شیر دارم، اما در نماز و نیایشم خلل وارد شده و از زمانی که رضا را زاده ام، از نماز و عباداتم کاسته شده است

ابن بابویه به سند معتبر از هشام روایت کرده است که گفت: روزی حضرت امام موسی علیه السلام از من پرسید که آیا خبر داری که کسی از برده فروشان مغرب آمده باشد؟ گفتم: نه، حضرت فرمود که بلکه آمده است بیا تا برویم به نزد او، پس حضرت سوار شد و من در خدمت آن حضرت سوار شدم چون به محل معهود رسیدیم دیدیم که مردی از تجار مغرب آمده است و کنیزان و غلامان بسیار آورده است، حضرت فرمود که کنیزان خود را بر ما عرضه کن، او نه کنیز بیرون آورد و هر يك را حضرت فرمود که داری و باید که بیاوری! گفت: به خدا سوگند که ندارم مگر يك جاریه بیمار، حضرت فرمود که او را بیاور چون او مضایقه کرد حضرت مراجعه کرده روز دیگر مرا به نزد او فرستاد و فرمود که به هر قیمت که بگوید آن جاریه بیمار را برای من خریداری کن و به نزد من آور، چون رفتم و آن کنیزك را طلب کردم قیمت بسیاری برای او گفت، گفتم من به این قیمت خریدم، گفت من نیز فروختم و لیکن خبر ده که آن مرد کی بود که دیروز با تو همراه بود؟ گفتم: مردی است از بنی هاشم گفت: از کدام سلسله بنی هاشم؟ گفتم: بیش از این نمی دانم، گفت: بدان که من این کنیزك را از اقصای بلاد مغرب خریدم، روزی زنی از اهل کتاب که این کنیز را با من دید پرسید

که این را از کجا آورده ای؟ گفتم: این را برای خود خریده ام، گفت: سزاوار نیست که این کنیز نزد مانند تو کسی باشد و می باید که این کنیز نزد بهترین اهل زمین باشد و چون به تصرف او درآید بعد از اندک زمانی پسری از او به وجود آید که اهل مشرق و مغرب او را اطاعت کنند، پس بعد از اندک وقتی حضرت امام رضا علیه السلام از او به وجود آمد.

در دژالانظیم و اثبات الوصیه است که حضرت امام موسی علیه السلام فرمود به جماعتی از اصحابش وقتی که تکتم را خرید به خدا قسم که من نخریدم این جاریه را مگر به امر خدا و وحی خدا، سؤال کردند از آن حضرت از آن، فرمود: در بینی که من خواب بودم آمد به نزد من جدم و پدرم علیهما السلام و با ایشان بود شقه ای از حریر پس آن پارچه حریر را باز کردند پس آن پیراهنی بود و در آن، صورت این جاریه بود، پس جد و پدرم به من فرمودند که ای موسی! هر آینه خواهد شد از برای تو از این جاریه بهترین اهل زمین بعد از تو و امر کردند مرا که هر وقت آن مولود مسعود به دنیا آمد او را (علی) نام گذارم و گفتند زود است که خداوند عالم ظاهر کند به او عدل و راءفت و رحمت را پس خوشا به حال کسی که او را تصدیق کند و وای بر کسی که او را دشمن دارد و انکار او نماید.

شیخ صدوق به سند معتبر از نجمه مادر آن سرور روایت کرده است که گفت: چون حامله شدم به فرزند بزرگوار خود به هیچ وجه ثقل و حمل در خود احساس نمی کردم و چون به خواب می رفتم صدای تسبیح و تهلیل و تمجید حق تعالی از شکم خود می شنیدم و خائف و ترسان می شدم و چون بیدار می شدم صدایی نمی شنیدم. و چون آن فرزند سعادتمند از من متولد شد دستهای خود را بر زمین گذاشت و سر مطهر خود را به سوی آسمان بلند کرد و لبهای مبارکش حرکت می کرد و سخنی می گفت که من نمی فهمیدم، در آن ساعت حضرت امام موسی علیه السلام به نزد من آمد و فرمود که گوارا باد ترا ای نجمه کرامت پروردگار تو! پس آن فرزند سعادتمند را در جامه سفیدی پیچیده و به آن حضرت دادم، حضرت در گوش راستش اذان و در گوش چپش اقامه گفت و آب فرات طلبید و کامش را به آن آب برداشت پس به دست من داد و فرمود که بگیر این را که این بقیه خدا است در زمین و حجت خدا است بعد از من.

امامت امام رضا(ع)

بعد از شهادت امام کاظم(علیه السلام)، آن حضرت در ۳۵ سالگی عهده دار دار مسئولیت امامت و حفظ مبانی اسلامی و رهبری شیعیان گردید.

مدّت امامت امام هشتم در حدود بیست سال بود که میتوان آن را به سه بخش جداگانه تقسیم کرد: ۱- ده سال اوّل امامت آن حضرت که همزمان با دوره زمامداری هارون بود. ۲- پنج سال بعد از آن که مقارن با خلافت امین، فرزند هارون بود. ۳- پنج سال آخر امامت آن بزرگوار که مصادف با خلافت مأمون و تسلط او بر قلمرو اسلامی آن روز بود.

امام رضا (علیه السلام) در هر يك از این سه دوره، به مقتضای مسئولیت خطیر امامت، با اوضاع و احوال پیچیده خلافت آن روز که به نام اسلام بر مردم حکومت میشد و با وجود نابسامانی های زیادی که از جهات مختلف در زندگی اجتماعی مردم وجود داشت، وظایف متناسب خود را در راه خدمت به اسلام انجام میداد.

امام هشتم تا آنجا که قدرت و امکان داشت از فرصتی که در سه سال آخر عمرش پیش آمد، در بیداری مردم و توجه دادن آنان به اصول مسائل و پرده برداشتن از چگونگی اغفال آنان به صورت ها و عناوین گوناگون، حداکثر استفاده را نمود.

سفر امام رضا (علیه السلام) به ایران

مأمون که در زمان پدرش از طرف وی والی خراسان بود، بعد از درافتادن با برادرش امین و کشتن او، مرکز خلافت را از بغداد به مرو منتقل کرد.

بعد از استقرار حکومت مطلقه، دو چیز او را واداشت که از امام علی بن موسی الرضا (علیه السلام) دعوتی مصرّانه به عمل آورد تا حضرت را به زور و اکراه هم که شده به مقرّ حاکمیت خود بکشاند: ۱- خالی بودن دستگاه حکومتی از وجود يك رکن مهمّ علمی و معنوی، ۲- جلوگیری از نفوذ چشمگیر مردم آگاه، به ویژه طرفداران آل علی (علیه السلام).

مأمون گمان میکرد با آمدن علی بن موسی الرضا (علیه السلام) به ایران، ضمن پر شدن خلأ علمی و معنوی، با عَلم کردن ولیعهدی آن حضرت، در ظاهر به خواسته های طرفداران آل علی و پیروان امام هشتم جامه عمل پوشانده میشود و آرامشی در قلمرو حکومت ایجاد و راه بهره برداری های سیاسی هم هموار میگردد، یا دستکم با این اقدام، سرپوشی روی کارهایی که شده و یا در شرف انجام است، گذاشته میشود.

عکس العمل امام رضا (علیه السلام) در برابر دعوت مأمون

امام رضا (علیه السلام) برای این که به مأمون و کارگزاران او بفهماند که از مقاصد نهانی و نقشه های طرح شده آگاهی دارد، ابتدا آن دعوت را نپذیرفت، ولی اصرار و تأکیدهای فراوانی انجام گرفت تا سرانجام، منجر به حرکت امام از مدینه به طرف مرو، مرکز خلافت اسلامی آن روز گردید.

امام (علیه السلام) طیّ مسافرتی به مکه، از طریق عراق، عازم خراسان شد. از مکه تا بصره، قافله با تشریفات خاصی خاص به راه افتاد. هودج های مجلّل دستگاه خلافت و وسایل مفصّل و اعجاب انگیز دربار حکومت، که خود آنها جزء نقشه های طرح شده بود، همراهان امام را حمل میکرد.

این همراهان، شامل والی مدینه و گروهی از رجال و اشراف آن روز بودند. اما امام رضا (علیه السلام) هیچ کس از افراد خانواده را همراه نیاورد، حتّی یگانه فرزند عزیز خود محمّد، ملقّب به جواد را هم در مدینه گذاشت و خود به تنهایی، راهی سفر به ایران شد. امام (علیه السلام) در طول راه حجاز تا بصره، در هر شهری به مناسبتی، با مردم مذاکراتی داشت. از بصره تا خرّمشهر از راه آب و از خرّمشهر به اهواز و

سپس از راه اراک، ری و نیشابور، مسافرت ادامه یافت. سرانجام، روز ۱۰ شوال ۲۰۱ هجری قمری این قافله به مرو رسید.

حضرت رضا(علیه السلام) در مرکز خلافت اسلامی با دانشمندان مختلف آن زمان، به ویژه رهبران مذاهب و ادیان غیر اسلامی، مناظرات و مباحث علمی جالبی داشته اند.

همه علمای مذاهب و صاحبان افکار و آرای مختلف، به بزرگواری و احاطه علمی آن حضرت - که در مواقع لزوم هم با همان زبان و اصطلاحات خاص و حتی از منابع دینی خود آنان صحبت میکرد - اقرار و اعتراف کرده اند.

مجموعه مناظرات حضرت رضا(علیه السلام) با دانشمندان زرتشتی و مادیگرایان و اسقف های بزرگ کاتولیک و علمای بزرگ یهود، در کتاب پرارج و گرانبهای الإحتجاج، تألیف ایمنصور احمد بن علی بن ابی طالب طبرسی، از علمای قرن ششم هجری، نقل گردیده است.

آنچه در همه این موارد چشمگیر بود این بود که تمام کسانی که با آن حضرت رو به رو میشدند و مباحثاتی انجام میدادند، در برابر کمالات معنوی امام(علیه السلام) تسلیم میشدند و جز قبول حق و اقرار و اعتراف به مقام شامخ علمی امام(علیه السلام) و صحت مطالبی که میفرمود، چاره ای نداشتند. این مسأله خود موجب شهرت فوق العاده آن حضرت در زمینه احاطه کامل علمی و شایستگی همه جانبه از نظر رهبری میشد.

از درس ها و مطالب آموزنده حضرت رضا(علیه السلام) مطالبی توسط دانشمندان بزرگوار اسلامی جمع آوری گردیده، از جمله کتاب عیون اخبار الرضا و نیز کتاب علل الشرایع که در آن از حکمت و مصالحی که در مورد احکام و دستورهای علمی اسلام، فوائد و آثار آنها از امام(علیه السلام) رسیده یاد شده است. این دو کتاب به وسیله مرحوم شیخ صدوق تألیف گردیده است.

کتابهای دیگری نیز مانند طب الرضا یادگار آن حضرت است که هر يك در جای خود، کمالات و بزرگواری آن امام عزیز را معرفی میکند.

ابن شهر آشوب از حسن بن علی و شا روایت کرده که گفت: خواند مرا سید من حضرت امام رضا علیه السلام به مرو و فرمود: ای حسن! مرد علی بن ابی حمزه بطنانی در این روز و داخل در قبرش شد همین ساعت و داخل شدند دو ملك قبر بر او و سؤال کردند از او که کیست پروردگار تو؟ گفت: الله تعالی. گفتند: کیست پیغمبر تو؟ گفت: محمد صلی الله علیه و آله و سلم. گفتند: کیست ولی تو؟ گفت علی بن ابی طالب علیه السلام، گفتند: بعد از او کیست؟ گفت: حسن علیه السلام، پس يك يك امامها را گفت تا رسید به موسی بن جعفر علیه السلام. پرسیدند: بعد از موسی کیست؟ سخن در دهان گردانید و جواب نگفت زجرش کردند و گفتند: بگو کیست؟ سکوت کرد، گفتند به او آیا موسی بن جعفر امر کرده ترا به این؟ پس زدند او را به عمودی از آتش و برافروختند بر او قبر را تا روز قیامت. راوی گفت: من بیرون آمدم از نزد سیدم و تاریخ گذاشتم آن روز را پس

نگذشت ایام زیادی که رسید کاغذهای اهل کوفه به مرگ بطائنی در آن روز و آنکه داخل در قبرش شده در آن ساعت که حضرت فرمودند

شهادت امام رضا(ع)

از عبدالله بن بشیر نقل شده که چون مأمون مصمم به قتل امام رضا(ع) شد، بمن دستور داد که ناخنهای خود را بلند نگه دارم و این مطلب را برای کسی ظاهر نسازم. بعد از مدتی مرا خواست و چیزی شبیه تمر هندی بمن داد و گفت که آن را بتمام دودست خود بمال. من هم همین کار را کردم. در این هنگام مأمون نزد امام رفت و گفت: حال شما چگونه است؟ امام فرمود: امید بهبودی دارم. مأمون گفت: من هم امروز بحمدالله بهترم. آیا امروز از خدمتکاران نزد شما آمدند؟ امام فرمود: خیر! مأمون ناراحت شد و به غلامان پرخاش کرد! سپس گفت: هم اکنون آب انار بگیر و بخور که برای این بیماری چاره ای جز خوردن آن نیست! و بمن گفت: برای ما انار بیاور! من چند انار برای او بردم. مأمون دستور داد که با دست خود انارها را بفشار! من همین کار را کردم و مأمون آب آن انارها را به حضرت خورانید و همان علت شهادت امام شد! (ارشاد ج ۲)

از ابابا صلت، کیفیت شهادت امام رضا(ع) بدین نحو نقل شده است: روزی امام بمن فرمود: من فردا به مجلس این فاجر (مأمون) می روم. اگر دیدی که هنگام مراجعت، عبا بر سرم نیست، بمن سخن بگو و اگر دیدی که عبا بر سرم می باشد، بمنحرف زن! با صلت می گوید: روز بعد، امام لباسهای خود را پوشید و در محراب منتظر مأمورین خلیفه شد. وقتی مأمورین آمدند، کفشهایش را پوشید و عبا بر دوش انداخت، و بنزد مأمون رفت. من هم در خدمت امام رفتم. وقتی امام وارد شد، در نزد مأمون چند طبق از میوه های مختلف بود. مأمون خوشه انگوری را که قبلاً مسموم کرده بود را در دست داشت و چند دانه از آنرا که قبلاً علامت گذاری کرده بود، برای رفع تهمت می خورد! چون چشم مأمون به امام افتاد، مشتاقانه از جای خود بلند شد و دست در گردن مبارک حضرت کرد و میان دو چشم حضرت را بوسید و بسیار احترام می نمود. سپس امام را در جای خودش نشاند و خوشه انگور را به حضرت داد و گفت: یا بن رسول الله! انگوری از این بهتر ندیده ام! امام فرمود: شاید انگور بهشت از این بهتر باشد! مأمون گفت: از این انگور بخورید! امام فرمود: مرا از خوردن این انگور معاف بدار! مأمون اصرار زیادی کرد و گفت: بلید از این انگور بخورید! مگر خیال می کنید من قصد سوئی نسبت بشما دارم، یا اینکه این همه بشما احترام می گذارم؟ او خوشه انگور را از امام گرفت و چند دانه از آنرا خورد و دوباره آنرا به امام داد! و گفت: باید از این بخورید! آن امام مظلوم، چند دانه از آن انگور را خوردند، که ناگاه حالشان دگرگون شد و باقی خوشه را بر زمین گذاشتند و با حال ناخوشی، بلند شدند. مأمون گفت: پسر عمو! کجا می روی؟ امام فرمود: به همانجا که مرا فرستادی! سپس حضرت با چهره ای غمگین و ناراحت، در حالیکه عبا بر سر داشتند، از کاخ مأمون بیرون آمدند. من بدستور حضرت، با ایشان سخن نگفتم، تا اینکه امام وارد منزل خود شدند و فرمودند: در خانه را ببند! و با حال ناخوشی و رنجوری، بر روی بستر خود افتادند! من درب منزل را بستم و ناراحت در وسط منزل ایستادم، ناگاه جوان خوشبو و مشگین مویی را در خانه دیدم که آثار امامت و ولایت از چهره اش، ظاهر بود

واز همه افراد به امام رضا(ع) شبیه تر بود! من نزد او رفتم و گفتم: من که درها را محکم بستم! شما از کدام در وارد شدید؟ فرمود: آن خدائی که مرا از مدینه به يك لحظه به طوس آورد، می تواند از در بسته هم وارد کند! پرسیدم: شما کیستید؟ فرمود: منم حجت خدا بر تو ای اباصلت! منم محمد بن علی! آمده ام تا با پدر غریب و مظلوم خود وداع کنم! آنگاه نزد امام رضا(ع) رفتم. چون چشم امام به فرزندش افتاد، از جا بلند شد و یعقوب وار، یوسف گم گشته خود را در آغوش گرفت و دست در گردن او کرد و او را بسینه فشرد و بین دو چشم او را بوسید. سپس او را بر روی جای خود برد و با او از اسرار امامت سخن گفت و امانتهای الهی را به او سپرد و خود بشهادت رسید. «جاء العیون»

خبر هرثمه در مورد شهادت امام رضا(ع)

ابن بابویه به سند معتبر از هرثمه ابن اعین روایت کرده است که گفت: شبی نزد مأمون بودم تا آنکه چهار ساعت از شب گذشت چون مرخص شدم به خانه برگشتم بعد از نصف شب صدای در خانه را شنیدم یکی از غلامان من جواب گفت که کیستی؟ گفت هرثمه را بگو که سید و مولای تو، ترا می طلبد. پس به سرعت برخاستم و جامه های خود را پوشیدم و به تعجیل روان شدم چون داخل خانه آن جناب شدم دیدم که مولای من در صحن خانه نشسته است. گفت: ای هرثمه! گفتم: لبیک، ای مولای من! گفت: بنشین. چون نشستم فرمود که ای هرثمه! آنچه می گویم بشنو و ضبط کن، بدان که هنگام آن شده است که نزد حق تعالی رحلت نمایم و به جد بزرگوار و پدران ابرار خود ملحق گردم و نامه عمر من به آخر رسیده است و مأمون عزم کرده است که مرا زهر بخوراند در انگور و انار و اما انگور پس زهر در رشته خواهد کشید و به سوزن در میان دانه های انگور خواهد دوانید، و اما انار پس ناخن بعضی از غلامان خود را به زهر آلوده خواهد کرد و به دست او انار برای من دانه خواهد کرد و فردا مرا خواهد طلبید و آن انگور و انار را به جبر به من خواهد خوراند و بعد از آن قضای حق تعالی بر من جاری خواهد شد، چون به دار بقا رحلت نمایم مأمون می خواهد مرا به دست خود غسل بدهد چون این اراده کند پیغام مرا در خلوت به او برسان و بگو گفت اگر متعرض غسل و کفن و دفن من بشوی حق تعالی ترا مهلت نخواهد داد و عذابی که در آخرت برای تو مهیا کرده به زودی در دنیا به تو خواهد فرستاد چون این را بگویی دست از غسل دادن من خواهد داشت و به تو خواهد گذاشت و از بام خانه خود مشرف خواهد شد که مشاهده کند که تو چگونه مرا غسل می دهی. ای هرثمه! زینهار که متعرض غسل من مشو تا ببینی که در کنار خانه خیمه سفیدی برپا کنند، چون خیمه را مشاهده کنی مرا بردار و به اندرون خیمه بر، و خود در بیرون خیمه بایست و دامن خیمه را برمدار و نظر مکن که هلاک می شوی، و بدان که در آن وقت مأمون از بالای بام خانه خود به تو خواهد گفت که ای هرثمه! شما شیعیان می گویید که امام را غسل نمی دهد مگر امامی مثل او، پس در این وقت امام رضا علیه السلام را کی غسل می دهد و حال آنکه پسرش در مدینه است و ما در طوسیم؟ چون این را بگوید جاب بگو که ما شیعیان می گوییم که امام را واجب است امام غسل بدهد اگر ظالمی منع نکند، پس اگر

کسی تعدی کند و در میان امام و فرزندش جدایی افکند امامت او باطل نمی شود اگر امام رضا علیه السلام را در مدینه می گذاشتی پسرش که امام زمان است او را علانیه غسل می داد و در این وقت نیز پسرش غسل می دهد به نحوی که دیگران نمی دانند. پس بعد از ساعتی خواهی دید که آن خیمه گشوده می شود و مرا غسل داده و کفن کرده بر روی نعش گذاشته اند پس نعش را بردارند و به سوی مدفن من برند چون مرا به قبه هارون برند مأمون خواهد خواست که قبر پدر خود هارون را قبله من گرداند و هرگز نخواهد شد هر چند کلنگ بر زمین زنند به قدر ریزه ناخنی جدا نتواند کرد، چون این حالت را مشاهده کنی نزد او برو و از جانب من بگو که این اراده که کرده ای صورت نمی یابد و قبر امام مقدم می باشد، اگر در پیش روی هارون يك کلنگ بر زمین زنند قبر کنده و ضریح ساخته ظاهر خواهد شد، چون قبر ظاهر شود از ضریح آب سفیدی بیرون خواهد آمد و قبر از آن پر خواهد شد، ماهی بزرگی در میان آب پدید خواهد آمد به طول قبر، بعد از ساعتی ماهی ناپیدا خواهد شد و آب فرو خواهد رفت پس در آن وقت مرا در قبر گذار و مگذار که خاک در قبر ریزند زیرا که قبر خود، پر خواهد شد. پس حضرت فرمود که آنچه گفتم حفظ کن و به عمل آور و در هیچ يك از آنها مخالفت مکن، گفتم: ای سید من! پناه می برم به خدا که در امری از امور ترا مخالفت کنم، هرثمه گفت که از خدمت آن جناب محزون و گریان و نالان بیرون آمدم و غیر از خدا کسی بر ضمیر من مطلع نبود، چون روز شد مأمون مرا طلبید و تا چاشت نزد او ایستاده بودم، پس گفت: برو ای هرثمه و سلام مرا به امام رضا علیه السلام برسان و بگو اگر بر شما آسان است به نزد ما بیایید و اگر رخصت می فرمایید من به خدمت شما بیایم و اگر آمدن را قبول کند مبالغه کن که زودتر بیاید. چون به خدمت آن حضرت رفتم پیش از آنکه سخن بگویم حضرت فرمود که آیا وصیتهای مرا حفظ کرده ای؟ گفتم: بلی: پس کفش خود را طلبید و فرمود که می دانم ترا به چه کار فرستاده است و کفش پوشید و ردای مبارک بر دوش افکند و متوجه شد. چون داخل مجلس مأمون گردید او برخاست و استقبال کرد و دست در گردنش درآورد و پیشانی نورانش را بوسه داد و آن حضرت را بر تخت خود نشانید و سخن بسیار به آن امام مختار گفت، پس یکی از غلامان خود را گفت که انگور و انار بیاورید. هرثمه گفت چون نام انگور و انار شنیدم سخنان سید ابرار را به خاطر آوردم صبر نتوانستم کرد لرزه بر اندامم افتاد و نخواستم که حالت من بر مأمون ظاهر شود از مجلس بیرون رفتم و خود را در کناری افکندم، چون نزدیک زوال شمس شد دیدم که حضرت از مجلس مأمون بیرون آمد و به خانه تشریف برد. بعد از ساعتی مأمون امر نمود که اطباء، به خانه آن حضرت بروند، سبب آن را پرسیدم، گفتند مرضی آن حضرت را عارض شده است. و مردم در امر آن حضرت گمانها می بردند و من صاحب یقین بودم. چون ثلثی از شب گذشت صدای شیون از خانه آن امام مظلوم ممتحن بلند شد و مردم به در خانه آن حضرت شتافتند و من به سرعت رفتم دیدم که مأمون ایستاده است و سر خود را برهنه کرده است و بندهای خود را گشوده است و به آواز بلند گریه و نوحه می کند، چون من این حال را مشاهده

کردم بی تاب شدم و گریان گردیدم . و چون صبح شد مأمون به تعزیه آن حضرت نشست و بعد از ساعتی داخل خانه آن امام مظلوم شد و گفت : اسباب غسل را حاضر کنید که می خواهم او را غسل دهم ، چون من این سخن را شنیدم به فرموده آن حضرت نزدیک او رفتم و پیام آن حضرت را رسانیدم چون آن تهدید را شنید ترسید و دست از غسل برداشت و تغسیل را ب من گذاشت چون بیرون رفت بعد از ساعتی خیمه ای که حضرت فرموده بود برپا شد من با جماعت دیگر در بیرون خیمه بودیم و آواز تسبیح و تکبیر و تهلیل می شنیدی و صدای ریختن آب و حرکت ظرفها به گوش ما می رسید و بوی خوشی از پس پرده استشمام می کردیم که هرگز چنین بویی به مشام ما نرسیده بود. ناگاه دیدم که مأمون از بام خانه مشرف شد و مرا بانگ زد گفت آنچه حضرت مرا خبر داده بود و من جواب گفتم آنچه حضرت امر فرموده بود. پس دیدم که خیمه برخاست و مولای مرا در کفن پیچیده طاهر و مطهر و خوشبو بر روی نعش گذاشته اند پس نعش آن حضرت را بیرون آوردم مأمون و جمیع حاضران بر آن حضرت نماز خواندند چون به قبه هارون رفتیم دیدیم که کلنگ داران در پس پشت هارون می خواهند که قبر از برای آن جناب حفر نمایند چندان که کلنگ بر زمین می زدند ذره ای از آن خاک جدا نمی شد. مأمون گفت : می بینی زمین چگونه امتناع می نماید از حفر قبر او! گفتم : مرا امر کرده است آن جناب که يك کلنگ در پیش روی قبر هارون بر زمین بزنم و خبر داده که قبر ساخته ظاهر خواهد شد! مأمون گفت : سبحان الله ! بسیار عجیب است اما از امام رضا علیه السلام هیچ امری غریب نیست ، ای هرثمه ! آنچه گفته است به عمل آور. هرثمه گفت که من کلنگ را گرفتم . و در جانب قبله هارون بر زمین زدم به يك کلنگ زدن قبر کنده و در میانش ضریح ساخته پیدا شد مأمون گفت : ای هرثمه ! او را در قبر گذار، گفتم مرا امر کرده است که او را در قبر نگذارم تا امری چند ظاهر شود و مرا خبر داد که از قبر آب سفیدی خواهد جوشید و قبر از آن آب مملو خواهد شد و ماهی در میان آب ظاهر خواهد شد که طولش مساوی طول قبر باشد و فرمود که چون ماهی غائب شود و آب از قبر برطرف شود جسد شریف او را در کنار قبر بگذارم و آن کسی که خدا خواسته که او را در لحد گذارد خواهد گذاشت ، مأمون گفت : ای هرثمه ! آنچه فرموده است به عمل آور. چون آب و ماهی ظاهر شد من نعش مطهر آن جناب را در کنار قبر گذاشتم ناگاه دیدم که پرده سفیدی بر روی قبر پیدا شد و من قبر را نمی دیدم و آن جناب را به قبر بردند بی آنکه من دستی بگذارم ، پس مأمون حاضران را گفت که خاک در قبر بریزید گفتم : آن حضرت فرموده که خاک نریزید، گفت : وای بر تو ! پس کی قبر را پر خواهد کرد ؟ گفتم : او مرا خبر داده که قبر پر خواهد شد ! پس مردم خاکها را از دست خود ریختند و به سوی آن قبر نظر می کردند و از غرائبی که به ظهور می آمد متعجب بودند و ناگاه قبر پر شد و از زمین بلند گردید . چون مأمون به خانه برگشت مرا به خلوت طلبید و گفت : ترا به خدا سوگند می دهم که آنچه از آن جناب شنیدی برای من بیان کن ، گفتم : آنچه فرموده بود به شما عرض کردم . گفت ترا به خدا سوگند می دهم که غیر اینها چه آنچه گفته است بگویی چون خبر انگور و انار را نقل کردم رنگ او متغیر شد و رنگ به رنگ می

گردید و سرخ و زرد و سیاه می شد پس بر زمین افتاد و مدهوش شد و در بی هوشی می گفت: وای بر مأمون از خدا وای بر مأمون از رسول خدا صلی الله علیه و آله ، وای بر مأمون از علی مرتضی علیه السلام، وای بر مأمون از فاطمه زهرا سلام الله علیها ، وای بر مأمون از حسن مجتبی علیه السلام ، وای بر مأمون از حسین شهید کربلا علیه السلام ، وای بر مأمون از حضرت امام زین العابدین علیه السلام ، وای بر مأمون از امام محمد باقر علیه السلام ، وای بر مأمون از امام جعفر صادق علیه السلام ، وای بر مأمون از امام موسی کاظم علیه السلام ، وای بر مأمون از امام به حق علی بن موسی الرضا علیه السلام ، به خدا سوگند این است زیانکاری هویدا . مکرر این سخن را می گفت و می گریست و فریاد می کرد . من از مشاهده احوال او ترسیدم و کنج خانه خزیدم ، چون به حال خود باز آمد مرا طلبید و مانند مستان مدهوش بود پس گفت: به خدا سوگند که تو و جمیع اهل آسمان و زمین نزد من از آن حضرت عزیز تر نیستند اگر بشنوم که يك کلمه از این سخنان را جایی ذکر کرده ای ترا به قتل می رسانم ، گفتم اگر يك کلمه از این سخنان را جایی اظهار کنم خون من بر شما حلال باشد . پس عهدها و پیمانها از من گرفت و سوگندهای عظیم مرا داد که اظهار این اسرار نکنم چون پشت کردم دست بر دست زد و این آیه را خواند: (يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ اللَّهُ يَعْمَلُونَ مُحِيطًا) ؛ یعنی پنهان می کنند از مردم و پنهان نمی کنند از خدا و حال اینکه خدا با ایشان است در شبها که می گویند سخنی چند که خدا نمی پسندد از ایشان و خدا به جمیع کرده های شما احاطه کرده است و بر همه آنها مطلع است .

عبادت امام رضا(ع)

شیخ صدوق از جابر بن ابی الضحاک روایت کرده است که گفت: مأمون مرا فرستاد تا حضرت رضا علیه السلام را از مدینه به مرو آورم و امر کرد مرا که آن جناب را از راه بصره و اهواز و فارس حرکت دهم و از طریق قم نبرم او را، و نیز امر کرد که آن جناب را در شب و روز حفظ کنم تا به او برسانم . پس من در خدمت آن حضرت بودم از مدینه تا به مرو و به خدا سوگند که ندیدم مردی را مثل آن حضرت در تقوی و کثرت ذکر خدا در جمیع اوقات خود و شدت خوف از حق تعالی ، و عادت آن جناب چنان بود که چون صبح می شد نماز صبح را ادا می کرد و بعد از سلام نماز در مصلاهی خود می نشست و پیوسته تسبیح و تحمید و تکبیر و تهلیل می گفت و صلوات بر حضرت رسول و آل او می فرستاد تا آفتاب طلوع می کرد پس از آن سجده می رفت و سجده را چندان طول می داد تا روز بلند می شد، پس سر از سجده بر می داشت و یا از مردم حدیث می کرد و ایشان را موعظه می فرمود تا نزدیک زوال آفتاب ، پس از آن وضوی خود را تجدید می نمود و به مصلاهی خود عود می کرد و چون زوال می شد بر می خاست و شش رکعت نافله ظهر می گذاشت و قرائت می کرد در رکعت اول بعد از حمد، سوره (قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ) و در رکعت دوم و چهار رکعت دیگر بعد از حمد (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) می خواند و در هر رکعتی سلام می داد و پیش از رکوع رکعت دوم بعد از قرائت قنوت می خواند و چون از این شش رکعت فارغ می شد بر می

خاست و اذان نماز می گفت و دو رکعت دیگر نافله بعد از اذان به جا می آورد و پس از آن اقامه نماز می گفت و دو رکعت دیگر نافله بعد از اذان به جا می آورد و پس از آن اقامه نماز می گفت و شروع به نماز ظهر می کرد و چون سلام نماز می داد تسبیح و تحمید و تکبیر و تهلیل می گفت خدا را آنچه خواسته باشد پس سجده شکر به جا می آورد و در سجده صد مرتبه می گفت: شُکْرًا لِلَّهِ، پس سر بر می داشت و بر می خاست برای نافله عصر، پس شش رکعت نماز نافله به جا می آورد و در هر دو رکعت بعد از حمد، سوره (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) می خواند و در هر رکعتی قنوت می خواند و سلام می گفت و چون فارغ می شد از این شش رکعت اذان نماز عصر می گفت، پس دو رکعت دیگر نافله عصر را با قنوت به جا می آورد، پس اقامه می گفت و شروع می کرد به نماز عصر و چون سلام می داد تسبیح و تحمید و تکبیر و تهلیل می گفت خدا را آنچه خواسته باشد پس به سجده می رفت و صد مرتبه می گفت حمد الله و چون روز به پایان می رسید و آفتاب غروب می کرد وضو می گرفت و اذان و اقامه می گفت و سه رکعت نماز مغرب را ادا می کرد و در رکعت دوم پیش از رکوع و بعد از قرائت، قنوت می خواند و چون سلام نماز می داد از مصلائی خود حرکت نمی کرد و تسبیح و تحمید و تکبیر و تهلیل می گفت آنچه خدا خواسته باشد، پس سجده شکر به جا می آورد سپس سر از سجده برمی داشت و با کسی تکلم نمی کرد تا برخیزد و چهار رکعت نماز نافله به دو سلام به قنوت به جا آورد و در رکعت اول از این چهار رکعت حمد و (قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ) و در رکعت دوم حمد و توحید می خواند و چون این چهار رکعت فارغ می شد می نشست و تعقیب می خواند آنچه خدا خواسته باشد، پس افطار می کرد پس مکث می فرمود تا قریب ثلث شب پس بر می خاست و چهار رکعت عشاء را به جا می آورد با قنوت در رکعت دوم و بعد از سلام در مصلائی خود می نشست و ذکر خدا به جا می آورد آنچه خدا خواسته باشد تسبیح و تحمید و تکبیر و تهلیل می گفت و بعد از تعقیب سجده شکر به جا می آورد، پس به رختخواب می رفت و چون ثلث آخر شب می شد از فراش خواب برمی خاست در حالی که مشغول بود به تسبیح و تحمید و تکبیر و تهلیل و استغفار پس مسواک می کرد و وضو می گرفت و مشغول هشت رکعت نماز نافله شب می شد بدین طریق که بعد از هر دو رکعتی سلام می داد و در رکعت اول در هر رکعت آن يك مرتبه حمد و سی مرتبه (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) می خواند و بعد از این دو رکعت، چهار رکعت نماز جعفر به جا می آورد و از نماز شب حساب می کرد و چون از این شش رکعت فارغ می شد دو رکعت دیگر را به جا می آورد و در رکعت اول حمد و سوره (تَبَارَكَ الْمَلِكُ) و در رکعت دوم حمد و سوره (هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ) می خواند و چون سلام نماز می داد بر می خاست و دو رکعت نماز شفع به جا می آورد در هر رکعت بعد از حمد، سه مرتبه (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) می خواند و در رکعت دوم قنوت می خواند و چون از نماز شفع فارغ می شد بر می خاست و يك رکعت نماز وتر را به جا می آورد و در این رکعت بعد از حمد، سه مرتبه (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) و يك مرتبه (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ) و يك مرتبه (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ) می خواند، پس شروع می کرد به خواندن قنوت، و در قنوت می خواند: (اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ اللَّهُمَّ اهْدِنَا فِيمَنْ هَدَيْتَ وَ عَافِنَا

فِيْمَنْ عَافَيْتَ وَ تَوَلَّيْنَا فِيْمَنْ تَوَلَّيْتَ وَ بَارَكْ لَنَا فِيْمَا اَعْطَيْتَ وَ قِنَا شَرَّ مَا قَضَيْتَ فَإِنَّكَ تَقْضِي وَ لَا يُقْضَى عَلَيْكَ إِنَّهُ لَا يَذِلُّ مَنْ وَالَيْتَ وَ لَا يَعِزُّ مَنْ عَادَيْتَ تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَ تَعَالَيْتَ . پس هفتاد مرتبه می گفت (اَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَ اَسْأَلُهُ التَّوْبَةَ) و چون سلام نماز می داد می نشست به جهت خواندن تعقیب و چون فجر نزدیک می شد بر می خاست برای دو رکعت نافله فجر و در رکعت اول حمد و (قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ) و در رکعت دوم حمد و توحید می خواند و چون فجر طلوع می کرد اذان و اقامه می گفت و دو رکعت فریضه صبح را به جا می آورد و چون سلام نماز می گفت تعقیب می خواند تا طلوع آفتاب پس دو سجده شکر به جا می آورد و چون سلام نماز می گفت تعقیب می خواند تا طلوع آفتاب پس دو سجده شکر به جا می آورد و چندان طول می داد تا روز بالا آید و عادت آن جناب آن بود در جمیع نمازهای واجبه یومیه در رکعت اول حمد و سوره (إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ) و در رکعت دوم حمد و سوره (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) می خواند مگر در نماز صبح جمعه و ظهر و عصر آن روز که در رکعت اول حمد و سوره جمعه و در رکعت دوم حمد و سوره منافقین می خواند و در نماز عشاء شب جمعه در رکعت اول حمد و جمعه و در رکعت دوم حمد و (سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى) می خواند و در نماز صبح دوشنبه و پنجشنبه در رکعت اول حمد و (هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ) و در رکعت دوم حمد (هَلْ أَتَىكَ خَدِيقُ الْغَاشِيَةِ) می خواند، و به جهر و آشکارا می خواند قرائت نمازهای مغرب و عشاء و نماز شب و شفع و وتر و صبح را؛ و آهسته قرائت می کرد نمازهای ظهر و عصر را و در نمازهای چهار رکعتی در دو رکعت آخر سه مرتبه می خواند (سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ) و در فنوت جمیع نمازهای این دعا را می خواند: (رَبِّ اغْفِرْ وَ ارْحَمْ وَ تَجَاوَزْ عَمَّا تَعْلَمُ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعَزُّ الْأَجَلُّ الْأَكْرَمُ) . و در هر بلدی که ده روز قصد اقامت می کرد روزها روزه می گرفت و چون شب داخل می شد ابتداء می کرد به نماز پیش از افطار و در بین راه که مقیم نبود نمازهای واجبی را دو رکعت به جا می آورد مگر مغرب را که همان سه رکعت را به جا می آورد و ترك نمی کرد نافله مغرب و نماز شب و وتر و دو رکعت فجر را نه در سفر و نه در حضر اما نوافل نهاریه را در سفر ترك می کرد و بعد از هر نماز مقصوره که نماز ظهر و عصر و عشاء باشد سی مرتبه می گفت : (سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ) و می فرمود این به جهت تمامی نماز است . (وَ مَا رَأَيْتُهُ صَلَّى صَلَوةَ الضُّحَى فِي سَفَرٍ وَ لَا حَضَرٍ) ؛ و ندیدم که آن حضرت نماز ضحی گزارد در سفر و نه در حضر . و در سفر هیچ روزه نمی گرفت و عادت آن جناب آن بود که در دعا کردن ابتداء می کرد به ذکر صلوات بر رسول و آل او علیهم السلام و بسیار می کرد این کار را در نماز و غیر نماز و شبها که در فراش خوابیده بود تلاوت قرآن بسیار می نمود و هرگاه می گذشت به آیه ای که در او ذکر بهشت یا آتش شده گریه می کرد و از حق تعالی سؤ ال بهشت می کرد و پناه می جست به خدا از آتش و در جمیع نمازهای شبانه روزی خود بسم الله را بلند می گفت و چون (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) تلاوت می کرد، آهسته بعد از این آیه می گفت (اللَّهُ أَحَدٌ) و چون از آن سوره فارغ می شد، سه مرتبه می گفت (كَذَلِكَ اللَّهُ رَبُّنَا) و چون می خواند (قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ) ، آهسته در دل می گفت (يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ) و چون از آن

فارغ می شد، سه مرتبه می گفت (رَبِّیَّ اللَّهُ وَ دینی الإسلام) و چون سوره والتین والزیتون تلاوت می کرد بعد از فراغ ، می گفت (بَلِّی وَ اَنَا عَلٰی ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِیْنَ) و چون سوره (لَا اُقْسِمُ بِیَوْمِ الْقِیَامَةِ) می خواند بعد از فراغ ، می گفت (سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ بَلِّی) و چون سوره جمعه قرائت می کرد بعد از (قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهِوَّ مِنَ التَّجَارَةِ) ، می گفت (لِلَّذِیْنَ اتَّقَوْا) پس می گفت (وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِیْنَ) و چون از سوره فاتحه فارغ می شد، می گفت (الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ) و چون می خواند (سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلٰی) ، آهسته می گفت (سُبْحَانَ رَبِّیَّ الْأَعْلٰی) و چون در قرآن (یَا أَیُّهَا الَّذِیْنَ آمَنُوا) قرائت می کرد، آهسته می گفت (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ) . و در هیچ بلدی وارد نمی شد مگر اینکه مردم قصد خدمتش می نمودند و چون خدمتش شرفیاب می شدند از معالم دین خود می پرسیدند حضرت ایشان را جواب می فرمود و حدیث می کرد ایشان را احادیث بسیار مروی از پدرش از پدراننش از علی علیه السلام از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم پس چون آن حضرت را به نزد مأمون بردم از من خبر حال آن حضرت را در بین راه پرسید من خبر دادم او را به آنچه از آن جناب مشاهده کرده بودم در اوقات شب و روز و در اوقات حرکت و اقامت آن حضرت ، پس مأمون گفت بلی یابن ابی الضحاک علی بن موسی بهترین اهل زمین و اعلم و اعبد ایشان است پس خبر مده مردم را به آنچه از آن جناب دیده ای به جهت آنکه می خواهم ظاهر نشود فضل آن مگر بر زبان من و به خدا استعانت می جویم بر این نیت که دارم که او را بلند کنم و قدر او را رفیع سازم .

سخن امام رضا(ع) در باب امامت

عبدالعزیز مسلم می گوید: در یکی از روزهایی که در مرو خدمت حضرت رضا علیه السلام بودیم ، جمعه ای در مسجد جامع اجتماع کردیم . در این بین از امامت و کثرت اختلاف مردم مردم در این موضوع سخن به میان آمد. خدمت امام علیه السلام رسیدم و از مباحثات مردم ، با وی گفتگو کردم . امام رضا علیه السلام تبسمی کرد و فرمود: ای عبدالعزیز! این قوم ، نادانند و در آراء و نظریه ها، مکر و فریب و خدعه خورده و غافل گشته اند . خداوند متعال ، پیامبر خود را هنگامی قبض روح کرد که دینش را کامل گردانیده و قرآن را که در آن بیان هر چیزی و حلال و حرام و حدود و احکام و آنچه مردم بدان نیاز دارند، بطور کامل هست نازل فرمود. و آن خداوند متعال می فرماید: ما فرطنا فی الكتاب من شیء . در حجه الوداع ، که روزهای آخر عمر پیامبر صلی الله علیه و آله است ، پروردگار متعال آیه شریفه الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی و رضیت لکم الاسلام دینا را نازل فرمود و نعمت خود را تمام کرد. امر امامت ، اتمام دین است که دین به وسیله آن کامل گردد و حضرت رسول صلی الله علیه و آله قبل از این که از جهان خاکی رخت ببرند، معالم دینش را برای مردم بیان فرمود و راهش را نشان داد و خود به قصد خداوند، آنان را ترك کرد. آن حضرت صلی الله علیه و آله ، علی بن ابی طالب علیه السلام را برای مسلمانان پیشوا و راهنما قرار داد و هر چه را که بدان نیاز داشتند بر ایشان بیان فرمود. هر کس گمان کند که خداوند، دین خود را کامل نکرده است ، کتاب خداوند را انکار نموده و هر کس کتاب خدا

را انکار کند، کافر است. آیا این مردم، قدر امام را و موقعیت او را در میان امت دانند تا در مورد انتخابش اختیار داشته باشند؟

امامت به اندازه ای مقامش بلند و جایگاهش رفیع و باطنش عمیق است که عقول مردم، کنه و حقیقت آن را درک نکنند و با رای نظر خود نتوانند آن را ادراک آورند، و یا با اختیار و انتخاب خود امامی را برگزینند.

امامت، مقامی است که ابراهیم خلیل علیه السلام از طرف خداوند بدان رسید، و این مقامی بود که پس از نوبت و خلت به آن حضرت تفویض شد.

مقام امامت، سومین مقام ابراهیم علیه السلام بود، از طرف پروردگار به وی تفویض شد و این خود، فضیلتی بود که ابراهیم علیه السلام بدان مشرف گردید. خداوند متعال فرمود: انی جاعلك للناس اماما و ابراهیم علیه السلام از روی خوشحالی پرسید: و من ذریتی؟ و خداوند در پاسخ فرمود: لا ینال عهدی الظالمین. این آیه شریفه، امامت ستمکاران را تا روز قیامت باطل و آنرا در برگزیدگان منحصر فرموده است. پس از آن، خداوند متعال امامت را گرامی داشت و آنرا در ذریه ابراهیم (ع) که پاك و برگزیده بود، قرار داد. پس، فرمود: و وهبنا له اسحاق و یعقوب نافله و کلاً جعلنا صالحین و جعلنا ائمة یمهدون بامرنا و اوحینا الیهم فعل الخیرات و اقام الصلوة و ایتاء الزکوة و کانوا لنا عابدين. مقام امامت در ذریه آن حضرت باقی ماند و این مقام را از یکدیگر به ارث بردند تا نوبت به رسول اکرم صلی الله علیه و آله رسید. خداوند متعال در این باره فرماید: ان اولی الناس بابراهم للذین اتبعوه و هذا النبی و الذین آمنوا واللہ ولی المؤمنین مقام امامت، مخصوص رسول اکرم صلی الله علیه و آله بود و پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نیز این مقام را به علی علیه السلام تفویض فرمود: این عمل به امر پروردگار و ادامه سنت مفروض و الهی بود. پس از علی علیه السلام، مقام امامت در ذریه آن حضرت که از برگزیدگان بودند، قرار یافت، برگزیدگانی که علم و ایمان از طرف خداوندی بدان ها عطا شده که قرآن فرماید: و قال الذین اوتوا العلم والایمان لقد لبثتم فی کتاب الله الی یوم البعث امامت تا روز قیامت در فرزندان علی علیه السلام خواهد بود؛ زیرا پس از محمد صلی الله علیه و آله، پیامبری نیست؛ حال، این مردمان نادان، چگونه می توانند امام خود را برگزینند؟

امامت، مقام انبیا و میراث اوصیاست.

امامت، خلافت خدا و رسول و مقام امیرالمؤمنین و میراث حسن و حسین است.

امامت، زمام دین و نظم جامعه مسلمین و اصلاح امور دنیا و عزت مومنان است.

امامت، ریشه و شاخه بالنده دین اسلام است.

تمام و کمال نماز و زکات و روزه و حج و جهاد و برکت اموال فی و صدقات، و امضای حدود و احکام، و حفظ ثغور و مرزها، به امام است.

امام، حلال خداوند را حلال، و حرامش را حرام کند و حدود خداوند را اقامه نماید، و از دین پروردگار دفاع و مردم را با حکمت و موعظه حسنه و حجت بالغه به سوی پروردگار دعوت کند.

امام ، مانند آفتاب درخشان است که روشنایی آن همه عالم را فرا گرفته و خود در جایی بلند است که دست احدی به آن نرسد و دیدگان را توان یافتنش نیست .

امام ، چون ماه تابان و نور فروزان و چراغ درخشان و ستاره راهنما در شبهای تاریک و رهگذر شهرها و بیابان ها و گرداب دریاهاست .

امام ، آب گوارای تشنگان و دلیل هدایت و نجات از هلاکت است .

امام ، مانند آتشی در بلندی است که مردم از آن هدایت گیرند و گرمایی است که به آن خود را گرم کنند.

امام ، راهنمایی است که آدمی را از مهلکه ها نجات بخشد که هر کس او را ترك کند، در هلاکت گرفتار افتد.

امام ، ابر بارنده و باران شتابنده و آفتاب فروزان و زمین هموار و چشمه جوشان و آب گاه و گلستان است.

امام ، امین رفیق و پدر مهربان و برادر شفیق و پناه بندگان در مصیبت های بزرگ باشد.

امام ، امین خدا در زمین و حجت پروردگار در بندگان و جانشین او در شهرهاست و داعی به سوی اوست و مدافع حرمتش .

امام ، از گناه پاک و از هر عیب و نقصی منزّه است . او مخصوص به علم ، و موسوم به حلم ، و حافظ نظام دین و عزت مسلمین ، و خشم بر منافقان و هلاک کافران است .

امام ، یگانه روزگار است که کس با او قرین نباشد و عالمی با وی برابری نکند. چون او کسی نیست و نه بدلی دارد و نه مثلی و نه نظیری .

امام ، فضل و دانش را بدون کسب و تعلیم فراگیرد و خداوند وهاب علم را به او عطا کند.

پس چه کسی تواند امام را بشناسد و یا او را انتخاب کند؟ هیهات! هیهات! عقول مردم در این وادی سرگردان ، و اندیشه آنان از درک حقایق ناکام است.

حرز امام رضا علیه السلام

صدوق از یاسر خادم نقل کرده: چون امام رضا علیه السلام به قصر ابن قحطبه وارد شد جامه های خود را کند و به حمید داد. او آن را برای شستن به کنیز خود داد، اندکی بعد کنیز با رقعهای بازگشت و گفت: آن را در پیراهن ابوالحسن علی بن موسی الرضا یافتم. حمید گوید: به امام عرض کردم، فدایت گردم کنیز در پیراهن شما نوشته پیدا کرده این رقعچه چیست؟ فرمود: ای حمید! این حرزی است که از خود جدا نمیکنم. گفتم: مرا از مضمون آن آگاه کن. فرمود: این حرزی است هرکس آن را در گریبان خود نگاه دارد بلا از او دور میشود و از شر شیطان و سلطان ایمن میماند. امام حرز را بر حمید چنین املا فرمود: بسم الله الرحمن الرحيم، بسم الله انی اعوذ بالرحمن منك ان كنت تقيا او غیر تقی. أخذتُ بالله السميع البصير علی سمعک و بصرک لاسلطان لک علی ولا علی سمعی و لا علی بصری و لا علی شعری و لا علی بشری و لا علی لحمی و لا علی دمی و لا علی مخی و لا علی عصبی و لا علی عظامی و لا علی

اهلی و لا علی مالی و لا علی ما زرقتی ربی. سترت بینی و بینک بسر النبوة الذی استتر به انبیاء الله من سلطان الفراعنة. جبرئیل عن یمینی و میکائیل عن یساری و اسرافیل من ورائی و محمد امامی واللہ مطلع علی یمنعک عنی و یمنع الشیطان منی. اللهم لایغلب جهله اناتک ان یستفزنی و یستخفنی التجأت اللهم الیک اللهم الیک التجأت اللهم الیک التجأت.

مردم ایران و آل علی(ع)

اشاره به این نکته نیز لازم است که در خطّه ایران، مردم به آل علی(علیه السلام) و امامان شیعه، علاقه و محبّتی خاصّ داشتند و زمینه مساعدی از نظر معنوی در دلّهای مردم ایران درباره علویان وجود داشت. ایرانیان آگاه و خیرخواه از حکومت های گذشته خود خاطرات خوبی نداشتند، زیرا با آنان از طرف زمامداران طوری رفتار میشد که گویی مردم عادی برای خدمت متصدیان امور آفریده شده اند و بایستی بدون چون و چرا فرمانبردار آنان باشند! این بود که مردم با آشنایی به اسلام و درک سادگی و طبیعی بودن مقرّرات آن، شیفته اسلام شدند و خواستار برقراری حکومت اسلامی گردیدند. اما با ملاحظه این که زمامداران و متصدیان امور که پس از پیغمبر اسلام قدرتهای عامّه را در دست داشتند، بر خلاف آنچه اسلام میخواست عمل کردند، مردم ایران هدفهای اسلام را عملاً در آن حکومتها نیافتند، لذا به سوی «علی»(علیه السلام) که حقّ خلافت او مورد تعدّی قرار گرفته بود متوجّه شدند.

روش علی(علیه السلام) و سایر امامان شیعه، از امام حسن و امام حسین تا حضرت موسی بن جعفر(علیهم السلام) که سالهای سال از اواخر عمرش را در زندان خلیفه و عمّال ستمکارش گذرانده بود، زمینه بسیار مساعدی را فراهم ساخته بود که در جامعه اسلامی و یا دست کم یک ناحیه آن، حکومتی نمونه از آنچه اسلام میخواست تشکیل شود و تحت نظارت امام و پیشوایی از خاندان علی(علیه السلام) قرار گیرد.

در آن زمان چشم های امید شیعیان به سوی امام علی بن موسی الرضا(علیه السلام) خیره شده بود، با آمدن امام رضاعلیه السلام به ایران زمینه مهاجرت امام زادگان بیشتری به ایران فراهم شد. نکته مهمی که از بررسی شجره نامه امامزاده ها در ایران به دست می آید این است که بسیاری از آنها از نسل امام کاظم(ع) هستند.

دکتر آئینه وند نکته قابل توجه دیگر در مورد حضور نسل امام کاظم(ع) در ایران را این گونه توضیح می دهد: «زمانی که امام رضا(ع) به ایران مهاجرت کرد، تعداد زیادی از امامزاده ها همراه او به ایران آمدند. بعد از آن سفر حضرت معصومه(س) اتفاق افتاد که در کاروان آن حضرت هم امامزاده ها و از جمله خواهران و برادران آن حضرت حضور داشتند. بعد از آن دوران هم تعداد زیادی از نوادگان امام کاظم(ع) وارد کشور شدند. به همین دلیل تعدد نسل آن حضرت در کشور ما بسیار است».

دکتر صادق آئینه وند، محقق تاریخ اسلام در این زمینه می گوید: ... امامزاده ها و سادات علوی در چند مرحله وارد ایران شده اند. بار اول در زمان حکومت حجاج بن یوسف بود که شیعیان زیادی همراه گروهی از امامزاده ها که از ظلم او فراری بودند وارد ایران شدند. بار دوم در دوران ولایت عهدی امام

رضا(ع) بود که گروهی از شیعیان و امامزاده‌ها همراه حضرت و سپس همراه کاروان حضرت معصومه(س) به ایران آمدند.

بار سوم در زمان قیام علویون بر ضد بنی‌عباس بود که به دلیل آزارهای بنی‌عباس ناگزیر شدند به کشورهای شرقی از جمله ایران پناه ببرند. اما بیشترین تعداد امامزاده‌هایی که در کشور از دنیا رفته و دفن شده‌اند، حدود سال ۲۵۰ هجری (دوران حسن بن زید) به ایران آمده‌اند.

آن طور که ابن اسفندیار در کتاب «تاریخ طبرستان» نوشته در اواسط سال ۲۵۳ هجری قمری به عدد برگ درختان، سادات علوی و بنی‌هاشم از حجاز، اطراف شام و عراق خدمت حسن بن زید رسیدند.

یکی از دلایل بسیار مهم تعداد فراوان امامزاده‌ها در ایران، ارادت شیعیان ایران نسبت به ائمه(علیهم‌السلام) و سادات علوی بوده که باعث می‌شد آن بزرگواران با علاقه و خاطری آسوده وارد کشور شوند.

دکتر صادق آئینه‌وند به نمونه‌ای از استقبال پرشور مردم ایران از اهل بیت(علیهم‌السلام) و فرزندانشان اشاره می‌کند و می‌گوید: «یکی از نمونه‌های این اظهار ارادت در استقبال مردم نیشابور از امام رضا(ع) نمایان شد که زمینه ورود تعداد دیگری از امامزاده‌ها به ایران را فراهم کرد. این مراسم به گونه‌ای بود که محدث قمی روایت کرده ۲۴ هزار نفر با قلمدان‌های مرصع خود حدیث مهم «سلسله‌الذهب» را ثبت کردند».

بنابراین میهمان‌نوازی ایرانیان، در کنار ارادتی که نسبت به پیامبر گرامی اسلام(ص)، اهل بیت(علیهم‌السلام) و فرزندانشان در دل داشتند باعث شد از شعارهای عدالت‌خواهانه و مبارزه با ظلم دشمنان قرآن و اهل بیت پیروی کنند. این طور بود که زمینه برای ورود آنها به کشور فراهم می‌شد.

تشکیل حکومت علویون در طبرستان عامل و انگیزه دیگری بود که به مهاجرت امامزادگان و نوادگان اهل بیت(علیهم‌السلام) از حجاز و عراق انجامید؛ آن گونه که غلبه نسبی شیعیان در ایران مرکزی عامل دیگر مهاجرت بود. در عین حال تاریخ سیاسی اسلام نشان می‌دهد که مرحله اول مهاجرت بنابر هر دلیلی در طول قرن‌های اول تا چهارم هجری بوده و در مرحله دوم مهاجرت از محل استقرار ثانویه به نقاط دیگر صورت گرفته است.

در همین زمان بود که علویون در شمال ایران که آن زمان طبرستان نام داشت حکومتی تشکیل دادند و فضای امن آن منطقه باعث شد تعداد بسیاری از امامزاده‌ها به آنجا هجرت کنند».

رجبی‌دوانی در گفت‌وگوی مشروح با فارس:

گذشته از اینکه در ایران شهرهای شیعه نشینی مثل قم، کاشان، سبزوار، توس و ری شاخص بود اما مناطق دیگر ایران هم که سنی مذهب بودند برخلاف عرب‌های سنی که نسبت به ائمه بی معرفت بودند، به آنها ظلم می‌کردند و برای آنها حرمت قایل نبودند در ایران اولاد پیغمبر حتی مورد محبت ایرانیان اهل تسنن هم بودند فلذا جایی که این بزرگواران می‌توانستند احساس امنیت کنند و از معرض خلفای جور مصون باشند عمدتاً ایران بود و به همین دلیل مهم بود که به سمت ایران روانه شدند.

بخش پنجم کرامات رضویه علیه السلام

باحضرت رضا (ع) در باغی

سلیمان جعفری (ره) میگوید: باحضرت رضا (ع) در باغی بودیم، ناگاه گنجشگی آمد و در نزد آن حضرت صیحه می زد، و هرچه توان داشت فریاد می کشید و اظهار پریشانی می کرد. امام (ع) به من فرمود: آیا می دانی این گنجشک چه می گوید؟ گفتم: نه، خدا و رسول خدا و فرزند رسول خدا (ص) داناتر است. فرمود: به من می گوید: ((ماری در خانه، کنار آشیانه ام آمده، و می خواهد بچه های مرا بخورد به داد من برسید)) برخیز و این چوب را بگیر و به این خانه برو و آن ما را بکش. برخاستم و چوبی برداشتم و وارد خانه شدم، ناگاه ماری را دیدم که در درون خانه، حرکت می کرد، آن مار را کشتم، و آن بچه گنجشک ها را از آسیب دشمنشان، حفظ کردم

نرم گشتن بندهای آهن

یکی از محبان امام رضا علیه السلام را بعد از شهادت وی حبس نمودند، و زنجیر گران بر گردن و پایش نهادند، و او را در خانه ای که حبس نموده بودند آتش زدند، که دایم مناقب امام گفتی، و درهای مدح اولاد رسول سفتی، بعد از امر سوختن خانه چون آن فقیر بی گناه از این حال آگاه شد مناجات نمود که یا رب به حق آن امامی که انگور زهر آلود چهره به باغ شهادت گرد آلود کرد، و به حق رضای آن رضا که به تقدیر تو موافق گشته و به داغ دوری فرزندان و مفارقت جان راضی شد، مرا از این بند گران خلاصی ده، و آتش سوزان را به محبت اولاد خلیل خود بر من گلستان کن، همان دم به کرم مجیب دعوه المضطربین (الدعاء) بندهای آهن چون موم نرم گشت، و از آن آتش بلا به خاک جسم آب محبت زده، چون باد از آن ورطه خلاص شد که به يك سر موی وی مضرت برسد

يك نفر زائر عرب

سید جلیل آقای حاج میرزا طاهر بن علی نقی حسینی دام عزه که از اهل منبر ارض اقدس و از خدام کشیک چهارم آستان قدس است و بسیاری از مردم شهر مشهد بوی ارادت دارند نقل فرمود: شبی از شبهایی که نوبت خدمت من بود هنگام بستن درب حرم مطهر چون زائرین بیرون رفتند و حرم خلوت شد من با سایر خدام حرم مطهر را جاروب نمودیم. آنگاه ملتفت شدیم که يك نفر زائر عرب از حرم بیرون نرفته و پشت سر مبارك نشسته و ضریح را گرفته و با امام (ع) مشغول سخن گفتن است. لکن چون بزبان او آشنا نبودیم نفهمیدیم چه عرض می کند. ناگهان شنیدم صدای پول آمد مثل اینکه يك مشت دو قرانی نقره میان دستش ریخته شد این بود نزدیک رفتیم و گفتیم چه خبر است و این پول از کجاست بزبان خودش گفت که حضرت رضا (ع) به من مرحمت فرمود،

پس او را آوردیم در محل خدام که آنجا را کشیک خانه می گویند و به يك نفر که زبان عربی می دانست گفتیم تا کیفیت را پرسید.

او گفت: من اهل بحرینم و پولم تمام شده بود. عرض کردم ای آقای من می خواهم بروم و از خدمتت مرخص شوم و خرجی راه ندارم حال باید خرجی راه مرا بدهی تا بروم.

ناگهان دیدم این پولها میان دستم ریخته شد (سید ناقل گوید) چون آن پولها را شمردیم ده تومان و چهار قران دو قرانی چرخی رائج آن زمان بود.

يك نفر از تجار محترم خرمشهر

صدیق معظم سید مکرم حاج سید محمد معروف به امین الذاکرین نقل فرمود: يك نفر از تجار محترم خرمشهر بنام حکیم به مشهد مقدس برای زیارت مشرف شده بود و چون مریض بود من به همراهی حضرت حجة الاسلام حاج سید علی اکبر خوئی شب ماه مبارك رمضان به عیادتش رفتیم.

در آن مجلس ذکری از زیارت حضرت رضا (ع) شد. آن مریض گفت من حکایتی در خصوص مرحمت آنحضرت درباره زائرینش دارم و آن اینست:

در یکی از مسافرتها خود که به مشهد مقدس مشرف شده بودم شبی به مجلس ذکر مصیبت حضرت سیدالشهداء (ع) رفته بودم در آنجا شخصی را دیدم که به زبان طائفه بختیاری سخن می گفت لکن به لباس عرب بود. من باو گفتم که من شما را بشکل عرب می بینم اما به زبان بختیاری صحبت می نمائی؟ گفت بلی چون من اصلا بختیاری هستم لکن از زمان پدر خود تاکنون در بصره سکونت دارم لذا بصورت عربم و من چند سال است که هر سال به مشهد مقدس مشرف می شوم و هر سال يك ماه توقف می کنم و آنگاه از خدمت حضرت رضا (ع) مرخص می شوم و به محل سکونت خود بصره می روم و سبب تشرف من هر سال این است که چون سفر اول مشرف شدم یازده ماه ماندم و توقف نمودم و در آن سفر شبی در عالم خواب دیدم آمده ام برای تشرف بحرم مطهر چون به نزدیک در پیش روی امام (ع) رسیدم که آنجا اذن دخول می خوانند دیدم طرف دست چپ تختی است و خود حضرت رضا (ع) روی آن نشسته است و هر نفری که می آید و می خواهد وارد حرم شود آنحضرت برمی خیزد و می ایستد و چند قدمی استقبال آن زائر می نمایند تا او داخل حرم می شود آنگاه می نشیند و کسی از آن در خارج نمی شود پس من هم داخل شدم.

چون نگاه کردم دیدم زائرین بعد از زیارت هنگام خروج از حرم از در پائین پای مبارك بیرون می روند لذا من هم از همان در خارج شدم. در آنجا دیدم تختی طرف دست چپ گذاشته شده و خود حضرت رضا (ع) روی آن تخت تشریف دارد و میزی در برابر آنحضرت هست و روی آن میز جعبه ای است و در آن جعبه برگهای سبزی است. و نیز دیدم هر يك نفر از زائرین تا از حرم مطهر بیرون می آید امام (ع) از جای خود برمی خیزد و یکی از آن برگهای سبز را برمی دارد بآن زائر عطا می نماید و می فرماید (خذ هذا امان من النار و انا ابن رسول الله) یعنی بگیر این را که این امان است از آتش منم پسر رسول خدا (ص) چون آن زائر می رفت آن جناب چند قدم برای بدرقه او برمی داشت.

در آن حال هیبت و عظمت و جلالت آنسرور مرا چنان گرفته بود که جرات نداشتم که نزدیک شوم . بالاخره بخود جرات دادم و پیش رفتم و دست و پای آنجناب را بوسیدم و عرض کردم آقا زوار بسیار است بر شما سخت و اذیت و دشوار است که این قدر از جای خود حرکت می فرمائید. فرمود آنها بر من واردند و بر من است که ایشان را پذیرایی نمایم آنگاه برگ سبزی هم به من عطا نمود فرمود (خذ هذا امان من النار و انا ابن رسول الله) و من آن برگ را گرفتم دیدم که بخط طلا آن عبارت نوشته شده بود. از خواب بیدار شدم و از این جهت من برای زیارت آنحضرت هر سال مشرف می شوم و یکماه می مانم و مرخص می شوم .

توسل هرده شب به امام جوادعلیه السلام

صدیق معظم فخرالواعظین نقل فرمود: حاج شیخ عباسعلی معروف به محقق که مرحوم میرزا مرتضی شهابی که در زمان سابق دربان باشی کشیک سوم آستانقدس رضوی بود ده مجلس روضه خوانی فراهم نمود. و والد مرا با حاج شیخ مهدی واعظ و مرا هم بواسطه پدرم برای منبر رفتن دعوت کرد و سفارش کرد که همه شما هر شب بایستی متوسل شوید بامام نهم حضرت جوادالائمه (ع) و باید ذکر مصیبت آنحضرت بشود و من چون تازه کار بودم و معلوماتم در منبر کم بود بر من دشوار بود و هرچند گفتند که جهت توسل بامام جواد (ع) هر شب چيست می گفت اکنون باشد و من در آخر کار شما خواهم گفت این بود که ما هر شب متوسل بآن بزرگوار می شدیم تا ده شب تمام شد.

آنگاه شب دیگر ما اهل منبر را برای شام خوردن دعوت نمود آنوقت گفت جهت توسل من در هر ده شب بامام جواد (ع) این بود که من در روز کشیک و خدمت خود در صحن مطهر برسم و عادتی که داشتم با دربانان مشغول جاروب کردن صحن کهنه می شدیم و جوی آبی که از صحن می گذشت و دو طرف آن نهر يك پله پائین مردم از زائر و مجاور لب آن آب می نشستند بجهت وضو ساختن .

يك روز همان قسمی که مشغول جاروب کردن بودیم . نزدیک سقاخانه اسماعیل طلائی برابر گنبد مطهر دیدم چند نفر از زائرین نشسته اند و مشغول خوردن خربزه می باشند و تخمهای خربزه را آنجا ریخته و کثیف کرده اند من اوقاتم تلخ شد و گفتم ای آقایان اینجا که جای خربزه خوردن نیست لااقل می بایست پوستها و تخم های خربزه را در جوی آب بریزید تا زیر پای کسی نیاید ایشان از سخن من متغیر شدند و گفتند مگر اینجا خانه پدر تست که چنین می گوئی و دستور می دهی من نیز عصبانی و متغیر شدم و با پای خود بقیه خربزه و پوستها و تخمها را میان جوی آب ریختم .

آنها برخاستند و رو بحضرت رضا (ع) نموده گفتند: ای امام رضا ما خیال کردیم اینجا خانه تست که آمدیم و اگر می دانستیم خانه پدر این مرد است نمی آمدیم این سخن گفتند و رفتند. من هم عقب کار خود رفتم و چون شب شد و خوابیدم در عالم خواب دیدم در ایوان طلا جنجال و غوغائی است نزدیک رفتم که بفهمم چه خبر است دیدم آقای بزرگواری وسط ایوان ایستاده است و يك سه پایه ای در وسط ایوان گذاشته شده چون آن زمان رسم بود که شخص مقصر را به سه پایه می بستند و شلاق می زدند.

پس آن آقای بزرگوار فرمود بیاوریدش ، تا این امر از آنسرور صادر شد ماءمورین آمدند و مرا گرفتند و نزد سه پایه آوردند و بستند که شلاق بزنند. من بسیار متوحش شدم و عرض کردم مگر گناه من چیست و چه تقصیر کرده ام . فرمود مگر صحن خانه پدر تو بود که زائرین مرا ناراحت کردی و با پا خریزه ایشان را بجوی آب ریختی . خانه ، خانه من و زوار هم مهمان منند تو چرا چنین کردی .

از این فرمایش آنحضرت چنان حال انفعالی بمن روی داد که نمی توانم بیان کنم و ماءمورین تا خواستند مرا بزنند من از ترس و وحشت این طرف و آن طرف نگاه کردم که شاید آشنائی پیدا شود که واسطه نجات من گردد. در این حال متوجه شدم که يك آقای جوانی پهلوی آنحضرت ایستاده و دیدم آن جوان حال وحشت مرا که دید باقا عرضکرد ای پدر این مقصر را بمن ببخشید.

تا این سخن را گفت مرا آزاد کردند. آنگاه نگاه کردم نه سه پایه ای دیدم و نه شلاقی پرسیدم این جوان که بود گفتند این آقا زاده پسر آنحضرت امام جواد است . سپس من از خواب بیدار شدم بفکر آن زائرین افتادم و روزش در جستجوی آنها برآمدم و به هر زحمتی بود ایشان را پیدا کردم و بسیار عذرخواهی نمودم و بعد ایشان را دعوت کردم و پذیرائی نمودم و از خود راضی کردم حال شما آقایان بدانید که من آزاد شده حضرت جوادم و از این جهت بود که ده شب متوسل بآن بزرگوار شدم

ظروف و دیگ سنگی

هنگامی که ماءمون حضرت رضا علیه السلام را از مدینه به خراسان احضار کرد، آن حضرت در مسیر راه ، معجزات و کراماتی را به اذن خداوند متعال به مردم و همراهیان خود ارائه نمود.

از آن جمله وقتی امام علیه السلام به روستای سناباد رسید، بر کوهی - که از سنگ سیاه بود - تکیه زد و این دعا را بر زبان مبارک خویش جاری نمود: (اللّٰهُمَّ اَنْفَعْ بِهِ وَ بَارِكْ فِیْمَا یَنْحَتُّ مِنْهُ) یعنی ؛ پروردگارا، مردم را از این کوه سودمند گردان ، و در آنچه از آن می تراشند، برکت و فایده ای بسیار قرار بده . سپس فرمود: هر غذائی که می خواهید برای من طبخ نمائید در ظرف سنگی تراشیده شده از این کوه باشد.

و چون از آن کوه برای حضرت در ظروف سنگی غذا تهیه شد، مرتب غذا تناول می فرمود؛ گرچه حضرت کم خوراک بود.

و از آن روز به بعد، مردم ظرف های سنگی گوناگونی از آن کوه می تراشند و مورد استفاده قرار می دهند، که به وسیله دعای حضرت برکات بسیاری دیده اند

زینب کذاب و درندگان

در دوران حکومت ماءمون ، زنی به نام زینب مدعی بود که از ذریه حضرت فاطمه زهراء علیها السلام می باشد و با این روش از مؤمنین پول می گرفت و مایحتاج زندگی خود را تأمین می کرد و بر دیگران فخر و مباحات می ورزید.

وقتی حضرت علی بن موسی الرضا علیهما السلام این خبر را شنید، آن زن را احضار نمود؛ و سپس تکذیبش کرد و فرمود: این زن ، دروغ گو و سفیه است ، زینب در کمال وقاحت به امام علیه السلام

گفت: همان طور که تو اصل و نسب مرا تکذیب و ردّ می نمائی ، من نیز سیادت و نسب تو را تکذیب می کنم .

حضرت رضا علیه السلام به ناچار، جریان را برای مأمون بازگو نمود و چون زینب کذابیه را نزد خلیفه آوردند، حضرت فرمود: این زن دروغ می گوید؛ و او از نسل حضرت علی و فاطمه زهراء علیها السلام نمی باشد.

بعد از آن ، اظهار نمود: چنانچه او راست و حقّ می گوید، او را نزد درّندگان بیندازید، تا حقیقت امر بر همگان روشن شود؛ چون درّندگان به نسل زهراء علیها السلام گزند نمی رسانند. هنگامی که زینب چنین مطلبی را شنید، گفت : اوّل خودت نزد درّندگان برو، اگر حقّ با توبود که سالم بیرون می آئی.

حضرت بدون آن که سخنی بگوید برخاست و به سمت محلّی که درّندگان در آنجا جمع آوری شده و نگه داری می شدند، حرکت نمود.

ماءمون به حضرت گفت : یاابن رسول الله ! کجا می روی ؟

امام علیه السلام فرمود: سوگند به خدا، باید نزد درّندگان بروم تا حقیقت امر ثابت گردد؛ پس هنگامی که حضرت وارد آن محلّ شد و نزدیک درّندگان رسید، تمامی آن حیوانات متواضعانه روی دُم های خود نشستند و حضرت کنار یکایک آن ها آمد و دستی بر سرشان کشید و آن ها را نوازش نمود و سپس با سلامتی خارج گردید.

آن گاه به خلیفه فرمود: اکنون این زن دروغ گو را نزد آن ها بفرست تا دروغ او برای عموم روشن گردد. و چون ماءمون از آن زن خواست تا به سمت درّندگان برود؛ زن ملتسمانه از رفتن به آن محلّ خودداری می کرد، تا آن که خلیفه دستور داد تا او را به اجبار وارد آن محلّ کرده و رهایش نمایند. با ورود زینب به داخل آن محلّ، درّندگان از هر طرف حمله کرده و او را دریدند و بدون آن که خونی بر زمین ریخته شود، نابودش کردند و به عنوان زینب کذابیه معروف گردید.

ناراحتی و درد محمّد بن فضیل

محمّد بن فضیل - که یکی از راویان حدیث است - حکایت کند:

مدّتی بود که به ناراحتی درد پهلوی و درد پا مبتلا شد بودم ، به همین جهت محضر مبارک حضرت ابوالحسن ، امام رضا علیه السلام شرفیاب شدم تا شفای خود را بگیرم ؛ در آن زمان حضرت در مدینه بود و هنوز به خراسان منتقل نشده بود، هنگامی که وارد بر امام علیه السلام شدم فرمود: چرا ناراحت و افسرده ای ؟

گفتم : ناراحتی درد پهلوی و درد پا دارم که مرا سخت می آزارد.

امام علیه السلام با دست مبارک خویش اشاره به پهلویم نمود و دعائی را خواند و آب دهان مبارک خود را بر محلّ درد مالید و فرمود: دیگر از این جهت ، ناراحتی نخواهی داشت .

و سپس نگاهی به پایم انداخت و اظهار داشت: حضرت ابوجعفر، باقرالعلوم علیه السلام فرموده است: هر که از شیعیان ما، مبتلا به مرض و ناراحتی شود و در مقابل آن صبر و شکیبائی از خود نشان دهد، خداوند پاداش هزار شهید به او عطا می فرماید.

محمد بن فضیل گوید: با این سخن حضرت، فهمیدم که درد پایم باقی خواهد ماند و خوب شدنی نیست. دوستان او مانند هیثم بن ابی مسروق گفته اند: محمد تا آخر عمر مبتلا به پا درد بود و با همان ناراحتی از دنیا رفت.

دختر شدن حُبابه و البیه

حُبابه و البیه از زمان امیرالمؤمنین، امام علی علیه السلام تمام ائمه را تا امام رضا علیهم السلام محضر یکایک آن ها شرفیاب شد و از هر يك معجزه مخصوصی مشاهده کرد.

چون حُبابه و البیه بر امام رضا علیه السلام وارد شد، به او فرمود: جَدَم، امیرالمؤمنین علیه السلام چه مطالبی را برایت بیان نمود؟

حُبابه گفت: آن حضرت فرمود: تو يك علامت و برهان عظیمی را خواهی دید؛ امام رضا علیه السلام فرمود: ای حُبابه! آیا متوجه موهای سفید شده ای؟ گفت: بلی.

فرمود: آیا دوست داری که گیسوانت سیاه و خود را جوان ببینی؛ و به حالت جوانی برگردی؟

حُبابه گفت: بلی، این بزرگ ترین نشانه و برهان خواهد بود.

در همین لحظه حُبابه احساس خاصی در خود کرد و متوجه شد که حضرت مخفیانه دعائی را می خواند. سپس حُبابه، گیسوان خود را تماشا کرد، دید که همه سیاه و زیبا گشته است، مکانی خلوت را پیدا کرد و به آن جا رفت و پس از آن که خود را بررسی کرد متوجه شد که دختر شده است و باکره می باشد

سگی که وارد حرم امام رضا شد و در پای ضریح به گریه نشست!

آفتاب: ماجرای شگفت انگیز این سگ، چند روزیست که بحث داغ مردم و زائران حرم امام رضا (ع) است.

متن: ماجرای شگفت انگیز ورود يك سگ گله و غیر ولگرد به حریم مقدس ثامن الحجج در روزهای میانی هفته گذشته زائران حرم امام رضا (ع) که مشغول زیارت در پایین پای مبارک بودند ار شگفت زده کرد. به گزارش خبرگزاری انتخاب از مشهد به نقل از شاهدان عینی و فیلم و عکس تهیه شده توسط دوربینهای مدار بسته حرم، در روزهای میانی هفته گذشته، زائران حرم امام رضا (ع) ناگهان با سگ سفیدی مواجه شدند که تا چند متری ضریح مطهر، پیش آمده بود و به صورت ویژه ای سرش را در درست مقابل پایین پای مبارک روی زمین گذاشته و با صداهای عجیب، گریه می کرد. بنابراین گزارش، پس از آنکه یکی از دربانها با سگی مواجه شد که بدون سر و صدا و سری پایین افتاده، قصد ورود به حرم رضوی را داشت، از ورود او به حرم جلوگیری می کند، خود دربان در این مورد می گوید: باورم نمی شد که این سگ چگونه به اینجا آمده و با هیچ مانعی رو به رو نشده است. سگ وقتی به طرف من آمد به شکل آرامی و فقط با کلمه "برو" سرش را برگرداند و بدون مقاومت از آنجا دور شد. سگ یاد شده اینبار

با ورود به پارکینگ ویژه ، وارد محوطه می شود و با مخفی کردن خود در کنار يك کمپرسی حامل سنگ (انطور که در تصاویر دوربین مدار بسته دیده شده) ، خود را به صحن آزادی می رساند. این سگ با ورود به داخل صحن به هیچ وجه از روی فرشها عبور نمی کند و به شکلی هیچ کس متوجه نمی شود (اما دوربین ها آن را ضبط کرده اند) در حالی که به شکلی شگفت آور پشت به ضریح نمی کند، تا دو سه متری ضریح مطرح پیش می رود. این سگ در دو سه متری ضریح زانو زده و سرش را به سنگهای حرم چسبانده و با درآوردن صداهای عجیب ، شروع به نوعی گریه و می کند، به طوریکه خدامی که در اطراف این سگ پس از ساعتی حلقه می زنند سر سگ یاد شده را خیس از اشک تعریف می کنند. پس از ساعتی یکی از زائرین سگ را مشاهده می کند و خدام را خبر می کند. خدام پارچه ای را روی گردن سگ انداخته و با پهن کردن پارچه برزنتی از سگ می خواهند که روی برزنت برود. سگ نیز به آرامی روی پارچه می نشیند و اجازه می دهد که خدام شگفت زده، او را به داخل صحن هدایت کنند. (بنا بر گزارش خبرگزاری انتخاب، سگ یاد شده به دستور مقامات برای نگهداری به مزرعه ویژه آستان قدس رضوی منتقل شد)

مانندسگ گرسنه و گریه لوس ۰۰۰ صورت سایم برآستان شه طوس ۰۰۰ زیرا که سگ گرسنه و گریه لوس ۰۰۰ از سفره خسروان نگر ددمایوس.

قصه شتری که به حرم پناه آورد

حاج نصر الله حسین زاده صاحب همان شتر است که اینک دربان کشیک پنجم آستان قدس رضوی می باشد. از آنجا که ماجرای آن شتر پناهنده و چند و چون پس از آن به نظر ما جالب آمد، خاطرات ایشان را بیان می کنیم.

حاج نصرالله اینطور آغاز می کند: از قهرمانان و پیش کسوتان ورزشی کشتی هستم که شغل اصلی ام دامپروری است . ۲۶ سال بیش دوازده شتر را که از کشور افغانستان به ایران آورده بودند، برای کشتارگاه خریداری کرده همان روز با چند تن دیگر شروع کردیم به علامت گذاری روی شترها اما وقتی به آخرین آنها که بسیار فربه و چاق هم بود رسیدیم، به دلیل نا آرامی او موفق به گذاشتن علامت نشدیم . صبح روز بعد همین شتر را همراه با سه تای دیگر به کشتارگاه فرستادیم . آنجا دو تا را کشتند و دو تای دیگر از سلاخ خانه به طرف پنجره پایین خیابان گریختند. سر پنجره یکی از آنها به سمت خیابان نخریسی و دیگری به سوی حرم مطهر حرکت کرد.

حاج سید حسینی یکی از دربانان صحن عتیق می گفت: هنگامی که شتر وارد حرم شد، با قدم های آهسته گام برداشت. سه دور اطراف سقاخانه چرخید و بعد رفت و به آرامی جلوی پنجره فولاد زانو زد و پس از سر و صدای زیاد چنان اشک ریخت که از يك شتر بعید می نمود . وقتی همان دربان، شالی سبز بر گردن شتر انداخت و به دنبال خود کشانید، شتر مانند آهوپی رام شده با او همراه شد و مردم هم گروه گروه به دنبالش رفتند .

از این قضیه که آگاه شدم شتر را به حال خود رها کردم. دوازده روز گذشت تا این که رئیس تشریفات آن زمان مرا احضار کرد و خواست بداند در مقابل شتر چه تقاضایی دارم. من هم به جای پول یا شتری دیگر، فقط درخواست حکم خدای حرم مطهر را کردم. رئیس تشریفات هم تلفنی جریان را برای نایب التولیه بازگو کرد. او هم گفت: ساعت دوازده روز بعد به دفترش بروم. فردای آن روز راس همان ساعت نزد حسن زاهدی که آن موقع استاندار بود، رفتم و او پس از سؤال و جواب درباره شغل و میزان ارادت من نسبت به ائمه، قول ارایه حکم خدای را به من داد. یادم هست آنقدر از این قول او خوشحال شدم که دیگر نفهمیدم پس، از آنچه گفت تشکر کردم و تقاضای خودم را نوشتم و به دفتردار دادم، او با خشونت گفت: چه کسی به تو اجازه داده چنین تقاضایی بنویسی؟ هنگامی که جریان را به او گفتم تقاضایم را داخل کشوی میزش گذاشت و گفت روز بعد مراجعه کنم. فردای آن روز که رفتم با تعجب دیدم برگه او را استاندار امضاء کرده است و نامم نیز در دفتر ثبت شده است. پس از ارایه مدارک به کارگزینی، گفتند: بروم و چهل روز دیگر مراجعه کنم. خدا می‌داند در این مدت در دلم چه گذشت. بالاخره پس از پایان چهل روز به اداره آستانه رفتم، آنجا مرا به ارباب ارجاع دادند. هنگامی که سراغ وی رفتم گفتند: ارباب جلسه دارد. بنابراین مجبور شدم برگردم و داخل ماشین منتظر بمانم. برای گذراندن وقت، رادیو را روشن کردم. یک باره رادیو اعلام کرد به جای زاهدی، ولیان به استانداری منصوب شده است. همان موقع به شدت از اتفاقی که در حال وقوع بود ناامید شدم. با خود تصور کردم حتما استاندار جدید تمام تصمیمات استاندار قدیم را لغو می‌کند و به هر حال کار را از دست رفته دیدم. خیلی ناراحت شدم و رفتم سر چهارراه نادری (چهارراه شهدا)، رو به امام رضا علیه السلام ایستادم و گفتم: آقا جان این حکمی بود که شما توسط شتر به من عنایت کردی. اما حالا دارد از دست می‌رود. خودت دوباره نظری کن تا درست شود. بعد به طرف میدان شهدا، کوچه حسین باشی که مغازه داشتم حرکت کردم. وقتی به مغازه رسیدم. کارگرمای نامه‌ای سربسته به من داد. پرسیدم: این چیست؟ گفت: از آستانه آورده اند. نامه را گرفتم، به حرم رفتم و بسیار دعا کردم و سپاس گفتم.

شش ماه از خدای گذشت که همان مامور آورنده نامه مرا دید و گفت: حاجی! قدر این حکم را بدان چون زمانی امضا شد که زاهدی دفتر کارش را ترک کرد تا به تهران برود. حتی رفت و به قصد فرودگاه داخل ماشین هم نشست. اما یک مرتبه پیاده شد، به دفتر کارش برگشت و دو نامه را امضاء کرد که یکی از آنها همین حکم شما بود.

آقای حسین زاده بالاخره مسؤولان آستان قدس با آن شتر چه کردند؟

او را به مزرعه نمونه آستان قدس بردند و حدود ده سال همانجا از او نگهداری نمودند. بعد هم قرار شد شتر را به طبس ببرند و آنقدر مواظبتش کنند تا به مرگ طبیعی بمیرد. ولی چنان این موضوع روی مردم اثر گذاشت که حتی درباره آن شتر، شعرا از جمله دکتر قاسم رسا و همچنین مداحان، سروده‌های زیبایی خواندند.

ساربان‌ی اشتری را صبحگاه - بهر کشتن برد در کشتارگاه

اشتر از مسلخ چو آهو می گریخت - تا برد بر ضامن آهو پناه
 شد هراسان وارد صحن عتیق - ملتجی بر دادرش شد دادخواه
 زد چو زانوی ادب را بر زمین - شه بر او افکند از رحمت نگاه
 لطف سلطان بین که تا پایان عمر - می چرد در سایه الطاف شاه
 باز کن چشم یقین ای کوردل - کز یقین آبی برون از اشتباه
 هر که را نور ولایت در دل است - برد سوی کعبه ی مقصود راه
 کمتر از حیوان نئی ای دردمند - آنچه می خواهی از این درگه بخواه
 کعبه دل ها بود شمس الشموس - خیره از نور جمالش مهر و ماه
 بر فرزند چون رضا (ع) سر از شرف - هر که سایه جبه بر این بارگاه
 (منبع: <http://imamrezapoems.com>)

نماز باران ودوشیردر پرده

در زمان حکومت مأمون - خلیفه عباسی - در یکی از سال ها خشک سالی شد و زراعت های مردم در کم آبی سختی قرار گرفت ، مأمون در یکی از روزهای جمعه به حضرت علی بن موسی الرضا علیهما السلام پیشنهاد داد تا آن حضرت جهت بارش باران و رفاه مردم چاره ای بیندیشد.
 امام علیه السلام فرمود: بایستی مردم سه روز - شنبه ، یکشنبه ، دوشنبه - را روزه بگیرند و در سومین روز جهت دعا و نیایش به درگاه پروردگار متعال عازم بیابان گردند.
 پس چون روز سوّم فرا رسید، حضرت به همراه جمعیتی انبوه به صحراء رفتند و سپس امام علیه السلام بر بالای بلندی رفت و پس از حمد و ثنای الهی اظهار داشت :
 پروردگارا، تو حقّ ما اهل بیت را عظیم و گرامی داشته ای ، اینک مردم به تبعیت از فرمانت به تو روی آورده و متوسّل شده اند؛ و به امید رحمت و فضل تو به اینجا آمده اند و آرزوی بخشش و احسان تو را دارند.

خداوندا! بر آن ها باران رحمت و برکت خود را فرود فرست تا سیراب و بهره مند گردند.
 در همین لحظه ، ناگهان باد، شروع به وزیدن گرفت و ابری ظاهر گشت و صدای رعد و برق عجیبی در فضا پیچید و مردم حالتی شادمانه به خود گرفتند.
 حضرت جمعیت را مخاطب قرار داد و فرمود: آرام باشید، این ابر برای شما نیامده است ، ماءموریت او جای دیگری است .
 و پس از آن ، ابر دیگری نمایان شد و این بار نیز مردم شادمان شدند، همچنین امام علیه السلام فرمود:
 آرام باشید، این ابر ماءموریتش برای جمعیت و سرزمینی دیگر است .
 و به همین منوال تا ده مرتبه ابر آمد و حضرت چنین می فرمود.

تا آن که در یازدهمین مرحله ، امام علیه السلام اظهار نمود: این ابر برای شما آمده است ، اکنون شکرگزار خداوند متعال باشید و برخیزید به خانه هایتان بازگردید، که تا به منازل خود وارد نشوید، باران نخواهد بارید.

امام جواد علیه السلام در ادامه روایت فرمود: تا زمانی که مردم به خانه هایشان نرفتند، ابر از باریدن خودداری کرد؛ اما به محض آن که مردم داخل خانه های خود شدند، باران به قدری بارید که تمام رودها و نهرها پر از آب شد و مردم می گفتند: این از برکت وجود مقدس فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله است .

بعد از آن ، امام رضا علیه السلام در جمع مردم حضور یافت و ضمن سخنرانی مهمی فرمود: ای مردم! احکام و حدود الهی را رعایت کنید؛ و همیشه در تمام حالات ، شکرگذار نعمت ها و رحمت های خداوند باشید، معصیت و گناه مرتکب نشوید، اعتقادات و ایمان خود را نسبت به خداوند و رسول و ائمه اطهار علیهم السلام تقویت نمائید. و نسبت به حقوقی که بر عهده یکدیگر دارید بی توجه نباشید و آن ها را رعایت کنید، نسبت به یکدیگر دلسوز و یاری ، مهربان باشید؛ و بدانید که دنیا وسیله ای است برای عبور به جهانی دیگر، که ابدی و جاوید می باشد.

سپس امام جواد علیه السلام افزود: بعد از این جریان ، عده ای از سخن چینان دنیاپرست و چاپلوس نزد مأمون رفتند و گفتند: این شخص - یعنی امام رضا علیه السلام - با این سحر و جادویش همه را شیفته خود گردانیده است و مردم را بر علیه خلیفه و دستگاه حکومت تحریک می کند.

لذا مأمون شخصی را فرستاد تا حضرت رضا علیه السلام را نزد وی آورد؛ و چون حضرت وارد مجلس مأمون شد، یکی از وزرای حکومت به امام خطاب کرد و گفت : تو با آمدن باران ، ادعاهائی کرده ای ؛ چنانچه در کار خود صادق و مطمئن هستی ، دستو بده تا این دو شیری که بر پرده خلیفه نقاشی شده اند، زنده شوند.

امام رضا علیه السلام بانگ برآورد: ای دو شیر درنده ! این شخص فاجر را نابود کنید، که اثری از او باقی نماند.

ناگهان آن دو عکس به شکل دو شیر حقیقی در آمدند و آن وزیر سخن چین دروغ گو را دریده و بدون آن که قطره خونی از او بریزد، او را بلعیدند.

و آن گاه اظهار داشتند: یا ابن رسول الله ! اجازه می فرمائی تا مأمون را نیز به دوستش ملحق گردانیم ؟ مأمون با شنیدن این سخن بیهوش شد و روی زمین افتاد و چون او را به هوش آوردند، دو مرتبه آن دو شیر گفتند: اجازه بفرما تا او را نیز نابود کنیم ؟

حضرت فرمود: خیر، مقدرات الهی باید انجام پذیرد و سپس به آن دو شیر دستور داد تا به جای خود بازگردند و آن ها نیز به حالت اولیه خویش بازگشتند.

و مأمون به امام رضا علیه السلام گفت : الحمد لله ، که مرا از شرّ این شخص - حمید بن مهران - نجات بخشیدی.

بخش ششم از نیشابور تا سناباد و مرو

در جغرافیای خط سیر امام رضا (ع) از مکه و مدینه و پایان سفر ایشان به طوس و سرخس و سرانجام مرو، اختلافی نیست، اما در حد فاصل بین این دو خط سیر، چند دیدگاه وجود دارد.

با جمع‌بندی روایات، به سه خط سیر عمده می‌توان دست یافت:

الف - مدینه، بصره، اهواز، فارس، یزد، نیشابور، طوس، سرخس و مرو.

ب - مدینه، نجف، بغداد، قم، ری، سمنان، آهوان، نیشابور، سرخس و مرو.

ج - مدینه، مکه، بصره، اهواز، دزفول، اصفهان، یزد، طبس، نیشابور، طوس، سرخس و مرو.

نیشابور و حدیث سلسله الذهب

و صاحب کشف الغمّة و دیگران نقل کرده اند که چون حضرت امام رضا علیه السلام داخل نیشابور شد در آن سفری که اختصاص یافت به فضیلت شهادت، بود آن جناب در مهدی بر استر شهباء که محل رکوب آن از نقره خالص بود. پس پیدا و آشکار گردید در بازار دو پیشوای که حافظ احادیث نبوت بودند، ابوزرعه و محمد بن اسلم طوسی پس عرض کردند: به حق پدران پاکیزه و گذشتگان گرامی خود، بنما به ما صورت مبارک خود را و روایت کن از برای ما حدیثی از پدران خود از جدت که ما یاد کنیم ترا به آن حدیث: چون ابوزرعه و ابن اسلم این خواهش نمودند حضرت استر خود را نگاه داشت و سایبان مهد را برداشت و روشن کرد چشمهای مسلمانان را به طلعت مبارک خود و مردم بر طبقات خواسته بودند، بعضی صرخه می کشیدند و گروهی می گریستند و بعضی جامه بر تن می دریدند و برخی خود را به خاک افکنده بودند و آنها که نزدیک بودند تنگ استر آن حضرت را می بوسیدند و بعضی گردن کشیده بودند به سایبان مهد. مردم به همان حال انقلاب بودند تا روز نیمه رسید و آن قدر مردم گریستند که اگر جمع می گشت مثل نهر جاری می شد، و صداها ساکت شد، پیشوایان مردم و قاضیان فریاد کشیدند که ای مردم! گوش بدهید و یاد گیرید و اذیت نکنید پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم را در عترتش و سکوت کنید، یعنی گریستن و صیحه کشیدن شما مانع شده که حضرت امام رضا علیه السلام بتواند حدیث بفرماید و این اذیت آن حضرت است و اذیت آن حضرت، اذیت پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم است. مردمان نیشابور گوش دادند که حضرت امام رضا علیه السلام حدیث بفرماید، حضرت املاء فرمود این حدیث را یعنی کلمه کلمه می فرمود و ابوزرعه و محمد بن اسلم کلمات آن حضرت را به مردم می رسانیدند و کشیده شد برای نوشتن این حدیث بیست و چهار هزار قلمدان به غیر از دواتها، فرمود: حدیث کرد مرا پدرم حضرت موسی بن جعفر کاظم، فرمود حدیث کرد مرا پدرم جعفر بن محمد صادق، فرمود حدیث کرد مرا پدرم محمد بن علی باقر، فرمود حدیث گفت مرا پدرم علی بن الحسین زین العابدین، فرمود: حدیث گفت مرا پدرم حسین بن علی (شهید زمین کربلاء)، فرمود حدیث فرمود مرا پدرم امیر المؤمنین علی بن ابی

طالب در زمین کوفه ، فرمود حدیث فرمود مرا برادرم و پسر عمم محمد رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم ، فرمود: حدیث کرد مرا جبرئیل گفت شنیدم حضرت رب العزة سبحانه و تعالی می فرماید: (كَلِمَةُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ حِصْنِي وَمَنْ دَخَلَ حِصْنِي أَمِنَ مِنْ عَذَابِي) . یعنی کلمه (لا إله إلا الله) حصار من است پس هر کس که بگوید آن را داخل در حصار من شده و کسی که داخل در حصار من شود ایمن از عذاب من خواهد بود. (صَدَقَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ وَ صَدَقَ جَبْرَائِيلُ وَ صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ وَ الْأَيْمَةُ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ)

شیخ صدوق در گزارش دیگری حدیث قدسی لا اله الا الله حصنی را به نقل از اسحاق بن راهویه نقل کرده و اسحق افزوده است: «چون مرکب امام عبور کرد، امام صدا زد ولی به شروط آن و من از شروط آنم» و صدوق آن را چنین تفسیر کرده که از شرائط پذیرش لا اله الا الله پذیرش امامت امام است و این که امام از جانب خداوند بر مردم واجب الطاعة است.

اربلی، به نقل از استاد ابوالقاسم قشیری آورده که این حدیث به این سند به یکی از سلاطین سامانی رسید، او این حدیث را با آب طلا نوشت و وصیت کرد آن را با او دفن کنند. پس از مرگ، او را در خواب دیدند، پرسیدند: خدا با تو چه کرد؟ گفت: خداوند مرا به تلفظ لا اله الا الله و تصدیق با اخلاص به رسالت پیامبر و این که حدیث را برای احترام با آب طلا نوشتم آموزد.

امام در منزل پسنده

و شیخ صدوق روایت کرده از ابوواسع محمد بن احمد نیشابوری که گفت : شنیدم از جده ام خدیجه دختر حمدان بن پسنده که گفت : چون حضرت امام رضا علیه السلام داخل نیشابور شد فرود آمد در محله فوزا در ناحیه ای که معروف بود به (لاشباد) در سرای جده من پسنده و او را (پسنده) برای آن گفتند که حضرت امام رضا علیه السلام او را از میان مردم پسندیده و چون در خانه ما فرود آمد بادامی در جانبی از خانه بکاشت آن بادام برست و درختی شد و بار آورد و در يك سال ، مردم آن را بدانستند پس بادام آن درخت را برای شفا می بردند، هر که را علتی می رسید به جهت تبرک از آن بادام تناول می نمود عافیت می یافت و هر که درد چشم داشت از آن بادام بر چشم خود می نهاد شفا می یافت و زن آبستن که زاییدن بر او دشوار می شد از آن بادام می خورد دردش سبک می شد و همان ساعت می زایید و اگر چارپایی قولنج می شد از شاخه آن درخت می گرفتند و بر شکم او می کشیدند خوب می شد و باد قولنج از او می رفت به برکت آن حضرت ؛ پس روزگاری بگذشت آن درخت خشك شد جد من حمدان بیامد و شاخه های آن را ببرید پس کور شد و پسرش که او را ابوعمرو می گفتند بیامد و آن درخت را از روی زمین ببرید مالش تمام برفت در باب فارس و مبلغ آن هفتاد هزار درهم بود تا هشتاد هزار درهم و برای او هیچ نماند، و ابوعمرو را دو پسر بود هر دو نویسنده ابوالحسن محمد بن ابراهیم سمجور بودند یکی را ابوالقاسم می گفتند و دیگری را ابوصادق ، خواستند که آن را عمارت کنند بیست هزار درهم که بر آن عمارت صرف کردند و بیخ آن درخت که مانده بود بکنند و نمی دانستند که چه اثر از آن برای ایشان می زاید پس یکی

رفت سر املاك امير خراسان او را برگردانیدند به نیشابور در محملی در حالتی که پای راستش سیاه شده بود پس گوشت از پایش ریخت پس به آن علت بعد از يك ماه بمرد؛ و اما آن برادر دیگر که بزرگتر بود او در دیوان سلطان در نیشابور مستوفی بود، روزی جماعتی از کاتبان بالای سرش ایستاده بودند و او خط می نوشت یکی گفت: خدای چشم بد از کاتب این خط دور کند! همان ساعت دستش بلرزید و قلم از دستش بیفتاد و دانه ای بر دستش بر آمد و به منزل بازگشت. ابوالعباس کاتب با جماعتی نزد او آمدند و گفتند این از گرمی است واجب است که امروز فصد کنی، همان روز فصد کرد و فردا نیز بماندند و گفتند امروز هم فصد کن، فصد کرد پس دستش سیاه شد و گوشتش بریخت و از آن علت بمرد و موت هر دو برادر به يك سال نکشید.

گرما به امام رضا یا چشمه عین کهلان

و نیز شیخ صدوق روایت کرده که چون امام رضا علیه السلام داخل نیشابور شد در محله ای فرود آمد که او را (فوزا) می گفتند و آنجا حمامی بنا نمود و آن حمام امروز به گرما به رضا علیه السلام معروف است، و آنجا چشمه ای بود که آبش کم شده بود کسی را واداشت که آب آن را بیرون آورد تا بسیار شد و از بیرون دروازه حوضی ساخت که چند پله پایین می رفت بر سر چشمه ای، پس حضرت داخل در آن شد و غسل کرد و بیرون آمد و بر پشت آن نماز گزارد و مردم می آمدند و به آن حوض و غسل می کردند و از آن می آشامیدند برای طلب برکت و نماز بر پشت آن می گزاردند و دعا می کردند و حاجتها از خدا می خواستند و قضا می شد و آن چشمه را امروز (عین کهلان) می نامند و مردم تا امروز به آن چشمه می آیند. ابن شهر آشوب نیز در (مناقب) این روایت را نقل فرموده و وجه تسمیه آن چشمه را به (عین کهلان) ذکر کرده آنگاه فرموده که آهویی به قصد آن حضرت آمد در آنجا پناه به حضرت گرفت،

و ابن حماد شاعر اشاره به همین نموده در شعر خود: **الَّذِي لَدَيْهِ الطُّبْيَةُ ۰۰۰ وَالْقَوْمُ جُلُوسٌ ۰۰۰ مَنْ أَبْوَهَ الْمُرْتَضَى ۰۰۰ يَزْكُو وَيَعْلُو وَيُرْوَس.**

قدمگاه یا چشمه عین کهلان

و نیز شیخ صدوق گزارش داده که امام در نیشابور در محله قزوینی منزل کرد و در آن جا حمامی بنا کرد که امروز به گرما به رضا مشهور است و آن جا چشمه ای بود که آبش کم شده بود. امام کسی را واداشت که آب آن را بیرون آورد تا فراوان شد. امام در بیرون دروازه در زیر زمین حوضی ساخت که چند پله پائین میرفت و آب چشمه بدان میریخت. حضرت داخل حوض شد و بیرون آمد و سپس به روی آن نماز گزارد و سپس مردم میآمدند و از آن چشمه برای تبرک نوشیده و در آن حوض غسل میکردند و بر روی آن نماز گزارده و دعا میکردند و از خداوند حاجت خواسته و حاجاتشان برآورده میشد و آن چشمه را امروز عین کهلان مینامند و مردم تا به امروز به سراغ آن چشمه میایند. امروز در قدمگاه در ۲۶ کیلومتری نیشابور چشمه ای است که مشهور است قدمگاه امام رضا علیه السلام بوده و اثر نقش قدمی

بر سنگ منقوش است که آن را نیز منتخب به حضرت رضا علیه السلام شمرده و مردمان از هر سو برای تبرک و زیارت آن چشمه به قدمگاه میروند و بعید نیست این چشمه همان عین کهلان باشد.

امام رضا(ع) در ده سرخ

امام پس از نیشابور به منزل قریة الحمرا رسید. این محل که اکنون معروف به ده سرخ است در نیم فرسخی شریف آباد و شش فرسخی مشهد واقع است. اباصلت هروی گزارش کرده چون امام به قریة الحمرا (یا نزدیکی آن) رسید عرض کردند: یا بن رسول الله! وقت زوال ظهر است آیا نماز نمیخوانید؟ حضرت فرود آمد و فرمود: آب بیاورید. گفتند: آب همراه نداریم. امام با دست مبارک زمین را گود کرد. چشمه آبی به برکت حضرت پدیدار گشت. همگان از آن چشمه وضو گرفتند و اثر آن چشمه تا امروز به جااست.

امام در رباط سعد بعد از نیشابور

یکی از توقفگاه های امام پس از نیشابور رباط سعد بوده است. ابو احمد معروف به صفوانی گفته است. قافله ای از خراسان به کرمان میرفت که دچار دزدان شد. مردی را که گمان میبردند دولتمند است اسیر کرده. مدتی در دست خود نگهداشته. او را برای گرفتن مال شکنجه میکردند. از جمله او را در میان برفها بسته، زنی از آنان به او رحم آورده و آزادش کرده بود. بر اثر شکنجه زبان و دهانش تپاه شده بود. رو به خراسان آورد و شنید علی بن موسی در نیشابور است. شبی در خواب به او گفتند: فرزند پیامبر به خراسان وارد شده از بیماری خودت از او بپرس. شاید تو را به داروئی شفا بخش رهنمایی کند. او گفت در خواب: نزد امام رفتم و چاره خواستم. گفت: مقداری کمون (زیره) و سعترا (آویشن) و نمک را بکوب و از آن ۲ یا ۳ بار در دهانت بریز عافیت مییابی. مرد از خواب بیدار شد و اعتنائی به رؤیای خود ننمود تا به دروازه نیشابور رسید. به او گفتند: علی بن موسی الرضا از نیشابور کوچ کرده اینک در رباط سعد است. در دلش افتاد نزد حضرت رفته و از امام چاره بخواهد. نزد امام به رباط سعد رفت و گفت: جریان من چنین است و زبان و دهانم تپاه گشته و جز به سختی نمیتوانم سخن بگویم و به من دواپی راهنمایی کن که چاره کارم باشد. امام فرمود: آیا به تو یاد ندادم. آنچه در خواب دیدی عمل کن. مرد گفت: دوباره برای من تکرار کن. فرمود: زیره و آویشن و نمک را بکوب و ۲ یا ۳ بار مقداری از آن را در دهانت بریز، به زودی شفا خواهی یافت. مرد گفت: آن را به کار بردم و شفا یافتم.

امام و کوه سنگتراشان یا کوه سنگی

امام در ورود به طوس از کوه سنگتراشان یا کوه سنگی کنونی عبور کرد. مردم از قدیم از سنگ این کوه ظرفهای سنگی - که در «خراسان» هرکاره نامیده می شود. - درست کرده و به اطراف میبرند. امام در دامنه کوه توقف کرد و در حق آن دعا فرمود.

ابوصلت هروی گزارش کرده: امام رضا علیه السلام چون به سناباد رسید تکیه کرد بر کوهی که دیگها از آن میتراشند و دعا کرد: خداوندا! سود ببخش به این کوه و برکت عطا کن در ظرفهایی که از این کوه میتراشند و امام فرمود: که از برایش دیگها از سنگ تراشیدند و فرمود: غذایش را در همان دیگها تهیه

کنند. غذای آن حضرت اندک بود و آهسته غذا میخورد. از آن روز مردم به آن کوه رو آوردند و دیگها و ظرفها از سنگ آن تراشیدند و برکت یافتند.

امام رضا علیه السلام در نوقان طوس

بنا به گزارش مورخان امام رضا علیه السلام پس از وارد شدن به طوس در ناحیه نوقان منزل کرد. نوقان ملک حمید بن قحطبه طائی از حکام هارون الرشید در خراسان بود. امام در منزل حمید که در باغ بزرگی قرار داشت منزل کرد. گور هارون نیز در همان باغ بود. عبد السلام هروی گفته: حضرت به خانه حمید بن قحطبه وارد شد و نزد قبر هارون الرشید رفت. با دست مبارک به یک طرف قبر خط کشید و فرمود: این جا تربت من است و من این جا به خاک سپرده میشوم و به زودی خداوند این جا را جایگاه آمد و شد شیعیان و دوستان من قرار میدهد. به خدا قسم! کسی که مرا زیارت کند و بر من سلام کند شفاعت ما اهل بیت و رحمت و آمرزش خداوند او را در بر میگیرد. سپس رو به قبله نمود و چند رکعت نماز گذارد و دعا کرد. سپس سجدهای طولانی کرد که من (ابوصلت) پانصد تسبیح از آن جناب شمردم. پس از آن مکان بیرون آمد.

امام رضا علیه السلام در سرخس

سرخس یکی از چهار شهر خراسان آن روز بود. در میانه نیشابور و مرو در کنار نزدیکترین راه طوس به مرو. امام رضا علیه السلام در سفر به مرو در سرخس توقف داشتند. از برخی گزارشها استفاده میشود که امام مدتی در سرخس تحت نظر (و شاید بازداشت خانگی) بوده است. در گزارشی از ابوصلت هروی در این باره چنین ثبت شده است:

به در خانه ای که حضرت رضا علیه السلام در سرخس در آن زندانی بود آمدم. از زندانبان اجازه ملاقات خواستم. گفت: راهی به آن نیست. گفتم: چرا؟ گفت: او چه بسا در شب و روز هزار رکعت نماز میگذارد و ساعتی در آغاز روز و پیش از غروب در مصلاهی خود نشسته و با پروردگار خود مناجات میکند. گفتم: در وقتی از این اوقات برایم اجازه دیدار بگیر و او اجازه گرفت. نزد حضرت رضا رفتم. او در جای نماز خود نشسته و در اندیشه فرو رفته بود. به امام گفتم: یابن رسول الله این چیست که مردم از شما حکایت میکنند؟

فرمود: چه میگویند؟ گفتم: از شما نقل میکنند که فرموده اید: مردم بندگان ما هستند. فرمود: خدا آفریننده آسمانها و زمین است و دارای پنهان و آشکار. تو شاهدی که من هرگز این سخن را نگفته ام و هیچ گاه از پدران خود چنین سخنی نشنیده ام. و تو دانایی به ستمهایی که از این امت به ما اهل بیت وارد شده است و تو دانایی به این که این اتهام نیز از همان ستمهاست. سپس حضرت رضا علیه السلام رو به من کرد و فرمود: ای عبدالسلام! اگر مردم آفریده ما باشند؛ چنان که حکایت میکنند، پس برای کی ما از ایشان بیعت میگیریم. گفتم: یابن رسول الله راست گوئی. سپس فرمود: ایا تو منکری آنچه حق تعالی برای ما از ولایت و امامت واجب گردانیده، چنان که غیر تو منکر است. گفتم: پناه بر خدا، من اقرار دارم به ولایت و امامت شما.

برخی از پژوهشگران استفاده کرده‌اند، بازداشت امام در مسیر رفتن به مرو بوده است. اگر چنین باشد، شاید این کار برای تحت فشار قرار دادن امام برای تحمیل ولایتعهدی مأمون با شرایط دلخواه آنان باشد، چه سخنان امام در طول سفر و استقبال باشکوه مردم نیشابور از امام، زنگ خطر را برای بنی عباس به صدا در آورد و مأمون از سرپیچی امام از برنامه خود واهمه داشت. چه امام بی واهمه در مناسبتها مشروعیّت حکومت عباسیان را زیر سؤال میبرد و با نقل روایات جدش پیامبر، ضرورت اطاعت از اهل بیت را برای مردم شرح میداد. از این رو، دور نیست که مأمون برای آماده کردن امام جهت پذیرش ولایتعهدی او را محترمانه در زندان خصوصی قرار داده و مردم را از ملاقات امام باز داشته باشد.

ولی چه بسا حبس امام در سرخس در سال آخر عمر امام در مسیر بازگشت ایشان از مرو به سوی طوس روی داده باشد. چه بعید است امام در مسیر رفتن، آن هم با آن استقبالیهای گرم گروهی از سوی مردم و کارگزاران دولت زندانی شوند و از متن روایت ابوصلت و جمله پس برای کی ما از ایشان بیعت میگیریم، استشمام میشود که این رویداد، بر فرض صحت، پس از بیعت مرو بوده و نیز مرحوم ملاهاشم خراسانی نیز این را تایید کرده که باز داشت امام که چند ماه به طول انجامیده پس از قتل حسن بن فضل در سرخس در سال ۲۰۲ ق. اتفاق افتاده است.

امام رضا«ع» در راه مرو

عید ضعی نقل کرده که وقتی حضرت رضا علیه السلام در روزگار مأمون وارد نیشابور شد، من مأمور اداره کارهای او شدم. چون از نیشابور کوچ کرد تا سرخس نیز او را مشایعت کردم. پس از سرخس نیز در نظر داشتم تا مرو همراهش باشم، اما یک منزل که از سرخس دور شدیم، حضرت سر از کجاوه بیرون آورد و گفت: ای بنده خدا به سلامت برگرد. تو وظایف خود را در باره ما انجام دادی و مشایعت حد معینی ندارد. گفتم: به حق مصطفی و مرتضی و مادرت زهرا حدیثی برایم بگو تا دلم آرام گیرد و برگردم. فرمود: پدرم از جدم از پدرش شنید و او از پدرش و او از پدرش میگفت: شنیدم پدرم علی بن ابیطالب از پیامبر شنیده که گفته: قال الله جلّ جلاله: لا اله الا الله حصنی من قاله مخلصاً من قلبه دخل حصنی و من دخل حصنی امن من عذابی

امام رضا علیه السلام در مرو

مرو از شهرهای قدیمی خراسان بود که در سال ۲۲ ق. توسط احنف بن قیس فتح شد. مرو در دوره خلفای اموی به دلیل اسلام ستیزی و سیاستهای نژاد پرستی به پایگاهی علیه امویان تبدیل شد و قیام بنی عباس از مرو آغاز شد. با روی کار آمدن مأمون مرکز خلافت عباسی به مرو منتقل شد.

امام در ورود به مرو با استقبال باشکوه مردم و کارگزاران مأمون رو به رو شد و مأمون در احترام آن حضرت بسیار کوشید و آن حضرت را در مکان مناسبی جای داد. مأمون از رجاء بن ابیضحاک از احوال و کارهای امام در مسیر سفر پرسید و رجاء به تفصیل عبادتها و کارهای امام را شرح داد. مأمون گفت: بله، ای پسر ابی الضحاک! علی بن موسی بهترین اهل زمین و اعلم و عابدترین ایشان است، ولی خبر نده

مردم را به آنچه از آن حضرت دیده ای؛ زیرا می‌خواهم فضل آن حضرت فقط از زبان من آشکار شود و به خدا کمک می‌جویم بر نیتی که دارم که او را بلند کنم و قدر او را رفیع سازم.

امام رضا علیه السلام پس از استقرار در مرو برخی از همراهان خود را به مدینه برگرداندند؛ از جمله مسافر خادم را که امام به او فرمود: به ابو جعفر (امام جواد علیه السلام)، بپیوند که او امام و مولای توست. و مسافر به مدینه بازگشت و تا آخر عمر در خدمت امام جواد علیه السلام بود. و نیز امام، ساربانان رانواخت و به آنان هدایای با ارزشی عنایت کرد.

علامه مجلسی در بحارالانوار پس از نقل حدیثی از امام رضا علیه السلام نوشته است: از شگفتیهای روزگار آن است که این روایت در نزد شخصی از اهالی کرون است. یکی از اهل کرون که قریه‌ای است از نواحی ما در اصفهان (نائین) شتربان حضرت بود. در سفری که حضرت به خراسان می‌رفتند، چون ساربان خواست به وطن خود برگردد به امام رضا علیه السلام گفت: یابن رسول الله! مرا سرافراز کن به چیزی از خط خود که بدان تبرک جویم. آن مرد از عامه بود. حضرت نوشته‌های به او داد: «کن محباً لآل محمد و ان كنت فاسقاً و كن محباً لمحبيهم و ان كانوا فاسقين؛ دوستدار خاندان پیامبر باش، گرچه فاسق باشی و دوستدار دوستداران اهل بیت باش، گرچه دوستداران آنان فاسق باشند»

ملاهاشم خراسانی به نقل از فوائد الرضویه پس از نقل ماجرا افزوده است: در آخر نوشته، حضرت نوشته شده است: قال ابوذر رضی الله عنه، قال رسول الله: يا اباذر! اوصيك فاحفظ لعل الله ان ينفعك به، جاور القبور تذكر بها الآخرة و زرها احياناً بالنهار و لا تزرها بالليل؛ ای اباذر! تو را وصیت می‌کنم آن را به خاطر بسپار، شاید به تو سود رساند. با قبرستان همسایگی کن و با یاد آن آخرت را در نظر آر و قبرستان را گه گاه در روز زیارت کن و در شب به زیارت مردگان مرو» گفته شده این نوشته شریف نزد برخی از اهالی قریه کرون موجود است.

ورود حضرت امام رضا علیه السلام به مرو و بیعت مردم با آن حضرت به ولایت عهد

چون حضرت امام رضا علیه السلام وارد مرو شد، مأمون آن جناب را تبجیل و تکریم تمام نمود و خواص اولیاء و اصحاب خود را جمع نموده و گفت: ای مردمان! من در آل عباس و آل علی علیه السلام تاءمل کردم هیچ یک را افضل و احق به امر خلافت از علی بن موسی علیه السلام ندیدم پس رو کرد به حضرت امام رضا علیه السلام و گفت: اراده کرده ام که خود را از خلافت خلع نمایم و به تو تفویض کنم، حضرت فرمود: اگر خلافت را خدا برای تو قرار داده است جایز نیست که به دیگری بخشی و خود را از آن معزول کنی و اگر خلافت از تو نیست ترا اختیار آن نیست که به دیگری تفویض نمایی. مأمون گفت: البته لازم است که این را قبول کنی، حضرت فرمود: من به رضای خود هرگز قبول نخواهم نمود و تا مدت دو ماه این سخن در میان بود و چندان که او مبالغه کرد، حضرت چون غرض او را می دانست امتناع می فرمود.

چون مأمون از قبول خلافت آن حضرت مأمیوس گردید گفت: هرگاه که خلافت را قبول نمی کنی پس ولایت عهد مرا قبول کن که بعد از من خلافت با تو باشد، حضرت فرمود که پدران

بزرگواران من مرا خبر دادند از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم که من پیش از تو از دنیا بیرون خواهم رفت و مرا به زهر ستم شهید خواهند کرد و بر من ملائکه آسمان و ملائکه زمین خواهند گریست و در زمین غربت در پهلوی هارون الرشید مدفون خواهم شد، مأمون از استماع این سخن گریان شد و گفت: تا من زنده ام کی می تواند تو را به قتل رساند یا بدی نیست به تو اندیشه نماید، حضرت فرمود: اگر خواهم می توانم گفت، کی مرا شهید خواهد کرد! مأمون گفت: غرض تو از این سخنان آن است که ولایت عهد مرا قبول نکنی تا مردم بگویند که تو ترك دنیا کرده ای، حضرت فرمود: به خدا سوگند! از روزی که پروردگار من مرا خلق کرده است تا به حال دروغ نگفته ام و ترك دنیا برای دنیا نکرده ام و غرض تو را می دانم. گفت: غرض من چیست؟ فرمود: غرض تو آن است که مردم بگویند که علی بن موسی الرضا علیه السلام ترك دنیا نکرده بود بلکه دنیا ترك او را کرده بود، اکنون که دنیا او را میسر شد برای طمع خلافت، ولایت عهد را قبول کرد، مأمون در غضب شد و گفت: پیوسته سخنان ناگوار در برابر من می گویی و از سطوت من ایمن شده ای، به خدا سوگند که اگر ولایت عهد مرا قبول نکنی گردنت را بزنم! حضرت فرمود که حق تعالی نفرموده است که من خود را به مهلکه اندازم هرگاه جبر می نمایی قبول می کنم به شرط آنکه کسی را نصب نکنم و احدی را عزل ننمایم و رسمی را بر هم نزنم و احداث امری نکنم و از دور بر بساط خلافت نظر نکنم. مأمون به این شرایط راضی شد، پس حضرت دست به سوی آسمان برداشت و گفت: خداوندا! تو می دانی که مرا اکراه نمودند به ضرورت، این امر را اختیار کردم، پس مرا مؤاخذه مکن چنانچه مؤاخذه نکردی دو بنده و دو پیغمبر خود یوسف و دانیال را در هنگامی که قبول کردند ولایت را از جانب پادشاه زمان خود، خداوندا! عهدی نیست جز عهد تو و ولایتی نمی باشد مگر از جانب تو، پس توفیق ده مرا که دین ترا برپا دارم و سنت پیغمبر ترا زنده دارم، همانا تو نیکو مولایی و نیکو یآوری. پس محزون و گریان ولایت عهد را از مأمون قبول فرمود.

روز دیگر که روز ششم ماه مبارک رمضان بوده چنانچه ظاهر می شود از (تاریخ شرعیه شیخ مفید)، مأمون مجلسی عظیم ترتیب داد و کرسی برای آن حضرت در پهلوی کرسی خود نهاد و وساده برای آن حضرت قرار داد و جمیع اکابر و اشراف و سادات و علما را جمع کرد، اول پسر خود عباس را امر کرد که با حضرت بیعت کرد بعد از آن سایر مردم بیعت کردند پس بدنه های زر آوردند و جوایز بسیار به مردم بخشید و خطبا و شعرا برخاستند و خطبه و قصائد غراء در شائن آن حضرت خواندند و جائزه گرفتند و امر شد که در رؤس منابر و مناير نام آن حضرت را بلند گردانند و وجوه دنانیر و دراهم به نام نامی و لقب گرامی آن حضرت مزین گردانند، و در همان سال در مدینه بر منبر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم خطبه خواندند و در دعا به حضرت امام رضا علیه السلام گفتند: (وَلِيَّ عَهْدِ الْمُسْلِمِينَ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى بْنِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) . سِتَّةَ أَبَائِهِمْ مَا هُمْ ۰۰۰ أَفْضَلُ مَنْ يَشْرَبُ صَوْبَ الْغَمَامِ.

و هم مأمون امر کرد به مردم سیاه پوشی را که بدعت بنی عباس بود ترك کنند و جامه های سبز بپوشند و يك دختر خود ام حبیبه را به آن حضرت تزویج کرد و دختر دیگر خود ام الفضل را به امام محمد تقی علیه السلام نامزد کرد، و تزویج کرد به اسحاق بن موسی دختر عمش اسحاق بن جعفر را، در آن سال ابراهیم بن موسی برادر حضرت امام رضا علیه السلام به امر مأمون با مردم حج کرد.

امام رضا (ع) و نماز عید

و روایت شده که چون نزدیک عید شد مأمون فرستاد خدمت آن حضرت که باید سوار شوید بروید به مصلی نماز عید بگزارید و خطبه بخوانید حضرت پیغام فرستاد که می دانی من قبول ولایت عهد کردم به شرط آنکه در این کارها مداخله نکنم مرا عفو کنید از نماز عید خواندن با مردم ، مأمون پیغام داد که من می خواهم در این کار دلهای مردم مطمئن شود به آنکه تو ولیعهد منی و بشناسند فضل ترا، حضرت قبول نکرد، پیوسته رسول مابین آن حضرت و مأمون رفت و آمد می کرد تا اینکه اصرار مردم در این کار بسیار شد، لاجرم حضرت پیغام فرستاد که اگر مرا عفو کنی بهتر است به سوی من و اگر عفو نمی کنی من می روم به نماز هان نحو که حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم و حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام می رفتند، مأمون گفت : برو به نماز به هر نحو که خواسته باشی ، پس امر کرد سرهنگان و دربانان را و مردم را که اول صبح بر در خانه حضرت امام رضا علیه السلام حاضر شوند، راوی گفت : چون روز عید شد جمع شدند مردم برای آن حضرت در راهها و بامها، و اجتماع کردن زنها و کودکان و نشستند در انتظار بیرون آمدن آن جناب و تمام سرهنگان و لشکر حاضر شدند بر در منزل آن حضرت در حالی که سوار بر ستوران خود بودند و ایستادند تا آفتاب طلوع کرد، پس حضرت غسل کرد و پوشید جامه های خود را و عمامه سفیدی از پنبه بافته بر سر بست يك طرف آن را در میان سینه خود و طرف دیگرش را در مابین دو کتف خود افکند و قدری هم بوی خوش به کار برد و عصایی بر دست گرفت و به موالی خود فرمود که شما نیز بکنید آنچه را که من کردم . پس بیرون آمدند ایشان در پیش روی آن حضرت و آن حضرت حرکت فرمود با پای برهنه و جامه را بالا زده تا نصف ساق و علیه ثياب مشمّرة پس کمی راه رفت آنگاه سر به سوی آسمان کرد و تکبیر عید گفت و موالیان نیز با آن حضرت تکبیر گفتند، پس رفتند تا در منزل سرهنگان و لشکریان که آن حضرت را به این هیبت دیدند تمامی خود را از مالهای خود بر زمین افکندند و به کمال خفت و سختی کفشهای خود را از پا بیرون می آوردند، (وَ كَانَ أَحْسَنُهُمْ حَالًا مَنْ كَانَ مَعَهُ سِكِّينٌ قَطَعَ بِهَا شَرَابَةً جاحِلِيَّةً) . و از همه بهتر حال آن کسی بود که با خود کاردی داشت که شرابه کفش خود را برید و پای خود را بیرون آورد و پا برهنه شد، راوی گفت : حضرت امام رضا علیه السلام بر در منزل تکبیری گفت و مردم نیز با آن حضرت تکبیر گفتند، چنان به خیال ما آمد که آسمان و دیوارها با آن حضرت تکبیر می گویند و مردم شروع کردند به گریستن و ضجه کشیدن از

شنیدن تکبیر آن حضرت، به حدی که شهر مرو از صدای گریه و شیون به لرزه درآمد، این خبر به مأمون رسید ترسید که اگر آن حضرت به این کیفیت به مصلی برسد مردم مفتون و شیفته او شوند، نگذاشت آن حضرت برود بلکه فرستاد خدمت آن حضرت که ما شما را به زحمت و رنج درآوردیم برگردید و خود را به مشقت نیفکنید، آن کس که هر سال نماز می خوانده همان بخواند، حضرت طلبید کفش خود را و پوشید و سوار شد و برگشت و مختلف شد امر مردم در آن روز و منتظم شد امر نمازشان به سبب این کار.

مناظره امام رضا(ع) با علماء ملل و ادیان در مرو

شیخ صدوق روایت کرده از حسن بن محمد نوفلی هاشمی که گفت: چون وارد شد حضرت امام رضا علیه السلام بر مأمون، امر کرد مأمون فضل بن سهل را که جمع کند اصحاب مقالات را مانند (جائلیق) که رئیس نصاری است و (راءس الجالوت) که بزرگ یهود است و رؤسا (صابئین) و ایشان کسانی هستند که گمان می کنند بر دین نوح علیه السلام می باشند و (هریذاکیر) که بزرگ آتش پرستان باشد و اصحاب زردشت و نسطاس رومی و متکلمین را تا بشنود کلام آن حضرت و کلام ایشان را، پس جمع کرد فضل بن سهل ایشان را و آگاه نمود مأمون را به اجتماع ایشان، مأمون گفت که ایشان را نزد من حاضر کن! پس چون حاضر گردیدند نزد او، مرحبا گفت و نوازش کرد ایشان را و گفت من شما را جمع آوردم برای خیر و دوست دارم که مناظره کنید با پسر عم من این مرد که از مدینه بر من وارد شده است، پس هرگاه صبح شود حاضر شوید نزد من و احدی از شما تخلف نکند، گفتند: سمعا و طاعة یا امیرالمؤمنین! ما فردا صبح ان شاء الله تعالی حاضر خواهیم شد. راوی حسن بن محمد نوفلی گوید که ما در ذکر حدیثی بودیم نزد حضرت ابوالحسن الرضا علیه السلام که ناگاه یاسر که متولی امر حضرت رضا علیه السلام بود داخل شد و گفت: ای سید و آقای من! امیرالمؤمنین سلام به شما می رساند و می گوید که برادرت فدایت شود، جمع شده اند اصحاب مقالات و اهل ادیان و متکلمون از جمیع ملتها نزد من اگر میل داشته باشی گفتگو با آنها را فردا صبح نزد ما بیا و اگر کراهت داری مشقت بر خودت قرار مده و اگر میل داری ما بیاییم به نزد تو آسان است بر ما، حضرت فرمود به او که به مأمون بگو که من می دانم اراده تو را و من فردا صبح ان شاء الله در مجلس تو می آیم. راوی گوید: که چون یاسر رفت حضرت رو کرد به ما و فرمود: ای نوفلی! تو عراقی هستی و رقت عراقی غلیظ و سخت نیست چه به نظر تو می رسد در جمع کردن پسر عمویت بر ما اهل شرك و اصحاب مقالات را، یعنی کسانی که گفتگوی علمی کنند در مجالس و محافل، من عرض کردم: فدایت شوم! می خواهد امتحان کند شما را و دوست می دارد که بفهمد اندازه علم ترا و لکن بنائی کرده بر اساس غیر محکم و به خدا سوگند که بدبنائی کرده، حضرت فرمود که چیست بناء او در این باب؟ گفتم که اصحاب کلام و بدع خلاف علما می باشند؛ زیرا که عالم انکار نمی کند غیر منکر را و اصحاب مقالات و متکلمون و اهل شرك اصحاب انکار و مباهته اند اگر احتجاج کنی بر ایشان به اینکه

الله تعالی واحد است می گویند ثابت کن وحدانیت او را و اگر بگویی محمد صلی الله علیه و آله و سلم رسول خداست می گویند اثبات کن رسالت او را پس حیران می کنند شخص را و چون شخص به حجت و دلیل گفته آنها را باطل می کند آنها مغالطه می کنند تا اینکه شخص گفته خود را واگذار و از قول خود دست بردارد، پس از آنها حذر کن فدایت شوم! حضرت تبسم کرد و فرمود: ای نوفلی! آیا می ترسی که قطع کنند بر من دلیل مرا، عرض کردم: نه به خدا قسم! من هرگز چنین گمانی در حق شما نمی برم و امیدوارم که حق تعالی شما را ظفر بدهد بر آنها ان شاء الله، حضرت فرمود: ای نوفلی! آیا دوست می داری بدانی مأمون چه وقت از عمل خود پشیمان می شود؟ عرض کردم: بلی، فرمود: در وقتی که بشنود دلیل آوردن مرا بر رد اهل تورات به تورات ایشان و بر اهل انجیل به انجیل ایشان و بر اهل زبور به زبور ایشان و بر صابئین به زبان عبرانی ایشان و بر آتش پرستان به زبان فارسی ایشان و بر رومیها به زبان رومی ایشان و بر اهل مقالات به لغتهای ایشان پس چونکه بند آوردم زبان هر صنفی را و باطل کردم دلیل آنها را و هر يك واگذاشتند قول خود را و قول مرا گرفتند. (عَلِمَ الْمَاءُ مُونٌ إِنَّ الْمَوْضِعَ الَّذِي هُوَ بِسَبِيلِهِ لَيْسَ بِمُسْتَحَقٍّ لَهُ)؛ در آن وقت مأمون داند که مکانی که او راه آن را در پیش دارد استحقاق آن ندارد پس در آن وقت پشیمان می شود، (وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ). پس چون که صبح شد فضل بن سهل آمد و عرض کرد به آن جناب قربانت شوم پسر عمت منتظر تو است و قوم جمعیت کرده اند پس چیست راءی تو در آمدن؟ حضرت فرمود: تو پیش می روی من هم بعد می آیم ان شاء الله. پس از آن وضو گرفت وضوی نماز و يك شربت از سوییق آشامید و به ما از آن سوییق آشامید پس از آن بیرون رفت و ما با او بیرون رفتیم تا اینکه بر مأمون داخل شدیم دیدیم مجلس مملو است از مردم و محمد بن جعفر در میان طالبیین و بنی هاشم نشسته و امیران لشکر حضور دارند. پس چون حضرت امام رضا علیه السلام وارد شد مأمون برخاست و محمد بن جعفر نیز برخاست و جمیع بنی هاشم برخاستند و حضرت رضا علیه السلام با مأمون نشستند و همه ایستاده بودند تا اینکه امر فرمود همه نشستند و مأمون پیوسته رویش به آن جناب بود و با او گفتگو می کرد تا يك ساعت، پس از آن رو کرد رو کرد به جاثلیق عالم نصاری و گفت: ای جاثلیق! این پسر عم من علی بن موسی بن جعفر است و از اولاد فاطمه دختر پیغمبر ما صلی الله علیه و آله و سلم و فرزند علی بن ابی طالب علیه السلام است و من دوست می دارم که با او تکلم کنی و محاجه نمایی و با انصاف با او رفتار کنی، جاثلیق گفت: یا امیرالمؤمنین! چگونه من محاجه کنم با شخصی که دلیل می آورد بر من به کتابی که من منکر آن کتاب هستم و به پیغمبری که من ایمان به آن پیغمبر نیاورده ام؟ حضرت رضا علیه السلام فرمود: ای نصرانی! اگر حجت و دلیل آورم بر تو به انجیل تو، آیا اقرار و اعتراف به آن می کنی؟ جاثلیق عرض کرد: آیا قدرت دارم بر رد آنچه در انجیل ثبت شده است، بلی سوگند به خدا که اقرار می کنم به آن بر رغم آنف خودم. حضرت فرمود به جاثلیق که سؤال کن از آنچه خواهی و فهم کن جواب آن را، جاثلیق گفت: چه می

گویی در نبوت و پیغمبری عیسی و کتاب او آیا چیزی از این دو را انکار می کنی؟ حضرت رضا علیه السلام فرمود که من اقرار می کنم به نبوت عیسی و کتاب او و آنچه را که بشارت داد به آن امت خود را و حواریون به آن اقرار کردند، و قبول ندارم پیغمبری و نبوت هر عیسی را که اقرار نکرد بر پیغمبری و نبوت محمد صلی الله علیه و آله و سلم و به کتاب او و بشارت و مژده نداد به آن امت خود را. جاثلیق گفت: آیا چنین نیست که قطع احکام به دو شاهد عادل می شود؟ حضرت فرمود: بلی چنین است. عرض کرد پس و شاهد اقامه کن از غیر اهل ملت خود به نبوت محمد صلی الله علیه و آله و سلم از کسانی که در ملت نصرانیت مقبول الشهاده باشند و سؤال کن از مثل این را از غیر اهل ملت ما، حضرت فرمود: ای نصرانی! الان از راه انصاف آمدی، آیا قبول نمی کنی از من عدل مقدم نزد مسیح عیسی بن مریم را؟ جاثلیق گفت: کیست این عدل، نام ببر او را برای من. فرمود: چه می گویی در حق یوحنا دیلمی؟ عرض کرد: به به! ذکر کردی کسی را که دوست ترین مردم است نزد مسیح، فرمود که قسم می دهم ترا آیا در انجیل هست که یوحنا گفت مرا مسیح خبر داده است به دین محمد عربی صلی الله علیه و آله و سلم و مرا مژده داده است به اینکه محمد صلی الله علیه و آله و سلم بعد از او است، و من به این خبر حواریین را مژده دادم و آنها ایمان آوردند به محمد صلی الله علیه و آله و سلم و قبول کردند او را؟ جاثلیق گفت که یوحنا این مطلب را از مسیح نقل کرده است و مژده داده است به نبوت مردی و به اهل بیت او و وصی او و لکن تشخیص نکرده است که این در چه زمان است و نام آنها را نگفته است تا من آنها را بشناسم. حضرت فرمود: اگر ما بیاوریم کسی را که قرائت کند انجیل را و بر تو تلاوت کند ذکر محمد و اهل بیت و امت او را آیا به او ایمان می آوری؟ عرض کرد: بلی! این حرفی است محکم، حضرت رو کرد به نسطاس رومی و فرمود: چگونه است حفظ تو سر سوم انجیل را؟ عرض کرد: چه خوب حفظ دارم آن را، پس حضرت رو کرد به راعس الجالوت و فرمود: آیا انجیل نمی خوانی؟ عرض کرد: بلی به جان خودم سوگند که می خوانم آن را، فرمود: پس گوش بگیر از من سفر سوم آن را، پس اگر در آن ذکر محمد صلی الله علیه و آله و اهل بیت او و امت او است پس شهادت دهید برای من و اگر ذکر نشده پس گواهی ندهید برای من. پس آن حضرت سفر سوم را قرائت فرمود تا رسید به جایی که ذکر پیغمبر شده بود، آنجا حضرت توقف نمود و فرمود: ای نصرانی! به حق مسیح و مادر او از تو می پرسم آیا دانستی که من دانا هستم به انجیل؟ عرض کرد: بلی! پس از آن تلاوت فرمود بر او ذکر محمد صلی الله علیه و آله و اهل بیت او و امت او را پس از آن فرمود: ای نصرانی! چه می گویی؟ این قول عیسی بن مریم است، پس اگر تکذیب کنی آنچه را که انجیل به آن نطق کرده است پس تکذیب کرده ای موسی و عیسی را و هر زمانی که انکار کنی این ذکر را واجب می شود قتل تو، زیرا کافر شدی به پروردگارت و به پیغمبر و به کتابت. جاثلیق گفت: من انکار نمی کنم آنچه را که ظاهر شود بر من که در انجیل است و به آن اقرار می کنم، حضرت فرمود: گواه باشید بر اقرار او! پس فرمود: ای جاثلیق! سؤال کن از هر چه خواهی، جاثلیق گفت: خبر بده به من که حواریون عیسی بن

مریم چند نفر بودند و هم چنین مرا خبر بده از عدد علماء انجیل ، حضرت فرمود: عَلَيَّ الْخَبِيرِ سَقَطَتْ؛ یعنی به دانای حقیقت کار رسیدی ، اما حواریون دوازده نفر بودند و افضل و اعلم ایشان (الوقاف) بود، و اما علماء نصاری سه نفر بودند: یوحنا اکبر که ساکن بود به اِجّ، و یوحنا به فرقیسا و یوحنا دیلمی به زجار و نزد او بود ذکر پیغمبر و اهل بیت او و امت او، و او کسی بود که بشارت داد امت عیسی و بنی اسرائیل را به آن حضرت ، پس فرمود: ای نصرانی! سوگند به خدا که من مؤمن و تصدیق کننده ام به آن عیسی که ایمان آورده به محمد صلی الله علیه و آله و سلم و ناپسندی نیافتم بر عیسی شما مگر ضعف او و قلت نماز و روزه او! جاثلیق گفت: به خدا قسم فاسد کردی علم خودت را و ضعیف نمودی امر خود را و من گمان نمی کردم ترا مگر اهل علم اسلام ، حضرت فرمود: چگونه شده ؟ جاثلیق گفت: از این قول تو که عیسی ضعیف و کم روزه و کم نماز بود و حال آنکه عیسی هرگز افطار نکرد روزی را و هرگز شبی را نخوابید و همیشه روزها روزه و شبها به عبادت قائم بود، حضرت رضا علیه السلام فرمود: برای کی نماز و روزه به جا می آورد؟ جاثلیق از جواب آن حضرت لال و کلامش منقطع شد، حضرت فرمود: ای نصرانی! من از تو مسأله می پرسم ، عرض کرد: بپرس اگر دانم جواب می گویم ، حضرت فرمود: از چه انکار می کنی که عیسی مرده زنده می کرد به اذن خدا، جاثلیق گفت: انکار من از جهت آن است که کسی که مرده زنده می کند و کور مادرزاد و پیس را خوب می کند او خدا است و مستحق پرستش است . حضرت فرمود الیسع پیغمبر کرده مثل آنچه را که عیسی کرده روی آب راه رفت و مرده زنده کرد و کور مادرزاد و پیس را خوب کرد، امت او، او را خدا نگرفتند و احدی او را نپرستید و از حزقیل پیغمبر نیز صادر شده آنچه از عیسی صادر شده زنده کرد سی و پنج هزار نفر را بعد از مردن ایشان به شصت سال . پس رو کرد به راءس الجالوت و فرمود: ای راءس الجالوت! آیا می یابی در تورات که این سی و پنج هزار نفر از جوانان بنی اسرائیل بودند، و (بخت نصر) اینها را از میان اسیران بنی اسرائیل جدا کرد هنگامی که در بیت المقدس جنگ کرد و برد آنها را به بابل پس فرستاد حق تعالی حزقیل را به سوی ایشان پس زنده کرد ایشان را و این در تورات است و انکار نمی کند آن را مگر کافر از شما، راءس الجالوت گفت: ما این را شنیده ایم و دانسته ایم ، فرمود: راست گفתי . پس حضرت فرمود: ای یهودی! بگیر بر من این سفر از تورات را تا من بخوانم ، پس آن جناب چند آیه از تورات خواند و آن یهودی اقبال کرده بود به آن حضرت و میل کرده بود به قرائت آن حضرت و تعجب می کرد که چگونه آن جناب اینها را تلاوت می فرماید، پس حضرت رو کرد به آن نصرانی یعنی جاثلیق ، و فرمود: ای نصرانی! آیا این سی و پنج هزار نفر پیش از زمان عیسی بودند یا عیسی پیش از زمان آنها بود؟ عرض کرد: بلکه آنها پیش از زمان عیسی بودند، حضرت فرمود: طایفه قریش جمعیت نموده رفتند خدمت حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و از آن حضرت درخواست کردند که مردگان ایشان را زنده کنند آن حضرت رو کرد به علی بن ابی طالب علیه السلام و فرمود به او که برو در قبرستان و به

اعلی صوت نامهای طایفه و گروهی که اینها می خواهند بر زبان جاری کن که ای فلان و ای فلان و ای فلان محمد صلی الله علیه و آله و سلم می فرماید به شما برخیزید به اذن خداوند عز و جل . امیرالمؤمنین علیه السلام چنان کرد که آن حضرت فرموده بود، پس برخاستند مردگان در حالی که خاک از سر خود می افشاندند، پس طایفه قریش رو کردند به آنها و از ایشان می پرسیدند امور ایشان را پس خبر دادند ایشان را که محمد صلی الله علیه و آله و سلم مبعوث به نبوت شده ، گفتند که ما دوست می داشتیم که ما درک می کردیم آن حضرت را و ایمان به او می آوردیم . پس حضرت رضا علیه السلام فرمود که پیغمبر ما خوب کرد کور مادرزاد و پیس و دیوانگان را و حیوانات و مرغان و جن و شیاطین با او تکلم کردند و ما او را خدا نگرقتیم و ما انکار نمی کنیم فضیلت احدی از این پیغمبران را اما نه آنکه خدایش بدانیم و شما که عیسی را خدا می دانید چرا الیسع و حزقیل را خدا نمی دانید و حال آنکه این دو نفر هم مثل عیسی بودند در مرده زنده کردن و غیر آن . و به درستی که گروهی از بنی اسرائیل از شهرهای خود فرار کردند به جهت خوف از طاعون و ترس از مردن پس حق تعالی همه آنها را در يك ساعت هلاک کرد، اهل قریه که اینها در آنجا مردند دیواری گرداگرد آنها ساختند و پیوسته چنین بود تا اینکه استخوانهای آنها ریزه ریزه شد و پوسید، پس گذشت به ایشان پیغمبری از پیغمبران بنی اسرائیل و تعجب کرد از آنها و از بسیاری آن استخوانهای پوسیده پس از جانب پروردگار وحی رسید به آن پیغمبر که میل داری زنده کنم اینها را تا به آنها نظر کنی ؟ عرض کرد: بلی، پروردگارا! وحی رسید که آنها را بخوان و فریاد کن . آن پیغمبر گفت : ای استخوانهای پوسیده برخیزید به اذن خدا! پس يك مرتبه زنده شدند در حالتی که خاکها را از سر خود می افشاندند، و بدرستی که ابراهیم خلیل الرحمن گرفت چهار مرغ و آنها را ریزه ریزه کرد و هر جزئی را بر سر کوهی نهاد پس از آن ندا کرد به آن مرغان يك مرتبه همه به سوی او آمدند، و موسی بن عمران علیه السلام با هفتاد نفر از اصحاب خود که آنها را برگزیده بود از میان قوم رفتند به سوی کوه پس گفتند به موسی ایشان که تو خدا را دیده ای ، بنما به ما او را همچنان که تو دیده ای او را، موسی فرمود که من ندیده ام او را، گفتند که ما هرگز به تو ایمان نیاوریم تا اینکه آشکارا خدا را به ما بنمایی ، پس صاعقه آنها را فرو گرفت و همگی سوختند، موسی تنها ماند عرض کرد: پروردگارا! من هفتاد نفر از بنی اسرائیل را برگزیدم و با آنها آمدم الحال تنها مراجعت کنم چگونه قوم من مرا تصدیق خواهند کرد اگر این خبر را به آنها دهم ؟ (فَلَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلُ وَ إِيَّاي أَتْهَلَكْنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا) ؟ پس حق تعالی همه ایشان را زنده نمود بعد از مردن ایشان . ای جاثلیق تمام اینها را که از برای تو ذکر کردم قدرت نداری بر رد هیچ يك از آنها؛ زیرا که اینها در تورات و انجیل و زبور و قرآن مذکور است ، پس اگر هر کس زنده کند مرده ای را و خوب کند کور مادرزاد را و پیس و دیوانگان را سزاوار پرستش است ؟! نه خدا پس تمام اینها را خدایان خود بگیر چه می گویی ؟! جاثلیق عرض کرد که قول ، قول تو است ؛ یعنی حق می گویی و لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ! پس از آن حضرت رو کرد به راءس الجالوت و فرمود: ای یهودی! روی با من

کن به حق ده معجزه ای که بر موسی بن عمران نازل شد، آیا یافته ای در تورات خبر محمد صلی الله علیه و آله و سلم و امت او را که نوشت شده هرگاه آمد امت اخیره اتباع راکب بعیر که تسبیح می کنند پروردگار را از روی جد به تسبیح جدید در عبادتخانه های تازه ، یعنی تسبیح ایشان غیر از آن تسبیحی است که امت سابق تسبیح می نمودند پس باید پناه جویند بنی اسرائیل به سوی ایشان و به سوی ملک ایشان تا مطمئن شود دل‌های ایشان ، پس به درستی که در دست ایشان است شمشیرهایی که با آن شمشیرها از امت‌های گمراه در اطراف زمین انتقام کشند، ای یهودی آیا این در تورات نوشته است ؟ راءس الجالوت گفت : بلی ، ما چنین یافته ایم . پس از آن به جاثلیق ، فرمود: ای نصرانی ! چگونه است علم تو به کتاب شعیاء؟ گفت می دانم آن را حرف به حرف . فرمود به جاثلیق و راءس الجالوت آیا می دانید این از کلام او است ، ای قوم من دیدم صورت راکب حمار را در حالتی که لباس نور پوشیده بود و دیدم راکب بعیر را که روشنایی او مثل روشنایی ماه بود، گفتند راست است شعیاء چنین گفته است . حضرت رضا علیه السلام فرمود: ای نصرانی ! آیا می دانی در انجیل قول عیسی را که من به سوی پروردگار شما و پروردگار خود خواهم رفت و (بار قلیطا) یعنی محمد صلی الله علیه و آله و سلم می آید و او است کسی که گواهی می دهد بر من به حق چنانکه من از برای او گواهی دادم و او است کسی که تفسیر کند از برای شما هر چیزی را و او است کسی که ظاهر کند فضیحت‌ها و رسوایی های آنها را و او است کسی که می کشند ستون کفر را، پس جاثلیق گفت : ذکر نکردی چیزی را در انجیل مگر آنکه ما اقرار داریم به آن . آن جناب فرمود: این در انجیل هست ؟ عرض کرد: بلی ، حضرت فرمود: ای جاثلیق ! آیا خبر نمی دهی مرا از انجیل اول هنگامی که مفقود و گم کردید، آن را نزد کی یافتید و کی گذاشت برای شما این انجیل را؟ جاثلیق گفت که ما مفقود نکردیم انجیل را مگر یک روز پس یافتیم آن را تر و تازه ، بیرون آوردند آن را برای ما یوحنا و متی ، حضرت رضا علیه السلام فرمود: چه قدر کم است معرفت تو به احوال انجیل و علمای انجیل پس اگر چنان باشد که تو گمان می کنی چرا اختلاف کردید در انجیل و این اختلاف واقع شد که امروز در دست شما است پس اگر این در عهد اول باقی بود و انجیل اول بود در آن اختلافی نمی شد و لکن من علم این را به تو یاد می دهم .

بدان چون انجیل اول مفقود شد نصاری اجتماع کردند نزد علمای خود و گفتند که عیسی بن مریم کشته گشت و ما انجیل را مفقود نمودیم و شما علمای ما هستید پس چیست نزد شما؟ اءلوقا و مرقابوس گفتند که انجیل در سینه های ما است از سینه بیرون می آوریم سفر به سفر در حق هر که هست پس محزون نباشید بر آن و خالی نگذارید کنیسه ها را از آن پس همانا تلاوت می کنیم انجیل را بر شما در حق هر که نازل شده سفر به سفر تا تمام آن را جمع کنیم . پس اءلوقا و مرقابوس و یوحنا و متی ساختند این انجیل را برای شما بعد از اینکه مفقود کردید انجیل اول و این چهار نفر شاگردان علمای اولین بودند آیا دانستی این را؟ جاثلیق عرض کرد

که من قبل از این ، این را نمی دانستم و الا ن به آن دانا شدم و بر من ظاهر شد علم تو به انجیل و شنیدم چیزهای چند از آن می دانی که قلب من گواهی می دهد بر حقیقت آن و طلب می کنم زیادتی و بسیاری فهم را. حضرت فرمود: شهادت اینها نزد تو چگونه است ؟ عرض کرد: جائز و مسموع است اینها علمای انجیل هستند و هرچه شهادت دهند حق است ، پس حضرت رضا علیه السلام به مأمون و حضار از اهل بیت خود و غیر ایشان فرمود: گواه و شاهد باشید! عرض کردند: گواه هستیم ! پس به جاثلیق فرمود به حق فرزند و مادر او یعنی عیسی و مریم آیا می دانی که متی گفت عیسی فرزند داود بن ابراهیم بن اسحاق بن یعقوب بن یهود بن حضرون است و مرقابوس در نسب عیسی بن مریم گفت که عیسی کلمه خدا است که حلول کرده است در جسد آدمی پس انسان شده است ، و اءلوقا گفت که عیسی بن مریم و مادر او دو انسان بودند از گوشت و خون پس روح القدس در ایشان داخل شد. ای جاثلیق ! تو قائل هستی بر آنکه شهادت عیسی در حق خودش حق است که گفته می گویم به شما ای گروه حواریون به درستی که صعود نکند به آسمان مگر کسی که از آسمان نازل شده باشد مگر راکب به غیر خاتم انبیاء، پس به درستی که او صعود نماید به آسمان و فرود آید، حضرت فرمود: چه می گویی در این قول ؟ جاثلیق گفت : این قول عیسی است انکار نمی کنیم ما آن را، حضرت فرمود: چه می گویی در شهادت دادن اءلوقا و مرقابوس و متی بر عیسی و آنچه نسبت به او دادند، جاثلیق گفت : دروغ گفتند بر عیسی . حضرت رضا علیه السلام فرمود: ای قوم ! آیا تزکیه نکرد جاثلیق این علما را و شهادت نداد که اینها علمای انجیل هستند و قول آنها حق است ، جاثلیق گفت : ای عالم مسلمانان ! دوست می دارم که مرا عفو فرمایی از امر این علما، حضرت فرمود: عفو کردم ای نصرانی ، سؤ ال کن از آنچه می خواهی ، جاثلیق گفت سؤ ال کند از تو غیر از من ، به حق حضرت مسیح گمان نمی کنم که در علماء مسلمانان مانند تو باشد، پس رو کرد حضرت رضا علیه السلام به راءس الجالوت و فرمود: تو از من سؤ ال می کنی یا من از تو سؤ ال کنم ؟ عرض کرد: بلکه من سؤ ال می کنم و از تو دلیلی نمی پذیرم مگر اینکه از تورات یا انجیل یا زبور داود باشد یا چیزی باشد که در صحف ابراهیم و موسی باشد. حضرت فرمود: قبول مکن از من حجت و دلیلی مگر به آن چیزی که تنطق کرده به آن تورات بر لسان موسی بن عمران و انجیل بر لسان عیسی بن مریم و زبور و بر لسان داود. پس راءس الجالوت عرض کرد که از کجا ثابت می کنی نبوت محمد صلی الله علیه و آله و سلم را؟ حضرت فرمود: شهادت داده به نبوت او، موسی بن عمران و عیسی بن مریم و داود خلیفه الله در زمین عرض کرد: ثابت کن قول موسی بن عمران را! حضرت فرمود: ای یهودی ! آیا می دانی موسی وصیت نمود با بنی اسرائیل و فرمود به ایشان که به زودی بیاید بر شما پیغمبری از اخوان و برادران شما، تصدیق کنید او را و کلام او را بشنوید. پس آیا می دانی از برای بنی اسرائیل اخوه و برادرانی غیر از اولاد اسماعیل ؟ اگر بدانی و بشناسی خویشی یعقوب را با اسماعیل و سببی و قرابتی که میان ایشان بود از جانب ابراهیم . راءس الجالوت

گفت: بلی این گفته موسی است ما او را رد نمی کنیم، حضرت فرمود: آیا از برادران و اخوه بنی اسرائیل پیغمبری هست غیر از محمد صلی الله علیه و آله و سلم؟ گفت: نه، حضرت فرمود: آیا این نزد شما صحیح نیست؟ عرض کرد: بلی صحیح است و لکن من دوست می دارم که تصحیح کنی نبوت محمد صلی الله علیه و آله و سلم را از تورات، حضرت فرمود: آیا انکار می کنید که در تورات است: (جاء النور من جبل طور سیناء و اضاء لنا من جبل ساعیر و استعلن علينا من جبل فاران)؛ یعنی آمد نوری از کوه طور سیناء و روشنی داد ما را از کوه ساعیر و عیان و آشکار گردید بر ما از کوه فاران، رءس الجالوت گفت: می شناسم این کلمات را اما نمی دانم تفسیر آن را. حضرت فرمود: من به تو می گویم: اما آنکه نور از کوه طور سیناء مراد وحی حق تعالی است که نازل فرمود بر موسی علیه السلام در کوه طور سیناء. و اما اینکه روشنی داد مردم را از (کوه ساعیر) پس آن کوهی است که حق تعالی وحی فرستاد به عیسی بن مریم در وقتی که عیسی بالای آن کوه بود. و اما اینکه آشکار گردید بر ما از (کوه فاران) پس آن کوهی است از کوههای مکه که بین آن و مکه معظمه يك روز راه است، و شعیای پیغمبر گفته بنابر قول تو و اصحاب تو در تورات: (زأیت راكبين اضاء لهم الأرض أخذهما على حمار و ألا خر على الجمل)؛ یعنی دیدم من دو سواری که روشن شده بود برای ایشان زمین یکی از ایشان سوار بر حمار بود و دیگری سوار بر شتر. پس کیست آن راکب حمار و کیست آن شتر سوار؟ رءس الجالوت گفت: که من نمی شناسم ایشان را خبر بده مرا که کیستند آن دو نفر؟ حضرت فرمود: اما راکب حمار پس عیسی است و اما آن شتر سوار محمد صلی الله علیه و آله و سلم است، آیا انکار می کنی این را از تورات؟ گفت: انکار نمی کنم این را، پس از آن حضرت فرمود: آیا می شناسی حیقوق پیغمبر را؟ عرض کرد: بلی او را می شناسم، فرمود: او گفته و در کتاب شما نوشته است که آورد خداوند بیانی از کوه فاران و پر شد آسمانها از تسبیح احمد و امت او یحمل خیلته فی البحر كما یحمل فی البرّ بیاورد ما را به کتابی تازه بعد از خرابی بیت المقدس و مقصود از (کتاب تازه) قرآن است آیا می شناسی این را، تصدیق داری به او؟ رءس الجالوت گفت که حیقوق پیغمبر اینها را گفته است و ما منکر نیستیم قول او را، حضرت فرمود که داود در زبور خود گفته و تو آن را قرائت می کنی: پروردگارا! مبعوث گردان کسی را که برپا کند سنت را بعد از زمان فترت، یعنی منقطع شدند آثار نبوت و مندرس شدن دین، پس آیا می شناسی پیغمبری را که برپا کرد سنت را بعد از زمان فترت غیر از محمد صلی الله علیه و آله و سلم، رءس الجالوت گفت: این قول داود است ما می دانیم آن را و انکار نمی کنیم و لکن مقصود او به این کلام، عیسی است و ایام او فترت است. حضرت رضا علیه السلام فرمود: جهل داری و نمی دانی که حضرت عیسی مخالفت سنت ننمود و موافق بود با سنت تورات تا اینکه حق تعالی او را به آسمان بالا برد و در انجیل نوشته است (ابن البرّة) رونده است و (بارقلیطا) بعد از او آینده است و او سبک می کند بارها را و تفسیر می کند برای شما هر چیزی را و گواهی می دهد برای من همچنان که من گواهی دادم برای او، من آوردم برای

شما امثال را و او می آورد برای شما تاءویل را، آیا تصدیق می کنی اینها را در انجیل؟ گفت: آری و انکار نمی کنم آن را. پس حضرت رضا علیه السلام فرمود: ای راءس الجالوت! سوأل بکنم از تو از پیغمبر تو موسی بن عمران؟ عرض کرد: سوأل کن، فرمود: چه دلیل داری بر اثبات نبوت موسی؟ گفت: دلیل من آن است که معجزه آورد از برای نبوت خود به چه چیزی که احدی از پیغمبران قبل از او نیاوردند، فرمود: چه معجزه آورد؟ عرض کرد: مثل شکافتن دریا و عصا اژدها شدن بر دست او و زدن آن بر سنگ و چشمه ها از آن جاری شدن و بیرون آوردن ید بیضا از برای نظر کنندگان و علامتهای دیگر که خلق قدرت بر مثل آن ندارند. حضرت فرمود: راست گفتی در اینکه حجت و دلیل او بر نبوتش این بود که آورد چیزهایی که خلق قدرت بر مثل آن نداشتند، آیا چنین نیست که هرکه ادعای نبوت کرد پس از آن آورد چیزی را که خلق بر مثل آن قدرت نداشتند واجب است بر شما تصدیق او؟ گفت: نه! زیرا که موسی نظیری نداشت به جهت آن مکان و قریبی که نزد خدا داشت و بر ما واجب نیست اقرار و اعتراف بر نبوت هر کسی که ادعای پیغمبری کند مگر آنکه مثل موسی معجزه آورد. حضرت فرمود: پس چگونه اقرار نمودید به پیغمبرانی که قبل از موسی بودند و حال آنکه دریا را شکافتند و از سنگ دوازده چشمه جاری ساختند و دستهای ایشان مثل دستهای موسی بیضا بیرون نیاورد و عصا را اژدهای رونده نکردند؟ آن یهودی عرض کرد که من گفتم به تو که هر وقت آوردند بر نبوت خود علامات و معجزه را که خلق قدرت نداشته باشد مثل آن را بیاورند اگر چه معجزه ای بیاورند که موسی نیاورده باشد یا آورده باشند بر غیر آنچه موسی آورده واجب است تصدیق ایشان. حضرت فرمود: ای راءس الجالوت! پس چه منع کرده ترا از اقرار و اعتراف به نبوت عیسی بن مریم و حال آنکه زنده می کرد مردگان را و خوب می کرد کور مادرزاد و پیس را و از گل می ساخت شکل مرغ و در آن می دمید پس به اذن خداوند پرواز می کرد. راءس الجالوت گفت: می گویند چنین می کرد و لیکن ما او را مشاهده نمودیم. حضرت فرمود: آیا گمان می کنی آن معجزه هایی که موسی آورد مشاهده کرده ای؟ مگر نه این است که اخباری از معتمدان اصحاب موسی به تو رسیده که موسی چنین می کرد؟ عرض کرد: بلی، حضرت فرمود: پس عیسی بن مریم همچنین است اخبار متواتره آمده است که عیسی چنین و چنان معجزه آورد پس چگونه شما تصدیق می کنید موسی را و تصدیق نمی کنید عیسی را؟ راءس الجالوت نتوانست جواب گوید. حضرت فرمود: همچنین است امر محمد صلی الله علیه و آله و سلم و معجزه هایی که آورده و امر هر پیغمبری که حق تعالی او را مبعوث نموده. و از آیات و معجزات محمد صلی الله علیه و آله و سلم این بود که آن حضرت یتیمی بود فقیر و شبان و اجیر، کتابی نیاموخته بود و نزد معلمی نرفته بود که چیزی بیاموزد، پس آورد قرآنی که در اوست قصه های پیغمبران و خبرهای آنها حرف به حرف و خبرهای گذشتگان و آیندگان تا روز قیامت و بود آن حضرت که خبر می داد مردم را به اسرار پنهانی آنها و هر عملی که در خانه های خود می

کردند و آیات و معجزات بسیار آورد که به شماره نمی آید. راءس الجالوت گفت که صحیح نشده نزد ما خبر عیسی و محمد صلی الله علیه و آله و سلم و از برای ما جایز نیست که اقرار کنیم از برای این دو نفر به چیزی که نزد ما صحیح نشده. حضرت فرمود: پس دروغ گفتند این گواهان که گواهی داده اند از برای عیسی و محمد صلی الله علیه و آله و سلم یعنی این انبیاء که کلام ایشان را ذکر کرده اند و اقرار به آن نموده اند؟ آن یهودی باز ماند از جواب دادن و جواب نداد. پس حضرت نزد خود خواند (هر بذاکبر) را که بزرگ آتش پرستان بود و به او فرمود: خبر بده مرا از زردشت که گمان می کنی پیغمبر تو است، چیست دلیل تو بر نبوت او؟ عرض کرد که معجزه ای آورد به چیزی که کسی پیش از او نیاورد و ما مشاهده نکردیم لکن اخبار از پیشینیان ما از برای ما وارد شده است به اینکه او حلال کرده است از برای ما چیزی را که کسی غیر از او حلال نکرده است پس ما او را متابعت کردیم، حضرت فرمود: چنین است که چون اخباری از برای شما آمده است و به شما رسیده است متابعت کرده اید پیغمبر خود را؟ عرض کرد: بلی، فرمود: سایر امم گذشتگان هم اخباری به ایشان رسیده است به آنچه که آوردند پیغمبران و آنچه آورد موسی و عیسی و محمد علیهم السلام، پس چیست عذر شما در اقرار نکردن از برای ایشان زیرا که اقرار شما بر زردشت از جهت خبرهای متواتره است که آورد چیزی را که غیر او نیاورده. (هر بذ) در همین جا از کلام منقطع شد و دیگر چیزی نیاورد. پس حضرت رضا علیه السلام فرمود: ای قوم! اگر در میان شما کسی باشد که مخالف اسلام باشد و بخواهد سؤال کند، سؤال کند بدون شرم و خجالت، پس برخاست عمران صابی و او یکی از متکلمین بود، گفت: ای عالم و دانای مردم! اگر نه آن بود که خود خواندی ما را به سؤال کردن و چیز پرسیدن من اقدام نمی کردم در سؤال از تو، پس به تحقیق که من در کوفه و بصره و شام و جزیره رفته ام و متکلمین را ملاقات نموده ام هنوز به کسی برخوردی که از برای من ثابت کند و احدی را که غیر او نباشد و قائم باشد به وحدانیت خود آیا اذن می دهی که از تو سؤال کنم؟ حضرت فرمود که اگر در این جمعیت عمران صابی باشد تو هستی؟ عرض کرد: بلی منم عمران. حضرت فرمود: سؤال کن ای عمران ولی انصاف پیشه کن و پرهیز از کلام سست و تباه و جوز، گفت: ای سید و آقای من! سوگند به خدا که من اراده ندارم مگر آنکه از برای من ثابت کنی چیزی را که در آویزم به آن و از آن نگذریم، حضرت فرمود: سؤال کن از آنچه بر تو آشکار و ظاهر است. پس مردم ازدحام و جمعیت نموده و بعضی به بعضی منضم شدند، عمران گفت: خبر بده مرا از کائنات اول و از آنچه خلق کرده، حضرت فرمود: سؤال کردی پس فهم کن جواب آن را. مؤلف گوید: که حضرت جواب او را مفصل فرمود، او دیگر بار سؤال کرد حضرت جواب داد، و هکذا در کلام طولانی که نقل آن منافی است با وضع کتاب تا آنکه وقت نماز رسید، عمران عرض کرد: ای مولای من! مسأله مرا قطع مکن همانا دل من رقیق و نازک شده، به این معنی که نزدیک است مطلب بر من معلوم شود و اسلام آورم. حضرت فرمود: نماز می گزاریم و برمی گردیم! پس آن جناب و مأمون از جا برخاستند و آن

حضرت در داخل خانه نماز گزارد و مردم در بیرون پشت سر محمد بن جعفر نماز گزارند، پس حضرت و مأمون بیرون آمدند و حضرت به مجلس خود عود فرمود و عمران را طلبید و فرمود: سؤ ال کن ای عمران! پس عمران سؤ ال کرد و حضرت جواب داد و پیوسته او سؤ ال می کرد و حضرت جواب می فرمود تا آنکه فرمود به عمران: (اَفْتَهِمْتَ يَا عِمْرَانُ؟ قَالَ: نَعَمْ يَا سَيِّدِي! قَدْ فَهَمْتُ وَ اَشْهَدُ اَنَّ اللّٰهَ تَعَالٰی عَلٰی مَا وَّصَفْتَهُ وَحَدَّثَهُ وَ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ الْمُبْعُوْثُ بِالْهَدٰی وَ دِيْنُ الْحَقِّ. ثُمَّ خَرَّ سَاجِدًا نَحْوَ الْقِبْلَةِ وَ اَسْلَمَ)؛ عمران شهادتین بر زبان راند و افتاد به سجده رو به قبله و اسلام آورد.

راوی حسن بن محمد نوفلی گوید که چون متکلمین نظر به کلام عمران صابی نمودند و حال اینکه او مردی جدلی بود که هرگز کسی حجت او را قطع نکرده بود دیگر احدی از علمای ادیان و ارباب مقالات نزدیک حضرت نیامد و از چیزی از آن جناب سؤ ال نشد و شب درآمد پس مأمون و حضرت رضا علیه السلام برخاستند و داخل منزل شدند و مردم متفرق شدند و من با جماعتی از اصحاب بودم که محمد بن جعفر فرستاد و مرا احضار نمود، من نزد او حاضر شدم. گفت: ای نوفلی! دیدی گفتگوی رفیق خود را، به خدا سوگند که گمان نمی کنم هرگز علی بن موسی علیه السلام درآمده باشد در چیزی از این مطالب که امروز بیان کرد و معروف نبوده نزد ما که در مدینه تکلم کرده باشد یا اصحاب کلام نزد او جمع شده باشند. من گفتم که حاجیان نزد او می آمدند از مسائل حلال و حرام خود می پرسیدند و او جواب آنها را می داد و بسا بود که نزد او می آمد کسی که با او محاجه می کرد. محمد بن جعفر گفت: ای ابومحمد! من بر او می ترسم که این مرد، یعنی مأمون بر او حسد برد و او را زهر دهد یا اینکه در بلیه ای او را گرفتار کند، تو به او اشاره کن که خود را از امثال این سخنان نگاه دارد و اینگونه مطالب نفرماید. من گفتم: از من قبول نمی کند و مراد این مرد (یعنی مأمون) امتحان او بود که بداند نزد او چیزی از علوم پدران او هست یا نه؟ گفت: به او بگو که عمویت کراهت دارد دخول ترا در این باب و دوست دارد که خود را نگاه داری کنی از این چیزها به جهاتی چند.

راوی گوید: چون به منزل حضرت رضا علیه السلام رفتم خبر دادم آن حضرت را به آنچه عمویش محمد بن جعفر گفته بود. حضرت تبسم کرده فرمود: خداوند حفظ فرماید عمویم را خوب می دانم به چه سبب کراهت دارد این سخنان مرا، پس فرمود: ای غلام! برو به سوی عمران صابی و او را بیاور نزد من، گفتم: فدایت گردم! من می دانم جای او را نزد بعضی از اخوان ما از شیعیان است. فرمود: باکی نیست مال سواری ببرید و او را بیاورید، من رفتم و او را آوردم حضرت او را ترحیب کرد و جامه طلبید و او را خلعت داد و مال سواری به او مرحمت نمود و ده هزار درهم طلبید و به او عطا فرمود. من گفتم: فدایت گردم! به جا آوردی فعل جدت امیرالمؤمنین علیه السلام را، فرمود: این چنین دوست می داریم ما. پس امر فرمود شام حاضر کردند، مرا نشانید در طرف راست خود و عمران را نشانید در طرف چپ خود، چون از خوردن طعام فارغ شدیم فرمود به عمران برو

خدا یارت باد و صبح نزد ما حاضر شو تا ترا اطعام کنیم به طعام مدینه و بعد از این عمران چنین بود جمع می گشتند به نزد او متکلمون از اصحاب مقالات و با او تکلم می کردند و او امر ایشان را باطل می کرد تا آنکه از او اجتناب و دوری نمودند، و مأمون ده هزار درهم به عمران عطا کرد و (فضل) هم مقداری مال و اسب سواری به او داد و حضرت رضا علیه السلام او را متولی موقوفات بلخ نمود پس عطای بسیار به او رسید.

امام رضا(ع) و دعبل

اباصلت هروی حکایت کند: روزی دعبل خزاعی شاعر اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام - در شهر مَزُو به محضر مبارک امام علی بن موسی الرضا علیهما السلام شرفیاب شد و اظهار داشت: یاابن رسول الله! قصیده ای در شائن و عظمت شما اهل بیت، سروده ام و علاقه مندم آن را در محضر شما بخوانم؟ امام علیه السلام فرمود: بخوان. پس دعبل خزاعی قصیده خود را در حضور مبارک حضرت آغاز کرد؛ و چون به این شعر رسید: می بینم که حقوق و شئون اهل بیت در بین غیر صاحبانش تقسیم گشته، و دست ایشان از تمامی حقوق، قطع و خالی گشته است. امام علیه السلام شروع به گریستن نمود؛ و پس از لحظه ای فرمود: راست گفتی، ای خزاعی! حقیقت را بیان کرده ای.

و چون دعبل، این شعر را سرود: هنگامی که در تنگ دستی قرار گیرند و جهت احقاق حق خویش به غاصبین مراجعه نمایند، آن ها از پرداخت هرگونه کمکی امتناع می ورزند و ایشان دست خالی خواهند بود. حضرت دست های مبارک خود را به هم می فشرد و کف دست پشت و رو می نمود و می فرمود: آری، به خدا سوگند، تمامی آن ها را قبضه و غصب کرده اند.

و هنگامی که این شعر را خواند: همانا من در دنیا از روزگار آن وحشت داشته ام؛ ولیکن امیدوارم بعد از مرگ به جهت علاقه و محبت به شما اهل بیت در امنیت و آسایش قرار گیرم. حضرت فرمود: ای دعبل! خداوند متعال تو را از سختی ها و شداید قیامت در امان دارد.

و همین که به این شعر رسید: و قبر نفس زکیه یعنی؛ امام موسی کاظم علیه السلام در بغداد است، خداوند متعال او را در عالی ترین غرفه ها و مقامات آخری جای داده است. امام علیه السلام اظهار نمود: آیا مایلی دو قصیده هم من بسرایم و بر اشعارت افزوده شود؟ دعبل خزاعی عرضه داشت: بلی، یاابن رسول الله! پس حضرت رضا علیه السلام چنین سرود: و قبر دیگری در طوس خواهد بود، که چه ظلم ها و مصیبت هائی را متحمل شده و درونش را از زهر جفا به آتش کشیده اند که تا روز محشر سوزان است. و خداوند، حجت خود یعنی؛ امام زمان عجل الله تعالی فی فرجه الشریف را می فرستد و تمام ناراحتی ها و اندوه ما اهل بیت را برطرف می گرداند. بعد از آن، دعبل خزاعی سؤال کرد: این قبر از چه کسی است، که در طوس مدفون می گردد؟! حضرت در پاسخ فرمود: قبر خود من می باشد، و طولی نخواهد کشید که طوس محل تجمع شیعیان و زواری من گردد. پس هرکس مرا در غریبی طوس با معرفت زیارت نماید، آمرزیده شود و در قیامت با من محشور خواهد شد.

سپس امام علیه السلام به دعبل فرمود: لحظه ای درنگ کن و از جای حرکت منما. و آن گاه حود حضرت وارد اندرون منزل شد؛ و پس از گذشت لحظاتی، خادم وی بیرون آمد و مقدار صد دینار تحویل دعبل خزاعی داد و اظهار داشت: سرور و مولایم فرمود: این پول ها را خرجی راه خود قرار بده. دعبل عرضه داشت: به خدا سوگند، که من برای پول نیامدم؛ و درهم ها را برگرداند و گفت: اگر ممکن است لباسی از لباس های حضرت به من داده شود، پس چون خادم آن درهم را خدمت امام علیه السلام برد؛ و حضرت همان مقدار پول را با يك لباس مخصوص از لباس های خود را برای دعبل ارسال نمود.

پس از آن که دعبل - ضمن جریانات مهمی که در مسیر راه برایش اتفاق افتاد - به منزل خویش وارد شد، کنیزی داشت که بسیار مورد علاقه اش بود، چشمش نابینا گشته و تمام پزشکان از معالجه و درمان آن عاجز و ناامید بودند، لذا مقداری از آن لباس حضرت را بر صورت و چشم های کنیر مالید، که به برکت آن بلافاصله کنیز، بینائی خود را باز یافت ...

دعبل گوید پس من به آن حضرت گفتم که توقع آن داشتم که از جامه های بدن مبارک خود جامه ای به من کرم نمایی تا در وقت مردن کفن خود سازم، فرمودند که چنین کنم و به من جامه ای بخشیدند که خود آن حضرت آن حضرت را استعمال نموده بودند و منشفه لطیف نیز شفقت فرمودند و فرمودند که این را نگاه دار که به برکت آن مصون و محفوظ خواهی بود و بعد از آن فضل بن سهل ذوالریاستین که وزیر مأمون بود صله ای نیکو به من داد، اسب ترکی راهوار با زین و یراق به من فرستاد.

و چون مدتی برآمد معاودت عراقی در خاطر جلوه گر آمد در اثنای راه بعضی از قطاع الطريق بر ما بیرون آمدند و مرا و رفیقان مرا تمامی غارت کردند چنانکه بر بدن من غیر کهنه قبائی نگذاشتند و من تأسف بر هیچ چیز اسباب خود نمی خورم الا بر آن جامه و منشفه که حضرت به من انعام فرمودند و تفکر می کردم در آن سخن که به من گفته بودند که این جامه و منشفه را حفظ کن که به برکت آن محفوظ خواهی بود.

که ناگاه یکی از گروه حرامی بر همان اسب که فضل بن سهل ذوالریاستین به من داده بود سوار شده نزدیک من آمد و این مصرع شعر مرا بخواند که (مدارس آیات خلت من تلاوة) به گریه افتاد

و چون من این حالت از او مشاهده کردم تعجب نمودم که در آن میان شخصی شیعی دیدم و بنابراین طمع در استرداد جامه و منشفه حضرت امام نموده به آن شخص گفتم که ای مخدوم! این قصیده از کیست؟

گفت: تورا با این قصیده چه کار است؟

گفتم: این پرسش من سببی دارد که ترا از آن خبر خواهم کرد،

گفت: این قصیده را شهرت او نسبت به صاحبش بیش از آن است که مخفی ماند.

گفتم: او کیست؟

گفت: دعبل بن علی شاعر آل محمد علیهم السلام جزاء الله خیرا.

پس گفتم: والله! دعبل منم و این قصیده از من است، آن شخص از جای درآمده گفت: این چه سخن دور از کار است که می گوئی؟ گفتم: از اهل قافله تحقیق نمائید. پس بفرستاد و جمعی از اهل قافله را حاضر ساخت و از حال من سؤال نمود، همگی گفتند که این دعبل بن علی الخزاعی است چون مرا به یقین دانست که دعبلم، گفت: جمیع مال اهل قافله را به جهت خاطر تو بخشیدم آنگاه منادی ندا کرد در میان اصحاب خود تا جمیع اموال ما را دادند و ما را بدرقه شده به محل امن رسانیدند و سر آنچه حضرت امام علیه السلام از آن خبر داده بود به ظهور رسید و جمیع قافله به برکت جامه و منشفه آن حضرت مأمون ماندند.

و در کتاب (عیون اخبار الرضا علیه السلام) مذکور است که چون دعبل از این ورطه خلاصی یافت و به شهر قم رسید شیعیان قم به نزد او آمدند و از او التماس خواندن قصیده مذکور نمودند دعبل ایشان را همراه خود به مسجد جامع برد و بر منبر رفت و قصیده را بر ایشان خواند و اهل قم مال و خلعت بسیار بر او نثار کردند آنگاه چون خبر جبه مبارک آن حضرت که به دعبل داده بود به گوش اهل قم رسید از او التماس نمودند که آن را به هزار دینار به ایشان بفروشد، دعبل از آن امتناع نمود. دیگر باره التماس نمودند که پاره ای از آن را به ایشان به هزار دینار بفروشد آن نیز درجه قبول نیافت و چون دعبل از قم بیرون رفت بعضی از جوانان خود را که به آن نواحی بودند خود را به او رسانیدند و جبه را به زور از او گرفتند. دعبل به قم باز گردید و از اهل آنجا التماس نمود که جبه را به او بدهند آن جوانان از او امتناع نمودند و امثال امر مشایخ و اکابر خود نکردند، لاجرم دعبل را گفتند جبه به دست تو نمی آید همان هزار دینار را بگیر، دعبل قبول نکرد و آخر چون از آن نوید گردید التماس کرد که پاره ای از آن جبه را به او دهند، آن جماعت قبول این معنی نموده پاره ای از آن جبه با هزار دینار به او دادند.

دعبل به وطن خود معاودت نمود، چون به وطن رسید دید که دزدان خانه او را بالتمام غارت کرده اند و چون در وقت مفارقت از حضرت امام رضا علیه السلام آن حضرت صره ای مشتمل بر صد دینار نیز به او داده بودند و فرموده بودند که این را نگاه دار که به آن محتاج خواهی شد دعبل آن را به شیعیان عراق هدیه نمود و در عوض هر دینار صد درهم به او دادند چنانچه از آن صره ده هزار درهم به دست او آمد و مقارن این حال چشم جاریه دعبل که با او محبت عظیم داشت رمد عظیم پیدا کرد و طبیبان را بر سر او حاضر ساختند چون در چشم او نظر کردند گفتند که چشم راست او معیوب شده است و ما علاج او نمی توانیم نمود و چشم چپ او را معالجه می کنیم و امیدواریم که خوب شود. دعبل از این سخن غمناک شد و کلفت بسیار یافت تا آنکه پاره جبه حضرت امام رضا علیه السلام که همراه داشت او را به یاد آمد آنگاه آن را بر چشم جاریه مالید و چشم او را از اول شب به عصابه ای از آن بست چون صبح شد به برکت آن چشمهای او بهتر از ایام سابق شد.

بخش هفتم یاران ایرانی امام رضا(ع)

سابقه تشیع در میان ایرانیان به دوران رسول اعظم الهی می‌رسد. با آنکه دوران پیشوایان پاک شیعه به لحاظ حاکمیت دشمنان کینه توز اسلام و اهل بیت از سیاهترین بسترهای تاریخ تشیع به شمار می‌آید. اما بهره‌های علمی و معنوی ایرانیان از رهبران معصوم و یاری آنان در مآخذ تاریخی چشمگیر است. این ریشه اعتقادی که برگرفته از حس حقجویی و آزاد منشی ایرانی است، چنان استقبالی را از امام رضا علیه السلام در شهرهای ایرانی به نمایش گذاشته است. که در بستر تاریخ به عنوان یک سند افتخار جاویدان خواهد ماند. وصف یاران ایرانی امام رضا و حتی آوردن نام همه آنان در یک نوشتار دشوار است. از این رو در این نوشته به معرفی آن دسته از یاران ایرانی حضرت امام رضا علیه السلام که آغاز نامشان با حرف الف باشد، به گونه ای کوتاه بسنده میشود.

ابراهیم بن محمد همدانی - مولی همدانی

معروفیت او به این نام از آن روست که حضرت امام رضا علیه السلام در نوشته از وی به مولی همدانی یاد میکنند. وی از دل‌باختگان امامت و ولایت به شمار می‌آید؛ زیرا نام مولی همدانی در زمره یاران سه معصوم دیده میشود. و این افتخاری است که او را از دیگر همگنان خود برجسته می‌سازد. پس از شهادت امام رضا علیه السلام از امام جواد علیه السلام بهره می‌برد. و پس از آن حضرت نیز در گروه یاران امام علی النقی علیه السلام جای می‌گیرد. ابراهیم بن محمد در زمره وکلای امام هادی علیه السلام است. او چهل بار به زیارت خانه خدا می‌رود. کشتی در کتاب رجال خود، در ذیل أحمد بن اسحاق تصریح دارد که محمد بن مسعود، علی بن محمد، محمد بن أحمد، محمد بن عیسی، ابو محمد رازی و أحمد بن ابوعبدالله برقی، برخی دیگر، همگی از ابراهیم بن محمد همدانی و ایوب بن نوح و أحمد بن ضمره و احمد بن اسحاق به عنوان ثقة یاد میکنند. همچنین در ذیل سخن از ابراهیم بن محمد همدانی مینویسد: حدیث کرد برایم أحمد بن محمد، از ابراهیم بن محمد همدانی که گفت: حضرت ابوجعفر - امام جواد به پدرم نوشت که برای ایشان توطئه ای که سمیع - (از دشمنان تشیع) در حقم مرتکب می‌گردد «بنویسم» برای حضرت نوشتیم. امام با خط مبارک خود برای من نوشتند: «اندوهگین مباش، خداوند تو را در برابر ستمکاران یاری میکند، من نیز تو را به یاری پروردگار بشارت میدهم. پاداش معنویت هم نزد خداوند کریم محفوظ است. پس آفریدگارت را فراوان ستایش نما و هرگز از یادش غافل مباش».

ابراهیم بن اشعری قمی

وی نخست پروانه شمع وجود موسی بن جعفر است. پس از شهادت آن حضرت در زمره یاران امام علی بن موسی الرضا علیه السلام در می‌آید و نزد حضرتش به کسب دانش و تهذیب نفس می‌پردازد.

او از ویژه عالمانی است که پرورش شخصیت او مرهون تلاش امام معصوم می‌باشد و برای همین از هردو بزرگوار روایت میکند. با همکاری برادرش فضل بن محمد کتابی مینویسد که حسن بن علی بن فضال از آن روایت مینماید.

ابراهیم بن ابی محمود خراسانی، معروف به مولی خراسانی

از این رو که ایرانی است و هم شخصیتی برجسته دارد. در کشورهای عربی به مولی خراسانی شناخته میشود. از یاران موسی بن جعفر علیه السلام شمرده میشود. اما پس از شهادت آن حضرت در صف یاران امام علی بن موسی الرضا علیه السلام قرار میگیرد. عالمانی چون نجاشی و شیخ طوسی موثقش میخوانند. کتابی هم داشته که أحمد بن عیسی آن را روایت میکند.

ابراهیم بن سلام نیشابوری (ابن سلامه)

وی راوی حدیث و از وکلای امام به شمار می آید. برخی صلاحیتش را انکار میکنند و برای همین نیز به سمت وکالتش از سوی امام هم به دیده تردید مینگرند. حدیثش را هم معتبر نمیدانند. اما بزرگانی چون شیخ طوسی، علامه حلی، نه در صلاحیتش تردید دارند، و نه اعتبار روایتش، وکالتش از سوی امام را نیز تایید میکنند و سمت وکالت از جانب معصوم را بر صلاحیت و درستی گفتارش دلیل میآورند.

بی شک ابراهیم بن سلام (سلامه) نیشابوری در زمره یاران فرهیخته امام رضا علیه السلام است، زیرا غالب سخنان منفی که درباره شخصیت‌های برجسته شیعی در تاریخ اسلام به چشم می‌آید، بر اساس شایعات و انگیزه های سیاسی دشمنان اهل بیت رخ مینماید. با کمی ژرف بینی در تاریخ روشن میشود که شخصیت های شیعی هرچه برجسته تر و در خدمت به اهداف اهل بیت: به توفیقاتی فزونتر دست یابند، تبلیغات دشمنان نیز در تخریب چهره آنان حجم و گسترش بیشتر خواهد داشت.

ابو خالد سجستانی

از یاران امام رضا علیه السلام، راوی حدیث است. شیخ طوسی بر این مطلب تأیید دارد. چون شهادت حضرت موسی بن جعفر علیه السلام در زندان هارون مظلومانه و محرمانه رخ مینماید. نخست بسیاری از شیعیان و حتی نزدیکان امام شهادتش را باور نمیکنند. اما با گذشت زمان هریک از راهی شهادت امام را به عنوان یک واقعیت تلخ میپذیرند به جزگروهی که در آرزوی رسیدن به رفاه و لذایذ دنیا با اموال و جواهرات شرعی، در دام نیرنگ حکومت عباسی گرفتار می‌آیند و امامت امام هشتم را انکار مینمایند. بقیه نزد امام رضا علیه السلام میروند و به امامتش ایمان میآورند. از این رو عدم پذیرش شهادت امام کاظم علیه السلام از سوی یاران خالص آن بزرگوار را میتوان دلیل بردید باز و ذهن کاوشگر آنان دانست، نه تردید در امامت امام رضا علیه السلام شیخ ابوالعباس کشی نیز، ابو خالد سجستانی را در زمره همین دسته از یاران امام معرفی کرده و نقل میکند که ابو خالد سجستانی به گمان اینکه امام موسی بن جعفر علیه السلام زنده است. به جمع واقفیه میپیوندد و سپس با بهره از دانش ستاره شناسی که بی شک نزد امام آموخته است، به شهادت امام کاظم علیه السلام یقین مینماید و در صف یاران امام رضا علیه السلام در می‌آید.

ابوطاهر بن حمزة بن اليسع قمی

او ثقة و راوی حدیث است. نجاشی او را از یاران امام رضا و راوی حدیث آن حضرت میدانند.

أحمد بن عامر

یار فرهیخته امام رضا علیه السلام است. جد بزرگوارش «وهب بن عامر» از مردان جاوید تاریخ تشیع به شمار میاید. به سال ۶۱ هجری دریاری امام حسین علیه السلام به شهادت میرسد. أحمد بن عامر راوی حدیث نیز هست، پسرش عبدالله بن أحمد از وی روایت میکند.

ادریس بن عبدالله اشعری قمی

دانشمند و دارای کتاب است. از زکریا حسین بن عثمان و برادرش عبدالملک از او روایت میکنند. دانش او مرهون بهره گیری از حضرت امام صادق علیه السلام، امام کاظم علیه السلام و امام رضا علیه السلام است. بیشک فردی که دانش خود را از سه معصوم آموخته باشد. در گفتار ثقة و در رفتار و کردار نیز قابل الگوگیری است.

ادریس بن حسین اشعری قمی

این راوی ثقة شمرده میشود. نزد امام رضا علیه السلام شرفیاب میگردد و به فراگیری دانش میپردازد و از آن حضرت روایت میکند.

ادریس بن یقین

وی اهل خراسان و از یاران امام رضا علیه السلام است. پیش از امام رضا علیه السلام نیز چندی به محضر حضرت موسی بن جعفر علیه السلام میرسد و از آن حضرت بهره میگیرد. اما بیشترین دوران بهره گیری او نزد امام رضا علیه السلام است. شیخ طوسی هم او را در شمار یاران ابوالحسن علیه السلام نام میبرد.

اسحاق بن ابراهیم حنینی

در شمار یاران امام رضا علیه السلام است، توسط حسن بن سعید اهوازی نزد هشتمین پیشوای شیعیان میرسد و از آن حضرت بهره علمی و معنوی میبرد. در زمره روات حدیث است. از امام رضا علیه السلام روایت میکند. علی بن مهزیار اهوازی و پسرش حسن بن علی اهوازی از او روایت میکنند. برخی وثاقتش را تایید میکنند.

اسحاق بن آدم

از شیفتگان علی بن موسی الرضا علیه السلام در شهر قم به شمار میرود. کتابی هم داشته که در حال حاضر در دست نیست. محمد بن ابی الخطاب آن را روایت میکند. به گفته ابوالعباس فضل بن حسان دالانی، کتاب اسحاق ابن آدم، مورد نقل محمد بن الحسین بن ابی الخطاب نیز هست.

ادریس بن زید

یار امام رضا علیه السلام، جلیل القدر و درست گفتار است. شیخ صدوق در کتاب من لایحضره الفقیه به دو طریق از او روایت میکند.

منابع این قسمت:

۱. کشف الغمه، علی بن عیسیٰ اربلی، ج ۲، ص ۳۰۸.
۲. خلاصة الاقوال، علامه حلی، ص ۲ علیه السلام ۷.
۳. قاموس الرجال، شیخ محمدتقی ششتری، ج ۱، ص ۱۸۹.
۴. جامع الروات، ج ۲، ص ۲۱؛ التحرير الطاووسی، شیخ حسن (صاحب معالم)، ص ۱ علیه السلام؛ ایضاً الاشتباه، علامه حلی، ص ۲ علیه السلام ۷.
۵. اعیان الشیعه، محمد امین، ج ۲، ص ۲۲۴.
۶. الفهرست، شیخ طوسی، ص ۴۱.
۷. اختیار معرفة الرجال، کشی، ص ۵۵۴؛ اعیان الشیعه، ج ۲، ص ۲۰۳.
۸. التحرير الطاووسی، ص ۲۱؛ کتاب الرجال، ابن داود حلی، ص ۴۸.
۹. رجال نجاشی، ص ۲۵؛ الفهرست، شیخ طوسی، ص ۴۱.
۱۰. رجال شیخ طوسی، ص ۳۶۱؛ رجال علامه حلی، ص ۴؛ جامع الرواة، ج ۱، ص ۲۱.
۱۱. رجال طوسی، ص ۳۹۶؛ اختیار معرفة الرجال، ص ۶۱۴.
۱۲. رجال الطوسی، ص ۳۹۶؛ اختیار معرفة الرجال، ص ۶۱۴؛ اعیان الشیعه، ج ۲، ص ۳۴۶؛ معجم رجال الحديث، ج ۱، ص ۲۱.
۱۳. رجال نجاشی، ص ۳۱۸؛ جامع الروات، ج ۲، ص ۳۹۶.
۱۴. رجال نجاشی، ص علیه السلام ۳؛ رجال شیخ طوسی، ص ۳۶۵.
۱۵. جامع الروات، ج ۱، ص ۵۱؛ رجال ابن داود، ص ۳۸؛ معجم رجال الحديث، ج ۲، ص ۱۲۸.
۱۶. الفهرست، ص ۴۲؛ رجال نجاشی، ص ۸۴؛ جامع الروات، ج ۲، ص ۲۵.
۱۷. رجال ابن داود، ص ۴ علیه السلام؛ معجم رجال الحديث، ج ۲، ص ۱۴؛ جامع الروات، ص علیه السلام ۷.
۱۸. رجال شیخ طوسی، ص ۳۹۸.
۱۹. جامع الروات، ج ۱، ص علیه السلام ۸؛ معجم رجال الحديث، ج ۳، ص ۱۵.
۲۰. رجال شیخ طوسی، ص ۳۹۸؛ اختیار معرفة الرجال، ص ۵۵۲؛ معجم رجال الحديث، ج ۳، ص ۳۴.
۲۱. الفهرست، ص ۱۵؛ رجال ابن داود، ص ۵۴.
۲۲. رجال النجاشی، ص ۵۳؛ معجم رجال الحديث، ج ۳، ص ۳۰.
۲۳. جامع الروات، ج ۱، ص ۳۶.
۲۴. معجم رجال الحديث، ج ۳، ص ۱۰.

غلامحسین صمیمی

کلیه حقوق برای پایگاه حوزه نت محفوظ است

بخش هشتم اماکن تاریخی مذهبی مشهد

آرامگاه خواجه ربیع

«ربیع بن خثیم» مشهور به خواجه ربیع از شخصیت‌های اسلامی واز جمله تابعین است که به زهد مشهور بوده است. بقعه او در وسط باغی با گنبدی مرتفع قرار دارد. تاریخ ساختن آن مربوط به قرن ۱۱ ق و از بناهای دوره صفوی است. وفات خواجه ربیع را سال ۶۳ ق ذکر کرده اند. داخل بقعه دو کتیبه به خط «علیرضا عباسی» نوشته شده است.

این آرامگاه در شمال غربی مشهد واقع است و با بلواری به مرکز شهر متصل می شود. آرامگاه منسوب به خواجه ربیع بن خثیم معروف به خواجه ربیع از تابعین و زهاد ثمانیه و یاران صمیمی ابن مسعود، صحابی بزرگ پیامبر اسلام است. خواجه ربیع در عهد خلافت حضرت علی (ع) مدتی در ری می زیسته و در سال ۶۱ یا ۶۳ ق. وفات یافته و در محل کنونی که به قولی محل سکونت او بوده مدفون شده است. تاریخ بنای بقعه که اکنون در وسط باغی بزرگ و مشجر قرار دارد، به سال ۱۰۲۴ ق. و عهد شاه عباس صفوی می رسد. این بنا چندین بار مرمت شده و اطراف مرقد و حجره های احداث شده در چهار ضلع باغ، محل دفن اموات است.

نمای بیرونی آرامگاه و داخل ایوان ها با کاشی های معرق و هفت رنگ زیبا تزیین شده و در داخل بنا، ازاره ها به ارتفاع ۱/۹۰ متر با کاشی دوره صفوی و بقیه بنا تا رأس گنبد داخلی با نقاشی هایی به شکل اسلیمی و گل های ختایی و نقش های دیگر مثل نقش طاووس و کتیبه های گچی به رنگ سفید با زمینه لاجوردی به خط علیرضا عباسی تزیین شده است. این مکان به عنوان یکی از آرامگاههای قدیمی و قبرستان عمومی متصل به شهر با فضای سرسبز و امکانات بهداشتی مورد توجه زائران و مجاوران است. مقبره خواجه ربیع بنای با شکوه و زیبایی واقع در باغی وسیع و مصفاً بر کناره راست کشف رود در حاشیه شمالی شهر مشهد است. مقبره دارای گنبدی به ارتفاع ۱۸ متر با ساقه ای بلند بر روی بنایی چهار ایوانی است که در بیرون هشت ضلعی مینماید. گنبد بنا دو پوششه و پوشیده از کاشیهای زیبای فیروزه ای است. درون بنا هم مزین به نقاشیهای طلایی رنگ و افخرایی چشم نواز است.

مقبره خواجه که به «خواجه ربیع» شهرت دارد در انتهای خیابانی به همین نام واقع و پس از حرم حضرت رضا علیه السلام از زمره پر زائر ترین زیارتگاههای شهر مشهد است.

روستایی که باغ آرامگاه خواجه در آن واقع شده «حسین آباد خواجه ربیع» نام دارد و از جمله موقوفات مزار خواجه میباشد. اداره باغ و مزار خواجه ربیع در قرن اخیر بر عهده آستان قدس رضوی است، در حالی که پیش از آن متولی خاص داشته است. در وقف نامه قابل تأملی که از مدرسه پریزاد مشهد با تاریخ ۸۲۳ قمری باقی است، بانی آن مدرسه (پریزاد خانم) از اعقاب خواجه ربیع معرفی شده است. باغ خواجه ربیع یکی از قبرستانهای مهم شهر مشهد میباشد. جد قاجارها (فتحعلی خان) نیز که در سال

۱۱۳۹ قمری توسط نادرقلی افشار در همان باغ کشته شده در زیر گنبد مقبره خواجه مدفون است، بدین سبب در دوره قاجاریه توجه ویژه ای به این مزار میشده است.

ربیع ابن خثیم، مشهور به خواجه ربیع، از طایفه بنی اسد و ساکن کوفه، از زمره زهاد هشتگانه صدر اسلام و تابعین (کسانی که صحابه پیامبر را درک کرده اند) همچنین از یاران و سرداران حضرت علی علیه السلام بوده است. وی ضمن ارادت به حضرت علی علیه السلام ظاهراً از خویشان معاویه بن ابوسفیان هم بوده است، بنابراین در سالهای پایانی خلافت حضرت علی علیه السلام و بروز اختلاف میان ایشان و معاویه، به قصد انزوا و دوری از نزاع طرفین عراق را به قصد ایران و خراسان ترک کرده است. او در سالهای پایانی عمر ساکن شهر نوغان (مرکز ولایت توس در آن زمان) شده، و بالاخره در سال ۶۳ قمری یا به روایتی ضعیف در سال ۶۱ درگذشته و در یک فرسنگی شمال نوغان، که اینک مزار اوست، مدفون شده است.

با توجه به زمان درگذشت خواجه، وی از زمره قدیمی ترین رجال مدفون در پیرامون شهر کنونی مشهد است. مدفن او طی چهارده قرن گذشته همواره محلی شناخته شده و محترم و زیارتگاه عموم مسلمانان، اعم از شیعه و سنی بوده است.

مشهور است که حضرت رضا علیه السلام هنگام سفر به خراسان در سالهای ۲۰۰ تا ۲۰۳ قمری قبر خواجه را زیارت کرده است. در سال ۹۱۵ قمری هم که شیبک خان ازبک (سنی مذهب) پس از برانداختن تیموریان و تصرف هرات عازم مشهد شد مزار خواجه را که «بر یک فرسخی مشهد مقدس» قرار داشت زیارت کرد. شاه عباس صفوی نیز در اوایل سده یازده قمری با توصیه و مشورت شیخ بهایی دستور احداث مقبره ای با شکوه برای خواجه را صادر کرد. اساس بنای فعلی مقبره خواجه ربیع همان است که در سالهای ۱۰۲۶ تا ۱۰۳۱ قمری به امر شاه عباس و با سرپرستی یکی از سادات رضوی مشهد به نام «میرزا افلغ» احداث شده است. دو کتیبه زیبا با تاریخهای ۱۰۲۶ و ۱۰۳۱ قمری در داخل گنبد و ساقه خارجی آن به خط علیرضا عباسی سالهای احداث و تزیین بنا را

خواجه اباصلت

«اباصلت هروی» مشهور به «خواجه اباصلت»، خادم حضرت رضا (ع) متوفی به سال ۲۳۶ هجری قمری می باشد. مدفن وی در کنار جاده مشهد، فریمان در فاصله ۱۰ کیلومتری مشهد واقع شده است. این آرامگاه در فاصله ۱۲ کیلومتری جنوب شرقی مشهد در حاشیه جاده مشهد - فریمان واقع است و به عنوان یکی از مزارات مهم مشهد مورد زیارت و بازدید زائران و مجاوران می باشد. عبدالسلام بن صالح هروی، معروف به خواجه اباصلت، خادم خاص حضرت امام رضا (ع) و از محدثان معروف عصر خویش بوده است. از سرگذشت خواجه اباصلت، اطلاع چندانی در دست نیست اما برخی وفات او را به سال ۲۳۶ ق. نقل کرده اند.

بنای فعلی آرامگاه در سالهای اخیر و به شکلی جدید و متفاوت بازسازی و در آن امکانات بهداشتی و رفاهی پیش بینی شده است. این بنا در گذشته محل توقف کاروان های زیارتی بوده و عده ای از عرفای

بزرگ و زهاد در قبرستان عمومی جنب بقعه مدفونند. از جمله این اشخاص درویش علی، عارف نامی قرن هشتم هجری است که به سال ۷۲۶ ق. وفات یافته است و در این محل مدفون شده است. آرامگاه زیبای خواجه اباصلت در جنوب شرق مشهد که در زمان شاه عباس صفوی و به توصیه او ساخته شده در میان باغی وسیع و چشم نواز جلوهای از ترکیب معماری و طبیعت است. آرامگاهی که در نمای بیرونی، هشت ضلعی و در داخل به شکل چهار ضلعی با گنبدی فیروزهای رنگ پیازی شکل و دوپوش ساخته شده است. فضایی که نقاشیهای طلایی رنگ گل، برگ و اسلیمی بر زینت آن افزوده و مجموعه را به زیارتگاهی با هزاران زائر و مسافر از دور و نزدیک بدل کرده است.

چند حدیث از اباصلت

ابوالصلت گفت و حدیث کرد مرا محمد بن اسحاق بن موسی بن جعفر علیه السلام از پدرش که می گفت پدرم موسی بن جعفر علیه السلام با پسران خود می فرمود که ای اولاد من! برادر شما علی بن موسی علیه السلام عالم آل محمد است از او سؤال کنید معالم دین خود را و حفظ کنید فرمایشات او را، همانا من شنیدم از پدرم حضرت جعفر بن محمد علیه السلام که مکرر به من می گفت که عالم آل محمد علیهم السلام در صلب تو است و ای کاش من او را درک می کردم همانا او همانم امیر المؤمنین علیه السلام است.

حرز شگفت انگیز امام رضا علیه السلام

و از برای این حرز حکایت عجیبی است که روایت کرده آن را ابوالصلت هروی که گفت: مولای من علی بن موسی الرضا علیه السلام روزی نشسته بود در منزل خود داخل شد بر او رسول مأمون و گفت: امیر تو را می طلبد. پس امام علیه السلام بر می خاست و مرا فرمود نمی طلبد مرا مأمون در این وقت مگر به جهت کاری سخت و به خدا که نمی تواند با من بدی کند به جهت این کلمات که از جدم رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم به من رسیده، ابوالصلت گفت: همراه امام علیه السلام بیرون رفتم نزد مأمون، چون نظر حضرت بر مأمون، نظر کرد به سوی او مأمون و گفت: ای ابوالحسن! امر کرده ام که صد هزار درهم جهت تو بدهند و بنویس هر حاجتی که داری، پس چون امام پشت گردانید مأمون نظری در قفای امام کرد و گفت: اراده کردم من و اراده کرده است خدا، و آنچه اراده کرده است خدا بهتر بوده است.

و سید بن طاوس روایت کرده از (یاسر) خادم مأمون که گفت: زمانی که وارد شد ابوالحسن علی بن موسی الرضا علیه السلام در قصر حمید بن قحطبه بیرون کرد از تن لباس خود را و داد به حمید و حمید داد به جاریه خود که بشوید آن را پس نگذشت زمانی که آن جاریه آمد و با او رقعۀ ای بود و داد به حمید و گفت یافتیم این رقعۀ را در گریبان لباس ابوالحسن علیه السلام پس حمید به آن حضرت عرض کرد: فدای تو گردم! به درستی که این جاریه یافته است رقعۀ ای در گریبان پیراهن تو، چیست آن؟ فرمود تعویذی است که آن را از خود دور نمی کنم، حمید گفت: ممکن است که ما را مشرف کنی به آن؟ پس فرمود که این تعویذی است که هر که نگاه دارد در گریبان خود دفع می

شود بلا از او و می باشد برای او حرزی از شیطان رجیم ، پس خواند تعویذ را بر حمید و آن این است :

(بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ: بِسْمِ اللَّهِ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتُ تَقِيًّا أَوْ غَيْرَ تَقِيٍّ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْبَصِيرِ عَلَى سَمْعِكَ وَ بَصْرِكَ لَا سُلْطَانَ لَكَ عَلَيَّ وَ لَا عَلَى سَمْعِي وَ لَا عَلَى بَصْرِي وَ لَا عَلَى شَعْرِي وَ لَا عَلَى بَشْرِي وَ لَا عَلَى لَحْمِي وَ لَا عَلَى دَمِي وَ لَا عَلَى مُخِّي وَ لَا عَلَى عَصَبِي وَ لَا عَلَى عِظَامِي وَ لَا عَلَى مَالِي وَ لَا عَلَى مَا رَزَقَنِي رَبِّي سَتَرْتُ بَيْنِي وَ بَيْنَكَ بِسِتْرِ النُّبُوَّةِ الَّذِي اسْتَتَرَ أَنْبِيَاءَ اللَّهِ بِهِ مِنْ سَطَوَاتِ الْجَبَابِرَةِ وَ الْفِرَاعَةِ، جِبْرَائِيلَ عَنْ يَمِينِي وَ مِيكَائِيلَ عَنْ يَسَارِي وَ إِسْرَافِيلَ عَنْ وَرَائِي وَ مُحَمَّدٌ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ إِمَامِي وَ اللَّهِ مُطَّلَعٌ عَلَيَّ يَمْنَعُكَ مِنِّي وَ يَمْنَعُ الشَّيْطَانَ مِنِّي ، اللَّهُمَّ لَا يَغْلِبُ جَهْلُهُ أَنَا تَكْ أَنْ يَسْتَفْزِنِي وَ يَسْتَحِفَّنِي ، اللَّهُمَّ إِلَيْكَ التَّجَاءُتُ ، اللَّهُمَّ إِلَيْكَ التَّجَاءُتُ ، اللَّهُمَّ إِلَيْكَ التَّجَاءُتُ)

بهشت رضا(ع)

بهشت رضا(ع) در ۱۴ کیلومتری جنوب شرق مشهد دومین گورستان مشهد بعد از گلشور است که شهدای انقلاب سال ۵۷ و شهدای جنگ تحمیلی در این گورستان دفن شده است و قطعه شهدا در وسط بهشت رضا(ع) موقعیت خاصی دارد.

و محل دفن مرحوم آیه الله حاج میرزا جواد آقا تهرانی «استاد بزرگوار مادر علم اخلاق» که بنا ب وصیت خود آن مرحوم که فرموده بودند مراد کنار شهدا دفن کنید نیز موقعیت خاصی به بهشت رضا(ع) داده است.

پدر این جانب تهیه کننده کتاب شهید حاج سید رضا باقری پور نیز در آخر قطعه شهدا در قسمت شهدای جانباز دفن است . ایشان در سال ۱۳۶۲ عازم جبهه های حق علیه باطل شدند و پس از چهار سال و نیم حضور مستمر در جبهه ها در مهر ماه سال ۱۳۶۵ در منطقه عملیاتی فاو بر اثر بمباران شیمیایی مجروح شدند و در تاریخ ۱۳۸۳/۱۰/۱۸ بر اثر مجروحیت به جمع شهدا پیوستند روح ایشان و تمامی شهدا شاد و راهشان پر رهرو باد

خواجه مراد در قبله بهشت رضا

«هرثمه بن اعین» مشهور به خواجه مراد از یاران امام رضا (ع) بوده است که در سال ۲۱۰ ه. ق وفات یافته ، و اکنون مقبره وی در ۱۴ کیلومتری جنوب شرقی مشهد در بلندیهای مشرف بر بینالود قرار گرفته است . حاج محمد علی درویش ملقب به نور علی شاه این محل را در زمان معاصر ساخته و هم تحت مراقبت و حفاظت خود قرار داده . و تعمیر نموده است . وی با این کار موجبات رفاه مسافرین را فراهم آورد . این بنا اکنون توسط اداره اوقاف و امور خیریه خراسان اداره می شود .

خواجه مراد مقابل بهشت رضا(ع) در دامنه بلندیهای مشرف بر بینالود قرار گرفته است و یکی از مراکز تفریحی شهر مشهد است .

این آرامگاه در فاصله ۱۲ کیلومتری جنوب شرقی مشهد با فاصله و در حاشیه جاده مشهد - فریمان در قبله بهشت رضا واقع شده است و جاده فرعی و آسفالت به طول ۱۴۰۰ متر ، جاده اصلی را به محدوده آرامگاه که در دامنه ارتفاعات مشرف به رشته کوه بینالود قرار دارد ، متصل می کند .

مجموعه آرامگاهی مزار خواجه مراد به صورت یک نیمدایره در کنار کوه و چشمه و میان درخت ها و بیوتات ویژه مزار محصور می باشد. چندین غرفه تابستانی و اطاق با چشم اندازهای طبیعی و مغازه های عرضه سوغاتی و نیازمندی های زائران و آب و هوای مصفا و ارتفاعات سهل الصعود ، از جمله امکانات و جاذبه های این مجموعه برای زائران و مسافران است .

مقبره خواجه در وسط بنای آرامگاه قرار دارد و دارای گنبدی هرمی به شکل پنج ضلعی است و با پوشش شیروانی زینت یافته است . سردر ایوان آرامگاه با کتیبه ای تزیین شده و دو مناره کم ارتفاع کاشی کاری شده در طرفین آن وجود داشت . این مقبره اخیراً بازسازی و توسعه داده شده است و بناهایی در اطراف آن جهت عبادت و استراحت مسافران و زائران ایجاد شده است .

نقل حکایتی ازهرثمه

از هرثمه ابن اعین روایت است که گفت : داخل شدم بر سید و مولایم یعنی حضرت رضا علیه السلام در سرای مأمون و مذکور می شد در سرای مأمون که حضرت رضا علیه السلام وفات یافته و به صحت نرسیده بود، داخل شدم و می خواستم اذن دخول بر او حاصل کنم ، در میان خادمان و معتمدان مأمون غلامی بود او را (صبیح دیلمی) می گفتند و او سید مرا از دوستان بود و در این وقت (صبیح) بیرون آمد چون مرا دید گفت : یا هرثمه ! آیا نمی دانی که من معتمد مأمونم بر سر و علانیه او؟ گفتم : بلی ، گفت : بدان مرا مأمون بخواند با سی غلام دیگر از معتمدان در ثلث اول شب رفتیم نزد او و شبش مانند روز شده بود از کثرت شمعها و پیش او شمشیرهای برهنه تیز زهر داده نهاده بود. ما را يك يك بخواند و به زبان از ما عهد و میثاق می گرفت و هیچ کس دیگر غیر ما آنجا نبود، با ما گفت این عهد بر شما لازم است که آنچه شما را بگویم بنمایید و هیچ خلاف نکنید، ما همه بر آن سوگند خوردیم . گفت : هر يك شمشیری بر می گیرد و می روید تا داخل می شوید بر علی بن موسی الرضا علیه السلام در حجره اش ، اگر او را ایستاده یا نشسته یا خفته می بیند هیچ سخن با او نمی گویید و شمشیرها بر او می نهید و گوشت و خون و موی و استخوان و مغزش را در هم آمیخته می کنید بعد از آن بساط او را بر او می پیچید و شمشیرها را به آن پاك می کنید و نزد من بیایید، و برای هر کدام از شما برای این کار که کنید و پوشیده دارید ده بدره درهم دو ضیعه منتخب یعنی مستقل خوب مقرر کرده ام و بهره و نصیب و حظ برای شما است چندانکه من زنده ام و باقیم . گفت : پس ما شمشیرها را به دست گرفتیم و بر او در حجره اش داخل شدیم دیدیم به پهلوی خوابیده بود و می گردانید طرف دستهای خود را و تکلم می کرد به کلامی که ما نمی دانستیم ، پس غلامها شمشیرها برآوردند و من شمشیر خود را نهادم و ایستاده بودم و می دیدم ، و گویا که او می دانست قصد ما را پس چیزی پوشیده بود در تن که شمشیرها بر او کار نمی کرد، پس آن بساط را بر او پیچیدند و بیرون آمدند نزد مأمون ، مأمون گفت : چه کردید؟ گفتند: به جا آوردیم آنچه گفتی یا امیر، گفت : چیزی از این وانگوید.

چون صبح طالع شد ماءمون بیرون آمد و در جای خود نشست با سر برهنه و تکه های گشاده و اظهار وفات امام علیه السلام کرد و برای تعزیه بنشست، پس برخاست پابرهنه و سر برهنه بیامد تا او را ببیند و من در پیش او می رفتم چون در حجره آن حضرت داخل شد همه ای شنید بلرزید و به من گفت نزد او کیست؟ گفتم: نمی دانم یا امیرالمؤمنین! گفت: زود بروید و ببینید، صبیح گفت: ما درون حجره شدیم دیدیم سیدم در محراب خود نشسته نماز می گزارد و تسبیح می کند. گفتم: یا امیر! اینک شخصی در محراب نماز می گزارد و تسبیح می گوید، ماءمون بلرزید پس گفت: مرا بازی دادید لعنت کند خدا بر شما، پس به من روی کرد از میان جماعت و گفت: یا صبیح! تو او را می شناسی بین کیست نماز می کند؟ پس من داخل شدم و ماءمون بازگشت و چون به آستانه در رسیدم امام علیه السلام به من گفت: یا صبیح! گفتم: لبیک یا مولای من! و بر رو افتادم، فرمود: برخیز خدای رحمت کند بر تو می خواهند که خاموش کنند نور خدا را به دهن های خود، خدا تمام کننده است نور خدا را هر چند کافران کراحت داشته باشند آن را. پس بازگشتم نزد ماءمون دیدم که رویش سیاه شده همچون شب تاریک گفت: یا صبیح! چه خبر داری؟ گفتم: یا امیرالمؤمنین! به خدا که او است در حجره نشسته و مرا بخواند و چنین و چنین گفت، صبیح گفت: پس ماءمون بندهای خود نیست و امر کرد که جامه هایش را رد کردند یعنی جامه های عزا را از تن کند و جامه های سابق خود را طلبید و پوشید و گفت: بگوئید غش کرده بود و به هوش آمد، هرثمه گفت: من شکر و حمد خدای بسیار نمودم و بر سید خود حضرت رضا علیه السلام داخل شدم چون مرا دید فرمود: یا هرثمه! آنچه صبیح با تو گفت با کسی مگو مگر کسی که خدای عز و جل دل او را امتحان کرده باشد برای ایمان به محبت ما و ولایت ما، گفتم: نعم یا سیدی، بعد از آن فرمود: یا هرثمه! ضرر نمی کند کید ایشان بر ما تا کتاب به مدت خود برسد، یعنی عمر به سر آید و اجل برسد.

پیر پالاندوز در بست پائین خیابان

مقبره یکی از عرفای شیعه مذهب «ذَهبیه» به نام شیخ محمد المقتدی کارندهی (منسوب به قریه کارده مشهد) مشهور به پیر پالاندوز، از زمره قدیمی ترین زیارتگاههای عرفانی این شهر است. این بنا در حاشیه کوچه شور در اوایل پایین خیابان قرار داشته و پس از انقلاب اسلامی به مناسبت توسعه حریم حرم کوچه شور تخریب شده و مقبره هم تخریب و مجدداً بازسازی شده است. بنای اولیه در زمان سلطنت پدر شاه عباس (سلطان محمد خدا بنده) به سال ۹۸۵ قمری ساخته شده است ذهبیه شاخه ای عرفانی از پیروان معروف گرخی و نجم الدین کبری بوده اند که از سده هفتم قمری به بعد شیوخی چون میر سید علی همدانی، خواجه اسحاق خَتَلانی و سید عبدالله برزش آبادی پیشوایی این فرقه را بر عهده داشته اند. سید عبدالله که از اعقاب امام سجاد علیه السلام و نسل بیستم وی بوده عمده عمرش را در قریه برزش آباد مشهد گذرانیده و به سال ۸۷۲ قمری درگذشته و در همان روستا مدفون شده است. از زمان سید عبدالله به بعد پیروان وی خصوصاً به ذَهبیه شهرت یافته و عمده روی به تشیع نهاده اند. ششمین قطب سلسله

ذهبیه پس از سید عبدالله برزش آبادی همین شیخ محمد کارندهی بوده است، چنان که در این باره گفته اند: هم زختلانی به عبدالله رسید ۰۰۰ برزش آبادی است آن شاه جدید ۰۰۰ شیخ رشید الدین بفدوازی دگر ۰۰۰ شیخ شاه اسفراینی برشمر ۰۰۰ شیخ حاجی محمد آمد شاه کل ۰۰۰ آن خوبشانی است یا بستان گل ۰۰۰ شیخ غلامعلی دگر من بعد او ۰۰۰ شیخ تاج الدین حسین آمد از او ۰۰۰ شیخ درویش محمد کارندهی ۰۰۰ بود خفاف آن شهنشاه ولی ۰۰۰

به اعتقاد مردم مشهد، شیخ محمد با این که از اقطاب و اولیاء الله بوده از طریق پالان دوزی یا پاره دوزی امرار معاش میکرده و دارای کراماتی بوده است، بدین سبب به گور وی احترام میگذارند و بدان اعتقاد دارند. بعضی هم گفته اند پیش از آن که پیر پالاندوز در این محل دفن شود یکی از عرفای مشهور توس به نام ابونصر سراج در اوایل سده پنجم در آن جا مدفون شده است.

گنبدخشتی چهارسوق قدیمی نوغان

نزدیک ترین مزار به مجموعه اماکن رضوی، آرامگاه محمد، معروف به گنبد خشتی است که به قولی از نوادگان امام موسی بن جعفر (ع) متوفی به سال ۸۳۲ ق. است. بنای اولیه آرامگاه را بعضی به عهد صفوی و برخی به عهد تیموریان نسبت داده اند. این بنا دارای گنبد دو پوشه و در داخل مزین به مقرنس های زیباست و به دلیل داشتن پوشش آجری و در مقایسه با گنبد طلایی امام رضا (ع) به گنبد خشتی معروف شده است. این آرامگاه در کوچه ای به همین نام، در محل چهارسوق قدیمی نوغان در فلکه طبرسی قرار دارد.

مقبره ای است متعلق به یکی از نقبای سادات موسوی شهر مشهد و از اعقاب و ذراری امام موسی بن جعفر علیه السلام به نام «امیر سلطان غیاث الدین محمد بن امیر طاهر موسوی» که در فاصله تقریباً پانصد متری شمال حرم حضرت رضا علیه السلام واقع است و از زیارتگاههای مهم این شهر میباشد. این بنا که ظاهراً در آغاز دارای گنبدی خشت پوش بوده به «گنبد خشتی» شهرت یافته است. گنبد خشتی در کوچه ای با همین نام در ابتدای خیابان طبرسی واقع است. امیر غیاث الدین در سال ۸۳۲ قمری درگذشته است. نام و نسب و زمان فوت وی بر روی سنگ قبر تاریخی و نفیس او کتیبه شده و اجدادش را تا حضرت موسی بن جعفر علیه السلام و پس از آن تا حضرت علی علیه السلام برشمرده اند.

چون نام اجداد غیاث الدین محمد در منابع تاریخی معتبر نیز ذکر شده، در صحت نسب وی تردید نیست. نیاکان او از قرن ششم تا نهم قمری اداره کننده اصلی حرم حضرت رضا علیه السلام بوده و در آبادانی آن کوشیده اند. اخلاف خاندان ایشان نیز تا زمان صفویه (قرون دهم و یازدهم قمری) از زمره نقبای سادات و بزرگان شهر مشهد بوده اند.

مقبره مشهور به گنبد خشتی احتمالاً همزمان با درگذشت سلطان محمد احداث شده و متعلق به دوره تیموری است. بنا شامل یک سرداب، چهار طاقییی چهار ایوانه بر روی سرداب و یک گنبد ساقه دار بر فراز آن است که ارتفاع گنبد از کف زمین تا نوک آن ۱۴/۹ متر میباشد. کل بنا از آجر و گچ ساخته شده و گنبد آن دو پوشه است. داخل بنا مزین به مقرنسهای گچی بسیار زیباست. دورادور زیر گنبد و اطراف

چهار ایوان هم مزین به آیاتی از سوره های ملك و واقعه به خط زیبای محقق و ثلث است. در دوره قاجار به سبب دودگرفتگی داخل بنا آن را به نوعی دیگر تزیین کرده اند، اما در سال ۱۳۸۰ تزیینات مزبور بازپیرایی شد و نقوش و کتیبه های اصلی آن تثبیت و احیا گردید.

گنبد خشتی بازدید کنندگان فراوانی از سراسر ایران و حتی کشورهای همجوار دارد. هیأت امنایی از معتمدان محلی زیر نظر اداره اوقاف و امور خیریه خراسان آن را راه میبرند و از محل نذورش به اداره آن میپردازند. درباره گنبد خشتی در بعضی منابع اطلاعات نادرستی درج شده است. متقابلاً منابع دیگری به درستی آن را معرفی کرده اند. راقم مشهدی در سال ۱۲۹۴ قمری با توجه به کتیبه سنگ قبر غیاث الدین محمد مقبره وی و اجدادش را چنین وصف کرده است:

این حریمی را که از روی شرف روح الامین - پاسبان آسا همی بر درگهش سایید جبین... هیچ میدانی چرا خیل سخن سنجان همی - یکزبان گویند کامد خوشتر از خلد برین زانکه گنج نور احمد اندر آن باشد نهان - زانکه گنز نسل حیدر اندر آن آمد دفین درّ دریای سیادت آن که نام نامی اش - آمده سلطان محمد در خبرهای متین وانکه باب وی امیر بی قرین طاهر بود - کو بدی محمود شه را نیز فرزند مهین... نیز میباشد محمد ابن قاسم بی سخن - وانگهی حمزه است فرزند امام هفتمین

گنبد سبز خیابان آخوند خراسانی

در اواسط خیابان دکتر باهنر (خاکی) وسط میدانی با همین نام فلکه گنبد سبز با گنبدی فیروزه ای متمایل به سبز در مرکز شهر مشهد واقع است و به جهت رنگ فیروزه ای آن، به گنبد سبز معروف میباشد.

این بنا مدفن «شیخ محمد مؤمن» عارف استرآبادی از عرفای دوره صفویه است. است که به سال ۹۰۴ ه. ق وفات یافته است.

کتاب «تحفه حکیم مؤمن» در طب قدیم، اثر این دانشمند است.

این ساختمان به سال ۱۰۱۱ هجری قمری به دستور «شاه عباس» ساخته شده است. این بنا در گذشته درحاشیه شهر قرار داشت و در هنگام احداث خیابان به دلیل قدمت در وسط میدان بازسازی شده است. بنای آرامگاه ساختمانی مکعب با چهار ایوان و چهار صفا دو طبقه در چهار زاویه است و نمای بیرونی و اطراف طاق ها و پیشانی ساختمان از آزاره سنگی به بالا، با کاشی های معرق و ساده ممتاز در رنگهای زیبا مزین شده است.

گرچه در قرن حاضر بعضی وی را محمد علی مؤذن از شیوخ ذهبیه دانسته اند،

اما فرد مدفون در گنبد سبز را عموماً به نام «شیخ محمد مؤمن عارف استرآبادی» میشناسند.

این مقبره مورد توجه و زیارت مردم محلی مشهد، خصوصاً پیروان تصوف و عرفان است، مدتی این محل خانقاه گروهی از صفویه بوده است.

از سالها قبل در اطراف این میدان خانه ها اکثراً به عنوان خانقاه و محل اجتماع درویش بوده و هست.

قبر سبز حاشیه بازارچه حاج آقا جان

شمال حرم حضرت رضا علیه السلام

مقبره یکی از اعقاب و ذراری امام سجاد علیه السلام به نام سید فخرالدین، مشهور به قبر سبز، واقع در شمال حرم حضرت رضا علیه السلام از زمره قدیمی ترین مقابر سادات شهر مشهد است. مقبره اصلاً در قبرستان قدیمی غسلگاه پیشین و قتلگاه بعدی قرار داشته و پس از تسطیح قبرستان قتلگاه و تبدیل بخشی از آن به «باغ رضوان» در ضلع شمالی این باغ واقع شده است. ضمن توسعه حریم حرم حضرت رضا در سالهای پس از انقلاب اسلامی که باغ رضوان تخریب شده، مقبره سید فخرالدین باقی مانده و بنای جدیدی بر روی آن احداث گردیده، که اکنون در حاشیه بازارچه حاج آقا جان قرار دارد و زیارتگاه عموم زائرانی است که در آن حدود سکنی یا رفت و آمد دارند. مقبره سید فخرالدین سنگ قبر سبز رنگ اسیلی (به ابعاد تقریبی ۳ متر طول، ۷۰ سانتیمتر عرض و ۴۰ سانتیمتر ارتفاع) دارد که زمان درگذشت و نام و نسب وی تا حضرت سجاد علیه السلام بر روی آن حک شده است. بنابر متن سنگ قبر، نسب وی با هجده واسطه به امام زین العابدین علیه السلام میرسد و در سال ۶۷۱ قمری درگذشته است.

مقبره سید فخرالدین در زمان افشاریه به «مزار میر» هم شهرت داشته و محلی شناخته شده و محترم برای اهالی مشهد بوده است. بدین سبب علیشاه افشار (برادر زاده و جانشین نادرشاه) در زمان سلطنت کوتاه مدت خود (۱۱۶۰ - ۱۱۶۲ ق) در جوار آن برای خویش مقبره ای معتبر ساخته و املاک مهمی را وقف بر نگهداری بنای قبر خود کرده است. در وقف نامه مورخ ۱۱۶۱ قمری علیشاه درباره محل قبر واقف آمده است: «مقبره رفیع که واقع است در سر مزار میر».

گویا در زمان تألیف کتاب مطلع الشمس، اطلاعات مربوط به این مقبره با گنبد خشتی مخلوط شده و از قلم افتاده است؛ چون در معرفی فرد مدفون در گنبد خشتی که بنا بر سنگ قبر آن از نسل هجدهم امام موسی الکاظم علیه السلام است نوشته شده: نسبش با هجده واسطه به امام سجاد میرسد! قبر سبز یا مقبره سید فخرالدین توسط یکی از افراد محلی اما زیر نظر اداره اوقاف و امور خیریه ناحیه یک مشهد اداره میشود و زیارت و بازدید از آن همه وقت مقدور است.

قبر میلی مشهدی در شمال ساختمان راه آهن

شمال ساختمان راه آهن

در شمال ساختمان راه آهن مشهد، به فاصله تقریباً صد متری ریلهای ایستگاه، گوری با دو سنگ قبر قدیمی نفیس وجود دارد که متعلق به شاعری به نام میلی مشهدی است. سنگ قبرهای وی یکی مسطح و عمودی و دیگری افقی و صندوقی میباشد.

نام کامل او «میرزا قلی میلی» و از همعصران شاه تهماسب صفوی (۹۳۰ - ۹۸۴ ق) بوده است. میلی در مشهد ولادت یافته و عمده عمرش را در این شهر و شهرهای سبزوار، قزوین، هرات و کشور هندوستان گذرانیده و در سال ۹۸۳ در هند در گذشته اما جسدش بنا بر وصیت او به مشهد منتقل و دفن شده است. میلی شیعه مذهب و از طایفه قزلباش بوده است. چند بیت از قصاید او در مدح حضرت رضا علیه

السلام چنین است: سرف ارادت اهل محبت و در دوست ۰۰۰ رخ نیازمن و خاك آستانه شاه ۰۰۰ سر سربير امامت، علی بن موسی ۰۰۰ که همچو حضرت باری، بری است از اشباه ۰۰۰ شهنشهی که به جایی رساند موکب قدر ۰۰۰ که آبروی ملایک فزود گرد سپاه ۰۰۰ زشوق سجده درگاه او رواست که خلق ۰۰۰ دگر به جای قدم بر زمین نهند جباه ۰۰۰ یکی از شعرا مادّه تاریخ درگذشت میلی را چنین ساخته است: میلی آن خسرو زمان که بر او - بود ملك سخن مسلم، رفت - سال فوتش ز عقل جستم گفت - «آه میلی جوان زعالم، رفت» (= ۹۸۴)

قبر میلی که اصلاً در اراضی روستای امین آباد واقع است نشان میدهد که در زمان صفویه در این محل گورستان مهمی وجود داشته است.

قبر میر (میر علی آمویه) خیابان طبرسی کوچه نوغان

شرح: زیارتگاهی مشهور به «قبر میر» که در گورستانی واقع در شرق محله قدیمی نوغان قرار داشته، در اوایل قرن حاضر خورشیدی تسطیح و تبدیل به فضایی آموزشی به نام «مدرسه قبر میر» شده است. مدرسه مزبور اکنون به صورت انباری در آمده و در اختیار آموزش و پرورش خراسان است. قبرمیر که مدفن فرد نسبتاً ناشناخته ای به نام «میر علی آمویه» بوده، دست کم از سده دهم هجری قمری در شهر مشهد شهرت داشته است. در حدود سال ۹۴۰ هجری قمری که بارویی برای شهر توسط شاه تهماسب صفوی احداث گردیده، چون یکی از دروازه ها در جوار قبر میر قرار گرفته به نام «دروازه میر علی آمویه» خوانده شده است. این دروازه در شمال شرق شهر میان دو دروازه شمالی نوغان و جنوبی عیدگاه واقع بوده است. در سده دهم که هنوز خیابان مشهد و دو دروازه بالا خیابان و پایین خیابان توسط شاه عباس احداث نشده بود، راه سرخس از دروازه میرعلی آمویه آغاز میشد، چنان که در سال ۱۰۰۶ قمری که ازبکها پس از تصرف دهساله مشهد در صدد ترك این شهر بر آمدند از «دروازه میر علی آمویه بیرون رفتند و به راه سرخس روانه شدند».

در همان سالهای اولیه قرن یازده قمری مؤلف کتاب تذکره هفت اقلیم ضمن معرفی شهر مشهد تنها از مزار میر علی آمویه به عنوان زیارتگاهی مهم یاد کرده و نوشته است: «در جوار شهر، مزار فیض آثار میرعلی آمویه است، که هر کس در آن مرقد سوگند به دروغ خورد هلاک گردد». در سالهای پایانی قرن دوازدهم (دوره افشاری) از قبر میر با عنوان «مشهد میر» هم یاد میکرده اند، با این توصیف که «یک میدان اسب» با اصل شهر فاصله داشته است.

چون دروازه میر علی آمویه محل حمل اقوام مهاجم افزیک و ترکمان و افغان بوده، در زمان قاجاریه آن را مسدود کرده و مردم اعتقاد داشته اند که هرگاه این دروازه گشوده شود فتنه ای در شهر درمیگیرد! مردم مشهد این دروازه را «دروازه میرعلیمون» تلفظ میکردند و هنوز افراد مسن محله نوغان محل دقیق آن را میشناسند. چون قبر میر و گورستان مجاور آن محلی محترم بوده، در قرون گذشته بزرگان دیگری از اهالی مشهد نیز در همان محل دفن شده اند.

مصلی در خیابان نواب صفوی

بنای مصلای مشهد اثری تاریخی در خیابان نواب صفوی است که توسط حاجی شجاع بنای اصفهانی در سال ۱۰۸۷ ق برای برگزاری نماز جمعه و اعیاد با يك ايوان مرکزی بلند و دو ایوانچه که به بخشهای مربع شکلی در دو طرف ایوان منتهی میشود با کاشیکاریهای معرق، رنگارنگ فضایی بسیار آرامش بخش دارد. ساختمان قدیمی مصلی در حاشیه ضلع شمالی خیابان نواب صفوی و در ابتدای بلوار ۲۲ بهمن واقع است و تحت نظارت سازمان میراث فرهنگی خراسان حفاظت و اداره می شود.

این بنا از یادگارهای دوره صفویه است و معرف سبک معماری اسلامی این دوره می باشد. بنای مصلی که به منظور برگزاری تجمعات مذهبی و به ویژه برگزاری نمازهای عید فطر و قربان ایجاد شده است شامل یک ایوان مرتفع در وسط و دو رواق در دو طرف می باشد. طبق کتیبه موجود در بدنه بنا، این ساختمان در عهد شاه سلیمان صفوی و به سال ۱۰۸۷ قمری بنا شده است. پوشش ظاهری ساختمان از آجر است و داخل ایوان با تزئینات گچ و محرابی در داخل ایوان مزین می باشد و بر روی کتیبه های حاشیه محراب و اطراف ایوان مرتفع و موزه قرآن، اشعاری مکتوب است که از تاریخ بنا در ۱۰۸۶ و ۱۰۸۷ ق. خبر می دهد. این بنا با قدمت حدود چهارصد سال، یکی از آثار ارزشمند فرهنگی - تاریخی شهر مشهد است

مسجد شاه سابق (۷۲ تن) در بازار بزرگ

این مسجد در بازار بزرگ قرار دارد. این مسجد از يك کتیبه و دو مناره و يك ايوان تشکیل شده است. قدمت آن به سال ۸۵۵ هجری قمری می رسد. این بنا در آغاز، آرامگاه بوده و بعداً به مسجد تبدیل شده است.

این بنای قدیمی که در گذشته مسجد شاه نام داشت و در تقاطع بازار بزرگ قالی فروش ها واقع بود، اکنون در جنوب غربی صحن جدید الاحداث جامع رضوی قرار دارد و از بناهای عهد تیموری و آرامگاه یکی از امرای محلی خراسان به نام امیر غیاث الدین ملکشاه است. بنای آرامگاه با توجه به تاریخ اتمام بقعه که سال ۸۵۵ ق. است، در زمان تسلط ابوالقاسم بابر (۸۶۱-۸۵۲ ق.) از پسران بایسنغر، نوه شاهرخ تیموری احداث شده است. آرامگاه شامل یک ایوان و دو مناره و گنبد کاشیکاری می باشد که ارتفاع یکی از مناره ها ۲۰ و دیگری ۱۵/۴۰ متر است. در چهار ضلع اتاق زیرگنبد و اطراف ایوان و مناره ها و در ترنج ها اشعار مناجاتیه و اسماءالله و احادیثی مرقم است و نام معمار بنا بر اساس کتیبه موجود، شمس الدین محمد تبریزی است. مدخل آرامگاه دارای دری با تاریخ ساخت ۱۱۵ ق. است.

تا مدت ها تصور می شد که بنای مذکور، ساختمان مسجد است تا آن که پس از تحقیقات مرحوم عبدالحمید مولوی مشخص شد که بنا مقبره ملکشاه از امرای تیموری است. این آرامگاه با شماره ۱۸۶ در زمره آثار تاریخی استان خراسان ثبت شده و هم اکنون توسط اداره کل میراث فرهنگی استان در دست مرمت است.

این مقبره در محل چهار سوق و تلاقی دو بازار بزرگ و فرش فروشها در کنار میدانی قدیمی به نام «سرف سنگ» احداث شده و پس از توسعه حریم حرم در مجاورت ضلع جنوب غربی حرم قرار گرفته

است. بنا شامل يك سرداب برای دفن جسد، قبه ای ۵ در ۵ متری، گنبدی دو پوششه به ارتفاع ۱۷/۴ متر، ایوانی در جانب شمال به ارتفاع ۹/۴ متر، فضاهایی جانبی و دو گلدسته در طرفین ایوان میباشد. دورادور ایوان کتیبه ای داشته که تنها قسمت پایانی آن بر روی پایه سمت چپ باقی مانده و این جملات به وضوح در آن قابل خواندن است: «الامیر ملک‌شاه اعرج الله معارج دولته فی رجب سنة خمس و خمسين و ثمانمئة للهجرة»

امیر غیاث الدین شاه ملک برلاس یکی از امرای معتبر تیمور و فرزند وی شاهرخ بوده است. در سال ۸۰۹ قمری که شاهرخ حکومت ولایت خراسان را با مرکزیت توس و مشهد به فرزند جوان خویش افلغ بیک بخشید شاه ملک را هم به امیر الامرای وی منصوب کرد. وی تا سال ۸۱۱ که مأمور فتح و تصرف ماوراء النهر گردید در خراسان مستقر بود. در سال ۸۱۲ که حکومت ماوراء النهر به الغ بیک داده شد امیرشاه ملک هم همراه او گردید. این دو ظاهراً تا سال ۸۱۷ حکومت خراسان را هم داشتند، اما از آن زمان به بعد فرزند دیگر شاهرخ یعنی بایسنغر میرزا والی خراسان (با مرکزیت توس) شد. بنابراین امیرشاه ملک در سالهای ۸۰۹ تا ۸۱۷ قمری حاکم اصلی خراسان، یا دست کم بزرگترین امیر این خطه بوده است. وی تا سال ۸۲۹ قمری قدرتمندانه در ماوراء النهر و خوارزم به حکومت و دستیاری الغ بیک مشغول بود، تا این که در سال مزبور در خوارزم درگذشت و جسدش به مشهد حمل و در بنایی که خود وی برای این منظور ساخته بود مدفون گردید گنبد فیروزه ای رنگ و دو گلدسته زیباست. مقبره امیرشاه ملک هر چند به عنوان زیارتگاه شناخته نمیشود اما کاربرد فرهنگی - توریستی دارد. این بنا که باید عنوان «مسجد شاه» را از نام «شاه ملک» یا بنای مجاور خود به نام «حمام شاه» (رضوی بعدی) گرفته باشد، نمیتوانسته است مسجدباشد چون قبله آن با قبله مشهد انطباق ندارد و در سرداب آن هم چند جسد دفن شده است.

حمام شاه کنارمسجد شاه سابق (۷۲تن) در بازار بزرگ

این بنا تاریخی که در گذشته در حاشیه بازار بزرگ و جنب مسجدی به همین نام قرار داشت، اکنون با توسعه حریم حرم رضوی در جنوب غربی صحن جامع رضوی واقع و به عنوان یک بنای تاریخی منتسب به شاه عباس اول صفوی، در دست بازسازی است. بخش های مختلف این حمام قدیمی از جمله سربینه، گرم خانه و سقف های گنبدی اندرونی و بیرونی با همان ساختار قدیمی پس از بازسازی در معرض تماشای علاقه مندان خواهد بود. بزرگ ترین و زیباترین بخش حمام سربینه آن است که به صورت مربع احداث شده و هشت ستون سنگی پوشش گنبدی را برپا داشته اند.

این حمام قدیمی از آثار مهدی قلبی بیگ، میر آخورباشی شاه عباس صفوی است که سازنده آن را وقف آستان قدس رضوی کرده است و سال تأسیس آن به روایت کتیبه از میان رفته ۱۰۲۷ قمری بوده است.

مقبره سعدالدین محمد وزیر ضلع شرقی مسجد جامع گوهرشاد (حرم مطهر)

سعدالدین محمد که وزیر خراسان در نیمه دوم سده یازده قمری و بانی مدرسه تخریب شده پایین پا (سعدیه) و واقف موقوفات کرامندی بر مدرسه های پایین پا و بالاسر بر آستان قدس بوده است، فروتنانه در کنار مدرسه پایین پا واقع در ضلع شرقی مسجد جای گرفته.

گرچه در شهر مشهد واقفان و بانیان خیر بسیاری وجود داشته اند که گور اکثر ایشان در این شهر خصوصاً مجموعه حرم رضوی قرار داشته و در سده اخیر تسطیح و ویران شده است، اما سعدالدین محمد با نقشی که در احداث مدرسه های پایین پا و عباسقلی خان و مرمت مدرسه بالاسر و عرصه وقف داشته از زمره مستحق ترین افرادی است که شایسته است زائران حرم حضرت رضا علیه السلام و اهالی مشهد نام وی را به فراموشی نسپرند.

مقبره شیخ طبرسی و غسلگاه و قتلگاه مشهد در بست طبرسی

«ابوعلی فضل بن حسن بن فضل طبرسی مشهدی» متوفی به سال ۵۴۸ ه. ق صاحب تفسیر «مجمع البیان» است .

مزار وی در قسمت شمالی مجموعه حریم رضوی در محوطه باغ رضوان واقع شده ، و خیابان مجاور آرامگاه وی از قدیم به نام «خیابان طبرسی» نامیده می شود . وی در سال ۵۲۳ ه. ق از مشهد به سبزوار رفت و پس از مدتی در این شهر وفات یافت سپس جسد او به مشهد منتقل و در محل مزبور خاک سپرده شد. ابوعلی فضل بن حسن طبرسی ملقب به امین الاسلام و مشهور به شیخ طبرسی از علمای بزرگ شیعه و مفسر قرآن در سده های پنجم و ششم قمری است. وی در سال ۴۷۰ هجری قمری در شهر طبرس (بین کاشان و اصفهان) یا تفرش زاده شده اما عمده عمرش را در مشهد گذرانده است. شیخ طبرسی صاحب چند تفسیر بر قرآن کریم است که از آن میان تفسیر مجمع البیان وی شهرت بیشتری دارد. شیخ در سال ۵۲۳ قمری از مشهد به سبزوار رفته و در سال ۵۴۸ که معاصر فتنه قوم ترکمان غز در خراسان بوده در گذشته، یا به دست آن قوم مهاجم کشته شده است، بدین سبب در بعضی منابع از وی با عنوان شهید هم یاد شده است. گویا جسد شیخ را در همان زمان درگذشت به مشهد منتقل کرده و در یکی از گورستانهای محترم مجاور حرم حضرت رضا، مشهور به «قتلگاه» و «مغتسل الرضا» یا «غسلگاه» دفن کرده اند. این محل در قرون بعدتر تنها به قتلگاه شهرت یافته و پس از احداث فلکه پیرامون حرم (۱۳۰۸ - ۱۳۱۲ ش) و خیابان طبرسی، قبرستان مزبور تسطیح شده و بعداً در بخشی از آن صحنی به نام رضوان احداث گردیده که در مشهد به باغ رضوان شهرت یافته است.

نوشته اند که زمین غسلگاه مشهد را حضرت رضا علیه السلام از محل اجرت کتابت قرآن کریم خریده و وقف بر قبور مؤمنین و مؤمنات کرده است. ظاهراً همین گورستان پس از قتل عام مردم مشهد توسط لشکریان عبد المؤمن خان ازبک در سال ۹۹۷ قمری و دفن اجساد ایشان در محل غسلگاه، به قتلگاه شهرت یافته است. رواج عمومی اصطلاح قتلگاه عمده از اواخر قرن یازده قمری برای گورستان مزبور (واقع در شمال حرم) روی داده است. با توجه به وجود مدفن شیخ در قبرستان قتلگاه، پس از احداث خیابان شمالی حرم (در زمان رضا شاه پهلوی) خیابان مزبور به نام «طبرسی» نامگذاری شده که یکی از خیابانهای مهم و مرکز شهر مشهد است. گرچه باغ رضوان ضمن توسعه حریم حرم در سال ۱۳۷۰ تخریب شده اما گور شیخ با تزریق بتون بر اطراف آن جا به جا و بنای جدیدی برای آن ساخته شده

است. اینک مقبره شیخ طبرسی در فضای شمالی حرم واقع در ابتدای خیابان طبرسی بر جا و محترم است

آرامگاه شیخ بهائی در رواق شیخ بهائی

«بهاءالدین محمد عاملی» معروف «شیخ بهایی» به سال ۹۳۵ ه. ق رد بلعك لبنان متولد شد. در هفت سالگی با پدرش به ایران آمد. وی مدتی وزیر «شاه عباس» صفوی بود، در سیاست و فرهنگ ایران نقش بسیار مهمی داشت. از این دانشمند تالیفات متعددی به جا مانده است. نسبت «شیخ بهایی» به «حارث حمدانی» از صحابه معروف حضرت علی (ع) می رسد. مقبره این دانشمند بین صحن امام و صحن آزادی و درجایی که پیشتر محل تدریس او بوده قرار دارد. شیخ بهایی در سال ۱۰۳۰ ه. ق در گذشته است مقبره عالم بزرگ شیعی عصر صفوی، بهاء الدین محمد عاملی معروف به شیخ بهایی، تشکیل رواقی مستقل را در مجموعه حرم حضرت رضا علیه السلام داده است.

شیخ بهایی در سال ۹۵۳ هجری در بعلبك لبنان ولادت یافته و در سن هفت سالگی به همراه پدر خویش به ایران هجرت کرده است. او عمده عمر فعالیتش را در زمان سلطنت شاه عباس اول صفوی (۹۹۶ - ۱۰۳۵ ق) در ایران، خصوصاً شهر اصفهان، سپری کرده است. شیخ در سال ۱۰۱۰ قمری که شاه عباس فاصله اصفهان تا مشهد را پیاده پیموده او را همراهی کرد. چون وی زمانی در مشهد به تدریس اشتغال داشته پس از آن که در آخر سال ۱۰۳۰ هجری در اصفهان در گذشته جسدش به مشهد منتقل و در جوار مدرسه پیشینش مدفون شده است. مدرّس شیخ و مقبره وی در گوشه جنوب غربی صحن نو (آزادی) و شرق حرم مطهر حضرت رضا علیه السلام واقع است. بنای فعلی مقبره در سالهای ۴ - ۱۳۲۳ خورشیدی احداث شده و شرح حال نسبتاً مفصل شیخ بر روی سنگ قبر نفیس وی و هم دیوارهای مقبره او تحریر و حک شده است. ابعاد مقبره شیخ بهایی ۱۰ در ۱۰/۳۰ متر و دیوارهای آن آئینه کاری است. درب مقبره هم از چوب گردوی منبت کاری شده ارزشمندی است که همزمان با احداث بنای جدید ساخته شده است

آرامگاه شیخ حر عاملی ضلع شمالی صحن انقلاب

آدرس: یکی از حجرات تحتانی مدرسه میرزا جعفر (ضلع شمالی صحن انقلاب)
وی یکی از دانشمندان معروف شیعی است که کتاب معروف «وسائل الشیعه» از او می باشد. مقبره وی در صحن انقلاب واقع است. شیخ حر عاملی از نوادگان حر بن یزید ریاحی است که به سال ۱۰۳۳ ه. ق در جبل عامل لبنان متولد و پس از آمدن به ایران مدتی در اصفهان مقیم شد و مورد احترام سلاطین صفوی قرار گرفت، سپس به مشهد آمد و ۲۶ سال در این شهر شیخ الاسلام و مدرس و مفتی بود. او در ۱۱۰۴ ه. ق فوت کرد و جسد وی را در سرداب یکی از صفه های شمال شرقی، نزدیک مدرسه میرزا جعفر دفن کردند.

شیخ المحدثین محمد بن حسن، مشهور به حرّ عاملی، از علمای بزرگ شیعی است که در سال ۱۰۳۳ قمری در یکی از قرای جبل عامل لبنان ولادت یافته و در چهل سالگی به مشهد آمده و در این شهر

سکونت ورزیده است. وی مؤلف آثار بسیاری است، از این میان دو کتاب مشهور خویش به نامهای «وسائل الشیعه» و «امل الامل» را در سالهای ۱۰۸۰ و حدود ۱۰۹۷ قمری در مشهد تألیف کرده است. او در مشهد گذشته از تدریس در حوزه پررونق این شهر، مقامهای قاضی القضاتی و شیخ الاسلامی را هم بر عهده داشته است. شیخ حرّ عاملی در سال ۱۱۰۴ هجری قمری در مشهد درگذشته و در یکی از حجرات تحتانی مدرسه میرزا جعفر مدفون شده است. درب ورودی مقبره شیخ مستقل از مدرسه میرزا جعفر اما در مجاور درب آن در ضلع شمالی صحن انقلاب تعبیه شده و پس از گذر از چند پلکان به فضای سالن مانند مقبره وی در زیر زمین میرسد. شیخ حرّ عاملی بعد از شیخ طبرسی و شیخ بهایی سومین عالم شیعی است که در مجموعه حرم حضرت رضا علیه السلام دارای مقبره ویژه است. عموم زائران حضرت رضا معمولاً از قبر شیخ هم زیارت میکنند. فرزند شیخ (محمد رضا) نیز در کنار پدر خویش مدفون است.

مقبره علیشاه افشار در قبرستان قتلگاه

علیشاه افشار در زمان حیات خویش مقبره با شکوهی در شمال حرم (مجاور قبرستان قتلگاه) برای خود و بستگانش ساخته، که بعداً تخریب شده است. وی در واپسین ماههای زندگی به تاریخ ماه رمضان سال ۱۱۶۱ قمری وقف نامه ای نوشته و موقوفات کرامندی را از مزارع و مستغلات شهر مشهد به مصارف مقبره خود اختصاص داده است. در وقف نامه مزبور، بنای قبر به صورت زیر معرفی شده است:

«مقبره فردوس اساس... جهت مضجع خود... و نواب علیه عالییه خورشید احتجاب... زینت سلطان بیگم ملقب به گوهر تاج بیگم... واقع در سر مزار میر...»، که غرض از مزار میر ظاهراً مقبره سید فخرالدین از اعقاب امام سجاد علیه السلام و مشهور به قبر سبز در مجاور قتلگاه میباشد. وی رقبات مهمی چون مزرعه امین آباد و مزرعه گوندوک علیا در شهر مشهد و هفده مزرعه و رقبه دیگر از جمله اردادک و میان جوی و خادر را «بر مصارف مقبره رفیع» مزبور و «رونق و انتظام» آن وقف کرده است؛ که خدمه آن .

پس از تخریب مقبره علیشاه و حیف و میل موقوفات آن، مقبره کوچکی برای وی در قبرستان قتلگاه ساخته شده است. با احداث فلکه حضرت و خیابان طبرسی (۱۳۰۸ - ۱۳۱۲ خورشیدی) مقبره علیشاه در ابتدای خیابان طبرسی واقع شده و در سال ۱۳۱۴ تجدید بنا شده، که شامل ساختمانی آجری بوده است. این بنا هم هنگام توسعه حریم حرم در سالهای پس از انقلاب اسلامی تخریب شده، لذا خاندان وی جسد علیشاه را به گورستان عمومی بهشت رضا منتقل کرده و در يك مقبره خانوادگی دفن کرده اند. اینک بخشی از موقوفات علیشاه احیا شده و از محل درآمد آن کارهای خیر فرهنگی - دینی جالب توجهی در شهر مشهد انجام میشود.

مقبره میرزا ابراهیم رضوی در مجاور کوهسنگی

میرزا ابراهیم رضوی که یکی از نقبای سادات رضوی مشهد و از زمره واقفان بزرگ عصر صفوی در این شهر بوده دارای مقبره ای در مجاور کوهسنگی (انتهای خیابان دکتر بهشتی) است. این بنا در سال

۱۰۴۷ قمری در باغی مصفا به گونه ای ساخته شده که هم مقبره باشد و هم محل نماز. بدین سبب ایوان بنا و گنبد روی آن به دو بخش تقسیم شده است. نیمه شمالی که مجاور صحن واقع است به محل دفن میرزا ابراهیم اختصاص یافته و نیمه جنوبی که در قبله قبر قرار دارد ویژه برگزاری نماز احداث شده است؛ این بخش دارای محرابی است که در اطراف آن ابیات زیر نوشته شده است: گردید مزین این رواق از دو طرف ۰۰۰ تا کرد بنایش خلف شاه نجف ۰۰۰ يك نصف از آن مقبره گشت چو خلد ۰۰۰ آن نصف دگر مسجد با عزّ و شرف ۰۰۰ لین عمارت بدور شاه صفی ۰۰ به زمین آمد از بهشت نعیم ۰۰۰ حوض پیش عمارتش گویی ۰۰۰ میدهد یاد کوثر و تسنیم ۰۰۰ گفت «فخر» از برای تاریخش ۰۰۰ «عالمست و مقام ابراهیم» ایوان مقبره دارای ۸/۳۰ متر ارتفاع و ۸/۱۰ متر عرض است. عمق آن هم ۱۱/۶۰ می باشد و در طرفین ایوان دو حجره دو اشکوبه تعبیه شده است. در صحن مقبره تعدادی از علمای قرن اخیر خراسان مدفون هستند. این فضای تاریخی - فرهنگی بر جاذبه های کوهسنگی مشهد افزوده است. مقبره و باغ آن به سادات رضوی مشهد تعلق دارد و ایشان عموماً به زیارت جَد واقف خود میروند. بازدید از مقبره میرزا ابراهیم برای عموم آزاد است.

آرامگاه فردوسی در شهرتوس

روستای پاژ «زادگاه فردسی» گرچه فردوسی از زادگاه خویش یاد نکرده اما تردیدی نیست که روستای «پاژ» در دو فرسنگی شهر تابران زادگاه وی بوده است. نظامی عروضی سمرقندی در میانه سده ششم نوشته است: «استاد ابوالقاسم فردوسی» از دهاقین توس بود، از دیهی که آن دیه را پاژ خوانند و به ناحیت طبران است بزرگ دیهی است و ازوی هزار مرد بیرون آید. روستای پاژ هم اکنون در دو فرسنگی تابران و پانزده کیلومتری مشهد برجاست و از دوطریق می توان به آن رفت. هم از شهر توس که جاده ای آسفالت به گذر از کنار «میل اخنگان» به پاژ می رسد، و هم از مسیر جاده مشهد - کلات باطی حدود ۱۵ کیلومتر می توان در محل سه راهی سد کارده روستای پاژ را دید.

حکیم ابوالقاسم فردوسی در سال ۴۱۱ ق زندگی را بدرود گفت. بزرگترین حماسه سرای ایران شاهنامه را در مدت ۳۰ سال سروده است. آرامگاه این شاعر نامی در ۲۴ کیلومتری شمال غربی مشهد (توس) در مسیر جاده مشهد = قوچان واقع شده است. آرامگاه فردوسی در باغ بسیار مصفائی قرار دارد. داخل محوطه آرامگاه تابلوهای سنگی زیبا از داستانها و حماسه های شورانگیز شاهنامه وجود دارد. در مغرب باغ آرامگاه موزه فردوسی قرار دارد. از جمله اشیاء این موزه يك جلد شاهنامه خطی به وزن ۳۷ کیلوگرم می باشد.

بنای تاریخی آرامگاه فردوسی در شهرک تاریخی توس و در ۲۵ کیلومتری غرب مشهد واقع و از جمله مراکز دیدنی و تاریخی مشهور است. هم اکنون با یک بلوار به مشهد متصل شده است صاحب آرامگاه، حکیم ابوالقاسم فردوسی شاعر حماسه سرای بزرگ فارسی است که در سال ۳۲۹ ق. در روستای پاژ از آبادی های تابران متولد شده است. و در مدت سی سال شاهنامه را که یکی از شاهکارهای ادبی و حماسی جهان به شمار می رود به نظم آورده است. تاریخ وفات حکیم ابوالقاسم فردوسی را سال

۴۱۱ ق. نوشته اند و او را در همان آبادی و در باغی که متعلق به خود او بود به خاک سپردند. در عهد قاجاریه بنایی آجری برفراز مقبره او احداث شد که تا سال ۱۳۰۵ ق. برجا بود. در سال ۱۳۱۳ ش. بنای دیگری ساخته شد که تا سال ۱۳۴۴ ش. وجود داشت و سپس بنای کنونی ساخته شد. کار ساخت این بنا در سال ۱۳۴۷ ش. خاتمه یافت.

در مجموعه تاریخی - فرهنگی فردوسی، علاوه بر ساختمان آرامگاه یک موزه و کتابخانه نیز وجود دارد. در موزه آرامگاه آثار ارزنده ای از خطاطان و شاعران ایرانی و نمونه هایی از صنایع دستی و یادگارهای هنری و تابلوهای سنگی زیبا در معرض نمایش است.

این مجموعه تاریخی - فرهنگی با بلواری زیبا و جدیدالاحداث به مشهد متصل می شود و به دلیل اهمیت تاریخی و جاذبه های سیاحتی، یکی از مراکز مهم جذب گردشگران است و تحت نظر سازمان میراث فرهنگی خراسان نگهداری و اداره می شود.

امروز بارزترین شاخصه اصلی مشهد بعد از بارگاه ثامن الحجج (ع)، سرزمین توس، زادگاه و آرامگاه حکیم نامدار ادبیات ایران زمین فردوسی توسی است که سالانه هزاران مسافر و گردشگر را به خود جذب میکند. نام توس چنان با "فردوسی" عجین شده که هیچکس او را جدا از این سرزمین و خاک نمیداند و باید فردوسی و موطنش با هم بزرگ داشته شوند. آری اینجا آرامگاه حکیم ابوالقاسم فردوسی است که در باغی مصفا در ساختمانی با معماری قدیم و متاخر ایران با سبکی برگرفته از دوران هخامنشیان بنا شده است. اما توس این شهر "حماسه های ادبی" منحصر به فردوسی نیست، که شاعری بزرگ از بزرگان ادبیات معاصر ایران زمین در آن خفته است، مردی که عشق به استاد نادیده، از او شاعری بلند آوازه در شعر نو ساخت. توس آرامگاه بزرگ شاعران ایران زمین است، دو قرینه، پیر شعر فارسی، پدر ادبیات دری با مقبره ای سفید و سنگی، در مقابل جوانی که در گمنامی در کنار استاد با سنگ نوشته ای محقر در گوشه ای از محوطه در زیر درختی کهن آرام گرفته است. یاد آمد هان! داشتیم میگفتم، آن شب نیز. سورت سرمای دی، بیدادها می کرد قهوه خانه گرم و روشن بود، همچون شرم و فروزاتر، زان دگرها، مثل نقطه، مرکز جنجال از دم نقال هفت خوان را (زاد و سرو) مرو آنکه از پیشین نیاکان تا پسین فرزندان رستم را به خاطر داشت. یا به قول "ماخ" سالار، آن گرمی مرد آن هریوهی خوب و پاک آیین، روایت کرد خوان هشتم را من روایت میکنم اکنون من که نامم (ماث)، آری او کسی نیست جز شاعر شعر نو مهدی اخوان ثالث که بعد از مرگ هم همچنان در غربت و عزلت آرمیده به دور از آن همه هیاهو و جنجالهای زندگانی. در فضای سبز و آرام این حوزه گنجینه ای هم بناست از اشیاء بدست آمده در کاوشهای این سرزمین تاریخی و عصر فردوسی و شاهنامه، ظرفهای سفالی و فلزی و سکهها و اسطرلابها، همچنین جنگ افزارهایی که هر چند مربوط به عصر فردوسی بزرگ نیست اما بیانگر روح حماسی و پهلوانی حاکم شده در صفحات شاهنامه است کمی آن طرف تر از محوطه آرامگاه دو شاعر بزرگ پارسی، بنای هارونیه در میانه شهر قدیم تابران یا توس فعلی قرار گرفته که برخی بر این باورند که آرامگاه و خانقاه غزالی است و تحقیقات اخیر نشان میدهد که این بنا صرف آرامگاه یا خانقاهی است که در سده

هشتم هجری به همراه يك بنای مذهبی بر روی بقایای بنایی کهن ساخته شده است. در کنار اینها، آنچه از برج و باروها، ارگ، حصار و دیوار عظیم خشتی، گلی توس بزرگ که آن زمانها متشکل از چهار شهر تابران، نوغان، رادکان و ترغبذ بوده امروز مجموعه ای کهن، جذاب و تاریخی از تاریخ ایران زمین و جاذبه ای ویژه برای علاقمندان به تاریخ و فرهنگ و ادبیات ایران است. امروز اگر چه بخشهای زیادی از این سرزمین اسطوره ها با هزاران گنج پنهان و مدفون است اما همان برج و باروهای عیان شده از زیر خروارها خاک به دست احیاگران میراث فرهنگی خود هزاران ناگفته را میگوید و عظمت آن پیداست. برج یا میل اخنگان در کناره جاده توس به پاژ زادگاه فردوسی نامدار خود از دیگر دیدنیهای گره خورده با نام فردوسی در سفری به مشهد است که برای هر بیننده ای جذابیت دارد. برجی که مقبره ای است بر روی سکویی هشت ضلعی که بدنه آن با نیم ستونهای الحاقی در نمای بیرونی تزئین شده و ارتفاعی حدود ۱۸ متر با کاشیکاریهای صلیبی و ستاره ای شکل دارد. اما دیدنیهای تاریخی مشهد به همین جا ختم نمیشود که بنای بازه هور در ۷۰ کیلومتری مشهد، مجاور روستای رباط سفید بازمانده ای از يك معماری مربوط به دوران ساسانیان با گنبدی بلند که در شرق متصل به بنایی دیگر است و از ارزشهای معماری بسیار برخوردار میباشد. مجموعه معماری "سنگ بست" شامل مقبره ارسلان جاذب با ساختمانی آجری مربع شکل و چهار ایوانی و مناره سنگ بست یکی از دو منار مجاور رباط قدیمی سنگ بست از دیگر دیدنیهای مورد علاقه تاریخ دوستان است.

بقعه هارونیه در شهر توس

این بنای قدیمی در ابتدای شهرک تاریخی توس و در حاشیه بلواری که به آرامگاه فردوسی منتهی می شود قرار دارد و عنوان یک اثر تاریخی همواره در معرض بازدید و مطالعه باستان شناسان و پژوهشگران است. درباره تاریخ ساخت هارونیه نظرات مختلفی ابراز شده و قدمت آن را بعضی به حدود قرن هشتم و هفتم هجری قمری و حتی برخی به قبل از آن رسانده اند.

هارونیه مرتفع ترین ساختمان قدیمی موجود در شهرک تاریخی توس است که از آجر و ماسه و ملاط و گچ ساخته شده است و تزئینات آن منحصر به مقرنس ها و کاربندی های گچی در داخل و قاب ها و چین و شکن های رویه بیرونی است. ورودی اصلی بنا در قسمت جنوبی و دو مدخل دیگر در قسمت شرقی و غربی ساختمان است. در مرکز بنا صحن مربع شکلی است که با گنبدی دوپوشه به ارتفاع بیست و چهارمتر و هفت سانتی متر مزین است. بنای هارونیه در سال های اخیر مرمت و اطراف آن فضاسازی شده و به عنوان یکی از مراکز دیدنی - تاریخی مشهد مورد بازدید زائران و مسافران است.

هارونیه یا خانقاه غزالی

اولین بنای تاریخی که توجه هر تازه وارد به شهر تابران توس را جلب می کند. ساختمان عظیمی در مدخل شهر است که به «بقعه هارونی» یا «هارونیه» شهرت یافته است. این بنا که قدمت آن به قرن

هشتم و نهمین هفتم بیشتر نمی رسد ، به زعم اعتقاد بعضی که آن را به هارون الرشید (۱۷۰ تا ۱۹۳ ه.ق) نسبت می دهند، نمی تواند ربطی به آن زمان داشته باشد . به زعم نظر بعضی هم که بنای یاد شده را «خانقاه غزالی» دانسته اند ، احتمال ارتباط ساختمان با امام محمد غزالی (۴۵۰-۵۰۵ ه.ق) بسیار کم و بلکه هیچ است . گور غزالی یعنی خانقاه وی بیرون حصار توس بوده و در زمانی که بدرستی نمی دانیم با خاک یکسان شده است . برخی از اهالی توس گور ویران شده غزالی را در نقطه ای واقع در چند صد قدمی غرب باره شهر نشان می دهند ، و گویا سنگ گور او هم در آن حوالی دیده اند. این محل در سال ۱۳۷۴ هجری شمسی حفاری شد و تقریباً گور غزالی به دست آمد .

محل شهادت شصت تن اولاد پیغمبر

وسط صحن بقعه هارونیه چاهی است که محل دفن شصت تن از اولاد پیغمبر است که بدست حمید بن قحطبه در یکشب به شهادت رسیده اند مناسب است که در آن محل برای آنان فاتحه خوانده شود. شرح ماجرا چنین است : عبدالله بزاز نیشابوری می گوید: من با حمید بن قحطبه طوسی (یکی از حکمرانان هارون) معامله داشتم . روزی برای دیدار او بار سفر بستم . وقتی به آنجا رسیدم ، از آمدن من باخبر شد! هنوز لباس سفر بر تن داشتم که مرا احضار کرد. این قضیه در ماه رمضان ، وقت نماز ظهر اتفاق افتاد. به نزد او رفتم وی را در اتاقی دیدم که آب از وسط آن می گذشت ! سلام کردم حمید تشنه و آفتابه ای آورد و دست هایش را شست . مرا نیز توصیه به شستن دست ها نمود. سپس سفره غذا را پهن کردند. من فراموش کرده بودم که اکنون ماه رمضان است و من روزه هستم ! اما در بین غذا خوردن یادم آمد و بلافاصله دست از غذا کشیدم . حمید از من پرسید: چه شد؟ چرا غذا نمی خوری ؟ پاسخ دادم : ماه رمضان است ، من نه بیماری و نه عذر دیگری دارم تا روزه ام را افطار کنم ، اما شما چرا روزه نیستید؟! من علت خاصی برای خوردن روزه ام ندارم و از سلامت نیز برخوردارم . سپس چشمانش پر از اشک شد و گریست ! پس از آنکه از خوردن فراغت یافت از او پرسیدم : علت گریستن شما چیست ؟ جواب داد: هارون الرشید هنگامی که در طوس بود، در یکی از شب ها مرا خواست . چون به محضر او رفتم ، دیدم رو به روی وی شمعی در حال سوختن است و شمشیری آخته نیز در جلو اوست و خدمتکار او هم ایستاده بود. هنگامی که در برابر وی قرار گرفتم ، چشمش که بر من افتاد گفت : حمید! تا چه اندازه از امیرالمؤمنین اطاعت می کنی ؟ گفتم : با مال و جانم ! هارون سر بریز انداخت و دستور داد به خانه ام برگردم . از رسیدنم به منزل چندانی نگذشته بود که مأمور آمد و گفت : خلیفه با تو کار دارد. گفتم : انالله ! می ترسم هارون قصد کشتن مرا داشته باشد. اما چون در برابر وی حاضر شدم ، از من پرسید: از امیرالمؤمنین چگونه اطاعت می کنی ؟ گفتم : با جان و مال و خانواده و فرزندانم . هارون تبسمی کرد و دستور داد برگردم .

چون به خانه ام رسیدم باز فرستاده هارون آمد و گفت : امیر با تو کار دارد. چون در پیش هارون حاضر شدم دیدم او در همان حالت گذشته اش نشسته است . از من پرسید: از امیرالمؤمنین چگونه اطاعت

می کنی ؟ گفتم : با جان و مال و خانواده و فرزند و دینم . هارون خندید و سپس به من گفت : این شمشیر را بردار و آنچه این غلام به تو دستور می دهد، به جای آرا خادم شمشیر را برداشت و به من داد و مرا به حیاطی که در آن قفل بود آورد. در را گشود، ناگهان ! در وسط حیاط با چاهی رو به رو شدیم و سه اتاق نیز دیدیم که در همه آنها قفل بود. خادم در یکی از اتاق ها را باز کرد. در آن اتاق بیست تن پیر و جوان را که همگی به زنجیر بسته شده و موها پریشان و گیسوانشان ریخته بود، دیدم . به من گفت : امیرالمؤمنین تو را به کشتن همه اینها فرمان داده است . آنان همه علوی و از نسل علی علیه السلام و فاطمه علیها السلام بودند. خادم یکی یکی آنان را می آورد و من هم گردن ایشان را با شمشیر می زدم ، تا آنکه آخرینشان را نیز گردن زدم ! سپس خادم جنازه ها و سرهای کشتگان را در آن چاه انداخت . آن گاه ، خادم در اتاق دیگری را گشود. در آن اتاق هم بیست نفر علوی از نسل علی علیه السلام و فاطمه علیها السلام به زنجیر بسته شده بودند. خادم گفت : امیرالمؤمنین فرموده است که اینان را بکشی ! بعد یکی یکی آنان را پیش من می آورد و من گردن می زدم و او هم سرها و جنازه های آنان را به چاه می ریخت تا آنکه همه را کشتم . سپس در اتاق سوم را گشود و در آن هم بیست تن از فرزندان علی علیه السلام و فاطمه علیها السلام با گیسوان و موهای فرو ریخته به زنجیر کشیده شده بودند. خادم گفت : امیرالمؤمنین فرموده است که اینان را نیز بکشی . باز به شیوه قبل همه را کشتیم تا این که از آنان تنها پیرمردی باقی مانده بود. آن پیر به من گفت : نفرین بر تو ای بدبخت ! روز قیامت هنگامی که تو را نزد جد ما رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم بیاورند تو چه عذری خواهی داشت که شصت تن از فرزندان آن حضرت را که زاده علی علیه السلام و فاطمه علیها السلام بودند، به قتل رساندی ؟ در این هنگام دست ها و شانه هایم به لرزه افتاد. خادم نگاهی غضبناک به من کرد و مرا اجازه ترک وظیفه نداد! لذا آن پیر را نیز کشتم و خادم جسد او را به چاه افکند! اکنون با این وصف ، روزه و نماز من چه سودی برایم خواهد داشت ، حال آنکه در آتش ، جاودان خواهم ماند!

آرامگاه و موزه نادر چهار راه شهدا

بنای "آرامگاه نادری" که همان مقبره نادر شاه افشار، شاه جهانگشای ایرانی است در نزدیکی بارگاه منور رضوی (چهار راه شهدا) در میانه باغی سبز خودنمایی میکند. بنایی که بر روی مقبره آن با الهام از روحیه مردانه و خشن نادر و شیوه زندگی چادر نشینی او، با استفاده از سنگهای خشن و ناصاف همچون چادر عشایری برافراشته، ساخته شده است. اما آنچه همیشه در این فضا بیش از همه خودنمایی کرده و میکند تندیس از نادر سوار بر اسبی با سربازان است که گویی میروند تا فتحی دیگر را در کارنامه خود ثبت کند اما با همه آن قدرت و یال و کوپال، اسیر مشتی خاک و گل شده است.

آرامگاه و موزه نادری در زاویه شمال غربی چهارراه شهدا و در میان باغی مشجر و محصور در نرده هایی به شکل تبر قرار گرفته است. بنای نسبتاً قدیمی باغ که شامل ساختمان آرامگاه و سکوی سنگی مجسمه و موزه می باشد در مرکز باغ و کتابخانه عمومی و مقبره کلنل محمد تقی پسیان در جوار آرامگاه واقع است.

آرامگاه متعلق به نادرشاه مؤسس سلسله افشاریه است و ساختمان کنونی که در سال ۱۳۳۸ ش. احداث شده شامل چند سالن و اتاق است که به بخش های اداری آرامگاه و موزه اختصاص دارد. مجسمه نادر بر فراز سکویی سنگی در جنوب ساختمان نادر را سوار بر اسب و تبر زین بر دست در حال تاختن به همراهی سه سرباز به نمایش گذاشته است. این بنا که به همت انجمن آثار ملی و با طراحی مهندس سیمون احداث شده، در سال ۱۳۴۲ ش. گشایش یافته است. مجسمه مفرغی نادر دارای ۵ متر ارتفاع و ۱۴۰۰ کیلوگرم وزن است که توسط کارخانه برونی ایتالیا ساخته شده است. در موزه جنب آرامگاه تعداد زیادی از لوازم رزمی و دیگر وسایل قدیمی در معرض تماشای علاقه مندان است. تعداد ۱۳۰ نوع اسلحه آن زمان در این موزه نگهداری میشود

نادرشاه افشار که برای اولین بار شهر مشهد را مرکز حکومت ایران کرد، اولین مقبره خویش را در این شهر میان سالهای ۱۱۴۵ - ۱۱۴۳ قمری احداث و رقباتی را وقف آن نمود. وی پس از آن هم که در سال ۱۱۴۸ قمری رسماً شاه ایران شد و بلافاصله در صدد فتح هند بر آمد، چون از سفر پر غنیمت مزبور بازگشت تصمیم گرفت مقبره دیگری برای خویش در مشهد احداث نماید. بدین منظور امر کرد تا سنگهای مرمر سیاه حجیم و سنگینی را از دهخوارقان آذربایجان به خراسان حمل کنند. بعضی از این سنگها که بیست تا شصت خروار وزن داشتند هزینه حمل هر مثقالشان يك و نیم مثقال نقره شد، بدان سبب سه قطعه از سنگهای مزبور را «ایران خراب»، «عالم خراب» و «خراج عالم» نامیدند. این مقبره دوم ظاهراً در شمال «خیابان» و مقابل مقبره پیشین ساخته شد، همان جایی که اکنون مقبره نادرشاه قرار دارد. وی بالأخره در سالهای پایانی عمر در کلات نادری هم بنای دیگری مناسب مقبره خانوادگی احداث کرد (عمارت خورشید) اما عاقبت در هیچ يك از مقابر سه گانه مزبور به خواب ابدی فرو نرفت. سر او پس از قتلش در سال ۱۱۶۰ از قوچان به هرات فرستاده شد، جسد بی سرش هم که موقتاً در یکی از مقابر ساخته وی در مشهد مدفون شد بعداً توسط آغا محمدخان قاجار به تهران منتقل گردید تا امکان اهانت به آن برای قاجارها آسان تر شود. ضریح نفیس و گرانقدر یکی از مقابر او در شهر مشهد نیز در آغاز سلطنت چهل روزه سید محمد متولی، به عنوان جانشین شاهرخ (نوه نادر) در سال ۱۱۶۳ قمری به حرم حضرت رضا علیه السلام منتقل شد.

بدین سان نادرشاه تا مدتها در شهر مشهد دارای مقبره ای نبود تا این که قوام السلطنه در اواخر عهد قاجار (۱۲۹۶ خورشیدی) در محل یکی از مقابر ویران شده نادری آرامگاه جدیدی برای وی ساخت و استخوانهای او را از تهران به مقبره مزبور حمل کردند. این بنای جدید که در محل فعلی آرامگاه وی قرار داشت مدتی بر پا بود تا این که انجمن آثار ملی ایران در سال ۱۳۳۵ خورشیدی در صدد بر آمد آرامگاهی مناسب شأن نادرشاه برای وی در همان محل مقبره ساخته قوام السلطنه احداث نماید. این کار از سال ۱۳۳۶ شروع شد و در سال ۱۳۴۲ به پایان رسید.

مقبره کنونی نادرشاه واقع در ضلع شمال غربی چهارراه شهدا (نادری سابق) که پس از حرم حضرت رضا علیه السلام مهمترین موضع توریستی - تاریخی شهر مشهد تلقی میشود، در باغی به مساحت ۱۴۴۰۰

متر مربع ساخته شده است. مقبره شامل سکویی دوازده پله ای، محل گور، پوششی خیمه مانند بر روی قبر، سکویی مرتفع در مجاور قبر با مجسمه نادرشاه سوار بر اسب و سه تن دیگر در پی او، یک غرفه فروش کتاب و دو تالار برای موزه است.

طراح بنا مهندس سیحون بوده و مجسمه ها را هنرمند فقید ابوالحسن صدیقی ساخته است. مصالح مقبره عمده از سنگهای خشن و سخت گرانیت کوهسنگی مشهد است. بعضی از قطعات سنگ بسیار بزرگ انتخاب شده تا تداعی کننده مقبره دوم ساخته خود نادرشاه باشد. پوشش مقبره کاملاً به مانند چادر عشایری است، که نادر در آن زاده و هم کشته شده است. پوشش دیوارهای داخلی مقبره نیز از سنگهای مرمر اخراپی رنگ مراغه انتخاب شده تا قتل نادرشاه در داخل چادر را تداعی نماید. از موقوفات کرمانند نادری که از تصرف وقف خارج شده بود روستای دهشک در مجاور شهر تابران توس احیا شده و در اختیار موقوفه نادری قرار گرفته است که احتمالاً به زودی از محل در آمد آن به بخشی از نیات واقف بر سر قبر وی عمل خواهد شد.

نزدیکی این مجموعه فرهنگی - تاریخی به حرم مطهر، و باغ سرسبز و مصفا با درختان انبوه و تراکم سبزه و گل و گیاه و موزه و کتابخانه علامه طباطبایی و مقبره کلنل پسیان و دیگر تزئینات آن باعث شده است آرامگاه و موزه نادری به عنوان یکی از مکان های مهم گردشگری در مشهد مطرح باشد.

مقبره کلنل محمد تقی خان پسیان

آدرس: چهارراه شهدا (باغ نادری)

شرح: کلنل محمد تقی خان پسیان، افسر میهن پرست ایرانی که در زمان ولایت قوام السلطنه در خراسان فرمانده ژاندارمری این ولایت بود، در سال ۱۳۰۰ خورشیدی به سبب مخالفت قوام با وی به دست کردهای شمال خراسان کشته شد و جسدش ابتدا در باغ نادری و بعداً (در همان سال) به آمر قوام السلطنه در گورستانی واقع در بیرون دروازه سراب دفن گردید. اما در سال ۱۳۳۱ خورشیدی، زمان نخست وزیری دکتر مصدق، مردم میهن پرست خراسان جسد کلنل را با احترام و تشییع رسمی از گورستان مزبور به مقبره نادرشاه منتقل کردند.

در سال ۱۳۳۶ که قرار بر تخریب مقبره فرسوده نادری و احداث بنایی نو گرفت جسد کلنل از داخل مقبره به گوشه باغ نادری منتقل شد تا پس از اتمام بنا در کنار جسد نادر به خاک سپرده شود. اما بعداً چنین نشد و جسد کلنل در همان گوشه باغ باقی ماند. تا سال ۱۳۸۰ گور وی سنگ قبری عادی داشت اما در آن سال به مناسبت هشتادمین سال شهادت وی یادمان گونه ای بر سر گورش ساخته شد.

بر لوحه جدید یادمان کلنل چنین نوشته شده است: «محمد تقی خان از میهن پرستان جوان و پرشور ایران بود. در سال ۱۳۰۹ هجری در تبریز متولد شد و در سال ۱۳۲۴ به تهران آمد و پس از پنج سال تحصیل در مدرسه نظام به درجه سلطانی رسید و پس از آن در جنگ معروف به مصلی روسها را شکست فاحشی داد و صیت شهرت و لیاقت او از مرزهای ایران گذشت. در سال ۱۳۳۵ هجری به آلمان رفت و در سال ۳۸ پس از بازگشت به فرماندهی ژاندارمری خراسان در دولت مشیرالدوله رسید. در ذیحجه سال

۱۳۳۹ آزادی خواهان خراسان به رهبری کلنل قیام کردند. این قیام که برای کسب استقلال ایران بود توسط رؤسای عشایر و به تحریک قوام السلطنه و سپاهیان دولتی ایران مورد هجوم قرار گرفت و کلنل پسیان که او را در شمار مردانی چون جلال الدین خوارزمشاه و لطفعلی خان زند میدانند در زد و خورد با اکراد بجنورد در جعفرآباد قوچان به خدعه کشته شد»

برج اخنگان (اخنجان یا اخنگان)

این بنای تاریخی که به میل اخنگان نیز شهرت دارد در ۲۲ کیلومتری شمال مشهد و در روستایی به همین نام قرار دارد و در تابلوی اداره میراث فرهنگی خراسان این بنا گور گوهرتاج، خواهر گوهرشاد، همسر شاهرخ میرزا تیموری معرفی شده است.

این اثر تاریخی در چند کیلومتری تابران و در حاشیه جاده ای که از آرامگاه فردوسی به پاژ (زادگاه فردوسی) متصل می شود، در مجاورت روستایی به همین نام واقع شده و از آثار تاریخی توس است. ساختمان به شکل برج و به ارتفاع ۹-۱۷ متر و میلهای کنار جاده های قدیمی و دارای قاعده ای استوانه ای و پوششی مخروطی و پرشکن می باشد. پیکره اصلی آن آجری است و بر روی بنا پوششی گچی وجود دارد و به قطعات کاشی مستطیل و چند ضلعی و ستاره ای با نقوش برجسته و متنوع در رنگ های لاجوردی و فیروزه ای مزین است.

اهالی اخنگان و اطراف بر این باورند که میل اخنگان گور یک دختر هندی است که در این محل دارای آب و ملک پدری بوده است.

برج اخنگان با شماره ۴۳۱ در فهرست آثار تاریخی خراسان ثبت و از جمله بناهای تاریخی شهر مشهد است که مورد بازدید علاقه مندان و پژوهشگران قرار می گیرد.

میل رادکان

این میل در نزدیکی شهرستان چناران و ۸۵ کیلومتری غرب مشهد واقع شده است. ارتفاع آن ۳۵ متر، قطر داخلی اش ۱۴ متر و قطر خارجی اش ۲۰ متر می باشد. منظر بیرونی بنا تا ارتفاع ۵-۲ متری به شکل ۱۲ ضلعی و از آن جا تا زیر گنبد به صورت ۳۶ ترک نیم ستونی ساخته شده است.

میل رادکان دارای گنبد مخروطی شکل است که ساختمان آن احتمالاً در سال ۶۰۷ ه.ق به پایان رسیده است. بنابر تحقیقات انجام یافته این بنا کاربرد تقویمی و نجومی نیز داشته است.

رادکان که در گذشته یکی از شهرهای چهارگانه توس بوده اینک از آن به اندازه روستایی بیشتر باقی نمانده است، به اضافه «برج - مقبره» ای با نام «میل رادکان» که گویند گور «امیرارغون مغول» است. فاصله رادکان از شهر کنونی مشهد ۷۴ کیلومتر است و در سمت راست جاده مشهد به قوچان بعد از چناران قرار دارد.

میل رادکان که در فاصله یکی دو کیلومتری رادکان است از جاده مشهد به قوچان قابل رویت است. گرچه زمان دقیق احداث مثل معلوم نیست اما به احتمال زیاد در نیمه دوم سده هفتم ساخته شده است.

بخش نهم امام زادگان خراسان

حرکت امامزادگان از حجاز و عراق به ایران

از زمان خلافت امیر مؤمنان علی(ع) که ایران پایگاه تشیع شده بود شیعیان این دیار را مأمنی برای قیام علیه حاکمان غاصب یافتند و به این سرزمین روی نهادند و شهرهای مانند قم، کاشان، ری و خراسان به صورت کانونی برای شیعیان مبارز در آمده بود. حاکمان اموی و عباسی هم با شدت تمام قیامها و مبارزات آنها را سرکوب میکردند و به تعقیب رهبران و سردمداران ایشان پرداخته، آنها را دستگیر و سرانجام به شهادت میرساندند حرکت امامزادگان در زمان خود از زادگاه اصلی (حجاز و عراق) بصورت گروههایی تشکّل یافته صورت میگرفت. علت مهاجرت امامزادگان به ایران در آن زمان، بیدادگریهای امویان، بویژه حجاج بن یوسف بود. وجود بیش از چهارهزار امامزاده در شهر و روستاهای ایران، خود گویای این رویدادها و انقلاب مهمی است که در قرون اولیه اسلامی توسط آنها انجام گرفته است.

گروهی دیگر از علویان هم پیوسته در حال مبارزه با ستمکارها و مفسد خلفای جور زمان بودند آنها در عصر عباسیان با ضعیف شدن آن دولت در اطراف و اکناف ممالک اسلامی به پا خاستند نهضتهای عدالت خواهانه یکی پس از دیگری آغاز میشد و کانونهای مبارزه و مقاومت در ایران شکل میگرفت طبرستان و خراسان بزرگ بصورت پایگاهی اساسی برای نهضتهای علویان علیه رژیم عباسی در آمد رفته رفته تشکیل دولت مستقل دادند از آن جمله در گیلان و مازندران که دولت آل بویه وجود یافت.

آنها با خلفای عباسی در حال مبارزه بودند و به این نواحی مهاجرت کردند و اهالی این مناطق هم مقدمشان را گرمی داشتند غیر از مازندران و دیلم به نواحی دیگری هم مانند قم که محل امنی برای آل علی بود و در زمان امامان(ع) آشیانه آل محمد و پناهگاه شیعیان معرفی شده بود کوچ کردند. از طرفی قم از لحاظ جغرافیایی در آن زمان در محل دوردستی واقع شده بود و کمتر کسی به آنجا راه مییافت. لذا اکثر سادات به آنجا پناه میبردند تا جایی که چهارصد و چهل و چهار امامزاده را در این شهر مقدس برشمردهاند عده ای دیگر از مهاجران هم امامزادگانی بودند که به هنگام ولایت عهدی امام رضا(ع) به ایران آمدند و دسته ای هم اغلب از اعقاب امامزادگان بودند و با اجدادشان تشابه اسمی داشتند و به قصد ترویج دین و مذهب بر حق شیعه و یا به منظور رهایی از ستم خلفای جور و حفظ جان خود به مناطق امن متواری شده و در سرزمین هایی دور از مرکز خلافت حاکمان غاصب بدرود حیات گفتند و همانجا به خاک سپرده شدند.

امام هفتم شیعیان حضرت موسی بن جعفر(ع) بر اساس وظیفه و سیاستی که داشت در این موقعیت حساس با داشتن فرزندان و اصحاب زیاد و دانشمندان اقدام به اعزام آنها به دورترین نقاط ایران و قلمرو حکومت عباسی نمود تا به عنوان مبلغان فرهنگی به اشاعه و ترویج مذهب شیعه پرداخته و شیعیان را سازماندهی و متشکل کنند فرزندان موسیبن جعفر(ع) و بنی هاشم که به نقاط مختلف ایران روانه و در آنجا مستقر شدند مأموریت خود را به اجرا گذاشتند. آنها در چند نقطه خروج کرده نهضتهایی را با هدف

براندازی حکومت عباسی بوجود آوردند مأمون عباسی در زمان خلافتش برای اجرای اهداف سیاسی خود در سال ۲۰۰ هجری قمری حضرت امام رضا (ع) به ایران دعوت کرده و از مدینه به مرو که مرکز حکومت اسلامی بوده آوردند مدتی که حضرت امام رضا در شهر توس بود از اولاد امام موسی کاظم (ع) تنی چند را به خراسان دعوت نموده ولی همگی در راه به شهادت رسیدند در کنز الانساب آمده است حضرت امام رضا (ع) که به ولایت عهدی رسید، در همان زمان (سال ۲۰۱ هجری) نامه ای به مدینه فرستاد و فرزندان و نزدیکان خود را به خراسان دعوت کرد (چون نوشته من به دست شما برسد بی توقف نزد من آیید). پس از آن مدتی که حضرت امام رضا (ع) در ایران بود تا سال ۲۰۳ هجری که به شهادت رسیدند افراد زیادی از علویان برای ملاقات حضرت و پشتیبانی از او وارد ایران شدند از آن جمله به روایت صحیح دوازده هزار و شش صد و هفتاد و سه تن از امامزادگان بودند که از مدینه حرکت کردند پس از شهادت امام رضا (ع) هم جمعی دیگر از علویان و فرزندان امامان به فرماندهی یک سپاه سه هزار نفری از علویان شیعیان آنان به منظور خونخواهی امام و قیام مأمون عباسی به جانب ایران سرازیر شدند مأمون هم نامه ای به اطراف و جوانب فرستاد بدین مضمون که چون نامه من بدست شما برسد باید که دمار از ترایان برآرید، چون مخالفان این خبر را شنیدند دیگر باره خروج کردند و قصد اولاد ائمه را نمودند. آنها در ایران هر کدامشان بدستور مأمون یا خلفای بعد از او شهید یا مسموم و یا مفقود الاثر شدند در این برهه از زمان هم سادات علوی و تنی چند از برادران آن حضرت (فرزندان موسی ابن جعفر (ع) از هر جا رو به خراسان نهادند تعدادی از آنها به کوهستانهای دیلم و طبرستان (گیلان و مازندران) پناهنده شدند و مبارزات خود را علیه خلفای ستمگر عباسی ادامه دادند

امام زاده سلطان غیاث الدین محمد (ع) مشهد خیابان طبرسی

بنای معروف به گنبد خشتی، یکی از قدیمی ترین و محترم ترین زیارتگاههای شهر مقدس مشهد است. این بنا در فاصله پانصد متری حرم مطهر حضرت رضا (ع) در کوچه ای به نام گنبد خشتی مجاور فلکه طبرسی و چهار سوی نوغان قرار دارد. گنبد خشتی مدفن سلطان غیاث الدین محمد از سادات سرشناس موسوی شهر مشهد است که نسب شریفش با هفده واسطه به امام موسی بن جعفر (ع) میرسد. زمان ولادت سلطان محمد معلوم نیست اما وفاتش بنا بر کتیبه سنگ قبر وی در ماه رمضان سال ۸۳۲ قمری بوده است.

اجداد سلطان محمد (سادات موسوی شهر مشهد) در قرن پنجم تا نهم هجری، که حکومتها دخالتی در کار آستانه رضوی نداشتند، اداره کننده اصلی حرم حضرت رضا (ع) بوده اند. بدان سبب نامشان بر روی اغلب اشیاء و آثار قدیمی آستان قدس رضوی (مانند کاشیکاریهای سنجری، سنگاب خوارزمشاهی و در مسجد بالاسر) کتیبه شده است.

ایشان در قرون هفتم - نهم نقیب سادات شهر مشهد و در سده های نهم - یازدهم از جمله بزرگان و کلاتران این شهر بوده اند.

بنای گنبد خشتی ظاهراً همزمان با فوت سلطان محمد یعنی در زمان سلطنت شاهرخ تیموری ساخته شده. لذا پس از حرم رضوی از قدیمی ترین بناهای مشهدی تنها اثر بارز باقی مانده از سادات موسوی در این شهر است. گنبد بنا دو پوشش است. پوشش داخلی مزین به مقرنسهای زیباست. گنبد بیرونی هم به نظر میرسد از آغاز آجرپوش بوده، بدین سبب به گنبد خشتی شهرت یافته است.

در زمان احداث بنا سوره ملك با خط خوش ریحان در زیر پوشش داخلی کتیبه شده. لبه های چار ایوان آن هم با سوره واقعه به خط ثلث مزین گردیده است.

این بنا ظاهراً در زمان قاجاریه مرمت و داخل آن نقاشی و تزئین شده است.

در این تزئین ابیاتی بر روی کتیبه سوره ملك تحریر شده است. گنبد خشتی در سالهای ۹-۱۳۷۸ به اهتمام اداره کل اوقاف و امور خیریه ناحیه يك مشهد و هیات امناء و با نظارت اداره کل میراث فرهنگی خراسان مرمت و کتیبه های اصلی آن نمایان و بازسازی شده است.

مقبره امامزاده سید محمد از نوادگان موسی بن جعفر معروف به گنبد خشتی

مقبره امامزاده سید محمد از نوادگان موسی بن جعفر معروف به گنبد خشتی در شهر مشهد واقع شده است. این بنا در ابتدای خیابان طبرسی در کوچه ای به همین نام در مجاورت کوچه سیاه آب قرار دارد.

این بنا مدفن امیرسلطان غیاث الدین محمد بن امر طاهرالموسی است که نسبت شریفش با هفده واسطه به حضرت موسی بن جعفر (ع) می رسد. گنبد این آرامگاه خشتی است و به همین سبب آن را گنبد خشتی می نامند. این بقعه از نظر معماری مشتمل بر دو بخش مهم پیوسته است که شامل فضای زیر گنبد به صورت چهارشاه نشین و هشتی ورودی می باشد. بنا بر شواهد بنیان اولیه این بنا در دوره تیموری صورت گرفته و در عصر صفوی و قاجار نیز تکمیل و تزئین شده است.

امامزادگان سیدناصر و سیدیاسر (علیهم السلام) گلستان در جاده طرqbه

گزارشی کوتاه از آرامگاه امامزادگان سیدناصر و سیدیاسر (علیهم السلام) که از فرزندان امام کاظم (ع) می باشند، از شهر مشهد که بیرون بیاید و به طرف جنوب غربی روانه شوید و راه رفتن به سوی شهر تفریحی طرqbه را در پیش بگیرید، از وکیل آباد و سدّ گلستان که گذشتید، به چهارراهی میرسید، که هر راهش شکل و شمایل خاصی را دارد. یکی همان راه دوبانده ای است که از مشهد تا این جا را در آن پیموده اید، یکی که روبروی شماست به دلیل عملیات ساخت و ساز فعلاً «ورود ممنوع» است، راه یکطرفه ای که تقریباً در سمت راست شما قرار دارد، شما را به طرqbه میبرد و از آن جا به عنبران و جاغرق، و یکی هم که در سمت چپ و مقابل تنها جایگاه پمپ بنزین این مسیر واقع شده، راهی سرازیری است که در امتداد آن، به کنار رودخانه های میرسید که به سدّ گلستان میریزد. این راه آخری همان مسیری است که علاوه بر گلستان، به روستاهای حصار، مایان و آزغند هم میرود. از ابتدای این راه تا ازغد که دورترین و قدیمیترین روستاهای این منطقه است و محلیها آن را «زقی» مینامند، ۱۸ کیلومتر راه آسفالت پیش روی شماست. مایان که از راهش از میانه جدا میشود، خود شامل سه روستای (مایان

سفلی، وسطی و علیا) است که اهالی محل به ترتیب آنها را (مایان اول و دوم و سوم) مینامند. در میان این روستاها، نزدیکترینشان گلستان است که از حاشیه جاده شروع میشود و بزرگترین آنها حصار است که حدود هشتصد خانواده در آن زندگی میکنند و با پلی فلزی بر روی رودخانه ای زیبا، از گلستان جدا میشود. پیشه و هنر مردمان این منطقه، علاوه بر باغداری و دامداری، سببافی است که خودشان به آن سببافی میگویند و محصولات آنها را میتوان در بازارهای طرچه خریداری کرد. همه این روستاها از بیلاقیات خوش آب و هوای مشهد به شمار میروند و هر یک جاذبه خاصی برای تفریح و گردش دارند. طبیعت بکر و دست نخورده مایان و ازغد، چشم اندازهای زیبا و روح نواز حصار و حاشیه رودخانه و قایقرانی در آب انباشته در پشت سد و قدم زدن در کوچه باغهای خاطره انگیز گلستان، هر یک اندیشه آدمی را به سویی میبرند و لختی آسودن در دامن گسترده طبیعت منطقه، شما را از یک دنیا دغدغه میرهانند. در آغاز این راه بیلاقی، گورستانی عمومی است که گرچه اکنون نیز اموات در آن به خاک سپرده میشوند، اما سنگ مزارهای کهنه پراکنده در جای جایش، که برخی از آنها به دلیل تعریض خیابان و دیوارکشی، به صورت ردیف در کنار هم قرار گرفته اند، به قدمت و دیرینگی آن گواهی میدهند. آنچه این قبرستان محلی را از دور به شما میشناساند، سازه فلزی بزرگی است که در حقیقت تابلو راهنمای بزرگی به شکل یک گنبد دویعدی و دو مناره واقعی است، که همین امر خلیها را به اشتباه میاندازد، به گونه ای که گاه آنان از خودرو پیاده میشوند و به قصد زیارت راه گورستان را در پیش میگیرند، اما همچنان که در زیر این تابلو نوشته شده، در واقع این خود راهنمای مزار امامزادگانی است که ۴۰۰ متر با این گورستان فاصله دارد. روی تابلو با خط درشت نوشته شده است: البقعة المباركة السید ناصر و السید یاسر علیهما السلام اولاد الامام موسی بن جعفر علیهما السلام.

گمانه زنیهایی که از سوی برخی از نسب پژوهان معاصر با استناد به تحقیقات گسترده در نام و تاریخ فرزندان امام موسی بن جعفر (ع) صورت پذیرفته، این داستان را نفی نمیکند که با هجرت امام رضا (ع)، گروهی از برادران آن حضرت نیز به نقاط مختلف ایران به ویژه خراسان کوچیدند، اما پس از شهادت آن امام آنان نیز به نقاط گمنام و دور از دسترس پناه بردند و سرانجام یا خود به مرگ طبیعی درگذشتند یا به دست عوامل حکومتی به شهادت رسیدند. وجود مزارات متعددی که به نام فرزندان امام موسی بن جعفر (ع) در این سو و آن سوی کشور دیده میشود، نشان از همین واقعیت دارد؛ بنابراین دور نمینماید که این دو برادر؛ یعنی سید ناصر و سید یاسر هم از همان شماری باشند که چنین زندگی و سرنوشتی را پیدا کردند، اما نامشان جز در کتابهای اندکی نیامده است.

امامزادگان بی بی صنوبر (س) و میرسبحان ولی (ع) در جاده کلات

از جمله اماکن مذهبی و زیارتگاههای شهر مشهد باید به مقبره امامزادگان بی بی صنوبر (س) و میرسبحان ولی (ع) اشاره کرد. این بنا در ۲۲ کیلومتری جاده مشهد به سد کارده واقع است.

برای زیارت این مکان باید از انتهای خیابان خواجه ربیع جاده ای را پیمود که به کلات منتهی میشود. مسیر دسترسی به امامزادگان نیز دارای یک کیلومتر راه شنی است. بنابر روایات مدفونین در این بنا از منسوبین به حضرت موسی بن جعفر (ع) هستند.

امام زاده یحیی درروستای میامی

در ۵۰ کیلومتری مشهد در مسیر جاده سرخس شمال شرقی مشهد و در روستایی بنام میامی که دارای تپه های نیمه کوهستانی و سرسبز می باشد (در بخش رضویه) واقع است. آرامگاه امام زاده یحیی قرار دارد «امام زاده یحیی» یکی از فرزندان زید و نوه امام «زین العابدین» (ع) است. مادرش «ریطه» دختر «ابی هاشم عبدالله بن محمد حنفیه» میباشد. در سال ۱۰۷ ه. ق متولد شده. یحیی برای ادامه مبارزات خود علیه بنیامیه، چون امنیت جانی نداشت، از نینوا به خراسان هجرت کرد. سرانجام در «جوزجان» از توابع خراسان در سن ۱۸ سالگی به شهادت رسید. بقعه مبارکه امامزاده یحیی (میامی) در جاده سرخس، ۵۰ کیلومتری مشهد میباشد. بقعه مبارکه امام زاده یحیی و بنای ساختمان آن متعلق به قرن دهم هجری است. که در سال های اخیر مجدداً بازسازی و توسعه یافته است. این آرامگاه در دامنه کوهی، به فاصله یک کیلومتری از قریه «میامی» واقع شده است. بنای این ساختمان متعلق به قرن دهم هجری است. یحیی فرزند حسین بن زید بن علی بن الحسین (علیه السلام) یعنی پسر برادر یحیی بن زید است که در ۱۸ سالگی شهید و در محل کنونی دفن شده است. بنای کنونی در سال ۹۳۷ ق. بر فراز مرقد احداث شده است.

مزار امامزاده یحیی در دامنه کوه قرار دارد و ساختمان استراحتگاه و پلکان و جوی آب که متناسب با ساختار کوه احداث شده از جذابیت و زیبایی خاص برخوردار است.

امام زاده سیدمحمد علوی (ع) درمسیرمشهد به تربت حیدریه

این امامزاده در فاصله ۴۵ کیلومتری جاده مشهد به تربت حیدریه و در حاشیه جاده بر روی یک بلندی واقع است. شخصیت مدفون در این مکان امامزاده سیدمحمد علوی (ع) از نوادگان حضرت موسی بن جعفر (ع) است. در حال حاضر این مکان با امکانات نسبی و زیارتی علاوه بر زائران پذیرای مسافران عبوری است. اطراف این مکان نیز از درختچه های کوتاه پوشیده شده است.

امامزاده سیدعبدالعزیز (ع) دهسرخ

این بقعه متبرکه در فاصله ۳۴ کیلومتری جنوب غربی و در بخش «احمدآباد» مشهد در روستای «دهسرخ» واقع است. پس از عبور سنگفرشهای بر جا مانده از روزگاران پیشین در ضلع شمالی ده سرخ بنایی جلبنظر میکند که در میان اهالی به بقعه امامزاده سیدعبدالعزیز بن عبدالله بن موسی بن جعفر (ع) برادرزاده امام رضا (ع) مشهور است. از بنای اولیه بقعه شواهدی در دست نیست، اما بقعه فعلی در دوره قاجار بنا شد و سالهای متمادی مرمتهایی بر روی آن انجام گرفت. بر فراز این بنا با نمای ۶ وجهی گنبدی قرار دارد و در سالهای اخیر نیز با ساخت فضایی وسیع به صورت حسینی به وسعت بقعه افزوده اند. امامزاده سیدعبدالعزیز (ع) زائران بسیاری در ده سرخ و مناطق مجاور دارد.

امامزادگان هاشم و محتشم (ع) پیوه ژن

به فاصله ۵۵ کیلومتری از شهر مشهد و در روستای <پیوه ژن> توقفگاهی قرار دارد که علاوه بر جنبه مذهبی از نظر گردشگری نیز حائز اهمیت است.

بنابر اقوال شخصیت‌های مدفون در بنا امامزادگان هاشم و محتشم (ع) از نوادگان حضرت موسیبن جعفر (ع) هستند. همه روزه زائران و مسافران بسیاری برای زیارت، به این مکان می‌آیند. وجود قنات با آب فراوان سبب سرسبزی محدوده این امامزاده شده است و از نظر امکانات رفاهی در حد مطلوبی قرار دارد.

امام زاده سید مرتضی (ع) کاشمر انتهای بلوار دامنه کوه

معرفی بقعه متبرکه امام زاده سید مرتضی (ع) یکی از پسران موسی بن جعفر (ع) بنام ابراهیم اصغر میباشد.

این بقعه متبرکه در ۵ کیلومتری شمال شهر کاشمر و در مسیر جاده زیبا و کوهستانی کاشمر - نیشابور واقع گردیده است. جلوه‌های طبیعی و سرسبز زیبایی خاصی را برای مشتاقان بوجود آورده است. گلدسته‌ها و گنبد منقش به کاشی کاری معرق و درج اسماء الله و آئینه کاری داخل حرم و جاذبه‌های اطراف آن برای زائرین و گردش کنندگان خیره کننده است.

طرح جامع این امام زاده که در حال اجرا است، شامل کاربریهای فرهنگی، اداری، خدماتی، توسعه زایرسرا، پارکینگ، شبیه خوانی، مهمانسرا، انتظامی، تجاری، فضای سبز میباشد و احداث انبار ظروف، حمام مجاور، وضوخانه مستقل خواهران و برادران و کفشداریهای جداگانه از دیگر خدمات آن است.

جذب هزاران زائر و شیفته خاندان اهل بیت عصمت و طهارت در ایام سال بویژه در فصل تابستان و ایام نوروز، اداره اوقاف شهرستان را به ارایه خدمات ویژه با توجه به وجود ۷۰ اتاق اقامتی برای زائرین تشویق نموده است با توجه به موقعیت این امام زاده هر ساله هزاران مشتاق در این مکان مقدس و زیبا حضور پیدا نموده و علاوه بر تجدید ارادت و بهره بردن از مواهب معنوی این امام زاده از فضای دلنشین آن نیز بهره مند می شوند.

امام زاده سید حمزه (ع) کاشمر در وسط شهر

امام زاده سید حمزه (ع) یکی از پسران امام موسی جعفر (ع) با کنیه ابوالقاسم که مورخین و مورثین از مقام بلند و علمی وی یاد نموده اند. به نقل تاریخ این امام زاده در ترشیز (نام قدیم کاشمر) به دست ماموران مامون عباسی به شهادت رسیده است.

امام زاده سید حمزه (ع) در باغمار کاشمر منطقه ای با وسعت حدود هشت هکتار در مرکز شهر کاشمر واقع گردیده است. بقعه متبرکه در سکویی بلندتر از قاعده شهر واقع گردیده که چشم انداز خوبی را برای دلباختگان بوجود آورده و سروهای بلند و کهن به قدمت هشتصد ساله، زیبایی خاصی را به محوطه باغمار کاشمر داده است.

طرح جامع مجموعه فرهنگی زیارتی امام زاده سید حمزه (ع) با محوریت امام زاده، احیای باغمار از طریق محوطه سازی مناسب و کشت گونه های مناسب گیاهی با رعایت گزینه باغهای ایرانی در حال

اجرا است و سرویسهای بهداشتی، پارکینگ و صحن لازم برای اجرای مراسم مذهبی از اهداف عمرانی است.

این امام زاده همه ایام سال به ویژه در ایام تابستان و نوروز (تعطیلات) مشتاقان مجاور و زائرین را به خود جلب نموده و از فضای معنوی آن بهره مند می سازد.

امامزاده سلطان محمد عابد (ع) کاخک گناباد

حضرت سلطان محمد عابد (محمد بن موسی بن جعفر) فرزند والاتبار امام هفتم و برادر والامقام حضرت رضا (ع) است. امامزاده ای که سراسر زندگیش در تلاش و جهاد و مبارزه با مستکبران زمانه اش گذشت او از مصادیق بارز شیران روز و زاهدان شب بود.

نام گرامی مادرش نجمه و به دلیل کثرت در عبادت و زهد، عابد لقب گرفت. سلطان محمد عابد را به خاطر زیبایی چهره اش دیباج نیز لقب داده اند. جهاد مستمر و مداوم او بر علیه سلطه غاصبان عباسی در زمان مأمون به اوج می رسد.

همزمان با مسئله ولایتعهدی حضرت رضا (ع) حضرت سلطان محمد عابد به همراه برادر دیگرش (زیدالنار) در عراق بر علیه سلطه جابرانه عباسی شوریده ولی شکست خورده و پس از اسارت در شهر مرو پایتخت خلافت مأمون زندانی بوده، بعد از اینکه حضرت رضا (ع) با شرایطی ولایتعهدی را قبول فرمودند (در تاریخ دهم رمضان سال ۲۰۱ هـ. ق) مأمون ظاهراً به خاطر خشنودی حضرت رضا (ع) دستور آزادی سلطان محمد عابد و زیدالنار را صادر کرد و هر دو برادر به خدمت امام هشتم رسیدند و مدتی ملازم حضرتش بودند که در فرصتی مناسب امام رضا (ع) پایان کار خود و سلطان محمد عابد (ع) را به او گوشزد فرمودند. پس از شهادت مظلومانه امام هشتم در صفر سال ۲۰۳ هجری قمری سلطان محمد عابد و برادرش زیدالنار مجدداً دستگیر شدند ولی با شجاعت از زندان مأمون گریخته قصد عراق عرب را داشتند که با پیوستن شیعیان خراسانی به آنها و درگیری و جهادشان با لشکریان خلیفه در دشتهای خراسان آغاز شد.

مشخص ترین مراکز درگیری و صحنه های جنگ با لشکریان مأمون جلگه های طرق، فروتقه ترشیز بود سرانجام امامزاده سلطان محمد عابد (ع) در عقبه ای بین کاخک و دشت بیاض در سال ۲۰۳ هـ. ق به شهادت رسید و ستاره ای دیگر از آسمان خونبار علوی بر زمین نزول کرد.

تا سالها کسی از محل دفن امامزاده مطلع نبود و پس از اینکه مشخص شد این مکان محل دفن فرزندی از فرزندان ارجمند امام هفتم می باشد مورد توجه خاص و عام واقع گردید.

بنای تاریخی: این بنا توسط امیر عبدالله تونی در اواخر دوره سلجوقی در روی یک سکو ساخته شده و در دوره های تیموری و صفوی در سال ۹۶۰ هجری و زمان سلطنت شاه طهماسب صفوی ساخته شده و کتیبه جلوی ایوان شمالی آن که با کاشی معرق و به خط علیرضای عباسی، نیز نام شاه اسماعیل صفوی را در بر دارد.

این بارگاه در روی تپه مرتفعی در قسمت جنوب شرقی کاخک واقع شده و صحن آن خیلی بلند و اراضی اطراف آن گود است به طوری که صحن احتیاج به دیوار ندارد و بسیار خوش منظره و زیبا و مشرف بر همه خاک گناباد می باشد. در قسمت شرقی صحن مقدس امامزاده (ع) فضای سبزی بنا شده که تن خسته هر زائری را با نسیم خنکی که از لابلای درختان آن می گذرد نوازش می دهد و عرق خستگی را از پیشانی هر رهگذری می زداید. از نظر امکانات رفاهی دارای دو زائرسرا، سرویس بهداشتی، آشپزخانه و پارکینگ می باشد.

امامزاده سیدحسین (ع) طبس؛ روستای زرگ

روستای «زرگ» در ۳۳ کیلومتری جنوب شهر طبس در مسیر جاده اصلی طبس به مشهد و در ۳ کیلومتری شرق روستای اصفهک در وسط کوه واقع شده است. این روستا دارای آب و هوای لذت بخشی است که قبل از زلزله مهیب و ویرانگر سال ۱۳۵۷ طبس، جزء زیباترین روستاهای شهرستان بود که در اثر زلزله، روستا ویران و تعدادی از ساکنان آن از بین رفته و مابقی به دیگر نقاط مهاجرت اجباری کردند. آب روستا کاملاً خشک شده و الآن خالی از سکنه است. روستا بازسازی نشده و درختان قدیمی کاملاً خشک شده اند، در حال حاضر به لحاظ وجود بقعه آقا سید حسین (از اولاد موسی بن جعفر) با تانکر برای زوار آب حمل و در منابع ذخیره می شود. با موافقت مسئولان شهرستان و قول مساعد آنان در آینده ای نزدیک مشکل آب شرب زوار مرتفع خواهد شد. البته این کم آبی مانعی بر سر راه ارادت مردم مؤمن طبس به ائمه اطهار (ع) نبوده و همه روزه خاصه روزهای تعطیل ده ها نفر از زائران عاشق و دلسوخته به پابوسی آقا می شتابند. لازم به ذکر است که دشت اصفهک و زرگ یکی از مناطقی است که آب منابع زیرزمینی آن شیرین و با کیفیت و قسمت بزرگی از شهر و روستاهای اطراف را تأمین می کند. در قدیم سینه به سینه و نسل به نسل ایشان را امامزاده آقا سیدحسین می خواندند و یکی از اولاد و نوادگان حضرت موسی بن جعفر است، اما به لحاظ این که در وسط کوه واقع شده و در مسیر تاریخ نویسان قدیم نبوده کمتر در کتب قدیمی شرحی درباره این روستا و امامزاده اش چیزی نوشته شده است، یا لاقلاً ما ندیده ایم. سیدعبدالرزاق کمونی حسینی در کتاب آرامگاه های خاندان پاک پیامبر به نقل از ابوطالب اسماعیل مروزی در انساب الطالبيه می گوید. طبسی ها که به حسین بن امام منسوبند، معتقدند که حسین بن موسی الکاظم (ع) در طبس از دنیا رفته است و در آن جا قبر حسین و اولادش عبدالله و احمد قرار دارد و اولاد حسینی در طبس منقرض شده اند.

امام زاده حسین بن موسی الکاظم (ع) ورودی شهر طبس از طرف یزد

آرامگاه حسین بن موسی الکاظم (ع) در سه کیلومتری شمال غرب شهرستان طبس قرار دارد که الان بایک بلوار به شهر متصل شده است و در مسیر زائرین و مسافین میباشد. شهر طبس قبلی در همین محل قرار داشته است. اصل بنا به تاریخ ۴۹۴ هجری قمری تعلق دارد و در سمت غربی صحن امامزاده، ایوانی به نام ایوان "امیر علی مشیر" دیده می شود. از ملحقات این آرامگاه، ساختمان چهل چراغ و مدفن چندی از حکام و بزرگان پیشین است.

این امامزاده به دلیل قرار گرفتن در مسیر جاده یزد _ مشهد و حمایت های آستان قدس رضوی (ع) رونق بسیار یافته و به مکان زیارتی و سیاحتی باشکوهی تبدیل شده است. دانی چرا طبس به لغت باغ گلشن است ۰۰۰ چون بر امام زاده آزاد مدفن است در برابر مقبره مزبور، ساختمان دیگری معروف به چهل چراغ و مقبره عمادالملک و میرزا ابولقاسم خان و سردار مکرم است که همگی حکمرانان طبس بوده اند. این بنا به شماره ۳۳۷ در فهرست آثار تاریخی ایران به ثبت رسیده است. (برگرفته از کتاب ستاره پرفروغ آسمان کویر نوشته: بزرگ عالم زاده)

امام زاده بیاضه (بیابانک) در منطقه کویری بین یزد و طبس و نائین

حضرت امامزاده ابومحمد ابراهیم عبدالله ابن موسی ابن جعفر (ع) از جمله امامزادگان واجب التعظیمی است که به معیت دوازده هزار نفر از امامزادگان و سادات علوی و هاشمی به مقصد خراسان وارد ایران شدند. با این کیفیت که هنگام این گروه به عهده شاهزاده حضرت ابومحمد ابراهیم بوده است با این کیفیت که هنگام خروج از مدینه از نظر سازماندهی گروه و ملاحظات امور دفاعی و نظامی این بزرگوار یعنی حضرت ابا محمد ابراهیم را بعنوان امارت و زعامت گروه انتخاب شدند و به سمت ایران حرکت کردند در ایران با توجه به ظلم دستگاه عباسیان که در تمام نقاط ایران حاکم بود امامزادگان به دستجات متعدد تقسیم شده و از راههای مخالف مقصد خراسان را پیش گرفتند. هر گروه تحت فرماندهی یکی از امامزادگان و سادات ارشد بودند اما گروهی که از طریق بیابانک راهی خراسان شدند فرماندهی ایشان با شخص فرمانده کل، حضرت ابومحمد ابراهیم بود که در منطقه بیابانک در جرمق (گرمه درگیری بوقوع پیوست) امامزادگان (ع) نیز تعدادی شهید و مجروح دادند (در روستای گرمه (جرمق) قبرستانی بنام شهدا وجود دارد و دو امامزاده به نامهای بارگاهی دارند) و سرانجام حضرت ابومحمد ابراهیم، فرمان متواری شدن و علویان و خود نیز در حالی که در اثر حملات عدیده به دشمن سخت مجروح شده بود مصلحت به ترك صحنه درگیری دانسته و از طریق کوهستان وارد بیابان نیستان بیاضه شده شخصی از جانب ایشان دعوت میکند که برای استراحت و معالجه جراحت به آبادی بیاضه آمده و در منزل آنها وارد شود حضرت دعوت آن جوان را پذیرفته و با همراهی او راهی بیاضه (مفازه) میشود اما خانواده آن جوان از پذیرفتن آن حضرت خودداری میکند.

حضرت امامزاده را شخصی برای مداوا به رسم مهمانی به خانه خود برده و آشی زهرآلود به حضور حضرت آورده و آن حضرت مسموم شدند هنگامی که امامزاده مظلوم متوجه خیانت میزبان خویش شده و خود را در آستانه شهادت دید نامه ای از شرح حال خود و عاقبت کار خویش به مادرش، خانم تاج نسبت خاتون نوشته و از مادر خویش خداحافظی نموده آن را به گردن مرکب با وفای خود بسته و آن حیوان نجیب و باهوش را فرمان حرکت داده به رسالت به سمت مدینه فرستاده و خود به فیض عظمای شهادت رسید و در محلی که الحال بقعه و بارگاه وصحن و رواق آن حضرت است (امامزاده بیاضه) به خاک سپرده شد اما مرکب سواری آن حضرت از طریق کوه، راه مدینه را پیش گرفت و کوه (پی اسب

رسول) مقدمه راه او بوده است و با استفاده از حس و هوش سرشاری که در بعضی از حیوانات مخصوصاً اسب وجود دارد یا استفاده از نیروی اعجاز که خداوند قادر و متعال در هنگام لزوم و در مقطعی که مصلحت باشد و با استفاده از هر دو نیرو آن حیوان مأموریت خویش را به پایان رسانده و دست خط امامزاده شهید را به مادر مکرمه اش میرساند. مادر آن حضرت (تاج نسب خاتون) که از سیدات هاشمیون بوده است پس از رسیدن این خبر جانشوز به اتفاق برادر خود که دایی حضرت امامزاده است به بیاضه (بیابانک) میآیند و پس از اقامه عزای شاهزاده ابومحمد ابراهیم و مدتی مجاورت قبر مطهر حضرت امامزاده و دریافت خون بهاء و دیاتی شامل آسیاب، و مادر حضرت امامزاده به محل خود بازگشته برادر ایشان که از سادات هاشمی در بیاضه اقامت و مجاورت و اداره امور آستانه مبارک را اعم از ساختمان آستانه و املاک را بعهدده میگیرد و سادات هاشمی بیاضه ای از نسل ایشان میباشند.

امام زاده یحیی بن زید بن زین العابدین در مسیر قوچان به سبزوار

آرامگاه یحیی بن زید در روستای زیارت «کلیدر» در سرولات نیشابور واقع شده است. آرامگاه امامزاده یحیی بن زید که در دره ای کوهستانی قرار گرفته دارای طبیعتی زیبا و آب و هوایی روح بخش است، علاوه بر این زیارت گاه، برخی از آثار تاریخی و طبیعی چون گنبد سنگی، قلعه کهنه، قلعه حاجی، قلعه کمری و غار پلنگ از جاذبه های گردشگری این منطقه یعنی روستای زیارت و روستای کلیدر می باشند. کلیدر روستایی است در بخش سرولات شهرستان نیشابور که با قرار گرفتن در منطقه ای کوهستانی آب و هوای خنک و معتدلی دارد. طبیعت و پوشش گیاهی کلیدر بسیار زیبا و گوناگون است. کوه های بلند اطراف کلیدر که بخشی از رشته کوه بینالود هستند چشمه های بسیاری را در منطقه کلیدر سیراب می کند که بر جاذبه ها و زیبایی آن می افزاید.

جانورانی چون قوچ و میش، پلنگ، گراز، کفتار، گربه وحشی، شغال، گرگ، روباه، خرگوش، کبک، تیهو، کوکر، عقاب طلایی، شاهین، مار افعی و مار کبری در این ناحیه زندگی می کنند. در کنار زیبایی های طبیعی، این روستا سابقه تاریخی نیز دارد. در پژوهش های انجام شده روی نام کلیدر، گروهی بر این باورند که کلیدر واژه ای پهلوی است که از دو بخش «کلی» به معنای محکم و «در» به معنای قلعه تشکیل شده است.

امام زاده حسین اصغر (ع) در مسیر قوچان به سبزوار

مشهور است که ایشان از فرزندان امام زین العابدین (ع) می باشد که در جریان ظلم و ستم امویان به ایران هجرت نموده که اطلاع دقیقی از نحوه شهادت و یا رحلت ایشان در دست نیست. بهر تقدیر در همین مکان مدفون گشته که بقعه و بارگاه این امامزاده در همه ایام به ویژه در فصل بهار و تابستان مورد زیارت بسیاری از مشتاقان اهل دل از اقصی نقاط دور و نزدیک می باشد. این بقعه متبرکه در فاصله هشتاد و پنج کیلومتری شمال غربی نیشابور در بالای کوهی قرار گرفته که چشم انداز زیبای طبیعت را در اطراف خود نمایان کرده است و در بخش برزنون از شهرستان نیشابور قرار دارد.

قرار داشتن این امامزاده در دامنه کوهستانی جاذبه های اطراف آن و آب و هوای پاک و طبیعت سرسبز به ویژه آثار با برکت و معنویت صاحب قبر مطهر دل های عاشق و با محبت به اهل بیت را در همه اوقات روانه این مکان مقدس نموده چرا که آرام بخش دردهای ظاهری و باطنی میباشد.

امامزاده سلطان ابراهیم (ع) قوچان کهنه

امامزاده سلطان ابراهیم (ع) قوچان کهنه در حاشیه جاده اصلی بعد از شهر قوچان در قوچان عتیق یا قوچان کهنه، امامزاده سلطان ابراهیم (ع) برادر حضرت رضا (ع) است.

این بقعه تنها بنای برج مانده از خیل ابنیه ای است که در شهر کهنه قوچان وجود داشت و در حال حاضر در مسیر قوچان به فاروج و در ۱۲ کیلومتری شمال غربی این شهر واقع است. این مکان مذهبی بارها بر اثر زمینلرزه آسیب دید اما صاحب نظران بنیان اولیه آن را به دوران سلطان محمد خوارزمشاه نسبت داده اند. بنای این امامزاده مشتمل بر ایوان، گنبدخانه با پوشش بلند، شبستان های شرقی و غربی، گلدسته های دو سوی بنا، رواق و اتاق هایی پیرامون آن است. قدیمی ترین بخش این محدوده سر در ضلع شمالی محوطه امامزاده است که در سال ۱۳۴۳ هـ. ق، ساخته شد.

امام زاده محمد دیباج درگز

امامزاده محمد بن جعفر الصادق علیه السلام ملقب به دیباج فرزند بلا واسطه امام جعفر صادق علیه السلام. امامزاده محمد دیباج در آبادی شیلگان از توابع بخش لطف آباد درگز و در کنار مرز ایران و ترکمنستان مقبره ای به نام امامزاده محمد وجود دارد. محمد فرزند امام جعفر صادق ملقب به ابو جعفر که در سال ۱۴۴ هـ ق در مدینه چشم به جهان گشود. تبار مادرش خدیجه به امام حسین (ع) میرسد و چون کسی بود که بنا به درخواست و تایید مردم حجاز به حکومت نشست. او را امیر المومنین نامیدند. و به سبب زیبایی اندام و چهره به او لقب دیباج دادند. محمد در جرجان درگذشت و مامون برای او نماز خواند این واقعه در سال ۲۰۳ هـ ق اتفاق افتاد. ابو جعفر محمد دیباج (ع) از جمله شخصیت های معاصر امام رضا (ع) است که چند سال قبل از ولادت آن حضرت متولد شد و شش ماه بعد از شهادت امام رضا (ع) در منطقه ای ما بین جرجان و صد دروازه درگذشت. وی از جمله اولین کسانی بود که از شهادت امام رضا (ع) با خبر شد و به مردم اعلام نمود به گونه ای که علت تعقیب و شهادت محمد دیباج توسط مأمون به همین جهت بوده است چنانچه شیخ مفید گزارش می دهد: و چون حضرت رضا به شهادت رسید مأمون یک شبانه روز مرگ آن حضرت را پنهان کرد سپس به نزد محمد ابن جعفر (عموی آن حضرت) و گروهی از خانواده و دودمان ابی طالب که در خراسان بودند فرستاد و چون حاضر شدند، خبر شهادت آن حضرت را به ایشان داد و گریست و بسیار در مرگ آن حضرت بی تابی از خود نشان داد و جنازه آن بزرگوار را صحیح و سالم نشان ایشان داد.

آرامگاه امامزاده حمزه بن موسی الرضا (ع) شیروان

این بنا بصورت شمال غربی چهار ایوانی در روستای زیارت واقع شده است که آنرا مدفن حمزه بن موسی الرضا برادر امام رضا (ع) ذکر کرده اند. این بنا با تاق نما ها، قوس بلند و تیزه دار ایوان، دو حاشیه

قابسازی و گچبری است. بنای مذکور از جمله آثار معدود دوره غزنوی به شمار می‌رود و ضریح آن به شکل مکعب مستطیل و به صورت مشبک در وسط حرم واقع شده است. این آرامگاه در سال ۱۳۴۶ به شماره ۷۰۴ در فهرست آثار ملی به ثبت رسیده است.

امکانات و تسهیلات تفریحی، گردشگری، حمل و نقل، اسکان و ... :

آب و هوا : دارای آب و هوایی معتدل است

آدرس : در ۶ کیلومتری شهر شیروان قرار دارد .

فاصله تا مرکز : ۵۶ کیلومتر

امامزاده اسماعیل باباامان بجنورد

امامزاده اسماعیل فرزند امام موسی کاظم (ع) در ۱۰ کیلومتری شمال شرقی بجنورد در مجاورت گردشگاه بیلاقی باباامان بجنورد واقع شده است. این مقبره مطهر که در مجاورت جاده اصلی مشهد بهاستانهای شمالی و در مسیر اصلی زایران و گردشگران واقع شده همه ساله پذیرای شمار زیادی از شیفتگان اهل بیت عصمت و طهارت است.

امام زاده سید عباس بن موسی کاظم (ع) بجنورد

در جنوب شهر بجنورد، بارگاهی با گنبد فیروزه ای رنگ قرار دارد که به معصوم زاده شهرت یافته است. این بقعه مدفن امامزاده سلطان سید عباس است که در دوره حکومت بنی عباس از مدینه وارد خراسان شد و در اواسط سده دوم هجری وفات یافته است. گلزار شهدای بجنورد در جوار این امامزاده واقع شده است .

امام زاده سید عباس بن موسی کاظم (ع) در بجنورد موسوم به معصوم زاده به دلیل دسترسی آسان و قرار گرفتن گلزار شهدا و گورستان قدیمی این شهر در اطراف آن، بیشترین زائر را دارد.

بارگاه امامزاده سیدعباس (ع) بر فراز تپه ای باستانی در جنوب شهر بجنورد قرار دارد و گنبد فیروزه ای آن با آیه های قرآن مزین شده است. محوطه بارگاه معصوم زاده بجنورد به همراه گلزار شهدا و گورستان قدیمی شهر در مجموع حدود ۱۰ هزار هکتار وسعت دارد که طرح تبدیل آن به مجموعه فرهنگی شامل کتابخانه، سالن اجتماعات، موزه، مرکز فروش صنایع دستی و زایرسرا در دست اجرا است. به گفته مسوولان برای ساخت این مجموعه تاکنون طرح محوطه سازی، جدول بندی، فضای سبز، آب نماها و ساخت سرویس های بهداشتی به انجام رسیده است.

امامزاده گلزار کشانک

آرامگاه این امامزاده در فاصله ۱۳ کیلومتری از مرکز شهرستان و در کنار جاده آسیایی در دامنه سر سبز ارتفاعات بند روستای کشانک قرار دارد که متعلق به امامزاده سلطان ابراهیم (ع) معروف به گلزار میباشد پیرامون این آرامگاه را طبیعت سبز و پوشیده از درختان جنگلی فرا گرفته است و قدمت این بنا به ۲۰۰ سال قبل می رسد این بنای مذهبی نیز علاقه مندان زیادی را برای تفرج و تفریح به دوخود گرد آورده است.

امامزاده دلاورآشخانه

در فاصله دو کیلومتری شمال شهر آشخانه بقعه متبرکی وجود دارد به نام امامزاده دلاور یا محمد دیباج معروف است که به روایتی از نوادگان امام رضا (ع) بوده است این بقعه زیبا در جاده اصلی شهر آشخانه چشم هر مسافری را به سوی خود می کشاند و کمتری مسافری است که با عبور از شهر آشخانه چشمش به این بقعه متبرک نیافتاده باشد.

قدمت این بنا به دوره اسلامی می رسد و به شماره ۷۲۳ در فهرست آثار ملی به ثبت رسیده است.

آرامگاه امامزاده قاسم (ع) بازار قارناس

آرامگاه این امامزاده در روستای بازار قارناس واقع در بخش شهر آشخانه واقع است این بنا مرکز تجمع هر ساله اهالی روستا در سیزده بدر است و در محوطه آن کشتی با چوخه برگزار می شود.

امامزاده هفت معصوم (ع) در مسیر جاده سبزوار به جوی

این آرامگاه در مسیر جاده سبزوار به جوی واقع است و شامل بقعه و ایوان الحاقی مقابل آن است. طرح بنای بقعه ۸ ضلعی به بلندی ۳۰-۱۳ متر است و عرقچینی نوک تیز دارد که بر روی گردنی آن طاق نماهایی در پیرامون تعبیه شده اند.

اصل بنا مربوط به قرن نهم است که در دوره صفویه ایوانی با نیم طاق مقرنسبندی به آن افزوده اند. همچنین در داخل بقعه در دو ردیف ۸ طاقنما با قوس کلیل تیز در بدنه جاسازی کرده اند. چهار نورگیر مشبك روشنایی داخل را تأمین میکند. در داخل این بقعه در مدح پیامبر (ص)، بر روی دو سنگ قبر آن به قلم ثلث کتیبه هایی نگاشته اند.

امامزاده شعیب (ع) در جنوب شهر سبزوار

این آرامگاه باشکوه در ناحیه جنوب سبزوار و ضلع جنوبی خیابان رضوی واقع است. بنای این امامزاده دارای چهار ایوان کاشیکاری در چهار طرف و گنبدخانه است.

در ایوان غربی به خط ثلث کتیبه های از آیات قرآنی دیده میشود. بر سر در ایوان غربی نام امامزاده با خط نستعلیق سفید بر زمینه کاشیکاری لاجوردی نقش بسته است. بخش وسیعی از گنبدخانه و دیوارها آینه کاری است. علاوه بر این، بنای امامزاده دارای دو مناره به ارتفاع ۵ متر به صورت ۸ ضلعی است که در راس استوانه های شکل میشود. بنای اصلی متعلق به دوره صفویه بوده و تزئینات و تعمیرات آن اخیراً به انجام رسیده است.

امامزاده یحیی (ع) در شهر سبزوار

این بقعه متبرکه در محل تلاقی خیابان اسرار و بیهق سبزوار واقع است. مجموعه های بنای امامزاده شامل ایوانی بزرگ با دو مناره بلند به ارتفاع ۲۹ متر و یک حجره در جنوب ایوان و یک حجره در شمال آن است. گنبدخانه امامزاده دارای سر در بلندی با نماسازی معقلی و تزئینات آجری است و چهار شاهنشین دارد. تمامی ازاره داخل بنا با سنگ مرمر پوشیده شده است و بالای آن کتیبه کاشی با خط ثلث قرار دارد.

پوشش زیرین گنبد به گونه عرقچینی است و گنبد فراز آن ۱۴ متر ارتفاع دارد. بنای اصلی امامزاده و بقعه باید متعلق به حدود قرن ششم هجری باشد، اما تغییرات و تحولات اخیر، بنای امامزاده یحیی (ع) را جدیدالاحداث معرفی میکند.

امامزاده سلطان حسن (ع) در آزادوار

این امامزاده در قریه آزادوار سبزوار واقع است. نمای بیرونی بنا ۸ ضلعی و در فضای داخلی چهارضلعی است. فضای حرم چهارگوشه ای است که در چهارجهت، درگاههایی در ارتباط با ایوانهای چهارگانه خارجی دارد. در فاصله میان ایوانها و پیرامون حرم بر روی هم ۹ غرفه با اندازه ها و شکل های مختلف به چشم میخورد. این غرفه ها همه دو طبقه اند. بر روی بنا گنبدی کمارتفاع ساخته اند. داخل بقعه جز مقرنسبندی ترنبه ها و مقرنس کاری داخل غرفه ها تزئین دیگری دیده نمیشود. مصالح اصلی بنا آجر است، هسته مرکزی حرم را به سده هشتم هجری نسبت داده اند، اما ایوانها و غرفه ها را الحاقاتی از قرن نهم و یازدهم هجری میدانند.

امامزاده بی بی علیه خاتون (س) در باشتین

این بنای زیارتی در حاشیه روستای باشتین و در چهل کیلومتری غرب سبزوار واقع است. اهالی، مدفون در بقعه را خواهر علی بن موسی الرضا (ع) معرفی کرده اند. ساختمان امامزاده، دوازده ترک بوده که توسط حیاطی وسیع محصور گردیده است. مصالح نخستین و اصلی بنا خشت بوده است ولی در سنوات اخیر، این مصالح را دگرگون ساخته و بنا را با آجر و سیمان بازسازی کرده اند. هر یک از ترک ها از داخل دارای طاق نماهای تزئینی به بلندی ۵-۲ متر است. بر روی این دوازده ترک به کمک گوشواره های موجود گنبدی احداث کرده اند که در سال های اخیر مرمت گردیده که بلندی آن به پانزده متر می رسد. برخی اجزاء از قبیل نیم ستون های طرفین ایوان ورودی از همان طرح قدیمی بازمانده است ولی تعویض مصالح، لطمه شدیدی به اصالت بنا وارد ساخته است. در اطراف حیاط امامزاده غرفه هایی ساخته اند که محل اسکان و استراحت زائرین است. بنای اولیه امامزاده از آثار معماری قبل از روی کار آمدن صفویه به شمار می آید.

امامزاده جعفر (ع) در چاهک

این بنا در حاشیه روستای <چاهک> سبزوار و در کنار جاده خاکی چاهک به قبرستان واقع است. بنای امامزاده ۸ ضلعی است که دو ضلع شمالی و جنوبی آن از الحاقات خشتی ساخته شده اند و بنای اصلی و اتاق مقبره بر روی یک سکوی آجری شکل گرفته است. همچنین در داخل بنا سه طاقنما با قوسهای زیبا وجود دارد. شواهد معماری حاکی از مرمت بنا در دوره قاجار است. از نظر مشخصه های معماری این بنا معرف یک بنای عهد صفوی است.

مزار بوری آباد مدفن امامزاده سلطان احمد الرضا (ع)

از نوادگان امام موسی کاظم (ع) است که در میان باغی زیبا در ۵ کیلومتری جنوب غربی شهر تربت حیدریه قرار دارد.

این بارگاه گنبدخانه ای است با چهار درگاه ورودی به باغ که ضریح فلزی سلطان احمد الرضا(ع) در میان آن قرار دارد. قدمت این بنا به دوره صفویه بازمیگردد.

مزار شاهزاده قاسم (مشهد ریزه) تایباد

«مشهد ریزه تایباد» در فاصله ۲۹ کیلومتری تایباد واقع است. در ضلع جنوب غربی این مکان در میان قبرستان قدیمی بنایی قرار دارد که به «مزار شاهزاده قاسم» مشهور است.

این بنا مشتمل بر اتاقهایی پیرامون يك فضا است و داخل بنا ۸ مکان چله خانه دارد. پوشش میانی آن با استفاده از ۸ طاق به صورت گنبدی است و ساقه ای چندوجهی دارد که بر فراز بنا قرار گرفته است.

در مقابل جبهه شرقی و در محوطه جلو بنا قبری برآمده مشاهده میشود که بر روی آن درختی روییده است. به استناد کتیبه بر جا مانده پیرامون آن سال ۱۰۶۰ هـ - ق. به اهتمام «حاجی پیرعلی محمدبن محمودرزه» ساخته شده است. اهالی بر این باورند مقبره متعلق به «قاسم بن محمدبن ابی بکر قحافه» و پدر «ام فروه» است و معتقدند سنگ قبرهای اطراف مزار متعلق به شهیدانی است که اوایل اسلام در جنگی واقع در «زره» یا ریزه به شهادت رسیدند. زمان ساخت این بقعه به دوره صفویه برمیگردد.

امام زادگان شهر نیشابور و حومه آن

چون بیشترین امام زادگان خراسان در نیشابور و اطراف آن است که مسیر حرکت امام رضا علیه السلام بوده است اینک امام زادگان نیشابور و حومه آن را زیارت میکنیم

امامزاده محمد محروق و ابراهیم نیشابور

آرامگاه امامزاده محمد محروق که قدمت آن به دوره صفویه میرسد، به شماری ۳۰۲ در تاریخ ۱۳۱۶/۰۹/۲۹ در فهرست آثار ملی ثبت شده است. مرقد امامزاده محمد محروق در ۵ کیلومتری شرق نیشابور و در همسایگی آرامگاه حکیم عمر خیام نیشابوری، جای گرفته است. محمد بن محمد بن زید بن علی بن الحسین علیه السلام از نوادگان امام زین العابدین علیه السلام پیشوای چهارم شیعیان - است که در سال ۲۰۰ هـ.ق. پس از شکست در جنگی ده ماهه با سپاهیان مامون، و در راه انتقال به مرو به دستور مامون، به دست نصر بن سیار، به شهادت رسید. برخی بر این باورند که، پیکر وی پس از شهادت، توسط عمال حکومتی به آتش کشیده میشود و بدین خاطر وی را «محروق» (به آتش سوخته) نامیده اند. و برخی نیز بر این باورند که این نام، «مهروق» (کسی که خورش ریخته شده) است که در گویش نیشابوری به صورت محروق، دگرگون شده است. بنای آرامگاه امامزاده محروق، دارای پلانی مستطیل به ایوان بلند ورودی در شمال، فضای مربع شکل مدفن امامزاده در مرکز، و فضایی چهار ایوانی با ارتفاع گنبد کوچکتر در مجاورت غربی فضای یاد شده که مدفن امامزاده ابراهیم بن موسی بن جعفر علیه السلام است. گنبد فیروزه ای رنگ بنای مزار امامزاده محمد محروق، تزئینات کاشی ایوان ورودی و کتیبه های خطی معقلی بر رویه خارجی دیوار، از دلنوازترین جلوه های هنر کاشیکاری ایرانی است. امام زاده ابراهیم علیه السلام از فرزندان امام موسی بن جعفر علیه السلام است که آرامگاه وی کنار مرقد امامزاده محمد محروق، جای گرفته است.

فضل بن شاذان بهشت فضل

فضل بن شاذان بن خلیل ازدی، از متکلمین طراز اول شیعه و یار و مصاحب چهار امام همام - یعنی امام رضا (ع)، امام محمد تقی (ع)، امام علی النقی (ع) و امام حسن عسگری (ع) - بوده است. آرامگاه فضل بن شاذان در ۶ کیلومتری جنوب شرقی شهر نیشابور، در روستای فضل و در باغی وسیع و سرسبز، واقع شده است. آرامگاه وی دارای صحن حرم، گنبد و کاشیکاری است. آرامستان شهر نیشابور به نام «بهشت فضل» در مجاورت این آرامگاه واقع شده است. بقعه فضل بن شاذان (قدمت تیموریان صفویه) به شماره‌ی ۸۹۵۶ در تاریخ ۱۳۸۲/۰۳/۱۰ در فهرست آثار ملی ایران ثبت گردیده است. اهالی نیشابور، این مکان را «شافضل» (= شاه فضل) نیز می‌گویند.

بی بی شطیطه

شطیطه زنی مومنه و پاک نهاد بود که ارادت خاصی به ائمه اطهار و به ویژه امام زمان خود حضرت موسی بن جعفر علیه السلام - داشت. روایت کرده اند که چون مردم نیشابور، محمد نیشابوری را برای پیشکش کردن وجوهات شرعی به آن حضرت برگزیدند، شطیطه نیز يك درهم صحیح و پارهای از خام که خود رشته بود و چهار درهم ارزش داشت، آورد و گفت «ان الله لا یستحیی من الحق» از دادن حق امام، اگر کم هم باشد نباید حیا کرد. محمد نیشابوری، با وجوهات شرعی نیشابور، رهسپار مدینه گردید و به پیشگاه امام موسی کاظم علیه السلام رسید. پس حضرت امانات شطیطه را پذیرفته و فرمودند: «ان الله یستحیی من الحق». و به محد نیشابوری گفتند: برسان به شطیطه سلام مرا، بده به او این امانات و همیان را که در آن چهل درهم است و بگو برای تو شقه ای از بافته های خودم را که پنبه اش از قریه صیداء - متعلق به بی بی فاطمه زهرا (س) - است و خواهرم حلیمه - دختر حضرت صادق علیه السلام - آنرا رشته است و بگو به شطیطه که تو زنده میباشی نوزده روز پس از وصول شقه و درهم، پس شانزده درهم آنرا خرج خودت کن و بیست و چهار درهم آنرا صدقه خودت و آنچه لازم شود و من نماز تو را خواهم خواند بر جنازه تو، و به محمد نیشابوری فرمود در آن هنگام که مرا به نماز دیدی کتمان کن که بهتر نگاه میدارد ترا. آرامگاه بی بی شطیطه در سوی غربی خیابان امام خمینی نیشابور و در میدان بی بی شطیطه، جای گرفته است.

بانو پسنده

امام رضا علیه السلام، هنگامی که (در سال ۲۰۰ ه.ق.) به نیشابور وارد شد، افراد معتبر و سرشناس شهر - از علماء و امراء و موجهین - انتظار داشتند که آن حضرت برای استراحت در منزل آنها اجلال نزول فرمایند. اما از آنجا که اهل بیت عصمت و طهارت همیشه و در همه حال یاور ضعیفان بودند و شرافت و برتری را به تقوا و اطاعت و بندگی خداوند میدانستند، و در این راستا الگو و رهنمود به شیعیان و دوستان خود معرفی مینمودند، لذا امام علیه السلام دعوت کسی را نپذیرفت، بلکه به منزل یکی از شیعیان با تقوا و گمنام اما شیفته خاندان رسالت تشریف فرما شد. یعنی خدای متعال سعادت میزبانی از حضرت رضا علیه السلام را نصیب یک پیرزن صالحه و باتقوا نمود». از آنجا که این پیرزن پرهیزگار، به

میزبانی امام رضا برگزیده شده بود، به بانو «پسنده» یا «پسندیده» نامور گشت. آرامگاه این بانو، در خیابان ضلع شمالی میدان شطیطه در غرب شهر نیشابور، قرار گرفته است.

امام زاده یحیی حیات مزار

یحیی بن حمزة بن قاسم بن عباس ابن امیرالمومنین از نوادگان قمر بنی هاشم علیه السلام است. آرامگاه وی در یکی از محله های قدیمی خیابان منوچهری جنوبی شهر نیشابور - که کال منوچهری از میانه این خیابان، گذر مینماید - قرار گرفته است. محوطه و آرامجای امامزاده یحیی علیه السلام که شبیه منزلی مسکونی و به شیوه سنتی ساخته شده، در بین اهالی منطقه به «حیات مزار» [Hayāt Māzār] نامور است.

امامزادگان محمد و عبدالله بوستان هاشمی نژاد

امامزادگان محمد و عبدالله، از فرزندان محمد حنفی و از نوادگان امام علی علیه السلام اند. آرامگاه این دو امامزاده، در بوستان شهیدهاشمی نژاد شهر نیشابور (ضلع شمال شرقی تقاطع خیابانهای ایستگاه و سیمتری، بین چهارراه راه آهن و میدان فردوسی) واقع شده، این دو آرامگاه به صورتی جداگانه و با فاصله در ضلع شمالی و شرقی بوستان هاشمی نژاد، جای گرفته اند.

بی بی صغری گنبدسبز

آرامگاه بی بی صغری در منتهی الیه محله فرحبخش شرقی شهر نیشابور و در منطقه ای به نام گنبدسبز، قرار دارد. این بانوی مومن و پاکدامن که در بین مردم به بی بی فاطیمه [Bi Bi Fātima] نامور است دارای محبوبیت خاصی بوده و لطف و کراماتی را به وی منسوب میدانند. آرامگاه وی در بین اهالی به گمبدسوز [Gombəd Savz] نامور است.

امامزاده عبدالله دربهبشت

عبدالله از فرزندان امام محمدباقر علیه السلام است. آرامگاه وی در ۱۲ کیلومتری شمال نیشابور و در جوار روستاهای کوهپایه ای دربهبشت و رود «کنار باغ رود» قرار گرفته است که فضایی سرسبز و پوشیده از درختان و توام با نوای پرندگان را پیشکش زائران مینماید. روستاهای «دربهبشت» و «رود» «دربهبشت» (dərbəhiʔt) و روی (rōy) در گویش نیشابوری از توابع دهستان فضل بخش مرکزی شهرستان نیشابورند. بنای آرامگاه امامزاده عبدالله، به شماره ۱۲۸۷۵ در تاریخ ۱۳۸۴/۰۵/۱۹ در فهرست آثار ملی ثبت گردیده است.

امامزاده سلطان سلیم بوژآباد

سلیم از نوادگان پیشوای چهارم شیعیان، حضرت علی بن الحسین بن علی بن ابیطالب علیه السلام است که به دستور نصر بن سیار و به دست فردی به نام خدیج، شهید گردید. آرامگاه سلطان سلیم بر بلندای کوهی مشرف بر روستای بوژآباد در ۱۵ کیلومتری شمال شرقی شهر نیشابور و در همسایگی روستای بوژان، جای گرفته است. بنای این امامزاده - که در بین اهالی به «مزار تیغ» نامور است، در سال ۱۳۱۰

ه. ش. به همت و تلاش دو شخص به نامهای حیدر و مختار خاکباز بازسازی شده است. آرامگاه امامزاده سلیم در محیطی آکنده از درختان سایه گستر و بارور، فضایی سرسبز و روحبخش را فراهم آورده است.

قدمگاه رضوی

قدمگاه رضوی، که در ۲۴ کیلومتری شرق شهر نیشابور واقع شده، یادگار و یادمان حضور حضرت امام رضا علیه السلام در نیشابور، جریان رهسپاری ایشان در اواخر سال ۲۰۰ ه.ق. از مدینه به مرو است. امام رضا علیه السلام پس از بیان حدیث گرانقدر «سلسلة الذهب»، برای نماز ظهر در قریة الحمراء (ده سُرخ) نیشابور توقف نمودند که پس از آن، این منطقه به قدمگاه موسوم گردید. در این منطقه چشمه ای وجود دارد که به نام چشمه حضرت معروف است و روایت است که این چشمه به دست حضرت رضا علیه السلام جاری شده است. رباط شاه عباسی، حمام صفوی، آسیاب آب و قلعه بالا که ارگ قدیمی قدمگاه است، از جاذبه های تاریخی شهر قدمگاه رضوی اند.

شهر قدمگاه رضوی که در مسیر بزرگراه آسیایی و جاده کشوری تهران - مشهد واقع شده است پذیرای زائران و گردشگران بسیاری از سراسر ایران و کشورهای حاشیه خلیج فارس و سایر سرزمینهای اسلامی است. بقعهی قدمگاه که قدمت آن به سدهی یازدهم هجری میرسد، دارای پلان هشت ضلعی است که دارای ایوانهای بلند و طاق نماهای دو طبقه است که با تزئینات کاشیهای خشت هفت رنگ و گچ بریهای زیبا، در وسط باغی بزرگ واقع شده. بر فراز بقع، گنبدی بزرگ قرار دارد که با نره کاشی به اشکال لوزی سفید و فیروزه ای پوشانیده شده، در پایه ی گنبد، کتیبه ای به خط ثلث کاشیکاری شده است. در قدمگاه علاوه بر بقعه، باغ پر از درخت قدمگاه، چارپارخانه، حمام، چشمه ی حضرت و کاروانسرای سعدالدین، از جاذبه های دیدنی این منطقه اند.

امامزادگان زین علی و عین علی درود

زینعلی و عینعلی از نوادگان امام محمدتقی علیه السلام اند که در اواخر قرن سوم هجری میزیسته و برای رهایی از جور و ستم خلفای عباسی به نیشابور مهاجرت کرده اند. آرامگاه این دو امامزاده در دامنه کوه بینالود و در درّود در ۳۰ کیلومتری شهر نیشابور واقع گردیده است. مرقد امامزادگان عینعلی و زینعلی در شمال شرقی شهر درّود و در خیابان ابوذر به سرمزار [SarMazār] نامور است.

امامزاده سلطان سید حبیب حاجی آباد

سید حبیب، از فرزندان امام موسیبن جعفر علیه السلام است که آرامگاه وی در روستای حاجی آباد در ۲۵ کیلومتری شرق شهر نیشابور، جای گرفته است. حاجی آباد از توابع بخش زبرخان شهرستان نیشابور است.

امامزاده سلطان سلیمان عصمت آباد

سلیمان، از فرزندان امام موسیبن جعفر علیه السلام است که آرامگاه وی در روستای عصمت آباد در ۳۰ کیلومتری شرق شهر نیشابور، جای گرفته است. عصمت آباد، از توابع بخش زبرخان شهرستان نیشابور است.

امامزاده یحیی باغشن حاشیه جاده مشهد نیشابور

یحیی از فرزندان امام موسی کاظم علیه السلام است. بقعه امامزاده یحیی، در روستای باغشن از توابع بخش زبرخان شهرستان نیشابور واقع شده، در جوار آرامگاه این امامزاده امکانات استراحت و خرید صنایع دستی وجود دارد. آرامگاه امامزاده یحیی باغشن در حدود ۳۰ کیلومتری شرق شهر نیشابور قرار گرفته است.

امامزادگان سیدابوالحسن و سیدابوالقاسم اسحاق آباد

ابوالحسن و ابوالقاسم از نوادگان امام موسی بن جعفر علیه السلام اند. آرامگاه امامزاده سیدابوالحسن در جنوب روستای اسحاق آباد و آرامگاه سیدابوالقاسم در شرق اسحاق آباد جای گرفته. اسحاق آباد روستایی است که در ۲۷ کیلومتری شرق شهر نیشابور و در ۱۰ کیلومتر جنوب قدمگاه رضوی قرار دارد. پیرامون روستای اسحاق آباد، بناهای و آثار تاریخی چون برج راهنما، ارگ اسحاق آباد، مسجد جامع، و تپه حصار نو قرار گرفته اند. ارگ تاریخی اسحاق آباد با مساحتی حدود ۳۰۰۰ متر مربع با معماری خاص و سنتی، هرساله میزبان هیئتهای عزاداری عاشوری حسینی از ۲۵ روستای پیرامونی است که در این مراسم آیینهای مرثیه خوانی و شبیه خوانی برگزار میگردد. در بین اهالی منطقه، بقعه سید ابوالحسن به مزار بالا [Mazār Bālā] و بقعه سیدابوالقاسم به مزار ته [Mazā Tā] (= مزار پایین) معروف است. هر ساله در ایام تاسوعا و عاشورای حسنی، در میدان اصلی روستا، مراسم باشکوه شبیه خوانی برگزار میگردد، بدین سبب به این میدان «قتلگاه» نیز میگویند. نام دیگر این میدان در نزد اهالی، سرخدو (= سر یخدان) است که سبب این نامگذاری وجود بنای یخدان سنتی بزرگی در کنار این میدان بوده که در گذشته، مورد بهره برداری اهالی، قرا میگرفته است. بنای امامزاده سیدقاسم (قدمت صفویه) در شمال اسحاق آباد به شماره ۱۲۸۷۱ در تاریخ ۱۳۸۴/۰۵/۱۹ در فهرست آثار ملی ایران ثبت شده است.

مزار پنجه ی موشان

مزار پنجه موشان، با موقعیت ۵۹/۱۹ طول و ۳۶/۰۳ عرض جغرافیایی، با ارتفاع ۱۱۲۳ متر از سطح دریا، در همسایگی روستای موشان، در بخش زبرخان شهرستان نیشابور و ۴۰ کیلومتری شرق شهر نیشابور و در مسیر جاده قدیم نیشابور - مشهد جای گرفته، بنای مزار پنجه موشان، به شماره ۱۴۱۴۸ در تاریخ ۱۳۸۴/۱۱/۰۹ در فهرست آثار ملی ایران ثبت گردیده است. این بنا که بر دامنه تپه ای طبیعی و در میان قبرستانی واقع شده، بنا به گفته سالخوردگان محل و نیز بررسی کارشناسان میراث فرهنگی، به دوره قاجار میرسد. در باور اهالی محل، در زمانهای پیشین، اثر دست و یا پنجه امام رضا علیه السلام بر روی سنگی نقش گردیده بود که در زاویه جنوب غربی بنا، نصب بوده است، نامگذاری این مزار نیز به پنجه موشان، وجود همین نقش پنجه بر روی سنگ است. در زاویه جنوب شرقی بنا، فرورفتگی ای دیده میشود که به عنوان شمعخانه، بهره برداری میگردد. قدمت قبرستان مزار پنجه موشان، به دوره زندیه و قاجاریه میرسد. مزار پنجه، در نزد اهالی محل از احترام ویژه ای برخوردار است و همواره اهالی و مردم منطقه را به سوی خود میکشاند.

امامزاده عبدالله جهان آباد

بقعه امامزاده عبدالله در حدود ۵۰۰ متری روستای جهان آباد از توابع بخش زبرخان شهرستان نیشابور، در ۳۵ کیلومتری شرق شهر نیشابور جای گرفته است. این آرامگاه مورد احترام و تقدس اهالی روستا بوده و از روستاهای پیرامونی نیز زائران فراوانی را به سوی خود جلب مینماید. بنای آرامگاه که قدمت آن به اواخر دوره قاجاریه میرسد، دارای پلانی نیم بیضی و یک ایوان ورودی با قوس جناغی و گنبدی سهی شکل به صورت گرد چینی است. آرامگاه امامزاده عبدالله جهان آباد به شماره ۶۳۷۵ در تاریخ ۱۳۸۱/۰۷/۰۷، در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.

چشمه علی خرو

بنای چشمه علی در ۵۹/۰۲ طول و ۳۶/۱۰ عرض جغرافیایی، با ارتفاع ۱۶۰۰ متر از سطح دریا، در نزدیکی شهر خرو (خرو علیا) از توابع بخش زبرخان شهرستان نیشابور، در ۳۳ کیلومتری شمال شرقی شهر نیشابور، واقع شده است. بنای چشمه علی بر کنار رودخانه خرو و همچنین جاده ای خاکی قرار گرفته، قدمت این بنا که از سنگ و با ملات گل و گچ ساخته شده به دوره قاجاریه میرسد. شکل بنا، چلیپایی و چشمه ای (چشمه علی) در مرکز آن جاری است، چلیپای یاد شده با گنبد یکپوسته چهارترکی، مسقف گردیده. مردم منطقه بر این باورند که چشمه علی از محل قدم امام علی علیه السلام، جاری شده، از این روی برای آن تقدس و احترام خاصی قائل اند. این بنا که بر کوهپایه بینالود جای گرفته، علاوه بر جاذبه تاریخی و مذهبی، با قرار گرفتن در رودکده ای پوشیده از درختان گوناگون و باغهای میوه، یکی از جاذبه های طبیعی خرو نیز به شمار میآید.

امامزاده سیدعبدالله فدیشه

عبدالله بن زین العابدین از فرزندان امام چهارم شیعیان -حضرت سجاد علیه السلام- است. حرم سیدعبدالله در یک کیلومتری غرب روستای فدیشه از توابع دهستان غزالی بخش میان جلگه شهرستان نیشابور جای گرفته. روستای فدیشه با موقعیت ۵۸/۲۶ طول و ۳۶/۱ عرض جغرافیایی و با ارتفاع ۱۰۸۰ متر از سطح دریا در حدود ۴۵ کیلومتری جنوب غربی شهر نیشابور قرار دارد.

وجود آرامگاه امامزاده عبدالله در این روستا، اهمیت و مرکزیت مذهبی خاصی برای فدیشه، در بین روستاهای اطراف ایجاد نموده؛

آیین شبیه خوانی دهه ی اول محرم، از مهمترین آیینهای مذهبی این روستاست که در شهرستانهای پیرامونی چون سبزوار، فیروزه و نیشابور نامور گردیده، آیین «شبیه خوانی فدیشه»، در جایگاهی ویژه در حاشیه ی شمالی مسجد جامع روستا -که در بین اهالی «گود شبیه خوانی» یا «قتلگاه» نامیده میشود، اجرا میگردد. شکوه آیینهای عزاداری فدیشه در روزهای عاشورا و تاسوعای حسینی، که با سینه زنی و زنجیرزنی عزاداران حسینی و پخش نذورات به ویژه «حلیم نیشابوری» است نمای معنوی خاصی به این منطقه میبخشد به گونه ای که به گفته ی اهالی محل، «عاشورا در فدیشه قیامتی برپا می شود به عشق حسین (ع)».

امامزاده سیدحمزه عشق آباد

آرامگاه سید حمزه (امامزاده عشق آباد)، در موقعیت طول ۵۸/۴۱ و عرض ۳۶/۰۳ عرض جغرافیایی و با ارتفاع ۱۵۳۰ متر از سطح دریا، در خیابان امام رضا ۱۲ شهر عشق آباد - مرکز بخش میان جلگه ی شهرستان نیشابور -، در فاصله تقریبی ۲۵ کیلومتری جنوب شهر نیشابور، جای گرفته. بنای آرامگاه دارای پلان ۸ ضلعی، ۴ طاق اصلی، ۴ طاق فرعی و دارای گنبد، است که قدمت آن به دوره صفویه میرسد، در دوره معاصر نیز اجزایی بر این بنا افزوده شده. آرامگاه سید حمزه، به عنوان زیارتگاه برادر امام رضا علیه السلام، در بین مردم منطقه از ارزش و احترام بالایی برخوردار است. بنای آرامگاه سید حمزه با عنوان «امامزاده عشق آباد» در تاریخ ۱۳۸۶/۱۲/۲۷، به شماره ۲۲۲۹۰ در فهرست آثار ملی ایران، ثبت گردیده است.

مزار جوانمرد علی جنداب

بنای جوامرد علی که قدمت آن با اوایل دوره تیموری میرسد، در تاریخ ۱۳۵۶/۱۰/۰۵ و به شماره ۱۵۴۷ در فهرست آثار ملی ایران ثبت گردیده است. این آرامگاه در نزدیکی روستای جنداب، در ۴۵ کیلومتری جنوب شهر عشق آباد و ۶۵ کیلومتری جنوب شهر نیشابور جای گرفته، و روستاهای چاه مزار، ماروس و ریگی در همسایگی آن قرار دارند. به باور مردم منطقه، جوانمرد علی قصاب از خادمین حضرت علی علیه السلام بوده و احترام خاصی برای وی قائلند.

شاهزاده حسین اصغر برزنون

حسین اصغر معروف به علی اصغر از فرزندان حضرت علی بن حسین علیه السلام است. آرامگاه شاهزاده حسین اصغر که شازده نیز نامیده میشود بر فراز ارتفاعات کوه اردلان در نزدیکی روستای برزنون در ۹۰ کیلومتری شمال غربی شهر نیشابور جای گرفته است. این منطقه با داشتن چشم اندازهای طبیعی و امکانات رفاهی مناسب، پس از امامزاده محمدمحروق و قدمگاه رضوی، یکی از هدفهای اصلی گردشگری مذهبی شهرستان نیشابور به شمار میآید و زائران فراوانی از شهرستانهای نیشابور، سبزوار، قوچان و سایر شهرهای پیرامونی را به ویژه در فصلهای بهار و تابستان، پذیراست.

امامزاده یحیی بن زیدروستای زیارت کلیدر

یحیی بن زید بن علی بن الحسین از نوادگان حضرت امام سجاد علیه السلام است. یحیی در اندیشه ی مردم منطقه امامزاده جوانی است دارای عقلی سلیم و شجاعتی نمونه و روایت است که وی توسط عمال نصرین سیار دستگیر شده و به دستور نصر، زندانی میگردد، شیعیان نیشابور با پرداخت ۲۰ هزار درهم، آزادی وی را فراهم میآورند اما پس از مدتی که دستگاه حاکم، محبوبیت روزافزون وی را تاب نمیآورد، سه هزار نفر از سپاهیان را به جنگ با یحیی و یارانش -که از شیعیان نیشابور بودند- اعزام مینماید و در جریان نبردی سخت، پس از ادای نماز ظهر و عصر، او و یارانش را تیرباران مینمایند که تیری بر پیشانی یحیی نشست و به شهادت میرسد، به دستور حاکم، سر از پیکرش جدا نموده به نزد خلیفه میفرستند و بدن وی را به دار میآویزند و مدتی بر دار میماند تا اینکه ابومسلم خراسانی، نصر بن

سیار را سرنگون نموده و جنازه این بزرگوار را از دار پایین آورده و بر آن نماز خوانده و به خاک میسپارد. آرامگاه یحیی، در روستای زیارت، در ۹۰ کیلومتری شمال غربی شهر نیشابور واقع شده است. آرامگاه یحیی که در درهای کوهستانی قرار گرفته دارای طبیعتی زیبا و آب و هوایی روحبخش است. علاوه بر آرامگاه امامزاده یحیی و روستای زیارت، روستای کلیدر و برخی آثار تاریخی و طبیعی چون گنبد سنگی، قلعه کهنه، قلعه حاجی، قلعه کمری و غار پلنگ از جاذبه های گردشگری این منطقه اند.

امامزادگان آبکوزه، باغ چاه و بنام شهر بار

امامزاده آبکوزه در ۵ کیلومتری شهر بار جای گرفته است. آبکوزه یکی از زیارتگاههای مورد احترام و مراجعه ی مردم بار و مناطق پیرامونی آن است. آرامگاه امامزاده بنام در درون شهر بار و آرامگاه امامزاده باغچاه در میان باغهای شهر بار واقع شده است. شهر بار که در دامنه های رشته کوههای بینالود واقع شده، با موقعیت ۵۸/۴۳ طول و ۳۶/۳۰ عرض جغرافیایی و ارتفاع ۱۶۷۰ متر از سطح دریا، در فاصله ی حدود ۶۰ کیلومتری شمال غربی شهر نیشابور، واقع شده است. شهر بار در ۶۰ کیلومتری شمال شهر نیشابور، واقع شده است. بار با قرار گرفتن در منطقه ای کوهستانی و بهره برداری از منابع آبی فراوان دارای جاذبه های طبیعی فراوان از جمله آبشار، رودخانه، باغستان، درختستان و سایر چشم اندازهای بکر کوهستانی است. این ناحیه از فرهنگ مردمی و جلوه های فلکوریک ارزشمندی برخوردار است.

آرامگاه خواجه نبی حصارنو

آرامگاه خواجه نبی در یک کیلومتری شرق روستای حصارنو از توابع بخش تحت جلگه شهرستان نیشابور، در حدود ۴۵ کیلومتری غرب شهر نیشابور، قرار گرفته. قدمت بنای آرامگاه به دوره سلجوقی میرسد که تا دوران قاجار و اوایل پهلوی، نیز تغییرات و تعمیراتی در آن اعمال شده. پلان بنای آرامگاه از سمت بیرون مربع شکل و از درون بنا، با وجود طاق نماهایی در چهارضلع، به شکل چلیپایی است، گنبد بنا با قوس جناغی بر روی هشت ضلعی بخش بالایی درونی بنا، ساخته شده. قبرستان روستای حصار نو در کنار این آرامگاه، قرار گرفته است. بنای آرامگاه خواجه نبی، به شماره ی ۶۷۳۸، در تاریخ ۱۳۸۱/۱۰/۱۰، در فهرست آثار ملی ایران، ثبت شده است.

امامزاده سیدحسن شهر فیروزه

سید حسن از فرزندان امام موسی کاظم علیه السلام است که آرامگاه وی در ۱۸ کیلومتری غرب شهر نیشابور، در خیابان امام حسین شهر فیروزه و در محله ی دهنوخلج واقع شده است.

امامزاده قاسم گرماب

ابوجعفر ملقب به ابوالقاسم از نسب امام موسی کاظم علیه السلام است که آرامگاه وی در روستای گرماب در ۳۸ کیلومتری غرب شهر نیشابور جای گرفته. در بین بنای آرامگاه و مسجد جامع روستای گرماب، آب گرمی جاری است، که از جاذبه های طبیعی این منطقه به شمار میآید. وجه تسمیه ی این روستا به گرماب، به خاطر وجود همین چشمه آب گرم در جنوب روستا و در همسایگی امامزاده است که از دوران گذشته، مردم برای این آب گرم خواص درمانی قائل بوده اند. «گرماب» مرکز دهستان طاغنکوه

جنوبی بخش طاغنکوه شهرستان فیروزه (تحت جلگه نیشابور) است. آب این چشمه از دسته آبهای کلروره سولفات کلسیک است، که در سطح کشور از این دیدگاه، دارای رتبه نخست میباشد. بر اساس آزمایشات انجام شده بر روی این آب، ثابت شده که در تسکین دردهای عضلانی و بهبودی بیماریهای پوستی، کارساز است.

امامزاده عبدالقهار طاغان

عبدالقهار از نوادگان امام محمد باقر علیه السلام است. آرامگاه عبدالقهار در نزدیکی روستای طاغان، در ۳۷ کیلومتری شهر نیشابور قرار گرفته. از چشم اندازهای پیرامونی آرامگاه، به چشمه سار امامزاده، درختان کهنسال، باغهای میوه، کوههای «قلعه سنگی»، «تیغ سرخ» و «هشت کردوخان» میتوان اشاره نمود. طاغان از توابع بخش طاغنکوه شهرستان نیشابور است.

مزار باباپیر مرزان

بنای مزار باباپیر، در موقعیت ۵۸/۱۵ طول و ۳۸/۳۰ عرض جغرافیایی و با ارتفاع ۱۳۴۰ متر از سطح دریا، در ۲ کیلومتری شمال غربی روستای مرزان از توابع بخش طاغنکوه شهرستان نیشابور جای گرفته. بنا به باور اهالی منطقه، این بنا، مدفن شخصی به نام پیر کرمانی است که از یاران شاهزاده (امامزاده) حسین علی اصغر (از نوادگان امام سجاد علیه السلام) بوده که در جنگ با مخالفان شیعیان کشته شده. بنای مزار باباپیر که قدمت آن به دروه صفویه میرسد، دارای پلانی مربع شکل، سقفی گنبدی و محرابی در ضلع شرقی است. مزار باباپیر، مورد احترام و تقدیس اهالی منطقه است و برخی آیینهای عزاداری (محرم و صفر) و همچنین ادای نذورات در نزدیکی این مکان، انجام میگردد. مزار باباپیر، در تاریخ ۱۳۸۶/۱۲/۲۷ به شماره ۲۲۲۹۳، در فهرست آثار ملی ایران، ثبت شده است.

شاهزاده ابراهیم چزک

شاهزاده ابراهیم، زیارتگاه روستای چزک از توابع بخش طاغنکوه شهرستان نیشابور است که محل ادای نذورات مردم روستای چزک و روستاهای پیرامونی است، یکی از غذاهای نذری این زیارتگاه، شیربرنج چزکی است که در ایام محرم و صفر به عزاداران و زائران، پیشکش میگردد. روستای چزک در حدود ۶۵ کیلومتری شهر نیشابور، واقع شده است.

زیارتگاه روستای بتو

دو زیارتگاه در روستای بتو از توابع بخش طاغنکوه شهرستان نیشابور، در حدود ۴۵ کیلومتری غرب شهر نیشابور، قرار دارد که مورد احترام خاص اهالی روستاست و نذورات خود را در این محل ادا مینمایند. روستای بتو در موقعیت ۵۸/۳۴ طول و ۳۶/۳۹ عرض جغرافیایی واقع شده است. این روستای کوهپایه‌های ساختی پلکانی داشته و اثر تاریخی که در بین اهالی به «برج کهنه» معروف است در نزدیکی روستا واقع شده است.

زیارتگاههای حوزه قوچان

امام زاده سلطان ابراهیم - شهر کهنه - جاده قوچان به فاروج کیلومتر ۱۰

امامزاده حسین - روستای نوروزی

امامزاده عبدالرحمن (امام باد) - روستای در بادام

زیارتگاه علی بلاغ - ارتفاعات دربادام

امام زاده علی - قلعه شرف - سلطان زیرابه

امام زاده سید جلیل - روستای آلماجق جاده قوچان به مشهد کیلومتر ۲۵

زیارتگاه امام داغی - ارتفاعات روستای شاهرگ

زیارتگاه سلطان محمود - روستای رهورد

مقبره امامزاده سلطان حسین روستای نوروزی

روستای نوروزی در ۸ کیلومتری جنوب شهرستان قوچان واقع گردیده است. مقبره امامزاده سلطان حسین روستای نوروزی این روستا را به یک مکان مذهبی، گردشگری تبدیل نموده است. در طول هفته بخصوص روزهای چهارشنبه زائران زیادی که تعداد آنها گاهی به بیش از هزار نفر می رسد گرد این امامزاده جمع می شوند. سرسیزی های اطراف بنا که بیشتر بصورت باغ بوده و از موقوفات امامزاده می باشد و مسیر آب چشمه که از کنار بنا می گذرد چشم انداز زیبایی را بوجود آورده است. فاصله کم شهر تا روستا که در حال حاضر آسفالت می باشد و شرایط مساعد آب و هوایی این منطقه از دیگر مزایای این روستا محسوب می شود.

امام زاده حسین اصغر (ع) روستای برزنون

مشهور است که ایشان از فرزندان امام زین العابدین (ع) میباشد که در جریان ظلم و ستم امویان به ایران هجرت نموده که اطلاع دقیقی از نحوه شهادت و یا رحلت ایشان در دست نیست. بهر تقدیر در همین مکان مدفون گشته که بقعه و بارگاه این امامزاده در همه ایام به ویژه در فصل بهار و تابستان مورد زیارت بسیاری از مشتاقان اهل دل از اقصای نقاط دور و نزدیک میباشد. این بقعه متبرکه در فاصله هشتاد و پنج کیلومتری شمال غربی نیشابور در بالای کوهی قرار گرفته که چشم انداز زیبای طبیعت را در اطراف خود نمایان کرده است و در نزدیکی روستای برزنون مرکز دهستان برزنون از توابع بخش سروالایت شهرستان نیشابور قرار دارد.

امام زادگان تربت حیدریه

مزار بی بی حسنیه تربت حیدریه

بی بی حسنیه کنیز فردی تاجرو بازرگان بوده است. وی مدت ده سال در حرم جعفر صادق به مطالعه علوم دینی و معارف پرداخته است و در حسن ملاحمت نظیر نداشته وی بعد از کشته شدن جعفر صادق نزد بازرگانی بود و بازرگان نیز از مشاهیر بغداد بوده است که محبت خاصی نسبت به خاندان اهل بیت داشته و بعد از کشته شدن جعفر صادق ظلم فراوان بر او وارد شد و تمام اموال او را از وی گرفته و به همین خاطر به کنیز خود روی نمود و گفت عمری تورامانند فرزند خود بزرگ نموده و اکنون وقت آن است که تو مرا دریابی که حسنیه پیشنهاد داد تا او را به نزد هارون الرشید برده و به ۱۰۰ هزار درهم

بفروشد مرد بازرگان نزد هارون الرشید رفت و پیشنهاد فروش کنیز خود را کرد و می گوید تمام مسائل دینی و معارف را از وی سؤال نمائید ابتدا هارون الرشید گفت: ای حسینیّه تو را کدام دین و مذهب است و حسینیّه گفت: بر طریق دین اسلام محمد و اهل بیت او میباشد و خلیفه دستور داد تا در جلسه ای کلیه علماء را حاضر نمودند که یکی از آنان ابویوسف غاضی شافعی بود که حسینیّه همه را محکوم نمود و به قدری فصیح و صریح جواب سوالات آنها را داد بطوری که هارون متحیر شد و دستور داد تا ابراهیم ابن خاک را در بغداد حاضر نمودند و بر کرسی زرین نشست و شروع به سوال نمود بطوریکه هشتاد هزار سوال از وی پرسیدند و همه را پاسخ داد تاریخ مرگ او معلوم نیست. مدفن او در شهرستان تربت حیدریه در روستای حسنی در بالای تپه بلند که هم اکنون داخل شهر تربت حیدریه واقع گردیده است مزار وی در گذشته دارای گنبد کوچکی بوده که به همت مردم خیر و اداره اوقاف بنای قبلی تخریب و بنای جدید با وسعت مناسب ساخته و هم اکنون در حال بازسازی می باشد.

مزار پیردرختی و پیرسنگی

در ۱۲ کیلومتری شهرستان تربت حیدریه در روستای اسفیوخ از توابع بخش مرکزی ۲ مزار به نام های پیردرختی و پیرسنگی وجود دارد که زائران و مجاوران از این بقاع مطهر، کرامات و عنایات فراوانی مشاهده و یاشنیده اند

مزار پیردرختی

دکتر اسدزاده در کتاب مزارات تربت حیدریه در معرفی مزار پیردرختی آورده است؛ اسفیوخ تربت حیدریه نام اولش پوخ و یاپود بوده که بعدها نامش اسفیوخ گردیده. و در آن دیار امامزاده پیردرختی یکی از امامزادگان گرانقدر بوده که از ترس نام خود را به پیر مشهور نموده و در این سامان چون رسید برای جمعی از ترکمن ها جهت هزینه مخارج خود، خدمت می کرد و چون آن ترکمن ها او را شناختند که وی یکی از ذریه های حضرت فاطمه علیها السلام است به درجه شهادت رساندند و دوستانش او را دفن نمودند، دو درخت کنار قبر مقدسش سبز شد و مردم آن دو درخت را پذیرایی می کردند. و این درختان ۲۰۰ سال عمر کرد. شبانه جمعی از دشمنان آن را قطع نمودند و این امامزاده به نام پیردرختی مشهور شد و زائران محترم از این بقعه مطهر کرامات و عنایات فراوان مشاهده و از دیگران شنیده اند.

مزار پیرسنگی

دکتر محمد اسدزاده در کتاب مزارات تربت حیدریه، صفحه ۲ در معرفی این مزار نیز آورده است؛ در روستای اسفیوخ (۱۲ کیلومتری تربت حیدریه) بطوریکه از تحقیقات بزرگان، معروفین و محترمین آن دیار و از کتب استفاده نموده ام، مزار است بنام مزارسنگی که در محوطه ای بسیار بزرگی قرار گرفته است و در اطراف آن مزار قبور بزرگان مشاهده می گردد که در زمان قدیم برای تبرک اطراف مزارسنگی دفن می کردند و محل توجه آنان بوده اند.

بخش دهم علماء آرمیده در جوار امام هشتم

شیخ طبرسی

ابوعلی فضل بن حسن طبرسی ملقب به امین الاسلام و مشهور به شیخ طبرسی از علمای بزرگ شیعه و مفسر قرآن در سده های پنجم و ششم قمری است. وی در سال ۴۷۰ هجری قمری در شهر طبرس (بین کاشان و اصفهان) یا تفرش زاده شده اما عمده عمرش را در مشهد گذرانده است. شیخ طبرسی صاحب چند تفسیر بر قرآن کریم است که از آن میان تفسیر مجمع البیان وی شهرت بیشتری دارد. شیخ در سال ۵۲۳ قمری از مشهد به سبزوار رفته و در سال ۵۴۸ که معاصر فتنه قوم ترکمان غز در خراسان بوده در گذشته، یا بدست آن قوم مهاجم کشته شده است، بدین سبب در بعضی منابع از وی با عنوان شهید هم یاد شده است. گویا جسد شیخ را در همان زمان درگذشت به مشهد منتقل کرده و در یکی از گورستانهای محترم مجاور حرم حضرت رضا، مشهور به «قتلگاه» و «مغتسل الرضا» یا «غسلگاه» دفن کرده اند. این محل در قرون بعدتر تنها به قتلگاه شهرت یافته و پس از احداث فلکه پیرامون حرم (۱۳۰۸ - ۱۳۱۲ ش) و خیابان طبرسی، قبرستان مزبور تسطیح شده و بعداً در بخشی از آن صحنی به نام رضوان احداث گردیده که در مشهد به باغ رضوان شهرت یافته است. نوشته اند که زمین غسلگاه مشهد را حضرت رضا علیه السلام از محل اُجرت کتابت قرآن کریم خریده و وقف بر قبور مؤمنین و مؤمنات کرده است. ظاهراً همین گورستان پس از قتل عام مردم مشهد توسط لشکریان عبدالمؤمن خان ازبک در سال ۹۹۷ قمری و دفن اجساد ایشان در محل غسلگاه، به قتلگاه شهرت یافته است. رواج عمومی اصطلاح قتلگاه عمداً از اواخر قرن یازده قمری برای گورستان مزبور (واقع در شمال حرم) روی داده است. با توجه به وجود مدفن شیخ در قبرستان قتلگاه، پس از احداث خیابان شمالی حرم، خیابان مزبور به نام «طبرسی» نامگذاری شده که یکی از خیابانهای مهم و مرکز شهر مشهد است. گرچه باغ رضوان ضمن توسعه حریم حرم در سال ۱۳۷۰ تخریب شده اما گور شیخ با تزریق بتون بر اطراف آن جا به جا و بنای جدیدی برای آن ساخته شده است. اینک مقبره شیخ طبرسی در فضای شمالی حرم واقع در ابتدای خیابان طبرسی بر جا و محترم است.

امین الدین مفسری محقق و مدقق بود که در فقه و حدیث و رجال ادبیات و لغت مهارت داشت. آغاز جوانی را در مشهد مقدس سرگرم تحصیلات بود و سالهایتمادی در رشته های مختلف علمی و فنون تفسیری کوشش می نمود. مراتب علمی او بیشتر از مکتب ابو علی طوسی (مفید ثانی) شیخ منتخب الدین رازی جدّ صاحب فهرست و ابوالوفای رازی نصیبش شد. امین الدین بیست و پنج سال از بهترین ایام خود را در شهر سبزوار به تدریس دانشجویان دینی و تألیف و تحقیق گذرانید و اغلب علمای بزرگ آینده از شاگردان وی می باشند.

علامه نوری صاحب مستدرک و علامه خوانساری صاحب روضات الجنات همچنین علامه امینی صاحب الغدير (در شهداء الفضيله) می نویسند: «امین الدین طبرسی در آخر عمر شهید از دنیا رفت نهم ذی

حجه ۵۴۸» از مطالعه تاریخ ایران (و همچنین کامل ابن اثیر) چنین استفاده می شود که در سال ۵۴۷ طائفه غزان که از عمال ستمگر سلطان سنجر سلجوقی به تنگ آمدید به نواحی خراسان (مرو، طوس) و بعضی بلاد دیگر هجوم سختی نمودند و در این حمله عده زیادی از رجال و علما و مردم ایران مظلومانه شهید شدند (زنان نیز به اسارت رفتند) من جمله یکی از شخصیت‌های بزرگ علمی که در این حمله شهید شد امین الدین طبرسی بود. بعضی نوشته اند سالها قبل از شهادت به سکنه ناقصی وفات کرد. پس از دفن در قبر به هوش آمد نذر کرد اگر از این مهلکه نجات یابم تفسیری بر قرآن مجید بنویسم. در دم نباشی او را بطمع کفن از قبر نجات داد و تفاسیر فوق الذکر را به رشته تحریر درآورد. خواننده عزیز بعضی صاحب تراجم علما این موضوع را ذیل ترجمه ملا فتح الله کاشانی صاحب تفسیر منهج الصادقین نوشته اند. در خاتمه مشهد که مشرف می شود در اول خیابان طبرسی قبر او را جنب فلکه حضرت زیارت می فرمائید.

شیخ بهائی

پدر بزرگوار شیخ بهایی، عزالدین حسین بن عبدالصمد بن محمد بن علی بن حسین (۹۱۸ - ۹۸۴ ق) از فقیهان و دانشوران بزرگ قرن دهم هجری است که در دانش فقه، اصول، حدیث، رجال، حکمت، کلام، ریاضی، تفسیر، شعر، تاریخ، لغت و بسیاری از علوم رایج آن عصر مهارت داشت. وی از شاگردان ممتاز شهید ثانی است که گاه در سفرها نیز همراه استاد بود. او پس از شهادت استاد به ایران آمد و در اصفهان به تدریس علوم اسلامی مشغول شد. شاه طهماسب صفوی از او درخواست کرد که به قزوین، پایتخت صفویان بیاید. او نیز پذیرفت و به عنوان (شیخ الاسلام) حکومت صفویه انتخاب شد. وی سالها در هرات و مشهد به ارشاد و هدایت مردم اشتغال ورزید.

پدر بزرگ شیخ بهایی، شیخ عبدالصمد (متوفای ۹۳۵ ق) نیز از علمای بزرگ قرن دهم هجری است. وی استاد شهید ثانی بود، شمس الدین محمد (متوفای ۸۷۶ یا ۸۸۶ ق) جد شیخ بهایی نیز از علمای بزرگ قرن نهم هجری است که مجموعه گرانبهائی در فوائد رجالیه و شرح حال علما نوشت که علامه مجلسی بسیاری از مطالب آن را در آخر مجلدات بحار الانوار آورده است.

نسبت خاندان شیخ بهایی به حارث همدانی، یار وفادار حضرت علی علیه السلام می رسد. جبل عامل، زادگاه شیخ بهایی، زادگاه مجتهدان، دانشمندان و نویسندگان بزرگ شیعی مانند محقق ثانی (متوفای ۹۴۰ ق)، شهید اول (۷۳۴-۷۸۶ ق) و شهید ثانی (۹۱۱-۹۶۶ ق) است. ابوذر غفاری، نخستین مبلغ شیعه در منطقه شام و لبنان است. وی در دورانی که از جانب عثمان در شام تبعید بود به تبلیغ فرهنگ تشیع در آن سامان پرداخت و بذر تشیع را در آن دیار افشاند از آن هنگام تاکنون، جبل عامل مهد دانشوران پارسای شیعه بوده و هست.

در صبحگاه ۱۷ ذیحجه ۹۵۳ ق در روستای (جیع) (زادگاه شهید ثانی) نوزادی چشم به جهان گشود که وی را محمد نامیدند. محمد در دامن پاک خانواده ای روحانی تربیت یافت. لبنان کنونی در آن عصر مهد فرهنگ تشیع بود محمد دوران کودکی و نوجوانی را در آن سرزمین پاکان سپری کرد. خواندن و

نوشتن، قرآن، احکام شرعی و نماز را نزد مادر، پدر، معلمان پرهیزکار جع و بعلبک فرا گرفت و با مهر علی علیه السلام و اولادش رشد یافت.

محمد هنوز سیزده بهار بیش شکوفایی باغهای سیب جبل عامل را ندیده بود که آهنگ سفری دراز نمود. او در دوران جوانی می بایست همسری نیکو برای خود انتخاب نماید و از این رو با دقت لازم و به پیشنهاد پدرش، با خانواده ای اصیل که نور علم و ایمان در آن تابیده بود، وصلت کرد. تاریخ نویسان می گویند: همسر شیخ بهاءالدین زنی پارسا، دانشمند، حدیث شناس، فقیه، محقق و مدرس بوده است. در آن روزگار که بسیاری از زنان بلکه اغلب مردان از سواد خواندن و نوشتن محروم بودند و یا تحصیل علم را برای زنان لازم نمی شمردند، همسر شیخ بهاءالدین استادی بلند پایه بود.

پدرش پس از شهادت شهید ثانی (متوفی ۹۶۶ ق) تصمیم گرفت مهر از آب و خاک برکند و عازم مهد تازه شیعه ایران شود پدرش علاقه خاصی به شهید ثانی داشت. شهید ثانی نیز زادگاهش ((جبع)) و سالیانی استاد وی بود. و در مسافرت های مصر و استانبول ایشان را به همراه داشت.

پس از شهادت استاد که به تحریک علمای سنی و به دست کارگزاران حکومت عثمانی صورت گرفت. جبل عامل برای شیعیان و علمای شیعی ناامن می نمود و از آن سو حکومت نوپای صفوی با به رسمیت شناختن مذهب شیعه در کشور، بستر مهاجرت علمای شیعه از سراسر دنیا به ایران را فراهم نمود. بسیاری از دانشمندان بزرگ شیعی که از آزار ابر قدرت بزرگ آن عصر (امپراطوری عثمانی) به تنگ آمده بودند به ایران آمدند و حوزه های علمیه ایران را رونقی تازه بخشیدند. محقق کرکی (متوفی ۹۴۰ ق) شیخ لطف الله میسی (متوفی ۱۰۳۲ یا ۱۰۳۵ ق) و شیخ علی منشار عاملی از اندیشه وران جبل عامل هستند که به ایران هجرت کردند.

شاه طهماسب در سال ۹۶۲ ق. قزوین را پایتخت ایران قرار داد و قزوین در ایام حکومت وی دوران اوج طلایی خود را می گذراند. در همین زمان علمای شیعه از سراسر جهان به قزوین آمدند و بدین سان حوزه علمیه قزوین تاسیس شد. چنین به نظر می رسد که بنیانگذار حوزه علمیه قزوین، محقق ثانی است. بعلاوه که وی بنیانگذار حوزه علمیه اصفهان نامیده اند. حوزه علمیه اصفهان نیز پس از انتخاب اصفهان به عنوان پایتخت از سوی شاه عباس در سال ۱۰۰۶ ق. رونق تازه ای یافت.

شیخ بهایی علوم اسلامی را در حوزه های علمیه قزوین و اصفهان فرا گرفت. او سالیان دراز به کشورهای اسلامی از محضر بسیاری از علما کسب فیض نمود. وی نزد استادان فرزانه ای به فراگیری منطق، فلسفه، ریاضیات، طب، نجوم و... پرداخت.

شیخ بهایی از زمره اندیشمندانی است که برای حفظ و گسترش فرهنگ تشیع به دربار شاهان رفت. وی بشدت از آنان متنفر بود. در یکی از سروده هایش آمده است:

نان و حلوا چیست، دانی ای پسر - قرب شاهان است، زین قرب الحذر

می برد هوش از سر و از دل قرار - الفرار از قرب شاهان، الفرار

فرخ آن که رخس همت را نتاخت - کام از این حلوا و نان، شیرین نساخت

حیف باشد از تو ای صاحب سلوک - کاین همه نازی به تعظیم ملوک

قرب شاهان آفت جان تو شد - پایبند راه ایمان تو شد

جرعه ای از نهر قرآن نوش کن - آیه لاترکنوا را گوش کن

حکومت صفویه مذهب شیعه را مذهب رسمی کشور اعلام کرد. فقیهان بلند آوازه شیعه برای استفاده از این موقعیت طلایی، به دربار صفویه راه یافتند تا بتوانند شاهان صفوی را برای گسترش تشیع به خدمت بگیرند. فرصتهای ناب پیش آمده در دوره صفویه، اندیشه واران تیزبین شیعی را بر آن داشت که با تمام تنفیری که از پادشاهان خونریز صفوی داشتند برای ترویج فرهنگ اسلام راستین به دربار راه یابند و خدمتهای فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی شایانی بنمایند. تشویق پادشاهان صفوی به بازسازی و احداث مساجد، مدارس علمیه، زیارتگاهها، کاروانسراها و... از فعالیت های علمای شیعی است. با تلاش جانفرسای این اندیشه واران، صفویه بستر مناسبی برای جریان یافتن رود پر تلاطم فرهنگ عاشورا گردید و حوزه های علمیه شیعه با تلاش آنها جان گرفت و ایران میزبان فقیهان بزرگ جهان شد. کوشش بی امان فقیهان شیعه دستاوردهای بسیار گرانبهائی در برداشت. همکاری مجتهدان شیعه با پادشاهان صفوی فقط و فقط برای ترویج دین بود.

امام خمینی (ره) در این باره می فرماید: (یک طایفه از علما، اینها گذشت کرده اند از یک مقاماتی و متصل شده اند به سلاطین با اینکه می دیدند که مردم مخالف اند (با سلاطین)، لیکن برای ترویج دیانت و ترویج تشیع اسلامی، ترویج مذهب حق، اینها متصل شده اند به یک سلاطینی و این سلاطین را وادار کرده اند، خواهی نخواهی برای ترویج مذهب تشیع، اینها آخوند درباری نبودند این اشتباهی است که بعضی نویسندگان ما می کنند... اینها اغراض سیاسی داشتند. اغراض دینی داشتند. نباید تا یک کسی به گوشش خورد که مثلاً علامه مجلسی - رضوان الله علیه - محقق ثانی - رضوان الله علیه - شیخ بهایی - رضوان الله علیه - با اینها روابط داشتند و می رفتند سراغ اینها، همراهیشان می کردند، خیال کند که اینها مانده بودند برای جاه ... آنها گذشت کردند، گذشت. یک مجاهده نفسانی کرده اند برای اینکه مذهب را به وسیله آنها، به دست آنها ترویج کنند)

شیخ بهایی با اینکه در دربار بود، زاهدانه می زیست. خانه اش پناهگاه فقیران و نیازمندان بود. او از قدرتی که در دربار داشت برای گشایش کار مردم استفاده می کرد. سیاست او هدایت کارگزاران حکومت صفوی بود. و در این راه تا اندازه ای نیز موفق گشت.

شیخ بهایی مدتها شیخ الاسلام هرات و در آن دیار پاسخگوی احکام شرعی مردم بود. وی پس از مدتی از این سمت کناره گرفت و به سفرهای علمی و تحقیقی پرداخت.

شیخ بهایی ۳۰ سال در سفر بود. به مصر، سوریه، حجاز، عراق، فلسطین، افغانستان و... رفت و با علما و مردم آن مناطق به گفتگو پرداخت. او مبلغ نستوه تشیع بود و رنج سفر را به جان خرید و برای زنده نگه داشتن فرهنگ شیعی زحمت فراوان متحمل شد. مشکلات سفر در آن دوران فراوان بود. خطر حمله دزدها، گرگها، گم کردن راه، تشنگی در بیابان ماندن و ده ها خطر دیگر در برابر اراده پولادین او

ناچیز می نمود. او دل به حجره مدرسه، دربار، مقام شیخ الاسلامی، ریاست علمای شیعه و مرجعیت مردم نیست و برای مبارزه با شیخون دشمنان اسلام به فرهنگ تشیع در کنج حجره سنگر نگرفت. بلکه میان توده مردم شتافت. با دردها آشنا شد و آنگاه به مداوای جامعه مریض اسلام پرداخت. او لحظه ای از تحصیل، تدریس، تبلیغ، عبادت و تالیف غافل نبود و برخی از کتابهایش را در سفرها نوشت. قم، کرمانشاه، گنجه، تبریز، هرات و مشهد شهرهایی هستند که میزبان قلم او بودند.

این عالم وارسته در سفرها با علمای اهل سنت به گفتگو می نشست و فقیهان بلندپایه اهل سنت را گرامی می داشت، نزدشان زانوی ادب به زمین می زد و از دانش آنها بهره می جست. در قدس با (ابن ابی اللطیف مقدسی)، در دمشق با (حافظ حسین کربلایی) و (حسن بورینی) و در حلب با (شیخ عمر عرضی) دیدار کرد.

شیخ بهایی پس از سال ۱۰۰۶ ق. شیخ الاسلام اصفهان بود. اصفهان در سال ۱۰۰۶ ق. از سوی شاه عباس کبیر پایتخت ایران شد. با انتخاب اصفهان به پایتختی، مهاجرت علمای شیعه از سراسر جهان اسلام به این شهر رونق گرفت. مدت زمانی بعد شیخ از مقام (شیخ الاسلامی) استعفا داد و از سال ۱۰۱۲ ق. تا سال ۱۰۱۹ ق. به سفر رفت. سپس به اصفهان برگشت و تا آخر عمر در آن شهر ماند و به عنوان (شیخ الاسلام) ریاست علمای شیعه را بر عهده گرفت.

شیخ بهایی در علوم مختلف فقه، اصول، تفسیر، حدیث، رجال، درایه، ادبیات، ریاضیات، جبر، هندسه، اسطرلاب، هیئت، جفر و... آثار فراوانی به زبانهای فارسی و عربی نوشت.

شیخ حر عاملی، محمد بن حسن

شیخ محمد بن حسن حر عاملی در سال ۱۰۳۳ ق. در روستای ((مشغره)) از توابع جبع چشم به جهان گشود. صاحب اعیان الشیعه درباره این منطقه می نویسد: (جبع یکی از مراکز مهم عامل است که شخصیتهای ارزنده ای همچون شیخ بهایی و شهید ثانی، تحویل جامعه اسلامی داده است) دیاری که شیخ حر عاملی در آن چشم به جهان گشود یکی از سرزمینهای تشیع و عالم پرور است که تشیع آن ریشه در تبعید ابودر دارد. شیخ حر عاملی در امل الامل در این باره می نویسد: ((هنگامی که در زمان عثمان ابودر به شام تبعید شد و مدتی در آنجا ماند گروه زیادی در آن سامان شیعه شدند. سپس معاویه او را به روستاها تبعید کرد و او به جبل عامل آمد و از آن روز مردم به تشیع رو آوردند. گذشته از این، قاضی نورالله شوشتری می افزود: (... هیچ قریه ای از آن نیست که جمعی از فقها و فضلاء امامیه در آنجا نباشند)

سر سلسله خاندان شیخ حر عاملی (حر بن یزید ریاحی) نخستین قربانی عشق حسین علیه السلام در روز عاشورا است. شیخ حر در خانه (آل حر) قامت راست کرد. خانه ای که سخاوت بارزترین خصلت اهل آن به شمار می رفت و روی گشاده و اخلاق نیکوی آنان زبانزد عام و خاص بود و نسل در نسل به عنوان حاملان در گرانبهای علم و ادب و پرچم شهادت و شهامت شناخته می شدند. می نویسند: (خاندان شیخ حر عاملی خاندانی است که از قدیم خانه علم و معرفت بوده و افراد برجسته زیادی از آن جوشیده است

و تا امروز از آن می جوشد و به موجب سخاوت و اخلاق نیک ممتاز است) علامه امینی می نویسد: (از این خاندان گوهر خیز (حر) مردانی برخاسته اند که دیر زمانی بر مسند دانش و تقوا نشسته اند و مشعل هدایت دین آموز و دنیا ساز، پیشوا و رهبر و دانشمند و پرهیزکار بودند) گویا دست تقدیر روزگار بر آن بود که او در یکی از بهترین نقاط معنوی و از میان معنوی و از میان بهترین خاندان پا به عرصه گیتی نهد.

ما کتابی که شیخ حر را با آن و آن را با شیخ حر می شناسیم کتاب گرانسنگ (وسائل الشیعه) است. این اثر یکی از کتابهای مرجع در زمینه احادیث اهل بیت است که از اعتبار و اعتماد خاصی در میان کتابهای حدیثی برخوردار است. در این کتاب، نویسنده روش خاص خود را بکار برده و احادیث فقهی که فقها در استنباط احکام شرعی بدان نیازمندند و بر آنها تکیه می زنند جمع آوری کرده است و شمار آنان به بیست هزار حدیث می رسد که شیخ حر از مصادر و کتب معتبر شیعه چون اصول کافی، من لایحضره الفقیه، استبصار، تهذیب و کتب دیگر که شمار آنها به هفتاد منبع و مآخذ می رسد جمع آورده است. شیخ حر کتاب را با احادیثی در مقدمه عبادات افتتاح کرده و سپس بر طبق کتب فقهی آن را از بحث طهارت تا مبحث طهارت تا مبحث بیان دیه ها تقسیم بندی نموده است.

در عظمت این کتاب تنها به یک بیت از شعر علامه امینی درباره کتاب اکتفا می کنیم. (هذا صراط الهدی ما ضل سالک - الی المقاصد بل تسویه الرتب) این کتاب راه هدایت است که رهروش گمراه نمی شود - به هدف می رسد و بلکه به مقامی عالی تر دست می یابد.

چهل سال از عمر پربار شیخ حر عاملی می گذشت که او برای زیارت مرقد مطهر امام هشتم علیه السلام از (مشغر) عازم (مشهد) شد. اما چیزی نگذشت که با واقعیتهای جامعه آن روز تشیع در ایران روبرو گشت. شیخ حر با آنکه از واژه شاه و شاهی نفرت داشت و عزلت و ریاضت را بر حضور و ریاست ترجیح می داد. در حساس ترین برهه تاریخ تشیع به دیگر عالمان شیعه اقتدا کرد و با پذیرفتن برخی مسئولیت های اجتماعی در حساس ترین نقطه ایران (خراسان) که در معرض تخاجم ازبکها و اخل تسنن هم مرز ایران بود دین خود را در صحنه سیاست نیز به تشیع ادا کرد. پذیرفتن مقام شیخ الاسلامی از سوی شیخ حر به ماجرای سفرش به اصفهان باز می گردد که او از طرف علامه مجلسی به دیدار کاخ شاه رفته بود. شیخ حر در مجلس شاه سلیمان بدون اجازه از شاه در بالای مجلس نزد شاه نشست به طوری که بین او و شاه یک مکتا بیش نبود. شاه پس از نشستن رو به شیخ کرد و گفت: به من گفته اند تو از علمای جلیل و بزرگ عرب محمد بن حسن بن حر عاملی هستی حال به من بگو فاصله میان حر و خر چقدر است؟ شیخ بی درنگ (به شوخی) گفت: (یک مکتا)! شاه از شجاعت و حاضر جوابی شیخ یکه خورد.

مؤلف کتاب گنجینه آثار قم می نویسد: (بعد از گفتگو با شاه سلیمان و قضیه آنچنانی علمای اصفهان که پی به مدارج علمی او بردند، شاه سلیمان در مقام استمالت از وی برآمده، او را برای توطن در اصفهان دعوت کرد و شیخ علاقه خود را به اقامت در جوار ثامن الائمه اعلام داشت. بنابراین شیخ را قاضی القضاات خراسان گردانید و با تجلیل روانه ساخت)

شیخ حر عاملی این فرزانه روزگار سرانجام در بیست و یکم ماه رمضان ۱۱۰۴ در هفتاد و یک سالگی چشم از جهان فروبست و در زیر گنبد حضرت (رضا)، کنار منبر، برادرش شیخ احمد صاحب الدرالمسلوک با هزاران نفر دیگر بر جسم مطهرش نماز گذارد و جسم مطهرش در ایوان حجره ای از حجره های صحن شریف امام رضا علیه السلام جنب مدرسه میرزا جعفر به خاک سپرده شد. و مرقدش در کنار حرم رضای آل محمد واسطه بین مردم و پیشوای هشتم شیعیان گشت .

سلام بر او روزی که در (مشغر)، معبر نور، چشم به جهان گشود و روزی که در (مشهد)، قبله نور، چشم از جهان فروبست .

آیه الله میلانی، سید محمد هادی

در شامگاه هفتم محرم سال ۱۳۱۳ ق . در نجف در خانواده ای اهل علم و معنویت کودکی پایه عرصه هستی نهاد که او را (محمد هادی) نامیدند.

اجداد او همه از سادات حسنی شهر مدینه منوره و از فرزندان امام علی بن الحسین علیه السلام بودند که به جهت شرافت علمی و معنوی از بزرگان مدینه به شمار می رفتند محله قدیمی (بنی هاشم) محل سکونت این خاندان بود و همواره بزرگانی از قبیله های عرب و دانشوران اسلامی بدانجا رفت و آمد داشته اند.

هجرت آنان در اواخر قرن یازدهم ق . از مدینه به آذربایجان ایران در پی دعوتی بود که از جانب شیعیان این دیار انجام گرفت . به دنبال این دعوت سید حسین (جد محمد هادی) و برادرش علی اکبر که هر دو از جوانان فرزانه مدینه بودند به همراه زائرین خانه خدا وارد آذربایجان شدند و در منطقه (اسکوچای) اقامت گزیدند و سید حسین همچنان در (میلان) باقی ماند و از همانجا ازدواج کرد وی تا آخر عمر در میان دوستداران اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله در منطقه آذربایجان به تبلیغ و ترویج احکام اسلام پرداخت با رحلت سید حسین فرزندان وی و بعدها نوادگانش این رسالت عظیم را در منطقه آذربایجان دنبال کردند.

نیای مادری آیه الله میلانی آیه الله شیخ محمد حسن مامقانی (متوفی به سال ۱۲۲۳ ق) شاگرد شیخ مرتضی انصاری و شیخ مهدی آل کاشف الغطا است که خود از فقهای بزرگ اوایل قرن چهاردهم ق . به شمار می رفت و در دوران زندگی به زهد و پارسایی شهرت داشت .

اولین مکتب تربیتی سید محمد هادی دامان مادری از خاندان علوم و فضیلت و پدر فرزانه و عالم وی بود. اساتید علوم مقدماتی وی بزرگانی چون آقا میرزا ابراهیم همدانی و آخوند ملامحسن تبریزی ، و در دروس سطح نیز استادانی چون آقا شیخ غلامعلی قمی و آقا شیخ ابوالقاسم مامقانی (دائی) او بودند. او همچنین از محضر اساتید بزرگی چون آیه الله سید ابوالحسن اصفهانی ، آیه الله نائینی و آیه الله آقا ضیاءالدین عراق بهره های وافر برده و پایه های علمی خود را در فقه و اصول استحکام بخشیده و در طول ۲۳ سال حضور در دروس و محافل علمی این بزرگان توانسته بود بر آراء و نظرات قوی ترین اساتید

مسلط گردد. وی در علوم عقلی نیز مهارت فراوان داشت و چندین سال از عمر خود را محضر اساتید فلسفه گذرانده و در این خصوص از شاگردان شیخ محمد حسین اصفهانی بشمار می رفت . آقای میلانی از جمله علومی که دیگر در آن تبحر یافت و به استادی رسید، دانش تفسیر و علوم قرآنی بود که از ایام تحصیل خود در نجف این دانش را نزد استاد بزرگ شیخ محمد جواد بلاغی فراگرفته بود و بعدها نیز همواره با اساتید تفسیر بویژه با مفسر بزرگ علامه طباطبایی صاحب تفسیر المیزان مباحثه و مناظره داشت . وی تفسیر را در کنار فقه و اصول تدریس می کرد. محصلین علوم دینی را با قرآن ، این منبع جوشان فیض الهی آشنا می ساخت . و این روش را که نشانه ای از عشق ایشان به قرآن بود همواره در زندگیش حفظ کرده بود.

ایشان هشت سال نیز در علوم حدیث با آیه الله شیخ علی قمی مباحثه و مذاکره داشت و نسخه کتاب وسایل الشیعه خود را با نسخه ای که به خط شیخ حر عاملی بود، مقابله کرده است . رسیدن به مقام اجتهاد، تحمل رنجهای طاقت فرسایی را می طلبد. طالبان علوم اسلامی برای دست یافت بدین منزلت علمی ، راههای بسیار سخت و دشواری را طی می کنند. رنج سفرهای سخت را به جان می خرنند. و سالیان دراز از عمر خود را در محضر بزرگان دانش و معارف به تحصیل علوم مختلفی چون : ادبیات عرب (تجزیه و ترکیب ، معانی و بیان و بدیع) منطق ، حدیث شناسی ، رجال ، علوم قرآن ، اصول و فقه و... صرف می کنند. و در این میان پای بندی به معنویات خود عامل در رسیدن به این مقام و منزلت است چنانچه آیه الله میلانی بارها می گفت : استادم مرحوم نایینی می فرمود: نماز شب شرط اجتهاد نیست و لکن بی دخالت هم نیست.

جلسات درس ایشان در حوزه بزرگ نجف بسیار با شکوه و به امتیازاتی چون داشتن دقت عقلی و عرفی ایشان در تبیین مسائل ، و تسلط به مبانی فقهی و اصولی شهرت داشت . آیه الله میلانی هیجده سال در کربلا اقامت داشت و در این مدت شاگردان فراوانی را تربیت کرده است . بزرگانی چون آیات و حجج اسلام : حاج شیخ حسین وجد خراسانی ، سید ابراهیم علم الهدی سبزواری ، سید عباس صدر، حاج سید حسین شمس ، حاج شیخ محمد رضا مهدوی دامغانی ، شیخ محمد تقی جعفری ، مهدی نوقانی ، محمود کلباسی ، کاظم مدیر شانه چی ، سید نورالدین میلانی ، سید محمد شیرازی ، شیخ محمد تقی عندلیب سبزواری ، سید محمد باقر حجت طباطبایی ، محمد علی علمي ، سید ابراهیم مهاجرین طبسی از شاگردان برجسته ایشان هستند که بعضی از اجازه روایتی از ایشان نیز داشته اند.

احیای حوزه مشهد

نهم ذیحجه سال ۱۳۷۳ ق . (۱۳۳۴ ش) آیه الله میلانی جهت زیارت امام علی بن موسی الرضا علیه السلام وارد شهر مشهد گردید و در خانه آیه الله حاج شیخ علی اکبر نوغانی (از علمای بزرگ مشهد) اقامت گزید. از آن پس رسالت عظیم وی که بکار بستن تجربه چندین ساله تدریس و تربیت در حوزه های مختلف تشیع بار دیگر در حوزه علمیه مشهد بود آغاز می شود.

در آن زمان حوزه های علمیه مشهد آنگونه که باید رونق نداشتند. از سال ۱۳۱۴ شمسی به دنبال مبارزات روحانیون مشهد با حکومت رضا خان این حوزه نیز مانند دیگر حوزه های علمیه سراسر کشور مورد تهاجم قرار گرفته بود و پس از حادثه خونین قیام گوهرشاد روحانیون بزرگی همچون آیه الله حاج آقا حسین قمی تبعید و میرزا محمد آقازاده پس از زندانی شدن به اسارت رسیده بود. و بسیاری از علمای معروف دیگر این شهرستان دستگیر و یا تبعید شده بودند. بر اثر این حوادث و نیز بر اثر سختگیری عمومی دولت درباره لباس روحانیون شور شوق علمی حوزه علمیه مشهد به رکود و سردی گراییده بود. و مدارس بزرگ و معروف مشهد در تصرف ادارات و اوقاف حکومت وقت بود و این فترت و رکود تا سال ۱۳۷۳ ق. که آیه الله میلانی در این شهر تصمیم به اقامت می گزیند ادامه داشت.

اصلاح وضع حوزه علمیه مشهد و شکوفایی بخشیدن به دروس مدارس دینی و علمی در این شهر چیزی است که با اقامت آیه الله میلانی انجام گرفت.

آیه الله خامنه ای (رهبر معظم انقلاب اسلامی) در این باره می فرماید: (... ما دیدیم که مرحوم آیه الله میلانی از کر بلا که نزدیکی نجف بود آمدند تا مشهد و یک حوزه علمیه بزرگی را بوجود آوردند... این یک واقعیت است ... از برکت الهی برای حوزه علمیه مشهد وجود آیه الله میلانی بود)

نخستین گام اصلاحی آیه الله میلانی در حوزه علمیه سامان بخشیدن به دروس بود که بعدها اثرات آن در مراکز دینی و فرهنگی دیگر نیز نمایان گردید.

آیه الله میلانی چون دریافته بود که منشاء پراکندگی علمای این شهر در طول سالهای گذشته در فقدان اساتید پرمایه در این سامان نهفته است بدان جهت نیز ابتدا اساتید پرکار و شایسته را جلب این حوزه نمود و خود نیز بر کرسی تدریس نشست. درس خارج اصول و فقه ایشان که در مسجد گوهرشاد دایر می شد در شکوفایی دروس حوزه نقش بسزایی داشت و به مرور زمان علماء را در این شهر تمرکز می بخشید. وی تحول شگرفی نیز در خصوص روش آموزشی دروس پدید آورد که اساسی ترین آن طرحی بود که به نابسامانی و بی نظمی حاکم بر مدارس دینی پایان داد و به حوزه علمیه مشهد جان تازه ای بخشید. برنامه های درسی ایشان که بر حسب استعداد محصلین علوم دینی تنظیم گردیده بود، در پنج مرحله به شرح زیر اجرا می شد:

مرحله اول؛ دوره مقدمات، که شامل ادبیات عربی، صرف و نحو و تجزیه و ترکیب، منطق، خط، املاء و انشاء، ریاضیات، حفظ قرآن، دعاها و احادیث اخلاقی می شد و به مدت سه سال طول می کشید.

مرحله دوم؛ این دوره نیز سه سال استمرار می یافت و شامل: معانی، بیان و بدیع، اصول، فقه در حد معالم، فقه در حد شرح لمعه، عقاید در حد شرح لمعه، عقاید در حد باب حادی عشر و تاریخ می شد.

مرحله سوم؛ که دوره پنج ساله بود. طلاب در این مرحله به تعلیم (رسائل)، (کفایه) در اصول، مکاسب در فقه، شرح تجرید در اعتقادات، آشنایی به ادیان و مذاهب و تفسیر می پرداختند.

مرحله چهارم؛ دوره چهار ساله تخصصی فقه و اصول بود که در مدرسه امام صادق دایر می گردید.

مرحله پنجم؛ تخصص در سایر علوم اسلامی بود که طلاب به حسب ذوق خود وارد این مرحله گردیده و به مطالعه و تحقیق می پرداختند.

وی طلاب متعهد را یاری می نمود و در همه این مراحل، امتحانات ماهانه و سالانه و ارتقاء رتبه و حضور و غیاب و کنترل کیفیت دروس نیز با جدید پیگیری می شد.

گامی در امر تبلیغ

آیه الله میلانی همواره می گفت: (روزگاری که فساد و بی دینی در همه جای عالم پا گرفته، نباید طلاب ایام تعطیل را در حجره های مدارس سپری کنند)

این بود که برای تعطیلی روز پنج شنبه و جمعه حوزه نیز برنامه تبلیغ احکام اسلام را قرار داده بود، بدین نحو که طلاب در این دو روز به شهرهای نزدیک و روستاهای اطراف مشهد اعزام شده و به تبلیغ احکام و معارف اسلامی می پرداختند، و در عین حال مشکلات روستائیان را در جهت نداشتن مسجد، حمام و امثال اینها به اطلاع ایشان می رساندند، وی برای برپا شدن برنامه های تبلیغی طلاب به آنها توصیه می کرد: که حتما - دعای کمیل را شب جمعه و دعای ندبه را در صبح آن بخوانید! - مردم را به اهل بیت عصمت و امام عصر (عج) متوجه سازید - با حسن اخلاق که نمایانگر اخلاق اسلامی است، با مردم رفتار کنید! - وقتی وارد عمل تبلیغ می شوید بیشتر با فقرا و ضعفای مردم همنشین با آنها مأنوس شوید.

شخصیت جهانی

در طول مرجعیت آیه الله میلانی بویژه در سالهای اقامتش در مشهد مقدس شخصیت های بزرگی از کشورهای مختلف اسلامی به دیدار ایشان شتافته اند شخصیت جهانی این فقیه بزرگ موجب گردیده بود که علمای شیعه بزرگان اهل تسنن نیز برای گفتگو و مشاوره در مسائل مهم مذهبی رهسپار ایران شده و از نزدیک از نظرات ایشان آگاهی یابند.

در سال ۱۳۸۰ ق. ۱۳۳۹ ش. بوی از دارالتقرب بین المذاهب الاسلامی در قاهره شیخ محمد تقی از جامع الازهر با آیه الله میلانی دیدار کرد و لوحی نیز که در آن فتوای علامه شیخ محمود شلتوت در رابطه با جواز عمل به مذهب تشیع نوشته شده بود تقدیم ایشان نمود.

دکتر شیخ محمد ضحام با جمعی از اساتید علوم اسلامی جامع الازهر و شیخ خلیل حصیری قاری به همراه سفیر وقت مصر در ایران در سال ۱۳۵۰ ق. از مشهد دیدن کرده و در این سفر به دیدار آیه الله میلانی نیز نایل آمدند.

در سال ۱۳۸۲ ق. شیخ علامه شیخ محمد جواد مغنیه ضمن سفر به مشهد با آیه الله میلانی نیز ملاقاتی داشت.

در سال ۱۳۸۲ کاردار سفارت روسیه (ویکتور - اسیولینکوف) به نیابت از آقا ضیاء الدین خان رئیس اداره دینی مسلمانان آسیای میانه و قزاقستان با آیه الله میلانی ملاقات کرد و ضمن دعوت از ایشان برای دیدار از کشورهای اسلامی واقع در آسیای میانه، نظر شرع مقدس را در مورد خدمت در ادارات روسیه که مشروط بر قبول مدام کمونیسم بود خواستار شده است. علامه شیخ محمد جواد الشری در سال

۱۳۸۱ ق. به زیارت مرقد مطهر امام علی بن موسی الرضا علیه السلام نایل شد و در ضمن با آیه الله میلانی نیز دیدار کرد در این ملاقات علامه الشری از وضعیت شیعیان و مسلمانان کشورهای اسلامی بویژه شیعیان آمریکا گزارشی تقدیم آیه الله میلانی کرد.

در نهضت اسلامی ایران

انقلاب اسلامی ایران بزرگترین حرکتی است که علی رغم توطئه های استکبار و استعمارگران به رهبری امام خمینی شکل گرفت و در بهمن سال ۱۳۵۷ با پایان بخشیدن به حکومت ۲۵۰۰ ساله شاهنشاهی به پیروزی خود رسید، و از آن پس نیز همواره چون آذرخشی بر پیکر استعمار فرود آمد.

این انقلاب شکوهمند به آسانی بدست نیامد. بلکه از جرقه اولیه آن در سال ۱۳۴۱ تا به ثمر نشستن در سال ۵۷ ملت ایران عزیزان بسیاری را تقدیم اسلام عزیز نمود و در این میان فرزندگان و بزرگان نیز در مسیر به بار نشستن خون شهدا، آسایش و آرامش را بر خود حرام کرده و مردانه در مقابل نظام ستم شاهی قامت بستند آیه الله میلانی از جمله این رادمدان خط مقدم مبارزه بود که در شکل گیری نهضت بزرگ نقش بسیار مؤثر و اساسی داشت. وی که در آن سالها از مراجع بزرگ تشیع بود، با پیامها، نامه ها و اعلامیه هایی که خطاب به دولت وقت و ملت ایران صادر می کرد، در هدایت و حرکت های مردمی علیه رژیم شاه نقش عمده ای به عهده داشت در این مختصر به نقش ایشان در شکل گیری انقلاب اسلامی اشاره می شود.

ایشان در برابر لایحه انجمن های ایالتی و ولایتی بشدت مقابله کرد، در این خصوص در قسمتی از نامه ایشان آمده است: ... وظیفه خود می دانم با استمداد حضرت بقیه الله ارواحنا فداه برای سومین بار صریحا اعلام بدارم تصویب نامه دولت شما در مورد انجمن های ایالتی و ولایتی با عدم رعایت شرط اسلام در انتخاب شوندگان، و تبدیل قسم قرآن مجید، به قسم به کتاب آسمانی، ملت مسلمان ایران و خاصه علمای اعلام را بی نهایت خشمگین ساخته است ...

تذکر می دهم، به حکم موازین شرعی و احترام به افکار و معتقدات ملت مسلمان ایران لازم است هر چند زودتر تصویب نامه مزبور را لغو و برای اطلاع عموم اعلام نماید.

همچنین در قسمتی از نامه دیگر ایشان که در نوزده سال ۴۱ ش. انتشار یافته می خوانیم:

هم اکنون جمعی از علما و رجال متدین و استادان و دانشجویان دانشگاه های مملکت در زندان به سر می برند. از هر طرف ابتلا و فقر و گرسنگی ملت ما را تهدید می کند. بیکاری و فساد و تجاوز عمال حکومت به حقوق انسانی افراد، نقطه ای را خالی نگذاشته. تنها چیز که مورد توجه نیست حقوق ملت و مصالح آنهاست! معلوم نیست تاکی مهلت پیدا کنند و عاقبت کار به کجا برسید!

پس از هجوم وحشیانه مزدوران یهودی به مدرسه فیضیه آیه الله میلانی در پیامی پرده از چهره کریه حاکمان وقت ایران برداشت، او در ضمن پیام خود چنین نوشت: ... ما از حمله و یورش چنگیزانه، به ساحت حوزه علمیه قم گذاشتیم! از حبس و زجر رجال دینی و ملی گذشتیم! از حمله به دانشگاه و مراکز علمی ملت و سلب هر نوع آزادی فردی و اجتماعی چشم پوشیدیم! از دزدی و فساد و تباهی و

تجاوز به مردمان صالح و تقویت دزدان و خیانتکاران گذشتیم! از برادرکشی هایی که در نقاط مملکت ترتیب داده اند، صرف نظر کردیم! این ننگ را کجا ببریم که مملکت اسلامی ما را دارند پایگاه اسرائیل و صهیونیست می کنند، و نیز افرادی را که با آنها همدست اند، در رأس کارها قرار می دهند.

آیه الله میلانی در سفری به تهران، ماهیت نهضت علماء و مردم را چنین بیان می کند: ... من در این مسافرت به جد خود حضرت سیدالشهداء علیه السلام تاءسی کرده از جوار امن ثامن الحجج علیه السلام به تهران آمدم، تا به دنیا اعلام کنم این قیام و نهضت به هیچ وجه صورت ارتجاعی ندارد بلکه نهضتی است که ملتی مسلمان برای مقابله حکومت های جابرانه، با پیشوایی مقامات عالیه روحانی تعقیب می کند. هدف ملت مسلمان ایران این است که بیش از این به مصالح دنیایی و دینی آنان تجاوز نشود. باید حکومت مردم را به مردم سپرد و حق مردم را باید به خودشان واگذار کرد.

ارادت به امام خمینی

اخلاص و ارادت آیه الله میلانی به امام خمینی بر کسی پوشیده نبود چنانچه در نامه اش خطاب به امام خمینی در دوران تبعید امام در ترکیه می گوید: (خوشا به سعادت آن سرزمین که حضرتعالی در آن تشریف دارید) اما در کنار این آنچه بیشتر جالب توجه است ایشان اخلاص و ارادتش با انگیزه و جهت دار بوده و به جهت مصالح مسلمین از ایشان همواره پشتیبانی کرده است. در این خصوص به خاطره شهید سعیدی گوش می سپاریم: ... روزی آیه الله میلانی هنگامی که نزدشان نام امام خمینی برده شد فرمودند: سلام الله علیه ... پس عده ای به آیه الله اعتراض کردند. ایشان فرمودند: ساکت باشید فلانی! اینجا مسئله تقلید در بین نیست که گفته شود فلانی اعلم است یا من؟ اینجا بحث رهبری است و چنین نیست که هر مجتهدی لیاقت رهبری داشته باشد، لیاقت رهبری را تنها فقیه سیاستمداری داراست که عالم به زمان خویش باشد و در راه خدا از ملامت ملامتگران هراس نداشته باشد و اکنون این مشخصات در کسی جز آیه الله خمینی نیست

خدمات ماندگار

آیه الله میلانی با همه اشتغالات خود در مسند مرجعیت و زعامت حوزه هیچگاه از مشکلات مردم غافل نشده است: به بعضی از تلاشهای ایشان تنها اشاره مختصر می شود.

۱. او پس از زلزله سال ۱۳۴۷ ش. در جنوب خراسان (منطقه کاخک) مردم را برای بازسازی و کمک به آوارگان بسیج کرد و بارها طلاب را جهت کمک به مردم به این شهر اعزام داشت. می گویند برای مردم بی خانمان خانه ها ساخت و حتی سند به آنها نوشت

۲. در بازسازی مسجد هامبورگ آلمان نقش بسیار مؤثری را ایفاء کرد و در اعزام آیه الله شهید بهشتی به آنجا تلاش زیادی کرد. ایشان علاوه بر کمک به مسجد امام علی هامبورگ به مسلمانان و اندیشمندان اروپا کمک می کرد تا در نشر اسلام جدی باشند.

۳. بازسازی مدارس علمی مشهد و مدرسه حقانی قم و کمک به ایجاد چندین مدرسه دینی در شهرستانها و ده ها کار خیر برای مسلمانان ایران و سایر کشورهای اسلامی.

جمعه هفدهم مرداد سال ۱۳۵۴ هجری شمسی این اسوه فضیلت و پاکی چشم از جهان فانی فروبست و به خانه بقاء شتافت و روح بلندش به عالم ملکوت پیوست . و پیکر مطهرش در روز شنبه هیجده مرداد پس از یک تشییع بی نظیر، و با حضور شخصیت‌های بزرگ علمی و مذهبی (داخل و خارج) کشور و هزاران مؤمن عزادار در جوار مرقد مطهر امام علی بن موسی الرضا علیه السلام به خاک سپرده شد.

شهید هاشمی نژاد، سید عبدالکریم

شهیدان راه فضیلت ، به جاذبه طعم شیرین زندگی در دنیا گرفتار نشدند و با دیدی بلند و عارفانه ، آن را گذرگاهی کوتاه و فریبنده دانستند که بسی عابران ، غافلگیرانه در چاه دلبستگی به آن فرورفته ، هلاک شدند.

جوانمرد فاضل ، شهید والا مقام هاشمی نژاد، مظهر خوبیها، قهرمان صحنه ها و جلوه فریادها بود. و ایمان و عشق به ارزشها وجودش تجسم داشت . وی در سال ۱۳۱۱ شمسی در خانواده ای مذهبی در یکی از روستاهای بهشهر چشم به جهان گشود. پدر و مادر که دوست داشتند فرزندشان با تربیت صحیح بزرگ شود، با وجود کارهای طاقت فرسای زندگی از رشد معنوی سید عبدالکریم غافل نبودند.

آنان می خواستند از عطر گلی که در بوستان محبت آن دو، پرورش می یابد، فضای زندگی مسلمین معطر شود در دوران کودکی و نوجوانی در دبستان و چه پس از آن ، هر کس رفتار او را می دید آینده درخشان وی را پیش بینی می کرد.

سید عبدالکریم در مسیر شناخت خویش در چهاردهمین بهار زندگی دوست داشت بداند انتهای مسیرش کجاست ؟ و در چه راهی گام بر می دارد؟ تا اینکه سرانجام در میدان جاذبه حوزه های علوم اسلامی قرار گرفت و حوزه علمیه آیه الله کوهستانی در ۶ کیلومتری بهشهر پذیرای این جوان با اخلاص گشت و در آنجا مشغول تحصیل و پیمودن قله های رفیع علم و معنویت گردید. یکی از اعضای خانواده آیه الله کوهستانی شبی برای نماز شب در دل تاریکی از خواب سنگین سحرگاهی بیدار شد، روشنایی چراغ در داخل حجره ای توجه اش را جلب نمود. نزدیکتر شد صدای ضجه و ناله ای بسان زنبوران عسل از حجره سید عبدالکریم بلند بود. جوان عارف در آن ظلمت شب ، سربندگی و اطاعت بر آستانه جلال حق گذاشته و با نوای دلنواز و دلنشین العفو، سکوت شب را می شکست با این معنویت شوق هجرت به قم ، چون کوثری شیرین ، جان هاشمی نژاد را مشتعل ساخت . با آمدن به شهر حضرت معصومه علیه السلام ، بنابر توصیه استادش با شیخ علی کاشانی آشنا شد کسی که همه او را معجونی از اشکالهای خالصانه و راءفت های پدران و تهجدهای شبانه می شناختند. همین آشنایی و ارتباط نزدیک با آن مردم عارف و خداترس ، توفیق ملاقات با امام زمان (عج) را نصیب هاشمی نژاد ساخت .

جوان مهاجر بهشهری هر روز با جدیت مضاعف درخت علمش تنومند می گردید تا اینکه در درس مجتهد پرور بزرگانی چون امام خمینی (ره) و مرحوم آیه الله بروجردی شرکت جست . درس خارج اصول فقه حضرت امام و خارج فقه حضرت آیه الله بروجردی دو چشمه زلال بود که کامش را سیراب می کرد. پای این محقق جوان به درس استادی چون امام خمینی باز شده بود که فقط قواعد و فرمولهای اصولی درس

او نبود. دریای بیکرانی بود که گوهرهای نایاب فراوان داشت. فصل جدید زندگی ستاره بهشهری آغاز شده بود. او امام را خورشیدی می دانست که از تابش نورش همواره جان می گرفت و به او عشق می ورزید.

زندگی هاشمی نژاد همواره تواءم با مبارزه علیه ظلم و ستم بوده است. در ۱۴ سالگی شهامتش او را وادار به سخن علیه رژیم بیدادگر کرد. او گفت: ((روزی خواهد آمد که ما این رژیم را سرنگون خواهیم کرد.)) باتصویب لایحه انجمنهای ایلاتی و ولایتی و طرح انقلاب به اصطلاح سفید شاه، مبارزه روحانیت به رهبری امام خمینی (ره) اوج گرفت و هاشمی نژاد نیز مبارزه سیاسی اش را با سخنرانیهای افشاگرانه تشدید نمود. تا اینکه در نیمه شب ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ امام خمینی این رهبر همیشه بیدار به همراه ۴۰ تن از یاران از جمله هاشمی نژاد دستگیر و روانه زندان شد.

مبارزه خستگی ناپذیر در مدت مبارزه اش علیه شاه چهار بار دیگر روانه زندان شد. دومین بار زمانی بود که وی جهت سخنرانی در خیابان نواب صفوی (پایین خیابان) در مسجد فیل در یکی از مناطق محروم مشهد دعوت به عمل آمد. وی هنگام سخنرانی با سینه ای پرتب و طوفان، پتک فریاد را بر فرق رژیم تبهکار می کوبید و فریادش گرمابخش دلهای خسته بود. سید با اطلاع از آمدن ساواک به مسجد، با صدایی رسا، بانگ برآورد: (اگر بنای سرکوبی و ایجاد ترس و قانون جنگل به رخ مردم کشیدن را ندارید می توانید در منزل یا پیش از منبر احضارم کنید)

فریاد فضیلت هاشمی نژاد وقتی در مشهد ممنوع المنبر شد، به دعوت مردم اصفهان به مدت ۱۰ شب در مسجد سید اصفهان به افشاگری ماهیت رژیم شاه پرداخت. تا اینکه برای سومین بار دستگیر و به زندان عمومی منتقل شد.

در سال ۱۳۵۳ وقتی طلاب به یاد شهدای فاجعه نیمه خرداد ۴۲ در مدرسه فیضیه گرد آمده بودند، مورد هجوم کماندوهای ساواک قرار گرفتند و عده ای شهید و مجروح شدند به همین بهانه مجاهد نستوه، مبارزه اش را شدت بخشید و با جلب رضایت اساتید حوزه مشهد روز شنبه ۲۴-۳-۱۳۵۳ راهپیمای باشکوهی در خیابانهای مشهد به راه انداخت. رژیم، هاشمی نژاد را که مرکز ثقل مبارزه و محرک اصلی این راهپیمایی می دانست برای چهارمین بار دستگیر و روانه زندان کردند. در سال ۱۳۵۷ که هنوز شعله انقلاب روشن نشده بود، مبارزات و خدمات بی شائبه و مجاهدتهای مخلصانه آن بزرگوار مورد تقدیر و تشکر حضرت امام خمینی واقع شد. آن حضرت در نامه ای خطاب به وی فرمود: (من چشمم به افرادی چون شما روشن است) در ادامه مبارزه، مردم مشهد صبح یک روز، با بیرون آمدن از منازل، اطلاعیه ای را به امضای صریح سه تن از علمای شهر یعنی حضرت آیه الله خامنه ای، هاشمی نژاد، و واعظ طبسی بر در و دیوار شهر دیدند که در آن به شاه حمله مستقیم شده بود رژیم در برابر این اطلاعیه چاره ای جز حبس هاشمی نژاد نداشت.

بدین ترتیب مجاهد قهرمان برای پنجمین بار در اسارت رژیم قرار گرفت.

در زمانی که در حوزه های آشنایان به قلم اندک بودند استاد هاشمی نژاد اهمیت اسلحه ای که قرآن بنام آن قسم یاد کرده را خوب شناخت او معتقد بود این اسلحه باید در دست دلسوختگان قرار گیرد.

۱. دکتر و پیر: در سال ۱۳۳۷ در بیست و شش سالگی، مبارزه اش را علیه فرهنگ منحط غربی شروع کرد و اولین اثر قلمی خود را تحت عنوان (دکتر و پیر) هنر موازنه با شیوه ای نو و جذاب برای جامعه آن روز به سبک داستانی عرضه داشت. این سبک نگارش، جاذبه خاصی برای خوانندگان کتاب پدید آورد. داستان این کتاب بین چند نفر مسافر در قطار شروع می شود که در لابلای بحث به میان ارزشهای اسلامی و دفاع از قوانین جاودانه اسلام می پردازد.

۲. مشکلات مذهبی روز: بعضی موضوعات این کتاب عبارتند از: حکومت جهانی امام زمان، طول عمر آن حضرت از نظر زیست شناسی و پزشکی، مشکل پیری، چگونه امام زمان بر جهان غلبه می کند، انتظار فرج یعنی چه، در حکومت امام چه کسانی محکوم به مرگ می شوند، کتاب جدید چیست.

۳. درسی که حسین به انسانها آموخت: در این کتاب نهضت مقدس امام حسین علیه السلام و جوانب مختلف آن بررسی شده است.

۴. پاسخ به مشکلات جوانان: این کتاب حاوی مجموعه پاسخی است که در موضوعات مختلف علمی و دینی در جلسات کانون بحث و اقتصاد دینی به انبوه جوانان داده است.

۵. اصول پنجگانه اعتقادی.

۶. راه سوم بین کمونیزم و سرمایه داری: این کتاب تحت سه عنوان کلی سرمایه داری و انتقاد به روش آن، کمونیزم و انتقادات وارده بر آن و موضع اسلام، اختلافات طبقاتی را مورد بحث قرار داده است.

۷. ضرورت تشکیلات: که در مورد ضرورت و نقش تشکیلات در پیشبرد اهداف انقلاب و نظام جمهوری اسلامی بحث شده است.

مبارزه با جهل و مادیات، قرآن و کتابهای دیگر آسمانی، رهبران راستین، مسائل عصر ما، ولایت فقیه، زهرا مکتب مقاومت، رسالت انقلابی امام حسین، تقریرات اصول آیه الله شیخ علی کاشانی، غروب آفتاب اندلس و مشکلات جنبی و چاره آن در اسلام ده عنوان دیگر از تالیفات استاد هاشمی نژاد است که از خود به یادگار گذاشته است.

مشعلدار فضیلت با طرحهای جوان پسند، تلاش کوردلان را در خاموش کردن شعله هدایت عقیم گذاشت پایگاهی تاسیس کرد که بتواند ابهامات نسل جوان را پاسخ دهد با تجربه در موفقیت خود با توکل به خدا و همکاری دوستان (کانون بحث و انتقاد دینی را به راه انداخت) خود در این باره می گوید: (پس از رفتن به مشهد عمده کار من تدریس و یک سری جلسات بحث آزادی برای قشر دانشجوی و دانش آموز بود این جلسات که به کمک بعضی از دوستان به راه انداختیم ادامه داشت و بسیار موفقیت آمیز بود تا اینکه ساواک ما را از شرکت در بحث آزاد منع کرد)

محل فعلی کانون میدان صاحب الزمان مشهد است که قبلاً بهائیان سکونت و فعالیت داشتند.

استاد فرزانه به تناسب هر صحنه، هنر خاصی را در مبارزه حق طلبانه به خدمت می گرفت. مناظرات هاشمی نژاد از قدرت بیان و قوت استدلال وی در برابر کج فهمان و منحرفان حکایت داشت و چون نوری شبکوران را به وحشت می انداخت او در فاصله سالهای ۵۶ - ۱۳۵۴ در زندان مشهد برخوردهای زیادی با گروههای سیاسی داشت خود وی فضای زندان را اینگونه ترسیم می کند: زندان بهترین فرصت برای شناخت گروهها و افکار آنان بود... در آن فضای برخورد افکار هوشیار کسانی بودند که در دام صیادان سیاسی گرفتار نیایند. گروهک پیکار و از جمله آن گروهها بود. وقتی به آنها پیشنهاد بحث و مناظره دادم چون مرا طلبه ای بی سواد می دانستند ابتدا قبول نمی کردند وقتی موافقت کردند و یکی دو بار با آنها جلسه مناظره در مسائل اقتصادی گذاشتیم شکست خوردند و برای دفعات بعد عقب نشینی کردند به آنها پیغام دادم شما که اعتقاد به علمی بودن ایدئولوژی تان دارید و ما را مرتجع و کهنه پرست می دانید پس چرا از مناظره وحشت دارید؟ بیایید و ساعتی را کنار هم بحث کنیم، اما قبول نکردند!

مبارزه فکری با منافقان، بخشی از زندگی آن جوانمرد را شامل می شد استاد در بخشی خاطراتش می گوید: در زندان برخورد با گروههای چون طوفان، مجاهدین خلق، (منافقین)، چریکهای فدایی خلق، پیکاریها و حزب توده داشتم پیکاریها کسانی بودند که تازه از مجاهدین خلق منشعب شده بودند و با عقیده مارکسیستها رابطه گرمی نبود. فقط در حد سلام کردن در راهرو بود بطوریکه غذا خوردن، ورزش کردن مذهبیهون از مارکسیستها جدا بود بنده از مجاهدین خلق شناختی نداشتم و نوشته هایشان را نخوانده بودم. آنها با برخوردهای منافقانه سعی می کردند چیزهایی که بچه مسلمانها با آنها حساسیت داشتند رعایت کنند این باعث شده بود برخورد حادی بر آنها نداشته باشیم اما پس از انقلاب، نظر بنده در مورد آنها عوض شد و با منافقین به شدت برخورد کردم.

دو نفر از رهبران سازمان که نزد بنده این مسئله را به عنوان گله مطرح کردند به آنها گفتم: تا قبل از سال ۱۳۵۴ و آمدنم به زندان موضع شما مورد قبول بود، پس از اینکه گروه پیکار از سازمان جدا شده عده ای از شما با اظهار تنفر از خیانت پیکاریها آن را به حساب ایدئولوژی غلط مارکسیستی آنها گذاشتند که موضع گیری آن موقع شما مورد تاءیید بنده قرار گرفت اما وضع فعلی سازمان غیر از حرفهایی است که در زندان می زد الان در اجتماع ندای وحدت با مارکسیستها را سر می دهید استاد هاشمی نژاد در ادامه از موضع گیری آنان بعد از انقلاب می گوید: آنطوری که تاریخ کشورمان نشان می دهد پس از پیروزی انقلاب، موضع و خط آنها درست خلاف خط امام بوده است با مقایسه ای بین موضع گیری آمریکا و منافقین نسبت به انقلاب ما هماهنگی زیادی در این زمینه بین آمریکا و این سازمان وجود داشته است. موضع گیری آنها در استقرار جمهوری اسلامی، در رابطه با مجلس خبرگان و تضعیف آن و قانون اساسی، منفی بوده و هماهنگی کاملی بین این سازمان روزنامه های ضد انقلابی چون آیندگان پیغام امروز و... داشته است و این برای یک سازمان انقلابی! که خود را ضد امپریالیست! نیز می داند، بسیار غیر منطقی است، که بر خلاف شعارش دقیقاً در خط آمریکا حرکت کند.

این اواخر که سعادت (عضو منافقین) را به جرم جاسوسی برای شوروی که محاکمه می کردند، مجاهدین خلق می گفتند: چطور می شود ما از یک طرف متهم به جاسوسی برای شوروی باشیم و از طرف دیگر ما را به عنوان شرکت در کودتای آمریکایی متهم کنند؟ و ما آیا آمریکایی هستیم و یا طرفدار شوروی؟ جوابش این است آقایان از نظر زیربنای فکری و خط فکری مارکسیسم را پذیرفته اند و طرفدار شرق اند ولی عمل کرد مرحله ای آنها در خطر آمریکاست.

با پیروزی رزمندگان و شکست حصر آبادان، در آستانه برگزاری سومین انتخابات ریاست جمهوری (۱۰ مهر ۱۳۶۰) تضعیف روحیه مردم، مأموریت جدید منافقان بود. بدین منظور ترور شخصیت بزرگ هاشمی نژاد در دستور کارشان قرار گرفت. دو روز قبل از عملیات یعنی پنجم مهرماه ۱۳۶۰ طی تماس تلفنی او را تهدید به مرگ کردند مجاهد عارف با این زنگ تلفن به یاد رؤیای چند روز پیش افتاد. (با نزدیک شدن شعله های آتش به امام خمینی، تلاش سید برای خاموشی آتش فایده نبخشید تمام لباسهای امام سوخت ولی امام سالم ماند. او با تعبیری عاشقانه گفت: همه یاران امام چون لباس اویند و شهید خواهند شد که با خواست خدا، من هم از شهدا خواهم بود. اما خورشید وجود امام عزیز همچنان می تابد) او که عاشق شهادت بود، وعده امام خمینی که (من با اجل طبیعی از دنیا می روم توبه فکر خودت باش) را لحظه ای بیاد آورد. و در انتظار شهادت روز شماری می کرد. رؤیای یار وفادارش واعظ طبسی نیز بر شهادت وی گواه بود. وی در عالم خواب می بیند: شهید مظلوم بهشتی وارد مشهد شد. و در صحن امام نشست و با آقای طبسی وارد شد تا با او به عنوان مهمان صحبت کند، ناگاه شهید بهشتی جلو آمد و گفت: شما فعلا تشریف داشته باشید. با شما فعلا کاری نداریم، بلکه با آقای هاشمی نژاد کمی کار خصوصی داریم.

هاشمی نژاد شیدای جواد الائمه علیه السلام بود و به آن حضرت چون دیگر امامان عشق می ورزید. یکی از بستگان بسیار نزدیک هاشمی نژاد، پس از شهادت او در عالم خواب، خود را بالای قبر شهید در حرم رساند. اما با قبر خالی شهید مواجه گردید، با جستجوی فراوان او را، داخل ضریح امام رضا علیه السلام دید که نشسته است. خطاب به شهید گفت: شما که در دنیا با همه لیاقتها، پست های پیشنهاد شده از سوی امام خمینی را قبول نکردید. حالا در ضریح به چه کاری اشتغال دارید؟ سرش را بالا آورد و گفت داخل قبر جایم خیلی تنگ بود. اینجا آمده ام و مسئولیت تنظیم ملاقاتهای امام جواد علیه السلام را قبول کرده ام. جوانمرد فاضل و دانشمند در روز شهادت امام جواد علیه السلام راس ساعت ۷ صبح به مکان حزب جمهوری اسلامی آمد. یکی از اعضای منافقین به بهانه خرید کتاب و پوستر با نارنجک به سالن حزب رفت و در آنجا مخفی شد. وقتی رأس ساعت ۸ صبح کلاس پایان گرفت، منافق سیه روز، خود را به جوانمرد فاضل رساند. او را در بغل گرفت و نارنجک را در جلوی شکم آن عاشق شهادت منفجر کرد.

انفجاری که روح بلندش را از قفس تن پرواز داد و فریاد رسوایی شب پرستان و طلوع خورشیدی دوباره را در آسمان شهر نوید داد فریاد رستگاری از ماءذنه شهادت برخاست و هاشمی نژاد را به مهمانی جدش

رسول خدا برد و با اتصال به اقیانوس جاوید و بیکران روحش را از کوثر کمال سیراب ساخت . یادش گرامی باد.

کلام امام خمینی در غم شهید هاشمی نژاد نوری بود که بر قلبها تاییدن گرفت ، آن حضرت دو ساعت پس از شهادت سید فرمود: (در روز شهادت امام جواد علیه السلام یکی از فرزندان و تبار آن خانواده به شهادت رسید. من از نزدیک با او و خصال و تعهدش آشنا بودم و آن را لمس کرده بودم و مراتب فضل و مجاهدات او بر اشخاص آشنا پوشیده نیست)... امروز در روز شهادت سلف صالح ، این خلف صالح و متعهد از دست ما گرفته شد... اسلام از این شهدا و بالاترین شهید را در راه هدف تقدیم کرده است .

آیه الله خامنه ای از یاران و همزمان نزدیک آن شهید، در مقام او چنین می فرماید: (مسئولیت سنگین خود را از سال ۴۱ تا دیروز صبح یعنی در طول ۱۹ سال به خوبی انجام داد و دیروز هم با کمال سربلندی و سرافرازی به لقاءالله پیوست و به شهادت رسید... احساس می کنم برادر عزیز و گرانبهایی که قلبا و روحا به او خیلی متکی بودم و همواره به او دلخوش و امیدوار بودم از دست داده ام ... خدایش رحمت کند و به ملت در مقابل از دست دادن این گوهر گرانبها عطیه ارزنده ای عطا نماید: خداوند این خسارت را خود جبران کند)

آیت الله محمد کوهستانی

در یکی از روزهای سال ۱۳۰۸ قمری (۱۲۶۷ ه.ش) در روستای کوهستان و در خانه علم و تقوا کودکی چشم به جهان گشود که سیمای ملکوتی اش آینده ای بس درخشان را نوید می داد. پدرش عالم پارسا و فقیه وارسته آیه الله محمد مهدی کوهستانی از عالمان برجسته و با فضل به شمار می آمد.

طبق مدارک و اسناد موجود، اجداد ایشان در اصل از کاشان بوده اند که قریب به یک قرن و نیم قبل به مازندران هجرت کردند و نسب معظم له به «ملا محمد شریف کاشانی» که عالمی برجسته و فاضل بوده می رسد به این ترتیب:

محمد نوجوان در حوزه علمیه بهشهر، کتاب شمسیه را نزد شیخ احمد رحمانی و کتاب مطول را از محضر شیخ محمد صادق شریعتی نوه شیخ محمد صالح اشرفی - و کتاب معالم را نزد حاج آقا بزرگ کردکویی و تنی چند از مدرسان حوزه علمیه بهشهر آموخت. در درس آیه الله حاج سید محسن نبوی اشرفی که در شمار علمای بزرگ مازندران و جامع معقول و منقول بود، شرکت کرد.

آیه الله کوهستانی پس از استفاده از دانشوران حوزه علمیه بهشهر، عازم شهرستان بابل (بار فروش) گردید و به مدت ۱۴ ماه در مدرسه کاظم بیگ نزد شیخ احمد گرجی به تحصیل پرداخت.

استاد دیگر وی در حوزه علمیه بابل، آیه الله العظمی ملا محمد اشرفی (۱۲۱۹ - ۱۳۱۵ ه. ق) میباشد. آیه الله اشرفی پس از بهره مندی از محضر سعید العلمای مازندرانی، به نجف رفت و در درس شیخ انصاری حاضر گردید و پس از کسب فیض از محضر وی و سایر استادان نجف و سامراء، در ۲۱ سالگی به درجه اجتهاد نائل آمد.

آیه الله کوهستانی در اواخر زندگی پربار خود، به بیماری برونشیت و تنگی نفس مبتلا گردید که این کسالت در سال ۱۳۹۱ هـ. ق به صورت حادّ در آمد. لذا در هشتم شوال همین سال به منظور توسل به حضرت فاطمه معصومه - سلام الله علیها - به قم عزیمت نمود و در بیمارستان آیه الله گلپایگانی این شهر بستری گردید. با تلاش آیه الله العظمی گلپایگانی از پزشکان متخصص تهران دعوت شد تا برای مداوای آیه الله کوهستانی به قم بیایند. آیه الله العظمی گلپایگانی چند بار به عیادت آیه الله کوهستانی رفت. در این ایام، جمع کثیری از علما، مراجع، مدرّسین و طلاب قم به ملاقات این فقیه زاهد رفتند و جویای احوال او شدند. خوشبختانه با تلاش پزشکان حادث و توجه و سفارش مؤکد آیه الله گلپایگانی، حال ایشان مساعد گردید و رو به بهبودی نهاد و رهسپار مازندران گردید، امّا چون محل اقامت او در کوهستان به لحاظ امکانات و شرایط مناسب نبود، با نظر جمعی از پزشکان به مدت یک هفته در بیمارستان زارع شهرستان ساری، بستری شد و کسالت ایشان شدت یافت. آیه الله کوهستانی در ساعت ۱ بامداد جمعه، ۸/۲/۱۳۵۱ مطابق با ۱۳ ربیع الاول سال ۱۳۹۲ هـ. ق ندای حق را لبیک گفت و به لقای محبوب شتافت. پس از تشییع جنازه با شکوه در شهرستان بهشهر و شهرهای بین راه بهشهر - مشهد و نیز تشییع باشکوه در مشهد، پیکر پاک او، بنابر وصیتش در جوار مرقد مطهر امام رضا - علیه السلام - در رواق دار السیاده، به خاک سپرده شد.

حاج شیخ مرتضی آشتیانی (۱۲۸۱-۱۳۶۵ ق)

آیه الله حاج شیخ مرتضی آشتیانی فرزند آیه الله حاج میرزا محمدحسن، از علمای نامور سده چهارده هجری است. وی همزمان با درگذشت شیخ مرتضی انصاری (استاد پدرش) به دنیا آمد، و از همین رو، مرتضی نام گرفت. مقدمات و سطوح درسی را نزد پدر آموخت، دوره فقه و اصول را در نجف اشرف نزد میرزا حبیب الله رشتی و میرزا حسین نوری و حاج میرزا خلیل و آخوند خراسانی گذراند و در اخلاق از شاگردان شیخ محمد بهاری بود. همزمان با انقلاب مشروطیت به تهران بازگشت و در حوادث مسجد شاه و رخدادهای بانک روس و لغو امتیاز آن، نقش آفرین بود؛ به همین دلیل، به فرمان عین الدوله از تولیت مدرسه خان مروی و امامت مسجد خازن الملک برکنار شد.

سال ۱۳۴۰ ق. به مشهد آمد و به تدریس و اقامه جماعت پرداخت و به سال ۱۳۵۳ ق (۱۳۱۴ ش) در پی رویداد مسجد گوهرشاد، مشهد را ترک کرد و به زاویهای در حرم حضرت عبدالعظیم رفت. با فروپاشیدن دولت رضاخان، در سال ۱۳۶۰ ق به عتبات کوچید و دو سال در کربلا تدریس کرد، اما به دلیل بیماری به ایران بازگشت و در مشهد ماندگار شد و سرانجام در سال ۱۳۶۵ ق در سن ۸۴ سالگی درگذشت و در رواق دارالسعاده، پایین پای ضریح منور امام رضا(ع) دفن شد.

آقابزرگ حکیم - محمدتقی (م ۱۳۱۵ ش)

محمدتقی میرزا عسکری، معروف به آقابزرگ حکیم، فرزند میرزا ذبیح الله و نوه میرزا مهدی شهید دروس ابتدایی را در مشهد فرا گرفت و برای ادامه تحصیل و شرکت در دروس حکیم نامور میرزا ابوالحسن جلوه و میرزا هاشم گیلانی اشکوری راهی تهران شد.

در اوج جنبش مشروطه به نجف رفت و بر آخوند خراسانی وارد شد و در محضر وی به شاگردی نشست و پس از فراگیری دروس وی، در سال ۱۲۹۲ ش به مشهد بازگشت و ۲۳ سال باقی مانده عمر خود را در این شهر ماند و در خانه به تدریس آموخته های خود پرداخت و بزرگانی همچون حاج آقا حسین قمی، میرزا محمد آقازاده، سید محمدتقی مدرس رضوی، حکیم الهی قمشه ای، حاج شیخ محمود حلبی، حاج شیخ مجتبی قزوینی و دیگران در شمار درس آموزان او بودند. آقا بزرگ به صراحت لهجه، آزادمنشی و وارستگی نامور بود، تند صحبت میکرد، در شبانه روز به یک وعده خوراک بسنده میکرد و کرامت انسانی خود را با چیزی معامله نکرد. وی در جمادی الثانی سال ۱۳۵۵ ق برابر با ۱۳۱۵ ش. در مشهد درگذشت و بنا به وصیت خود، در دامنه شرقی کوهسنگی به خاک سپرده شد.

آیه الله حاج شیخ محمدتقی آملی (۱۳۰۴ - ۱۳۹۱ ق)

آیه الله حاج شیخ محمدتقی آملی فرزند آیه الله حاج شیخ محمد بن علی، از علمای نامدار عصر حاضر است که سالها در تهران به خدمات علمی و فرهنگی پرداخته است. وی به سال ۱۳۰۴ ق، در سالروز ولادت امام رضا(ع) در تهران زاده شد و در همان جا به تحصیل پرداخت. در سال ۱۳۳۹ ق به نجف رفت و چهارده سال از محضر بزرگانی همچون نایینی و اصفهانی و فیروزآبادی و کمپانی و عراقی بهره برد. سال ۱۳۵۲ ق به تهران بازگشت و در مسجد مجدالدوله به اقامه جماعت پرداخت و در منزل خود کرسی تدریس داشت.

در روز ۲۹ شوال ۱۳۹۱ ق پس از اقامه دو رکعت نماز و سلام به مولایش اباعبدالله (ع)، در تهران به رحمت ایزدی رفت و پیکرش به مشهد مقدس انتقال یافت و در باغ رضوان، در جوار مرقد امام رضا (ع) به خاک سپرده شد. این قبرستان (در حد فاصل خیابانهای طبرسی و شیرازی) اینک تخریب شده و در شمار بناهای اطراف حرم مطهر قرار گرفته است.

آیه الله حاج آقا ضیاءالدین آملی (۱۲۸۳ - ۱۳۶۱ ش)

آیه الله حاج آقا ضیاءالدین آملی فرزند آیه الله حاج شیخ محمد تقی، از دانشمندان وارسته دوران معاصر است. وی در تهران زاده شد و همراه پدر به نجف رفت و در محضر بزرگانی چون آیه الله سید ابوالحسن اصفهانی، میرزا حسن نایینی، آقا ضیاء عراقی و دیگران زانو زد و در سی سالگی به اجتهاد رسید. پس از ازدواج با دختر آیه الله حاج آقا حسین قمی به ایران بازگشت و در تهران و آمل به تدریس و تبلیغ و تربیت نفوس پرداخت. به نمایندگی از آیه الله بروجردی به مصر رفت و برای راه اندازی کرسی درس فقه شیعه در دانشگاه الازهر تلاش بسیاری کرد، ولی از آن جا که توفیقی برای این کار نیافت به تهران بازگشت.

در کهنسالی از سفر باز نمیایستاد و همواره برای عرض ارادت به پیشگاه امام رضا(ع) راهی مشهد میشد. در اوج انقلاب اسلامی ایران، از هیچ کوششی برای پیروزی آن دریغ نکرد. در سال ۱۴۰۲ ق (۱۳۶۱ ش) پس از مدت درازی بستری شدن در تهران، درگذشت و پیکرش پس از انتقال به مشهد مقدس، در ایوان طلای حرم مطهر امام رضا(ع) مدفون شد.

میرزا مهدی معروف به آیه الله زاده خراسانی (۱۲۹۲ - ۱۳۶۴ ق)

میرزا مهدی معروف به آیه الله زاده خراسانی، فرزند آخوند ملا محمد کاظم خراسانی در نجف به دنیا آمد. استاد مقدمات و سطح وی شیخ زین العابدین شاهرودی بود و چندی نیز در درس پدر حضور یافت و در سال ۱۳۱۹ ق به ایران آمد و مورد استقبال مردم واقع شد. با مظفرالدین شاه دیدار کرد، به مشهد آمد و پس از آن به نجف بازگشت و در آغاز جنبش مشروطه، برای استقرار آن کوشش فراوان کرد. به سال ۱۳۲۷ ق و پس از اولتیماتوم روس، آماده حرکت از نجف شد که با درگذشت ناگهانی پدر، مجبور شد جامه عزا بر تن کند و همراه علما و مردم از نجف بیرون آید، به کاظمین برود، از سوی علمای بزرگ عصر خود به ریاست هیأتی برگزیده شود که میرزای حسین نایینی و شیخ عبدالحسین رشتی و سید ابوالحسن اصفهانی و دیگران عضو آن بودند، و برای همکاری با دولت ایران در بیرون راندن روسها راه تهران را در پیش گیرد. اما با پیامی که در کاظمین دریافت کرد و آگاهی یافت که قشون روس بیرون رفته است، همه افراد هیأت به نجف بازگشتند.

وی در سال ۱۳۴۲ ق در جریان اعلان جنگ علمای عراق با انگلیس، همراه علمای تبعیدی به ایران آمد و پس از چندی، به بغداد بازگشت و با ملک فیصل اول، پادشاه عراق دیدار کرد و امکان مراجعت علما را فراهم ساخت.

به سال ۱۳۲۴ ق، در آخرین سفر به ایران، بیمار شد و در تهران درگذشت، پیکرش را به مشهد آوردند و در رواق دارالسعادة حرم مطهر امام رضا(ع) به خاک سپردند.

ابن ابی جمهور احسائی - محمد (زنده تا سال ۹۰۴ ق)

محمد بن زین الدین بن علی بن ابراهیم بن حسام الدین بن ابی جمهور احسائی، از علمای نامدار شیعه در احساء به دنیا آمد و در همان جا به تحصیل آغازید. سپس به نجف اشرف کوچید و نزد اساتید آن دیار به فراگیری علم پرداخت و سال ۸۷۷ ق راهی حج شد، آن گاه چندی در شام ماند و همچون دانشمند هم عصر خویش محقق کرکی، از محضر شیخ الاسلام علی بن هلال جزایری سماع حدیث کرد و سرانجام به خراسان آمد.

وی در فقه و حدیث و کلام تخصص داشت و صوفی مشرب بود و کتابهایی در این زمینه نوشت؛ زادالمسافرین و شرح آن کشف البراهین از آثار اوست که در مشهد نوشته است. وی گفت وگوهایی با فاضل هروی، یکی از علمای عامه داشته، که شرح آن در کتاب مناظره ابن ابی جمهور آمده است. به رغم تبحر وی در فقه و کلام و حدیث، همواره مورد اعتراض گروهی از بزرگان فقههای شیعه بود؛ شاید بیشتر از آن رو که به تصوف گرایش داشت و از بازگویی روایات عامه خودداری نمیکرد. وی در سال ۸۹۶ ق، برای آخرین بار به مشهد آمد و پس از فوت، در کنار مرقد منور امام رضا(ع) به خاک سپرده شد.

میرزا عبدالجواد ادیب نیشابوری (۱۲۸۱ - ۱۳۴۴ ق)

میرزا عبدالجواد ادیب نیشابوری «ادیب اول» در بیژن گرد، از روستاهای نیشابور زاده شد، در کودکی چشم راست خود را از دست داد، اما با قدرت حافظه خود دانش آموزی را شروع کرد و به تشویق پدرش

ملاحسین، ابتدا راهی نیشابور شد، و در سال ۱۲۹۷ به حوزه مشهد آمد. ابتدا در مدرسه خیراتخان، آن گاه در مدرسه فاضل خان و سرانجام در مدرسه نواب ساکن شد و بسیاری از کتب را بدون استاد فرا گرفت و فقه و اصول و حکمت و کلام را در محضر اساتید آموخت و به نیشابور بازگشت، اما با درگذشت پدر، در سال ۱۳۱۰ ق بار دیگر راهی مشهد شد و تا پایان عمر در مشهد ماند.

وی انسانی سخت کوش بود و با این که از بینایی اندکی بهره داشت، هرگز مطالعه را وانهاد و گاه تا سپیده صبح از خواندن دست نمی کشید. دانسته های ادبی و تاریخی او دیگران را شگفت زده کرده بود، در حکمت الهی و طبیعی، اندیشه های ملاصدرا را میپسندید، در نجوم و جبر و مقابله و حساب و هندسه نیز از دانایان بود و با تئوریهای موسیقی نیز آشنایی داشت. او تمام قاموس و برهان قاطع را از حفظ داشت و افزون بر دوازده هزار بیت از سروده های شاعران عرب جاهلی را به خاطر سپرده بود و هر شعری را با همان حال و هوای سرایش و با لهجه ای دلنشین و سحرانگیز میخواند.

قناعت و مناعت طبعش زبانزد بود، همسر نگزید و زندگی را تنها به پایان برد. زندگی سامان یافته ای داشت و برای هر کار، از جمله تشرف به حرم مطهر امام رضا(ع)، برنامه خاصی تدوین کرده بود. در بیشتر درسهای او فراتر از سیصد دانش اندوز شرکت میکردند.

چهره های برجستهای همچون ملک الشعرا بهار، بدیع الزمان فروزانفر، محمد پروین گنابادی، محمد تقی مدرس رضوی، محمود فرخ، محمد تقی ادیب، محمد علی بامداد، سید جلال الدین تهرانی، سید حسن مشکان طبسی، که هر یک در زمینه های آوازه یافته اند، در شمار شاگردان مکتب ادبی او بودند. توجه وی به رخدادهای سیاسی روزگار، در اشعاری که از او به جا مانده بازتاب یافته است.

بیماری او را از حجره و مدرسه جدا کرد و تا پایان عمر شصت و سه ساله اش در بیمارستان خوابید. هنگامی که یکی از شاگردانش به درخواست او، معلقه امرؤالقیس را بر بالینش میخواند و او خود آن را زمزمه میکرد، در صبح روز جمعه ششم خرداد ۱۳۰۵ ش، برابر با ۱۵ ذیقعده ۱۳۴۴ ق درگذشت و پیکرش در پای دیوار غربی رواق دارالسیاده حرم مطهر امام رضا(ع) به خاک سپرده شد.

شیخ محمدتقی ادیب نیشابوری (۱۳۱۵-۱۳۹۶ق)

استاد بزرگوار ماکه دو سال قبل از رحلتش محضرایشان را درک کردیم

شیخ محمدتقی ادیب نیشابوری، مشهور به ادیب دوم فرزند اسدالله، در خیرآباد، از بلوک عشق آباد نیشابور به دنیا آمد. نخست از پدر خواندن و نوشتن آموخت، و در ۱۸ سالگی به فرمان پدر راهی مشهد شد، و از محضر شیخ عبدالجواد ادیب اول، بهره فراوان برد و در آموختن ادبیات عرب، فارسی، منطق، فلسفه، ریاضیات، تفسیر، حدیث، رجال، فقه، اصول، طب، علوم غریبه و علوم جدید، رنج بسیار کشید.

در سال ۱۳۴۱ عنوان مدرّسی آستان قدس را پذیرفت و هفت سال در آرامگاه شیخ بهائی بر کرسی تدریس نشست اما از آن گاه که پایش آسیب دید، در منزل درس میداد.

انسانی آزاده و عارف مسلک بود و به امور دنیوی هیچ اعتنایی نداشت و از تملق و چاپلوسی به شدت دوری میجست.

وی در ۲۱ آذر ۱۳۵۵ ش برابر با ۲۰ ذیحجه ۱۳۹۶ ق، در ۸۱ سالگی بدرو حیات گفت و در زاویه غربی صحن عتیق (انقلاب) دفن شد.

شاگرد فرهیخته ایشان استاد ادیب حجت هاشمی بعد از ایشان سکandar کرسی ادب خراسان شد.

آیه الله حاج سید یونس اردبیلی (۱۲۹۶-۱۳۷۷ق)

آیه الله حاج سید یونس اردبیلی، فرزند سید محمدتقی در اردبیل به دنیا آمد و پس از آموختن مقدمات درسی در شهر خود، به زنجان رفت و در حدود سال ۱۳۱۰ ق راهی نجف شد و همزمان با پیگیری جنبش مشروطه، در محضر آخوند خراسانی و دیگر بزرگان به تحصیل پرداخت. سپس به کربلا رفت تا به درک محضر میرزا محمدتقی شیرازی نایل شود. در آن جا مورد توجه استاد قرار گرفت و ابتدا رسیدگی به امور طلاب و آن گاه سرپرستی امور حوزه نجف به وی واگذار شد. در سال ۱۳۴۸ ق دچار چشم درد شد و به اردبیل بازگشت و پنج سال پس از آن به مشهد آمد و به تدریس و اداره امور دینی شهر پرداخت. در رویارویی با جریان کشف حجاب، خانه وی کانون برنامه ریزی علمای شهر بود و پس از رخداد مسجد گوهرشاد هم آخرین نشست عالمان مشهد در ۲۳ خرداد ۱۳۱۴ ش در منزل وی برپا شد. پس از همان جلسه بود که او و تنی چند از علمای شهر بازداشت و راهی تهران شدند.

پس از آزادی به اردبیل بازگردانده شد و با فروپاشی دولت رضاخان در شهریور ۱۳۲۰ ش برای ایستادن در برابر فعالیتهای توده ای ها به مشهد بازگشت. در جریان نهضت ملی شدن نفت نیز خانه وی محل گردمایی و آمدوشد فعالان سیاسی بود. پس از یک سفر به نجف و حضور در محافل علمی آن حوزه و بازگشت به تهران و چندی ماندن در بستر بیماری، در تهران درگذشت و جنازه اش به مشهد آورده شد و در رواق دارالسعادة مدفون گردید.

حاج شیخ حسنعلی مقدادی اصفهانی، معروف به نخودکی (۱۲۷۹-۱۳۶۱ ق)

حاج شیخ حسنعلی مقدادی اصفهانی، معروف به نخودکی فرزند ملاعلی اکبر در اصفهان زاده شد. با همت پدر، سحرخیزی و راز و نیاز سپیده دمان را آموخت و از پانزده سالگی تا پایان عمر، سه ماه رجب و شعبان و رمضان و همه ایام البیض را روزه می گرفت و شبها را تا صبح زنده میداشت. زبان و ادب عرب را در اصفهان فرا گرفت و فقه و اصول و منطق و فلسفه را نزد آخوند ملا محمد کاشی و میرزا جهانگیرخان قشقایی آموخت، تفسیر را در محضر حاج سید سینا پدر سید جعفر کشفی و تنی چند از دانشوران بزرگ عصر خود شاگردی کرد و در سال ۱۳۰۳ ق راهی مشهد شد تا یک سال را در این شهر بماند. پس از آن برای ادامه تحصیل راه نجف را در پیش گرفت و و تا سال ۱۳۱۱ که بار دیگر برای سه سال به مشهد آمد در آن جا بود.

در مشهد، روزها را به شرکت در جلسات درس علما میگذراند و شبها را به بیتوته در حرم مطهر امام رضا(ع) و ختم قرآن مشغول بود. وی بر این باور بود که همه دانشها را باید آموخت و حرمت برخی از فنون به معنی منع از استفاده از آنها و نه به مفهوم حرمت فراگیری آنهاست. بازگشت به حوزه نجف، سفر به اصفهان و کوچیدن به شیراز برای آموختن کتاب قانون ابن سینا از محضر حاج میرزا جعفر

طبيب از ديگر حوادث سالهاى زندگى اوست. يك سال از مسير بوشهر راهى سرزمين وحى شد، و به محض پياده شدن از كشتى، پياده راه مدينه راه در پيش گرفت، از آن جا احرام بست و پياده به مكه رفت تا حج گزارد. سال ۱۳۲۹ ق كه به مشهد آمد تا آخر عمر در اين جا ماند و براى رفع نيازهاى معنوى مردم كوشيد. بارى كه از او خواسته شد تا براى مراجعات مردم وقتى تعيين كند، پاسخ داد: «ليس عند ربنا صباح و لا مساء؛ آن كس كه براى رضاى خدا به خلق خدمت كند، نبايد وقت معين كند».

پى از ابتلاى به بيمارى، نخست به بيمارستان و آن گاه به دليل درخواستهاى پيائى مردم براى ملاقات و عيادت، به منزل يك از نزديكان خود رفت و يك ماه آخر عمر را در آن جا ماند و سرانجام در روز ۱۷ شعبان ۱۳۶۱ ق برابر با ۱۳۲۱ ش در ۸۲ سالگى درگذشت و پيكرش در كنار ايوان عباسى صحن عتيق (انقلاب) دفن شد.

كرامات اين انسان وارسته جاىگاه والائى را در چشم مردم مشهد به او داده بود. روز ارتحالش كه مصادف با ايام اشغال خراسان به دست نيروهاى شوروى بود، تمام شهر تعطيل بود و حالت فوق العاده اعلام شد و سربازان روسى سراسر مسير تشييع جنازه او از سمرقند تا حرم مطهر را زير نظر داشتند.

حاج شيخ محمود انصارى (۱۳۰۵ - ۱۳۷۷ ش)

حاج شيخ محمود انصارى فرزند ميرزا فضل الله در مشهد متولد شد. پدرش كاسى متدين و زهدپيشه بود. پس از آموختن دروس ابتدائى به توصيه مرحوم ميرزا مهدى اصفهانى، براى تحصيل علوم دينى وارد حوزه علميه شد و درسهاى خود را از شاگردى نزد حاج شيخ زين العابدين تنكابنى آغاز كرد و سپس در نزد بزرگان حوزه زانو زد و ادبيات و اصول و فقه و معارف را در نزد آنان آموخت. با حضور آية الله ميلانى در مشهد، از شاگردان درس خارج ايشان شد و همزمان، به تدريس آموخته هاى خود پرداخت. حافظه قوى و جاذبه سخن وى سبب شد كه علمائى مشهد از وى بخواهند كه به وعظ و خطابه روى آورد، با پرداختن به اين امر به شهرتى فراوان دست يافت و در مجالس بزرگ مذهبى مشهد كه در بيوت علمائى شهر برگزار ميشد به سخنرانى ميپرداخت. او كه انسانى وارسته، خداترس، بااخلاص، پشتيبان ولايت بود و طبعى بلند داشت، بيش از پنجاه سال در اين شهر به هدايت و ارشاد مردم و تبیین معارف والائى اهل بيت (ع) مشغول بود و سرانجام در پس يك دوره طولانى بيمارى، روز سوم بهمن ۱۳۷۷ دار فانى را وداع گفت و در صحن آزادى حرم مطهر امام رضا(ع) به خاک سپرده شد.

شيخ محمد تقى بجنوردى (م ۱۳۱۴ ق)

او اهل بجنورد بود و براى تحصيل علوم دينى به نجف رفت و نزد صاحب جواهر و شيخ مرتضى انصارى فقه و اصول را فرا گرفت و به مشهد آمد. به نوشته اعتماد السلطنه، مردم ولايت خراسان اعتماد عجيبى به وى داشتند. حاج سياح هم در خاطرات خود از تقوا و ورع او تجليل بسيار کرده است.

در جريان نهضت تنباكو، بيت شيخ قطب معنوى آن روز خراسان شمرده ميشد، با اين حال ايشان چندان كه بايد با گسترش نهضت موافق نبود و شرايط را مناسب نميديد. شايد از دسايس دولتهاى بيگانه كه نمايندگيهاى فعالى در خراسان داشتند، بيمناك بود. خانه او در ابتدائى خيابان شيرازى مشهد، در

کوچه‌های به نام خود وی، تا همین چند سال پیش محل برگزاری پرشورترین مجالس روضه‌خوانی در ایام عاشورای حسینی بود؛ اما با تخریب آن در جریان توسعه حریم حرم، اکنون نام وی بر حسینی‌های در خیابان سجادی مشهد نهاده شده است. وی شب چهاردهم صفر ۱۳۱۴ ق زندگی را بدرود گفت و در رواق دارالسیاده حرم مطهر امام رضا(ع) به خاک سپرده شد.

آیه الله حاج شیخ غلامحسین تبریزی (۱۲۶۰-۱۳۵۹ش)

آیه الله حاج شیخ غلامحسین تبریزی (عبدخدائی) معروف به "ترک" در یکی از روستاهای شبستر چشم به جهان گشود، نخست در مدرسه طالبیه تبریز علم آموخت، آن گاه به نجف رفت و از خرمن درس آخوند خراسانی و ملا محمد کاظم یزدی و شریعت اصفهانی خوشه برگرفت.

پس از بازگشت به تبریز، به فعالیت‌های اجتماعی مذهبی روی آورد و جمعیت "دیانت اسلامی" را بنیان نهاد و به تدریس معارف اسلامی پرداخت. نوآوری او در مقاله نویسی در نشریه "تذکرات دیانتی" تبریز، مایه ستایش وی از جانب علمای قم و مشهد شد. به گفتگوی میان ادیان توجه ویژه‌ای داشت و با برنامه های رضاخان آشکارا مخالفت میکرد. پس از کوچیدن به مشهد، همسر باردارش را در گریز از مأموران کشف حجاب، از دست داد. در مشهد ازدواج کرد و به رویارویی با اندیشه های کسروی، که از تبریز با او و افکارش آشنا بود، پرداخت و مدتی نیز مجلات "راحت" و "ندای حق" را در پاسخ شیخ مردوخ کردستانی انتشار داد.

پس از ترور ناکام کسروی که نواب صفوی به مشهد آمد، با کمک حاج شیخ در یکی از روستاهای این شهر پنهان شد و پس از اعدام نواب، برایش مجلس یادبود گرفت و مسئولیت "مبارزان اسلام" یکی از شاخه های فدائیان اسلام را خود عهده دار شد.

او که همواره به برپایی نماز جمعه اعتقاد داشت، تا زنده بود، در محراب و منبر نماز جمعه بر مردم امامت داشت، و پس از پیروزی انقلاب اسلامی نیز تنها پس از درگذشت او در سال ۱۳۵۹ بود، که از سوی امام خمینی برای مشهد امام جمعه ای منصوب شد.

وی دارای اندیشه ای بلند، ذهنی پاک و اخلاقی نیکو بود و هرگز از دعا و نیایش و راز و نیاز در خلوت، و کمک به بینوایان غفلت نداشت.

روز اول شعبان ۱۴۰۰ ق برابر با ۲۵ خرداد ۱۳۵۹ در مشهد درگذشت و در ضلع شمالی رواق دارالسلام حرم امام رضا(ع) به خاک سپرده شد.

ملاعباس تربتی معروف به «حاج آخوند» (؟-۱۳۲۲ش)

ملاعباس تربتی معروف به «حاج آخوند» در روستای «کاریزک ناگهانی» در ۱۵ کیلومتری تربت حیدریه به دنیا آمد. پدرش ملاحسینعلی که اندک سوادى داشت، او را نخست به مکتب روستا، و آن گاه برای ادامه تحصیل به مدارس تربت حیدریه فرستاد. او پس از شاگردی نزد حاج آخوند حاج ملا عبدالحمید و فراگیری صرف و نحو و مقدمات اصول و فقه، راهی مشهد شد و به درخواست پدر به روستا برگشت تا ازدواج کند و به زراعت بپردازد و روزهای آخر هفته را به تربت رود و درس بیاموزد.

در سال ۱۳۲۶ ق، در سفری هفته ماهه، پیاده راهی کربلا شد و پس از آن در محضر حاج شیخ علی اکبر تربتی، از شاگردان آخوند خراسانی که به تازگی از نجف به تربت آمده بود، درس کفایه را آموخت و در شهر تربت مشغول اقامه جماعت و تدریس شد.

او که مردی هوشمند و ژرف بین بود، در ماجرای جنبش مشروطه همواره از اهداف این نهضت مردمی پشتیبانی میکرد.

در سال ۱۳۰۰ ش، چند ماهی را در مشهد گذراند و در مسجد گوهرشاد به اقامه جماعت و منبر پرداخت. شخصیت معنوی او آمیزه ای از انعطاف و تأثیرگذاری بود، یکی از مقامات انتظامی آن زمان، اعتراف کرده است که از وی میترسد؛ چون اگر حاج آخوند نفرین کند، اثر میکند! آخوند ملاعباس، پدر مرحوم حاج شیخ حسینعلی راشد، خطیب و سخنور توانا و نامور است که شرح زندگانی وی در جای خود خواهد آمد.

وی در ۲۴ مهر ۱۳۲۲ ش در تربت حیدریه درگذشت و جنازه اش پس از انتقال به مشهد، در غرفه ضلع شمال غربی صحن آزادی حرم مطهر امام هشتم(ع) به خاک سپرده شد.

آیه الله حاج میرزا جواد آقا تهرانی (۱۲۸۳ - ۱۳۶۸ ش)

آیه الله حاج میرزا جواد آقا تهرانی از مردان یگانه این دوران است که نامش یادآور اخلاق و شخصیتش نماد قداست و زهد راستین است.

وی در تهران زاده شد و پس از تحصیل در مدارس آن شهر، به قم رفت و از آن جا راهی نجف شد، ولی به دستور مادر، به تهران بازگشت. در سال ۱۳۱۲ ش به مشهد آمد و از محضر بزرگانی چون میرزا مهدی اصفهانی و حاج شیخ مجتبی قزوینی بهره برد. سالها به تدریس خارج فقه و تفسیر قرآن پرداخت. فلسفه را نیک میدانست اما هرگز خود را در عقلیات صرف و اندیشه های انتزاعی گرفتار نکرد. بر این باور بود که حقیقت را تنها باید از سرچشمه پاک وحی و معارف معصومان برگرفت.

رفتارش نشانه زهد و پارسایی بود و گفتارش بیان حق.

در نهضت اسلامی و مردمی ایران، همواره در صف مقدم مبارزه بود، و از رهبران انقلابی شهر مشهد شمرده میشد. حضورش در مجلس خبرگان قانون اساسی، و هم رزمی اش با حماسه آفرینان دفاع مقدس، نشانگر باور راستین او به فعالیتهای ثمربخش اجتماعی بود. هر گاه به جبهه میرفت، کفن خویش را برمیداشت و میفرمود: هر جا شهید شدم، یا مُردم، همان جا دفنم کنید.

وی پس از ۸۵ سال زندگی پربرکت، در مشهد درگذشت و بنا به وصیت خویش پس از طواف حرم امام هشتم(ع)، در بهشت رضا(ع) گورستان عمومی شهر، و در کنار شهیدان انقلاب و جنگ به خاک سپرده شد.

شیخ حسنعلی تهرانی (م ۱۳۲۵ ق)

در تهران به دنیا آمد و پس از آشنایی با مقدمات، عازم نجف شد و سالها از محضر علامه ملاعلی نهایندی بهره برد. سپس به سامرا رفت و در شمار شاگردان میرزای شیرازی در آمد و تقریرات درس او را به رشته

تحریر کشید. در زمان حیات میرزا، گاه جای او به اقامه جماعت میپرداخت و پس از فوت استاد در سال ۱۳۱۴ ق به تهران بازگشت و مورد استقبال ارباب معرفت قرار گرفت.

ناسازگاری وی با ارکان رژیم قاجار، موجب شد که برای همیشه، زادگاه خویش را به قصد زیستن در مشهد ترک کند. او سالها به پارسایی زیست و به تدریس فقه و اصول اهتمام ورزید و مقبولیت عامه یافت و کراماتی از او نمایان شد.

این عالم ربانی که جد مادری آیه الله مروارید از علمای معاصر مشهد بود، سرانجام در روز شنبه ۱۴ رمضان ۱۳۲۵ ق به سرای ماندگار شتافت و پیکر پاکش در صفه قوام شیرازی که پنجره آن به توحیدخانه حرم امام رضا (ع) گشوده میشود به خاک سپرده شد.

آیه الله میرزا محمد ثقفی (۱۳۱۳ - ۱۴۰۵ ق)

میرزا محمد ثقفی فرزند میرزا ابوالفضل و پدر همسر حضرت امام خمینی رهبر کبیر انقلاب اسلامی ایران، از علما و مفسران معاصر بود. وی در سال ۱۳۱۳ در تهران زاده شد و پس از فراگیری مقدمات به قم رفت تا در محضر آیه الله شیخ عبدالکریم حائری و آیه الله سید ابوالحسن رفیعی قزوینی شاگردی کند. پس از هفت سال اقامت در قم و کسب اجازه روایت و اجتهاد از استادانش به تهران بازگشت و تا پایان زندگی در آن شهر ماند و به تألیف کتاب و ارشاد و هدایت مردم پرداخت. هنگامی که درگذشت، پیکرش را به مشهد آوردند و در جوار امام هشتم (ع) به خاک سپردند.

علامه محمدتقی جعفری (۱۳۰۴ - ۱۳۷۷ ش)

علامه محمدتقی جعفری فرزند کریم، از برجسته ترین چهره های علمی روزگار ما بود. او به سال ۱۳۰۴ در شهر تبریز به دنیا آمد و همه عمر خویش را به آموزش و پژوهش گذراند. علم آموزی را از مدرسه طالبیه تبریز در شرایطی آغاز کرد که به دلیل مشکلات مالی، ناچار بود نیمی از روز را به کار بپردازد. سپس به مدرسه مروی تهران رفت و در محضر آیه الله شیخ محمدرضا تنکابنی و میرزا مهدی آشتیانی سطوح و فلسفه را آموخت. آن گاه به قم و سرانجام به نجف رفت و نزد بزرگان آن حوزه به شاگردی نشست و در همان جا به آموختن فلسفه در محضر شیخ صدرای قفقازی و شیخ مرتضی طالقانی پرداخت و با مطالعه کتابهای روز، بر گستره دانش خویش افزود، پس از ۱۱ سال به ایران بازگشت و در شهرهای قم و مشهد سکونت کرد و در پایان تهران را برای اقامت برگزید و در مدرسه مروی به تدریس پرداخت. او با مجامع و شخصیت های علمی داخلی و خارجی رابطه برقرار کرد و صدها سخنرانی مهم در حوزه فرهنگ و فلسفه و معارف الهی در محافل دینی و علمی ایراد نمود.

علاقه فراوان وی به مولانا جلال الدین رومی و کتاب مثنوی معنوی سبب شد که به شرح گسترده افکار و اندیشه های مولوی بپردازد و کشف الابیات مثنوی را به عنوان «از دریا به دریا» فراهم آورد. پس از آن، به شرح و تفسیر درازدامنی از کتاب شریف «نهج البلاغه» دست یازید و پروپیمانترین تفسیر فارسی این کتاب را نوشت.

وی که در سال ۱۳۷۷ برای درمان بیماری خود، به انگلستان رفته بود، همانجا در گذشت و پیکرش به مشهد آورده شد و پس از آیین تشییع باشکوهی در رواق درالزهد حرم مطهر امام رضا (ع) به خاک سپرده شد.

سید ابوالحسن حافظیان (۱۲۸۲-۱۳۶۰ ش)

در مشهد زاده شد و در همین شهر به فراگیری ادبیات و طب و فقه و اصول اخلاقی پرداخت. به سیر و سلوک رو آورد و علوم غریبه را فرا گرفت و از محضر بزرگانی چون مرحوم شیخ حسنعلی اصفهانی بهره برد. در مراوده اش با مرحوم حاج شیخ مجتبی قزوینی با شخصیت برجسته سید موسی زرآبادی آشنا شد و به شوق دیدار وی راه قزوین را در پیش گرفت. پیرامون این سفر، خودش چنین سروده است:

... حالیا یک سفر به قزوین کن - قلب پاکیزه را تو تزیین کن - بین چه دریای علم و فضل و کمال - واقف رازها ز قبل سؤال - رادمردی بزرگمرد و علیم - صاحب نفس مطمئن و حکیم - چون رسیدم به خدمتش حیران - شدم از آن فرشته انسان...

علاقه به دانشهای کمترشناخته شده بشری و گرایش به ریاضتهای انسان ساز او را به سرزمین رازآلود هندوستان کشانید. در همانجا، و دقیقاً در پی ریاضتهای طولانی بر فراز تپه «صوفی پوره» واقع در دامنه کوه ترال کشمیر بود که به نگارش مهمترین اثر خود، یعنی «لوح محفوظ» پرداخت. او در هند با دختر یکی از ایرانیان مقیم در آن سرزمین ازدواج کرد و در سال ۱۳۲۰ ش به ایران بازگشت و سالها در یکی از حجره های فوقانی صحن عتیق حرم امام رضا (ع) به عبادت مشغول شد. یکی از مهمترین آثار به جامانده از وی، طراحی و ساخت ضریح مطهر امام رضا (ع) است که تا همین چندی پیش بر مزار پاک آن امام نصب بود.

وی در سال ۱۳۶۰ ش درگذشت و در رواق دارالسرور آستان مقدس رضوی به خاک سپرده شد.

سید محمدباقر حجت طباطبائی (۱۲۹۸-۱۳۸۰ ش)

وی از تبار فقیه نامدار تشیع مرحوم صاحب ریاض است و پدر و عموی از مراجع تقلید شهر مقدس کربلا بودند. او نزد بزرگانی چون آیات عظام سید ابوالحسن اصفهانی، بروجردی و میلانی درس خواند و از همه آنها اجازه اجتهاد گرفت. در پی ازدواج با دختر مرحوم آیه الله حاج شیخ مرتضی آشتیانی به مشهد کوچید و در جلسات درس مرحوم حاج شیخ هاشم قزوینی حاضر شد و تا پایان عمر در مشهد ماند و به تدریس علوم و معارف اسلامی پرداخت.

وی در دی ماه ۱۳۸۰ ش و در پی ایست قلبی به سرای جاودان شتافت و پیکر پاکش در صحن آزادی حرم مطهر امام رضا (ع) دفن شد.

علامه سیدمحمد حسین حسینی تهرانی (۱۳۴۵-۱۴۱۶ق)

علامه سیدمحمد حسین، فرزند مرحوم آیه الله حاج سید محمد صادق نخست در یکی از رشته های صنعتی دانش آموخت، ولی در سفر به مشهد به دست مرحوم آیه الله میرزا محمد تهرانی، صاحب مستدرک بحارالانوار که از علمای عصر و دایی پدری وی بود، به لباس روحانیت درآمد و به تحصیل علوم

الهی روی آورد. در سال ۱۳۶۴ ق به قم رفت و در مدرسه حجت اقامت گزید و به شاگردان علامه طباطبائی پیوست. همزمان اصول و فقه را از دیگر بزرگان حوزه فرا گرفت و در سال ۱۳۷۰ ق برای پیمودن پله های بالاتر علمی، راهی نجف شد. هفت سال بعد به تهران بازگشت و در مسجد قائم خیابان سعدی به نشر احکام اسلامی و ارشاد مردم و تهذیب نفوس پرداخت و پس از ۲۴ سال، در سال ۱۴۰۰ ق رهسپار مشهد مقدس شد و تا واپسین دم عمر در این جا ماند و به تربیت شاگردان بسیار و نگارش کتابهای فراوان پرداخت. آثاری چون، الله شناسی، امام شناسی، معادشناسی، مهر تابان، لب الالباب و... در شمار کتابهای ارزشمند اوست.

سرانجام در سال ۱۴۱۶ ق به رحمت ایزدی رفت و پیکر مطهرش پس از تشییع باشکوه در جوار مزار مولایش امام هشتم (ع) در ضلع جنوب شرقی صحن انقلاب دفن شد.

آیه الله سید حسین خادمی اصفهانی (۱۲۸۰-۱۳۶۳ ش)

آیه الله سید حسین خادمی فرزند سید ابوجعفر و نوه آقا سید صدرالدین عاملی است. در اصفهان زاده شد و مقدمات را نزد شیخ علی یزدی و آقا میرزا اردستانی و آقا میرزا احمد اصفهانی فرا گرفت. سطح را از آخوند ملاعبدالکریم جزوی و حاج سید علی نجف آبادی و کفایه را در محضر آیه الله سید محمد نجف آبادی آموخت. برای فراگیری درس خارج نزد حاج میرزا محمدصادق یزدآبادی زانو زد. آن گاه به نجف رفت و از درس آیات عظام سیدابوالحسن اصفهانی و آقا ضیاء عراقی بهره برد و کلام را در حلقه درسی آیه الله شیخ جواد بلاغی و رجال را از آیه الله آقا سید جواد ابوتراب خوانساری آموخت.

سال ۱۳۴۷ ق به اصفهان بازگشت و در مدرسه صدر به تدریس و اقامه جماعت پرداخت. در جریان کشف حجاب با حکومت وقت مبارزه کرد و از آغاز اوجگیری انقلاب اسلامی، منزل وی در اصفهان محل برگزاری مجالس سخنرانی و تحصن انقلابیون بود.

از سوی امام خمینی، مأمور رسیدگی به امور حوزه علمیه اصفهان شد و در کنار فعالیتهای اجتماعی، به تألیف کتب و آثاری در زمینه مسائل فقه و اصول پرداخت.

۲۰ اسفند ۱۳۶۳، پس از یک دوره بیماری طولانی، در ۸۶ سالگی درگذشت و پیکرش را پس از تشییع به مشهد آوردند و در رواق دارالسلام حرم مطهر امام رضا (ع) دفن کردند.

آیه الله شیخ محمدمهدی خالصی (۱۲۷۶-۱۳۴۳ ق)

آیه الله شیخ محمدمهدی خالصی، فرزند شیخ حسین در «کرخ» کاظمین به دنیا آمد. بعد از فراگیری مقدمات در زادگاه خود، به دستور پدر، برای شرکت در درس میرزا حبیب رشتی و آخوند خراسانی به نجف رفت، سپس برای حضور در درس میرزا محمدحسن شیرازی راهی سامرا شد. با اخذ درجه اجتهاد به کاظمین بازگشت و به تدریس آموخته های علمی خود پرداخت. شیوه تدریس خاص او، جمع زیادی را به محضرش کشانید و بیان نافذ و تقوا و نفوذ روحانی اش در میان مردم، بیت او را به پناهگاه معنوی مؤمنان بدل کرد.

او که مرد سیاست بود، در همه امور اجتماعی تأثیر می‌گذاشت و در نهضت مشروطیت ایران و برپایی نظام پارلمانی در دولت عثمانی هم نقش‌آفرین بود. وی سالها با نفوذ و حضور انگلیس در عراق مبارزه کرد و در سال ۱۳۴۱ ق به دستور دولت دستنشانده عراق دستگیر و به جزیره «هنگام» هند تبعید شد ولی با تظاهرات طرفدارانش، پیش از پیاده شدن از کشتی، او را به یمن بردند و از آن جا در مراسم حج شرکت کرد و در همان مراسم، از سوی هیأت‌های اعزامی دولت ایران، به ایران دعوت شد. در پی پذیرش این دعوت با کشتی به بندرعباس آمد و به هنگام پیاده شدن، هدف ۱۲ گلوله از سوی یکی از افسران انگلیسی و یکی از کارمندان شرکت نفت انگلیس قرار گرفت.

در اعتراض به این حادثه، علمای مقیم عتبات با راهنمایی آیه الله نائینی و سیدابوالحسن اصفهانی راهی ایران شدند. خالصی پس از رهایی از زخم این عملیات تروریستی، ابتدا به قم و اصفهان و آن گاه به مشهد آمد و در این جا مورد استقبال مردم و سردار اسعد بختیاری استاندار خراسان قرار گرفت.

آثار علمی فراوانی از وی به جا مانده که بسیاری از آنها بارها به چاپ رسیده است.

وی در روز ۱۱ رمضان ۱۳۴۳ ق در مشهد به دیار باقی شتافت و پیکرش در حجره پشت صفه غربی رواق دارالسیاده حرم امام رضا(ع) به خاک سپرده شد.

آیه الله سیدجواد خامنه ای (۱۳۱۳ - ۱۴۰۶ ق)

آیه الله سیدجواد خامنه ای فرزند آیه الله سیدحسین، عالم بزرگ و امام مسجد جامع تبریز، در نجف به دنیا آمد و همراه خانواده، در کودکی به تبریز کوچید. سالهای نوجوانی را در رویدادهای مهم مشروطیت گذرانید و مصلوب کردن بزرگان تبریز در روز عاشورا به دست روسها را به چشم خود دید.

تا سال ۱۳۳۶ ق که به مشهد آمد، در تبریز به تحصیل مشغول بود و در مشهد از محضر بزرگانی چون میرزا محمد آقازاده، حاج آقا حسین قمی و حاج فاضل خراسانی بهره برد.

در سال ۱۳۴۵ ق رهسپار نجف شد و درس آیات عظام میرزای نائینی و سیدابوالحسن اصفهانی را دریافت، سپس به مشهد بازگشت و پس از ازدواج با دختر مرحوم آیه الله حاج سید هاشم نجف آبادی، در همین شهر ماندگار شد. حضرت آیه الله سیدعلی خامنه ای، رهبر انقلاب اسلامی و سه فرزند پسر و یک دختر، ثمره این ازدواج است.

ایشان سالها در مشهد به تدریس و اقامه جماعت مشغول بود و در دوران مبارزات مردم دلیر ایران، به دلیل نقش فرزندان در رهبری انقلاب، رنج بسیاری را به جان خرید.

وی در ۱۵ تیرماه ۱۳۶۵ ش برابر با ۲۸ شوال ۱۴۰۶ ق در مشهد درگذشت و پیکرش پس از تشییعی گسترده، در رواق توحیدخانه به خاک سپرده شد.

حاج ملاهاشم خراسانی (۱۲۸۴ - ۱۳۵۲ ق)

این فقیه و تاریخنگار، فرزند مرحوم محمدعلی بود که نامآوری اش در فقه، مردم را به پیروی از او واداشته بود. وی در مشهد زاده شد، به نجف رفت و پس از فراگیری علوم حوزه به مشهد بازگشت و به تدریس و تألیف رو آورد و کتابهای سودمندی را به نگارش کشید. از معروفترین آثارش کتاب «منتخب

التواریخ» به فارسی است که در آن بیشتر رخدادهای روزگار خود، به ویژه به توپ بسته شدن حرم مطهر به دست نیروهای روس را به تفصیل بازگفته است.

وی در ۶۸ سالگی بدروود حیات گفت و در رواق دارالحفاظ به خاک سپرده شد.

آیه الله محمدکاظم دامغانی (۱۳۱۶ - ۱۴۰۱ ق)

وی در روستای شمس آباد دامغان پا به عرصه هستی نهاد و در کودکی پدر و مادر خود را از دست داد و با دشواری بسیار به فراگیری دانش پرداخت و برای ادامه تحصیل به مشهد آمد. پس از چندی اقامت در منزل یکی از خویشان، در مدرسه دو درب حجره ای گرفت و نزد میرزا عبدالجواد ادیب نیشابوری و فاضل بسطامی با علوم ادب آشنا شد. کتاب قوانین را نزد مرحوم شهرستانی، سطوح را خدمت شیخ حسن برسی و شیخ محمد قوچانی و شیخ محمد نهاوندی آموخت و محضر بزرگانی چون مرحوم آقا زاده، میرزا مهدی اصفهانی و حاج آقا حسین قمی را درک کرد و از میرزای نائینی، سیدابوالحسن اصفهانی، اجازه اجتهاد گرفت و از شیخ آقابزرگ تهرانی و علامه سمنانی و مرحوم بروجردی، مجاز به روایت شد. وی در مشهد کرسی تدریس داشت ولی پس از واقعه مسجد گوهرشاد خانه نشین شد و از همه مشاغل درسی و قضایی کناره گرفت. تنها پس از شهریور ۱۳۲۰ ش بود که حاضر شد برای بازسازی حوزه علمیه مشهد پا پیش نهد.

صراحت لهجه و پرهیز از تظاهر، از ویژگیهای او بود.

وی در سال ۱۴۰۱ ق برابر با ۱۳۶۰ ش درگذشت و در رواق دارالزهد حرم مطهر امام رضا (ع) دفن شد.

استاد جعفر زاهدی (۱۳۳۵ - ۱۴۱۹ ق)

نیakan وی اهل بروجرد و مقیم مشهد بودند و او در مشهد زاده شد. ادبیات عرب را نزد شیخ محمد تقی شاهرودی و شیخ محمد کاظم دامغانی و شیخ حسن هروی و ادیب دوم خواند و سطح را در محضر شیخ هاشم و شیخ مجتبی قزوینی فرا گرفت.

پس از فراگیری درس خارج در محضر بزرگان، از سال ۱۳۳۷ ش به تدریس در دانشکده معقول و منقول (الهیات) دانشگاه فردوسی مشهد پرداخت و شاگردان بسیاری را تربیت کرد.

وی به دلیل داشتن مقام ارجمند علمی، موفق به دریافت اجازه روایی از عالمان فراوانی شد.

از سال ۱۳۵۶ ق در مدرسه نواب و خیراتخان به تدریس فقه و اصول و تفسیر و حکمت پرداخت و کتابهای آموزنده بسیاری را نگاشت. وی در سال ۱۴۱۹ ق برابر با ۱۳۷۷ ش در سن ۸۴ سالگی در مشهد به سرای باقی شتافت.

آیه الله حاج میرزا حسین سبزواری مشهور به فقیه سبزواری (۱۳۰۹ - ۱۳۸۶ ق)

آیه الله حاج میرزا حسین سبزواری مشهور به فقیه سبزواری فرزند آیه الله میرزا موسی، در شهر سامراء به دنیا آمد و در سال ۱۳۱۸ ق همراه پدرش راهی سبزواری شد و در آنجا مشغول تحصیل شد و هشت سال بعد به مشهد آمد و در مدرسه فاضل خان حجره گرفت و در محضر بزرگان دانشوری چون حاج شیخ حسن برسی، میرزا محمدباقر مدرس رضوی، میرزا عبدالجواد ادیب نیشابوری و دیگران علم آموخت.

پس از ازدواج بار دیگر به سبزوار بازگشت و شش سال در آنجا ماند و ضمن تدریس، خارج فقه و اصول را از محضر پدر و حکمت را از افتخارالحکماء، شاگرد حاج ملاهادی سبزواری فرا گرفت. آن گاه به نجف رفت و در پیشگاه میرزای نائینی و سید ابوالحسن اصفهانی و آقا ضیاء عراقی و حاج سید محمد فیروزآبادی زانو زد و با دریافت اجازه اجتهاد از آنان، به «فقیه سبزواری» مشهور شد.

با پیمودن این پله های دانش اندوزی، به درخواست سبزواریان، به خراسان آمد و در مشهد اقامت گزید و به تدریس اقامه جماعت و خدمات اجتماعی پرداخت. مدرسه باغ رضوان، تکیه سیدها، تکمیل درمانگاه رازی، احداث ۱۲۰ باب منزل در خیابان نخریسی و ۲۵ باب در خیابان خواجه ربیع، برای اسکان سیلزدگان، و ساخت دهها باب مسجد در سطح شهر مشهد، از کارهای عام المنفعه اوست. در شمار اقدامات خیرخواهانه او باید از تهیه زمین و احداث دهها باب منزل برای طلاب، در منطقهای از شهر مشهد که اینک به نام «کوی طلاب» مشهور است، یاد کرد.

وی در ۷۷ سالگی، درگذشت و در گورستان عمومی باغ رضوان در ناحیه شمالی حرم مطهر امام رضا(ع) به خاک سپرده شد.

آیه الله شیخ محمدصادق سعیدی کاشمری (۱۳۱۲ - ۱۳۷۵ ش)

آیه الله شیخ محمدصادق سعیدی کاشمری فرزند شیخ علامحسین، از محققان و مفسران و لغت شناسان معاصر خراسان است. وی در روستای فرشه از توابع کاشمر زاده شد و تا سیزده سالگی در محضر پدر به آموزش پرداخت. سپس به کاشمر رفت و نزد برادر بزرگش به تحصیل ادامه داد.

در سال ۱۳۳۵ ش از سوی آیه الله امامی نوری، ریاست حوزه علمیه کاشمر راهی نجف شد و در مدرسه طباطبائی یزدی سکونت یافت و از محضر آیه الله خوئی، سید عبدالاعلی سبزواری، میرزا باقر زنجانی و علامه فانی اصفهانی بهره برد. و توفیق داشت که از شیخ آقابزرگ تهرانی اجازهنامه روائی بگیرد.

وی در سال ۱۳۴۳ برای تجدید دیدار به دیار خود بازگشت، و به اصرار مرحوم امامی نوری، در کاشمر ماندگار شد. با ماندن وی، حوزه کاشمر و سه مدرسه علمیه اش رونقی تازه یافت. مرحوم سعیدی تا سال ۱۳۶۲ - که به مشهد آمد - در شهر خود اقامت کرد و علاوه بر پرداختن به امور علمی و نگارشی، حدود سی بنای خیریه، اعم از مسجد و مدرسه و حسینیه و درمانگاه و صندوق قرض الحسنه ساخت. تسلط او به ادبیات به گونه‌ای بود که هزاران بیت شعر عربی و فارسی را از حفظ داشت و کفایه الاصول و تفسیر قرآن را بسیار زیبا و جذاب تدریس میکرد.

وی در ۱۹ اردیبهشت سال ۱۳۷۵ در مشهد به رحمت خدا رفت و در رواق دارالزهد حرم مطهر امام رضا(ع) به خاک سپرده شد.

آیه الله حاج سید علی سیستانی (م ۱۳۴۰ ق)

آیه الله حاج سید علی، فرزند سید محمدرضا حسینی سیستانی از فقیهان و عالمان و مجتهدان بلندپایه عصر خود بود. در نجف از محضر ملاعلی نهایندی علم آموخت، به سامرا رفت و در ملازمت آیه الله میرزا

محمد حسن شیرازی و سید اسماعیل صدر به مقامات علمی و پارسایی دست یافت و در شمار مردان خوش خلق و غیور و سلیم النفس در آمد.

حدود سال ۱۳۱۸ ق به ایران آمد و در خانه محقری در مشهد ساکن شد و در مسجد گوهرشاد به اقامه جماعت و ارشاد مردم و تدریس فقه و اصول پرداخت. دوره مشروطه با آخوند خراسانی و میرزای نائینی مکاتبه و تبادل نظر داشت و نسبت به برخی از شعارها و اهداف مشروطه خواهان معترض بود از همین رو، مورد تهاجم آنان قرار گرفت و چندی را در زندان به سر برد. در شب ۱۳ رمضان ۱۳۴۰ به طور ناگهانی درگذشت و در رواق دارالحفاظ حرم مطهر امام رضا علیه السلام به خاک سپرده شد.

آیه الله سید حسین شاهرودی (۱۳۱۵ - ۱۴۱۰ ق)

وی در یکی از روستاهای شاهرود زاده شد و پس از تحصیل مقدمات در شاهرود، رهسپار نجف گردید و از محضر بزرگان آن حوزه بهره برد و تقریرات فقه و اصول دو تن از اساتید خود، یعنی آیه الله سید محمود شاهرودی و آیه الله سید ابوالقاسم خوئی را به رشته تحریر کشید و پس از رسیدن به درجه اجتهاد به مشهد آمد و در مسجد حوض لقمان به اقامه جماعت و تدریس پرداخت. روز ۸ آبان ۱۳۶۸ ش درگذشت و پیکر پاکش پس از تشییعی باشکوه، در رواق دارالسیاده حرم مطهر امام هشتم (ع) به خاک سپرده شد.

علامه سیدعبدالرضا حسینی مرعشی شهرستانی (۱۳۴۰ - ۱۴۱۸ ق)

علامه سیدعبدالرضا حسینی مرعشی شهرستانی فرزند سید زین العابدین، دانشمندی فاضل و چهره ای پارسا و پرهیزکار بود. وی در کربلا زاده شد و همانجا به تحصیل کتابهای سطح حوزه علمیه و فراگیری هیئت و ریاضیات پرداخت.

خارج فقه و اصول را در حلقه درسی آیات سیدمیرزا مهدی شیرازی، سید محمدهادی میلانی، سید عبدالحسین حجت و شیخ مرتضی آشتیانی آموخت و در سال ۱۳۵۶ ق در صحن و سرای حضرت ابوالفضل العباس (ع) به تدریس و اقامه جماعت پرداخت.

با هدف آموزش دینی و فقهی جوانان و تعلیم تفسیر و عقاید، مدرسه حضرت امام جعفر صادق (ع) را در کربلا راه انداخت و در بنیانگذاری مؤسسه خیریه، درمانگاه کودکان و کتابخانه جعفریه در مدرسه هندیه کربلا، با دیگر آیات عظام همکاری کرد. در سال ۱۳۷۰ ق گروه فرهنگ دینی را شکل داد و در رویارویی با اندیشه های و افکار مارکسیستی تلاش فراوانی کرد. روشن بینی او سبب شد که در حمایت از مبارزات اعراب بر ضد اسرائیل و همچنین پشتیبانی از نهضت مردمی و اسلامی ایران علیه رژیم ستمکار پهلوی، کوشا باشد و با روشهای گوناگون، این حق طلبیها را بستاید و دیگران را به حمایت از آنان فرا خواند.

به دنبال مخالفت با روشها و سیاستهای جنایتکارانه رژیم بعثی عراق، راهی ایران شد و حدود بیست سال آخر عمر پربار خود را در مشهد مقدس سپری کرد. از وی آثار ارزنده و آموزنده بسیاری به جا مانده است. آیه الله شهرستانی در روز ۲۸ ربیع الاول ۱۴۱۸ ق برابر با ۱۲ مرداد ۱۳۷۶ ش در مشهد درگذشت و پیکرش، پس از تشییع در صحن آزادی حرم مطهر امام رضا علیه السلام دفن شد.

آیه الله شیخ ابوالحسن شیرازی (مقدس) (۱۲۹۳ - ۱۳۷۹ ش)

آیه الله شیخ ابوالحسن شیرازی (مقدس) در یکی از توابع داراب استان فارس به نام کوهستان زاده شد. پدرش مهدیقلی خان از متنفذین محل بود. مقدمات را در داراب و اصطهبانات و سطوح عالی و بخشی از فلسفه را در شیراز فرا گرفت. سپس راهی مشهد شد و به ویژه از محضر آیه الله میرزا مهدی اصفهانی بهره فراوان برد. آن گاه به نجف کوچید و در آنجا به دریافت اجازه اجتهاد نایل شد. پس از مراجعت به ایران، اندکی در قم ماند، و سرانجام در سال ۱۳۴۰ به مشهد آمد و به تدریس و تربیت طلاب و دیگر خدمات اجتماعی به ویژه برای طلاب و اقشار کم درآمد جامعه پرداخت.

وی از عالمانی بود که در اوج انقلاب اسلامی، شرکت گسترده ای در این قیام مردمی داشت. به نمایندگی مردم مشهد در مجلس خبرگان قانون اساسی و خبرگان رهبری برگزیده شد و چندی پس از پیروزی انقلاب، حکم امامت جمعه شهر مقدس مشهد را از امام خمینی دریافت کرد.

وی پس از عمری خدمت خالصانه و جهاد خستگی ناپذیر، در ۱۶ مرداد ۱۳۷۹ ش برابر با ۵ جمادی الثانی ۱۴۲۱ ق در ۸۶ سالگی بدرود حیات گفت و در رواق دارالزهد حرم مطهر امام هشتم (ع) به خاک سپرده شد.

آیه الله العظمی سید عبدالله شیرازی (۱۲۷۱ - ۱۳۶۳ ش)

آیه الله العظمی سید عبدالله شیرازی فرزند آیه الله سید محمد طاهر موسوی، در شیراز به دنیا آمد. وی مقدمات علوم اسلامی و عرفان و ادب را در محضر پدر گرامی خویش، و شیخ علی ابوالوردی و میرزا محمد صادق مجتهد و حاج شیخ رضا ثامنی فرا گرفت و در سال ۱۳۳۳ ق راهی نجف شد. با سکونت در مدرسه آخوند خراسانی، درس آیات عظام ضیاءالدین عراقی و میرزای نائینی را درک کرد و پس از چندی، استادی توانمند شد و جمع زیادی از قضایای ایرانی و عراقی و لبنانی و هندی حوزه نجف بر گرد ایشان فراهم آمدند.

به سال ۱۳۰۶ ش، در حالی که اجازه اجتهاد مطلق را از آقا ضیاء عراقی دریافت کرده بود، راهی وطن شد. در ماجرای کشف حجاب، از قم راهی مشهد شد و در شورای علمای مشهد که در منزل آیه الله سید یونس اردبیلی دایر بود، شرکت کرد. پس از کشتار مسجد گوهرشاد وی نیز همراه گروهی از علمای مشهد دستگیر و راهی تهران شد و پس از پنج ماه حبس، در سال ۱۳۱۵ ش راه حوزه نجف را در پیش گرفت.

آیه الله سید ابوالحسن اصفهانی در یادداشت سال ۱۳۲۳ ش خود، وی را شخصی شایسته مرجعیت خواند و از مردم خواست که در امور دینی خود به وی مراجعه کنند. کتاب «انیس المقلدین» رساله عملیه او برای مقلدین است.

آیه الله شیرازی با این که در عراق سالکن بود، در جریان نهضت ملی، و نیز در ماجرای مخالفت با لایحه انجمنهای ایالتی و ولایتی از مطالبات مردم مسلمان ایران حمایت کرد و سرانجام با روی کار آمدن و اعمال فشار حکومت بعث عراق، در سال ۱۳۵۴ ش. آن کشور را به قصد ایران ترک کرد و پس از سفر به

شیراز و قم، در مشهد ساکن شد و به تدریس و ارشاد مردم پرداخت و در ایام انقلاب اسلامی ایران، هماهنگ با امام خمینی، خانه وی ملجأ همه مردم مجاهد و انقلابی مشهد بود. در عرصه های فکری و فقهی، کتابهای بسیار نوشت و طلاب بسیاری را تربیت کرد، در عرصه های اجتماعی خدمات شایانی به طلاب و عموم مردم مشهد کرد که هنوز آثار آن به شکل مراکز آموزشی و پژوهشی و درمانی و خدماتی باقی است، در زمینه های سیاسی نیز نقش آفرینی درخشانی از خود بروز داد. وی در نیمه شب ششم مهرماه ۱۳۶۳ در ۹۲ سالگی در مشهد درگذشت و پیکر وی پس از تشییعی باشکوه در رواق پشت سر مبارک امام رضا(ع) به خاک سپرده شد.

حاج علی اصغر عابدزاده (۱۲۹۰ - ۱۳۶۵ ش)

حاج علی اصغر عابدزاده پس از شهریور سال ۱۳۲۰ وارد حوزه علمیه شد و پس از کسب مقدمات، عمدتاً از محضر عالم آگاه مرحوم شیخ هاشم قزوینی بهره مند بود. وی در کنار تحصیل، کارگاه کوچکی را نیز اداره میکرد و در آن آئینه های جیبی با قاب حلبی نقش برجسته میساخت همزمان جمعی را به نام «انجمن پیروان قرآن» گرد هم آورد که به زودی دارای شعبه های بسیاری شد. او از سرمایه شخصی خود، به تأسیس بنای «مهدیه» در بالاخیابان مشهد پرداخت که در آن، افزون بر برگزاری مراسم مذهبی، دروس عربی و مذهبی نیز ارائه میشد. از طریق این مؤسسه، گاه به نیازمندان نیز کمکهایی صورت میگرفت. مهمترین مراسمی که در این بنا برپا بود، آیین باشکوه جشن نیمه شعبان بود که آوازهای گسترده داشت و اعضای انجمن، از هفته ها قبل، به آماده سازی محل میپرداختند و در حین مراسم، بسیاری از دانش آموختگان آن مرکز آموزشی برنامه های مذهبی را اجرا میکردند. در زمان نهضت ملی شدن نفت، مشهد نیز یکی از کانونهای این مبارزات بود و این مرکز در کنار مراکز دیگری همچون کانون نشر حقایق اسلامی، با تشکیل ائتلافی مردمی، به نقش آفرینی پرداختند. وی مردی دیندار، زاهدپیشه، سخنور، و دارای احترامی خاص و اراده های استوار بود و بر پایه همین عزم مردانه، در صدد برآمد که به نام هریک از چهارده معصوم، بنای مخصوصی بسازد و آن را مرکز کوششهای فرهنگی و دینی و آموزشهای مذهبی و محل برگزاری مراسم جشن و عزاداری قرار دهد. از این رو، پس از «مهدیه»، به ترتیب، ساختمانهای «عسکریه»، «نقویه»، «جوادیه»، «کاظمیه»، «جعفریه»، «باقریه»، «سجادیه»، «حسینیه»، «حسنیه»، «فاطمیه» و «علویه» را ساخت که هریک به مدرسهای برای تربیت دانش آموزان بدل شد. بناهای مهدیه ای که در تهران و مشهد و دیگر جاها به وجود آمد، همه با الهام از همین ایده و اقدام حاج اصغر عابدزاده بود. وی در سال ۱۳۶۵ شمسی پس از یک دوره بیماری، در مشهد درگذشت و پیکرش در بنای مهدیه، واقع در یکی از کوچه های غربی آرامگاه نادری مشهد به خاک سپرده شد.

شیخ احمد عارف الزین (۱۲۶۲ - ۱۳۳۹ ش)

شیخ احمد عارف الزین مدیر دانشمند مجله ی اسلامی «العرفان» از علمای میرز شیعی مذهب لبنان بود که در مهرماه ۱۳۳۹ همراه سه نفر دیگر از علمای لبنانی برای زیارت حرم مطهر امام رضا(ع) به مشهد

آمد و در سن ۷۹ سالگی در مشهد دچار حمله ی قلبی شد و درگذشت. او پیش از آمدن به مشهد، در صحبتی که با امام موسی صدر داشت، این اتفاق را پیش بینی کرده بود. وی در روستای شحور لبنان زاده شد و برای تحصیل به صیدا رفت و پس از کسب علوم دینی، به انتشار مجله ی «العرفان» پرداخت که در آن به مسائل اجتماعی و سیاسی لبنان اشاره داشت. در ۳۰ سالگی روزنامه ی «جبل عامل» را انتشار داد و پس از دستگیری، هر دو نشریه وی توقیف شد، اما پس از رهایی مجله را به راه انداخت تا این که در ۴۶ سالگی تبعید شد و تا ۵۳ سالگی در زندان و تبعید بود. پس از بازگشت دوباره به صیدا، نشر العرفان را در برنامه ی کار خود قرار داد و افزون بر آن به نشر کتابهای اسلامی همچون تفسیر مجمع البیان و تفسیر آلاء الرحمن پرداخت.

آیه الله حاج میرزا حسین واعظ عبائی (۱۲۹۲-۱۳۷۴ ش)

آیه الله حاج میرزا حسین واعظ عبائی در تبریز به دنیا آمد و چون ولادتش اندکی پس از درگذشت پدر بود، نام وی را بر فرزند نهادند. در ۱۸ سالگی به مشهد آمد و در حوزه درس حاج شیخ هاشم قزوینی، سید یونس اردبیلی، میرزا مهدی اصفهانی و حاج سید جواد خامنه ای شرکت کرد و همسری از سادات رضوی برگزید و همه ی زندگی خود را وقف کارهای تبلیغی و تربیتی نمود. پی از درگذشت برادر همسرش آیه الله حاج سید علی رضوی، به اقامه ی جماعت در مسجد معروف ملاحیدر مشهد پرداخت و تا سالهای آخر عمر پربرت خویشت به امامت در این مسجد ادامه داد. وی از مدافعان و حامیان پایدار انقلاب و رهبری امام خمینی بود و از زراندوزی و توجه به مادیات دنیا پرهیز داشت و گسستن از مادیات را از ضروریات ایمان میدانست و خود همه ی عمر را در پارسایی سپری کرد. او در ۳۰ رجب سال ۱۴۱۶ ق / ۱۳۷۴ ش درگذشت و در ضلع شمال غربی صحن آزادی حرم مطهر امام رضا(ع) دفن شد.

علامه سید محمد تهرانی لواسانی عصار (۱۲۶۴-۱۳۵۶ ق)

علامه سید محمد تهرانی لواسانی، که به «عصار»، «ناظم» و «آشفته» تخلص میکرد از چهره های بلندآوازه ای است که در تهران به دنیا آمد و پس از تحصیل در محضر بزرگانی چون میرزای شیرازی و میرزای نائینی و میرزای آشتیانی و آخوند ملا محمد کاظم خراسانی در نجف و رسیدن به درجه ی اجتهاد، راهی مشهد شد و با این که یک چشم خود را از دست داده بود، به تدریس و تألیف پرداخت. وی افزون بر نگارشهایی در اصول و فقه، پیرامون موضوعات فلسفی و عرفانی نیز تألیفاتی دارد که از این میان میتوان به حاشیه بر منظومه ملاهادی سبزواری و شرح منظوم گلشن راز اشاره کرد. برخی از آثار وی همچنان به صورت مخطوط، در گنجینه ی آستان قدس رضوی نگهداری میشود. وی در سال ۱۳۵۶ قمری در مشهد درگذشت و در صحن نو (آزادی) به خاک سپرده شد. سید محمد کاظم عصار، فرزند اوست.

آیه الله حاج سید ابراهیم علم الهدی سبزواری (م ۱۳۷۸ ش)

آیه الله حاج سید ابراهیم علم الهدی سبزواری در سبزواری زاده شد و دروس سطح را در همانجا آموخت در همان شهر، با مبانی کلام و حکمت در محضر شاگردان ملاهادی سبزواری آشنا شد. سپس به نجف

رفت و از محضر اساتیدی همچون آیات عظام خوئی، حاج آقا حسین قمی و میلانی بهره برد. با عزیمت آیه الله میلانی به مشهد، در سال ۱۳۳۳ او نیز راه مشهد را در پیش گرفت، و هر روز پس از پایان درس استاد، در مسجد گوهرشاد به تقریر درس او میپرداخت. با درگذشت آیه الله میلانی کرسی درس مستقل داشت و به ژرفنگری در مسائل اصولی شهره بود.

وی بسیار سادهزیست و فروتن بود و طبعی شوخ داشت. بیش از سی سال در مسجد فرش فروشها (مسجد حوض چهل پایه) در بازار بزرگ فرش مشهد اقامه جماعت کرد و گره گشای مسائل مردم و مشکلات قاضیان بود. در روز ۱۳ آذر ۱۳۷۸ ش، پیکرش را از همان مسجد تشییع کردند و در حرم امام رضا علیه السلام مدفون کردند.

حاج شیخ مرتضی واعظ شهیدی عیدگاهی (۱۳۰۳-۱۳۹۲ ق)

حاج شیخ مرتضی واعظ شهیدی عیدگاهی از وعاظ بهنام خراسان بود. وی ادبیات را در محضر میرزا عبدالجواد ادیب نیشابوری آموخت و فقه و اصول را از درس حضرات آیات میرزا محمد آقازاده و شیخ مرتضی آشتیانی برسی بهره برد و علوم عقلی را نزد پدرش آیه الله حاج شیخ عبدالرحیم فرا گرفت. توانایی وی در وعظ و خطابه و دقت و ذوق او در بیان احادیث امامان علیهم السلام، چندان بود که به «ثقة المحدثین» و «شیخ الخطباء» شهرت یافت.

وی در ۷ ذیقعدة سال ۱۳۹۲ زندگی را بدرود گفت و در محل رواق دارالسلام حرم مطهر امام رضا(ع) به خاک سپرده شد. منزل وی در خیابان امام رضا(ع)، به همت بازماندگانش به حسینیه ای بزرگ تبدیل شده و در ایام سوگواری، مجالس باشکوهی در آن برپاست.

آیه الله میرزا مهدی غروی اصفهانی (۱۳۰۳-۱۳۶۵ ق)

آیه الله میرزا مهدی غروی اصفهانی فرزند میرزا اسماعیل در اصفهان زاده شد. مقدمات را نزد پدر و دیگر علمای اصفهان خواند، در ۱۲ سالگی راهی نجف شد و به توصیه ی آقا رحیم ارباب در آنجا با آیه الله سید اسماعیل صدر مرتبط شد و اصول را نزد آخوند خراسانی و فقه را در آستان سیدمحمد کاظم یزدی فرا گرفت.

سیر و سلوک شرعی را از مرحوم صدر آموخت و با مبانی فکری و سلوکی سید احمد کربلابی، شیخ محمد بهاری همدانی آشنا شد. پنج سال در محضر درس میرزای نائینی نشست و در ۳۵ سالگی از وی اجازه ی اجتهاد گرفت که مورد تأیید آقا ضیای عراقی و سید ابوالحسن اصفهانی و شیخ عبدالکریم یزدی نیز واقع شد. از حدود ۳۰ سالگی، و در پی تحولی روحانی، بر آن شد که میان قرآن و عترت از یک سو و اندیشه های بشری از سوی دیگر، تفکیک کند و هر یک را در جای خود مورد بررسی قرار دهد.

وی سال ۱۳۴۰ ق به مشهد آمد و در حوزه ی علمیه ی این شهر به تدریس پرداخت، و با تلاش خود موفق شد که به مکتب معارف اهل بیت علیهم السلام در این حوزه رونق روزافزونی بخشد. باور او این بود و برای این مکتب مجاهدت فراوانی کرد که «جز راه اهل بیت (ع) هر مسیر دیگری به گمراهی میانجامد و هر کس که هدایت را از غیر آل محمد (ص) بجوید، به آن نخواهد رسید.

میرزا مهدی اصفهانی شاگردان بسیاری را بر پایه ی این مکتب پرورش داد؛ به گونه ای که او و جمع دانش آموختگان مکتب فکری اش به پیروان مکتب تفکیک شهره شده اند و هم اینک در حوزه ی فکری تشیع از وزن سنگینی برخوردار هستند.

ایشان در روز جمعه ۲۰ ذیحجه ۱۳۶۵ ق بر اثر سکته قلبی درگذشت و وزیر طاق جنوبی رواق دارالضیافه حرم امام رضا (ع) دفن شد.

آیه الله میرزا علی آقای فلسفی (۱۲۹۹ - ۱۳۸۴ ش)

استادبزرگوار ما

آیه الله میرزا علی آقای فلسفی فرزند آیه الله حاج شیخ محمدرضا در تهران زاده شد. مراحل تحصیل ابتدایی را در تهران و در مکتب پدر گذرانید و در سال ۱۳۲۴ ش برای ادامه ی تحصیل راهی نجف شد و از محضر مرحوم حاج شیخ محمد علی کاظمینی بهره برد. اندکی از درس آیه الله سید ابوالحسن اصفهانی استفاده کرد و سرانجام به مجلس درس آیه الله سید ابوالقاسم خوئی رفت و تا پایان زمان اقامت خویش در نجف هیچ گاه حضور در آن را از دست نداد و نخستین اجازه نامه ی اجتهاد از سوی استاد برای او صادر شد.

در سال ۱۳۴۰ راهی ایران شد و در مسجد لرزاده ی تهران به اقامه ی جماعت و تدریس فقه و اصول پرداخت و ده سال بعد، بنا به درخواست مرحوم آیه الله میلانی به مشهد کوچید و با برپایی جلسات درس، تشنگی طلاب این حوزه را فرو نشانید و جان تازه ای به کالبد حوزه مشهد دمیده شد.

وی هرگز ارتباط مستقیم خود با مردم را رها نکرد و به همین منظور امامت جماعت مسجد بناهای مشهد (مسجد شهدا) و سخنرانی در ماه مبارک رمضان را پذیرفت و در انتخابات نخستین مجلس خبرگان برای تدوین قانون اساسی جمهوری اسلامی از سوی مردم مشهد به نمایندگی برگزیده شد.

وی پس از ۸۵ سال زندگی، مقارن اذان ظهر روز تاسوعای سال ۱۴۲۷ ق، برابر با ۱۹ بهمن ۱۳۸۴ ش در مشهد دار فانی را وداع گفت و پیکر پاکش پس از تشییع باشکوه، در رواق دارالسرور حرم مطهر امام هشتم (ع) به خاک سپرده شد.

شیخ مجتبی قزوینی (۱۳۱۸ - ۱۳۸۶ ق)

وی که فرزند شیخ احمد تنکابنی قزوینی است، از دانشوران وارسته ی معاصر و از استوانه های مکتب تفکیک به شمار میرود. او در قزوین زاده شد و و سال ۱۳۳۰ همراه با پدر به عراق رفت و هفت سال از محضر بزرگانی چون سید محمد کاظم یزدی، میرزا محمد تقی شیرازی و میرزا حسن نائینی بهره برد.

پس از بازگشت، دو سال در قزوین ماند و با اندیشه های سید موسی زربادی آشنا شد و به سیر و سلوک رو آورد. در سال ۱۳۳۹ ق به قم رفت و چندی از محضر شیخ عبدالکریم حائری بهره مند بود. با هجرت به مشهد در سال ۱۳۴۱ ق، از معارف بزرگانی چون آقابزرگ حکیم، میرزا محمد آقازاده، میرزا مهدی اصفهانی و حاج آقا حسین قمی استفاده کرد و چهل سال در این حوزه به تدریس و پرورش شاگرد پرداخت.

بیان الفرقان، در پنج جلد مهمترین اثر اوست که بیانگر ایده ها و اندیشه های تفکیکی آن مرحوم به شمار می‌رود. وی در روز ۲۲ ذیحجه ۱۳۸۶ ق برابر با ۱۴ فروردین ۱۳۴۶ ش در مشهد درگذشت و در ضلع غربی صحن عتیق حرم امام رضا (ع) دفن شد.

شیخ هاشم قزوینی (۱۲۷۰-۱۳۳۹ ش)

در قزوین به دنیا آمد و مقدمات و بخشی از سطح را، نخست در همانجا و سپس در تهران آموخت و عازم نجف شد و سرانجام به مشهد آمد و از محضر اساتیدی همچون آیه الله میرزا محمد آقازاده و میرزا مهدی اصفهانی بهره برد و خود به تدریس پرداخت و به پرورش شاگردانی نامدار دست یازید و تأثیری شگرف بر فضای علمی و معنوی حوزه مشهد نهاد. او نمونه برجسته یک عالم دینی و روحانی اسلامی واقعی بود؛ مردی خردمند، وارسته، متواضع، هوشیار، متعهد، شجاع، روشن بین و بیزار از عوام فریبی و انحطاط پراکنی و ارتجاع گرایی بود. وی در جریانهای سیاسی خراسان شرکت فعال داشت و در شمار مجتهدانی بود که پیش از واقعه گوهرشاد، در منزل مرحوم سید یونس اردبیلی، به رضاخان تلگراف زدند و عمل وی را در زمینه کشف حجاب نکوهیدند؛ به همین دلیل در صبح روز ۱۲ ربیع الثانی سال ۱۳۱۴ ش همراه دیگر امضاکنندگان نامه بازداشت شد و شب هنگام به تهران انتقال یافت و تا شهریور ۱۳۲۰ اجازه بازگشت به مشهد را پیدا نکرد. با سقوط رضاخان و به اصرار مرحوم میرزا مهدی اصفهانی به مشهد بازگشت و به تدریس پرداخت. و در روز ۲۰ ربیع الثانی ۱۳۸۱ ق برابر با ۲۲ مهر ۱۳۳۹ ش در مشهد درگذشت و پیکرش در رواق دارالضیافه حرم مطهر (محل کنونی کفشداری شماره ۷) به خاک سپرده شد.

شیخ ذبیح الله قوچانی (۱۳۲۹-۱۴۱۴ ق)

در روستای خیرآباد مایوان زاده شد و در ۱۳ سالگی برای تحصیل به قوچان رفت و از سال ۱۳۴۵ ق به مشهد آمد و پس از شش سال راه نجف را در پیش گرفت و نزد مرحوم آیه الله آقا ضیاء عراقی و آیه الله سید محمود شاهرودی و سید ابوالحسن اصفهانی به فراگیری علم پرداخت و پس از ۲۰ سال اقامت در نجف و رسیدن به درجه اجتهاد در سال ۱۳۷۱ ق به قوچان بازگشت.

وی در این شهر به نشر و تبلیغ احکام اسلامی و تدریس علوم دینی پرداخت و در یک دهه اقامت خود در قوچان، خدمات فرهنگی و اجتماعی شایانی به مردم این شهر کرد که از جمله باید به مدرسه علوم دینی محمودیه فاروج اشاره داشت. وی در دوران مبارزات اسلامی مردم مشهد، نقش آشکاری داشت و در سحرگاه روز سه شنبه ۲۴ اسفند ۱۳۷۲ ش برابر با ۳ شوال ۱۴۱۴ ق بر اثر سکت قلبی درگذشت و پیکرش پس از تشییعی باشکوه در صحن آزادی حرم مطهر امام رضا (ع) به خاک سپرده شد.

میرزا احمد کفایی (۱۳۰۰-۱۳۹۱ ق)

فرزند سوم مرحوم آخوند ملا محمد کاظم خراسانی و از چهره های مطرح خراسان در قرن حاضر است که در شهر نجف زاده شد و پس از کسب مقدمات، کتاب مکاسب را نزد آیه الله سید ابوالحسن اصفهانی و رسائل و کفایه را در محضر برادرش آیه الله میرزا محمد آقازاده فرا گرفت و از سال ۱۳۱۹ ق درس خارج

فقه و اصول را در مجلس درس پدر حاضر شد و به درجه اجتهاد رسید. سال ۱۳۲۹ ق به ایران آمد، و به هنگام درگذشت پدرش که در همان سال رخ داد، در مشهد بود؛ بنابراین به عراق بازگشت و همین سفر سبب شد که در انقلاب مردم عراق بر ضد انگلیس که به رهبری علما و مراجع صورت گرفت، شرکت جوید و در حلقه‌ی مشاوران نزدیک میرزا محمدتقی شیرازی جای گیرد. در شمار تبعیدیهای عراق، به ایران تبعید شد، اما پس از آزادی نیز به دعوت مردم مشهد، در این شهر سکنی گزید و پس از فوت برادر بزرگش میرزا محمد آقازاده ریاست حوزه‌ی علمیه‌ی مشهد را بر عهده گرفت. پس از شهریور ۱۳۲۰، و در اوج حضور قشون روس در ایران و فعالیت گروههای منحرف، با تشکیل هیأت‌های مذهبی و راه اندازی دسته‌های عزاداری و برگزاری مجالس روضه و منبر، توانست در برابر نفوذ اندیشه‌های روسی بایستد. وی در طول حیات خویش علاوه بر تحقیق و تدریس، کوشش داشت که فرهنگ و مبانی دینی تقویت شود و فقر و بینوایی از جامعه‌ی اسلامی رخت بربندد، لذا همواره کوشش داشت که روابط خود را با حاکمیت کشور حفظ کند و به همین دلیل مورد انتقاد و نکوهش برخی از جناحهای روحانیت بود. در سال ۱۳۴۸ ش برای معالجه به خارج از کشور اعزام شد و در ۷ ذیقعه‌ی سال ۱۳۵۰ بر اثر سکته‌ی مغزی در مشهد درگذشت و جنازه‌اش پس از تشییعی باشکوه در توحیدخانه‌ی حرم مطهر امام رضا(ع) به خاک سپرده شد.

شیخ محمد کفعمی (۱۲۸۹ - ۱۳۶۲ ش)

فرزند شیخ رجبعلی محدثی خراسانی است و در محله عیدگاه مشهد زاده شد، مقدمات را نزد پدر خود و میرزا عبدالجواد ادیب نیشابوری و دیگران گذراند و در سال ۱۳۰۹ ش راهی نجف شد و در شمار شاگردان حاج میرزا حسن مشکینی و آقا ضیای عراقی و سید ابوالحسن اصفهانی درآمد و به اجتهاد رسید.

سال ۱۳۱۷ ش به مشهد بازگشت و پس از دو سال اقامت در این شهر، رهسپار زابل شد و شش سال در این منطقه محروم به تبلیغ و ترویج مبانی دینی پرداخت. در سال ۱۳۲۵ عازم زاهدان شد و در آن جا به فعالیتهای گسترده مذهبی و خدماتی پرداخت و چندین مدرسه و مسجد و حمام و کتابخانه و غسلخانه و تکیه در شهرهای زاهدان و زابل و ایرانشهر و خاش و چابهار و طبس ساخت و خانه‌اش پناهگاه مردم و روحانیت مبارز بود.

وی پس از انقلاب اسلامی به امامت جمعه آن شهر منصوب شد و در بیستم تیر ۱۳۶۲ در مشهد درگذشت و جنازه‌اش در صحن آزادی حرم مطهر امام رضا(ع) مقابل آرامگاه شیخ بهائی به خاک سپرده شد.

محمد صالح مازندرانی (۱۲۹۷ - ۱۳۹۱ ق)

در کربلا به دنیا آمد سنین جوانی خود را در مازندران گذراند و از محضر پدرش میرزا فضل الله حائری مازندرانی بهره مند شد و سپس به نجف رفت و سالها درس آخوند خراسانی و میرزا حسین خلیلی و سید محمد کاظم یزدی را درک کرد و به اجتهاد رسید.

در شعر و ادب عربی و فارسی دست داشت و کفایه الاصول آخوند را به نظم در آورد. سالیانی در مازندران زیست، و واپسین سالهای عمر خود را در سمنان به تدریس و تحقیق پرداخت و در سال ۱۳۹۱ ق برابر با ۱۳۵۰ ش در همان جا درگذشت و جنازه اش به مشهد انتقال یافت و در رواق دارالسیاده ی حرم مطهر امام هشتم (ع) به خاک سپرده شد.

میرزا حبیب الله مجتهد خراسانی (۱۲۶۶ - ۱۳۲۷ ق)

فرزند میرزا هاشم و نوه میرزا هدایت الله مجتهد است. در شامگاه نهم جمادی الاولی سال ۱۲۶۶ ق یعنی روز پیش از پایان فتنه ی حسن خان سالار و محمدخان بیگلربیگی در مشهد به دنیا آمد. مقدمات را در مشهد آموخت و آن گاه به نجف رفت و در آن جا با متفکران بغداد و کاظمین هم ارتباط یافت و زبان فرانسه را فرا گرفت و از آموزه های عرفانی میرزا مهدی گیلانی (متخلص به خدیو) نیز تأثیر پذیرفت و او را همراه جمعی از دوستانش به مشهد دعوت کرد و در سراچه ی بیرونی منزل پدربزرگش سکنی داد و در آن جا کتابخانه و مکانی برای خلوت آنان در نظر گرفت و در پی آن کسانی گرد او آمدند و انجمنی تشکیل شد که به نام اصحاب سراچه شهرت یافت و تلاشهای آنان بازتاب گستردهای در شهر مشهد پیدا کرد و مخالفتهایی را نیز برانگیخت؛ چندان که اصحاب آن پراکنده شدند و میرزا به سامرا رفت و در محضر درس میرزای شیرازی نشست و مورد توجه او قرار گرفت.

وی در سال ۱۲۹۹ ق به مشهد بازگشت و تا ۱۷ سال به تدریس و تبلیغ مشغول بود، با آیینها و رسوم نادرست تعزیه ها و انحرافات شبیه خوانیها مبارزه میکرد و به تعبیر برخی، ریاست خراسان با او بود تا این که در سال ۱۳۱۶ با عارفی به نام سید ابوالقاسم درگزی آشنا شد و چنان از او تأثیر گرفت که ریاست را وانهاد و خلوت گزید و چندی به روستاهای اطراف مشهد کوچید.

در ۲۷ شعبان سال ۱۳۲۷ ق برابر با ۱۲۸۷ ش در منطقه ی بحرآباد مشهد در گذشت و پیکرش به حرم مطهر امام رضا (ع) منتقل شد و در بالای صفه ی شاه طهماسب در کنار نیای بزرگوارش سید مهدی شهید دفن گردید.

از او دیوان شعر پر و پیمانی به جا مانده است که برخی از اشعار آن بسیار معروف است:

امروز امیر در میخانه تویی تو - فریادرس این دل دیوانه تویی تو

مرغ دل ما را که به کس رام نگردد - رام تویی، دام تویی، دانه تویی تو

جعفر مجتهدی (۱۳۰۳ - ۱۳۷۴ ش)

در ۲۷ جمادی الثانی ۱۳۴۳ ق برابر با اول بهمن ۱۳۰۳ ش در خانواده ای بسیار متدین و مرقّه در تبریز زاده شد. از دوران کودکی به دنبال کشف حقایق و اسرار بر آمد و در قبرستان متروکه ی شهر گوری فراهم ساخت و شبها را در آن به فکر و ذکر سپری میکرد. بخشی از سرمایه ی پدری را در راه فراگیری علم کیمیا صرف کرد تا به بینوایان کمک کند، اما ندا شنید که: «جعفر کیمیا! ما اهل بیت هستیم، اگر به دنبال آن هستی قدم بگذار و ثابت باش.» فردای آن روز، با حالی آشفته و پای برهنه، پیاده رهسپار کربلا شد و پس از ورود به خاک عراق برای چندین ماه در بازداشت به سر برد، سپس یک سال در نجف به

پینه دوزی پرداخت و تمام املاک خود را به مستأجران بخشید و برای تکمیل ریاضت هشت سال در مسجد سهله معتکف شد، سپس هشت سال در کربلا ماند و سراسر شب را در صحن حرم مطهر امام حسین (ع) به عبادت و توسل میپرداخت.

در ایام کودتای عبدالکریم قاسم به ایران آمد و شانزده بار با پای پیاده راهی سفر مشهد مقدس شد و بار آخر برای چهار سال در این شهر اقامت گزید و سرانجام در ششم رمضان ۱۴۱۶ ق برابر با ششم بهمن ۱۳۷۴ در مشهد درگذشت و در حجره ۲۴ صحن آزادی حرم مطهر امام هشتم (ع) دفن شد.

سید محمود مجتهدی سیستانی (۱۳۱۱ - ۱۳۷۲ ش)

در خانواده ای متصف به علم و تقوی در مشهد به دنیا آمد. پدرش عالم زاهد مرحوم حاج سید محمد باقر، فرزند علامه ی متقی آیةالله العظمی حاج سید علی مجتهد سیستانی بود مقدمات و ادبیات را از محضر ادیب نیشابوری فرا گرفت و سطح را نزد آیات حاج سید احمد مدرس یزدی، حاج شیخ هاشم قزوینی و حاج شیخ مجتبی قزوینی آموخت. درس خارج را در مجلس درس آیةالله العظمی میلانی حاضر شد. مدتی برای فراگیری علم به حوزه های علمیه ی قم و نجف رفت و آخرین بخش حیات خویش را در مشهد گذراند. محافل علمی، و مجالس مذهبی وی در مشهد از شهرت و ویژگی برجسته ای برخوردار بود. ایشان سالها در مسجد ولی عصر (عج) واقع در خیابان راهنمایی مشهد به اقامه ی جماعت میپرداخت.

مرحوم آیةالله حاج سید محمود مجتهدی، برادر مرجع اعلای کنونی جهان تشیع حضرت آیةالله العظمی سید علی سیستانی، روز یکشنبه ۱۶ رمضان ۱۴۱۴ ق برابر با هشتم اسفند ۱۳۷۲ ش در سن شصت سالگی در مشهد مقدس درگذشت و پیکر مطهرش در جوار بارگاه منور امام رضا (ع) در صحن آزادی، جنب کفشداری شماره ۹ به خاک سپرده شد.

میرزا احمد مدرس یزدی (۱۳۰۶ - ۱۳۹۱ ق)

در یزد به دنیا آمد و پس از آموختن مقدمات و سطح، راهی مشهد شد و در محضر درس خارج آیات سید عباس شاهرودی و میرزا محمد آقازاده و حاج آقا حسین قمی شرکت جست و خود سالها به تدریس شرح لمعه و قوانین و مکاسب و کفایه پرداخت. نظم و ترتیب در درس، بی آلایشی و فروتنی او سبب شد که صدها فاضل در حلقه ی درس او شرکت کنند و از محضر بهره گیرند. ایشان در مسجد حاج ملاهاشم اقامه ی جماعت میکرد و زندگی خود را از محل درآمد مزرعه ای که از همسرش در اختیار داشت، میگذرانید. وی شب ۱۷ ربیع الاول ۱۳۹۱ برابر با ۲۴ اردیبهشت ۱۳۵۰ درگذشت و پیکرش در رواق دارالسیاده ی حرم مطهر امام رضا (ع) دفن شد.

کاظم مدیرشانه چی (۱۳۰۶ - ۱۳۸۱ ش)

در مشهد زاده شد. پدرش از بازرگانان معتبر شهر و مادرش از خاندان علم و فضیلت بود. تحصیل ادبیات عرب را در مدرسه ی خیراتخان و از درس شیخ محمدتقی ادیب نیشابوری و محقق نوقانی آغازید. معالم الاصول را از آیةالله مروارید و شرح لمعه و قوانین را از حاج میرزا احمد مدرس یزدی فرا گرفت و رسائل

و مکاسب و کفایه و خارج اصول را از آیه الله شیخ هاشم قزوینی آموخت. وی ضمن استفاده از محضر میرزا احمد کفایی، چند مبحث فقه و یک دوره کامل اصول را در درس آیه الله میلانی شرکت جست و اساتید وی فلسفه، شیخ مجتبی قزوینی، شیخ سیف الله ایسی و مرحوم الهی قمشه ای بودند. پس از تأسیس دانشکده الهیات مشهد در سال ۱۳۳۷، به تدریس فقه و حدیث در آن جا پرداخت و به همین مناسبت کتابهای «درایة الحدیث»، «علم الحدیث» و «تاریخ حدیث» را نگاشت.

کتابهای «مزارات خراسان»، «تاریخچه ادوار منطق»، «تاریخ فقه مذهب اسلامی»، «آیات الاحکام»، «روش استنباط»، «چهل حدیث امام رضا علیه السلام»، تصحیح نسخه «صحیفه سجادیه»، و سرپرستی محققان در تحقیق و تصحیح و تألیف کتابهای «هدایة الامه»، «الحکم من کلام امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب (ع)»، «سنن النبی (ص)» و «الانوار البهیة» و.. بخشی از آثار مکتوب آن استاد فرزانه است.

وی از منش اخلاقی درخشانی برخوردار بود و آرامش نمایانی بر روح و روانش سایه انداخته بود و دریای سراسر گوهر وجودش در برابر توفانها، به تلاطم نمی افتاد.

در نیمروز ۲۳ اردیبهشت ۱۳۸۱، برابر با آخر صفر ۱۴۲۳ در مشهد درگذشت و پیکر پاکش در غرفه ۲۵ صحن آزادی حرم مطهر امام هشتم (ع) به خاک سپرده شد.

مقبل شاعر اهلبیت

مقبل مداح امام حسین (ع) میگوید: من خیلی عاشق زیارت قبر امام حسین (ع) بودم، یکی از تجربه من گفت من تو را به خرج خود کربلا میبرم. یک کاروانی ترتیب دادند و حرکت کردیم. ولی در بین راه سارقها ریختند و کاروان ما را سرقت کردند و من دل شکسته به گلپایگان برگشتم، یک حسینه ای بود، دران حسینه مشغول عزاداری شدیم، تا شب عاشورای حسینی، شب عاشورا، را گریه کردیم و سینه زدیم، روضه خواندیم، سپس من خوایدم، در خواب دیدم که مشرف شده ام به صحن و سرای اباعبدالله الحسین (ع) اما یک عده خادمهایی که لباس سفید مخصوص دارند، مامور انتظاماتند. من آمدم در حرم اباعبدالله، دیدم یکی از خدام دست مرا گرفت و گفت مقبل صبر کن. گفتم آقا این درخانه مولای من است. چرا دستم را گرفتی؟ من عاشق حسینم. می خواهم بروم به زیارت قبرش. یک نگاهی به من کرد و گفت مقبل، آرام بگیر. حرم را خلوت کرده اند، مادرش فاطمه زهرا به زیارت قبرش آمده است. مقبل می گوید: من این حرف را شنیدم برگشتم توی صحن دیدم در دهلیز وسط صحن یک مجلسی است، یک گروه با وقار، یک عده مردم نورانی نشسته اند، من هم همان دم درنشستم، طولی نکشید دیدم یک شخصیتی که او خورشید است و دیگران ستاره، وارد شد. زیر بغل هایش را گرفته اند. قامتش خمیده و همه بلند شدند و او را صدر مجلس جا دادند. سوال کردم این آقا کیست؟ گفتند: خاتم پیامبران است پیغمبر فرمود: دیدید حسین را کشتند. پیامبر (ص) سر را بلند کرد و فرمود: محتشم را بگوئید بیاید و برای ما روضه بخواند. گفت دیدم یک پیرمرد قد کوتاه عمامه زولیده، محاسن انبوه آمد جلو، عرض ادب کرد و یک منبر از نور گذاشتند. پیغمبر فرمود: برو بالا، پله اول، دوم.. تا پله نهم ایستاد. من گفتم حالا این دوازه بند شعر که گفته از کجایش شروع میکند، دیدم شروع کرد به خواندن این

شعر: کشتی شکسته خورده طوفان کربلا - در خاک و خون فتاده به میدان کربلا - از اب هم مضایقه کردند کوفیان - خوش داشتند حرمت مهمان کربلا. همه گریه کردند. پیغمبر رو کرد به انبیاء و فرمود دیدید حسینم را لب تشنه کشتند و آبش ندادند؟ محتشم خیال کرد دیگر بس است و ساکت شد. یک وقت پیغمبر فرمود: محتشم روضه بخوان، دل‌های ماعقده دارد. دیدم محتشم عمامه اش را زمین زد. از بالا منبر به پیغمبر عرض کرد، یا رسول الله... اینجا را نگاه کن. اشاره کرد به گودی قتلگاه. این کشته فتاده به هامون حسین توست - این صید دست و پاه زده در خون حسین توست. یک وقت دیدم ملائکه دویدند گفتند محتشم بس است، پیغمبر از حال رفت. پیغمبر را به هوش آوردند. پیغمبر عبايش را برداشت با دست خودش بر دوش محتشم انداخت. مقبل می گوید: دل من شکست. با خودم گفتم من هم مداح حسینم. چرا رسول خدا به من هیچ نفرمودند؟ اما به محتشم عبا دادند. از مجلس انبیاء بیرون آمدم. هی بر می گردم یک قدم پشت سرم را نگاه می کنم. اشک‌های من جاری شد. خدایا حسین (ع) حلقه غلامی به گوش من نکرده است. در این حال دیدم یکی از خدام از توی حرم می دود، صدا زد: مقبل، مادرش زهرا (س) فرمود: مقبل برایم روضه بخواند. مقبل میگوید: من اول منبر ایستادم و این شعر را خواندم: نه ذوالجناح دگر تاب استقامت داشت - نه شاه تشنه لبان بر جدال طاقت داشت - هوا ز جور مخالف چوقیرگون گردید - عزیز فاطمه از اسب سرنگون گردید - بلند مرتبه شاهی ز صدر زین افتاد - اگر غلط نکنم عرش بر زمین افتاد - یک وقت گفتند مقبل بس است. فاطمه زهرا (س) روی قبر حسین (ع) از حال رفت. (گفتار وعاظ ج ۴)

به نقل منتخب التواریخ قبرش میان صحن عتیق مقابل ایوان طلاست و لوح سنگ قبرش سنگ خاراى ممتاز بسیار بزرگ‌گست که بین ایوان طلا و سقاخانه واقع است

جودی خراسانی

عبدالجواد، شاعر مرثیه سرای قرن سیزدهم. وی متخلص به جودی و معروف به جودی خراسانی یا عنبرانی است و به اعتبار اینکه در دوران او، میرزا لقب عمومی شاعران بوده، میرزای جودی هم خوانده شده است (جودی، مقدمه ساعدی، ص ده؛ ریاضی، ص ۲۸۳). از زندگی وی اطلاع چندانی در دست نیست. همین قدر میدانیم که از مردم عنبران (روستایی در سه کیلومتری طرّبه مشهد) بوده، در جوانی به مشهد رفته و دکان قنادی باز کرده (گلشن آزادی، ص ۱۹۰) و از همین طریق معیشت خود را تأمین میکرد. قنادی و خانه جودی محل آمدوشد مرثیه خوانانی بود که برای شنیدن سروده های او جمع میشدند و از او تقاضا میکردند تا سروده های تازه اش را در اختیار آنان بگذارد (جودی، همان مقدمه، ص یازده).

جودی علاقه فراوانی به اهل بیت پیامبر علیهم السلام و سرودن مرثیه برای آنان داشت. او هنگام خواندن این مرثیه ها گریه میکرد و دیگران را هم به گریستن دعوت مینمود (رجوع کنید به همانجا؛ مروج الاسلام، ج ۱، ص ۱۵۴، پانویس ۱).

قبرش در صحن جدید در حجره دست چپ کسی که از صحن جدید به شیخ بهائی میرود

بخش یازدهم اماکن سیاحتی شهرستان مشهد

فهرست اماکن سیاحتی مشهد و حومه

- دریاچه بزنگان - کیلومتر ۱۳۰ جاده مشهد، سرخس
- چشمه گراب - کیلومتر ۴۹ جاده مشهد، نیشابور
- تفرجگاه کوهسنگی - دامنه کوههای جنوبی مشهد
- تفرجگاه اخلومد - ۸۴ کیلومتری جنوب غرب مشهد
- پارک وکیل آباد - جاده مشهد به طرقيه
- پارک ملت - وکیل آباد مشهد
- تفرجگاه طرقيه - دامنه کوههای بینالود
- تفرجگاه بند گلستان - ۴ کیلومتری طرقيه
- تفرجگاه شاندیز - ۳۸ کیلومتری جنوب غرب مشهد
- تفرجگاه جاعرق - ۲۱ کیلومتری جنوب غرب مشهد
- تفرجگاه زشک - ۵۰ کیلومتری غرب مشهد
- تفرجگاه نغندر - ۱۱ کیلومتری طرقيه
- تفرجگاه چشمه گیلان - ۵۰ کیلومتری شمال غرب مشهد
- تفرجگاه سد کارده - کیلومتر ۴۰ جاده کلات
- تفرجگاه میامی - ۵۰ کیلومتری جاده مشهد، سرخس
- غار مغان - جنوب غرب مشهد
- غار کارده - شمال غرب مشهد
- غار زری - ۹ کیلومتری جنوب غرب مشهد
- غار هندل آباد - ۴۵ کیلومتری شهر مشهد
- غار مزدوران - ۲ کیلومتری شرق روستای مزدوران مشهد
- کاخ خورشید - کلات
- میل اخنجان - ۲۲ کیلومتری شمال مشهد
- قلعه رباط شرف - بین مشهد و سرخس
- ویرانه های شهر قدیمی توس - حومه مشهد
- مجموعه آثار تاریخی کلات نادری - ۱۸۰ کیلومتری شمال مشهد
- آرامگاه فردوسی - توس
- آرامگاه شیخ طبرسی - مشهد

آرامگاه خواجه اباصلت - جاده مشهد، فریمان

آرامگاه نادر - مشهد

آرامگاه امام محمد غزالی - توس، مشهد

آرامگاه خواجه مراد راوی - ۱۲ کیلومتری جنوب غرب مشهد

گنبد خشتی - مشهد

مصلای مشهد - شرق مشهد

مدرسه نواب - مشهد

مدرسه میرزا جعفر - مشهد

مدرسه سلیمانخان - مشهد

مدرسه غیاثیه (خارگرد) - روستای خارگرد مشهد

حمامشاه - مشهد

مقبره پیر پالان دوز - مشهد

مسجد گوهرشاد - مشهد

مسجد امام (شاه سابق) - مشهد

مجموعه حرم امامرضا(ع) - مشهد

گنبد هارونیه - توس

مقبره و مناره غزنوی - ۲۷ کیلومتری شهر مشهد

بقعه خواجه ربیع - ۴ کیلومتری شمال مشهد

گنبد سبز - مشهد

بقعه حرعاملی - جنوب شرق صحن آستان قدس رضوی

امامزاده محمد - خیابان طبرسی مشهد

امامزاده یحیی - ۹۰ کیلومتری مشهد

سد طرق

این سد در ۱۴ کیلومتری جنوب شرقی مشهد و بر روی رودخانه طرق و در نزدیکی بند قدیمی طرق قرار دارد. سد طرق از نوع بتونی با دو قوس متقارن است که از ۲۲ بلوک و به عرض ۱۴ متر و ارتفاع ۸۱ متر از پی ساخته شده است. ضخامت تاج سد ۴/۸۰ متر و دارای ۱۲/۸۴ متر ضخامت درپی و طول تاج ۳۲۲ متر است. گنجایش سد حدود ۱۳ میلیون متر مکعب پیش بینی شده و با هدف تأمین بخشی از آب مورد نیاز مشهد احداث شده است. سد طرق علاوه بر استفاده های اقتصادی، به دلیل برخورداری از آب و هوای خوب و جاذبه های طبیعی از نظر سیاحتی نیز دارای اهمیت می باشد.

بند طرق در مسیر رودخانه طرق و در مجاورت سد بتونی جدید قرار دارد و تا سال های اخیر قابل بهره برداری بوده است. بنای این سد را به امیر علیشیرنویسی (۹۰۶-۸۴۴ق.) وزیر سلطان حسین بایقرا نسبت داده اند، در مجاورت بند طرق دو آسیاب وجود داشته است.

بند گلستان

بند گلستان یکی از بندهای تاریخی استان خراسان است که در ۸ کیلومتری غرب مشهد بر روی رودخانه گلستان احداث شده است. این بند هم اکنون از محل های دیدنی و توریستی شهر مشهد به شمار می رود. از نظر موقعیت جغرافیایی این بند در عرض شمالی ۳۶ درجه و طول شرقی ۵۹ درجه، در ارتفاع ۱۱۹۰ متری از سطح دریا واقع شده است. با وجود اینکه حدود ۵۰۰ سال از عمر این بنا می گذرد هنوز سالم و پابرجاست.

این بنا از آثار دوره تیموریان است.

در مورد سازنده بند گلستان نظرات متفاوتی ارائه شده است. بعضی بنای بند را به شاهرخ پسر تیمور گورکانی نسبت داده اند و برخی بند را از بناهای گوهرشاد بیگم همسر شاهرخ می دانند. بعضی دیگر گلستان را به نام کنیز گوهرشاد دانسته و قریه و بند گلستان را به او نسبت داده اند. در کتاب «اسناد و مکاتبات تاریخی ایران» تألیف آقای دکتر عبدالحسین نوایی سندی وجود دارد که حاکی از فرمان سلطان ابوسعید گورکانی خطاب به مردم مشهد راجع به بنای بند گلستان است. با توجه به این که فرمان مذکور تاریخ ندارد و سلطان ابوسعید در سال ۸۳۷ قمری کشته شده، استنباط می شود که بنای بند گلستان و صدور فرمان مذکور چند سال قبل از مرگ وی بوده است. هدف از احداث این بند آبیاری اراضی کشاورزی پایین دست و قریه آبکوه بوده است.

بند نادری

بند نادری، سدی آجری است در انتهای جلگه شهرستان کلات استان خراسان رضوی در شمال شرقی ایران.

این بند در حدود ۴ کیلومتر پایین تر از شهر کلات به سمت روستای نطفه و بر روی رودخانه ژرفرود ساخته شده است. ارتفاع این بنا از کف رودخانه ۷۰ متر است به نحوی که هر قدر از کف رودخانه به طرف بالا ادامه می یابد بر عرض بند افزوده می شود.

در نما و پوشش این بند از آجرهای قرمز رنگ استفاده شده است. دیوار سد دارای حالت نیم دایره و شبیه سدهای هلالی با فرورفتگی بسیار کم می باشد. این بند دارای سه دهانه عمودی به فواصل مختلف می باشد که دو دهانه زیرین برای کاهش فشار آب و دهانه سوم که در قسمت بالا است به منظور تقسیم آب تعبیه شده است.

اهالی کلات این سد را به نادرشاه افشار نسبت می دهند اما بعضی از محققین، ساختمان آن را از آثار الغ بیگ فرزند شاهرخ گورکانی می دانند. اما به نظر مهدی بامدادی در کتاب آثار تاریخی کلات و سرخس، بنای سد را مربوط به سلجوقیان و بالاحص سلطان سنجر سلجوقی می داند.

پارک ملت

این پارک بزرگ ترین پارک در محدوده شهرستان مشهد می باشد. پارک ملت در غرب مشهد و در ضلع شمال غربی میدان آزادی و ابتدای بلوار وکیل آباد واقع شده و با مساحت ۷۲۰۰۰۰ مترمربع یکی از بزرگ ترین پارک های داخل شهر مشهد است که هم اکنون جزو محدوده خدماتی منطقه ۱۱ است. این پارک در سال ۱۳۴۵ ش. احداث شد و از آن زمان تاکنون بخش های مختلف فرهنگی و ورزشی و تفریحی در آن احداث شده است و هم اکنون نیز امکانات جدیدی در دست احداث می باشد. در بخش های مختلف پارک علاوه بر امکانات بهداشتی و مسجد، شهر بازی و مجموعه های تفریحی کودکان، میادین ورزشی، استخر شنا و استخر طبیعی با امکانات جدیدی در دست احداث می باشد. در بخش های مختلف پارک علاوه بر امکانات بهداشتی و مسجد، شهر بازی و مجموعه های تفریحی کودکان، میادین ورزشی، استخر شنا و استخر طبیعی با امکانات قایقرانی و میادین اسکیت وجود دارد. نیز با احداث مجتمع فرهنگی امام رضا (ع) توسط اداره کل ارشاد اسلامی خراسان، کتابخانه و مراکز فعالیت های فرهنگی و هنری نیز در داخل این پارک فراهم شده است. درخت های گوناگون و گلکاری ها و خیابان و حوض ها و اقامتگاه های موقت و دیگر تجهیزات و امکانات تفریحی و موقعیت مناسب شهری باعث شده است تا این پارک همواره محل استراحت و تفریح شهروندان مشهدی و زائران باشد. ضمن آن که به مناسبت های مختلف نمایشگاه هایی در داخل و اطراف این پارک برگزار می شود.

قدیمی ترین شهر بازی مشهد در سال ۱۳۵۱ ش. در این پارک احداث شد و به تدریج توسعه یافت.

پارک جنگلی وکیل آباد

یکی از پارک های وسیع و قدیمی مشهد پارک جنگلی وکیل آباد است که در جنوب غربی مشهد واقع شده و با بلوار عریض و زیبای وکیل آباد به میدان آزادی مرتبط می شود. پارک جنگلی وکیل آباد که در گذشته به نام میر طراز یا باغ وکیل آباد شناخته می شد، در سال ۱۳۴۸ ش. توسط مالک آن، خامه حسین آقای ملک، به صورت رسمی وقف استفاده عموم گردید و به شهرداری مشهد واگذار شد و هم اکنون جزو محدوده خدماتی منطقه ۹ می باشد.

پارک وکیل آباد که دارای ۲۵۹۶۵۹ متر مربع مساحت است با آب قنات آبیاری می شود. این پارک قدیمی با پستی و بلندی های طبیعی و درختان کاج و چنار از گذشته های دور به عنوان یکی از مراکز ییلاقی حاشیه مشهد مورد توجه بوده است و شهرداری با احداث خیابان و جدول بندی و کف سازی معابر و ایجاد آب نما و برق کشی و اقامتگاه های موقت و تأسیسات بهداشتی و وسایل بازی کودکان و کافه رستوران بر جاذبه های این پارک افزوده است. این پارک با اتمام طرح های در دست اجرای شهرداری، در آینده بیش از پیش توسعه خواهد یافت.

ابتدائاتهای قطار شهری مشهد از کنار پارک وکیل آباد میگذرد

کوهسنگی

این پارک بزرگ در انتهای خیابان اسدی (کوهسنگی) و در جنوب مشهد و در دامنه و اطراف کوه منفرد و با فاصله از رشته کوه های بینالود واقع شده است و حدود ۳۰ هکتار وسعت دارد. منطقه کوهسنگی از قدیم به عنوان یکی از تفریگاه های نزدیک مشهد، محل سیاحت و تفریح ساکنان و زائران مشهد بوده و نام آن در منابع تاریخی عهد صفویه آمده است.

این مکان تا سال ۱۳۱۰ هجری شمسی با همان ساختار طبیعی به عنوان منطقه ییلاقی با جاذبه های طبیعی از قبیل کوه های سهل الصعود و باغ های سرسبز و چشم اندازهای طبیعی و رودخانه ها و آب و هوای معتدل به ویژه در ایام گرم تابستان، اقامتگاه سیاحتی زائران و مجاوران بود. در این زمان با ایجاد بعضی از امکانات سیاحتی از قبیل استخر و جاری شدن قنات، وسعت و اهمیت یافت و در سال ۱۳۱۸ ش. با احداث ساختمانی دو طبقه با سالن و جدول کشی خیابان ها و نرده کشی و گلکاری و نصب مجسمه های سنگی به صورت پارک طبیعی درآمد و در سال ۱۳۴۰ ش. با گسترش شهر مشهد از طریق خیابانی وسیع و عریض و مشجر به بدنه اصلی شهر مشهد متصل شد. در سال های بعد با احداث جاده آسیایی در جنوب آن و میادین و خیابان های مختلف در اطراف به صورت پارکی محصور در حاشیه شهر مبدل شد.

قدمت تاریخی و جاذبه های طبیعی کوهسنگی باعث شده است تا شهرداری مشهد با اجرای پروژه احداث مجتمع فرهنگی - ورزشی - تفریحی که از سال ۱۳۷۴ ش. شروع شده است، این پارک طبیعی قدیمی را به یکی از مهمترین مراکز جذب توریست مبدل سازد و با اجرای بخشی از این پروژه عظیم، به وسعت ۱۰۰ هکتار در پارک کوهسنگی و ایجاد امکانات رفاهی و بهداشتی و فرهنگی از قبیل اقامتگاه های موقت و محل های استراحت، و جدول کشی و خیابان سازی، آب نماها و گلکاری و فضای سبز، نمایشگاه های گل و استخر، و جدول کشی و خیابان سازی، آب نماها و گلکاری و فضای سبز، نمایشگاه های گل و استخر، امکانات تفریحی از قبیل قایق رانی، کوهنوردی و پیاده روی، دوچرخه سواری، کالسکه رانی و مساجد سرویس های بهداشتی و سرویس های رفاهی، پارکینگ و امکانات سرویس های ارتباطی با نقاط مختلف شهر و مغازه های مختلف شهر و مغازه های مختلف عرضه نیازمندی ها و سوغاتی و صنایع دستی و تولیدات مشهد و خراسان، در حال حاضر به صورت یکی از مهمترین مراکز تفریحی و سیاحتی مشهد درآمد است. با اتمام پروژه مزبور به دلیل امتیازات خاص، کوهسنگی بیش از پیش مورد توجه مجاوران و زائران قرار خواهد گرفت.

پارک پردیس قائم

این پارک در شمال مشهد واقع شده و از جنوب به بلوار صد متری قائم و از شمال به شهرک امام هادی و از شرق به بلوار توس و میدان شهید فهمیده و از غرب به باغ آستان قدس رضوی محدود است. پردیس قائم دارای ۱۶۳۹۲۶ متر مربع مساحت می باشد به انواع گونه های گیاهی از قبیل اقاقای معمولی و

چتری ، عرعر، راش، افرا، صنوبر ، چنار و انواع سرو، کانالیا ، زیتون، تلخ ، کاج ، یوکا ، ترون ، پیراکانتا ، رزهای معمولی و هفت رنگ ، گل ناز و دیگر گل ها مزین شده است.

از آب جمع شده در برکه ذخیره آب پارک که توسط چاه موتور با چهار اینچ آبدهی تأمین می شود. برای آبیاری فضای سبز و نیز آب نماهای ایجاد شده در پارک استفاده می شود. این پارک با امکانات مختلف از قبیل اتاق های نگهداری و اداری و تأسیسات بهداشتی و سکویهای آبخوری و فضای سبز و گلکاری های زینت یافته و معابر جدول کشی شده ، مکانی مناسب برای استفاده شهروندان می باشد. با توجه به وسعت و موقعیت و طرح های دردست اجرای سازمان پارک ها و فضای سبز شهرداری ، این پارک درآینده به عنوان یکی از مهمترین پارک های شهر مشهد مورد استفاده بیشتر زائران و ساکنان مشهد قرار خواهد گرفت. از دیگر امکانات این پارک ساختمان موزه ایرانی ، اتاق بازی های کامپیوتری و چهار آلاچیق ، سه بوفه و آبنهای آبشار مانند و موزیکال و خطی است.

پارک بسیج

یکی از پارک های وسیع مشهد پارک بسیج است که در شمال شرقی مشهد و در حاشیه صدمتری کمربندی فجر و در اراضی تلگرد واقع شده است . این پارک ۱۶۰۰۰۰ متر مربع وسعت دارد و از امکانات مختلف از قبیل ساختمان های اداری و تأسیساتی و انبار و هم چنین مسجد ، بوفه اغذیه و قرائتخانه و آبخوری و زمین های بازی کودکان و سرویس های بهداشتی برخوردار است. این پارک در سال ۱۳۷۸ تأسیس شده است و در فضای سبز آن انواع درختان از قبیل افرا ، چنار ، توت، اش ، گردو، زیتون ، سرو، کاج و گونه های درخچه ای یاس و رز و دیگر گیاهای زیتونی به چشم می خورد. با اتمام پروژه های دردست اجرای سازمان پارک ها و فضای سبز شهرداری ، این پارک بیش از پیش مورد استفاده زائران و ساکنان مشهد قرار خواهد گرفت.

پارک میرزا کوچک خان

این پارک در حاشیه خیابان دانش شرقی و در مجاورت سراهای بازار رضا و ضلع جنوب غربی میدان ۱۷ شهریور واقع شده است. پارک میرزا کوچک خان که وسعت چندانی ندارد به واسطه نزدیکی به حرم رضوی و منطقه زائر نشین و وجود امکانات تفریحی و ورزشی و فرهنگی ، از قبیل کتابخانه عمومی کودکان و نوجوانان ، شهر بازی و استخر شنا، و میادین ورزشی ، و فضای سرسبز و درختان قدیمی و گونه های مختلف گیاهی و آب نما و خیابان کشی ، مورد توجه زائران و ساکنان محلی است .

پارک میرزا کوچک خان ۳۲۳۲۵ متر مربع وسعت دارد و توسط شهرداری منطقه ۷ مشهد اداره می شود.

پارک امت

پارک امت در انتهای سی متری طلاب واقع شده است و از جمله پارک های تحت نظارت شهرداری منطقه ۵ مشهد می باشد. این پارک در سال ۱۳۶۶ ش. تأسیس شده و دارای ۳۰۳۰۰ مترمربع مساحت است. از امکانات مختلفی تفریحی و بهداشتی و رفاهی پارک امت می توان به شهر بازی و غرفه های عرضه نیازمندی های شهروندان و مجموعه فرهنگی تفریحی اشاره کرد.

در مجموعه شهر بازی پارک امت، نه دستگاه مختلف از قبیل فان فار و بشقاب پرنده و دیگر تجهیزات تفریحی جهت استفاده کودکان و نوجوانان وجود دارد و بخش های مختلف پارک با چمن و گلکاری و امکانات روشنایی و انواه درختان و گونه های گیاهی زینت یافته است.

پارک باغ ملی

پارک باغ ملی که هم اکنون در مرکز شهر مشهد و در خیابان امام خمینی (ره) واقع شده، در واقع اولین پارک تفریحی مشهد است که در حاشیه خیابان قدیمی ارگ احداث شده و در گذشته با آب یکی از قنات های مشهور مشهد مشروب می شده است.

باغ ملی به دلیل هم جوار بودن با ارگ حکومتی مشهد و واقع شدن در مرکز شهر، در گذشته محل اجرای برنامه های اجتماعی و فرهنگی بوده است. و با توسعه و گسترش شهر و احداث پارک بزرگ و جدید، اکنون باغ ملی به صورت پارک محلی درآمده است، اما در عین حال به دلیل قدمت از اهمیت خاصی برخوردار است. بخش های مختلف این پارک با انواع چنارهای قدیمی و درختان مختلف و گونه های گیاهی و گلکاری و چمن و فضای سبز مزین شده و محل تفرج و تفریح و استراحت شهروندان مشهد می باشد. این پارک هم اکنون تحت نظر شهروندان مشهد می باشد. این پارک هم اکنون تحت نظر شهرداری منطقه ۸ مشهد است.

پارک بابا قدرت

این پارک در جنوب شرقی مشهد، انتهای بلوار فرودگاه و در مجاورت کمپ زائر واقع شده و حدود ۲۰ هکتار وسعت دارد و در سال ۱۳۸۰ تأسیس شده است. محوطه فعلی پارک بابا قدرت دارای سابقه تاریخی مربوط به دوران نادرشاه افشار است و بابا قدرت نام یک روستا در دوره نادری است که بین عسگریه و دروازه عیدگاه و در مسیر تهران بوده است. ساختمان معروف نوش و حوض انبار آن نیز که تأمین کننده آب سقاخانه اسماعیل طلایی بوده از شهرت به سزایی برخوردار بوده است. عملیات احداث جنگل های مصنوعی در ناحیه مزبور در دهه ۱۳۴۰ آغاز و از ۱۳۱۷ این منطقه به عنوان کمپ زائر مورد استفاده بود و از سال ۱۳۷۹ به عنوان پارک بابا قدرت مورد بهره برداری قرار گرفت. از جمله امکانات این پارک، محوطه بازی کودکان، پارکینگ، سرویس های بهداشتی، مرکز بازی های کامپیوتری، جنگ شادی، کمپینگ تابستانی و گرمابه نمره و تلفن کارتی است. این پارک به دلیل نزدیکی به محدوده حرم ترمینال و فرودگاه به ویژه در ایام تعطیل تابستان محل سیاحت زائران و اهالی مشهد می باشد.

پارک وحدت

این پارک در حاشیه بلوار وحدت در شرق مشهد واقع شده است و حدود بیست هکتار مساحت دارد و دارای امکانات سیاحتی و تفریحی و ورزشی همچون فضای سبز، دریاچه مصنوعی، آب نما و آبشار، تئاتر و سینماهای تابستانی، امکانات ورزشی از قبیل سکوها تنیس روی میز، شطرنج، زمین های ورزشی و زمین اسکیت و امکانات رفاهی مانند پارکینگ، اغذیه فروشی، مرکز فروش مطبوعات، مرکز

بهداشت و وسایل بازی کودکان است. پارک وحدت در فصول مختلف به ویژه تابستان محل سیاحت و تفریح و ورزش بسیاری از مجاوران و زائران علاقه مند است.

کوهستان پارک شادی

مجتمع فرهنگی تفریحی تحت پوشش شرکت سرمایه گذاری شاهد خراسان است و بنیاد شهید مشهد اداره می شود و دارای امکانات تفریحی و شهر بازی است که از سال ۱۳۷۰ در مساحتی حدود ۱۸ هکتار در دامنه تپه های شمالی و غرب باغ وکیل آباد و در انتهای بلوار وکیل آباد مورد بهره برداری قرار گرفته است. کوهستان پارک همه ساله از ۲۷ اسفند لغایت ۱۵ خرداد به صورت مقطعی و از ۱۵ خرداد به صورت مقطعی و از ۱۵ خرداد تا ۳۱ شهریور به صورت مدام در بعد از ظهرها دایر است.

اطاق های اداری، نمازخانه، اورژانس، تعمیرات و پارکینگ و فوریت های پلیسی و بانک و ساختمان های اداری و نگهبانی در قسمت های مختلف این مجموعه ایجاد شده است. فضای سبز و غرفه های مختلف آجیل و شیرینی و محل های استراحت خانوادگی، محیطی با صفا و شاد برای گذران ایام فراغت فراهم کرده است.

امکانات تفریحی کوهستان پارک شادی

دستگاه تندر، سرسره آبی، گردباد، آپولو، تاب خانواده، رنجر، سینما ۲۰۰۰، سوپرمن، ترانبات، افلاک نما، مجموعه موتور سواری، آبشار، اختاپوس، موشک، اسب دونه، تاب کودک، قطار بچه، سوسمار بچه، دایناسور، گاو وحشی، تفنگ آبپاش و دستگاه های طوفان، نهنگ، چلنجر، قطار بخار، سفینه، کالسکه، مجموعه قایقرانی و چندین دستگاه دیگر.

امکانات کنونی مربوط به فاز اول پروژه می باشد و در فازهای بعدی طرح ایجاد بازی های زمستان استخر سرپوشیده و هتل در دست اجراست.

شهر بازی پارک ملت

واقع در داخل پارک ملت، ضلع شمال غربی میدان آزادی، این شهر بازی دارای شانزده دستگاه ثابت شامل: بشقاب پرنده، فان فار، ماشین برقی، قو کودک، تاب کودک، ماشین کودک، قایق برقی، کشتی صبا، سینما ۲۰۰۰، کاتریلار، قطار خانواده، سورتمه، استخر توپ، آفتاب و مهتاب کودک و گاو وحشی و اسبان گردان و نیز غرفه های بازی های کامپیوتری، هدف متحرک، شتر سواری، آینه گردان، تست شخصیت، دروازه فوتبال، تیراندازی و توپ اندازی و بخش سالن های نمایش (عروسکی جنگ - طنز و سرود - شعبه بازی و تردستی) و غرفه های اغذیه و آجیل و تنقلات است.

شهر بازی کوهستان پارک شادی

واقع در انتهای بلوار وکیل آباد در شهر بازی کوهستان پارک شادی انواع وسایل بازی و سرگرمی وجود دارد که مهمترین آن ها عبارتند از: دستگاه تندر، سرسره آبی، گردباد، تاب خانواده، رنجر، سینما ۲۰۰۰، سوپرمن، ترانبات، افلاک نما، مجموعه موتور سواری، آبشار، اختاپوس، موشک، اسب دونه، قطار بچه، تاب کودک و چندین دستگاه دیگر.

شهر بازی پارک امت

واقع در انتهای سی متری طلاب. ۹ دستگاه ثابت شامل: بشقاب پرنده، فان فار، ماشین برقی، قو کودک، تاب زنجیره ای، قطار کودک، آستروجت، ماشین ترافیک و کاترپیلار کودک و نیز هشت غرفه خوراکی و یک سالن نمایش کمدی و طنز از جمله امکانات شهر بازی پارک امت است. علاوه بر مراکز فوق درپارک کوهسنگی، وکیل آباد و میرزا کوچک خان امکانات تفریحی ورزشی متنوعی وجود دارد.

پارک غدیر

درحاشیه جنوبی میدان وپل غدیر واقع است دارای تعدادی کمپ برای زائرین است

آدرس: ابتدای جاده نیشابور، ظرفیت: ۱۵۰۰ ماشین

امکانات: حمام، سرویس بهداشتی، غرفه فروش مواد غذایی سازمان میادین، نماز خانه سیار با ظرفیت ۱۰۰۰ نفر برای اسکان، استقرار نیروی انتظامی، حلال احمر، آتش نشانی

پارک جنگلی طرق یا کمپ مسافرتی غدیر با فضایی در حدود صد و هشتاد هکتار و با ظرفیت چهار هزار چادر و ۲۸۰ کلبه در حاشیه بزرگراه شهید کلانتری و جنوب میدان غدیر واقع شده است. قسمت اعظم کمپ مسافرتی غدیر که پیشتر به نام کمپ طرق معروف بوده است، پوشیده از درختان اقاکیا، سپیدار، نارون، افرا و سرو و انواع دیگر بوده و با وجود آب روان در فضای پارک محیط دلپذیری را برای اسکان مسافران مشهد فراهم ساخته است. مسافرانی که از مسیر تهران به سوی مشهد سفر می کنند در ورودی شهر به سهولت به پارک دسترسی دارند، از طرفی باید توجه داشته باشید که کمپ کمی به مرکز شهر دور می باشد. امکاناتی از سوی شهرداری مشهد مانند سکوهای برپایی چادر، چادرهای مسافرتی، کلبه های اسکان، محل پارک خودروها، سرویس بهداشتی، حمام، فروشگاه و زمین بازی برای کودکان فراهم شده است. برای ورود به کمپ غدیر با خودرو مبلغی به عنوان ورودی اخذ می گردد.

آبشار اخلمد

مختصات: ۳۶°۳۴' شمالی ۵۶°۵۸' شرقی آبشار اخلمد از آبشارهای استان خراسان رضوی، شمال شرقی ایران در شهرستان چناران در ۸۵ کیلومتری شمال غرب مشهد و ۲۴ کیلومتری چناران روبه کوههای بینالود و در دو کیلومتری روستای اخلمد قرار دارد. این آبشار از دو آبشار بلند کنار هم تشکیل شده است که هر کدام بالای ۴۰ متر ارتفاع دارند.

اخلمد که از گردشگاههای طبیعی اطراف مشهد می باشد و قدمتی چند هزار ساله دارد، در دره ای در میان کوه بینالود واقع شده است که در ابتدای دره، انواع گل ها و گیاهان زیبا و درختان انبوه به همراه باغات فراوان میوه به چشم می خورد و پس از طی مسیری آبشار اول که دارای ۲۳ متر ارتفاع است مشاهده می شود و با گذر از میان این آبشار و در یک کیلومتری آن، آبشار اصلی اخلمد با ارتفاعی حدوداً ۴۰ متری مشاهده می شود و آبشار سوم و چهارم نیز در بالای این آبشارها قرار دارد.

این آبشار در ۲ کیلومتری روستای قدیمی اخلمد (اخلومد) جریان دارد.

آهکی بودن جنس کوههای اخلمد باعث پیدایش حفره های ژرف مدور در زیر این آبشار شده است.

این دره دارای دیواره‌های صخره‌ای با ارتفاع حدود ۲۰۰-۳۰۰ متر می‌باشد که یکی از بزرگ‌ترین مناطق برای ورزش مفرح سنگنوردی در ایران می‌باشد از دیواره‌های معروف آن می‌توان به (دیواره سفید - الله اکبر - عقاب و...) نام برد. این دره دارای چندین آبشار می‌باشد که ۴ تای آنها دایمی و چندین آبشار فصلی دارد. آبشار اصلی اخلمد حدود ۴۰ متر ارتفاع دارد. بند اخلمد و غار اخلمد از دیگر جاذبه‌های این منطقه گردشگری است که هر ساله گروه زیادی از گردشگران مشهد و شهرهای دیگر را برای دیدار از طبیعت اخلمد و آبشارهای زیبای آن به این منطقه جذب می‌کنند.

بیلاقات شاندیز

شاندیز یکی از مناطق بیلاقی و خوش آب و هوای اطراف مشهد است که در بخش طرقله و در فاصله ۳۰ کیلومتری غرب مشهد و حدود ۱۳ کیلومتری طرقله و در مسیر راه مشهد به ابرده و زشک واقع شده است.

چشمه سارها و باغ های فراوان ، فضای سرسبز و خرم ، رودخانه و چشمه اندازه‌های زیبا و مصفا و آب و هوای مناسب و به ویژه تولیدات صنایع دستی از قبیل انواع وسایل پوستی و چوبی و سوغاتی های دیگر و امکانات رفاهی و واحد های اداری و خدماتی ، این منطقه بیلاقی را به صورت گردشگاهی مهم درآورده است که مورد توجه ساکنان مشهد و مسافران و زائران است. از جمله نقاط دیدنی شاندیز پارک جنگلی است. محصولات عمده باغی شاندیز عبارتند از : گیلاس ، زردآلو، گوجه فرنگی ، هلو، آلو ، انگور، توت، گردو، بادام.

روستا های سرآسیاب ، ارچنگ ، خادر ، ابرده پایین و بالا و زشک در اطراف شاندیز و در امتداد یک دره طولانی قرار دارند و از آب یک رودخانه مشروب می شوند.

بیلاقات طرقله

از مهمترین بیلاق های کوهستانی حاشیه مشهد، طرقله است که در ۱۸ کیلومتری جنوب غربی مشهد و در مسیر راه جاعرق واقع شده و از غرب به کوه های بینالود و از شمال به کوه تخت رستم محدود می شود. طرقله دارای باغ های فراوان با میوه های متنوع و چشمه سارهای زیباست و رودخانه ای زیبا از کنار آن می گذرد و در تابستان دارای آب و هوای خنک و مطبوع است . دره سرسبز و خرم طرقله به واسطه اتصال به بیلاق های دیگر و نزدیکی به مشهد از قدیم به عنوان تفریحگاه مورد توجه ساکنان و زائران مشهد بوده است. جاذبه های گردشگری و سیاحتی طرقله موقعیتی توریستی برای این منطقه فراهم ساخته که در زندگی مردم طرقله و مشهد نقشی مؤثر و حائز اهمیت دارد.

طرقله بین دو گودی قرار دارد و در سمت چپ آن رودخانه و در طرف راست بازه زو واقع شده و ارتفاع آن حدود ۱۴۳۳ متر از سطح دریاست . طرقله از امکانات و خدمات شهری از قبیل پارک عمومی زیبا و رودخانه کنار آن و دوایر پست، مخبرات، جایگاه پمپ بنزین، درمانگاه و مسجد و رستوران های متعدد در محیط طبیعی و فروشگاه های صنایع دستی و دیگر امکانات رفاهی برخوردار است. وجود این امکانات و شرایط خوب و آب و هوایی ونیز وجود هتل بزرگ طرقله بر جاذبه های این منطقه افزوده است. از

جمله ویژگی های این منطقه ییلاقی - تفریحی ، تولیدات صنایع چوب به ویژه سبد بافی و لوح بافی و صنایع دستی مثل گلدوزی و قالیبافی است که مورد توجه مسافران و زائران می باشد و سبد حصیری آن معروف به لوخ و قالی گلباقیان طرqbه از شهرت برخوردار است . طرqbه دارای نقاط دیدنی و تفریحی است که برخی از آن ها عبارتند از :

- ۱- دهکده آبی ویلاشهر
- ۲- باغ وحش
- ۳- مجتمع سوارکاری ارشاد
- ۴- مجتمع تجاری بعثت
- ۵- پارک سنگی نصح آباد
- ۶- سد چالیدره
- ۷- رودخانه جنگلی طرqbه
- ۸- مسجد ازغد
- ۹- سنگ مولانا علی معروف به سنگ کمر بسته در رودخانه باز طرqbه
- ۱۰- چشمه غسل و ارتفاعات کردینه
- ۱۱- پیست اتومبیل رانی
- ۱۲- استادیوم بزرگ ورزشی ثامن
- ۱۳- پیست اسکی ابرده

ییلاقات جاغرق

روستای جاغرق یکی از روستاهای ییلاقی و سرسبز است که در ۲۱ کیلومتری جنوب غربی مشهد و در فاصله ۷ کیلومتری جنوب غربی طرqbه واقع شده است و به روستاهای عنبران ، طرقدرد ، کردینه ، تغاره و دهستان شاندیز محدود می شود.

درباره وجه تسمیه جاغرق نوشته اند که نام اصلی و قدیمی آن چاه غرق بوده که به تدریج به جاغرق تبدیل شده است. قدمت این آبادی زیاد و به قولی به قبل از اسلام می رسد.

روستای جاغرق دارای آب و هوای معتدل کوهستانی و زمستان های سرد و تابستان های معتدل می باشد. وجود باغ های میوه و دره سرسبز و چشم اندازهای زیبا و محیط با صفا ، جذابیت خاصی به این دره ییلاقی بخشیده است . جاغرق علاوه بر رودخانه فصلی دارای چندین رشته قنات و یک چشمه و آبشارهای متعدد است و اقامتگاه های موقت و رستوران هایی نیز در حاشیه رودخانه و یا به صورت جزیره در بخش های مختلف این دره سرسبز ایجاد شده که در فصل تابستان محل استراحت و تفرج مسافران و دوستداران طبیعت است.

جاغرق علاوه بر جذابیت های گردشگری ، یکی از مراکز عمده تولید میوه در استان خراسان به شمار می آید.

بیلاقات نغندر

روستانی نغندر از توابع بخش طرقبه و در فاصله ۱۰ کیلومتری آن واقع شده است و به وسیله جاده ای به طول ۱۲ کیلومتری جاده اصلی مشهد - طرقبه متصل می شود.

این روستای سرسبز و آباد که در دامنه کوه های شمالی بینالود و در میان یکی از چند دره محصور میان کوه ها واقع شده، منطقه ای است بیلاقی و سرسبز و زیبا و مصفا که به دلیل داشتن چشم اندازهای طبیعی، به ویژه در تابستان مورد توجه مسافران و ساکنان مشهد است.

بیلاقات کنگ

این روستا در دامنه کوه های بینالود و در قسمت جنوب رشته کوه و در فاصله ۲۲ کیلومتری جنوب غربی طرقبه واقع شده است.

جاده کنگ از میدان دوم طرقبه و یازده کیلومتری جاده نغندر منشعب می گردد و با شیبهای تند بر بستر دره به روستای کنگ متصل می شود.

روستای بیلاقی کنگ به دلیل داشتن چشم اندازهای طبیعی و چشمه سارها و باغ های گوناگون و دامنه ها و کوهپایه های مورد علاقه کوهنوردان، دارای جاذبه های تفریحی و گردشگری است. در همه ایام سال به ویژه در تابستان ها، حاشیه کنگ با این که جاده مناسبی ندارد، رودخانه و اطراف دره آن، محل استراحت موقت مسافران است.

بیلاقات عنبران

روستای عنبرای در ۲۶ کیلومتری مشهد و در فاصله یک کیلومتری طرقبه واقع شده است. مناظر سرسبز با علف خودرو و خوشبو باعث شده این روستای زیبا را عنبران بنامند. عنبران با باغ های سرسبز، کافه و رستوران های متعدد و سایه اندازهای فراوان و شبهای بسیار زیبا، اقامتگاه مناسبی برای مسافران و زائران و ساکنان مشهد است.

بیلاقات حصار

روستای حصار در مسیر طرقبه و قبل از بند گلستان واقع شده و دارای باغ های وسیع میوه و آب و هوای معتدل در تابستان و دره های سرسبز و فضای طبیعی مصفا با چشم اندازهای زیباست. این روستا به عنوان یکی از مناطق بیلاقی در تابستان ها مورد توجه اهالی مشهد و مسافران و زائران قرار می گیرد.

بیلاقات زشک

این روستا در امتداد جنوب شرقی رشته کوه بینالود و در سرچشمه دره شانندیز و ۴۸ کیلومتری جنوب غربی مشهد واقع شده و به لحاظ چشم اندازهای زیبا و صفای محیط و اعتدال آب و هوا و باغ های سرسبز میوه، یکی از بهترین و با صفاترین مناطق بیلاقی اطراف مشهد است.

بیلاقات اخلمد

اخلمد یکی از زیباترین گردشگاه های طبیعی است که در ۸۵ کیلومتری شمال غربی مشهد و در فاصله ۱۰ کیلومتری گلمکان واقع شده و با جاده ای فرعی به طول ۱۶ کیلومتر به جاده آسیایی متصل می

شود. این منطقه ییلاقی با دره های سرسبز و دلگشا، باغ های میوه و آبشارهای طبیعی در دامنه کوه بینالود قرار دارد و دارای ۱۳۳۵ متر ارتفاع از سطح دریاست. دورتا دور اخلمد با سنگ های سفید آهکی به صورت کوه دیوارکشی شده و در پشت کوهی که آبشار از آن سرچشمه می گیرد دره ای عمیق شبیه یال اسب وجود دارد. در قسمت های پر آب رودخانه دو آبشار به وجود آمده است که هریک بیش از ۱۸ متر ارتفاع دارد. در مدخل دره اخلمد، بندی وجود دارد که یادگار عهد تیموری است. وجود باغ های میوه ، آبشار طبیعی ، چشم اندازهای زیبا، هوای مطبوع و آب گوارا و میوه های متنوع (بخصوص سیب و گلابی) و دره های سرسبز و محیط با صفا ، باعث شده است این منطقه مورد توجه مسافران و دوستداران طبیعت قرار گیرد.

شاهان گرماب

روستای شاهان گرماب در فاصله ۷۲ کیلومتری جنوب شرقی مشهد و بر فراز تپه ای قرار دارد. این روستا دارای چشمه آب گرم معدنی است که حرارت آن به ۴۸ درجه سانتیگراد می رسد. هم چنین درشاهای گرماب استخر بزرگی به طول تقریبی ۱۷ و عرض ۸ قدم وجود دارد که در حال حاضر به منظور بهره برداری بهداشتی و استحمام توسط سازمان جمعیت هلال احمر خراسان از امکانات رفاهی و بهداشتی برخوردار شده است. در اطراف چشمه امکاناتی برای استفاده زائران و مسافران ایجاد شده است. آب شاهان گرماب از دسته آب های بیکربناته کلسیک و سدیک گرم با باقی مانده خشک کم و اسیدیته کم می باشد.

مسیر روستای شاهان گرماب از طریق جاده فریمان است و در همه ایام سال به ویژه تابستان ، زائران و مسافران برای استفاده از امکانات طبیعی و سیاحتی به آن جا سفر می کنند.

چشمه سبز

منطقه طبیعی چشمه سبز در فاصله ۶۰ کیلومتری جنوب غربی مشهد و در دامنه کوه های بینالود واقع شده و به عنوان یکی از مناطق طبیعی خوش آب و هوا مورد علاقه گردشگران است. جاده فرعی چشمه سبز از ۴۰ کیلومتری جاده آسیایی مشهد-تهران به سوی جنوب و به موازات دامنه کوه های بینالود آغاز شده و با عبور از دهستان گلکان و از میان مزارع و باغات در دامنه خوش آب و هوا به محل چشمه سبز می رسد. بعضی از اهالی منطقه این محل را چشمه سوز می خوانند.

چشمه سبز با هوای سرد و پاکیزه در تابستان و روزهای لطیف و دل انگیز ، یکی از مکان های ییلاقی مشهد است که به ویژه در تابستان ها استراحتگاه موقت زائران و مسافران است.

چشمه گیلان (گل سب)

نام قدیمی این منطقه گل سب می باشد و در فاصله ۵۰ کیلومتری شمال غربی مشهد و حدود ۲۱ کیلومتری غرب آرامگاه فردوسی واقع شده است. به نقل تاریخ ، در عهد تیموری ، با اقدامات امیر علیشیر نوایی وزیر سلطان حسین بایقرا آب این چشمه به طرف مشهد هدایت شد. در عهد صفویه ، با اقدامات شاه

عباس، این آب به شهر مشهد انتقال یافت و از طریق نهر خیابان وارد صحن انقلاب (عتیق) شد و مورد استفاده زائران و مجاوران قرار گرفت و تا سال های اخیر وجود داشت. اکنون آب چشمه گیلان در مشهد جاری نیست اما شهرت تاریخی و دیرینه آن هنوز نام خوش و سابقه این چشمه تاریخی را در خاطره های مردم توس و مشهد حفظ کرده است.

اندروخ

روستایی است خوش آب و هوا از حومه تبادکان که در ۳۳ کیلومتری شمال شرقی مشهد و در مسیر راه مشهد به کلات واقع شده و دارای مناظر طبیعی و باغ های میوه است و آب مورد نیاز روستا از زواندرخ که به سد کارده منتهی می شود تأمین می گردد. زواندرخ یکی از تفریحگاه ها و پایگاه های ورزشی ویژه کوهنوردان و صخره نوردان اطراف مشهد است. دره اندرخ با عرض کم و صخره ها و دیوارهای بلند احاطه شده و به خاطر وجود غاری با دهانه بزرگ و جالب و دیوارهای مرتفع و چشمه مورد توجه کوهنوردان است.

دره آل

در نزدیکی روستای آل از دهستان چولایی خانه، که در ۴۵ کیلومتری شمال شرقی مشهد و در مسیر راه به کلات واقع شده است و دره ای نسبتاً عریض با جریان دائمی آب می باشد که از کوه های هزار مسجد سرچشمه می گیرد این دره به زواندرخ در روستایی به همین نام منتهی می شود و سد کارده در قسمتی از این دره حد فاصل روستای اندرخ و کارده، دره را قطع می کند هر دو قسمت دره دارای جاذبه های خاص طبیعی و مورد توجه علاقه مندان به طبیعت و کوهنوردان است. دره انجیر یکی از جاذبه های دره آل است که با عرض کم و موانع صخره ای و پوشیده از درختان انجیر وحشی دارای منظره دیدنی و جالب است.

پارک ملی تندوره

پارک ملی تندوره در شمال شرقی ایران و نزدیک ترکمنستان در ۳۷ درجه و ۲۹ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۳۳ دقیقه عرض جغرافیایی و ۵۸ درجه و ۳۳ دقیقه تا ۵۸ درجه و ۵۴ دقیقه طول جغرافیایی واقع گردیده است. براساس تقسیم بندی مجموعه تندوره در شمال استان خراسان رضوی در شهرستان درگز قرار دارد. این منطقه در حوزه آبریز هریرود و کشف رود و زیرحوزه رودخانه درونگر قرار گرفته است. پارک ملی تندوره که زمانی تفرجگاه و محل تفریح مردم درگز و قوچان بود، از زیباترین و عمیق ترین دره های ژرف و پر شیب و تپه ماهورها بهره مند می باشد و از بهترین زیستگاه های جانوران وحشی به ویژه قوچ و میش اوریال می باشد که چنانچه صبح زود یا غروب در این منطقه باشید گله های کل و بز را می توانید ببینید که در حال چرا میباشند.

مرتفع ترین نقطه این منطقه قله قنبرعلی در جنوب محدوده به ارتفاع ۲۵۸۶ متر است و پست ترین نقطه با ارتفاع ۸۸۴ متر در بخش شمالی محدوده قرار دارد.

این منطقه فاقد مراکز جمعیتی می‌باشد و تنها پاسگاه‌های محیط بانی چهل میر، بابانستان، شکراب، تیوان، درونگر، چلاق و زیارتگاه علی بلاغ در آن قرار دارند. تندوره از نظر منابع آبی فاقد رودخانه‌های مهم است و قسمت اعظم منابع آب این منطقه را چشمه‌ها تشکیل می‌دهند. درجه حرارت هوا در این منطقه در فصل زمستان تا ۲۰- درجه نیز می‌رسد و هرساله حداقل ۴ ماه از سال در این منطقه برف وجود دارد.

پارک ملی تندوره از نظر ذخایر طبیعی و حیاتی، تنوع زیستی و نمونه‌های حیات وحش (قوچ و میش اوربال) و پدیده‌های ارضی و دیگر ویژگی‌های خاص در نوع خود پارکی ممتاز می‌باشد.

این پارک از یک سری کوه‌های مرتفع و متصل به هم تشکیل شده است و رشته کوه مشخصی ندارد. پارک ملی تندوره (تندور که طندور تلفظ میشه اسم کردی میباش که به معنای تنور هست) با مساحت ۷۳۴۳۵ هکتار در بهمن ماه سال ۱۳۴۷ به عنوان منطقه حفاظت تندوره قرق گردید و در اسفند ماه سال ۱۳۴۸ به پارک وحش تندوره تغییر نام یافت. در خرداد ماه سال ۱۳۵۰ قسمتی از شرق (ناحیه مجاور گردنه الله اکبر) حذف و در بهمن ماه سال ۱۳۵۳ عنوان پارک ملی تندوره به منطقه داده شد. پارک ملی تندوره از نظر تاریخی نیز حایز اهمیت بوده و در گذشته نه چندان دور راه ارتباطی درگز به قوچان از این منطقه می‌گذشته است.

در این منطقه بازمانده‌های سکونت در دورانهای گذشته به چشم می‌خورد که از آنجمله می‌توان به آثار باقی‌مانده از دژی قدیمی به نام قلعه رجه اشاره نمود که بنا بر مشهور قدمت آن به قبل از اسلام بر می‌گردد.

دره شمخال، بهشت دره های خراسان

دره شمخال یکی از شگفت انگیز ترین دره های ایران می باشد که در ۷۰ کیلومتری شمال قوچان و حدود ۵ کیلومتری مرز ایران و ترکمنستان واقع است راه ماشین رو تا دهانه دره وجود دارد، از ابتدا تا انتهای دره ۱۸ کیلومتر است.

دره شمخال نامی است برگرفته از روستایی کوهپایه ای به همین نام که از شمال شرقی به کوه آسلمه و از جنوب شرقی به رودخانه دائمی کال شمخال محدود است. این روستا بنای تاریخی کهنی ندارد اما اقلیم مساعد، خاک مرغوب و منابع غنی آب، تاثیر فراوانی در شکل گیری روستا داشته و اسم روستا ظاهرا از یک نوع تفنگ به نام شمخال گرفته شده است. مردم روستا که اینک حدود ۵۰۰ نفر هستند کرد کرمانج و پیرو مذهب شیعه اند و عموما از طریق کشاورزی به ویژه باغداری و دامداری و عده ای هم از راه صنایع دستی معیشت می گذرانند.

شمخال دره ای به زیبایی بهشت بر روی زمین است جایی بکر که هنوز دستخوش تغییرات زیادی نشده است. این دره و روستای زیبای آن در در فاصله سه کیلومتری جنوب شهر باجگیران و ۶۵ کیلومتری شمال غربی قوچان واقع شده است. دره شمخال دارای شیب ملایمی است که در ورودی خود روستایی به همین نام با بافت مسکونی متراکم را جای داده و استمرار آن در میان دره خوش آب و هوای شمخال

موقعیت منحصر به فردی به این روستا داده است. در مدخل ورودی زو (دره) رودخانه ای فصلی جاری است که هنوز آب چندان در آن دیده نمی شود اما هر چه به داخل دره فرو می رویم بیشتر زیبایی ها و آب جاری و زلال آن چشمگیر می شود.

دره شمخال دارای پیچ و خم های بسیار و جذابیت های زیاد است چنانکه در پس هر خم آن چشم اندازهای ویژه ای را به نمایش می گذارد، دره شبیه ماری است که باید تمام آن را گشت تا همه زیبایی هایش را حس و لمس نمود. رود فصلی جاری در مسیر در تمام مسیر همراهی مان می کند هر چند در آغاز راه چندان عمق و آب زیادی ندارد اما هر چه جلوتر بروید به یمن وجود چشمه سارهای زیبای مسیر و آبشارهای جاری از اطراف صخره پر آب تر و جذاب تر می شود در عین آنکه بر زلالیت و شفافیت آن هم افزوده می شود.

دره شمخال دارای دیواره های عظیم و پر صلابت صخره ای است که اطرافش چونان دژی رودخانه را در خود گرفته اند و در عین صلابت با سبزی سبزه و روشنی آب در آمیخته و جلوه ای زیبا و رنگی از آثار گذر زمان چون شکست ها و تخلخلها را بر دیوارها می توان دید. عطر درختان گردو در آغاز مسیر با بوی خوش نم و رطوبت دیواره های سنگی عطر زندگی را همه جا پراکنده میکند و هر چه پیش بروید بر تعداد بوته های تمشک وحشی کمای، موسیر، آنوخ، چریش (نوعی سبزی که در نان محلی استفاده می شود)، گون، درختچه های زرک وحشی و هزار و یک گیاه دارویی که برای مردم منطقه آشنایی دیرینه هستند، بیشتر می شود. این شکوه، زیبائی، صفا و تنهائی نوعی افسونگری در خود دارد که چشم هر بیننده را افسون و در خود محو می کند.

دهکده چوبین نیشابور

دهکده چوبین نام محلی است که در یکی از روستاهای نیشابور به نام محمدآباد آقازاده در استان خراسان رضوی واقع در شمال شرقی ایران ساخته شده است. این دهکده چوبی کم نمونه و بی همتا در ایران به وسیله مهندس حمید مجتهدی (متولد ۱۳۱۹ و متوفی در پاییز ۱۳۹۲) از نوادگان محمد کاظم خراسانی ساخته شده و یکی از دیدنی ها و تفرجگاه های نیشابور می باشد.

نام «دهکده چوبین» برخاسته از ویژگی منحصر به فرد سازه های آن در استفاده کامل از چوب و بکارگیری روشی نوین در ساخت بناهای آن که برخاسته از پیشینه تاریخی - فرهنگی و متناسب با امکانات و قابلیت های اقلیمی و جغرافیایی منطقه است، می باشد. دیدنی های این دهکده شامل مسجد چوبی، موزه و کتابخانه، رستوران، فروشگاه و نانوائی، آلاچیق، سوئیتها، فضای سبز و اکوسیستم زیبای آن به همراه کشاورزی و دامپروری است.

این مسجد، اولین مسجد چوبی مقاوم در برابر زلزله در جهان می باشد. این بنا ۲۰۰ متر مربع وسعت دارد و سقف آن به صورت شیروانی می باشد. دو مناره آن ۱۳ متر از سطح زمین ارتفاع و وزن هر یک تقریباً ۴ تن می باشد. شکل ظاهری آن به صورت کشتی ای وارونه بر زمین است. در ساخت این مسجد که حدود ۲ سال طول کشیده است، ۴۰ تن چوب استفاده شده است.

مسجد چوبی این دهکده نه تنها در ایران بلکه در جهان بی نظیر است. این مسجد می‌تواند تا ۸ ریشتر زمین لرزه را تحمل کند و بنای آن به گونه‌ای است که تا صدها سال دیگر نیز آسیب نخواهد دید. اسکلت آن به شیوه Two by Four یا Double L ساخته شده است. مناره‌ها به سقف به گونه‌ای اتصال دارند که در داخل مسجد ستونی وجود ندارد.

دیواره‌های آن دوجداره بوده که بین این دو لایه، اسکلت بنا وجود دارد. اسکلت مناره‌ها و سقف و همچنین سقف و دیواره‌ها به روش عنکبوتی اتصال دارند. این نام به دلیل شیوه ساخت آن که مانند تنیدن تار عنکبوت است می‌باشد بطوریکه اتصال مناره‌ها طوری است که وزن آن‌ها به صورت مساوی، ابتدا روی سقف و سپس به دیواره‌ها و از آنجا به زمین منتقل می‌شود. قابل توجه است که از طریق نردبان داخل مناره‌ها می‌توان به بالای مناره دسترسی پیدا کرد. جالبتر آنکه در محل اتصال مناره به سقف، دریچه‌ای تعبیه شده که مانند یک کانال تهویه عمل می‌کند بطوریکه در تابستان هوای گرم و آلوده را از فضای مسجد خارج می‌کند و هوای پاکیزه از طریق بادگیر مخصوصی که در سقف بنا شده، داخل مسجد می‌گردد؛ و به این ترتیب یک تهویه طبیعی انجام می‌پذیرد. دیواره‌ها کمی حالت زاویه‌دار دارند که انتقال وزن را از مناره به زمین ساده‌تر می‌سازد.

قابل ذکر است که محلی که در آن مسجد ساخته شده، بسیار موریانه خیز است، لذا راهکارهای ویژه‌ای در ساخت این مسجد و دیگر بناهای این مجموعه برای جلوگیری از اثرات مخرب چوب خواران به کار گرفته شده است. بطوریکه به عنوان نمونه، خانه سازنده مجموعه با عمر بیش از ۲۰ سال، از آسیب چوب خواران به دور مانده است. برای ماندگاری دراز مدت دیواره‌های خارجی در برابر نزولات آسمانی، چوبهای ویژه با فرآوری خاص استفاده شده است.

کابینت‌ها، دیواره‌ها و حتی سینی‌های آبدارخانه این مسجد، چوبی است. مسجد دارای یک ایوان بیرونی که کف آن از خشت است می‌باشد. بر روی دیواره‌های داخلی و بیرونی مسجد به ترتیب تعداد ۷ و ۶ کتیبه زیبا از آیات قرآنی به همراه قابهایش از چوب درختان گردو و توت نصب است.

در ساختمان و تزیینات داخلی چوبهای مختلفی از درختان مثمر و غیر مثمر مانند انواع کاجها، اشن، سپیدار، گیلان، گلابی، زبان گنجشک، گردو و توت استفاده شده است. نور پردازی ویژه مجموعه، هارمونی ویژه‌ای از رنگهای شاد، در شبها جلوه خاصی دارد.

هدف سازنده این مجموعه، رونق بخشیدن به صنعت گردشگری و نیز احیای نام و یاد بزرگ مردی است که روزگاری در این مکان به خدمت می‌زیسته است.

دریاچه بزنگان یا کل بی بی

دریاچه بزنگان یا کل بی بی، تنها دریاچه در استان خراسان رضوی است و در ۱۳۰ کیلومتری مشهد و ۸۰ کیلومتری شهرستان سرخس و در جنوب رشته کوه‌های هزارمسجد قرار دارد. وسعت این دریاچه حدود ۸۰ هکتار است و عمیق‌ترین نقطه آن ۱۲ متر می‌باشد.

دریاچه بزنگان مهم ترین دریاچه استان خراسان رضوی به شمار می آید که آب آن از بارندگی های سالانه و چشمه های کوچک تامین می شود. دریاچه بزنگان که در مسیر جاده مشهد - سرخس قرار گرفته، مرکز پرورش ماهی قزل آلا بوده و در صورت برنامه ریزی صحیح از ویژگی های لازم برای جلب گردشگران برخوردار است. دریاچه بزنگان یا «کل بی بی» در فصول مختلف سال، محل تجمع پرندگان مهاجر و محل پرورش ماهی قزل آلا (رنکین کمان) است. دریاچه بزنگان تنها ابرگیر طبیعی می باشد که در استان خراسان وجود دارد. این دریاچه حدود هشتاد هکتار وسعت و عمق آن حداکثر دوازده مترو حد اقل نه متر می باشد و در جنوب رشته کوه های هزار مسجد در فاصله حدود یکصد و سی کیلومتری جاده مشهد به سمت سرخس قرار دارد. آب این دریاچه از بارندگی های سالانه و چشمه های کوچک حاشیه و کف دریاچه تامین می شود و تاکنون ۳۳ گونه فیتو پلانکتون جلبکی در دریاچه بزنگان شناسایی شده است.

سد دوستی

سد دوستی در مرز ایران و ترکمنستان و روی رودخانه مرزی هریود در ۷۵ کیلومتری شهرستان سرخس در شمال شرق خراسان رضوی احداث شده است. این سد از نوع خاکی با هسته رسی به ارتفاع ۷۸ متر و طول تاج ۶۵۰ متر می باشد. مخزن این سد دارای گنجایش ۱۲۵۰ میلیون مترمکعب می باشد. این سد با همکاری مشترک ایران و ترکمنستان ساخته شده و عملیات اجرایی ساخت آن در سال ۱۳۷۹ آغاز و در فروردین سال ۱۳۸۴ توسط محمد خاتمی رئیس جمهور ایران و صفر مراد نیازف رئیس جمهور ترکمنستان افتتاح گردید. در پشت این سد دریاچه بسیار زیبایی ایجاد شده است که هنوز نامی ندارد و اهالی آن را دریاچه دوستی می خوانند. این دریاچه حدود ۳۵ کیلومتر طول دارد و آب آشامیدنی شهر مشهد و آب کشاورزی روستاهای واقع در منطقه چه در ایران و چه در ترکمنستان را تأمین می کند. افغانستان نیز اخیراً در نظر دارد تا سد سلما را در مسیر هریود اعمار کند. پروژه بند سلما تا سال آینده میلادی در افغانستان به بهره برداری سپرده می شود.

کوه بینالود

کوه بینالود مشهورترین کوه استان خراسان به بلندی ۳۲۱۱ متر که در چند کیلومتری شمال شهر نیشابور قرار دارد. این کوه بخشی از رشته کوه البرز است و به بام خراسان شهرت دارد. این کوه بین نیشابور و مشهد واقع شده است. از دیگر قله این رشته کوه می توان به شیرباد (۳۳۵۰ متر)، فلسکه (۳۱۰۰ متر) و قوچگر (۳۰۵۰ متر) نام برد. در بخش شمالی این رشته کوه، رشته کوه فرعی وجود دارد که دارای دره های صخره ای با ارتفاع ۳۰۰-۲۰۰ متر می باشد. رشته کوه بینالود، مرز طبیعی شهرستان های نیشابور و مشهد به شمار می آید و دهستان بینالود در دامنه جنوبی آن واقع است. این رشته کوه دارای قله های متعدد است. از بلندترین این قله ها می توان به قله بینالود (ارتفاع: حدود ۳۲۱۱ و در برخی منابع، ۳۲۵۰ متر)، شیرباد (حدود ۳۲۰۰ متر)، زرگران (حدود ۳۱۰۰ متر) اشاره نمود که هر سه در حوزه تقسیمات سیاسی شهرستان نیشابور قرار دارند.

بخش دوازدهم حوزه علمیه مشهد

مدارس قدیمی مشهد

از برجسته ترین ویژگی های تمدن و فرهنگ اسلامی «مدارس علوم اسلامی» هستند. تعلیم اسلام و سیره پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) به برکت تلاش و کوشش این مراکز از آغاز ظهور و گسترش اسلام در اقصی نقاط جهان امکان پذیر شد. زیرا با توسعه نفوذ اسلام در کشورها و آشنایی مردم با فرهنگ و تعلیم غنی اسلامی، استقبال عمومی مردم برای آموزش و فراگیری احکام اسلامی طلب می کرد که مراکزی برای آموزش و تعلیم احکام و معارف والای اسلام ایجاد شود، از این رو ابتدا مساجد به عنوان اولین مراکز آموزشی، مورد استفاده قرار گرفت؛ اما با گسترش روز افزون طالبان علوم اسلامی، مراکز جدیدی به نام «مدرسه» به وجود آمد که تا کنون پایگاه های علم و اندیشه و خاستگاه هزاران فقیه، دانشمند و دانش پژوه بوده است. در این میان مدارس علوم دینی خراسان بزرگ، بویژه حوزه کهنسال و پرمایه مشهد مقدس از اهمیت و جایگاهی رفیع برخوردار است که در این نوشتار نگاهی گذرا بر تعدادی از آنها خواهیم داشت.

یادآوری:

اینجانب سیدمحمد باقری پور مؤلف درسالهای ۱۳۵۱ تا ۱۳۵۶ در بعضی از این مدارس مانند مدرسه دودرب که الآن موجود است و مدرسه ابدالخاں سکونت داشتم و در بسیاری از مدارس مانند میرزا جعفر ونواب وخیرات خان وعباسقلیخان رفت و آمداشتم وضعیت بسیار نامناسبی داشتند بطوری که از دیوارهای حجره ها مدام خاک به کف حجره ها میریخت ولای دیوارها لانه حشرات شده بود و با چنین وضعیت نا مناسبی طلاب ساکن در این مدارس وحجره ها بسر میردند نه تنها کسی نبود که به این مدارس رسیدگی کند که اگر کسی هم میخواست تعمیراتی انجام دهد نمی توانست وتعدادی از این مدارس رابه بهانه توسعه اطراف حرم مطهر رضوی (ع) درسال ۵۴ به دستورولیان استانداروقت رژیم پهلوی خراب کردند مانند قسمتی ازمدرسه دودرب واقع دربین بازار زنجیروخیابان اطراف حرم مطهر، مدرسه بهزادیه معروف به حاج حسن درحاشیه شمالی بالا خیابان نزدیک مدرسه نواب، مدرسه باقریه یاملاً محمدباقر نزدیک مدرسه حاج حسن ازطرف حرم مطهر، مدرسه ابدالخاں درکوچه شور نزدیک پیرپالاندوز، باغ رضوان . درمیان مدارس مشهد دومدرسه بود که ازمدارس دیگر بهتری بود یکی مدرسه سلیمانخان یاسلیمانیه انتهای بازاربزرگ مقابل مسجدشاه ویکی هم مدرسه آیه الله میلانی بالاترازمدرسه سلیمانخان که زیر نظر آیه الله میلانی (ره) اداره میشد ودارای برنامه مدوّن بود ومدارس دیگری هم بودند که جدیدالتاسیس بودند مانند : مدرسه حضرت مهدی (عج) درکوی طلاب بلوارطبرسی درسال ۱۳۴۰ مدرسه موسوی نژاد در بازاربزرگ کوچه میرعلم خان درسال ۱۳۴۸ مدرسه موسی بن جعفر درخیابان خسروی نو کوچه پنجه درسال ۱۳۴۹ مدرسه حجت دربیست متری طلاب درسال ۱۳۵۱ مدرسه مهدیه درخیابان دانشگاه کوچه

شفق در سال ۱۳۵۵ مدرسه صاحب الزمان (عج) درسی متری طلاب در سال ۱۳۵۵ که هریک از آنها تعداد معدودی طلبه داشتند علاوه بر همه اینها درسالهای ۱۳۵۵ و ۱۳۵۶ دفتری از ناحیه ساواک در بعضی از این مدارس گذاشته بودند که هر روز غروب طلاب را حضور و غیاب میکردند که ببینند کدام طلبه شب را در حجره اش نبوده و احیاناً تبلیغ رفته است که بازخواست میکردند و با طلوع فجر انقلاب و تشکیل حکومت اسلامی و جمهوری اسلامی و درسایه رهبری حضرت امام خمینی (ره) و خلف صالح ایشان حضرت آیه الله خامنه ای مدظله العالی به وضعیت مدارس و طلاب علوم دینی رسیدگی شد و از آن وضعیت تا سَف بار نجات یافت و مدارس خیرات خان و میرزا جعفر بازسازی شده و تبدیل به دانشگاه علوم اسلامی رضوی (ع) شدند و مدارس دودرب و بالاسروپریزاد بازسازی شده و در اختیار امور فرهنگی حرم مطهر قرار گرفته است و مدرسه نواب بازسازی شده و تبدیل به مدرسه عالی شده است و مدرسه عباسقلیخان بازسازی شده و به شکل آبرومندی درآمد است و علاوه بر این مدارس قدیمی مدارس دیگری مانند مدرسه ولی عصر (عج) در بازار سرشور کوچه بهاران در سال ۱۳۵۷ مدرسه سیدان در بازار بزرگ کوچه نوروزی در سال ۱۳۵۷ مدرسه امام محمد باقر (ع) درسی متری طلاب در سال ۱۳۵۷ مدرسه حجتیه اصفهانیه در بازار سرشور در سال ۱۳۵۸ مدرسه الهادی در چهارراه خسروی در سال ۱۳۵۸ مدرسه الهادی در چهارراه خسروی در سال ۱۳۵۸ مدرسه امام حسن عسکری (ع) در سال ۱۳۶۰ مدرسه قائم (عج) در چهارراه سیلو در سال ۱۳۶۳ مدرسه امام حسین (ع) در بازار بزرگ کوچه میر علم خان در سال ۱۳۶۳ مدرسه خضراء دروازه قوچان در سال ۱۳۶۴ مدرسه آیه الله خوئی در چهارراه نادری یا شهداء که بعد از دانشگاه علوم اسلامی رضوی (ع) مرکز بسیار بزرگی است و مدارس دیگری هم در حال تاسیس و احداث میباشند. بعضی از این مدارس منزل بوده و وقف شده و بعضی هم جدید الاحداث هستند و کلیه آنها دارای برنامه های منظم تحت نظارت شورای مدیریت حوزه علمیه مشهد قرار دارد و مایه آبروی جهان اسلام و مکتب تشیع شده است. باش تاصبح دولتش بدمد* کاین هنوز از نتایج سحراست* انشاء الله تعالی

تأسیس این مدارس به صورت جدی و پیوسته از نیمه دوم قرن یازدهم

تأسیس این مدارس به صورت جدی و پیوسته از نیمه دوم قرن یازدهم، یعنی از زمان سلطنت شاه عباس دوم، آغاز شد و تا پایان حکومت صفویه کمابیش استمرار یافت. از جمله در دوران سلطنت او در ۱۰۵۷ مدرسه خیرات خان و در ۱۰۵۹ مدرسه میرزا جعفر و سپس مدرسه فاضل خان یا فاضلیه در ۱۰۷۵ ساخته شد. مدرسه عباسقلی خان هم درست در سال مرگ وی یعنی ۱۰۷۷ تأسیس شد. در زمان سلطنت جانشین وی یعنی شاه سلیمان هم در ۱۰۸۳ مدرسه ملا محمد باقر مشهور به سمیعیه به همت مولی محمد سمیع و تجویز و تشویق ملا محمد باقر خراسانی سبزواری، نویسنده کفایة الاحکام، احداث شد، در ۱۰۸۶ مدرسه نواب یا صالحیه بنا شد. در مجموع در دوره صفویه تا ۱۱۰۰، در مشهد ده مدرسه مهم احداث گردید. بدین ترتیب، روند احداث مدارس در این عهد و اختصاص موقوفات ارزشمند فراوان به آنها از سوی دولتمردان صفوی، مشهد را در آن عهد یکی از فرهنگی ترین شهرهای ایران کرده بود.

در عصر قاجار در کنار مدارس موجود، دو مدرسه جدید در مشهد بنا شد: یکی مدرسه سلیمان خان و دیگری مدرسه نو (حاج صالح) بخارایی که هنگام تخریب اطراف حرم در سالهای قبل از پیروزی انقلاب اسلامی خراب شد. در زمان فتحعلی شاه از مجموع شانزده مدرسه مشهد، مدرسه‌های نواب، ملا محمدباقر (باقریه)، فاضل خان، میرزا جعفر، سعدالدین (پایین پا) و بالاسر فعال و منظم بوده است. ظاهراً در این دوره به طلاب و مدرّسان شهریه ثابتی داده نمی‌شد.

آیت الله میلانی در جهت ساماندهی حوزه دست به تأسیس چهار مدرسه زد. مهمترین مدرسه عالی مشهد که اینک دروس سطح عالی و خارج در آن عرضه می‌شود مدرسه آیت الله خوئی است که یک مجتمع بزرگ آموزش علوم اسلامی است و در آستانه پیروزی انقلاب و به عنوان جایگزین مدارس تخریب شده در طرح نوسازی محیط اطراف حرم امام رضا(ع)، در ساختمانی قدیمی افتتاح شد و پس از انقلاب ساختمان اصلی آن به تدریج طی سه دهه بنا و تکمیل گردید.

(محمد پروین گنابادی، «مدارس قدیم مشهد و شیوه تدریس آنها»، سخن، دوره ۲۴، ش ۲ (بهمن ۱۳۵۳) - گزارشی از سابقه تاریخی و اوضاع کنونی حوزه علمیه مشهد، مشهد، ۱۳۶۵ ش - رضا ظریف، «مدارس قدیمه مشهد»، پایاننامه لیسانس، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه مشهد، ۱۳۴۳ ش - «گزارشی از شورای برنامه ریزی مدیریت حوزه علمیه خراسان»، اندیشه حوزه، سال ۱، ش ۲ (پاییز ۱۳۷۴) - مرکز مدیریت حوزه علمیه خراسان، کارنامی عملکرد سال ۱۳۸۶ مرکز مدیریت حوزه علمیه خراسان، مشهد، ۱۳۸۷ ش)

برخی از مهمترین مدارس دینی مشهد

آیت الله خویی ۱۳۹۷ ه. ق. چهارراه شهدا

آیت الله صدوقی ۱۳۵۲ میدان شهدا، اول خ خواجه ربیع، پ ۱۳۴

آیت الله کجوری ۱۳۶۰ خ شیرازی، کوچه چهارباغ، پلاک ۵

الحجه علیه السلام کوچه شیرازی، کوچه نو، بن بست ۳، پ ۷۱

المهدی علیه السلام خ شیرازی، ک چهارباغ، سمت چپ، پ ۲۰۲

المهدی (سیدان) ۱۳۵۹ بازار بزرگ، کوچه میر علم خان

امام جواد علیه السلام ۲۰ متری طلاب، علی مردانی ۹، دست چپ

امام حسن عسکری علیه السلام ۱۳۶۱ کوی طلاب، بلوار طبرسی

امام حسن مجتبی علیه السلام ۱۳۷۲ چهارراه شهدا، کوچه مستشاری

امام حسین علیه السلام بازار بزرگ، کوچه میر علم خان

امام رضا علیه السلام چهارراه شهدا، خیابان آزادی، کوچه روشن

امام زمان (عج) ۱۳۷۵ خ آزادی، آزادی ۷، کوچه دانش‌پذیر

امام صادق علیه السلام بازار بزرگ

امام علی بن ابیطالب علیه السلام خ توحید، خ رضویه، میلان سوم

امام محمدباقر علیه السلام کوی طلاب، شهید مفتاح، سی متری ۳۱
 اهل البيت عليهم السلامه .ق گنبد سبز، خراسانی ۲۳
 بعثت ۱۳۹۰ ه.ق خیابان خسروی نو، کوچه مستشاری
 جعفریه ۱۳۴۴ بازار بزرگ، کوچه میرعلم خان
 جوادالائمه علیه السلام چهار راه برق، خ خیرآباد، میلان دوم
 حجتیه اصفهانیه ۱۳۵۸ خیابان امام رضا، کوچه حوض نو
 حجتیه ۱۳۵۵ میثم شمالی، اول رده
 حضرت ابوالفضل علیه السلام جاده سرخس، جنب میدان بار رضوی
 حضرت بقیه الله (عج) ۱۳۶۵ خ امام رضا (تهران)، ک کامکار، پ ۵۳۷
 حضرت حجت علیه السلام ۲۰ متری طلاب، بعد از فلکه ابوریحان بیرونی
 حضرت قائم علیه السلام نرسیده به چهارراه سیلو، دست چپ
 حضرت موسی بن جعفر علیه السلام خ خسروی نو، کوچه شوکه الدوله
 حضرت مهدی (عج) ۱۳۴۰ بلوار طبرسی، ۲۰ متری المهدی
 حضرت ولی عصر (عج) ۱۳۵۷ بازار سرشور، بعد از حسینیه اصفهانیه
 خاتم الانبیاء صلی الله علیه وآله خ آزادی، کوچه روشن، پلاک ۷۴
 خضراء ۱۳۶۳ خ توحید، توحید ۶، کوچه شهید میرزایی، پ ۸۲
 سعادت ۱۳۵۵ ه.ق اول خ دانشگاه، ک مشتاق، ک مهرگان
 سلیمانیه ۱۰۵۱ بازار بزرگ، روبروی مسجد ۷۲ تن
 شاهد ۱۳۶۸ خ دانش، روبروی پارک میرزا کوچک خان
 عباسقلی خان ۱۰۷۷ ه.ق اول پایین خیابان
 عسکریین علیهما السلام خ شیرازی، کوچه مسجد ملاهاشم، پ ۲۱۹
 موسوی نژاد ۱۳۴۹ ه.ش بازار بزرگ، کوچه میرعلم خان، پلاک ۳۱
 مهدیه علیه السلام اول خیابان دانشگاه، کوچه شفق
 نواب ۱۰۸۶ ه.ق ابتدای خیابان شیرازی
 ولی عصر کرمانیه ۱۳۵۴ چهارراه برق، خ مفتاح، مفتاح ۴

مدرسه عالی نواب

این مدرسه قدیمی که در سال های اخیر کلاً نوسازی شده از حرم مطهر در ابتدای خیابان شیرازی واقع شده و از بناهای مربوط به دوره شاه سلیمان صفوی است . ساختمان مدرسه دو طبقه و از آجر ساخته و با کاشی تزیین شده است. این بنا به خواست میرزا صالح نقیب رضوی از اشراف و سادات مشهد احداث شده و چون به نواب مشهور بوده به مدرسه صالحیه نواب شهرت یافته است.

ساختمان جدید مدرسه در سال ۱۳۷۵ به بهره برداری رسید. این بنا در زمینی به مساحت ۲۶۵۰ متر مربع و زیر بنای ۷۴۵۰ متر در سه طبقه و با رعایت سبک معماری اسلامی احداث شده و دارای کتابخانه و امکانات مختلف است و کتیبه قدیمی مدرسه در دیوار کتابخانه نصب شده است.

مدرسه صالحیه، مشهور به نواب

در شهر مقدس مشهد به واسطه وجود مرقد امام هشتم شیعیان حضرت رضا(ع) مدارس علمیه متعدد و مهمی احداث و موقوفات قابل توجهی برای اداره آنها وقف شده است. در دوره صفویه ده مدرسه علوم دینی در مشهد ساخته شده و «مدرسه علمیه صالحیه مشهور به نواب» از جمله مدارس درجه اول و معروف آنهاست. این مدرسه در حاشیه شمالی بالاخیابان (خیابان نادری سابق و شیرازی فعلی) قرار دارد. بانی و واقف موقوفات این بنای خیریه که در زمان شاه سلیمان صفوی (۱۰۸۶ ه. ق) ساخته شد مرحوم ابوصالح رضوی از جمله اشراف و اعیان و سادات رضوی و ملقب به نواب و نقیب سادات در مشهد بوده و به این جهت مدرسه را صالحیه نواب و با تخفیف صالحیه، مدرسه نواب می نامند. ابوصالح فرزند محمد محسن بن میرزا الغ رضوی است و نسبت میرزا الغ با ۱۷ واسطه به امام جواد(ع) می رسد.

میرزا ابوصالح مدتها منصب صدرالممالکی ایران را که از مقامات عالی زمان صفویه بوده برعهده داشته صدر هم مقام عالی دینی و هم دولتی بوده، و نواب به معنای نایب شاه بود. و نایب واقعی شاه یعنی وزیر اعظم دربار صفوی به این مقام اعتراضی نداشته. ابوصالح مدتها متولی روضه منوره رضویه بوده که از مناسب عالییه عصر صفوی به شمار می آمده و علما و فقها بدان نائل گردیدند. دیگر از بناهای خیر ابوصالح مصلاهی مشهد است که در سال ۱۰۸۷ ه. ق ساخته شده است.

مدرسه علمیه عباسقلیخان

این مدرسه در ابتدای خیابان نواب صفوی از حرم مطهر و حاشیه خروجی زیر گذر قرار دارد و از جمله مدارس قدیمی دایر است که توسط عباسقلی خان بیگلربیگی در ۱۰۷۷ ق. احداث شده است. سردر این مدرسه در سال های اخیر در جریان توسعه حریم حرم مطهر و تعریض خیابان نواب صفوی، به عنوان یکی از آثار تاریخی - مذهبی، بدون تخریب شکل ظاهری به عقب کشیده شد و اکنون در حاشیه ضلع جنوبی خیابان واقع شده است.

ساختمان مدرسه از نوع چهار ایوانی و از آثار معماری عهد صفویه می باشد و بخش های مختلف آن با مقرنس و کاشی کاری و گچبری های بسیار زیبا تزیین یافته است. مدرسه عباسقلی خان از جمله آثار معماری مشهد و تحت نظارت سازمان میراث فرهنگی خراسان است این مدرسه در حال حاضر یکی از مراکز حوزه علمیه مشهد به شمار می آید و به سبب نزدیک بودن به حرم مطهر از اهمیت ویژه برخوردار است.

مدرسه پریزاد الآن جزء حرم است

این مدرسه که در زاویه جنوب باختری حرم مطهر و مقابل مدرسه دو در واقع شده است، به اهتمام کنیز و خادم گوهر شادآغا به نام پریزاد خانم بنا گردیده است. از جمله تزیینات این مدرسه دو طبقه

آجرکاری سردر ایوانها و کاشیکاری سر در غرفه ها میباشد این مدرسه همزمان با مسجد گوهرشاد ساخته شده است. این مدرسه متعلق به دوره تیموری است، بانی آن زن نیکوکار و ندیمه گوهرشاد آغا - همسر شاهرخ میرزا - می باشد که این مدرسه را به سال ۸۲۳ هـ.ق احداث کرده است. این مدرسه داخل مجموعه اماکن حرم مطهر امام رضا (ع) قرار دارد، و در حال حاضر از آن به عنوان یک یادگار تاریخی - اسلامی محافظت می شود.

فریزر- جهانگرد انگلیسی - درباره این بنا می نویسد: مدرسه پری زاد خانم که بنای کوچکی است، این زن از ندیمه های گوهرشاد آغاست و در همان وقت که خانم او مسجد گوهرشاد را می ساخت او نیز این مدرسه را بنا کرد و موقوفه برای آن قرار داد. بیست تا سی نفر طلبه در این مدرسه سکنی دارند. همانند دیگر بناهای دوره تیموری این بنای تاریخی نیز دارای چهار ایوان است و در دو طبقه، شامل بیست و دو حجره ساخته شده است. هر حجره، دارای ایوانچه ای کوچک است که به کاشی های کتیبه دار آراسته شده اند. صحن حیاط بنا بسیار کوچک است و بی نظمی هایی در وضعیت فضاهای درونی بنا بخصوص برخی حجره ها دیده می شود که احتمالاً به خاطر بازسازی های سالهای بعد است.

برنارد اکین - باستان شناس انگلیسی - در این باره می نویسد: نماهای داخلی همگی به طور گسترده ای تجدید بنا شده اند. صحن کوچک حیاط مدرسه همراه با ساختمانهای بلند اطراف آن احساس ترس ناشی از مکانهای بسته را در فرد برمی انگیزد. تمام قسمت های نمای داخل حیاط بخصوص پیشانی ایوانها و سردر ورودی با انواع کاشی های معرق و گچبری های زیبا پوشش داده شده است. از قسمتهای نفیس مدرسه، سردر ورودی و دو سمت در ورودی است که با چهار تابلوی نفیس کاشی و آجر به صورت معقلی آرایش شده است. بر سردر مدرسه با خط ثلث زرد رنگ زیبایی بر زمینه کاشی معرق لاجوری به تعمیر این بنا در دوره صفوی و پس از آن اشاره شده است.

اولین تعمیر در زمان شاه سلیمان توسط نجف قلی خان - بیگلربیگی قندهار - در سال ۱۰۹۱ ق انجام شده است.

تعمیر دوم به سال ۱۳۴۵ - ۱۳۴۶ ش که توسط اداره اوقاف خراسان انجام شده... و آخرین تعمیر توسط آستان قدس رضوی پس از پیروزی انقلاب اسلامی صورت گرفت که منجر به بازسازی کلی بنا به علت فرسودگی بیش از حد آن شد. این مدرسه بنابر وقفنامه مفصل باقی مانده، املاک و مستغلات فراوانی داشته که برخی از آنها به علت نوسازی ها و تغییرات کلی بافت قدیمی مشهد از بین رفته است. از شرایط مهم واقف این است که مدرسه منحصرأ وقف اولاد بانی و طلبه های زائر امام رضا (ع) شده است و هیچ کس غیر از این دو گروه حق استفاده از آن را ندارند. قسمتی از موقوفات مدرسه عبارتند از: « دوازده سهم از میاه مزرعه ادک؛ تمامی کلی مزرعه چشمه اسلامی، تمامی کل دوازده سهم مزرعه جرمق، مزار خواجه ربیع با تمام متعلقات آن و ... ». هم اکنون این مدرسه که زمانی در حاشیه بازار زنجیر - یکی از بازارهای مهم مشهد قرار داشت، در مجموعه اماکن و بیوتات حرم مطهر جنب کفشداری دارالولایه قرار گرفته است.

مدرسه بالاسر الآن جزء حرم است

این مدرسه همانگونه که از نام آن مشخص میشود، در ضلع بالاسر مدفن حضرت رضا (ع) واقع شده و چند تن از شاهزادگان تیموری بنیان گذار آن میباشند.

مدرسه بالاسر از مدارس دوره تیموری است که به علت قرار گرفتن در ناحیه بالاسر بارگاه حضرت رضا (ع) به این نام مشهور شده است. تاریخ و بانی اولیه بنای آن به روشنی معلوم نیست، اما احتمالاً این مدرسه همان است که ابن بطوطه در قرن هشتم به هنگام سفر به مشهد بدان اشاره می کند. برخی نیز بانی این مدرسه را شاهرخ فرزند امیر تیمور می دانند و سال احداث آن را به سده نهم هجری نسبت می دهند. مساحت این مدرسه ۲۵۰ متر مربع، دو طبقه و شامل ۲۷ حجره است. حیاط در مرکز ساختمان و حجره ها در چهار ضلع آن قرار دارند. نمای داخل حیاط با کاشی های کتیبه دار به شکل زیبایی تزیین شده است. این مدرسه تاریخی چندین بار مرمت و تعمیر اساسی شده است، چنان که از کتیبه ایوان جنوبی مدرسه در می یابیم که این بنا در روزگار شاه سلیمان صفوی سال ۱۰۹۱ ق به وسیله میرزا محمد ملقب به سعدالدین، وزیر کل خراسان و هرات تعمیر شده است، ضمن این که از ماده تاریخ بر می آید که این بنا دو بار دیگر در سال های ۱۲۷۱ و ۱۳۵۶ ق مرمت شده است. از اشعارهای که بر سر در این بنا کاشی معرق نقش بسته و دربردارنده ماده تاریخ تعمیر مدرسه نیز است عبارت است از: در عهد شهنشاه، سلیمان زمان ۰۰۰ کز نام و نسب فخر سلاطین باشد ۰۰۰ دستور زمانه میرزا سعدالدین ۰۰۰ که او همه لطف و کرم آیین باشد ۰۰۰ رنگی پی تعمیر در این مدرسه ریخت ۰۰۰ زان سان که به از بنای پیشین باشد ۰۰۰ چون گشت تمام گفت احسان تاریخ ۰۰۰ زین مدرسه ره به قبله دین باشد ۰۰۰ از موقوفات اولیه مدرسه اطلاع موثقی موجود نیست، اما از موقوفات مدرسه در سالهای اخیر بخصوص پس از تعمیرات مدرسه در دوره صفوی تعداد ۶ باب مغازه موجود است که درآمد آن برای تعمیر و دیگر مصارف مدرسه و ماهانه خدمه، متولی و طلاب هزینه می شده است. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، با توجه به این که از سویی بنای مدرسه دچار انحطاط و تخریب شده بود و از سوی دیگر زمین مدرسه طبق نظر صاحب نظران و اولیای امور متعلق به آستان قدس رضوی تشخیص داده شده، مدرسه یادشده تخریب و در جای آن، رواق باشکوهی به نام دارالولایه در مجموعه اماکن متبرکه حرم مطهر امام رضا (ع) احداث شد.

مدرسه دودرب الآن جزء حرم و دارالقرآن است

این مدرسه که از ابنیه شاهزادگان تیموری به شمار میرود، دارای دو گنبد با کاشیکاریهای معرق میباشد. در زیر گنبد جنوبی مدفن بانی مدرسه (امیر یوسف) قرار دارد که آن را به سال ۸۴۳ ه. ق ساخته است

مدرسه دودر این مدرسه یکی از زیباترین و اصیل ترین نمونه های معماری عصر تیموری است. آنگاه که طرح اولیه آن را پایه ریزی می کردند در حاشیه معروفترین بازار مشهد به نام بازار زنجیر قرار داشت، اما هم اکنون در مرکز مجموعه اماکن و بیوتات حرم مطهر رضوی واقع شده است. این اثر تاریخی توسط

یکی از فرماندهان دوره تیموری به نام امیریوسف خواجه بهادر ملقب به غیاث الدین در دوران سلطنت میرزا شاهرخ (۸۰۷ - ۸۵۰ ق) به سال ۸۴۳ ق احداث شده است، مدتی به نام بانی اولیه اش به یوسف خواجه و سپس به دودر - به علت وجود دو ورودی در شرق و غرب مدرسه - مشهور شده است. این بنا در زمینی به وسعت ۵۰۰ متر مربع در دو طبقه ساختمان، شامل ۳۲ حجره احداث شده که از معماری بناهای چهار ایوانی دوره تیموری پیروی می کند. از لحاظ تزیینات، کاشی کاری، خطوط و نقوش متنوع از اهمیت ویژه ای برخوردار است. کتیبه سر در مدرسه که با خط ثلث زیبایی نوشته شده دربردارنده نام پادشاه وقت، بانی و سال احداث مدرسه است. شعرهای فارسی که بر برخی قسمتهای نمای بیرون و بخصوص پیرامون دو گنبد مدرسه نقش بسته از دیگر ویژگی های این بناست. در دو سوی ورودی مدرسه، چهار قاب بسیار نفیس از هنر معرق قرار دارد که بر روی هر يك عباراتی به عربی نوشته شده است. از ویژگی های معماری این بنا نوع طراحی و آرایش دو گنبد زیبای مدرسه است که به رنگ آبی آسمانی در دو ضلع جنوب غربی و شرقی مدرسه قرار دارد. صاحب مطلع الشمس می نویسد: دو گنبد در دو زاویه این مدرسه هست یکی کتیبه اش به تمامی ریخته و دیگری در دوره گنبد بر کاشی معرق بسیار ممتاز این ایبات به خط ثلث مرقوم است: هزار نقش برآرد زمانه و نبود ۰۰۰ یکی چنانکه در آینه تصور ماست ۰۰۰ به دست ما چو ازین حل و عقد چیزی نیست ۰۰۰ به عیش ناخوش و خوش گر رضا دهیم رواست ۰۰۰ در میان این گنبد صورت قبری است که بر آن با خط ثلث آیه الکرسی و آیاتی دیگر نوشته شده است. در قسمت بالای سنگ مزبور نام شخصی که در این مکان مدفون شده به چشم می خورد. حاشیه داخلی گنبد تا زیر سقف با کاشی معرق پوشیده شده است که به صورت قرینه در فاصله های معین جملات «الحکم لله» و «الملک لله» نوشته شده است. نا گفته نماند که هر دو گنبد از نوع گنبد های دو لایه هستند که با کاشی معرق آراسته شده اند. بر ساقه این دو گنبد ۳۲ تابلوی معرق کاری شده که بر آنها اشعاری به خط فارسی نوشته شده وجود دارد که در نوع خود منحصر به فرد است. این بنا تا کنون چندین بار مرمت شده که از مهمترین آنها تعمیر مدرسه توسط مادر شاه سلیمان صفوی است. پس از پیروزی انقلاب اسلامی نیز این بنا توسط آستان قدس رضوی تعمیر شده است. علاوه بر اینکه بسیاری از قسمت های ساختمان مدرسه بازسازی شده و برخی از فضاها آن نیز مرمت اساسی شد. از موقوفات اولیه این اثر تاریخی اطلاع مستندی موجود نیست؛ اگر چه قبل از بازسازی اخیر تعداد ده مغازه وصل به مدرسه جزو موقوفات مدرسه شمرده شده که البته بعد از بازسازی مدرسه تمام آنها تخریب گردیده است. بنابر گزارش های موجود درآمد موقوفات مدرسه در سال های ۱۳۴۴ - ۱۳۴۶ حدود ۶۰۰۰ ریال بود، که برای تعمیر و مخارج ضروری مدرسه و حقوق خادم و شهریه طلاب هزینه می شده است.

مدرسه باقریه

مدرسه باقریه از مدارس عهد صفوی است که برابر سنگ نبشته سردر مدرسه نام آن در آغاز «سمیعیه» منسوب به ملا محمد سمیع - بانی مدرسه - بوده است و به اجازه مرحوم ملا محمد باقر سبزواری

(متوفای ۱۰۹۰ هـ) از مجتهدان عصر خویش، به دست میر عبدالحسین اصفهانی و حاج محمد شفیع اصفهانی ساخته شده است. بر اساس متن کتیبه، این مدرسه در سال ۱۰۸۳ هـ، در زمان شاه سلیمان صفوی (حک. ۱۰۷۷ - ۱۱۰۵) احداث شده است. برخی تاریخ نگاران بر این باورند که مدرسه پیش از این تاریخ پایه ریزی شده و سپس در سال ۱۰۸۳ هـ.ق به همت مرحوم سبزواری و با اختصاص مقداری املاک و کتب و دکاکین به عنوان وقف بر مدرسه، بنای آن مرمّت شده است، و به همین دلیل نیز به علت حضور شخص وی برای تدریس در مدرسه، به «ملاّ محمّد باقر» و پس از آن به «باقریه» شهرت یافته است. فاضل بسطامی - مؤلف فردوس التواریخ در سال ۱۳۰۱ ق - این مدرسه را از نظر مدرّسان، کارگزاران و طلابی که شب و روز به تعلیم و تعلّم اشتغال دارند بی نظیر می داند. فریزر - سیاح انگلیسی - نیز که در حدود سال ۱۲۴۰ هـ به ایران آمده است از این مدرسه با هشتاد تا نود طلبه به عنوان مدرسه ای سازمان یافته یاد می کند. این مدرسه در خیابان آیت الله شیرازی، قبل از دو مدرسه حاج حسن و نواب قرار داشت و دارای دو طبقه ساختمان در چهار ضلع و یک حیاط مرکزی بود که جلو هر اتاق ایوانچه ای قرار داشت که پیشانی و لچکی های آنها مزین به کاشی معرق بود.

موقوفات مدرسه عبارت بود از دو میهمان خانه، دو مسافرخانه و سی و هفت باب مغازه در اطراف مدرسه. بر اساس وقفنامه، عواید موقوفات، پس از تعمیرات، بدین ترتیب مصرف می شده است: یک دهم به عنوان حق التولیه، سه دهم برای خیرات (مرثیه خوانی، اطعام فقرای اثنی عشریه به اختیار متولی)، شش دهم باقی مانده برای روشنایی و نظافت و حقوق طلاب و خادم. پس از واقعه کشف حجاب و محدودیتهایی که رژیم پهلوی اول برای روحانیان ایجاد کرد، مدرسه به تصرف اداره موقوفات درآمد و در اختیار اداره فرهنگ قرار گرفت تا دانش آموزان در آن مشغول تحصیل شوند، اما پس از چندی با همت آیت الله میرزا احمد کفایی، مجدداً به طلاب علوم دینی واگذار شد. در سال ۱۳۴۶ ش اداره اوقاف اقدام به بازسازی مدرسه کرد و در سال ۱۳۵۰ ش آن را با حفظ صورت نخستین با ۳۴ حجره، یک مدرّس، یک کتابخانه و چهار اتاق برای امور دفتری بازگشایی نمود. کتابخانه مدرسه در آن زمان چهار صد نسخه خطی و پانصد و هشتاد کتاب چاپی داشت. در سال ۱۳۵۴ ش، به دلیل طرح توسعه اطراف حرم مطهر، این اثر تاریخی که هنوز چند سالی از بازسازی آن نگذشته بود، کلاً تخریب شد و مدرسه و تمامی موقوفات آن در فضای سبز اطراف حرم مطهر قرار گرفت.

مدرسه میرزا جعفر محل دانشگاه رضوی است

مدرسه قدیم میرزا جعفر که به واسطه گذشت زمان برای محصلین علوم دینی قابل استفاده نبود، بازسازی شده است، اما قسمتهای باستانی آن که جنبه هنری دارد، نگهداری شده و با اضافه نمودن چندین ساختمان در اطراف آن مجموعه‌های جدید به نامن دانشگاه اسلامی به وجود آمده است. این دانشگاه شامل مسجد و چندین کلاس درس، سالن اجتماعات و ۲۵۰ اتاق خواب و امکانات رفاهی دیگر میباشد و صدها دانشجوی ایرانی و چندین دانشجوی خارجی و از جمله چینی، پاکستانی، عرب و افغانی

در آن مشغول به فراگیری علوم اسلامی میباشند. این مدرسه که در ضلع شمالی صحن عقیق و بوسیله میرزا جعفر نامی ساخته شده و از بناهای با ارزش دوره صفویه محسوب میگردد .

این مدرسه قدیمی دومین واحد از ساختمان های قدیمی دانشگاه رضوی است. ساختمان مدرسه به جز ایوان شمالی و کتابخانه ، نوسازی شده اما همان ساختار اولیه در سبک جدید مورد توجه قرار گرفته است . این بنا در ضلع شمالی صحن انقلاب واقع شده و از یادگارهای عهد صفویه است که به سال ۱۰۵۹ ق. توسط یکی از تجار خراسان که مدتی را در هندوستان ساکن بوده است ، احداث شد. موقوفاتی نیز داشته است. مدرسه میرزا جعفر در سال ۱۲۸۵ق. توسط محمد ناصر خان ظهیرالدوله والی وقت خراسان تعمیر اساسی شده است.

بنای جدید مدرسه در دو طبقه با حدود بیست هزار متر مربع مساحت احداث شده و دارای سالن غذاخوری با ظرفیت ۶۰۰ نفر و دیگر امکانات رفاهی و بهداشتی است. واحد انتشارات و سالن اجتماعات و کتابفروشی و اتاق های اداری و آموزشی و کلاس ها در طبقات دوم و سوم می باشد.

مدرسه میرزا جعفر این مدرسه که اکنون در قسمت شمال صحن انقلاب قرار دارد در روزگار شاه عباس دوم در سال ۱۰۵۹ق ساخته شده و صحن بزرگ مدرسه به شکل مستطیل است که در چهار ضلع آن حدود ۹۰ حجره در دو طبقه ساخته شده است. آب نمای بزرگ وسط صحن حیاط به همراه دو ایوان بزرگ قسمت شمال و جنوب مدرسه، باعث شکوه بیشتر آن شده است. ایوان شمالی مدرسه که در آخرین بازسازی همچنان دست نخورده باقی مانده از لحاظ کاشی کاری معرق، هفت رنگ و انواع خطوط و کتیبه های موجود در آن به همراه گچبری های نفیس در زمره بناهای بسیار نفیس اسلامی است. از قسمتهای مهم بنا، این کتابخانه از نظر داشتن گچبری های بسیار نفیس و نقاشی های زیبا که با آب طلا آراسته شده دارای ارزش فراوان هنری و در بین مدارس مشهد یگانه است. نمای جدارهای داخل حیاط و پیشانی ایوانچه های حجره ها و سرستونهای ایوانهای شمالی و جنوبی و پیشانی و لچکی های آنها با انواع کاشی های معرق و هفت رنگ و کتیبه های زیبا به رنگهای زیبایی تزیین شده است. صاحب منتخب التواریخ این بنای تاریخی را چنین می ستاید: مدرسه میرزا جعفر که درب آن واقع است در میان صحن عتیق، و این مدرسه بهترین مدارس مشهد است و صفاً و مکاناً و بنای بسیار عالی است و مزین به کاشی معرق و ممتاز است. در مجموع نوع کاشی کاری مدرسه میرزا جعفر از مدارس دیگر اصیلتر و قسمتی از کاشی کاری آن مربوط به زمان تأسیس مدرسه است. بویژه دو جفت کتیبه بزرگ سردر ورودی و سردر مقابل آن که صلوات چهارده معصوم و به خط فردی به نام محمد رحیم که ظاهراً از مدرّسان مدرسه بوده نوشته شده است. همچنین در پیشانی جنوبی مدرسه در دو سوی ایوان ورودی مسجد و مدرّس بزرگی قرار گرفته که زیر سقف آنها با آجرنما به شکل ساده یزدی بندی شده است. اولین تعمیر اساسی این اثر تاریخی در سال ۱۲۸۵ق در زمان محمد ناصر خان ظهیرالدوله استاندار وقف خراسان به دستور ناصرالدین شاه انجام شده است. دومین تعمیر و در حقیقت بازسازی مدرسه در سال ۱۳۵۸ پس از پیروزی انقلاب اسلامی به همت آستان قدس رضوی صورت گرفت که در این بازسازی ،

تمام قسمتهای مدرسه بجز ایوان شمالی و کتابخانه تاریخی مدرسه با همان الگو و معماری اولیه بازسازی شد. از موقوفات مدرسه می توان به کاروانسرای تیغ بندی، تیمچه معروف به حاج آقا جان، مزرعه قاضی اوغلی، و نصف مزرعه سیس آباد و چندین مغازه متصل به مدرسه اشاره کرد که البته برخی از آنها در حال حاضر از بین رفته اند، ولی آنچه از وقف نامه بر می آید نشانگر آن است که مدرسه موقوفات فراوانی داشته است. این مدرسه در حال حاضر به عنوان قسمتی از دانشگاه علوم اسلامی سالانه پذیرای صدها طلبه و دانش پژوه است.

مدرسه خیرات خان الآن جزء دانشگاه رضوی است

این مدرسه که در زاویه شمالی خاوری حرم مطهر و مقابل صحن جدید واقع شده است، از بناهای عهد صفوی و بانی آن شخصی به نام خیرات خان است

مدرسه خیرات خان در ضلع شمالی بست قدیمی پایین خیابان (شیخ حر عاملی) و در شمال شرقی حرم مطهر و در شرق مهمانسرای حضرت واقع شده است. ساختمان این مدرسه از یادگارهای عهد صفوی است که در زمان شاه عباس دوم و به سال ۱۰۷۵ ق. توسط یکی از بزرگان به نام خیرات خان احداث شده و موقوفاتی نیز برای آن اختصاص یافته است. پس از بازسازی های اخیر حریم حرم، هم اکنون مدرسه خیرات خان به عنوان قسمتی از دانشگاه اسلامی رضوی استفاده می شود.

شکل مدرسه چهار ضلعی و از نوع دو ایوانی است. در چهار ضلع مدرسه حجره هایی در یک یا دو طبقه وجود دارد و صحن مدرسه مفروش به سنگ و مزین به چهار باغچه مشجر و آب نمای بزرگی در وسط صحن است. نمای ظاهری ساختمان آجری و در بخش های گوناگون با کاشی های هفت رنگ، کتیبه کاری و مقرنس سازی زینت یافته است. در حال حاضر مدرسه دارای ۸۰ حجره بازسازی شده می باشد و قسمت اعظم آن خوابگاه است. این بنای قدیمی در بازسازی های اخیر در مساحتی بالغ بر ۲۰۰۰ متر مربع و با تلفیقی از معماری جدید و سنتی احیا شده است.

مدرسه خیرات خان از مدارس دوره صفوی است که به هنگام حکومت شاه عباس دوم (۱۰۵۲ - ۱۰۷۷ ق) بنا شده است، بانی آن فردی به نام خیرات خان بوده که قبل از اتمام بنا درگذشته و از این رو مدرسه به نام او مشهور شده است. مساحت این بنا حدود ۱۵۰۰ متر مربع و در دو طبقه پیرامون حیاط مرکزی احداث شده است. تعداد ۷۹ حجره دارد و در دو ضلع شمال و جنوب بنا دو ایوان قرار دارد که دو ورودی مدرسه در آنها واقع شده است. زیر تاق ایوان ورودی جنوبی با مقرنسهای گچی زیبا همراه با لچکی های طرفین ایوان به نوع گلچین معقلی تزیین شده، بر سردر این عبارت بر کاشی معرق نوشته شده است: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ لَقَدْ تَمَّ بِنَاءُ هَذِهِ الْمَدْرَسَةِ الْمُبَارَكَةِ بِخَيْرَاتِيَّةٍ فِي أَيَّامِ دَوْلَتِ السُّلْطَانِ الْأَعْظَمِ وَالْخَاقَانِ الْأَكْرَمِ، مَوْلَى مَلُوكِ الْعَرَبِ وَالْعَجَمِ، السُّلْطَانِ بْنِ السُّلْطَانِ وَالْخَاقَانِ بْنِ الْخَاقَانِ أَبِي الْمَظْفَرِ شَاهِ عَبَّاسِ الثَّانِي الصَّفْوِي الْمَوْسَوِي الْحُسَيْنِي، بِبِهَادِرِ خَانِ خَلْدَالَلَهْ مَلِكِهِ وَ سُلْطَانِهِ وَ أَفَاضَ عَنِ الْعَالَمِينَ احْسَانَهُ وَ قَدْ وَفَّقَ لِبِنَائِهَا فِي حَالِ حَيَاتِهِ وَ بَعْدَ وَفَاتِهِ الْمَرْحُومِ الْمَغْفُورِ خَيْرَاتِ خَانِ تَغْمِدَهُ اللَّهُ بِالْغَفَرَانِ فِي سَنَةِ سَبْعٍ وَ خَمْسِينَ وَ الْف.

در پیشانی در اصلی مدرسه با خط ریحان سفید چنین نوشته شده: وقد کان اتمامها بسعی اقل العباد و احوجهم الی رحمة ربّه الغنی، محمد بن فتح الله الموسوی الحسینی الکاظمی؛ عفی عنها، البته در گذشته در طرفین ایوان ورودی مدرسه چندین مغازه قرار داشته که جزو موقوفات مدرسه به شمار می رفته که بعد از بازسازی مدرسه، اثری از آنها باقی نمانده است.

این مدرسه دارای کتابخانه کوچکی بود که شماری از کتابهای آن نسخه های خطی نفیس و بارزشی است. آیت الله خامنه ای درباره این کتابخانه می نویسند: تاریخ تأسیس این کتابخانه به درستی معلوم نیست، ولی بعضی از کتابها در تاریخ ۱۲۷۷ ق وقف شده است. در سال ۱۳۰۳ ق نصرت الملك علی مردان خان تیموری ۲۰۰ جلد کتاب چاپی و خطی وقف این کتابخانه کرده است. این اثر تاریخی دارای موقوفات عمده ای هم بوده که برخی از آنها عبارتند از ۱۶ مغازه متصل به مدرسه و ۶ اتاق در پشت مدرسه که به عنوان مسافرخانه استفاده می شده است. از متولیان معروف این مدرسه آیت الله میرزا احمد خراسانی فرزند آخوند خراسانی معروف است که سالیانی به امور مدرسه رسیدگی می کرد. همچون دیگر مدارس اطراف حرم مطهر امام رضا(ع)، این مدرسه نیز دستخوش نابسامانی و تخریب در فضاهای داخلی بنا شده بود. از این رو پس از پیروزی انقلاب، ساختمان قدیمی به کلی تخریب و مدرسه ای با همان نقشه و طرحهای هنری با استفاده از مهندسی جدید و معماری سنتی احداث شد و در حال حاضر به عنوان قسمتی از دانشگاه علوم اسلامی رضوی محل تحصیل طلاب و دانشجویان علوم اسلامی است.

مدرسه آیت الله خویی

از میدان شهدا به سمت حرم، در امتداد خیابان شیرازی، نرسیده به چهارراه شهدا، داخل کوچه‌ی شیرازی ۱۰، مدرسه علمیه آیت الله خویی قرار دارد. در این مدرسه دروس گوناگون حوزوی آموزش داده می شود. از دروس سطح تا دروس سطح عالی حوزه مانند دروس خارج فقه و اصول، تفسیر، رجال و ... که از جمله عالی ترین دروس حوزوی می باشند در این مدرسه آموزش داده می شوند. این مدرسه همچنین دارای کتابخانه‌ی تخصصی و نیز دارای یک گنبد و مناره است که از جمله بزرگ ترین گنبدهای شهر مشهد بوده و در زیر این گنبد دروس عمومی حوزوی توسط اساتید آموزش داده می شود.

مدارس آیه الله میلانی

به نظر می رسد مدارس تأسیس شده زیر نظر آیت الله میلانی اولین مدارس حوزوی مشهد بودند که در آنها به طور رسمی امتحان برگزار می شده است. از طرفی با مدیریت و هدایت ایشان تعداد بسیاری از طلاب برای امر تبلیغ دینی به مناطق مختلف کشور اعزام می شدند.

مدرسه تخصصی و عالی حسینی: در این مدرسه طرح چهارساله اعزام مبلغ به خارج از کشور مطرح شد. عده‌ای از عزیزان که اکنون در خارج از کشور مطرح هستند، در آن زمان شاگرد آن مدرسه بودند. همچنین مدرسه تخصصی اجتهاد نیز در مدرسه امام صادق(ع) آغاز به کار کرده و گلچینی از نخبگان درس خارج در این مدرسه مشغول به تحصیل هستند.

بخش سیزدهم اماکن سیاحتی زیارتی مسیر مشهد به قوچان و بجنورد

شهرستان چناران

شهرستان چناران قبلاً حاج نصیرگفته میشد

شهرستان چناران بخاطر کارخانه قندی که در این شهر وجود دارد و اطراف آن خانه هایی برای کارمندان و کارکنان کارخانه ساخته شد و به مرور زمان توسعه پیدا کرد و تبدیل به شهرستان شد و در اصل از توابع رادکان بوده است

چناران در میان ارتفاعات بینالود در جنوب استان و در ارتفاعات رادکان در شمال واقع شده است. آب و هوای آن سرد و کوهستانی است.

رادکان که در گذشته یکی از شهرهای چهارگانه توس بوده اینک از آن به اندازه روستایی بیشتر باقی نمانده است، به اضافه «برج - مقبره» ای با نام «میل رادکان» که گویند گور «امیر ارغون مغول» است. فاصله رادکان از شهر کنونی مشهد ۷۴ کیلومتر است و در سمت راست جاده مشهد به قوچان بعد از چناران قرار دارد. و میل آن که در فاصله یکی دو کیلومتری رادکان است از جاده قابل رویت است. گرچه زمان دقیق احداث مثل معلوم نیست اما به احتمال زیاد در نیمه دوم سده هفتم ساخته شده است.

بنای تاریخی - مذهبی مسجد رادکان در ۱۵ کیلومتری شمال غرب چناران در حاشیه خیابان اصلی روستای رادکان واقع شده است. مسجد مزبور شامل یک شبستان ستوندار و حیاطی مستطیل شکل می باشد. شبستان مسجد با وسعت تقریبی ۳۳۰۰ متر مربع دارای دوازده ستون و دوازده نیمه ستون بوده و محراب ساده ای نیز در ضلع جنوب غربی در ردیف میانی فضای آن تعبیه شده است. مسجد رادکان فاقد هر گونه عناصر تزئینی است و تنها کتیبه موجود در مسجد مزبور موید بنیان آن در سال ۱۳۳۲ ق و مضمون این کتیبه راجع به وقفیات مسجد رادکان است به نقل از مولف مطلع الشمس، رادکان در سال ۱۱۶۲ ه. ق. مورد توجه رضاقلی میرزا پسر نادرشاه قرار گرفت و قلعه ای خشت و گلی با یازده برج در آن جا ساخته شد که مسجد جامع رادکان نیز در میانه آن بنیان گردیده بود.

میل رادکان

این میل در نزدیکی شهرستان چناران و ۸۵ کیلومتری غرب مشهد واقع شده است. ارتفاع آن ۳۵ متر، قطر داخلی اش ۱۴ متر و قطر خارجی اش ۲۰ متر می باشد. منظر بیرونی بنا تا ارتفاع ۲/۵ متری به شکل ۱۲ ضلعی و از آن جا تا زیر گنبد به صورت ۳۶ ترک نیم ستونی ساخته شده است. میل رادکان دارای گنبد مخروطی شکل است که ساختمان آن احتمالاً در سال ۶۰۷ ه. ق. به پایان رسیده است. بنابر تحقیقات انجام یافته این بنا کاربرد تقویمی و نجومی نیز داشته است.

رادکان که در گذشته یکی از شهرهای چهارگانه توس بوده اینک از آن به اندازه روستایی بیشتر باقی نمانده است، به اضافه «برج - مقبره» ای با نام «میل رادکان» که گویند گور «امیرارغون مغول» است. فاصله رادکان از شهر کنونی مشهد ۷۴ کیلومتر است و در سمت راست جاده مشهد به قوچان بعد از چناران قرار دارد. و میل آن که در فاصله یکی دو کیلومتری رادکان است از جاده قابل رویت است. گرچه زمان دقیق احداث مثل معلوم نیست اما به احتمال زیاد در نیمه دوم سده هفتم ساخته شده است.

دره آبشار اخلمد

این منطقه در ۱۷ کیلومتری جنوب غربی شهر چناران در جوار روستای اخلمد قرار گرفته است. دره نه چندان عریض اخلمد با دیواره های سنگی بلند و پوشش گیاهی متراکم در کف همواره خالق مناظری بدیع بوده است. در ابتدای این دره باغات فراوان میوه به چشم می خورد که تابستان ها مورد استفاده اهالی منطقه و بالاخص مردم مشهد قرار می گیرد. در انتهای این دره، ابشاری باشکوه جریان دارد که بسیاری از گردشگران از میان آن عبور نموده تا از آن آبشار رفیع و زیبا دیدن کنند. این آبشار ۲۳ متر ارتفاع دارد.

بنای آرامگاه خواجه عبدالرحمن گهواره گر

بنای مشهور به مقبره خواجه عبدالرحمن گهواره گر بر فراز تپه ای نه چندان مرتفع در حاشیه شرقی بر روستای نوزاد به فاصله ۳ کیلومتری از گلمکان قرار گرفته است. پیرامون این بنا را نیز قبرهای قدیمی پوشش داده است.

به استناد تذکره ها، خواجه عبدالرحمن گهواره گر از عرفا و صوفیان مورد احترام منطقه گلمکان بوده و خود نیز مرید عارفان نامدار آن دوران از جمله مولانا رضی الدین مایانی و شیخ حافظ بهاء الدین عمر ابردهی بوده است.

در کتاب جوهر الاسرار و طرائق الحقایق کنیه وی ابوالقاسم و پیشه وی گهواره سازی ذکر شده است. بر اساس شواهد معماری، روند تکامل آرامگاه عبدالرحمان از یک سکوی ساده آغاز گردیده و در قرون بعدی بدون تخریب و دخل و تصرف گنبد و بارگاهی بر آن افزوده شده است.

بلغور خانه مزار شیخ عبدالرحمن گهواره گر

این بلغورخانه در فاصله ۳۰ متری شمال شرقی بنای مزار عبدالرحمان گهواره گر قرار دارد. به نظر می رسد زوار برای رسیدن به بالای تپه ابتدا به این مکان وارد شده و آنگاه از راه پله ها یا مسیر شیب داری به طرف مزار، بالا می رفته اند. بررسی نوع ساختار معماری و مصالح بکار گرفته قدمت این بنا را تا حدود سده دهم یا کمی دورتر قطعی می کند. استفاده از طاق های جناقی و کم خیز و سه کنبد عرقچینی، تناسب و تقارن در پلان بر ساخت آن در دوره صفوی اشاره دارد. این بنا شامل ساختمانی آجری به طول ۱۱/۲۰ متر و عرض ۱۰/۲۰ متر می باشد و زیر سازی ساختمان به شکل سنگ چین بوده و بخش های فوقانی به صورت آجر چین با ملات گچ و گل ساخته شده است.

چشمه گیلان

نام قدیمی این مکان گلسب بوده و در فاصله ی تقریباً ۲۵ کیلومتری چناران و ۵۰ کیلومتری شمال غربی مشهد و ۲۱ کیلومتری غرب آرامگاه فردوسی قرار گرفته است. در عهد تیموری به همت امیر علیشیر نوایی، آب این چشمه به سوی شهر مشهد هدایت شده و از صحن عتیق می گذشته است. چشمه گیلان یکی از مناطق بیلاقی شهرستان چناران است که با آب و هوای خنک و پاکیزه خود، تابستان ها همچون مامنی برای گردشگران و طبیعت دوستان است.

رباط سید آباد

این رباط تاریخی در مجاورت روستای سید آباد در بخش جنوبی شاهراه مشهد - قوچان به فاصله تقریبی ۱۸ کیلومتری شمال غرب شهر چناران واقع شده است. با عنایت به اسلوب و ویژگی های معماری به کار رفته در این بنا از جمله نوع قوس ها، می توان بنیان آن را به عصر صفویه نسبت داد. رباط مزبور از نوع سر پوشیده بوده و فضای داخلی آن دارای ۸ ستون می باشد که پوشش سقف بر روی آنها قرار گرفته است. بنای مزبور فاقد هر گونه عنلصر تزئینی می باشد و احتمالاً در دوره های بعد اصطبل به ضلع غربی بنا افزوده شده است

شهرستان درگز

شهرستان درگز ۱۹۱۰ کیلومتر از تهران فاصله دارد. درگز که توسط کوهها و تپه های با ارتفاع کم از سطح دریا احاطه شده، آب و هوای نسبتاً گرمی دارد. درگز بخاطر قرار گرفتن در نزدیک به مرزهای جمهوری ترکمنستان اهمیت نظامی و سیاسی دارد. تاریخی ترین محلهای این شهر به دوره افشاریه تعلق دارند. درگز امروزه در حال پیشرفت است.

بندیان درگز

یکی از آثار تاریخی شهرستان درگز می باشد که در سال ۱۳۶۹ به دنبال خاکبرداری و تسطیح زمینهای زراعی شناخته شد و مقدمات کاوش منطقه از سال ۱۳۷۳ آغاز شد. این اثر تاریخی از بناهای دوره ساسانی محسوب می شود که در ۲ کیلومتری شمال غرب شهرستان در کنار رودخانه درونگر واقع شده است و به سبب آب بندی که در این ناحیه قرار داشته به بندیان معروف است .

در نخستین فصل کاوش تالاری به ابعاد ۸-۱۰ متر خاکبرداری شد . که به احتمال زیاد دارای سقفی چوبی و مسطح بوده و بر فراز ستونها قرار داشته است . جالبترین قسمت تالار تصاویری است که به صورت گچبری دورتادور این تالار نقش شده است و کتیبه هایی به خط پهلوی نیز کشف گردیده است .

این نقش ها و تصاویرها موضوعات متعددی را بازگو می کنند از جمله شکار ، جنگ ، صحنه های مذهبی و تفویض قدرت که در همه آنها روح اعتقادی و ایرانی متجلی است. آتشدان گچی زیبایی در مقابل تالار به آتشکده قرار دارد.

تپه خاخیان

که در حدود ۷ کیلومتری غرب شهر درگز در کنار جاده درگز - نوخندان قرار گرفته سفالهایی مربوط به هزاره اول قبل از میلاد در آن واقع است. این تپه دارای ۸ متر ارتفاع و ۵۳ متر طول و ۳۷ متر عرض می باشد.

تپه صاحبجان

که در قسمت شمال غربی شهر درگز واقع است وساختمان تپه از بناهای قبل از اشکانی می باشد که در دوره ساسانی متروک شده است. خشت هایی که در آن بکار رفته ۴۵-۴۵ سانتی متر می باشد و ۱۳ سانتی متر قطر دارند. این تپه از سمت شمال با بقعه سید (قدمگاه) همجوار است. تپه دارای ۱۵ متر ارتفاع و ۵۱ متر طول و ۳۷ متر عرض دارد.

تپه غازان بیک

که در روستایی به همین نام در کنار جاده به فاصله نیم کیلومتری راه شمسی خان به درگز قرار دارد که حدود ۷۰۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد. قبرستان شمسی خان متعلق به اقوامی است که در تپه غازان سکونت داشتند و مربوط به دوره پارتی و ساسانی است. دخمه های موجود در غازان بیک احتمال اینکه قوم ماد در این منطقه نیز بوده تقویت می کند زیرا مادها دخمه نشین بوده اند.

نوروز تپه

در جنوب شهر درگز در بخش چاپشلو در کنار آبادی ینگه قلعه قرار گرفته این تپه که در کناره جنوبی جاده آسفالته درگز به چاپشلو قرار دارد متعلق به قرون ۳ و ۴ هجری قمری می باشد.

تپه یوخار قلعه

این تپه در ۱۲ کیلومتری غرب شهر درگز قرار گرفته که تا اواخر دوره ساسانی و حتی در دوره اسلامی آباد و مسکونی بوده است. این تپه متعلق به هزاره پنجم قبل از میلاد بوده است. سفال های منقوش ما قبل تاریخی آن از هزاره پنجم قبل از میلاد شروع شده و تا اواخر دوره ساسانی و اسلامی از تپه استفاده می شده است. تپه یوخار قلعه دارای قسمت های مختلفی است که در جبهه های غربی آن بیشتر آثار سکونت های ما قبل تاریخ و در شرق آن دوره های تاریخی و در بالای آن آثار دوره اسلامی مشاهده می شود. این تپه ها در حاشیه آبادی قره قوینلو واقع شده است.

یارم تپه

این تپه شامل آثار اولین سکونت اقوام دوره ما قبل تاریخ و روزگار باستان در دشت است و ظاهراً این اقوام از هزاره پنجم قبل از میلاد در این محل ساکن شده و مدارج ترقی را تا اواخر دوره ساسانی در این جلگه پیموده اند. یارم تپه به علت سکونت های مداوم شکل مرتب و منظمی را ندارد. تمدن یارم تپه را می توان معرف تمدن شمال شرقی ایران که تاکنون مطالعه گسترده ای در مورد آن نشده است. برخی از نقوش بر روی سفال ها منحصر به فرد بوده و دارای خصوصیات و مشخصات محلی می باشد این تپه تاریخی در حدود ۵۰۰ متری غرب بندیان و در مجاورت رود درونگر قرار دارد.

پلکان نادری

یکی از آثار تاریخی و کارهای برجسته نادر شاه افشار در این شهرستان راه مالرو و اربابه رو در ارتفاعات صعب العبور و دشوار الله اکبر است که نشانه عزم و اراده نادری می باشد. این راه که به گویش محلی به آن نردبان یولی می گویند در گردنه جنوبی الله اکبر کنار جاده شوسه و نزدیک آبادی کپکان قرار دارد. در حدود ۵۵ خم و ۹۰۰ پله است که بر اثر تراش سنگها ایجاد شده است. درازی هر پله سه متر و پهنای آن سی سانتی متر و ارتفاع آن سیزده سانتی متر است در کمرگاه کنار پلکان سه کتیبه مربوط به این اثر وجود دارد. فقط در یکی از کتیبه ها (هو، محمد زمان) و در دیگری (نصر من الله) دیده می شود.

امامزاده محمد دیباج

از امامزاده های این شهرستان امامزاده محمد دیباج که در آبادی شیلگان از توابع بخش لطف آباد درگز و در کنار مرز ایران و ترکمنستان مقبره ای به نام امامزاده محمد وجود دارد. محمد فرزند امام جعفر صادق ملقب به ابوجعفر که در سال ۱۴۴ ه ق در مدینه چشم به جهان گشود. تبار مادرش خدیجه به امام حسین (ع) می رسد و چون کسی بود که بنا به درخواست و تایید مردم حجاز به حکومت نشست. او را امیرالمومنین نامیدند. و به سبب زیبایی اندام و چهره به او لقب دیباج دادند. محمد در جریان درگذشت و مامون برای او نماز خواند این واقعه در سال ۲۰۳ ه ق اتفاق افتاد.

ابوجعفر محمد دیباج (ع) از جمله شخصیت های معاصر امام رضا (ع) است که چند سال قبل از ولادت آن حضرت متولد شد و شش ماه بعد از شهادت امام رضا (ع) در منطقه ای ما بین جرجان و صد دروازه درگذشت. وی از جمله اولین کسانی بود که از شهادت امام رضا (ع) با خبر شد و به مردم اعلام نمود به گونه ای که علت تعقیب و شهادت محمد دیباج توسط مأمون به همین جهت بوده است چنانچه شیخ مفید گزارش می دهد: «و چون حضرت رضا به شهادت رسید مأمون یک شبانه روز مرگ آن حضرت را پنهان کرد سپس به نزد محمد ابن جعفر (عموی آن حضرت) و گروهی از خانواده و دودمان ابی طالب که در خراسان بودند فرستاد و چون حاضر شدند، خبر شهادت آن حضرت را به ایشان داد و گریست و بسیار در مرگ آن حضرت بی تابی از خود نشان داد و جنازه آن بزرگوار را صحیح و سالم نشان ایشان داد»

بقعه ابوالمعجن

ابوالمعجن از مردان نامدار و متنفذ دوره جاهلیت بود که از ابتدا از در ستیز با اسلام درآمد و بعد با قبیله خود به پیامبر گروید و جزء صحابه درآمد. شاعری مطبوع الشعر و کریم و صاحب روایت بود و در شرب خمر افراط می کرد. به خاطر شراب خواری حد خورد و تبعید گردید. ولی گویند تا بدان پایه به اسلام ایمان داشت که در جنگ قادسیه از تبعید گاه گریخت و خود را به کارزار رسانید. او را دستگیر و زندانی کردند. هیچ دور نیست که ادامه فعالیت های ابوالمعجن در درگز صورت گرفته باشد. زیرا قلعه زرین و کوه باورد را محل جنگ های او برشمرده اند. اگر دامنه زرین کوه در ۲۲ کیلومتری غرب درگز به فاصله ۲۰ کیلو متری در جاده درگز به درونگر پیش برویم در شرق آبادی جلفا به بقعه ای می رسیم که مردم آن را ابوالمعجن می خوانند. این بقعه عبارتست از یک محوطه بزرگ که در آن درختی دیده می شود و در

انتهای حیاط ، ایوان و سپس اطاق بزرگ ۱۰-۵ متری می باشد که هشت متر آن را برآمدگی به نام قبر ابوالمعجن تشکیل می دهد. از سال وفات وانتهای عمر ابوالمعجن اطلاع دقیقی در دست نیست.

قدمگاه

در قسمت شمال غربی شهر درگز مقابل تپه باستانی صاحبجان بقعه و آرامگاه سید ابراهیم فرزند سیدمحمد که از سادات و صالحان قرارگرفته . در بازدیدی که از محل انجام شده تنها سنگ قبری سیمانی ملاحظه گردیده که برروی آن نوشته شده بود «آرامگاه سید ابراهیم ولد سید محمد» و همچنین تصویر يك شانه برروی سنگ حك گردیده بود . بنا به اعتقادات اهالی منطقه اتاقي گنبدی شکل به مساحت تقریبی ۸-۶ متر مربع و بر کنار جاده درگز به ارتیان قرارگرفته که امروز متصل به شهر درگز گردیده است.

زیارتگاه سید قاضی سلطان

در شمال غربی شهر درگز در دو کیلومتری غرب آبادی ارتیان نزدیک آبادی خاخیان بقعه ای دیده می شود که در وضع فعلی سرتاسر بنا را تالاری تشکیل می دهد که پشت تالار دو اتاق قرار گرفته است . اتاق اول پیش بقعه و اتاق دوم خود مزار می باشد. در غرب و پشت بقعه ساختمان هایی است که به نظر می رسد روزی آباد بوده اند سنگ قبر این مزار به نام میر قاضی سلطان است و معلوم نیست از کدام طبقه شخصیت های خاوران است . مردم این منطقه میرقاضی سلطان را از صالحان و اولیاء خدا می دانند و معتقدند کسانی که دارای گلو درد هستند با ریختن ماست بر روی سنگ رلیسیدن آن با زبان شفا می یابند از آن رو به آن قاتقلى امام می گویند.

بقعه علامه شهرستانی

در بخش نوخندان یعنی حدود ۱۷ کیلومتری شمال غربی شهر درگز و به فاصله يك کیلو متری غرب آبادی حضرت سلطان بقعه علامه شهرستانی صاحب کتاب الملل والنحل وجود دارد . بنای این ساختمان که ۵۸ متر طول و ۳۷ متر عرض دارد و متعلق به دوره تیموری می باشد.

امامزاده سید یوسف

حدود ۱۰ کیلومتری جنوب غربی درگز در حاشیه شمال غربی آبادی سادات زیارتگاهی وجود دارد که به امامزاده سید یوسف مشهور است . این زیارتگاه مورد اقبال اهالی قرارگرفته و سید یوسف را از صالحان و اولیای خدا می دانند که در اکثر موارد حاجاتشان را برآورده می کند . بنای این ساختمان متعلق به قرن ۱۳ و ۱۴ هجری می باشد.

زیارتگاه علی بلاغ

در آبادی جان عزیز وسط کوه علی بلاغ چشمه ای جاری است که به آن چشمه علی چشمه علی بلاغ می گویند . از جاده قوچان به درگز ابتدای منطقه درونگر یعنی ۸۰ کیلومتری غرب درگز جاده فرعی شوسه ای به سمت زیارتگاه علی بلاغ جاری می شود . مردم منطقه معتقد هستند که در یکی از جنگها

گذر امام علی (ع) به این منطقه افتاده و آب چشمه را متبرک ساخته است . اما این مطلب نمی تواند واقعیت باشد.

آرامگاه صید علی خان درگزی

صید علی خان درگزی از شعرای معروف متاخر و استاد ادیب نیشابوری و ملک الشعرای بهار می باشد که از بنیان گزاران مکتب ادبی و اجتماعی و سیاسی معروف و صاحب سراج بود . آرامگاه رو به ویرانی شاعر و استاد گرانمایه که به سبک ابنیه دوره قاجار ساخته شده در گورستان قدیمی شهر می باشد.

غار قزلق

از نمونه غارهای این منطقه غار قزلق یا غار دیو است که در ۲۲ کیلومتری جنوب شرقی درگز بعد از روستای قزلق در نیمه راه ارتفاعات شازی وکانی گاز قرار دارد و از محل های اعتقادی و دیدنی درگز است که دارای ۳ درب ورودی در کف دره و نیمه های بلند می باشد . طول غار حدود یکصد کیلومتر دارای دو دالان می باشد. نوع غار از غارهای آهکی است که احتمالاً در دوران عصر حجر مورد استفاده انسانی بوده است.

غار شادمینه (شادمهنه)

واقع در ۱۶ کیلومتری غرب درگز در ۳۰۰ متری علامه شهرستانی که بقایای دژ نظامی مربوط به قرن پنجم و دوره سلجوقی می باشد.

موزه حیات وحش

این موزه در چهل کیلومتری جنوب غربی شهرستان درگز در پارک ملی تندوره (چهل میر) قرار دارد

گردشگاهها و مراکز تفریحی درگز

پارک شادی: که قدیمی ترین پارک شهرستان می باشد.

پارک ملت: در فاصله یک کیلومتری شهر درگز در مسیر جاده درگز - چاپشلو واقع است.

پارک جنگلی چهل میر: که معروفترین دره منطقه است و در قسمت شرقی پارک تندوره واقع است.

دره امام قنبر: که در ۲۰ کیلومتری جنوب شهر درگز قرار دارد.

دره چرلاغ: که در ۳۴ کیلومتری جنوب غربی شهر درگز قرار گرفته است.

دره درونگرودر بادام: که در مسیر جاده درگز به قوچان و در امتداد رودخانه درونگر قرار دارد .

دره شمسی خان: که در قسمت جنوب شرقی شهر درگز در فاصله ۵۰ کیلومتری دره درگز واقع شده است.

دره قزلق: این دره و قوزغان دره در مرز ایران و ترکمنستان حدود ۴۵ کیلومتری شرق درگز واقع است.

آبگرم: منطقه آبگرم و اردوگاه امیدهای انقلاب اسلامی در ۱۵ کیلومتری جنوب شهر درگز و در مسیر جاده درگز به چاپشلو واقع است.

قرخ قیز (چهل دختر): در ۵ کیلومتری جنوب شهر درگز قرار گرفته که کوهی منفرد و کم ارتفاع است. این کوه رسوبی و مربوط به دوران دوم و اواخر دوران سوم زمین شناسی است. نام قرخ قیز یادگاری از نیاکان اولیه است که از حدود پنج هزار سال پیش در این سرزمین می زیستند.

پارک ملی تندوره: که در منتهی الیه شمال شرقی کشور و در حدود شمالی استان خراسان در شهرستان درگز واقع است که با سیمایی کوهستانی و صخره ای با دره های عمیق و تپه ماهورهای بلند و مرتفع با شیب های متغیر در جهات مختلف جغرافیایی می باشد. و تندوره نام چشمه ای است که در این پارک جنگلی جاری می باشد به همین دلیل این پارک را تندوره می نامند. تندوره به زبان کردی به معنی تنور می باشد و از آنجایی که این چشمه از حوض هایی شبیه به تنور خارج می گردد بر آن نام تندوره نهاده اند.

شهرستان کلات

شهر کلات در پایان قرن چهاردهم پس از میلاد رو به ویرانی گذاشت. پس از اشغال آن توسط امیر تیمور نادرشاه، بواسطه استفاده از شرایط، نام این شهر کلات نادری گذاشته شد. بعد از نادرشاه تا سال ۱۳۰۳ هجری قمری کلات پایتخت دولت محلی بود که حکومت ایران را دنبال می کرد.

نخستین بار نام کلات در شاهنامه فردوسی آمده و داستان حماسی فرود پسر سیاوش در آن دیار که فاصل قلمرو ایرانیان و تورانیان بوده رقم خورده است.

به گزارش روابط عمومی سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری خراسان رضوی، دوران عظمت و افتخار کلات به زمان افشاریان باز می گردد زیرا نادرشاه از این شهر به عنوان یکی از نواحی استراتژیک سرزمین های زیر نفوذش استفاده کرده بود.

شهرستان کلات در شمال شرقی کوههای هزار مسجد و شمال مشهد به دلیل محصور شدن در سلسله کوههای شمالی از شرایط آب و هوایی ویژه ای برخوردار است.

زمستان سرد و تابستان معتدل و جاری بودن رودخانه های لایین، چرم سو، علی بولاغ ژرف، ایسیق سو و قلعه نو که همگی از کوههای هزار مسجد سرچشمه می گیرند موجب شده تا محصولات باغی و همچنین برنج بسیار مرغوبی در این منطقه به عمل آید.

عمارت خورشید

این بنا که در افواه مردم به قصر خورشید معروف شده یک برج مقبره ای خانوادگی نیمه تمام است که نادرشاه برای خود و خانواده اش میساخته و درمیان شهر کلات واقع شده است. بنای عمارت خورشید از گور تیمور در سمرقند اقتباس شده اما پوشش خارجی گنبد بر فراز برج اجرا نشده و بنا به صورت نیمه تمام مانده است.

اقامتگاه نادر

شامل مجموعه بقایای دیواره های سنگی است که به اقامتگاه نادر معروف می باشد و در غرب روستای خشت و به فاصله کمی از آن قرار گرفته است.

هم اکنون از این مجموعه، تالار هلالی بزرگی باقی مانده که سنگهای حجاری شده و بر جای مانده در محل حکایت از آن دارد که دیواره اقامتگاه مثل آرامگاه او با سنگهای حجاری شده مزین بوده است.

مسجد کبود گنبد

در فاصله حدود ۲۰۰ متری شرق عمارت خورشید، مسجد چهار ایوانی قرار دارد که به دلایل نامشخصی کبود گنبد نامیده شده است.

کارشناسان میراث فرهنگی معتقدند احتمالاً در این مکان ابتدا آرامگاهی متعلق به دوران ایلخانی وجود داشته که ساختار مسجد در دوره های بعد از آن تبعیت کرده است. هم اکنون این بنا به منزله شبستانی در کنار ایوان شرقی مسجد قرار دارد و گنبد رفیع دو پوششی مسجد بر فراز شبستان خودنمایی می کند. موزه مردم شناسی: این موزه در سال ۱۳۸۵ به همت سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری خراسان رضوی در زیرزمین عمارت خورشید با هدف معرفی آداب، رسوم، مشاغل، فنون سنتی، نحوه زندگی و معیشت ساکنان منطقه و همچنین نمایش مراسم ازدواج عشایر، دامداری، کشاورزی و عطاری دایر شد.

جاذبه های طبیعی گردشگری آبشار دره قره سو

این آبشار تقریباً در ۱۰ کیلومتری غرب شهر کلات واقع شده است. این منطقه کوهستانی پرآب و مصفا مکانی جذاب برای گردشگران بوجود آورده است و آبشار دیدنی و زیبایی را در دل خویش جای داده است.

در راه کوهستانی دره قره سو و بر دیوارهای سنگی آن نردبانهای فلزی نصب شده تا مسیر رفت و آمد به آبشار را برای گردشگران آسانتر نماید. منطقه ییلاقی لایین: این منطقه در ۳۰ کیلومتری شمال شرقی کلات واقع شده است. در این منطقه رودخانه پرآبی جریان دارد که از لایین کهنه تا روستای سنگ دیوار را مشروب می کند.

آب و هوای معتدل کوهستانی و آب فراوان این ناحیه را به سرزمین سبز مبدل کرده و اردیبهشت ماه هر سال با شکفتن شقایق های وحشی این مکان به دشتی از گلهای سرخ شقایق فرش می شود که منظره آن هر گردشگری را شگفت زده می کند.

آبشار ارتکند: یکی دیگر از جاذبه های گردشگری در شهرستان کلات آبشار ارتکند و مناظر زیبای اطراف آن است. این آبشار نسبتاً مرتفع که از میان کوههای سرسبز منطقه ارتکند به پایین می غلتد چشم اندازی بدیع و شگرف را بوجود آورده است. منطقه ارتکند به دلیل ارتفاعات و ناهمواریهای طبیعی همواره مورد علاقه کوهنوردان و نیز ورزشکاران می باشد.

شایان ذکر است: ستاد تسهیلات سفرهای خراسان رضوی از روز ۲۵ اسفندماه سال گذشته تا ۱۵ فروردین ماه سالجاری پاسخگو زائران و مسافران داخلی و خارجی با شماره تلفنهای ۰۵۱۱-۷۲۸۳۰۰۱ و یا پیامک ۳۰۰۰۷۶۵۰۰۰۱۰۹۰ می باشد.

شهرستان قوچان یا خبوشان

قوچان در ۱۲۵ کیلومتری مشهد و ۸۰۷ کیلومتری تهران قرار دارد. آب و هوای آن با توجه به وجود کوه هزار مسجد ارتفاعات آلاخ و شاه جهان در تابستان معتدل و در زمستانها سرد می باشد. در قرون وسطی شهر قوچان به خبوشان و خوجان مشهور بود. این شهر در زمان هولاکوخان بازسازی شد. شاه عباس اول جنگ آورهای کرد را به این منطقه منتقل کرد تا از حمله ی ازبکان و ترکمان جلوگیری کند. در سال ۱۱۶۹ شمسی میلادی نادرشاه در تپه نادر که در نزدیکی این شهر بود، کشته شد. اکثر مکانهای تاریخی این شهر متعلق به قرن دوازدهم میلادی هستند.

شهرستان قوچان با وسعت تقریبی ۳۹۸۱ کیلومتر مربع مشتمل بر دو بخش مرکزی و دولتخانه به مرکزیت شهر قوچان می باشد که به لحاظ موقعیت از شمال شرق به درگز از جنوب به نیشابور و اسفراین و از غرب به فاروج در استان خراسان شمالی و از شرق به چناران محدود می گردد. قوچان در حدود ۷۵ کیلومتر با ترکمنستان مرز مشترک دارد. این ناحیه به دلیل وجود حوضه های آبریز رود اترک و مجاورت با ارتفاعات هزار مسجد از اقلیم مناسبی برخوردار است. کوهستان های قوچان اغلب سرسبز بوده و از ویژگیهای آن وجود دره های ژرف است. رشته کوه شاه جهان در جنوب این منطقه واقع شده و از دیگر ارتفاعات آن می توان به آق کمر، سنجریک، پتله کاه و ... اشاره نمود. اقلیم قوچان به دلیل وجود ارتفاعات در تابستان معتدل و در فصل زمستان سرد می باشد.

به استناد یافته های باستان شناسی ناحیه قوچان از گذشته های بسیار دور به دلیل اقلیم مناسب و خاک حاصلخیز مسکونی بوده است. از طرفی بررسی این محوطه نشان از وجود آبادی های وسیع، ارتباط فرهنگی و همچنین روند تکامل فرهنگ و هنر خراسان و حضور اقوامی جدید با دیدگاههای متفاوت در آن اعصار دارد. از حدود ۲۵۰ قبل از میلاد از قوچان با نام های آساآک، آشاک و آرسکا یاد شده و در دوران تاریخی از ساتراپ های هجده گانه پارت ها محسوب می گردید. این ناحیه در صدر اسلام تا اوایل یورش مغول مشهور به استویا (استوا) خوجان و خبوشان بوده است.

مهمترین مکانهای طبیعی، تاریخی و مقبره های مذهبی این شهر عبارتند از:

چشمه گرماب قوچان - ۵ کیلومتری شمال شیروان به قوچان

غار آبله - حدفاصل قوچان، مشهد

غار برده رستم - حدفاصل قوچان، مشهد

سلطان ابراهیم - شهرکهنه یا قوچان عتیق

امام زاده حسین بن حسن المجتبی روستای نوروزی

امام زاده جعفر بن موسی الکاظم فرخان

امام زاده سلطان حسن روستای برج

امام زاده عبدالرحمن معروف به امام باد بین راه قوچان باجگیران

امام زاده یحیی روستای کلیدر بین راه قوچان سبزوار

شاهزاده حسین اصغرین راه قوچان سبزوار

امام زادگان دیگری بین راه درگز

آرامگاه امام زاده سلطان ابراهیم (ع) برادر حضرت رضا (ع) در قوچان عتیق

مرقد مطهر امام زاده سلطان ابراهیم (ع) در شهر کهنه قوچان (قوچان عتیق) در ۱۰ کیلومتری غرب شهر فعلی قوچان واقع شده است، گنبد و گلدسته های حرم امام زاده ابراهیم (ع) به سبب قرار گرفتن آرامگاه در فاصله ای اندک تا جاده اصلی قوچان - شیروان، به خوبی از جاده قابل مشاهده است و همواره آن عده از زائران حضرت رضا (ع) که از این محور تردد می کنند، قبل از رسیدن به شهرهای قوچان و مشهد مقدس به زیارت مرقد این امام زاده می شتابند و برخی نیز در راه بازگشت از مشهد و زیارت ثامن الحجج (ع)، روی به آستان برادر آن حضرت می آورند و پس از زیارت او به ادامه راه خود پرداخته، خطه خراسان را به مقصد شهرهای شمالی کشور یا تهران ترک می گویند.

بنای اصلی حرم امام زاده ابراهیم (ع) عبارت است از اتاقی مستطیل شکل در وسط اضلاع ۴ گانه، ۴ درگاهی بزرگ قرار دارد که با ۴ جانب حرم ارتباط برقرار می کند. در دو جانب شمالی و جنوبی بنا، دو ایوان قرار دارد. در جانب شرقی و غربی و دوسوی ایوان ها، رواق ها و غرفه هایی چند وجود دارد. در دو سوی ایوان اصلی نیز دو گلدسته بلند قرار گرفته است. در دو گوشه جنوبی مجموعه هم دو گلدسته بنا شده است و بر فراز حرم، گنبدی وجود دارد. در ۳ جانب شمالی، شرقی و غربی صحن هم در مجموع ۲۲ غرفه با اتاق هایی در پشت آن ها وجود دارد.

درباره بنای آرامگاه این امام زاده و گذشته آن در کتاب «مطلع الشمس» صنیع الدوله، مطالب جالبی آمده که در این جا به نقل قسمتی از آن می پردازیم، «... می گویند برادر حضرت رضا (ع) می باشد ... اصل بنیاد اولین را سلطان محمد خوارزمشاه نهاده و چون قبه را به انجام رسانده، قبل از عمارت ایوان و صحن و سایر ملحقات، خبر هجوم تتر اشتهاار یافته ... پس در قرون متلاحقه (بعدی)، امرا و حکام و روسای قبایل و ارباب مکنتی که در این جا بوده اند، اضافات کرده اند و عمارات، افزوده است و در زلزله ۱۲۶۸ ق گنبد و دیوار چهار بدن حرم خراب شده، ایلخانی وقت که از قبیله زعفرانلو بوده، ساخته است و بنیاد او بر روی ریشه و اساس همان عمارت قدیم است و در زلزله اخیر شکستی فاحش در آن به هم رسیده، لهذا قبه را برچیده اند و این ایام مشغول ساختن می باشند...» ایوان مربوط به سال ۱۲۸۶ ق است که بر کتیبه آن ۲۶ بیت شعر مشاهده می شود. امام زاده ابراهیم از جمله امام زاده هایی است که دارای موقوفات بسیار می باشد و به صورت کامل، در صفحه ۱۵۵ مطلع الشمس نقل شده است. از جمله آثار بسیار جالب و معروفی که در این مکان قرار داشته، تعدادی از ورق های قرآن کریم به خط میرزا بایسنقر میرزا شاهرخ گورکانی است که از جمله شاهکارهای هنری دوران اسلامی ایران به شمار می رود که طول هر صفحه آن ۲ ذرع و نیم با عرض یک ذرع و ۱۰ گره و ... در حاشیه مطلع الشمس درباره جزئیات این اثر ارزشمند و چگونگی آورده شدن آن به این محل مواردی ذکر شده است. (روزنامه خراسان ۸۸/۰۱/۲۳ قوچان، ایشان زاده)

آبگرم قوچان

چشمه سارهای جاری موسوم به آبگرم شهر کهنه در ۱۸ کیلومتری بخش غربی قوچان و به فاصله ۶ کیلومتری از بنای آرامگاه امام زاده سلطان ابراهیم (ع) قرار دارد. وجود آب معدنی با خواص درمانی آن و حرارت نسبتاً گرم مهمترین دلیل جلب گردشگر و مسافران به این نقطه از شهرستان قوچان است که در حال حاضر نیز همه ساله تعداد بسیاری از مسافران از استان های دیگر کشور برای استفاده از مواهب طبیعی به دیدار این مکان می آیند.

دره زیبا و کم نظیر شمشال

دره زیبا و کم نظیر شمشال که از روستایی به همین نام واقع در ۲۵ کیلومتری باجگیران و ۸۰ کیلومتری قوچان آغاز می گردد دارای آب و هوای مطلوب و تنوع حیات وحش است. مهمترین دلیل اقلیم مناسب این دره الحاق رودخانه های شارک قرچقه، دربادام، شمشال و اضافه شدن چشمه های متعدد در مسیر می باشد که باعث بوجود آمدن چشم انداز زیبایی در منطقه شده است. درختان میوه وحشی در مسیر این دره از جمله انگور، انجیر، زالزالک، زرشک، آلبالو و ... از دیگر جاذبه های طبیعی این منطقه است. در فاصله ۱۰ کیلومتری از ابتدای دره فضای جذاب و دیدنی به نام حمام آب وجود دارد که پذیرای تعداد کثیری از گردشگران در فصل تابستان است

روستای توریستی خسرویه زادگاه عالم ربانی آقا نجفی

روستای خسرویه در دامنه رشته کوههای زیبای شاه جهان و در فاصله ۲۵ کیلومتری جنوب غربی فاروج و در دل دره ای سر سبز جای گرفته است. خسرویه زادگاه عالم ربانی آقا نجفی قوچانی است و از بافت سنتی و معماری بسیار غنی برخوردار می باشد. این روستا دارای رودخانه ای معروف به کال خونی است که روستا را به دو قسمت شرقی و غربی تقسیم می کند.

شهرستان شیروان یا شیربان

شهر شیروان در ۷۷۳ کیلومتری تهران قرار گرفته است. شمالی ترین قسمتهای شیروان کوهستانی است و آب و هوای سردی دارد. جنوبی ترین قسمت آن آب و هوای معتدلی دارد که ناشی از جریان رودخانه اترک است. بقایای مقبره های زرتشتیان نشان می دهد که پیش از اسلام ساکنانی در آن زیسته اند و تاریخچه کهنی دارد. در زمان عثمانیان، ساکنان شیروان دین اسلام را پذیرفتند.

شیروان در زمان اشکانیان در زمره قلمرو آنانقرار داشته و وجود گورهای زرتشتی و آثار تاریخی در نقاط گوناگون ناحیه شیروان، نه تنها بر شناخت رویدادهای تاریخی شیروان در پیش از تاریخ کمک می نماید، بلکه آبادی و اهمیت این شهر را در آن زمان نشان می دهد. مهمترین صنایع دستی مردم شیروان را فرشبافی، خرسک، قالیچه، گلیم، جاجیم بافی، نمدمالی، پوستین دوزی، بافتن دستکش، جوراب، شالگردن، کلاه، پایتابه، چوخه، چوخا، کیسه حمام، خورجین و جوال تشکیل میدهد. فرش بافی و قالیچه بافی و خرسک نیز در میان مردم این شهرستان رایج است.قالی های بافته شده بیشتر با طرح قالی مشهد و نقشهای ترنج عرضه میشود. کلاه یا عرقچین به گونه نیمکره است و نقشهای مرتب و جالبی با ابریشم

روی آن ایجاد میشود نقشهای جودانه، علقیش، دندون موشی و گل جقه ای عرضه میشود. گلیم را در شیروان پلاس هم می گویند بافت آن به وسیله کارگاههای افقی و در روی زمین است به واسطه رونق فرش بافی گلیم بافی رونق یافته است. در شیروان نوازندگان حرفه ای را بخشی می گویند. این نوازندگان محلی معمولاً در صدر مجلس می نشینند و به عنوان مقدمه حتماً شعری از شاعر معروف ترک زبان (نوایی) می خوانند. اماچ کماچ و عقیقه دو غذای معروف محلی شهرستان شیروان است

مکان های تاریخی و دیدنی شهرستان شیروان عبارت اند از آرامگاه بی بی حنیفه، آرامگاه تیموری در ۶ کیلومتری شیروان، آرامگاه معصوم زاده امام یحیی، امام زاده حمزه در ۶ کیلومتری شمال باختری شیروان، امام زاده محمد رضا، برج و باروی تیموری، تپه ارگ در جنوب باختری شهر کنونی شیروان، تپه (قلعه) اسرار، تپه زیارت، تپه ماسوره شیروان، حسنیه حاج آخوند، شهرپیشین، غار پوستین دوز، غار کافر، قزلقلعه زیدر، قزلقلعه زوارم، قزلقلعه اوغار، قزلقلعه تفتازان، گمرک تپه و گبرخانه.

شهرستان شیروان با پهنه ای حدود ۲۲۷۹ کیلومتر مربع، در شمال استان خراسان، در مسیر راه مشهد - بجنورد قرار دارد. این شهرستان از سوی شمال به جمهوری ترکمنستان، از باختر به شهرستان بجنورد، از خاور به شهرستان قوچان و از جنوب به شهرستان اسفراین محدود است. این شهرستان آب و هوایی کوهستانی با زمستان های سرد - خشک و آرام دارد. بیش ترین درجه حرارت این ناحیه از ۳۸+ و کم ترین درجه حرارت نیز، ۲۰- درجه سانتیگراد می باشد. شهر شیروان در مسیر راه آسفالتی اصلی مشهد - گرگان، از نظر جغرافیایی در ۳۷ درجه و ۲۳ دقیقه و ۳۰ ثانیه پهنای شمالی و ۵۷ درجه و ۵۴ دقیقه و ۳۰ ثانیه درازای خاوری و بلندی ۱۱۶۰ متر از سطح دریا قرار دارد.

شیروان از مرکزیت ویژه ای برخوردار بوده و دارای راه هایی، به شرح زیر است:

۱- راه شیروان - قوچان - مشهد، به درازای ۲۰۰ کیلومتر

۲- راه شیروان - بجنورد، به درازای ۶۰ کیلومتر

۳- راه شیروان - درگز، به درازای ۱۸۰ کیلومتر

در مورد نامگذاری شهر شیروان، داوری هایی وجود دارد. برخی آن را به شیربانانی منسوب می دانند که در سده های گذشته در جنگل های ناحیه شیروان به شکار و نگاهداری شیر اشتغال داشته اند. از سوی دیگر عده ای شیروان را به نقش شیری وابسته می دانند، که شکل آن، در دامنه شمالی کوه «اغزقاپوقلی» دیده می شود. کوه های قراول، چنگه و اغزقاپوقلی در نزدیکی و جنوب شهر شیروان قرار دارند و روی هم رفته به شیرکوه سرشناس هستند. سنگ تشکیل دهنده شکل شیر، با دیگر سنگ های کوه اغزقاپوقلی از نظر جنس، گونه و رنگ تفاوت دارد و هر بیننده ای، این وجه تمایز شکل شیر را می بیند. با توجه به آثار تاریخی و گورهای زرتشتی ای که در این ناحیه وجود دارد، کهن بودن شهر تأیید گشته و این وجه تسویه درست تر به نظر می رسد.

شیروان در زمان اشکانیان در زمره قلمرو آنان قرار داشته و وجود گورهای زرتشتی و آثار تاریخی در نقاط گوناگون ناحیه شیروان، نه تنها بر شناخت رویدادهای تاریخی شیروان در پیش از تاریخ کمک می

نماید، بلکه آبادی و اهمیت این شهر را در آن زمان نشان می دهد. شهرهای خراسان، از جمله شیروان، بین سال های ۳۱ و ۳۲ هـ. ق، در روزگار خلافت عثمان، به دست مسلمانان افتاد. در زمان حکومت طاهریان، صفاریان و سامانیان، شیروان یکپاز آبادیهای پرجمعیت و آباد بوده است. سلطان محمود غزنوی در بازگشت از هندوستان از مسیر راه مشهد - طرقی - شیروان، یک شبانه روز در روستاهای دهستان گلیان شیروان، اردو زده است؛ به طوری که این محل را تخت سلطان محمود نیز می نامند. مغولان در ۶۱۸ هـ. ق، شهرهای خراسان، از جمله شیروان را گشودند و به کشتار و چپاول پرداختند. شیروان در ۸۷۴ هـ. ق، به دست تیمورلنگ افتاد.

شیروان در زمان صفویه از اعتبار و اهمیت ویژه ای برخوردار شد و در زمان شاه عباس بزرگ، کردان جنگجو به این ناحیه کوچ کردند. شاه عباس صفوی چند بار، از جمله در ۱۰۰۷ هـ. ق، به خراسان که مورد تاخت و تاز مردمان گوناگون بود و هم چنین به شیروان، مرکز حکومت ایلخانی سفر کرده است. نادرشاه افشار در ۲۴ شوال ۱۱۴۸ هـ. ق، به پادشاهی رسید و رضاقلی میرزا، پسرش را فرمانروای خراسان، از جمله شیروان کرد.

در ۱۲۱۰ هـ. ق، آقا محمد خان قاجار هنگام رفتن به مشهد، از شیروان گذشت و امیر گونه خان، حاکم شیروان نسبت به وی اعلام وفاداری کرد. در روزگار محمد شاه قاجار، شیروان یکی از نواحی مهم درگیری های حاکمان محلی، از جمله حاکمان شیروان و بجنورد بود. ناصرالدین شاه قاجار، دوبار در سال های ۱۲۸۴ و ۱۳۰۰ هـ. ق، به خراسان سفر و از شیروان نیز دیدن کرد.

با توجه به تحقیق و کاوش در آثار باقی مانده در روستاها و آبادی های قدیمی، می توان گفت این منطقه قبل از اسلام مسکونی بوده و دارای قدمت طولانی است. مردم شیروان در سال ۳۱ هجری - در زمان خلافت عثمان - به اسلام روی آوردند.

در دوران طاهریان و سامانیان، با اینکه ذکری از نام شیروان نیامده است، لیکن از بعضی قرائن پیداست که این شهر به صورت قصبه ای پابرجا بوده است. سلطان محمود غزنوی در لشگرکشی خود به هندوستان، یک شبانه روز در حد فاصل ورگ - رزمغان توقف کرده بود، و این محل هنوز هم در میان مردم شیروان به تخت سلطان محمود معروف است.

از نظر تاریخی، رونق شهر شیروان با دوره فرمانروایی خوارزمشاهیان مربوط است. این شهر در دوران حکومت قاجار یکی از مناطق مهم درگیری های حکام محلی بود. شهر شیروان در سال ۱۳۰۸ بر اثر زلزله به کلی ویران شد و پس از دوسال، بار دیگر با اسلوب جدید شهرسازی تجدید بنا گردید.

شهر شیروان در زمان هخامنشیان بنا شد این شهر پس از حمله گورکانیان به شدت آسیب دید. قبایل کرد در زمان صفویان به دستور شاه عباس برای جلوگیری از حمله ازبک ها مهاجرت کردند. این شهر مرکز جنگهای محلی در زمان قاجار بود. این شهر بر طبق الگوهای معماری جدید در سالهای اخیر نوسازی شد.

مهمترین مکان های مذهبی، تاریخی و طبیعی شهر عبارتند از:

بیلاق زوارن - ۲۸ کیلومتری جنوب غرب شیروان
 بیلاق اوغاز - ۴۵ کیلومتری شمال شرق شیروان
 بیلاق گلیل نامانلو - ۷۰ کیلومتری شمال شرق شیروان
 منطقه حفاظت شده گلول - ۷۰ کیلومتری شهر شیروان
 غار پوستین دوز - ۶ کیلومتری شمال شرق روستای لوجلی
 غار کافر قلعه - ۵ کیلومتری جنوب غرب روستای گلیان
 آرامگاه تیموری - ۶ کیلومتری شیروان
 امامزاده حمزه رضا - ۶ کیلومتری شیروان
 بقعه شیخ رشیدالدین محمد - ۲۴ کیلومتری جنوب غرب شیروان

آرامگاه امامزاده حمزه بن موسی الرضا (ع)

این بنا بصورت شمال غربی چهار ایوانی در روستای زیارت واقع شده است که آنرا مدفن حمزه بن موسی الرضا برادر امام رضا (ع) ذکر کرده اند. این بنا با تاق نماها، قوس بلند و تیزه دار ایوان، دو حاشیه قابسازی و گچبری است. بنای مذکور از جمله آثار معدود دوره غزنوی به شمار میرود و ضریح آن به شکل مکعب مستطیل و به صورت مشبک در وسط حرم واقع شده است. این آرامگاه در سال ۱۳۴۶ به شماره ۷۰۴ در فهرست آثار ملی به ثبت رسیده است.

آرامگاه تیموری - شیروان

این بنای تاریخی در قسمت شمال خاوری مقبره امام زاده حمزه رضا (ع) واقع شده است. بنای مقبره، مربوط به دوران تیموریان و حدود سال ۷۸۵ ه.ق. است. ساختمان مقبره خشتی و نمای خارجی آن هشت ضلعی است. قسمت داخلی بنای مذکور، چهار گوشه است. این مقبره گنبدی دارد که ارتفاع آن از قسمت فوقانی بنا، ۲/۵ متر است. مقبره تیموری، متعلق به یکی از سرداران معروف امیر تیمور گورکانی است و دارای سنگ قبر سیاه رنگی بوده که دزدیده شده است. بر روی سنگ، خطوطی حک شده بوده که به علت ساییدگی دقیقاً خوانده نمیشده؛ اما کلمه «عید خواجه» تا اندازه‌های واضحتر از بقیه خطوط بوده است. (در کتب تاریخی، از عید خواجه به عنوان یکی از سرداران تیمور نام برده شده است) مقبره تیموری شیروان، در زیر، دارای نقبهایی به طرفین است. عدهای از آگاهان معتقدند که یکی از این نقبها تا روستای قلعه زو، در ۲۰ کیلومتری بنای مقبره، امتداد داشته است که آثار آن دقیقاً مشخص نمیشود؛ ولی تا فاصله ۲۰۰ متری ادامه دارد. عده دیگری از محققان اعتقاد دارند که این بنا، احتمالاً از دوره شاهرخ میرزا - فرزند تیمور - بر جای مانده است. ضمناً قسمت داخلی بنا، گچ بری و بالای سردرها، دور تا دور، به رنگ فیروزهای، گچ بری و کتیبه نویسی شده است که آثار آن به خوبی مشاهده میشود. البته بعضی از معمرین، مقبره مذکور را به شیخ تیمور نسبت میدهند که نمیتواند مورد قبول باشد؛ زیرا طبق وقف نامه موجود امام زاده حمزه رضا (ع) به تاریخ «شهر ذیقعده الحرام سنه ۱۰۴۵ ه.ق.» که با خط بسیار زیبایی نگاشته شده است. واقف املاک، شخصی به نام امیر

محمد شیخ تیموری - ولد شیخ حسن تیموری - از اعقاب میر درویش حسن زیارتی، متولی و خادم حضرت امام زاده حمزه رضا (ع) ذکر شده که بیش از ۲۰ نفر از بزرگان و معتمدان محلی وقت، این وقف نامه با ارزش را امضاء و مهر کرده اند. البته این احتمال وجود دارد که جنازه میردرویش حسن - جد بزرگ شیخ تیمور - را داخل مقبره تیموری دفن کرده باشند.

شهرستان بجنورد

بُجنورد (پارسی میانه: بیژن گرد و پس از اسلام: بوزنجر) مرکز استان خراسان شمالی در شمال شرق ایران و در کوهپایه‌های رشته‌کوه آلاداغ بنا شده است. این شهر از جمله شهرهای بزرگ خراسان، جمعیت این شهر در سال ۱۳۹۰ خورشیدی بالغ بر ۱۹۹۷۹۱ نفر بوده و از این جهت، چهل و چهارمین شهر کشور به‌شمار می‌آید. بجنورد با شهرهای شیروان، اسفراین، آشنخانه همسایه است. نام این شهر در لهجه شمال خراسان «بُژنُرد» تلفظ می‌شود.

در منابع قدیمی و فرهنگ‌های لغت نام این شهر، «بیژن گرد» یا بیژن یورد آورده شده است. و بیژن گرد (بجنورد) به معنی «ساخته بیژن» و «آبادشده به دست بیژن» است. در دوران باستان پسوند «گرد» در نام بسیاری از شهرهای ایران بکار می‌رفته و از جمله این کاربردها را در نام شهرهایی چون بجنورد (بیژن گرد)، بروگرد (بروگرد)، دستجرد (دستگرد)، سوسنگرد، دارابگرد، ملازگرد (در خاور ترکیه امروزی) و... می‌توان دید. پسوند «گرد» بگونه «کرت» از زبان فارسی کهن به زبان ارمنی نیز وارد شده و در نام بسیاری از شهرهای ارمنستان می‌توان آن را یافت (برای نمونه استپاناکرت).

شهر بیژن گرد نیز بر اساس حکایت بیژن و منیژه، در شاهنامه فردوسی، مکانی بوده که منیژه، بیژن را از چاه نجات داده و شهری در آن مکان بنا کرده است. از نامهای دیگر بجنورد که آثار بازمانده آن نیز وجود دارد کهنه کند و نیز چرمغان می‌توان اشاره کرد که به محوطه‌ای تاریخی در جنوب شهر بجنورد و در مجاورت معصوم‌زاده اطلاق می‌گردد.

شهر کنونی بجنورد در حدود سال ۱۱۰۰ ق/ ۱۶۸۹ م به وسیله تولی‌خان دوم، یکی از امیران ایل شادلو بنا شد و پس از آن که در فتنه حسن خان سالار (۱۲۶۳ ق/ ۱۸۴۷ م) به شدت آسیب دید، بار دیگر به دست فرزندان تولی‌خان مرمت شد.

پیش از شهر کنونی و حتی پیش از ظهور و سقوط بجنورد، مرکز ناحیه جایی می‌بوده است به نام جرمگان که در جریان حمله مغول ویران گردید. تپه باستانی چرمغان در کناره شهر کنونی بجنورد، بازمانده ویرانه‌های آن شهر است. روستای چرمغان (چاه آر مغ آن) یعنی چاهی که رود نورانی را پدیدمی‌آورد. ظاهراً جرمگان، شهرکی کوچک، پررونق و آباد بوده و بجنورد کنونی در جوار آن به‌وجود آمده است. امروزه حدود و گستره این شهرک در حاشیه شهر بجنورد، نشانگر پیشینه کهن و رونق آن در سده‌های آغازین اسلامی است.

مردمان فارس، کرمانج، ترک، ترکمن و تات اکثریت ساکنان بجنورد را تشکیل می‌دهند. فارس‌های بومی (تات‌ها) مردمان بومی بجنورد و خراسان شمالی هستند.

پارک تفریحی باباامان بجنورد

امامزاده اسماعیل فرزند امام موسی کاظم (ع) در ۱۰ کیلومتری شمال شرقی بجنورد در مجاورت گردشگاه بیلاقی باباامان بجنورد واقع شده است. این مقبره مطهر که در مجاورت جاده اصلی مشهد بهاستانهای شمالی و درمسیر اصلی زایران و گردشگران واقع شده همه ساله پذیرای شمار زیادی از شیفتگان اهل بیت عصمت و طهارت است.

مجتمع گردشگری باباامان

این مجتمع تفریحی، سیاحتی، دارای چشمه، استخرهای طبیعی، جنگل مصنوعی، متل و چایخانه سنتی و امکانات رفاهی دیگر است. مجموع این ویژگیها باعث شده تا باباامان برای شهروندان بجنوردی یکی از بهترین تفریح گاههای شهرستان باشد و علاوه بر آن:

۱- بهترین مکان برای استراحت و اتراق زائرین بارگاه ملکوتی امام هشتم بشمار می رود.

۲- شهرستانهای همجوار نیز از طبیعت زیبای آن بهره مند می شوند.

۳- قله و ارتفاعات اطراف باباامان محیط مناسب و ارزشمندی برای پر کردن اوقات فراغت و انجام فعالیت های ورزشی (کوهنوردی، صخره نوردی، برخی ورزشهای همگانی بویژه پیاده روی) برای تمامی علاقمندان، جوانان و خانواده ها می باشد.

پارک تفریحی بش قارداش بجنورد

این منطقه نمونه ملی گردشگری که در ۶ کیلومتری جنوب بجنورد قرار گرفته است به پارک بش قارداش شهرت دارد. در این پارک زیبا مقبره ای به چشم می خورد که مربوط به سردار مخم، حاکم بجنورد می باشد این منطقه تاریخی، تفریحی با وجود چشمه های آب معدنی که دارای خواص درمانی و طبیعتی زیبا می باشد. همواره تعداد کثیری از علاقمندان را به خود جلب می نماید.

سید عباس بن موسی کاظم (ع)

در جنوب شهر بجنورد، بارگاهی با گنبد فیروزه ای رنگ قرار دارد که به معصوم زاده شهرت یافته است. این بقعه مدفن امامزاده سلطان سید عباس است که در دوره حکومت بنی عباس از مدینه وارد خراسان شد و در اواسط سده دوم هجری وفات یافته است. گلزار شهدای بجنورد در جوار این امامزاده واقع شده است.

امام زاده سید عباس بن موسی کاظم (ع) در بجنورد موسوم به معصوم زاده به دلیل دسترسی آسان و قرار گرفتن گلزار شهدا و گورستان قدیمی این شهر در اطراف آن، بیشترین زایر را دارد.

بارگاه امامزاده سیدعباس (ع) بر فراز تپه ای باستانی در جنوب شهر بجنورد قرار دارد و گنبد فیروزه ای آن با آیه های قرآن مزین شده است. محوطه بارگاه معصوم زاده بجنورد به همراه گلزار شهدا و گورستان قدیمی شهر در مجموع حدود ۱۰ هزار هکتار وسعت دارد که طرح تبدیل آن به مجموعه فرهنگی شامل کتابخانه، سالن اجتماعات، موزه، مرکز فروش صنایع دستی و زایرسرا در دست اجرا است. به گفته

مسوولان برای ساخت این مجموعه تاکنون طرح محوطه سازی، جدول بندی، فضای سبز، آب نماها و ساخت سرویس های بهداشتی به انجام رسیده است.

آیین خانه و عمارت مفخم

بنای آیین خانه مفخم در شمال شهر بجنورد واقع شده است این بنا همزمان با عصر ناصری در داخل باغ بزرگی به نام دلگشا ساخته شد. پلان این بنا مستطیل شکل بوده و در دو طبقه با تزئینات خارجی و داخلی ساخته شد. در طبقه دوم بنا اتاق آیین کاری شده ای وجود دارد که نام خود را به کل بنا بخشیده است و امروز به عنوان موزه مردم شناسی مورد استفاده قرار می گیرد.

بنای تاریخی عمارت مفخم بزرگترین و شاخص ترین اثر تاریخی دوره قاجار در استان خراسان شمالی است که در شمال شهر بجنورد قرار دارد این بنا در زمان حکومت ناصرالدین شاه قاجار و به دستور یارمحمد خان شادلو (سردار مفخم) از حکمرانان منطقه ساخته شده است. این بنا دارای ۳۴ اتاق بوده و با آینه کاری، کاشیکاری، و گچبری مزین شده است.

موزه حیات وحش میرزا بایلو

این موزه و حیات دارای گونه های منحصر به فردی از حیوانات و پرندگان و خزندگان بومی استان است. این موزه آماده بازدید علاقمندان به گونه های جانوری بومی زیست محیطی خراسان شمالی می باشد.

معبد اسپاخو

در فاصله شش کیلومتری جاده آسیایی به سمت استان گلستان در منطقه کاستان بر روی تپه ای مرتفع بنا شده است. این معبد با توجه به معماری و مصالح به کار رفته در آن از سالم ترین بنای تاریخی باقی مانده دوران ساسانی در استان خراسان شمالی محسوب می شود.

این بنا در واقع آتشکده ای است که از آن به عنوان عبادتگاه استفاده می شده است و مصالح به کار رفته در آن سنگهای نتراشیده و ساروج و در بعضی قسمتها چوبهای ارس است.

گردشگاه بش قارداش

بش قارداش (پنج برادر) در ۷ کیلومتری جنوب بجنورد و در شرق جاده بجنورد به اسفراین، در فاصله تقریبی یک کیلومتری جاده واقع شده است. پیش از اسلام در زمان اشکانیان و ساسانیان در این محل عبادتگاه پیشوایان کنتیس زرتشتی قرار داشته است. به سبب اقامت چهار فصل مغ (بزرگان دینی زرتشتی) به چهارمغان شهرت یافته است.

شهرستان مانه و سملقان

شهرستان مانه و سملقان با ۹۵ هزار نفر جمعیت و به مرکزیت آشنخانه با وسعتی حدود شش هزار کیلومتر مربع در ورودی غربی استان خراسان شمالی هم مرز با استان گلستان است.

شهرستان مانه و سملقان به مرکزیت شهر آشخانه در شمال غربی خراسان شمالی واقع شده است که از شمال و شرق به شهرستان بجنورد، از جنوب به شهرستان جاجرم و از غرب به استان گلستان محدود می شود.

این شهرستان دارای مساحتی برابر ۴ هزار و ۸۹۸ کیلومتر مربع در فاصله ۴۰ کیلومتری مرکز استان قرار گرفته است.

دره ارناره

این دره سر سبز که مجموعه ای از وحوش مانند بز، کل، گراز، کبک و انبوه ماهیان آزاد را در خود جای داده است باعث جذب گردشگران زیادی در این منطقه شده است.

این دره با پوشش گیاهی درختان ارس، گردوی وحشی و پسته وحشی در فاصله ۶۰ کیلومتری شرق مانه و سملقان قرار دارد که سرچشمه رودخانه شیرین دره می باشد.

تپه تاریخی قلعه خان

این تپه در ۱۷ کیلومتری شهرستان مانه و سملقان و در روستای قلعه خان واقع است، ارتفاع این بنا بیش از ۱۸ متر است که در برگیرنده تسلسل فرهنگ از هزاره ششم و هفتم قبل از میلاد تا دوره اسلامی را نشان می دهد.

این تپه در سال ۱۳۸۵ مورد کاوش قرار گرفته است این تپه که از هزاره یکم قبل از میلاد قدمت دارد به شماره ۱۴۲۱ نیز در فهرست آثار ملی به ثبت رسیده است.

آرامگاه امامزاده گزار کشانک

آرامگاه این امامزاده در فاصله ۱۳ کیلومتری از مرکز شهرستان و در کنار جاده آسیایی در دامنه سر سبز ارتفاعات بند روستای کشانک قرار دارد که متعلق به امامزاده سلطان ابراهیم (ع) معروف به گلزار میباشد پیرامون این آرامگاه را طبیعت سبز و پوشیده از درختان جنگلی فرا گرفته است و قدمت این بنا به ۲۰۰ سال قبل می رسد این بنای مذهبی نیز علاقه مندان زیادی را برای تفرج و تفریح به دوخود گرد آورده است.

امامزاده دلاور آشخانه

در فاصله دو کیلومتری شمال شهر آشخانه بقعه متبرکی وجود دارد به نام امامزاده دلاور یا محمد دیباج معروف است که به روایتی از نوادگان امام رضا (ع) بوده است این بقعه زیبا در جاده اصلی شهر آشخانه چشم هر مسافری را به سوی خود می کشاند و کمتری مسافری است که با عبور از شهر آشخانه چشمش به این بقعه متبرک نیافتاده باشد.

قدمت این بنا به دوره اسلامی می رسد و به شماره ۷۲۳ در فهرست آثار ملی به ثبت رسیده است.

دره بیار شهر آشخانه

در نزدیکی شهر آشخانه دره بسیار زیبایی به نام "بیار" وجود دارد که به دلیل وجود منابع آب و وضعیت پستی و بلندی منطقه مناظر طبیعی بسیار بدیعی به وجود آمده است و یکی از زیباترین جلوه های

طبیعی این دره آبشار "بیار" است که محیط مناسبی برای علاقه مندان به طبیعت و گردشگران به وجود آمده است.

روستای درکش مانه سملقان

این روستا در شهرستان مانه و سملقان و در فاصله ۲ کیلومتری از جاده اصلی آزاد شهر و بجنورد در منطقه کوهستانی که تنها جنگل بلوط شرق کشور با آب و هوای بسیار دلپذیر در آن قرار گرفته است که وجود آبشارها و رودخانه های همیشه پر آب باعث شده است که طبیعت زیبا را در منطقه ایجاد کند و به عنوان یکی از روستاهای هدف گردشگری استان خراسان شمالی ثبت شود.

در این شهرستان تنها جنگل بلوط در شرق کشور است و از دل انگیزترین جاذبه های این شهرستان بوده که بر اساس نظر کارشناسان موسسه تحقیقات جنگلها و مراتع، رويشگاه ارس در منطقه حفاظت شده قرخود از لحاظ کهنسالی حائز اهمیت ویژه است به طوری که در هیچ جای کشور مشابه آن وجود ندارد و در دنیا نیز شاید نتوان مشابهای برای آن پیدا کرد.

گونه های لاله واژگون با نام علمی *Faitillaria raddeana* و به رنگهای زرد و قرمز نیز در مسیر رباط قره بیل به طرف جنگل گلستان و در منطقه جنگلی درکش مشاهده شده که نمونه هایی از آن توسط مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی جمع آوری گردیده است.

طبیعت جنگلی و کوهستانی و وجود چشمه سارها و آبشارهای مصفا در حاشیه غنی ترین ذخیره گاه جنگلهای بلوط شرق کشور همه ساله علاقه مندان زیادی را به این منطقه میکشاند.

ارتفاعات و دره سر سبز جوزک

روستای جوزک منطقه ای بسیار سر سبز و زیبا است که از خصوصیت مهم آن وجود درختان چنگلی سرو، ارس، چنارهای مرتفع و نیز چشمه سارهای فراوان و پر آب در دل کوهها است که دره ای زیبا و سر سبز را پدید آورده اند. ارتفاعات و دره های واقع شده در این روستا یکی از مناطق سر سبز و زیبای شهرستان است که در صورت ایجاد کمپ مسافر این منطقه توانایی زیادی در جذب گردشگران دارد.

سد شیرین دره

دریاچه این سد از نظر شنا، قایقرانی، و ماهیگیری و سیاحتی مکانی بسیار دیدنی است، راه ارتباطی آن از طریق جاده آسیایی است و حدود ۲۵ کیلومتر از جاده مسافت دارد.

آرامگاه امامزاده قاسم (ع) بازار قارناس

آرامگاه این امامزاده در روستای بازار قارناس واقع در بخش شهر آبخانه واقع است این بنا مرکز تجمع هر ساله اهالی روستا در سیزده بدر است و در محوطه آن کشتی با چوخه برگزار می شود.

چشمه آب گرم مهمانک

در شش کیلو متری شهر آبخانه در نزدیکی روستای مهمانک در شهرستان مانه و سملقان قرار گرفته است و آب گرم مهمانک به لحاظ آب درمانی و شنا دارای اهمیت است که این چشمه به علت آب گوگردی قابلیت تبدیل به یکی از مراکز گردشگری و توریسم درمانی را دارد.

مسجد جامع جاجرم

این مسجد قدیمی که در میان بافت قدیمی شهر جاجرم واقع شده یکی از قدیمی ترین مساجد برجای مانده در خراسان شمالی است که امروزه نیز در آن نماز اقامه می شود. براساس نوشته مورخین و کتیبه ای که در پیشانی بنا نصب بوده تاریخ ساخت این مسجد را ۵۵۷ هجری قمری ذکر کرده اند.

جنگل گلستان

قسمتی از اراضی بوستان ملی گلستان در حدود ۴۳ هزار هکتار به شهرستان مانه و سملقان تعلق دارد که به لحاظ اکو توریستی و طبیعت گردی قابل توجه است.

این بوستان دارای طبیعتی زیبا ، با ارتفاعات پوشیده از درختان جنگلی است از لحاظ پوشش گیاهی دارای تنوع است و و بیش از ۱۰۰ نوع گیاه دارویی در آن شناخته و ثبت شده است.

کاکوتی، آویشن، گل گاو زبان ، گل ختمی، بابونه ، و مرزه از آن جمله هستند.

این بوستان جنگلی دارای کمپ مسافر است که تفرجگاه بسیار مناسبی برای استراحت مسافران می باشد.

این بوستان دارای حیات وحش متنوع از جمله خوک، گراز، گرگ، پلنگ، آهو ، بز کوهی، تیهو و انواع پرندگان نیز می باشد و حتی از نزدیک می توان زندگی حیوانات جنگلی از جمله آهو ی زرد منطقه را تماشا کرد.

شهرستان اسفراین

اسفراین در ۷۷۲ کیلومتری تهران قرار دارد. بخشی از این شهر در شیب کوه شاه جهان و بخشی دیگر در دشت واقع است و دارای آب و هوای سرد می باشد. اسفراین یکی از نقاط اصلی برای اقامت قوم آریایی بعد از ورود آنها به ایران بوده است. در زمان پارت ها، اسفراین یکی از روستاهای مهم نیشابور بود. بعد از نفوذ عرب ها، اسفراین بسیار آباد گشت و بعد از اسلام با وجود حمله ها و تخریب ها دوباره احیاء گردید. در اواخر قرن چهاردهم میلادی این شهر با حمله ی تیموریان ویران گشت. در دوره ی صفوی و ازبکان اسفراین مورد حمله قرار گرفت و در زمان افشار اسفراین قدیم به طور کامل تخریب گشت. اسفراین یکی از شهرهای پر رونق خراسان است.

دروجه تسمیه اسفراین برخی معتقدند، این شهر را اسفندیار بنا نهاده است و لذا به نام بانی آن، اسفراین نامیده شده است. بیهقی اصل این اسم را آسپرآئین دانسته که اسپر به معنی سپر و آئین به معنی راه و رسم است. اسفراین جزو اولین مراکز جمعیتی است که اقوام آریایی پس از ورود به ایران در آن سکنی گزیدند. شهر اسفراین با اینکه در طول تاریخ صدمات فراوانی متحمل شده است، لیکن با تلاش و همت مردم به توسعه قابل توجهی دست یافته است و در حال حاضر یکی از شهرهای آباد استان خراسان به شمار می آید.

مراکز دیدنی اسفراین

آرامگاه شیخ شاه علی اسفراینی

قلعه حسن آباد

قلعه قیصر

قلعه صعولک

زادگاه نوشیروان

بازمانده شهرقدیمی بلقیس

غارنوشیروان

غارعبادتگاه شیخ احمدذاکر

منطقه حفاظت شده ساری گل

امام زاده احمد رضا

امامزاده عبدالله کوران

امامزاده شاهزاده زید

بقعه شیخ محمدرشیدالدین

امامزاده شاهزاده جعفر

منطقه حفاظت شده ساری گل

غارهای نوشیروان و عبادتگاه

قلعه های حسن آباد، قایسر، سولاک

قلعه فقط دژ

تپه ی باستانی سرمازان

ارگ شهر بلقیس اسفراین

محوطه باستانی معروف به شهر بلقیس در ۳ کیلومتری جنوب شهر اسفراین از جمله بزرگترین میراث های خشتی و گلی ایران است . در بخشی از این محوطه عظیم باستانی ارگی با ۲۹ برج ساخته شده که در اطراف آن خندقی وجود داشته است. بررسی های اولیه باستان شناسی وجود دوره های مختلف استقرار در این مجموعه است که برای آخرین بار در دوره صفوی متروک شده است.

روستای توریستی روئین

روئین روستایی کوهستانی با طبیعی سرسبز در ۲۵ کیلومتری شمال شهر اسفراین واقع شده است. روئین در دامنه کوه و در دره ای سرسبز با معماری پلکانی ساخته شده و بافت تاریخی ارزشمندی دارد جاذبه های تاریخی و طبیعی روستا باعث شده تا به عنوان یکی از مهمترین روستاهای هدف گردشگری خراسان شمالی مطرح شود.

بخش چهاردهم اماکن سیاحتی زیارتی مسیر مشهدبه نیشابور و سبزوار

امامزاده سیدعبدالعزیز(ع) ده سرخ

این بقعه متبرکه در فاصله ۳۴ کیلومتری جنوب غربی و در بخش «احمدآباد» مشهد در روستای «دهسرخ» واقع است.

پس از عبور سنگفرشهای بر جا مانده از روزگاران پیشین در ضلع شمالی ده سرخ بنایی جلب نظر میکند که در میان اهالی به بقعه امامزاده سیدعبدالعزیز بن عبدالله بن موسی بن جعفر(ع) برادرزاده امام رضا(ع) مشهور است.

از بنای اولیه بقعه شواهدی در دست نیست، اما بقعه فعلی در دوره قاجار بنا شد و سالهای متمادی مرمتهایی بر روی آن انجام گرفت. بر فراز این بنا با نمای ۶ وجهی گنبدی قرار دارد و در سالهای اخیر نیز با ساخت فضایی وسیع به صورت حسینیه به وسعت بقعه افزوده اند. امامزاده سیدعبدالعزیز(ع) زائران بسیاری در ده سرخ و مناطق مجاور دارد.

امامزادگان هاشم و محتشم(ع) پیوه ژن

به فاصله ۵۵ کیلومتری از شهر مشهد و در روستای «پیوه ژن» توقفگاهی قرار دارد که علاوه بر جنبه مذهبی از نظر گردشگری نیز حائز اهمیت است.

بنابر اقوال شخصیتهای مدفون در بنا امامزادگان هاشم و محتشم(ع) از نوادگان حضرت موسی بن جعفر(ع) هستند. همه روزه زائران و مسافران بسیاری برای زیارت، به این مکان میآیند. وجود قنات با آب فراوان سبب سرسبزی محدوده این امامزاده شده است و از نظر امکانات رفاهی در حد مطلوبی قرار دارد.

امامزاده یحیی باغشن در مسیر مشهدبه نیشابور

امام زاده یحیی از فرزندان امام موسی کاظم علیه السلام است. بقعه‌ی امامزاده یحیی، در روستای باغشن از توابع بخش زبرخان شهرستان نیشابور واقع شده، در جوار آرامگاه این امامزاده امکانات استراحت و خرید صنایع دستی وجود دارد. آرامگاه امامزاده یحیی باغشن در حدود ۳۰ کیلومتری شرق شهر نیشابور قرار گرفته است.

امامزادگان سیدابوالحسن و سیدابوالقاسم اسحاق آباد قبله قدمگاه

ابوالحسن و ابوالقاسم از نوادگان امام موسی بن جعفر علیه السلام اند. آرامگاه امامزاده سیدابوالحسن در جنوب روستای اسحاق آباد و آرامگاه سیدابوالقاسم در شرق اسحاق آباد جای گرفته. اسحاق آباد روستایی است که در ۲۷ کیلومتری شرق شهر نیشابور و در ۱۰ کیلومتر جنوب قدمگاه رضوی قرار دارد. پیرامون روستای اسحاق آباد، بناهای و آثار تاریخی چون برج راهنما، ارگ اسحاق آباد، مسجد جامع، و تپه‌ی حصار نو قرار گرفته‌اند. ارگ تاریخی اسحاق آباد با مساحتی حدود ۳۰۰۰ متر مربع با معماری خاص و سنتی، هرساله میزبان هیئت‌های عزاداری عاشورای حسینی از ۲۵ روستای پیرامونی است که در این مراسم

آیین‌های مرثیه‌خوانی و شبیه‌خوانی برگزار می‌گردد. (۳) در بین اهالی منطقه، بقعه‌ی سید ابوالحسن به مزار بالا [Məzār Bālā] و بقعه‌ی سید ابوالقاسم به مزار ته [Məzā Ta] (= مزار پایین) معروف است. هر ساله در ایام تاسوعا و عاشورای حسنی، در میدان اصلی روستا، مراسم باشکوه شبیه‌خوانی برگزار می‌گردد، بدین سبب به این میدان «قتلگاه» نیز می‌گویند. نام دیگر این میدان در نزد اهالی، سرخ‌دو (= سر یخ‌دان) است که سبب این نام‌گذاری وجود بنای یخ‌دان سنتی بزرگی در کنار این میدان بوده که در گذشته، مورد بهره‌برداری اهالی، قرا می‌گرفته است. (۱۶) بنای امامزاده سیدقاسم (قدمت صفویه) در شمال اسحاق آباد به شماره‌ی ۱۲۸۷۱ در تاریخ ۱۳۸۴/۰۵/۱۹ در فهرست آثار ملی ایران ثبت شده است.

قدمگاه ۲۴ کیلومتری نیشابور

باغ قدمگاه، باغی زیبا در شهر قدمگاه نیشابور

بنای قدمگاه واقع در ۲۴ کیلومتری شرق نیشابور در گذشته منزلگاهی به نام الحمراء پس از نیشابور در شاهراه اعظم (راه ابریشم) بوده است. اهمیت این بنا به سبب توقف حضرت امام رضا (ع) در زمان هجرت تاریخی ایشان از مدینه به مرو می‌باشد و به همین سبب تسهیلاتی برای کاروانیان در این ناحیه ایجاد شده است. نام این بنا بر گرفته از قطعه سنگ سیاهی است که مشهور است جای قدوم مبارک حضرت رضا (ع) بر آن نقش بسته است.

احتمالاً این بقعه بر روی عمارتی مخروبه در زمان شاه عباس صفوی بازسازی شده و در زمان شاه سلیمان به سال ۱۹۰۱ ق تکمیل گردیده است. در جوار این بنا چشمه‌ای موسوم به حضرت قرار دارد که زائران آب آن را نوشیده و به عنوان تیمم و تبرک با خود می‌برند.

قدمگاه در دامنه جنوبی کوهستان «بینالود» در میان کاسه‌ای که از پیوستن دو تپه به وجود آمده و رو به دشت نیشابور قرار گرفته است. باغ قدمگاه، از سمت جنوب توسط خیابانی شمالی - جنوبی به جاده نیشابور - مشهد اتصال می‌یابد. از نیشابور حدود ۲۴ کیلومتر و از مشهد حدود ۱۰۰ کیلومتر فاصله دارد. این مکان، به عنوان جایگاهی مقدس از سابقه طولانی برخوردار است و منشا آن به دوران پیش از اسلام بازمی‌گردد. گرچه عملکرد آغازین این مکان هنوز مشخص نشده است. این باغ را زمانی منسوب به شاهپور کسری سپس حضرت علی و سپس امام رضا که از راه نیشابور به مرو می‌رفتند دانسته‌اند که در بین راه از دهرسرخ نیز عبور کرده‌اند. وجه تسمیه قدمگاه، با توجه به سنگی سیاه است که جای دو پا بر روی آن نقش بسته است. و زمانی با نام قدمگاه حضرت علی و زمانی امام رضا معروف گردیده است. می‌گویند سال ۲۰۰ ه.ق. امام رضا که از مدینه عازم مرو بوده‌اند، در این محل توقف کردند و چون خواستند با خاک تیمم کنند، آبی جاری پدید آمد.

باغ قدمگاه، با توجه به اهمیت حضور و نحوه جریان آب، مشابه دیگر باغ‌های ایرانی است؛ لیکن وجود چشمه‌ای متبرک در منطقه مرکزی باغ که از آن نقطه جوشیده و همانجا از چشم مخفی می‌شود تا در

نقطه ای ناپیدا به شبکه اصلی آب جاری در باغ پیوندد، عاملی است که آنرا از سایر باغ ها متمایز می سازد.

قدمگاه یا چشمه عین کهلان

و نیز شیخ صدوق گزارش داده که امام در نیشابور در محله قدیمی منزل کرد و در آن جا حمامی بنا کرد که امروز به گرمابه رضا مشهور است و آن جا چشمه‌های بود که آبش کم شده بود. امام کسی را واداشت که آب آن را بیرون آورد تا فراوان شد. امام در بیرون دروازه در زیر زمین حوضی ساخت که چند پله پائین میرفت و آب چشمه بدان میریخت. حضرت داخل حوض شد و بیرون آمد و سپس به روی آن نماز گزارد و سپس مردم میآمدند و از آن چشمه برای تبرک نوشیده و در آن حوض غسل میکردند و بر روی آن نماز گزارده و دعا میکردند و از خداوند حاجت خواسته و حاجاتشان برآورده میشد و آن چشمه را امروز عین کهلان مینامند و مردم تا به امروز به سراغ آن چشمه میایند. امروز در قدمگاه در ۲۶ کیلومتری نیشابور چشمه ای است که مشهور است قدمگاه امام رضا علیه السلام بوده و اثر نقش قدمی بر سنگ منقوش است که آن را نیز منتخب به حضرت رضا علیه السلام شمرده و مردمان از هر سو برای تبرک و زیارت آن چشمه به قدمگاه میروند و بعید نیست این چشمه همان عین کهلان باشد.

شهرستان نیشابور

شهر نیشابور در فاصله ۷۶۸ کیلومتری تهران در یک دشت مسطح قرار گرفته است. نیشابور بعنوان منطقه ای کهن در استان خراسان رضوی واقع در دشت نسبتاً وسیع از شمال به شهرستان های چناران و قوچان از شرق به مشهد و از جنوب به تربت حیدریه و کاشمر و از غرب به سبزوار محدود می گردد. این شهرستان با وسعت ۸۷۲۲ کیلومتر مربع دارای دو شهر ۵ بخش و ۱۵ دهستان و ۶۳۲ آبادی است.

جمعیت این ناحیه از استان بر اساس آخرین سرشماری سال ۱۳۷۵، ۳۹۹۲۸۷ نفر برآورد گردیده است. تاریخ دقیق پیدایش نیشابور و نام اولیه آن در دست نیست اما به گواهی متون کهن این شهر در هزاره سوم پیش از میلاد به لحاظ وجهی فرهنگی - هنری و تجاری از جایگاه ویژه ای برخوردار بوده است. به روایات اساطیری اولین کسی که بنای کهنه نیشابور نهاد انوش بن شیث بن آدم بود و ایرج بن افریدون بر آن عمارت بیشتر کرد و منوچهر بر احوالی اش خندقی حفر نمود. نیشابور در سال ۳۱ هجری به دست مسلمانان فتح گردید و در اوایل قرن سوم هجری مرکز حکومت طاهریان شد. این شهر در سال ۵۴۸ ق و پس از آن در سال ۶۱۸ ق آماج توسط حملات ویرانگر شد. در دوره ایلخانان شهر جدیدی احداث گردید اما این منطقه نیز در سال ۸۰۸ ه. ق در زلزله ای مهیب با خاک یکسان گردید.

ارتفاعات بینالود در قسمت شمالی و سایر ارتفاعات در جنوب غرب واقع شده است. آب و هوای آن گرم در نواحی دشتی و تقریباً سرد در نواحی کوهستانی است.

این شهر یکی از چهار شهر بزرگ خراسان در دوران اسلام بود. این شهر چنان بزرگ بود که برای آن نام (ام البلاد) مادر شهرها را دادند. در دوران اسلام موقعیت بسیار خوبی داشت چنانچه می توان نام این شهر را روی سکه های زمان سالیفات اموی دید.

در زمان غزنویان و سلجوقیان، نیشابور یکی از مهمترین شهرهای خراسان بود در سال ۱۲۴۹ این شهر به وسیله حمله مغول ها کاملاً ویران شد. در اواخر حکومت مغول ایلخان نیشابور به قبیله خاندان سربداران پیوند داده شد. این شهر یکی از مراکز هنر و تمدن ایرانیان است. شاعران و متفکران بسیاری از این شهر برخاسته اند. علاوه بر این، شهر در مسیر جاده ابریشم قرار دارد.

شهرستان نیشابور با ۹۳۰۸ کیلومتر مربع با تراکم نسبی جمعیت حدود ۴۲ نفر در کیلومتر و دارای ۶۳۲ آبادی می باشد. این شهرستان پنج بخش دارد به نام های :

- ۱) تحت جلگه به مرکزیت فیروزه و دهستانهای بینالود - فیروزه .
 - ۲) زیر خان به مرکزیت قدمگاه و دهستانهای اردوغش - اسحاق آباد - زیر خان.
 - ۳) سرولایت به مرکزیت چکنه و دهستان سر ولایت.
 - ۴) میان جلگه به مرکزیت عشق آباد با دهستانهای غزالی - عشق آباد - بلهرات.
 - ۵) مرکزی به مرکزیت نیشابور و دهستانهای در بقاضی - ریوند - فضل - مازول.
 - ۶) طاغنکوه به مرکزیت همت آباد شهر کهنه و دهستانهای طاغنکوه شمالی و طاغنکوه جنوبی.
- دشت نیشابور در دامنه کوه بینالود قرار دارد این رشته کوه در دنباله رشته کوه البرز در جهت شمال غربی و جنوب شرقی کشیده شده است مرتفع ترین قله این رشته کوه با ۳۴۰۰ متر در شمال نیشابور قرار دارد که در همان حال بلندترین قله خراسان به شمار می آید. نیشابور در حد ۴۴۴۰۷۸ نفر جمعیت بزرگترین شهر بعد از مشهد مقدس می باشد.
- «نیشابور» شهری است در قلب خراسان، ساختن نیشابور را به شاپور اول ساسانی نسبت می دهند و اسم شهر را به معنی «نهاده نیک شاپور» می دانند.
- «برشهر» نام قدیم نیشابور است، احتمال دارد که این نام در اصل شهر آپارناک یا آپارنی و جایگاه یکی از سه قبیله مهم پارت بوده باشد که شاهنشاهی نیرومند اشکانی را بنیاد کردند.

نیشابور در دوران پیش از اسلام

گفتار فردوسی قدمت نیشابور را به دورانهای باستان می برد و شعر وی گواه بر وجود این شهر در اساطیر ملی ایران است و هنگامی که کیخسرو از توران زمین به ایران مراجعت می کند فردوسی با این سخن زیبا از نیشابور یاد می کند.

از آن پس به راه نیشابور شاه - بیاورد پیلان و گنج و سپاه

همه شهر یکسر بیا را ستند - می و رود و را مشگران خوا ستند

نیشابور بعد از اسلام

بنا به نوشته مورخان و جغرافی دانان عرب زبان مانند ابن رسته، مقدسی، ابن حوقل و... شهر نیشابور یک فرسنگ در یک فرسنگ بوده است و بازار و میادین و دکان و کاروانسراهای بسیار داشته است که از لحاظ اقتصادی انبار گاه مال التجار فارس و کرمان و هند بوده است این شهر از قاهره قدیم بزرگتر و از بغداد جمعیتش بیشتر و از بصره جامع تر و از قیروان عالی تر بوده است. و ۴۴ محله داشته و ۵۰ خیابان اصلی و مسجدی ممتاز و کتابخانه هایی با شهرت جهانی و یکی از چهار شهر شاهی امپراتوری خراسان بوده است.

نیشابور در زیر لوای سلاجقه از لحاظ تمدن و مرکزیت علمی به حق شهره آفاق گشت و نظامیه هایی که جنبه دانشگاه های کنونی داشت در نیشابور بنیاد گردید و تعداد ۱۳ کتابخانه که مهمترین آنها پنج هزار جلد کتاب داشت بدین جهت این شهر عنوان دارا العلم به خود گرفت و در برخی از متون دوره اسلامی نام دیگر نیشابور ابر شهر آمده است.

شاید در دنیا سابقه نداشته باشد که شهری همچون نیشابور تا این اندازه بر اثر هجوم اقوام گوناگون و زلزله های مخرب ویران گشته و از نو قد بر افراشته باشد. این شهر با عظمت و تاریخی هم شلاق طبیعت خورده و هم طعم تلخ تاخت و تاز مهاجمان را چشیده است.

اما باید اذعان کرد دوباره تجدید بنا یافته و از آن پس در عزامی تاریخی فرزندان خویش نشسته و بار دیگر تلاش نموده جایگاه خود را حفظ نماید و به حیات خویش ادامه دهد و همانند فرزندان بزرگوارش خیام، عطار، کمال الملک و بزرگان دیگر تربیت نماید.

نیشابور در زمان ورود ثامن الحجج علیه آلا ف التحیه و الثناء

هر تاریخ نگاری که پیرامون فصلی از زندگی نامه یا گفته های گوناگون هشتمین پیشوای جهان مطالع کرده باشد به صورتی از سفر تاریخی آن حضرت به مرو و پیامد های مختلف آن واستقبال گروه های گوناگون مردم از آن بزرگوار بر دروازه شهر نیشابور سخن به میان می آورد زیرا این همه یادآور سخن آن حضرت معروف به حدیث سلسله الذهب است که از زبان مبارکش تراویده است تحقیقات تاریخی نشان می دهد که امام پس از گذر از بصره نمی باید چهره خویش را بنا به دستور مامون در مسیر راه عیان کند تا مبادا شیعیانش بادیدن وی به حرکتی دست زنند که برای حکومت مامون خطر ساز باشد و حضرت امام رضا (ع) بر اساس آگاهی کامل از اوضاع سیاسی اجتماعی شهر نیشابور ارزش این پایگاه را تشخیص داده اند و زمینه سخن را فراهم دیده اند با این که جاسوسان حکومت در میان کاروان بودند. با این همه نشانه های بسیاری بر همدلی و همراهی مردم نیشابور با ثامن الحجج مشاهده می شود و در آن زمان نیشابور یکی از بزرگترین و مهمترین مراکز شیعه و پایگاه بزرگ امام به شمار می رفته است.

هنگامی که امام وارد نیشابور می شوند مردم به پا می خیزند بدان گونه که بسیاری از شوق می گریند و گروهی گریبان چاک می زنند و روی زمین بر خاک می غلطند و برخی بر سم استرش بوسه می زنند و زیر چتره دج آن حضرت گردن می ساینند تا اینکه دانشمندان بانگ می زنند ای مردم خاموش

شوید و از این بی خویشی به هوش آید آنگاه مردم اندکی آرام می گیرند و گوش فرا می دهند آنگاه امام (ع) حدیث سلسله الذهب را به حافظان و کاتبان حدیث اسلامی گفتند.

مدارس مهم نیشابور در طول تاریخ

غیر از مساجد که مدت‌ها از مراکز مهم تعلیم بود، در قرن چهارم، علی‌الخصوص ایجاد اماکن خاصی برای تعلیم علوم دینی و ادبی به نام مدارس معمول شد ایرانیان در ایجاد این مدارس از میان همه ملل اسلامی سمت مقدم دارند و نیشابوریان در تاسیس مراکز و بناء مؤسسات علمی اهتمام بسیار داشته اند و ظاهراً قدیمی ترین موسسه علمی در نیشابور مدرسه ای است که ابوالعباس محمدابن اسحاق ابن ایوب صبغی یا صبغی به نام دارالسنه بنا کرده و اداره امور و تولیت اوقاف آن را پس از مرگ به شاگرد خود ابو عبد الله حاکم وا گذاشته است.

از جمله این مدارس می توان به مدرسه ای اشاره کرد که اهل نیشابور برای ابن فورک اصفهانی ساخته و او را از اصفهان به نیشابور آورده بودند تا در آنجا تدریس کند و نیز مدرسه ای که برای رکن الدین الاسفرائینی ساخته شده بود.

و دیگر مدرسه بیهقیه که امام ابوالحسن محمد فرزند شعیب بیهقی از فقها و فضلالی شافعی مذهب نام آور قرن چهارم در آن مجلس بحث و درس داشت نیز مدرسه ای که شیخ ابو محمد عبد الله جوینی پدر امام الحرمین در نیشابور ساخت و هم چنین مدرسه صاعدیه که جد ابوالحسن علی فرزند قاسم بیهقی مؤلف تاریخ بیهق که ابو سلیمان فندق خرنادیوب در آن مبانی فقه اسلام درس می داد.

علاوه بر اینها در اوایل قرن پنجم در نیشابور چهار مدرسه بزرگ برای چهار طایفه کرامی، شیعی، حنفی و شافعی وجود داشت که یکی از مشاهیر ناحیه بیهق در قرن چهارم و پنجم به نام ابوالقاسم علی ابن محمد ابن حسین ابن عمرو یا ابوالقاسم عمرو ساخته بود.

مدرسه نظامیه نیشابور که به فرمان خواجه نظام الملک برای امام الحرمین ابوالمعالی جوینی ساخته شده بود و امام در آن نظامیه سی سال تدریس کرده است هر روز سیصد مرد از طلبه و فرزندان صدور و عظام در مجلس وی حاضر می شدند که از آن جمله می توان امام محمد غزالی دانشمند بزرگ اسلامی قرن پنجم و اوحد الدین محمد انوری ابیوردی شاعر معروف اشاره کرد.

مدارسی هم امیر سپهسالار سیف الدین ابونصر پسر ابی الحیز خسرو گردی در نیشابور ایجاد کرده است، و حنفی های نیشابور مدرسه ای داشتند که صندلیه نامیده می شود - مدرسه ابوعلی دقاق و مدرسه شعمی و مدرسه سمعائی و مدرسه مشطی و مدرسه فرهنگ - مدرسه ابواسحاق واقع در محلی به نام باغ درس نیشابور و هم چنین از دانشگاه واره ای به عنوان دارالسنه که کهن ترین دانشگاه اسلامی است در نیشابور نام برده اند که به اهتمام اسناد ابوالعباس محمد فرزند ایوب صبغی در حدود سال ۳۳۰ هجری قمری در این شهر تأسیس شده است.

به روایت های گوناگون در قرون چهارم و پنجم و ششم حدود ۱۱ تا ۱۸ مدرسه را به عهد خلفا نسبت داده اند که یا مربوط به شافعی ها بوده است که غزان خراب کردند و یا حنفیان ریشه کن ساختند و مدارس نیز حنفیان داشته اند که به دست شافعیه ویران شده است.

کلاسی و سه باب اولین مدارس جهان اسلام قبل از نظامیه شناسایی شده است که از این تعداد ۲۷ مورد آن توسط نیشابوریان تاسیس شده است و به فعالیت فرهنگی اهتمام نموده که نه تنها در خراسان بلکه در تمام ایران مایه مباهات است این تعداد مدارس نشانه هایی است از گسترش شهر و پیشرفت علم و فرهنگ و ذکر نام آنها فقط و فقط برای تأکید بر گسترش حیات شهری و مدنی نیشابور است .

اماکن سیاحتی زیارتی نیشابور

چشمه گرماب طاقانکوه - ۴۴ کیلومتری نیشابور، سبزوار

چشمه شاهان گرماب - شمال غرب نیشابور

چشم خم ترکان - قدمگاه نیشابور

آتشکده نیشابور - نیشابور

آرامگاه نظام الملك بکروی - نیشابور

آرامگاه عمر خیام - نیشابور

آرامگاه شیخ عطار - نیشابور

آرامگاه فضلبن شاذان - حومه نیشابور

مقبره کمال الملك - نیشابور

امامزاده محمد محروق - نیشابور

بقعه قدمگاه - ۲۵ کیلومتری نیشابور

مدفن امام زادگان و اصحاب در نیشابور

از جمله مفاخر این شهر متبرک شدن آن است به آرمیدن این شخصیت ها در جای جای آن است

(۱) امام زاده محمد محروق از فرزندان امام سجاد(ع)

(۲) ابراهیم بن عبده از اصحاب امام هادی وامام حسن عسگری (ع)

(۳) حمدان بن سلیمان نیشابوری از اصحاب امام هادی (ع)

(۴) داود بن ایی زید نیشابوری از یاران امام هادی وامام حسن عسگری (ع)

(۵) ابو جعفر محمد بن ابراهیم از اصحاب امام موسی کاظم(ع)

(۶) ابراهیم بن سلامه نیشابوری از اصحاب امام رضا (ع)

(۷) ابراهیم بن محمد فارس نیشابوری از اصحاب امام هادی وامام حسن عسگری (ع)

(۸) بی بی شطیطه از شیفتگان امام موسی کاظم (ع) و مورد عنایت آن حضرت

(۹) بانو پسندیده میزبان حضرت رضا (ع)

(۱۰) فضل بن شاذان از اصحاب امام محمد تقی، امام علی النقی و امام حسن عسگری(ع)

(۱۱) ابو برزه اسلمی از اصحاب پیامبر (ص) واز شرکت کنندگان در جنگ جمل وصفین و نهروان

نیشابور و حدیث سلسله الذهب

و صاحب کشف الغمة و دیگران نقل کرده اند که چون حضرت امام رضا علیه السلام داخل نیشابور شد در آن سفری که اختصاص یافت به فضیلت شهادت، بود آن جناب در مهدی بر استر شهباء که محل رکوب آن از نقره خالص بود. پس پیدا و آشکار گردید در بازار دو پیشوای که حافظ احادیث نبوت بودند، ابوزرعه و محمد بن اسلم طوسی پس عرض کردند: به حق پدران پاکیزه و گذشتگان گرامی خود، بنما به ما صورت مبارک خود را و روایت کن از برای ما حدیثی از پدران خود از جدت که ما یاد کنیم ترا به آن حدیث: چون ابوزرعه و ابن اسلم این خواهش نمودند حضرت استر خود را نگاه داشت و سایبان مهد را برداشت و روشن کرد چشمهای مسلمانان را به طلعت مبارک خود و مردم بر طبقات خود ایستاده بودند، بعضی صرخه می کشیدند و گروهی می گریستند و بعضی جامه بر تن می دریدند و برخی خود را به خاک افکنده بودند و آنها که نزدیک بودند تنگ استر آن حضرت را می بوسیدند و بعضی گردن کشیده بودند به سایبان مهد. مردم به همان حال انقلاب بودند تا روز نیمه رسید و آن قدر مردم گریستند که اگر جمع می گشت مثل نهر جاری می شد، پیشوایان مردم و قاضیان فریاد کشیدند که ای مردم! گوش بدهید و یاد گیرید و اذیت مکنید پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم را در عترتش و سکوت کنید، یعنی گریستن و صیحه کشیدن شما مانع شده که حضرت امام رضا علیه السلام بتواند حدیث بفرماید و این اذیت آن حضرت است و اذیت آن حضرت، اذیت پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم است. مردمان نیشابور گوش دادند که حضرت امام رضا علیه السلام حدیث بفرماید، حضرت املاء فرمود این حدیث را یعنی کلمه کلمه می فرمود و ابوزرعه و محمد بن اسلم کلمات آن حضرت را به مردم می رسانیدند و کشیده شد برای نوشتن این حدیث بیست و چهار هزار قلمدان به غیر از دواتها، فرمود: حدیث کرد مرا پدرم حضرت موسی بن جعفر کاظم، فرمود حدیث کرد مرا پدرم جعفر بن محمد صادق، فرمود حدیث کرد مرا پدرم محمد بن علی باقر، فرمود حدیث گفت مرا پدرم علی بن الحسین زین العابدین، فرمود: حدیث گفت مرا پدرم حسین بن علی (شهید زمین کربلاء)، فرمود حدیث فرمود مرا پدرم امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب در زمین کوفه، فرمود حدیث فرمود مرا برادرم و پسر عمم محمد رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم، فرمود: حدیث کرد مرا جبرئیل گفت شنیدم حضرت رب العزة سبحانه و تعالی می فرماید: (كَلِمَةُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ حِصْنِي فَمَنْ قَالَهَا دَخَلَ حِصْنِي وَ مَنْ دَخَلَ حِصْنِي أَمِنَ مِنْ عَذَابِي) . یعنی کلمه (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) حصار من است پس هر کس که بگوید آن را داخل در حصار من شده و کسی که داخل در حصار من شود ایمن از عذاب من خواهد بود. (صَدَقَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ وَ صَدَقَ جِبْرِئِيلُ وَ صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ وَ الْأَئِمَّةُ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ)

شیخ صدوق در گزارش دیگری حدیث قدسی لا اله الا الله حصنی را به نقل از اسحاق بن راهویه نقل کرده و اسحق افزوده است: «چون مرکب امام عبور کرد، امام صدا زد ولی به شروط آن و من از شروط

آنم» و صدوق آن را چنین تفسیر کرده که از شرائط پذیرش لا اله الا الله پذیرش امامت امام است و این که امام از جانب خداوند بر مردم واجب الاطاعه است.

اربلی، به نقل از استاد ابوالقاسم قشیری آورده که این حدیث به این سند به یکی از سلاطین سامانی رسید. او این حدیث را با آب طلا نوشت و وصیت کرد آن را با او دفن کنند. پس از مرگ، او را در خواب دیدند. پرسیدند: خدا با تو چه کرد؟ گفت: خداوند مرا به تلفظ لا اله الا الله و تصدیق با اخلاص به رسالت پیامبر و این که حدیث را برای احترام با آب طلا نوشتم آموخت. (به کتاب شرح حدیث سلسلة الذهب نوشته مؤلف مراجعه شود)

گرمابه امام رضا یا چشمه عین کهلان

و نیز شیخ صدوق روایت کرده که چون امام رضا علیه السلام داخل نیشابور شد در محله ای فرود آمد که او را (فوزا) می گفتند و آنجا حمامی بنا نمود و آن حمام امروز به گرمابه رضا علیه السلام معروف است، و آنجا چشمه ای بود که آبش کم شده بود کسی را واداشت که آب آن را بیرون آورد تا بسیار شد و از بیرون دروازه حوضی ساخت که چند پله پایین می رفت بر سر چشمه ای، پس حضرت داخل در آن شد و غسل کرد و بیرون آمد و بر پشت آن نماز گزارد و مردم می آمدند و به آن حوض و غسل می کردند و از آن می آشامیدند برای طلب برکت و نماز بر پشت آن می گزاردند و دعا می کردند و حاجتها از خدا می خواستند و قضا می شد و آن چشمه را امروز (عین کهلان) می نامند و مردم تا امروز به آن چشمه می آیند. ابن شهر آشوب نیز در (مناقب) این روایت را نقل فرموده و وجه تسمیه آن چشمه را به (عین کهلان) ذکر کرده آنگاه فرموده که آهویی به قصد آن حضرت آمد در آنجا پناه به حضرت گرفت، و ابن حماد شاعر اشاره به همین نموده در شعر خود: **الَّذِي لَادِيهِ الطَّبِيبَةُ ۰۰۰ وَالْقَوْمُ جُلُوسٌ ۰۰۰** مَن أَبْوَهُ الْمُزْتَضَى ۰۰۰ يَرْكُؤُ وَ يَغْلُو وَ يَرْوِسُ. (به کتاب شرح حدیث سلسلة الذهب نوشته مؤلف مراجعه شود)

امام در منزل پسند در نیشابور

مزاربی بی پسند خیابان پشت مزاربی بی شطیطه است

و شیخ صدوق روایت کرده از ابوواسع محمد بن احمد نیشابوری که گفت: شنیدم از جده ام خدیجه دختر حمدان بن پسند که گفت: چون حضرت امام رضا علیه السلام داخل نیشابور شد فرود آمد در محله فوزا در ناحیه ای که معروف بود به (لاشباد) در سرای جده من پسند و او را (پسند) برای آن گفتند که حضرت امام رضا علیه السلام او را از میان مردم پسندیده و چون در خانه ما فرود آمد بادامی در جانبی از خانه بکاشت آن بادام برست و درختی شد و بار آورد و در يك سال، مردم آن را بدانستند پس بادام آن درخت را برای شفا می بردند، هر که را علتی می رسید به جهت تبرک از آن بادام تناول می نمود عافیت می یافت و هر که درد چشم داشت از آن بادام بر چشم خود می نهاد شفا می یافت و زن آبستن که زاییدن بر او دشوار می شد از آن بادام می خورد دردش سبک می شد و همان ساعت می زایید و اگر چارپایی قولنج می شد از شاخه آن درخت می

گرفتند و بر شکم او می کشیدند خوب می شد و باد قولنج از او می رفت به برکت آن حضرت؛ پس روزگاری بگذشت آن درخت خشک شد جد من حمدان بیامد و شاخه های آن را ببرید پس کور شد و پسرش که او را ابوعمر و می گفتند بیامد و آن درخت را از روی زمین ببرید مالش تمام برفت در باب فارس و مبلغ آن هفتاد هزار درهم بود تا هشتاد هزار درهم و برای او هیچ نماند، و ابوعمر و را دو پسر بود هر دو نویسنده ابوالحسن محمد بن ابراهیم سمجور بودند یکی را ابوالقاسم می گفتند و دیگری را ابوصادق، خواستند که آن را عمارت کنند بیست هزار درهم که بر آن عمارت صرف کردند و بیخ آن درخت که مانده بود بکنند و نمی دانستند که چه اثر از آن برای ایشان می زاید پس یکی رفت سر املاک امیر خراسان او را برگردانیدند به نیشابور در محلی در حالتی که پای راستش سیاه شده بود پس گوشت از پایش ریخت پس به آن علت بعد از یک ماه بمرد؛ و اما آن برادر دیگر که بزرگتر بود او در دیوان سلطان در نیشابور مستوفی بود، روزی جماعتی از کاتبان بالای سرش ایستاده بودند و او خط می نوشت یکی گفت: خدای چشم بد از کاتب این خط دور کند! همان ساعت دستش بلرزید و قلم از دستش بیفتاد و دانه ای بر دستش بر آمد و به منزل بازگشت. ابوالعباس کاتب با جماعتی نزد او آمدند و گفتند این از گرمی است واجب است که امروز فصد کنی، همان روز فصد کرد و فردا نیز بماندند و گفتند امروز هم فصد کن، فصد کرد پس دستش سیاه شد و گوشتش بریخت و از آن علت بمرد و موت هر دو برادر به یک سال نکشید. (به کتاب شرح حدیث سلسله الذهب نوشته مؤلف مراجعه شود)

بی بی شطیطه زنی از تبار خوییها

معمولاً مسافران مشهد، توقف کوتاهی در نیشابور دارند، ولی اگر یکی از مقصدهای سفر شما نیشابور بود، حتماً به آرامگاه بی بی شطیطه سر بزنید. شما از هر کس در نیشابور درباره بی بی شطیطه پرسید، جای آن را به شما نشان خواهد داد. بی بی شطیطه زنی از تبار خوییها بود. او پیرو امام زمانش بود و در راه خدا گام برمیداشت.

در زمان امام موسی کاظم (ع) مردم نیشابور که شیعه بودند، مردی به نام محمد بن علی نیشابوری را به مدینه فرستادند تا هدایای مردم را برای امام زمانشان ببرد.

محمد بن علی نیشابوری، سی هزار دینار و پنجاه هزار درهم و سه هزار جامه را که مردم شهر داده بودند، آماده کرد تا به مدینه ببرد. شطیطه که یک درهم و مقداری نخ که خودش رشته بود و چهار درهم ارزش داشت، آورد و گفت: «با اینکه کم است، اما از دادن حق امام خجالت نمیکشم. این هم سهم من است». علمای شهر هم جزوه ای هفتاد صفحه ای که در آن هفتاد پرسش نوشته بودند، به نماینده شان دادند تا امام به سؤالات آنها پاسخ بدهد. آنها سؤالات را لاك و مُهر کردند تا تنها امام آنها را باز کند. البته گفتند اگر امام بر حق است، باید به سؤالات بدون اینکه لاك و مُهر آنها برداشته شود، جواب بگوید. محمد نیشابوری با وسایل نقلیه آن زمان که گجاوه یا شتر بوده، راه افتاد و پس از ماهها وارد مدینه شد و با خود زمزمه میکرد: «خدایا راه را به من نشان بده». ناگهان پسری را در برابر خودش دید که گفت: «کسی را

که دنبالش هستی اجابت کن و دنبال من بیا.» محمد نیشابوری به دنبال او رفت و پسر او را پیش امام موسی کاظم (ع) برد. محمد نیشابوری سلام کرد و امام فرمود: «ای محمد بن علی نیشابوری، جواب سؤالات هفتاد جزوهای که نزد توست، نوشته ام. امانت شیطیه را که وزن آن یک درهم است، بیاور. رشته های نخ او را هم نزد من بیاور. محمد نیشابوری با شنیدن فرمایش امام، عقل از سرش پرید و امر حضرت را زود اطاعت کرد. حضرت هدیه شیطیه را پذیرفت و فرمود: «سلام مرا به شیطیه برسان و این کیسه پول را که چهل درهم است و همچنین این قطعه پارچه را که قطعه ای از کفن من است، به او بده و بگو آن را کفن خود قرار دهد که پنبه این پارچه از مزرعه ماست و خواهرم آن را رشته است. به او بگو، از هنگام وصول پول و پارچه کفن، نوزده روز بیشتر زنده نیستی. شانزده درهم از چهل درهم اهدایی را برای خود خرج کند و ۲۴ درهم آن را جهت صدقه و تجهیز و تکفین خود نگاه دارد. به او بگو من بر جنازه اش نماز خواهم گزارد.» سپس امام کاظم (ع) فرمود: «این اموال را به صاحبانشان برگردان و مهر سؤالات را بگشا و ببین آیا جواب سؤالات را پیش از دیدن آنها داده ایم یا خیر؟!» محمد بن علی نیشابوری میگوید: «به مهرها نگاه کردم. آنها را دست نخورده دیدم و بعد از شکست مهر و موم، دیدم پاسخ سؤالات داده شده است.» هنگامیکه نماینده نیشابوریان به خراسان بازگشت، با تعجب دید کسانی که امام اموالشان را نپذیرفته بود، به مذهب فطحیه گرویده اند، اما شیطیه همچنان بر مذهب حق مانده است. سلام حضرت را به او رساند و کیسه پول و پارچه کفن را به وی تقدیم کرد و همانطور که امام فرموده بود، وی پس از نوزده روز از دنیا رفت.

شیطیه که درگذشت، امام وارد نیشابور شد و بر پیکر او نماز گزارد و هنگام بازگشت، این بشارت شیرین و مزده دلنشین را به شیعیان داد: «من و امامان دیگر، باید بر جنازه های شما حاضر شویم، در هر جا که از دنیا بروید، پس پرهیزکار باشید».

اکنون آرامگاه بی بی شیطیه، پس از ۱۲۰۰ سال همچنان هست و زائران از زندگی او درس ایمان و پیروی از خدا را می آموزند.

امامزاده محمد محروق (ع) و امام زاده سیدابراهیم

این بقعه متبرکه که در ۵ کیلومتری شرق نیشابور واقع است، مدفن یکی از نوادگان امام زینالعابدین (ع) است. این بنا را گنبدی بلند با کاشیهای لاجوردی سبز و زرد، ایوانی بزرگ در ضلع شمالی، چهار غرفه، دو حرم، یک مسجد و ۶ حجره شامل می شود. تزئینات بنا کاشیکاری به صورت معرق و الوان است. عناصر تزئینی غرفه ها جدید است و تزئینات ایوان بزرگ را کاشیکاری ۶ ضلعی در ازاره و شمسه هایی در بالای ازراه و کاشیهای معرق بالای ایوان شامل می شود.

امام زاده محمد محروق یکی از نوادگان امام سجاد بود که در پی شورش که ضد خلیفه وقت صورت پذیرفت به شهادت رسید. پیکر مطهر ایشان را به آتش کشیدند و خاکستر آن را در محله تلاجر، از محله های قدیم شهر نیشابور، به خاک سپردند. از همین رو «محروق» یعنی سوخته شده معروف شد.

بقعه امامزاده محروق از بناهای زیبای قرن دهم هجری با گنبد کاشیکاری و ایوانهای بلند در وسط باغ مشجری قرار گرفته است در زیر گنبد قبر امامزاده محمد محروق واقع شده است کتیبه کاشی معرق ایوان و صندوق منبت و در ورودی حرم از زمان شاه طهماسب اول است سنگی از دوران شاه سلطان حسین صفوی مورخ به سال ۱۱۱۹ هجری قمری در این بنا نصب است کاشی های ازاره آن از زمان نادر شاه افشار باقی مانده است. بانی این مزار امیر کمال الدین شاه میر حسین است. کتیبه منظومی که از زمان شاه سلطان حسین صفوی در سمت راست ایوان بر روی سنگ نقر شده بیانگر آن است که در اواخر دوره صفوی محمد خان نامی در نیشابور به بنای مسجد و مصلی اقدام نموده است در این بقعه، امامزاده ابراهیم، یکی از اولاد حضرت موسی بن جعفر، نیز مدفون است.

دیگر از بناهای دیرسال نیشابور بقعه ی امامزاده محمد محروق است، که بر اساس گفته ی سید احمد یزدی اردکانی صاحب شجرة الأولیا، از نسابین مشهور و معتبر، از فرزندان بلافاصله ی امام چهارم، علی بن حسین (زین العابدین) علیه السلام، یکی زید شهید است که چهار پسر داشته؛ نخست محمد و دوم یحیی و سوم نیز یحیی ملقب به ابی عیسی و چهارم حسین ملقب به ذی الدمعه که گویند از فرط گریستن از خوف خدا در فرجام زندگی نابینا شده بود و در زهد و تقوی و علم و فضل سرآمد روزگار خویش به شمار می آمده و کنیه وی ابو عبدالله بوده است و به روایت امام صادق، ذی الدمعه، در سال ۱۳۴ هـ.ق دامن از سرای خاک برگرفته و به عالم باقی شتافته است. از فرزندان وی علی و حسین و یحیی و محمد را نام برده اند، که این محمد، نام مادرش ام ولد مسما به عاتکه، در نیشابور شهید شد و مقبره اش اینجاست و نبیره امام سجاد علیه السلام می باشد و به «امامزاده محمد محروق» معروف است. در سلسله نسب وی نوشته اند: محمد بن الحسین بن زید بن علی بن حسین بن علی بن ابیطالب علیه السلام.

بر دیوار حرم وی سنگی نسب شده که اثر دو جای پای بر آن دیده می شود و گویند جای پای امام رضاست... امام رضا هنگام گذشتن از نیشابور به زیارت این امامزاده رفته اند. مادر امامزاده محمد محروق - فاطمه دختر علی بن جعفر بن اسحاق بن علی بن عبد الله بن جعفر بن ابی طالب - می باشد و همانطوری که گفته شده امام هشتم شیعیان، قبر امامزاده محمد محروق در نیشابور زیارت فرموده است.

امامزاده سید ابراهیم (ع) (نیشابور)

این بنا در ضلع غربی بقعه امامزاده محروق (ع) قرار دارد و متصل به آن است. این بنا دارای گنبدی کوچک و کم ارتفاع است. ازاره حرم امامزاده ابراهیم (ع) مانند بقعه مجاور دارای تزئینات کاشیکاری معرق است. در وسط حرم مطهر قبر بزرگی از آجر و گچ ساخته اند. فضای داخل، نمای ساده‌ای دارد و روی دیوار حرم هیچ تزئینی به چشم نمیخورد. حرم وی به وسیله ی دری به حرم امزاده محمد محروق راه دارد. ارتفاع گنبد کوچکتر از گنبد امامزاده محروق است. این ابراهیم را از فرزندان بلافاصله ی موسی بن جعفر علیه السلام دانسته اند.

چاه مراد

در سمت قبله امامزاده جایی است که آن را دارالحفاظ می گویند و در سمت راست آن چاهی قرار داشته و گفته اند، دختری که گویا همسر امامزاده محمد محروق بوده است در آن چاه غیب شده و تا این اواخر دختران دم بخت از این چاه مراد می خواستند که اکنون سر آن را پوشانیده اند و از اذهان بسیاری دور شده، در سالیان اخیر بقعه امامزاده مرمت شده است و تعدادی از بزرگان نیشابور داخل حرم امام زاده مدفون می شدند از جمله نماینده ی نیرالدوله بنام حاج محمد مهدیخان اعتماد الایاله و برادرش عبد الباقی خان، پسران بابا خان که درست زیر قدم داخل امامزاده کنار یکدیگر مدفون شده اند را می توان نام برد که در تعمیرات جدید سنگ های مرمر این دو مقبره را بر داشته اند. کمی بالاتر از کلبه امروزی خیام، قنات آب است که همان تالاگرد معروف است.

آرامگاه خیام در نیشابور

آرامگاه خیام که در محله کهن شادیاخ در نیشابور در باغی که آرامگاه امامزاده محروق در آن واقع میباشد، قرار گرفته است، است.

حکیم غیاث الدین ابوالفتح عُمَر بن ابراهیم خیام نیشابوری (زاده ۲۸ اردیبهشت ۴۲۷ خورشیدی، مرگ در ۵۱۰ خورشیدی) به خیامی و خیام نیشابوری و خیامی النیسابوری هم نامیده شده است. او از ریاضیدانان، ستاره شناسان و شُعْرای بنام ایران در دوره سلجوقی است. گرچه پایگاه علمی خیام برتر از جایگاه ادبی او است و دارای لقب حجةالحق بوده است. ولی آوازه وی بیشتر به واسطه نگارش رباعیاتش است که شهرت جهانی دارد. افزون بر آنکه رباعیات خیام را به اغلب زبانهای زنده ترجمه نموده اند، فیتز جرال د رباعیات او را به زبان انگلیسی ترجمه کرده است که مایه شهرت بیشتر وی در مغرب زمین گردیده است. یکی از برجسته ترین کارهای وی را میتوان اصلاح گاه شماری ایران در زمان وزارت خواجه نظام الملک، که در دوره سلطنت ملکشاه سلجوقی (۵۹۰-۴۲۶ هجری قمری) بود، دانست. وی در ریاضیات، علوم ادبی، دینی و تاریخی استاد بود. نقش خیام در حل معادلات درجه سوم و مطالعاتش درباره اصل پنجم اقلیدس نام او را به عنوان ریاضیدانی برجسته در تاریخ علم ثبت کرده است. شماری از تذکره نویسان، خیام را شاگرد ابن سینا و شماری نیز وی را شاگرد امام موفق نیشابوری خوانده اند. هر چند قول مبنی بر این که خیام شاگرد ابن سینا بوده است، بسیار بعید مینماید. چون از لحاظ زمانی با هم تفاوت زیادی داشته اند. خیام در جایی ابن سینا را استاد خود میدانند اما این استادی ابن سینا، جنبه معنوی دارد.

همچنین از وی هم اکنون بیش از ۱۰۰ رباعی برجای مانده است.

عمر خیام در سده پنجم هجری در نیشابور زاده شد. فقه را در میانسالی در محضر امام موفق نیشابوری آموخت؛ حدیث، تفسیر، فلسفه، حکمت و اختر شناسی را فراگرفت. برخی نوشته اند که او فلسفه را مستقیماً از زبان یونانی فرا گرفته بود.

خیام زندگی اش را به عنوان ریاضیدان و فیلسوفی شهیر سپری کرد، در حالیکه معاصرانش از رباعیاتی که امروز مایه شهرت و افتخار او هستند بیخبر بودند. معاصران خیام نظیر نظامی عروضی یا ابوالحسن بیهقی از شاعری خیام یادی نکرده اند. صادق هدایت در این باره میگوید.

گویا ترانه های خیام در زمان حیاتش به واسطه تعصب مردم مخفی بوده و تدوین نشده و تنها بین یکدسته از دوستان هم‌رنگ و صمیمی او شهرت داشته یا در حاشیه جنگها و کتب اشخاص باذوق بطور قلم انداز چند رباعی از او ضبط شده، و پس از مرگش منتشر گردیده

با کنار گذاشتن رباعیات تکراری ۵۷ رباعی به دست میآید. این ۵۷ رباعی که تقریباً صحت انتساب آنها به خیام مسلم است کلیدی برای تصحیح و شناختن سره از ناسره به دست مصححان میدهد. با کمک این رباعیها زبان شاعر و مشرب فلسفی وی تا حد زیادی آشکار میشود. زبان خیام در شعر طبیعی و ساده و از تکلف به دور است و در شعر پیرو کسی نیست. وانگهی هدف خیام از سرودن رباعی شاعری به معنی متعارف نبوده است بلکه به واسطه داشتن ذوق شاعری نکته بینی های فلسفی خود را در قالب شعر بیان کرده است.

محمد غفاری معروف به کمال الملک

محمد غفاری معروف به کمال الملک نقاش ایرانی (حدود ۱۲۲۷ تا ۱۳۱۹ ش) یکی از مشهورترین و پرفرودترین شخصیت‌های تاریخ هنر معاصر ایران به شمار میآید.

با کار او جریان دویست ساله تلفیق سنت‌های ایرانی و اروپایی به پایان میرسد و سنت طبیعت گرایی اروپایی در قالب نوعی هنر آکادمیک تثبیت میشود.

کمال الملک یا محمد غفاری در کاشان زاده شد سالهای کودکی خود را در کاشان گذراند. در نوجوانی به تهران رفت و در مدرسه دارالفنون زیر نظر علی اکبر خان مزین الدوله آغاز به هنرآموزی کرد. ناصرالدین شاه به هنگام بازدید از این مدرسه کار او را پسندید و وی را به دربار فراخواند. دیری نگذشت که شاه به او لقب «نقاش باشی و پیشخدمت حضور همایونی» داد. (۱۲۶۱ ش) فعالیت مستمر او در مقام نقاش دربار و معلم شاه بسیار مقبول افتاد و از این رو لقب «کمال الملک» گرفت. پرده معروف به تالار آینه از جمله مهمترین آثاری بود که در این سالها به وجود آورد.

پس از کشته شدن ناصرالدین شاه کمال الملک برای مطالعه به اروپا رفت. (۱۲۷۶ ش) مدتی بیش از سه سال را در فلورانس، رم و پاریس گذراند؛ و در موزهها به رنگاری از آثار استادانی چون رامبراند و تیسین پرداخت. در پاریس با فانتن لاتور آشنا شد. سفر اروپا تأثیری مثبت در اسلوب کار و حتی طرز دید او گذاشت. او به دستور مظفرالدین شاه به ایران بازگشت (۱۲۷۹ ش) و کار در دربار را ادامه داد، ولی عملاً نتوانست با خواستهای شاه جدید کنار بیاید. به عراق رفت و چند سالی را در آنجا گذراند. (۱۲۸۰ تا ۱۲۸۳ ش) پرده های زرگر بغدادی (۱۲۸۰ ش) و میدان کربلا (۱۲۸۱ ش) را به هنگام اقامتش در عراق نقاشی کرد. او اگرچه به مشروطه خواهان متمایل بود (پرده علیقلی خان بختیاری (سردار اسعد) گواه آن است) در جنبش مشروطه مشارکت مستقیم نداشت. در سالهای بعد مدیریت مدرسه صنایع

مستظرفه را بر عهده گرفت. در این مدرسه با کوشش فراوان به پرورش شاگردان همت گماشت که زبدهترین شان خود استادانی در مکتب او شدند. سرانجام به دلیل اختلافاتی که با وزیران معارف بر سر استقلال مدرسه پیدا کرد، از کار تدریس و شغل دولتی دست کشید (۱۳۰۶ ش) و به ملک شخصی خود در حسین آباد نیشابور کوچید. (۱۳۰۷ ش) در آنجا بر اثر حادثه ای از یک چشم نابینا شد؛ اما تا سالهای آخر زندگانی به نقاشی ادامه داد. کمال الملک از همان آغاز فعالیت هنری اش تمایلی قوی و آشکار به روش و اسلوب طبیعت گرایی اروپایی داشت. با ظهور کمال الملک وظیفه ای جدید برای نقاش دربار معین شد. او میبایست رویدادها، اشخاص، ساختمانها، باغها و غیره را همچون عکاسی دقیق ثبت کند تا به عادیترین مظاهر زندگی و محیط درباری سندیت تاریخی بخشد. بی سبب نیست که کمال الملک در این دوره اغلب پرده هایش را با افزودن شرحی درباره موضوع رقم میزد. (مثلاً: طبیعت بیجان با گلدان و پرند شکار شده، ۱۲۷۳خ) با این زمینه فکری و هنری کمال الملک به اروپا رفت. هدف او شاید فقط ارتقای سطح دانش فنی اش بود. ولی در موزه ها آثار استادان رنسانس و باروک را دید و شیفته آنها شد. منطقاً او به لحاظ فرهنگی، ذهنی و سابقه هنری آمادگی رویارویی و احتمالاً بهره گیری از جنبشهای دریافتگری (امپرسیونیسم) و پسا-دریافتگری را نداشت. اما زیبایی شناسی کلاسیسیسم رنسانس و سبک و اسلوب بغرنج هنرمندانی چون رامبراند را نیز به درستی درک نکرد (چنان که مثلاً در هیچ یک از نقاشیهای کمال الملک و شاگردانش نشانی از آشنایی با اسلوب لعاب رنگ کاری به چشم نمیخورد). با این حال آکادمی گرایی در او قوت گرفت؛ و هنگامی که به ایران بازگشت بیش از پیش به هنر دانشگاهی سده نوزدهم وابسته شده بود. حتی بعداً در بازنمایی موفقیت آمیز برخی موضوعهای اجتماعی نیز از این وابستگی رهایی نیافت. او اساساً چهره نگار و منظره نگار بود؛ و در تک چهره هایی چون «سید نصرالله تقوی» قابلیت و مهارت خود را به حد کمال نمایان ساخت. کمال الملک با کوششهای خود در مقام نقاش و معلم پاسخی متناسب با شرایط اجتماعی و فرهنگی زمانه اش به ضرورت تحول هنری جامعه داد. بازتاب این کوششها در ذهن مردم خصوصیات اخلاقی، نحوه زندگی و واقعه کور شدنش از او یک مرد افسانه ای ساخت.

از جمله آثار کمال الملک: دورنمای صفی آباد (۱۲۵۳ ش)؛ عمله طرب؛ حوضخانه صاحبقرانیه (۱۲۶۱ ش) منظره آبشار دوقلو (۱۲۶۳ ش)؛ مرد مصری (۱۲۷۵ ش)؛ فالگیر یهودی؛ دهکده مغانک (۱۲۹۳ ش)؛ تک چهره خود هنرمند (۱۲۹۶ ش)؛ تک چهره صنیع الدوله؛ نیمرخ هنرمند (۱۳۰۰ ش)؛ منظره کوه شمیران (۱۳۰۱ ش)

سرانجام محمد غفاری (کمال الملک) در ۲۷ مرداد سال ۱۳۱۹ درگذشت و در نیشابور و در کنار قبر عطار نیشابوری مدفون گشت.

نسخه اصل تعدادی از تابلوهای مشهور کمال الملک در کاخ گلستان در معرض نمایش قرار دارد آثار کمال الملک از سال ۱۲۹۰خ تا زمانی که چشمش آسیب دید: عمو صادق شیرازی، اثر استاد کمال الملک. رنگ و روغن. سال ۱۳۰۸ هجری قمری - موزه کاخ گلستان تهران.

عطار نیشابوری

آرامگاه شیخ فریدالدین عطار نیشابوری در محله باستانی شادیاخ نیشابور در انتهای خیابان مقابل درب ورودی خیام است.

فریدالدین ابوحامد محمد عطار نیشابوری یکی از عارفان و همچنین یکی از شاعران بلندنام ادبیات فارسی در اواخر سده ششم و اوایل سده هفتم است. او در سال ۵۴۰ هجری مطابق با ۱۱۴۶ میلادی در نیشابور کنونی زاده شد.

نام او «محمد»، لقبش «فریدالدین» و کنیه اش «ابوحامد» بود و در شعرهایش بیشتر عطار و گاهی نیز فرید تخلص کرده است. نام پدر عطار ابراهیم (با کنیه ابوبکر) و نام مادرش رابعه بود.

او که داروسازی و عرفان را از شیخ مجدالدین بغدادی فرا گرفته بود، به شغل عطاری و درمان بیماران میپرداخت. او را از اهل سنت دانسته اند اما در دوران معاصر شیعیان با استناد به برخی اشعارش معتقدند که وی پس از چندی به تشیع گرویده یا محب اهل بیت بوده است.

درباره به پشت پازدن عطار به اموال دنیوی و راه زهد، گوشه گیری و تقوی را پیش گرفتن وی حکایات زیادی گفته شده است. مشهورترین این روایات، آنست که عطار در محل کسب خود مشغول به کار خود بود که درویشی از آنجا گذر کرد. درویش حاجت خود را با عطار در میان گذاشت، اما عطار همچنان به کار خود میپرداخت و درویش را نادیده گرفت. دل درویش از این اتفاق چرکین شد و خطاب به عطار گفت: تو که تا این حد به زندگی دنیوی وابسته ای چگونه میخواهی روزی جان بدهی؟ عطار به درویش گفت: مگر تو چگونه جان خواهی داد؟ درویش در همان حال کاسه چوبین خود را زیر سر نهاد و جان به جان آفرین تسلیم کرد. این اتفاق اثری ژرف بر او نهاد که عطار دگرگون شد شغل خود را رها کرد و راه حق را پیش گرفت. چیزی که معلوم است این است که عطار پس از این قضیه مرید شیخ رکن الدین اکاف نیشابوری میگردد و تا پایان عمر (حدود ۷۰ سال) با بسیاری از عارفان زمان خویش هم صحبت گشته و به گردآوری حکایات صوفیه و اهل سلوک پرداخته است. و بنا بر روایتی وی بیش از ۱۸۰ اثر مختلف به جای گذاشته که حدود ۴۰ عدد از آنان به شعر و مابقی نثر است. عطار در سال ۶۱۸ یا ۶۱۹ و یا ۶۲۶ در حمله مغولان، به شهادت رسید.

وی یکی از پرکارترین شاعران ایرانی به شمار میرود و بنا به نظر عارفان در زمینه عرفانی از مرتبهای بالا برخوردار بوده است؛ چنانکه مولوی درباره او میفرماید: هفت شهر عشق را عطار گشت ۷۰۰ ماهنوز اندر خم یک کوچه ایم.

فضل بن شاذان در بهشت فضل

فضل بن شاذان بن خلیل ازدی، از متکلمین طراز اول شیعه و یار و مصاحب چهار امام همام - یعنی امام رضا (ع)، امام محمد تقی (ع)، امام علی النقی (ع) و امام حسن عسگری (ع) - بوده است. آرامگاه فضل بن شاذان در ۶ کیلومتری جنوب شرقی شهر نیشابور، در روستای فضل و در باغی وسیع و سرسبز، واقع شده است. آرامگاه وی دارای صحن حرم، گنبد و کاشیکاری است. آرامستان شهر نیشابور به نام «بهشت

فضل» در مجاورت این آرامگاه واقع شده است. بقعه‌ی فضل بن شاذان (قدمت تیموریان صفویه) به شماره‌ی ۸۹۵۶ در تاریخ ۱۳۸۲/۰۳/۱۰ در فهرست آثار ملی ایران ثبت گردیده است. اهالی نیشابور، این مکان را «شافضل» (= شاه فضل) نیز می‌گویند.

مسجد چوبی نیشابور در دهکده چوبین

مسجد چوبی نیشابور مسجدی نمادین است در حومه شهر نیشابور، که درختان بسیاری دارد، کاملاً با چوب ساخته شده است. این مسجد در دهکده چوبین نیشابور قرار دارد و بخشی از مجموعه آثار این دهکده به حساب می‌آید.

این مسجد، اولین مسجد چوبی مقاوم در برابر زلزله در جهان می‌باشد. این بنا ۲۰۰ متر مربع وسعت دارد و سقف آن به صورت شیروانی می‌باشد. دو مناره آن ۱۳ متر از سطح زمین ارتفاع و وزن هر یک تقریباً ۴ تن می‌باشد. شکل ظاهری آن به صورت کشتی‌ای وارونه بر زمین است. در ساخت این مسجد که حدود ۲ سال طول کشیده است، ۴۰ تن چوب استفاده شده است.

مسجد چوبی این دهکده در ایران و جهان بی نظیر است. با توجه به زلزله خیز بودن منطقه نیشابور، این مسجد می‌تواند تا ۸ ریشتر زمین لرزه را تحمل کند و بنای آن به گونه‌ای است که تا صدها سال دیگر نیز آسیب نخواهد دید. اسکلت این مسجد به شیوه Double L یا Two by Four ساخته شده است. مناره‌ها به سقف به گونه‌ای اتصال دارند که در داخل مسجد ستونی وجود ندارد.

دیواره‌های آن دوجداره بوده که بین این دو لایه، اسکلت بنا وجود دارد. اسکلت مناره‌ها و سقف و همچنین سقف و دیواره‌ها به روش عنکبوتی اتصال دارند. این نام به دلیل شیوه ساخت آن که مانند تنیدن تار عنکبوت است می‌باشد بطوریکه اتصال مناره‌ها طوری است که وزن آن‌ها به صورت مساوی، ابتدا روی سقف و سپس به دیواره‌ها و از آنجا به زمین منتقل می‌شود. قابل توجه است که از طریق نردبان داخل مناره‌ها می‌توان به بالای مناره دسترسی پیدا کرد. جالبتر آنکه در محل اتصال مناره به سقف، دریچه‌ای تعبیه شده که مانند یک کانال تهویه عمل می‌کند بطوریکه در تابستان هوای گرم و آلوده را از فضای مسجد خارج می‌کند و هوای پاکیزه از طریق بادگیر مخصوصی که در سقف بنا شده، داخل مسجد می‌گردد؛ و به این ترتیب یک تهویه طبیعی انجام می‌پذیرد. دیواره‌ها کمی حالت زاویه‌دار دارند که انتقال وزن را از مناره به زمین ساده‌تر می‌سازد.

محلی که در آن مسجد ساخته شده، بسیار موربانه خیز است، لذا راهکارهای ویژه‌ای در ساخت این مسجد و دیگر بناهای این مجموعه برای جلوگیری از اثرات مخرب چوب خواران به کار گرفته شده است. بطوریکه به عنوان نمونه، خانه سازنده مجموعه با عمر بیش از ۲۰ سال، از آسیب چوب خواران به دور مانده است. برای ماندگاری دراز مدت دیواره‌های خارجی در برابر نزولات آسمانی، چوبهای ویژه با فرآوری خاص استفاده شده است.

کابینت‌ها، دیواره‌ها و حتی سینی‌های آبدارخانه این مسجد، چوبی است. مسجد دارای یک ایوان بیرونی که کف آن از خشت است می‌باشد. بر روی دیواره‌های داخلی و بیرونی مسجد به ترتیب تعداد ۷ و ۶ کتیبه زیبا از آیات قرآنی به همراه قابهایش از چوب درختان گردو و توت نصب است. در ساختمان و تزئینات داخلی چوب‌های مختلفی از درختان مثمر و غیر مثمر مانند انواع کاج‌ها، اشن، سپیدار، گیلان، گلابی، زبان گنجشک، گردو و توت استفاده شده است. نور پردازی ویژه مجموعه، تناسب ویژه‌ای از رنگهای شاد، در شب‌ها جلوه خاصی دارد.

مسجد جامع تاریخی نیشابور

مسجد جامع نیشابور در دوره تیموری و به سال ۸۸۹ هجری توسط پهلوان علی کرخی بنیان گردیده است. این بنا در شهر نیشابور واقع شده و از انواع مساجد چهار ایوانی به شمار می‌رود. جامع نیشابور با وسعت نزدیک به ۷۲۷۶ متر مربع مشتمل بر ایوان‌های ضلع شمالی، جنوبی، رواق و شبستان است. نمای ایوان‌ها و طاق نماهای این مسجد با تزئینات آجری آراسته شده و کهن‌ترین بنای بر جای مانده در شهر نیشابور است.

تکیه ابوالفضل

این تکیه در ۱۲۷۲ ه.ش. در راسته‌ی مسجد جامع نیشابور و با فاصله‌ای از آن ایجاد شده است. تکیه‌ی ابوالفضل که به نام حضرت ابوالفضل علیه‌السلام، نامور گردیده، یکی از جای‌های ارجمند و کلان گردهم‌آیی و برگزاری آیین‌های مذهبی نیشابوریان به شمار می‌آید. این تکیه که در مرکز شهر، ضلع جنوبی خیابان امام خمینی، روبه‌روی میدان باغات نیشابور واقع شده، دارای زیربنای در حدود ۵۰۰۰ متر مربع و با اختلاف سطح پایین‌تر از خیابان اصلی، و دربرگیرنده‌ی ساختمان اصلی تکیه، امور اداری، سالن اجتماعات، بیمارستان قمر بنی هاشم، زائرسرا و صحن بزرگ سرپوشیده است. بخش درونی و اجتماعات تکیه، دارای تزئینات آجرکاری، سنگ‌کاری، کاشی‌کاری معرق و آینه‌کاری در رنگ‌های گوناگون فیروزه‌ای، سبز، آبی و ... و مزین به آیات قرآنی و نقوش اسلیمی است که به فضای آن نورانیت، شکوه و آرامش خاصی بخشیده است. در سال ۱۴۲۱ ه.ق. در ضلع شمالی تکیه، صندوق نذورات پنجره‌ای شکل و طلایی‌رنگ نصب شده است که در داخل آن از نمادهایی چون علم، مشک آب، شمشیر و سپر به نشان وفاداری و جانفشانی حضرت ابوالفضل نسبت به پیشوا و برادر بزرگوارشان حضرت امام حسین علیه‌السلام در واقعه‌ی کربلا، جای گرفته است.

حیات‌مزار

یحیی بن حمزه بن قاسم بن عباس ابن امیرالمومنین از نوادگان قمر بنی‌هاشم علیه‌السلام است. آرامگاه وی در یکی از محله‌های قدیمی خیابان منوچهری جنوبی شهر نیشابور - که کال منوچهری از میانه‌ی این خیابان، گذر می‌نماید - قرار گرفته است. محوطه و آرامجای امامزاده یحیی علیه‌السلام که شبیه منزلی مسکونی و به شیوه‌ی سنتی ساخته شده، در بین اهالی منطقه به «حیات مزار» [Hayāt Məzār] نامور است.

امامزادگان محمد و عبدالله

امامزادگان محمد و عبدالله، از فرزندان محمد حنفی و از نوادگان امام علی علیه السلام اند. آرامگاه این دو امامزاده، در بوستان شهیدهاشمی نژاد شهر نیشابور (ضلع شمال شرقی تقاطع خیابان‌های ایستگاه و سیمتری، بین چهارراه راه آهن و میدان فردوسی) واقع شده، این دو آرامگاه به صورتی جداگانه و با فاصله در ضلع شمالی و شرقی بوستان هاشمی نژاد، جای گرفته‌اند.

گنبدسبز

آرامگاه بی بی صغری در منتهی‌الیه محله‌ی فرحبخش شرقی شهر نیشابور و در منطقه‌ای به نام گنبدسبز، قرار دارد. این بانوی مومنه و پاکدامن که در بین مردم به بی‌بی فاطیمه [Bi Bi Fātima] نامور است دارای محبوبیت خاصی بوده و لطف و کراماتی را به وی منسوب می‌دانند. (۳) آرامگاه وی در بین اهالی به گمبدسوز [Gombəd Savz] نامور است.

امامزاده عبدالله در بهشت

عبدالله از فرزندان امام محمدباقر علیه السلام است. آرامگاه وی در ۱۲ کیلومتری شمال نیشابور و در جوار روستاهای کوه‌پایه‌ای در بهشت و رود قرار گرفته است که فضایی سرسبز و پوشیده از درختان و توام با نوای پرندگان را پیشکش زائران می‌نماید. روستاهای در بهشت و رود [darbāhi?t] و روی (rōy) در گویش نیشابوری از توابع دهستان فضل بخش مرکزی شهرستان نیشابورند. بنای آرامگاه امامزاده عبدالله، به شماره‌ی ۱۲۸۷۵ در تاریخ ۱۳۸۴/۰۵/۱۹ در فهرست آثار ملی ثبت گردیده است.

شهرستان سبزوار یا بیهق

شهرستان سبزوار در فاصله ۶۴۵ کیلومتری از تهران قرار گرفته است. سبزوار از دو قسمت کوهستانی و دشت تشکیل شده است آب و هوای در قسمت‌های دشت گرم و در قسمت‌های کوهستانی معتدل است. در دوران اسلام ایالت بیهق و دو شهر مهم داشته است سبزوار و خسروجرد. سبزوار شهر پناهگاه و پایتخت قیام سربداران بوده و نام دارالمؤمنین را از آن گرفته است. این شهر پس از حمله مغول‌ها کاملاً ویران شده بود در دوران ازبک‌ها نیز مجدداً شهر تخریب شد اما در دوران صفویان بازسازی گردید. در دهه‌های اخیر سبزوار مجدداً نوسازی گردید.

بیهق نام دیرینه ناحیه‌ای از خراسان بوده است که اکنون آن را سبزوار خوانند.

سبزوار از دیر زمان مهد دانش و فرهنگ بوده و جایگاه خاصی را از این نظر در میان شهرهای دیگر به خود اختصاص داده است. سابقه فرهنگی این شهر آن چنان با ارزش است که هر انسانی با اندک مطالعه و توجه در مورد آن به اهمیت مطلب پی می‌برد و این سابقه فرهنگی به زمان فتوحات اسلام و اوایل دوران حکومت اسلامی می‌رسد.

به‌خصوص در دوره حکومت اموی، صحابه پیامبر که دوستدار خاندان اهل بیت علیه السلام بوده و مخالف حکومت ستم پیشه اموی به شمار می‌آمدند برای دور ماندن از فشارها و تهدیدهای آنان به خراسان، به

خصوص شهر بیهق روی آورده و این دیار به عنوان پناهگاه آنان محسوب می شد. از جمله ابورفاعه که یکی از صحابه بزرگ پیامبر اکرم (ص) به شمار میآمد سرنوشتی بدین صورت داشت.

در میان سبزواریها افراد بزرگواری در صحنه علم و ادب و زهد و تقوا پا به عرصه وجود گذاشتند که در پیشرفت و توسعه فرهنگ و تحولات سیاسی اجتماعی بیهق نقش بسزایی را ایفا کردند که به عنوان نمونه در صحنه فرهنگی باید به بزرگواری از جمله ابوالحسن بیهقی مؤلف تاریخ بیهق و ابوالفضل بیهقی صاحب تاریخ مسعودی و دیگران اشاره کرد.

در صحنه تحولات اجتماعی باید به حرکت عظیم سربداران اشاره نمود که نهضتی شیعی را در مقابل ایلخانان مغول بوجود آوردند و این جوشش اجتماعی حکومت سربداریه را در حدود نیم قرن در نواحی وسیعی از سرزمین ایران برقرار نمود.

باید گفت حیات هر قومی بسته به فرهنگ و دانش آن مرز و بوم دارد و اینکه آنان تا چه حد از علم و تمدن بهره داشته اند، نقش مؤثری در افتخارات آن قوم دارد و این افتخار حاصل نمی گردد جز اینکه میان قوم، بزرگان و علما و دانشمندانی پا به عرصه ظهور نهاده باشند. و از آنجا که سبزواری نیز دارای چنین افتخاراتی در گذشته بوده است، پس بهتر آمد تا بر تلاش و کوشش آنان ارج نهاده از سرمایه های مفید آنان بهره ببریم و آیندگان را نیز مشمول این فضیلت گردانیم.

وجه تسمیه سبزواری

در مورد وجه تسمیه شهر سبزواری مؤلف کتاب تاریخ بیهق این چنین توضیح می دهد: ... و گفته اند که سبزواری را ساسویه بن شاپور الملک بنا کرد و شاپور آن بود که نیشابور را بنا کرد. سبزواری در اصل ساسویه آباد بوده است و گفته اند این ساسویه، یزد خسرو بود که خسرو شیر جوین و خسرو آباد بیهق و خسرو جرد را بنا کرد.

ابن فندق در معرفی شهر سبزواری اینگونه ادامه می دهد: سبزواری شهری بزرگ شد، با انواع درخت میوه دار و سایه بخش پس مردمان اینرا سبزواری یعنی سازواری. و گفتند: سبزواری «کجنات تجری من تحتها الانهار» و عمارتها و بازارها و محله های سبزواری متصل گشت تا به دید ایزی از راه زورین و هنوز اطلال آن عمارت باقی است»

این شهرستان از جمله ۴ شهر اولیه است که در ایران به مذهب اثنی عشری گروید. فرهنگ غنی تشیع در این منطقه موجب شد تا سبزواری خاستگاه نهضت انقلابی و شیعی سربداران علیه حکام ستمگر مغول گردد.

نهضت سربداران که از روستای باشتین سبزواری آغاز شد رفته رفته قسمت اعظم نواحی مرکزی خراسان بزرگ تا حدود هرات و ولایت تومس (استان سمنان فعلی) را در بر گرفت و حکومت سربداران در این ناحیه از ایران تشکیل گردید. سبزواری پایتخت این سلسله شد و همین سربداران بودند که برای تحکیم مبانی فقهی تشیع از شهید اول خواستند تا یک دوره فقهی تالیف و به سبزواری ارسال دارد و کتاب لمعه را آن عالم بزرگوار به همین منظور تدوین نمود.

بزرگانی چون ابوالفضل بیهقی مؤلف تاریخ مسعودی، ابوالحسن زید بیهقی، ابن یمن فریومدی و حکیم عالی قدر و فیلسوف شرق حاج ملاهادی سبزواری در این ولایت پا به عرصه گیتی نهاده اند. معروف است که شیخ طبرسی به مدت سی سال در این شهر سکنی گزیده و به قولی تفسیر مجمع البیان را در همین شهرستان تالیف نموده است. همچنین جا دارد از دکتر شریعتی که از کویر محروم این منطقه به جهان اسلام تقدیم شده است نیز یاد کرد.

آثار تاریخی سبزوار

نشانه های دیرپای و شکوه و عظمت فرهنگ و تمدن شهر سبزوار آثار و ابنیه و محوطه های باستانی متعدد و متنوعی است که در سرتاسر شهرستان بر جای مانده و هر يك بیان کننده ارزشهای دینی، فرهنگی و فنی می باشد.

کهن ترین محوطه های باستانی سبزوار که بقایای آبادی های وسیع و معتبر می باشند پیشینه ای از پنج تا سه هزار سال دارند.

از دوران تاریخی نیز تا کنون حداقل يك مجموعه معماری متعلق به ساسانیان در ریوند سبزوار بر جای مانده است.

اما عصر طلایی شکوفایی فرهنگ و تمدن منطقه، قرون اولیه اسلام تا اواخر قرن هشتم هجری بوده که آثار و نشانه های آن دوران در عرصه وسیع سبزوار شناسایی شده اند.

مساجد و بناهای مذهبی در سبزوار فراوان است و به لحاظ کاربری عمومی و اعتقادی از استحکام و صلابت خاصی برخوردار می باشند. سبک معماری، تزئینات و کتیبه های آنها بیشترین آگاهی از جایگاه والای سبزوار در عرصه فرهنگ و تمدن ایران زمین ارائه می کنند.

بناهای سبزوار

مسجد جامع قرن ۸ (ه.ق)

مسجد پامنار صفویه

مصلی قرن ۸ (ه.ق)

مناره خسروگرد قرن ۸ (ه.ق)

مزار امامزاده شعیب صفویه

آرامگاه حاج ملاهادی قاجاریه

رباط فرامرز خان قاجاریه

مسجد خسروشیر ایلخانی

مسجد آق قلعه ایلخانی

آرامگاه نجم الدین کبری سلجوقی

چهارتاقی ریوند ساسانی

کاروانسرای مزینان صفویه

کاروانسرای ریوند صفویه
 کاروانسرای سرپوش قاجاریه
 کاروانسرای زعفرانیه صفویه - قاجاریه
 مسجد پایین قلعه صفویه
 رباط مهر صفویه
 مسجد جامع چشام ۷۹۱ (ه.ق)
 امامزاده آزادور ایلخانی - تیموری - صفویه
 امامزاده بی بی علیه خاتون اسلامی
 کاروانسرای صالح آباد قاجار
 مقبره ابوالحسن بیهقی اسلامی
 قلعه کهنه ش

بناهای تاریخی سبزوار

مناره خسروگرد - ۱۰ کیلومتری غرب سبزوار
 آرامگاه شاه طهماسب (گنبد سبز) - سبزوار
 آرامگاه حاج ملاهادی سبزواری - سبزوار
 آرامگاه پیر استیر - ۱۵ کیلومتری سبزوار
 آرامگاه پیرمراد - سبزوار
 آرامگاه مولانا حسین کاشفی - سبزوار
 مدرسه فصیحیه - سبزوار
 مدرسه کهنه - سبزوار
 مدرسه فخریه - سبزوار
 مدرسه شریعتمدار - سبزوار
 مسجد جامع چشم - دهستان چشم
 مسجد جامع فریومد - فریومدسبزوار
 مسجد پامنار - سبزوار
 امامزاده شعیب - سبزوار
 مقبره ابن ابیطیب - سبزوار
 بقعه بیلدار باشی - روستای فسنفر سبزوار
 بقعه سید ناصر بن محمد - روستای چشم از توابع بخش داورزن سبزوار
 امامزاده بی بی علیه خاتون - روستای باشتین در ۴۰ کیلومتری غرب سبزوار
 امامزاده سید علی اکبر - بخش داورزن سبزوار

امامزاده سلطان حسین - روستای آزادوار سبزوار
امامزاده سید حسین - روستای آزاد منجیر، ۱۰۰ کیلومتری شرق سبزوار
امامزاده سید حسین و سید اسماعیل - روستای بهمنآباد سبزوار
امامزاده هفت معصوم - سبزوار، جوین
امامزاده یحیی - خیابان اسرا و بیهق سبزوار

مشاهیر و مفاخر سبزوار

ابوالفضل بیهقی
حاج ملاهادی سبزواری
دکتر علی شریعتی
آیت الله فقیه سبزواری
عطا ملک جوینی
حمید سبزواری
محمود دولت آبادی
ملا حسین کاشفی
ابن یمین فریومدی

جاذبه های گردشگری سبزوار

آتشکده برزین مهر
آرامگاه پیر گردان (پیر گردو)
مسجد خسرو شیر
مناره خسروگرد
آرامگاه حاج ملاهادی سبزواری
مسجد جامع
مسجد پامنار
مسجد آق قلعه
کاروانسرای مزینان
کاروانسرای ریوند
کاروانسرای زعفرانیه صفویه - قاجاریه
کاروانسرای صالح آباد قاجار
مصلی
کاروانسرای فرامرز خان
باغ اسکویی

چهار طاقی ریوند

آرامگاه ابوالحسن زید بیهقی

آرامگاه حاج میرزا ابراهیم شریعتمدار سبزواری

بقعه بیلدرباشی

یخدان ها

آرامگاه ملا حسین واعظ کاشفی (پیر حاجات)

تپه های باستانی ششتمد قرن ۷ و ۶ (ه.ق)

امامزاده سلطان حسن (ع) در آزادوار

این امامزاده در قریه آزادوار سبزواری واقع است. نمای بیرونی بنا ۸ ضلعی و در فضای داخلی چهارضلعی است. فضای حرم چهارگوشه ای است که در چهارجهت، درگاههایی در ارتباط با ایوانهای چهارگانه خارجی دارد. در فاصله میان ایوانها و پیرامون حرم بر روی هم ۹ غرفه با اندازهها و شکلهای مختلف به چشم میخورد.

این غرفه ها همه دو طبقه اند. بر روی بنا گنبدی کم ارتفاع ساخته اند. داخل بقعه جز مقرنسبندی ترنیه ها و مقرنس کاری داخل غرفه ها تزئین دیگری دیده نمیشود. مصالح اصلی بنا آجر است، هسته مرکزی حرم را به سده هشتم هجری نسبت داده اند، اما ایوانها و غرفه ها را الحاقاتی از قرن نهم و یازدهم هجری میدانند.

امامزاده بی بی علیہ خاتون (س) در باشتین

این بنای زیارتی در حاشیه روستای باشتین و در چهل کیلومتری غرب سبزواری واقع است. اهالی، مدفون در بقعه را خواهر علی بن موسی الرضا (ع) معرفی کرده اند. ساختمان امامزاده، دوازده تَرک بوده که توسط حیاطی وسیع محصور گردیده است. مصالح نخستین و اصلی بنا خشت بوده است ولی در سنوات اخیر، این مصالح را دگرگون ساخته و بنا را با آجر و سیمان بازسازی کرده اند. هر یک از تَرکها از داخل دارای طاق نماهای تزئینی به بلندی ۵-۲ متر است. بر روی این دوازده تَرک به کمک گوشواره های موجود گنبدی احداث کرده اند که در سال های اخیر مرمت گردیده که بلندی آن به پانزده متر می رسد. برخی اجزاء از قبیل نیم ستون های طرفین ایوان ورودی از همان طرح قدیمی بازمانده است ولی تعویض مصالح، لطمه شدیدی به اصالت بنا وارد ساخته است. در اطراف حیاط امامزاده غرفه هایی ساخته اند که محل اسکان و استراحت زائرین است. بنای اولیه امامزاده از آثار معماری قبل از روی کار آمدن صفویه به شمار می آید.

امامزاده جعفر (ع) در چاهک

این بنا در حاشیه روستای «چاهک» سبزواری و در کنار جاده خاکی چاهک به قبرستان واقع است. بنای امامزاده ۸ ضلعی است که دو ضلع شمالی و جنوبی آن از الحاقات خشتی ساخته شده اند و بنای اصلی و اتاق مقبره بر روی يك سکوی آجری شکل گرفته است. همچنین در داخل بنا سه طاق نما با قوسهای

زیبا وجود دارد. شواهد معماری حاکی از مرمت بنا در دوره قاجار است. از نظر مشخصه های معماری این بنا معرف یک بنای عهد صفوی است.

امامزاده یحیی (ع) در شهر سبزوار

این بقعه متبرکه در محل تلاقی خیابان اسرار و بیهق سبزوار واقع است. مجموعه های بنای امامزاده شامل ایوانی بزرگ با دو مناره بلند به ارتفاع ۲۹ متر و یک حجره در جنوب ایوان و یک حجره در شمال آن است. گنبدخانه امامزاده دارای سر در بلندی با نماسازی معقلی و تزئینات آجری است و چهار شاهنشین دارد.

تمامی ازاره داخل بنا با سنگ مرمر پوشیده شده است و بالای آن کتیبه کاشی با خط ثلث قرار دارد. پوشش زیرین گنبد به گونه عرقچینی است و گنبد فراز آن ۱۴ متر ارتفاع دارد. بنای اصلی امامزاده و بقعه باید متعلق به حدود قرن ششم هجری باشد، اما تغییرات و تحولات اخیر، بنای امامزاده یحیی (ع) را جدیدالاحداث معرفی میکند.

امامزاده شعیب (ع) در جنوب شهر سبزوار

این آرامگاه باشکوه در ناحیه جنوب سبزوار و ضلع جنوبی خیابان رضوی واقع است. بنای این امامزاده دارای چهار ایوان کاشیکاری در چهار طرف و گنبدخانه است.

در ایوان غربی به خط ثلث کتیبه ای از آیات قرآنی دیده میشود. بر سر در ایوان غربی نام امامزاده با خط نستعلیق سفید بر زمینه کاشیکاری لاجوردی نقش بسته است. بخش وسیعی از گنبدخانه و دیوارها آینه کاری است.

علاوه بر این، بنای امامزاده دارای دومناره به ارتفاع ۵ متر به صورت ۸ ضلعی است که در راس استوانهای شکل میشود. بنای اصلی متعلق به دوره صفویه بوده و تزئینات و تعمیرات آن اخیراً به انجام رسیده است.

حاج ملا هادی فرزند ملا مهدی معروف به حکیم سبزواری

(حاجی سبزواری - صاحب اسرار) یکی از بزرگترین حکمای قرن سیزدهم هجری بود. سبزواری حکیمی معروف و عالمی مشهور و زاهدی بارع و خدا دوست بود. در جهان حکمت و فلسفه، منطق و کلام استاد و در فقه و اصول و حدیث و تفسیر نیز مهارت داشت. سبزواری در سال ۱۲۱۲ (سالی که بحر العلوم وفات نمود) در سبزواری به جهان چشم گشود، و در کودکی از خواندن و نوشتن فارغ گشت و در هشت سالگی به خواندن صرف و نحو و ادبیات عرب و دروس مختلف مشغول گشت. پدرش حاج میرزا مهدی سبزواری یکی از علما بود در سن ده سالگی پدر خویش را از دست داد و قبل از بلوغ در مشهد مقدس در منزل یکی از بستگان نزدیک خویش به تحصیلات خود ادامه داد.

سبزواری در جوانی پس از تکمیل سطوح فقه و اصول و ادبیات عرب از مشهد عازم اصفهان شد در اوایل ورود به اصفهان در نزد آقا محمد علی مشهور به نجفی فقه می خواند و از محضر حاج ملا علی نوری و حاج ملا اسماعیل حکیم به خواندن دروس حکمت و... ادامه داد. و در درس حضراتی چون حاج ملا

حسین سبزواری، حاج محمد ابراهیم کرباسی، آقا شیخ محمد تقی، ملا علی مازندرانی نوری اصفهانی و ملا اسماعیل کوشکی حاضر شد. نزدیک هشت سال در اصفهان ماند و اغلب اوقات را صرف تحصیل حکمت اشراق کرد. و بعد از هشت سال (در سن ۲۸ سالگی) از اصفهان عازم مشهد شد.

ملا هادی در سال ۱۲۴۲ به مشهد بازگشت و پنج سال در مدرسه حاج حسن مشغول تدریس شد. و به تدریس فقه و اصول و حکمت و کلام و منطق مشغول شد و عده ای از علاقه مندان به این رشته در استان خراسان از محضرش بهره ها بردند و به درجه علمی ارتقاء یافتند. در این حوزه ایشان شاگردان چندی را آموزش داد که از میان آنها میتوان به آخوند ملا محمد کاظم خراسانی، ملا محمد کاظم سبزواری، آیت الله حاج میرزا حسین مجتهد سبزواری، ملا عبدالکریم قوچانی، حاج میرزا حسن حکیم داماد، آقا میرزا محمد یزدی معروف به فاضل یزدی اشاره کرد.

چون به خراسان بازگشت و در مشهد به تدریس حکمت و فقه و تفسیر پرداخت و سپس بزرگترین حوزه بحث و تدریس حکمت اشراق و مشاء را در سبزوار تاسیس کرد. آوازه وی در سراسر ایران و در بعضی از کشورهای اسلامی مانند عراق، افغانستان و هند پیچید و مشتاقان حکمت اسلامی از هر سو به سبزوار می‌شتافتند تا عقاید و آراء حکیمان ایران و یونان و اسلام را از آخرین حکیم اسلامی بشنوند.

حاجی سبزواری حکیمی پارسا و دانشمندی زاهد و قانع بود. او از اوایل زندگی سالیانی متمادی از مختصر ضیاع و آب و ملکی که به دست خود پرورش می داد امرار معاش می نمود. معظم له اغلب با نان و دوغی در کاسه چوبین و قاشقی چوبی و بر روی حصیر و گلیمی، در کمال شکر و سپاس و خرسندی از خالق متعال جلو می رفت. تا سرانجام به لب گور رسید. اما با سرمایه ملیاردها برابر شاهان عصر خویش به جهان ابد منتقل شد.

ملا هادی سبزواری عصر روز بیست و پنجم ذی الحجه سال ۱۲۸۹ قمری درگذشت. مدت عمر ملاهادی ۷۸ سال بود نوشته‌اند جسد آن بزرگوار را در بیرون دروازه سبزوار که معروف به دروازه نیشابور و بر سر راه زوار است به خاک سپردند. وآرامگاه او در درواز نیشابور سبزوار (اکنون معروف به فلکه زند) قرار دارد. مشهور است که حاج ملا هادی سبزواری یک سال به طور ناشناس به اصفهان رفت و مدت سه سال در مدرسه‌ای به صورت خادم استخدام گردید.

ملاهادی سبزواری، بیش از هفده جلد کتاب نوشته است که یکی از آنها شرح منظومه است که در عین حال مهمترین اثر او و جامع‌ترین کتابی است که یک دوره منطق و فلسفه را در نهایت اختصار در بردارد. اتفاقاً در مدرسه‌ای که ملا هادی در آنجا خدمت می‌کرد شرح منظومه او را به صورت غلطی تدریس می کردند و ملا هادی سبزواری شاهد جریان بود و برای اینکه شناخته نشود چیزی نمی گفت تا اینکه بعد از گذشت سه سال به محل تولد خود سبزوار بازگشت.

حکیم سالها به تعلیم و تدریس حکمت اسلامی اشتغال داشت و اثری مشهور به نام اسرار الحکم از خویش به جا گذاشت. اسفار اربعه ملا صدرا و شواهد الربوبیه را حاشیه نمود و همچنین شرحی بر دعای صباح و حاشیه ای به زبدة الاصول شیخ بهائی نوشت.

بخش پانزدهم اماکن سیاحتی زیارتی مسیر مشهد به تربت حیدریه و جنوب

امام زاده سید محمد علوی (ع) در مسیر مشهد به تربت حیدریه

این امام زاده در فاصله ۴۵ کیلومتری جاده مشهد به تربت حیدریه و در حاشیه جاده بر روی يك بلندی واقع است.

شخصیت مدفون در این مکان امام زاده سید محمد علوی (ع) از نوادگان حضرت موسی بن جعفر (ع) است.

در حال حاضر این مکان با امکانات نسبی و زیارتی علاوه بر زائران پذیرای مسافران عبوری است. اطراف این مکان نیز از درختچه های کوتاه پوشیده شده است.

شهرستان تربت حیدریه یا زاوه قدیم

شهر تربت حیدریه در فاصله ۱۰۵ کیلومتری تهران قرار دارد و با توجه به اینکه در دامنه کوه واقع شده آب و هوای متفاوت در نواحی مختلف دارد. در گذشته این شهر (زاوه) نامیده می شد. بر طبق روایات قرن سیزدهم قبل از میلاد مسیح شیخ حیدر عارف مشهور ایرانی در آنجا زندگی می کرده است. تغییر نام آن از زاوه به تربت حیدریه به دلیل وجود مقبره این عارف مشهور است. میراث تاریخی متعلق به عهد ساسانیان و قرن سیزدهم قبل از میلاد در آن وجود داشته و به قرار زیر است:

آتشکده بازه هور - رباط سفید تربت حیدریه

مزار قطب الدین حیدر - تربت حیدریه

مقبره شیخ حیدر - تربت حیدریه

آرامگاه شیخ ابوالقاسم - ۳ کیلومتری جنوب شرق تربت حیدریه

بقعه شاه سنجان - دهکده سنگان، ۲۵ کیلومتری تربت حیدریه

آرامگاه قطب الدین حیدر در تربت حیدریه

مجموعه تاریخی مزار قطب الدین حیدر (عارف قرن ششم هجری و سر سلسله فرقه حیدریه) شامل آرامگاه این عارف بزرگ و ایوانی از يك مسجد در مجاور آن است. بر طبق کتیبه موجود، مسجد جامع در سال ۱۰۴۵ هـ.ق، مقارن با سلطنت شاه صفی، به امر خواجه عبدا... ساخته شده است.

مقبره قطب الدین حیدر مشتمل بر ایوانی مرتفع، ورودی و محوطه زیر گنبد است این مزار که در اصل از بناهای دوره تیموری است با گنبد دو جداره استقرار بر طاق نماهای شانزده گانه ایجاد شده است.

بنای آرامگاه در دوره صفویه به سال ۱۰۲۳ به همت خواجه سلطان محمود تربتی، با مصالح سنگ و گچ، بسیار مستحکم مرمت و بازسازی شده است. پوشش زیرین این بنا در فضای داخلی مزین به نقوش هندسی بسیار زیبا و برجسته گچی بر زمینه اخرايي به خط کوفی لا اله الا الله و محمد رسول الله و اسامی تعدادی از عرفا حکاکی گردیده است. ضریح چوبی شیخ د رمیان محوطه زیر گنبد قرار گرفته و

دارای تاریخ ۹۸۷ هجری قمری است. در امتداد فضای ورودی نیز محرابی از گچ بریهای زیبا تعبیه شده است. در قسمت دیگر این مجموعه کاروانسرای است متعلق به دوره قاجار که هر دوی بناهای ذکر شده (مسجد و کاروانسرا) سالها بعد از ساخت مزار قطب الدین حیدر ساخته شده و دلیل این توسعه میدانی مبارک، خیل عظیم زائران و مشتاقان این عارف بوده است. در حال حاضر هم اداره میراث فرهنگی شهرستان تربت حیدریه با استقرار خود در این مکان، از آن به عنوان ساختمان اداری بهره میگیرد و با انجام یک سری اقدامات امنیتی، کاروانسرای موجود را به موزه ای کوچک برای گردآوری گنجینه های فرهنگی، تاریخی و باستانی تبدیل کرده است.

قطب الدین حیدر، از مشاهیر عارفان اواخر قرن ششم و اوایل قرن هفتم (درگذشته ۶۱۸ ه. ق)، سرسلسله طریقت حیدریه که از ترکستان به زاوه مهاجرت کرد و در همان جا درگذشت و مدفون شد و شهر به حرمت او به تدریج تربت قطب الدین حیدر و بعدها تربت حیدری نام گرفت، و سرانجام به تربت حیدریه معروف شد.

گویند وی پسر سالور خان از یک پادشاه نجار بوده و در مختون متولد شده وی در هفت سالگی هوای وطن کرده و به ارادت شیخ ابوالقاسم که از مشایخ کبار بود بیرون آمد. اتباع سالور از هر طرف به تفحص برآمده در این که مزار اوست او را بر فراز تپه ای یافتند و معلوم کرده بودند که در همان ساعت که نجار غیبت کرده بود او را در این محل دیده بودند که در خدمت شیخ استر شاه تعلیم می کرده فرستادگان سالور او را تکلیف به بازگشت به وطن و تربیت قبول سلطنت و وراثت پدر نمودند. چون قبول نمی کرد چگونگی را به سالور عرض کردند. سالور چندین تن از رجال دولت خود را با حشمت تمام دعوت نمود که او را از کنار شهر زو که چهار فرسخ طول داشته برداشتند به مقر سلطنت نجار رساندند.

مزار بوری آباد مدفن امامزاده سلطان احمدالرضا(ع)

از نوادگان امام موسی کاظم(ع) است که در میان باغی زیبا در ۵ کیلومتری جنوب غربی شهر تربت حیدریه قرار دارد.

این بارگاه گنبدخانه ای است با چهار درگاه ورودی به باغ که ضریح فلزی سلطان احمدالرضا(ع) در میان آن قرار دارد. قدمت این بنا به دوره صفویه بازمیگردد.

مزار بی حسنیه

مزار بی حسنیه در وسط شهر تربت حیدریه بر فراز تپه ای در خیابان جنت در محله ای به نام حسنی همچون نگینی میدرخشد او از شاگردان امام کاظم و امام صادق علیه السلام بوده است و مدام از تشیع و حریم ولایت دفاع میکرده است و مباحثه ابواعلمای بغداد و دفاع اواز حریم ولایت در حضور هرون الرشید زبان زد خاص و عام گشته است.

ابراهیم استرآبادی حکایت را این گونه نقل می نماید: ابوالفتوح رازی روایت می کند: در زمان هارون الرشید بازرگانی زندگی می کرد که غرق ناز و نعمت های فراوان بود. وی که از مشهورترین و معروفترین بغداد و از دوستداران اهل بیت رسول اکرم(ص) به شمار می رفت، پیوسته ملازم امام صادق(ع) بود و به

عنوان خدمتگزار آن حضرت انجام وظیفه می نمود. هنگامی که امام صادق (ع) توسط عباسیان به شهادت رسید، اموال این مرد به دلیل ستم دشمنان از دستش رفت و به قدری فقیر شد که به جز کنیزک زرخردی به نام حسنیه چیزی نداشت، این زن مدت بیست سال مشغول مطالعات دینی بود و از لحاظ زیبایی نیز نظیر نداشت. موقعی که تهیدستی، خواجه را در فشار و نگرانی فرو برد، موضوع تنگدستی خود را با کنیزک در میان نهاد و به وی گفت: من جز تو کسی را ندارم؛ خیلی رنج کشیده‌ام تا به این درجه از فهم و کمال رسیده‌ای اکنون برای روزگار متلاشی من فکری کن. حسنیه گفت: صلاح می‌دانم که مرا برای فروش نزد هارون الرشید ببری و به قیمتی گزاف (صد هزار اشرفی سلطنتی) بفروشی و اگر خلیفه از این بهای بالا تعجب کند و اعتراض نماید، بگو هنرش این است که اگر تمام علما و مشاهیر حاضر شوند و با او مباحثه نمایند، مغلوب و محکوم نمی‌شود و بر تمامی آنان فائق می‌گردد! خواجه وقتی این سخنان را از کنیزک شنید، گفت: من هرگز چنین کاری را انجام نخواهم داد زیرا بیم آن دارم، هارون ستمگر پس از اینکه بر فضایل تو آگاه گردد، به هر وسیله که بتواند تو را از من بگیرد و من طاقت چنین فراقی را ندارم. حسنیه در پاسخ گفت: ای مولایم، خوفناک مباش که تا جان در بدن دارم به محبت اهل بیت حضرت محمد (ص) هیچ کس نمی‌تواند مرا از دست تو به در آورد. سپس با اصرار تمام به خواجه گفت: برخیز و به خدا توکل نمای که هر چه تقدیر است همان خواهد شد. خواجه بر حسب پافشاری کنیز متوجه یحیی بن خالد، که نخست وزیر هارون بود، شد و ماجرای تهیدستی و کنیز را برایش شرح داد. یحیی گفت: مانعی ندارد برخیز و کنیز را حاضر نما. خواجه با وجود هراسی که داشت چنین کرد و حسنیه را نزد وی آورد. همین که یحیی صورت و سیرت و بلاغت کنیز را مشاهده کرد، متحیر و شگفت زده شد و متوجه هارون الرشید گردید و ماجرا را توضیح داد. هارون فرمان داد تا حسنیه را احضار نمایند. چون حسنیه نزد هارون آمد، بُرقعی بر صورت خویش انداخته بود، در این حال دعا و ثنای خلیفه را به جای آورد و اشعاری برایش سرود. هارون از حسنیه و ادبش مسرور گشت و دستور داد تا بُرقع را از صورت خویش بردارد. همین که چشم هارون بر سیمای کنیز افتاد، از جای خویش برخاست و امر کرد که خواجه اش را حاضر کنند، موقعی که بازرگان ورشکسته آمد، هارون وی را مورد خطاب قرار داد و گفت: نامش چیست و بهایش چقدر است؟ خواجه پس از معرفی نام حسنیه، قیمتش را یکصد هزار اشرفی سلطنتی تعیین نمود. هارون از این بهای گزاف برآشفته و گفت: دلیل چنین قیمت زیاد چیست؟ خواجه گفت: اگر تمامی علمای فعلی جمع شوند و در باره علوم دینی و مسائل شرعی با وی مباحثه نمایند، قادر نخواهند بود حسنیه را محکوم کنند. هارون گفت: چنانچه این کنیز مغلوب شود فرمان می‌دهم تو را به قتل برسانند و کنیز را نیز متصاحب می‌گردم. خواجه گفت: اگر علماء نتوانستند او را در بحث‌ها محکوم نمایند چه می‌کنی؟ هارون پاسخ داد: مبلغ مورد نظر را به تو مسترد می‌نمایم و کنیز هم از آن تو خواهد بود. خواجه پس از اندکی تأمل گفت: اجازه بده تا بار دیگر با کنیزم مشورت کنم. هارون پذیرفت و او نزدیک‌تر آمد و ماجرا را شرح داد. کنیز با آرامش خاطر به خواجه اطمینان داد از این بابت نگرانی به دل راه ندهد زیرا به برکت مقام معنوی و مقدس خاندان عصمت و طهارت (ع) ما مغلوب

نخواهیم شد. خواجه نزد خلیفه بازگشت و هارون دستور احضار حسنیه را داد و چون نزدش آمد، به وی گفت: چه مذهبی داری و با آداب چه دینی زندگی می کنی؟ حسنیه گفت: متدین به آئین حضرت محمد (ص) و آل اطهرش هستم. هارون گفت: وصی رسول اکرم (ص) کیست؟ کنیز پاسخ داد: ای خلیفه، فرمان بده علماء را حاضر کنند تا آنچه باید گفته شود بگویم و چنانچه آنان راجع به باورهای من اعتراضی داشته باشند، ایشان را با بحث های مستدل قانع می کنم. هارون از سخن او دریافت که مذهب شیعه دارد و بر طریق اهل بیت (ع) می باشد. پس یحیی را احضار کرد و به او گفت: گرایش دینی این کنیز با اعتقادات ما در تضاد است و باید او را گشت. وزیر پاسخ داد: ادعای بزرگی که کنیز نموده تا کنون در جهان بشریت سابقه نداشته است، دستور دهید علما را احضار کنند. اگر دانشمندان او را محکوم ساختند و حقانیت مذهب خود را به اثبات رسانیدند، باید او را به بدترین وجه به قتل رسانید و اگر حسنیه در بحث های کلامی و اعتقادی بر علماء فائق آمد، در این صورت کنیزی که بر عده ای دانشور غلبه یابد نه تنها سزاوار کشتن نیست بلکه شایسته احترام و تقدیر و انعام خواهد بود. هارون نظر یحیی را تأیید کرد و دستور داد علمای بغداد را احضار نمایند. در آن ایام در رأس علمای این شهر ابویوسف قرار داشت و شافعی نیز در بغداد اقامت داشت و اتفاقاً میان این دو عداوت بسیار بود، به هر حال همگی احضار گردیدند. حسنیه نقاب بر چهره افکند و در برابر علمای بغداد نشست. چون از مذهبش پرسیدند، بدون هیچ گونه هراسی اظهار داشت: بر طریق مذهب اهل بیت پیامبر اکرم (ص) هستم و به دوستی این خاندان مباهات می نمایم و سپس با شهادت به گفتگو و بحث ادامه داد و به گونه ای به استدلال می پرداخت که هیچ کدام را یارای پاسخ و مقابله نبود و در توضیح، تفسیر و تأویل آیات قرآنی آن چنان با توانایی وارد می گردید و احادیث نبوی را یکی پس از دیگری آن گونه بیان می کرد که هارون را در هاله ای از نگرانی فرو برد و رنگ از رخسار خلیفه پرید و چون حسنیه را اهل معرفت و دارای فصاحت و بلاغتی بی نظیر دید، مناظره وی را با مشاهیر بغداد متوقف ساخت، پیکی را احضار کرد و در همان حال فرمانی به علمای بصره نوشت و قاصدی را روانه کرد. به محض رسیدن قاصد هارون، والی بصره علمای شهر را در محل امارت احضار کرد تا از بین آنان فرد قوی تری را گزینش نموده و به مرکز خلافت اعزام دارد. در آن ایام برترین دانشمندان بصره ابراهیم بن خالد عونی نام داشت که در بصره چهارصد عالم از محضرش استفاده می کردند. والی بصره او را بر مرکبی چابک سوار نمود و روانه بغداد ساخت، به محض رسیدن ابراهیم به مقر خلافت، هارون مجلس بحث و مناظره با حسنیه را بار دیگر ترتیب داد، این بار ارکان دولت، رجال کشوری و نمایندگان کشورهای جهان که در بغداد حضور داشتند در این مجلس بحث شرکت کردند. به دستور هارون برای ابراهیم بن خالد کرسی زرینی در صدر مجلس و نزدیکی تخت هارون قرار دادند و هارون قبل از شروع بحث، با ابراهیم وارد گفتگو شد و به او هشدار داد اگر چه طرف مناظره کنیزی بیش نمی باشد اما در بحث قوی است و باید مراقب باشد و بعد از آن فرمان داد تا حسنیه را حاضر نموده و به جایگاه غلامان و خدمتگزاران راهنمایی کنند. همین که او وارد شد بعد از ادای سلام و مراتب ادب و احترام نسبت به هارون، با بی اعتنائی به راهنمایی خدمه، جلو رفت و در برابر ابراهیم

بن‌ خالد قرار گرفت. هارون نگاهی به حسنیة افکند و با گوشه چشم اشاره به شروع مناظره نمود، کنیزک با فراست نظر خلیفه را فهمید و رو به ابراهیم بن خالد کرد و گفت: آیا کسی که یکصد جلد کتابش در میان علما مشهور است به عداوت با حضرت علی (ع) افتخار می‌کند! ابراهیم برآشفته و گفت: بحث کردن با کنیزکی، موجب اهانت به دانش و معرفت می‌باشد. یحیی برمکی وزیر هارون رو به وی نمود و گفت: ای استاد بزرگ، از گذشته بزرگان گفته اند: در گفته ها نظر افکنید و به گوینده ننگرید؛ از دانشمندی چون تو انتظار این سخن نبود. حسنیة گفت: ای ابراهیم، به یاری خداوند متعال در بحث‌ها بر تو غالب می‌گردد و آن گاه شروع به بحث کرد. ابراهیم گفت: من از راه دور آمده‌ام از این‌رو حق دارم در بحث سبقت گیرم و من از تو سؤال می‌کنم. البته وی متوجه شده بود که حسنیة می‌خواهد حقانیت مذهب اهل‌بیت (ع) را برای هارون روشن کند. حسنیة گفت: هر سؤالی داری بگو. ابراهیم می‌پرسید و او هم با روشی جالب و منطقی و با استناد به آیات قرآن و روایات معتبر جوابش را می‌داد و بدین گونه به هشتاد سؤال آن دانشمند پاسخ داد. او چنان متین و مستدل وارد بحث می‌گردید و اعتراضات و ایرادهای ابراهیم را چنان جالب برطرف می‌کرد که بی‌اختیار صدای آفرین‌آفرین هارون و ارکان دولت عباسی و علما و بزرگان حاضر در مجلس مناظره و همگان از منطق شگفت‌انگیز کنیزکی، انگشت تحیر به دندان گرفته و طرفدار و حامی حسنیة گردیدند.

در برخی منابع طرف بحث حسنیة غالباً ابراهیم نظام (متکلم معروف: ابواسحاق ابراهیم بن‌سیار بعدی معروف به نظام صاحب معرفت کلام) معرفی شده و گاه ابراهیم بن خالد عونی است، قاضی ابویوسف و شافعی هم در صحنه چهره‌ای کم‌رنگ دارند و گاهی در بحث‌ها غایب می‌شوند. حسنیة، ابراهیم نظام را مغلوب و مجاب می‌نماید و در آخر بحث می‌گوید شکر خدا که این شکسته ناتوان از فضل و مناقب اهل‌بیت آنچه در خاطر داشتم علنی و بدون خوف و اضطراب بیان کردم و وظیفه شرعی خود را با حجت و دلیل توضیح دادم و به توفیقی دست یافتم که هیچ کس از محبان خاندان عصمت (ع) تا کنون به آن نائل نگردیده بود و این روش من در دفاع از تشیع و عترت رسول الله (ص) ادامه دارد و چندان اقامه دلیل می‌نمایم و از حقیقت مذهب اهل‌بیت (ع) سخن می‌گویم و فضایل و مناقب ائمه (ع) را برمی‌شمارم که شنوندگان را قدرت احصاء نباشد. یحیی بن خالد برمکی رو به حسنیة کرد و گفت: شما هیچ کوتاهی ننمودید و حقیقت مذهب خود را به اثبات رسانیدید. آن گاه او و تمامی حاضران برایش دعا کردند. در نتیجه این مناظرات و گفتگوها همان روز چهارصد نفر تغییر مذهب دادند و طریق اهل‌بیت (ع) را انتخاب کردند. هارون نیز از آن پس از کشتن سادات و شیعیان دست برداشت و برای پیروان اهل‌بیت (ع) مزاحمت فراهم نساخت و دستور داد برای حسنیة خلعت‌های گرانبها آوردند و طبق شرطی که با خواجه‌اش کرده بود، صد هزار مثقال زر خلیفه‌ای (سلطنتی) و هدایای فاخری به او دادند و حسنیة و آن بازرگان مال‌باخته، مورد نوازش و احترام قرار گرفتند ابراهیم نظام شرم‌منده از کرسی زرنگار خود به زیر آمد و همراه با گروهی دیگر از مدعیان علم و کمال از آن مجلس تاریخی بیرون رفتند. حسنیة و

خواجهاش همراه جمعی از هدایت‌یافتگان از بغداد رهسپار مدینه النبی شدند و در آنجا خدمت حضرت امام رضا(ع) و دیگر سادات و فرزندان پیامبر اکرم(ص) رحل اقامت افکندند.

شهرکاشمر یا ترشیز سابق

نام قدیمی این شهر ترشیز است و جغرافیانویسان اسلامی به صورت طریت، و بعدها، ترتیش و ترشیس نگاشته‌اند. در گذشته، این شهر جزو ولایتی بود به نام بوش و یا بوش که غیر از ترشیز، شهر معروف دیگر آن، کندر بوده است. در سال ۵۲۰ هـ. ق این شهر توسط سلطان سنجر سلجوقی محاصره و غارت شد و پس از این تاریخ، یکی از مراکز مهم فرقه اسماعیلیه گردید. پس از آن که فرقه اسماعیلیه توسط هلاکوخان از بین رفت، این شهر دوباره رونق یافت؛ لیکن در قرن هشتم هجری، بار دیگر این شهر توسط امیر تیمور گورکانی ویران شد. آثار به جا مانده در این شهر متعلق به قرون هفتم و هشتم هجری است. سرو افسانه‌های کاشمر در این شهر قرار دارد.

کاشمر ۹۲۶ کیلومتر از تهران فاصله دارد. رودخانه شش تراز که روی آن سد تاریخی شاهی بنا شده در مجاورت شهر می‌گذرد. آب و هوای آن در مناطق شمالی معتدل و در مناطق جنوبی به دلیل نزدیکی به بیابان گرم است. نام قدیمی این شهر تورسیز است. در سال ۵۲۹ شمسی بعد از میلاد این شهر توسط سلطان سنجر سلجوقی احاطه و خراب شد. از آن موقع، این شهر یکی از مهمترین مراکز قوم اسماعیلیه شد. بعد از شکست و نابودی قوم اسماعیلیه، این شهر دوباره رونق پیدا کرد. اما در قرن چهاردهم توسط امیر تیمور گورکانی نابود شد. اماکن تاریخی این شهر عبارتند از:

غار آتشگاه - خلیل آباد کاشمر

غار سیر - بردسکن کاشمر

برج علی آباد - ۴۲ کیلومتری کاشمر

مناره فیروزآباد - فیروزآباد کاشمر

قلعه آتشگاه - ۱۲ کیلومتری شمالغرب کاشمر

آرامگاه شهید مدرس - کاشمر

امامزاده سید حمزه - شمال کاشمر

امامزاده سید مرتضی - ۵ کیلومتری کاشمر

موقعیت جغرافیایی و ویژگی های طبیعی

شهرستان کاشمر با دو بخش مرکزی و کوه سرخ و به مرکزیت شهر کاشمر مساحتی در حدود ۳۳۹۰ کیلومتر مربع استان خراسان رضوی را اشغال نموده است. این شهرستان از غرب با خلیل آباد، از شمال و شمال غربی با نیشابور، سبزوار و بردسکن، از شرق و شمال شرقی با تربت حیدریه و از جنوب و جنوب غربی با گناباد هم جوار است. شهرستان کاشمر دارای دو منطقه کوهستانی کوه سرخ در شمال و ارتفاعات فغان بجستان در جنوب و منطقه ای کویری و خشک در غرب و جنوب و جلگه ای حاصل خیز

در محدوده ی حومه ی شهر و قصبات آن می باشد. آب و هوای شهرستان کاشمر خشک و نیمه خشک است.

منطقه ی کاشمرکه درمتون و منابع کهن از آن به عنوان ترثیت یا «ترشیز» یاد شده به استناد کاوش های باستان شناسی از گذشته های دور تا اواخر هزاره ی دوم و اوایل پیش از میلاد مسکون بوده است. به استناد روایات شاهنامه و تاریخ بیهقی ۲۵۰۰ سال پیش زردشت پیامبر در این سرزمین با گشتاسب شاه ملاقات نموده و آتشکده ای در این ناحیه برپا نموده است.

کاشمر در اعصار تاریخی به ویژه دوره پارتیان و ساسانیان جزء مناطق فرمانروایی آنان در خراسان به شمار می آمد. کاشمر در سال ۳۱ هجری بدست اعراب مسلمان فتح شد و از آن پس امرای غزنوی، سلجوقی، اسماعیلیه، خوارزمشاهیان، ایلخانی، سربداریه، تیموری، صفوی، افشاریه و قاجاری به ترتیب بر این ناحیه حکم راندند و تاریخ پر فراز و نشیب این منطقه را که مشحون از جنگها، شکست ها، ناامیدی ها، کامکاری ها و پیروزی هاست رقم زدند.

مسجد جامع کاشمر

این بنا در مرکز شهر واقع شده و به استناد کتیبه آن حدود سال ۱۲۱۳ ه.ق روزگار حکمرانی عبدالعلی خان و مصطفی قلی خان میش است هم زمان با سلطنت فتحعلی شاه قاجار بنا گردیده است. مسجد جامع دارای بنایی ساده و با شکوه، صحن، ایوان شبستان ستون دار و غرفه های پیرامون صحن می باشد. در اطراف صحن مسجد چندین غرفه ی آجری ساده و در ضلع جنوبی آن ایوان با تزئینات مقرنس و در شبستان ستون دار واقع شده است. محراب و ایوان مسجد با کاشی معرق مزین گشته است.

باغمزار (بقعه امام زاده سید حمزه (ع))

بقعه و بارگاهی که با زیر بنای دو هزار متر مربع مشتمل بر گنبد خانه، گلدسته ها، رواق ها و.... در محل باغمزار بنا شده منسوب به مدفن سید حمزه بن موسی بن جعفر (ع) است. بنا بر شواهد این مکان در دوران صفویه بنیان گردیده و در دوره های مختلف از جمله در سالهای اخیر مرمت و کاشیکاری و بناهایی نیز به آن افزوده شده است. ساختمان و بارگاه امام زاده بر سکویی مرتفع قرار گرفته و تزئینات آن از جمله کاشیکاریها، آینه کاری و دیگر عناصر تزئینی است که در سال ۱۳۹۹ ه.ق به این مجموعه الحاق شده است.

امام زاده سید مرتضی (ع)

مجموعه ابنیه جدید الاحداث واقع در ۵ کیلومتری شمال کاشمر به مزار و بقعه سید مرتضی (ع) برادر امام زاده سید حمزه (ع) و امام رضا (ع) منسوب می باشد.

به استناد تواریخ کهن وی در سده دوم هجری توسط امویان در همین مکان شهید و به خاک سپرده شد. امروزه این استان مقدسه با زیر بنای تقریبی ۱۸۰۰ متر مربع دارای بنای اصلی شامل دارای یک ایوان ورودی کاشیکاری شده با دو ماذنه در طرفین ایوان و گنبدی فیروزه ای رنگ بر فراز آن می باشد. بنای

فعلی در سال ۱۳۹۹ ه.ق توسط واقف خیر مرحوم مهندس فتحی ساخته شده است. این مکان همه روزه پذیرای خیل زائران سید مرتضی (ع) است.

یخچال طبیعی بند قرا

در حدود ۷ کیلومتری روستای بند قرا، یخچال طبیعی و بی نظیری قرار دارد که در تمام فصول سال پر یخ است. تا همین چند سال پیش هنوز اهالی روستاهای مجاور که از نعمت برق برخوردار نبودند یخ مورد نیاز خود را از آن تامین می کردند.

مدرسه علمیه حاج سلطان العلماء

از جمله مدارس علمیه شهر کاشمر، بنایی است موسوم به مدرسه حاج سلطان العلماء واقع در ابتدای خیابان امام این شهر که در سال ۱۳۳۰ ه.ق ساخته شده است. بنای مدرسه دارای صحن مرکزی بوده و از چهار طرف توسط حجره های دو طبقه و دو ایوان شمالی و جنوبی محصور شده است. فضای معماری مدرسه در مجموع با ایجاد ۴۰ اتاق مخصوص اقامت طلاب، مطبخ، ایوان شمالی و جنوبی، یادگیر، مدرس و ... بعنوان یکی از مدارس علمیه معروف و مطرح کاشمر شناخته می شود.

کاروانسرای حاج کاظم مدرسی

این کاروانسرا در خیابان مدرس واقع شده و بنای آن متعلق به اوایل دوران پهلوی است. مساحت این مکان حدوداً ۳۰۰۰ متر مربع و دارای ۱۲ حجره برای استفاده تجاری است. بخشی از کاروانسرا بصورت فضاهای این انبارها و حجره در حاشیه آن و منظر رو به خیابان دارد ایجاد شده است.

آبگرم معدنی

این پدیده طبیعی در حاشیه جاده آسفالت کریز به ریوش در فاصله ۱۵ کیلومتری شهر ریوش و به فاصله ۳ کیلومتری روستای کریز واقع گردیده و دارای آبگرم معدنی با خاصیت های درمانی است. در حاشیه این مکان نیز دره بسیار زیبا با رودخانه ای پر آب چشمه سارهای آب سرد شیرین و گوارا وجود دارد به اعتقاد کارشناسان این آبگرم معدنی از نظر وجود مواد شیمیایی در آن و موقعیت به مراتب بهتر از آبگرم فردوس است.

منطقه شکار ممنوع درونه

منطقه مزبور با گسترش ۶۰۰۰ هکتار در غرب شهرستان کاشمر قرار دارد. چهره این محدوده به صورت کوهستان - دشتی و کویری است و پوشش گیاهی مهم آن نیز شامل بند - بودمادران - بادم کوهی و انجیر کوهی و انواع حیات وحش آن قوچ و میش، کل و بز و آهو و ... می باشد. بدلیل تنوع زیستگاه حیات وحش و قابلیت های بالقوه در زمینه جانوری و گیاهی پوشش گیاهی و جانوری درونه منطقه ی شکار ممنوع اعلام شده است.

یخدان فروتقه

از جمله یادمان های تاریخی کاشمر یخدانی است به همین نام که در ابتدای راه روستای فروتقه قرار دارد. این اثر که عظیم ترین یخبندان کاشمر می باشد، در دوره قاجاریه ساخته شده است.

پارک جنگلی سید مرتضی (ع)

در جوار آستان مقدس سید مرتضی (ع) پارک جنگلی زیبایی به همین نام احداث گردیده که از سال ها پیش و به ویژه از یکی دو دهه ی گذشته که طرح توسعه ی مجموعه ی سیاحتی - زیارتی سید مرتضی (ع) با امکانات مختلفی از قبیل زائر سرا، آشپزخانه، پارک امکانات سرگرم کننده و بازار به مرحله ی اجرا در آمده است.

خرابه های ارگ قدیم شهر

در قرون و سده های پیش، ترشیز به شکل قلعه ای مستحکم با حصار و بارویی نفوذ ناپذیر، ساکنان خود را از گزند یاعیان و مهاجمان مصون می داشت. اگر چه امروزه از این دژ و ارگ حصین اثری برجای نمانده است اما خرابه های برجای مانده یادآور عظمت این شهر در دوره قاجار است. این بقایا با بادگیری که پس از ده ها سال همچنان بر فراز آن خودنمایی می کند در ضلع شمال غربی میدان مرکزی شهر کاشمر قرار دارد.

منطقه گردشگری کوهسرخ

کوهسرخ به دلیل تنوع آب و هوایی و تفاوت ارتفاع این منطقه دارای پوشش گیاهی گوناگون و نسبتاً مطلوبی از جمله طاق و گز در نواحی بیابانی، زرشک وحشی، در نواحی کوهستانی و گیاهان داروئی مانند گون (کتیرا)، ریواس، خارشتری (ترنجبین)، آویشن، گل زینا بومادران، گل گاوزبان و... است. از دیگر موارد فراوانی باغات دیم آبی بادام به وسعت ۲۰ هکتار است همچنین از گونه های جانوری این مکان می توان به کل و قوچ، سیاه گوش، گورکن، سمور، بازهای شکاری، بالان، تولان، دلیجه، قرقی، عقاب و کبک، تیهو، باقرقره، کبوتر..... اشاره کرد. این منطقه حفاظت شده اعلام گردیده است.

قلعه گبر حصار

ویرانه های موسوم به قلعه گبر حصار در شمال شرق روستای خضر بیگ بخش کوه سرخ در حدود ۲۷ کیلومتری شمال غرب ریوش واقع شده و از جمله مناطقی است که از دیر باز مسکن و ماوای اسلاف اهالی کاشمر بوده است. بنابر شواهد این قلعه از سده دوم تا پنجم هجری مورد استفاده قرار گرفته است.

آرامگاه شهید سید حسن مدرس

بنای با شکوهی که پیکر شهید مدرس را در میان گرفته در سال ۱۳۶۳ شمسی به جای مقبره کوچک قبلی و در میان باغ وسیع و محصور ساخته شده است. سید حسن مدرس از سادات طباطبائی - سیاسی دوره مشروطیت بود وی در سال ۱۲۸۷ ش در یکی از روستاهای اردستان به دنیا آمد و در سال ۱۳۲۸ به تهران مسافرت نمود و به دوره دوم مجلس شورای ملی راه یافت. در سال ۱۳۰۷ ش به خواف و سپس به کاشمر تبعید گردید. این عالم ربانی سرانجام در سال ۱۳۱۶ ش در این شهر به شهادت رسید. بنای آرامگاه که از یک گنبد خانه مرکزی، چهار ایوان و گنبد فیروزه ای شکل گرفته به سبک معماری اسلامی و به اسلوب عصر صفوی بنیان گردیده است.

شهید سیدحسن مدرس بر حسب اسناد تاریخی و نسب نامه ای که حضرت آیه الله العظمی مرعشی نجفی (ره) تنظیم نموده از سادات طباطبایی زواره است که نسبش پس از سی و یک پشت به حضرت امام حسن مجتبی علیه السلام می رسد. یکی از طوایفی که مدرس گل سرسبد آن به شمار می رود طایفه میرعابدین است این گروه از سادات در دهکده ییلاقی ((سرابه)) اقامت داشتند. سید اسماعیل طباطبائی (پدر شهید مدرس) که از این طایفه محسوب می گشت و در روستای مزبور به تبلیغات دینی و انجام امور شرعی مردم مشغول بود، برای آنکه ارتباط طایفه میرعابدین را با بستگان زواره ای قطع نکند تصمیم گرفت از طریق ازدواج پیوند خویشاوندی را تجدید و تقویت کرده، سنت حسنه صله ارحام را احیا کند. بدین علت نامبرده دختر سیدکاظم سالار را که خدیجه نام داشت و از سادات طباطبایی زواره بود به عقد ازدواج خویش درآورد. ثمره این پیوند با میمنت فرزندی بود که به سال ۱۲۷۸ ق. چون چشمه ای پاک در کویر زواره جوشید. پدر وی را حسن نامید. همان کسی که مردمان بعدها از چشمه وجودش جرعه هایی نوشیدند. پدرش غالباً در ((سرابه)) به امور شرعی و فقهی مردم مشغول بود ولی مادر و فرزند در زواره نزد بستگان خویش بسر می بردند تا آنکه حادثه ای موجب شد که پدر فرزندش را که شش بهار را گذرانده بود در سال ۱۲۹۳ به قمشه نزد جدش میرعبدالباقی ببرد و محله فضل آباد این شهر را به عنوان محل سکونت خویش برگزیند. این در حالی بود که میرعبدالباقی قبلاً از زواره به قمشه مهاجرت کرده و در این شهر به فعالیتهای علمی و تبلیغی مشغول بود. سیدعبدالباقی بیشترین نقش را در تعلیم سیدحسن ایفا نمود و او را در مسیر علم و تقوا هدایت کرد و به هنگام مرگ در ضمن وصیت نامه ای سیدحسن را بر ادامه تحصیل علوم دینی تشویق و سفارش نمود زمانی که سیدعبدالباقی دارفانی را وداع گفت مدرس چهارده ساله بود. وی در سال ۱۲۹۸ ق. به منظور ادامه تحصیل علوم دینی رهسپار اصفهان گردید و به مدت ۱۳ سال در حوزه علمیه این شهر محضر بیش از سی استاد را درک کرد. ابتدا به خواندن جامع المقدمات در علم صرف و نحو مشغول گشت و مقدمات ادبیات عرب و منطق و بیان را نزد اساتیدی چون میرزا عبدالعلی هرنندی آموخت. در محضر آخوند ملامحمد کاشی کتاب شرح لمعه در فقه و پس از آن قوانین و فصول را در علم اصول تحصیل نمود. یکی از اساتیدی که دانش حکمت و عرفان و فلسفه را به مدرس آموخت حکیم نامدار میرزا جهانگیرخان قشقایی است. مدرس در طول این مدت در حضور آیات عظام سیدمحمد باقر درچه ای و شیخ مرتضی ریزی و دیگر اساتید در فقه و اصول به درجه اجتهاد رسید و در اصول آنچنان مهارتی یافت که توانست تقریرات مرحوم ریزی را که حاوی ده هزار سطر بود، بنگارد. شهید مدرس چکیده زندگینامه تحصیلی خود را در حوزه علمیه اصفهان در مقدمه شرح رسائل که به زبان عربی نگاشته، آورده است. وی پس از اتمام تحصیلات در اصفهان در شعبان ۱۳۱۱ ق. وارد نجف اشرف شد و پس از زیارت بارگاه مقدس نخستین فروغ امامت و تشریف به حضور آیه الله میرزای شیرازی در مدرسه منسوب به صدر سکونت اختیار نمود و باعارف نامدار حاج آقا شیخ حسینعلی اصفهانی هم حجره گردید. مدرس در این شهر از جلسه درس آیات عظام سیدمحمد فشارکی و شریعت اصفهانی بهره برد و با سید ابوالحسن اصفهانی،

سید محمد صادق طباطبائی و شیخ عبدالکریم حائری، سید هبه الدین شهرستانی و سید مصطفی کاشانی ارتباط داشت و مباحثه های دروس خارج را با آیه الله حاج سید ابوالحسن و آیه الله حاج سید علی کازرونی انجام می داد. مدرس به هنگام اقامت در نجف روزهای پنجشنبه و جمعه هر هفته به کار می پرداخت و درآمد آن را در پنج روز دیگر صرف زندگی خود می نمود. پس از هفت سال اقامت در نجف و تأیید مقام اجتهاد او از سوی علمای این شهر به سال ۱۳۱۸ ق. (در چهل سالگی) از راه ناصریه به اهواز و منطقه چهارمحال و بختیاری راهی اصفهان گردید. مدرس پس از بازگشت از نجف و اقامت کوتاه در قمشه خصوصاً روستای اسفه و دیدار با فامیل و بستگان، قمشه را به قصد اقامت در اصفهان ترک و در این شهر اقامت نمود. وی صبحها در مدرسه جده کوچک (مدرسه شهید مدرس) درس فقه و اصول و عصرها در مدرسه جده بزرگ درس منطق و شرح منظومه می گفت و در روزهای پنجشنبه طلاب را با چشمه های زلال حکمت نهج البلاغه آشنا می نمود. تسلط وی به هنگام تدریس در حدی بود که از این زمان به ((مدرس)) مشهور گشت. وی همراه با تدریس با حربه منطق و استدلال با عوامل ظلم و اجحاف به مردم به ستیز برخاست و با اعمال و رفتار زورمداران مخالفت کرد...

...سرتیپ درگاهی رئیس شهربانی تهران که عداوتی خاص با مدرس داشت در پی فرصتی می گشت تا عقرب صفت زهر خود را فرو ریزد. به همین منظور در شب دوشنبه شانزدهم مهرماه ۱۳۰۷ به همراه چند پاسبان مسلح به منزل مدرس رفته، پس از مضروب و مجروح کردن اهل خانه و زیر کتک گرفتن شهید مدرس وی را سر برهنه و بدون عبا دستگیر کردند و به قلعه خواف تبعید نمودند. آن شهید والامقام دوران تبعید را علی رغم اوضاع مشقت بار با روحی شاداب و قیافه ای ملکوتی سپری کرد. آن فقیه فرزانه پس از ۹ سال اسارت در قلعه خواف به دنبال اجرای نقشه رضاشاه روانه کاشمر گردید و در حوالی غروب ۲۷ رمضان ۱۳۵۶ ق. مطابق با دهم آذر ۱۳۱۶ ش. سه جنایتکار و خبیث به نامهای جهانسوزی، خلج و مستوفیان نزد مدرس آمده و جای سمی را به اجبار به او دادند و چون دیدند از اثر سم خبری نیست عمامه سید را در حین نماز از سرش برداشته، برگردنش انداختند و آن فقیه بزرگوار را به شهادت رساندند. مشهد این فقیه فرزانه در شهر کاشمر زیارتگاه عاشقان معرفت و شیفتگان حقیقت می باشد.

شهرستان فردوس یا تون

فردوس در فاصله ۱۱۵۸ کیلومتری از تهران قرار دارد این شهر در دامنه کوه کلات قرار داشته بیابانهای نمکی در قسمت های شمالی و غربی این شهر وجود دارد و آب و هوایی متغییر دارد. فردوس با نام قبلی خود (تون) شهرت دارد. دلیل بنای این شهر به خوبی معلوم نیست. این شهر قبل از اسلام تاسیس شد. فردوس شهر پررونق و توسعه یافته ای است.

آبگرم معدنی فردوس

آبگرم معدنی فردوس از جمله جاذبه ها و قابلیت های گردشگری با اهمیت شهر فردوس است که در فاصله حدود ۲۰ کیلومتری شمال این شهر قرار دارد

آب گرم مزبور از چشمه ای میجوشد و درون استخر و وانها سرازیر میشود. این آب دارای حرارت طبیعی است و مواد معدنی گوگردی در خود دارد و استفاده از آنرا برای درمان بیماری هایی چون سیاتیک و روماتیسم و دردهای استخوانی سودمند میدانند.

این آبگرم طبیعی با خواص طبی درمانی اعجاب انگیزش سالانه پذیرای خیل عظیمی از گردشگران داخلی و خارجی میباشد و از موقعیت مناسبی در منطقه برخوردار است. استفاده از آبگرم معدنی فردوس در درمان بسیاری از بیماریهای پوستی و مفصلی مؤثر بوده و توسط پزشکان توصیه گردیده است اگر قصد سفر به شهرهای جنوبی ایران را از جاده مشهد کرمان یا مشهد یزد دارید و یا از سمت مخالف به پابوسی امام هشتم رهسپار می شوید در فاصله ۲۰ کیلومتر شهر فردوس و در فاصله ۱۰ کیلومتری پلیس راه باغستان (شمال غرب باغستان) یک موهبت الهی به نام آبگرم قرار دارد که اگر از این مسیر عبور کنید و از این نعمت خدادادی استفاده نکنید بی گمان دچار خسران شده اید.

آبگرم معدنی فردوس که آب آن توسط گدازه های آتشفشانی داغ می شود به همت هلال احمر شهرستان فردوس به اکثر امکانات رفاهی جهت مسافرتین مجهز شده است تا شما مسافر عزیز که گرد سفر را از تن در آنجا می زداید برای هیچ چیزی دغدغه نداشته باشید.

امامزاده سلطان محمد عابد (ع) کاخک گناباد

حضرت سلطان محمد عابد (محمد بن موسی بن جعفر) فرزند والاتبار امام هفتم و برادر والامقام حضرت رضا (ع) است. امامزاده ای که سراسر زندگیش در تلاش و جهاد و مبارزه با مستکبران زمانه اش گذشت او از مصادیق بارز شیران روز و زاهدان شب بود.

نام گرامی مادرش نجمه و به دلیل کثرت در عبادت و زهد، عابد لقب گرفت. سلطان محمد عابد را به خاطر زیبایی چهره اش دیباج نیز لقب داده اند. جهاد مستمر و مداوم او بر علیه سلطه غاصبان عباسی در زمان مأمون به اوج می رسد.

همزمان با مسئله ولایتعهدی حضرت رضا (ع) حضرت سلطان محمد عابد به همراه برادر دیگرش (زیدالنار) در عراق بر علیه سلطه جابرانه عباسی شوریده ولی شکست خورده و پس از اسارت در شهر مرو پایتخت خلافت مأمون زندانی بوده، بعد از اینکه حضرت رضا (ع) با شرایطی ولایتعهدی را قبول فرمودند (در تاریخ دهم رمضان سال ۲۰۱ هـ. ق) مأمون ظاهراً به خاطر خشنودی حضرت رضا (ع) دستور آزادی سلطان محمد عابد و زیدالنار را صادر کرد و هر دو برادر به خدمت امام هشتم رسیدند و مدتی ملازم حضرتش بودند که در فرصتی مناسب امام رضا (ع) پایان کار خود و سلطان محمد عابد (ع) را به او گوشزد فرمودند. پس از شهادت مظلومانه امام هشتم در صفر سال ۲۰۳ هجری قمری سلطان محمد عابد و برادرش زیدالنار مجدداً دستگیر شدند ولی با شجاعت از زندان مأمون گریخته قصد عراق عرب را داشتند که با پیوستن شیعیان خراسانی به آنها و درگیری و جهادشان با لشکریان خلیفه در دشتهای خراسان آغاز شد.

مشخص ترین مراکز درگیری و صحنه های جنگ با لشکریان مأمون جلگه های طرق ، فروتقه ترشیز بود سرانجام امامزاده سلطان محمد عابد (ع) در عقبه ای بین کاخک و دشت بیاض در سال ۲۰۳ هـ. ق به شهادت رسید و ستاره ای دیگر از آسمان خونبار علوی بر زمین نزول کرد.

تا سالها کسی از محل دفن امامزاده مطلع نبود و پس از اینکه مشخص شد این مکان محل دفن فرزندی از فرزندان ارجمند امام هفتم می باشد مورد توجه خاص و عام واقع گردید.

بنای تاریخی : این بنا توسط امیر عبدالله تونی در اواخر دوره سلجوقی در روی يك سکو ساخته شده و در دوره های تیموری و صفوی در سال ۹۶۰ هجری و زمان سلطنت شاه طهماسب صفوی ساخته شده و کتیبه جلوی ایوان شمالی آن که با کاشی معرق و به خط علیرضای عباسی ، نیز نام شاه اسماعیل صفوی را در بر دارد.

این بارگاه در روی تپه مرتفعی در قسمت جنوب شرقی کاخک واقع شده و صحن آن خیلی بلند و اراضی اطراف آن گود است به طوری که صحن احتیاج به دیوار ندارد و بسیار خوش منظره و زیبا و مشرف بر همه خاک گناباد می باشد . در قسمت شرقی صحن مقدس امامزاده (ع) فضای سبزی بنا شده که تن خسته هر زائری را با نسیم خنکی که از لابلای درختان آن می گذرد نوازش می دهد و عرق خستگی را از پیشانی هر رهگذری می زداید . از نظر امکانات رفاهی دارای دو زائرسرا ، سرویس بهداشتی ، آشپزخانه و پارکینگ می باشد.

شهرستان گناباد یا نیابد

این شهر یکی از شهرهای قدیمی ایران است که بنای آن را به پادشاهان هخامنشی نسبت میدهند. ابن حوقل از این شهر به نام « نیابد » و مَقْدَسی « نیابد » نام برده است. این شهر در اوایل حکومت صفویان محل نزاع صفویان با ازبکها بوده است. گناباد در اوایل قرن سیزدهم توسط ایل شیبانی که مخالف سلسله قاجاریه بودند، تصرف شد. آثار به جا مانده در این شهر متعلق به قرن هفتم هجریاند. آثار دیگری که در این شهر دیده میشوند، به نوعی با اساطیر ایرانی درآمیخته اند.

شهرستان گناباد در فاصله ۱۰۹۱ کیلومتری از تهران و در یک منطقه دشتی قرار گرفته است. رشته کوههایی از غرب به شرق این شهرستان کشیده شده اند. آب و هوای آن بنا بر موقعیت طبیعی اش روی زمین، اغلب گرم می باشد.

گناباد یکی از شهرهای تابستانی ایران است که قرن ها بعد از میلاد توسط قبیله شیبانی، از مخالفان قاجار، اداره مالی شده است. این شهر به طرز بدی خراب شد اما دوباره ساخته شد و پیشرفته کرد. اماکن تاریخی حاضر در این شهر متعلق به قرن سیزدهم هستند و شامل:

اماکن سیاحتی زیارتی شهرستان گناباد

غار فاس - گناباد، قائن

آتشکده گناباد - روستای گیسور

آرامگاه جغتین گیسور - گناباد

مسجد جامع - گناباد

امامزاده سلطان محمد عابد - گناباد

بقعه سلطانی - بیدخت گناباد

امامزاده احمد (زار بیمرغ) - روستای بیمرغ در ۲۵ کیلومتری گناباد

ملاسلطان محمد بیدختی یا بیچاره گنابادی که قبروی در بیدخت گناباد است

فرقه صوفیه گنابادی

صوفیان فرقه نعمت الهی سلطانعلیشاهی (موسوم به گنابادی) یکی از چند شاخه فرقه نعمت الهی در ایران هستند. همه این فرقه ها خود را حق می دانند و قطب خود را ولی وقت. اما علاوه بر اشتراکات فرقه های صوفیه فرقه مذکور ویژگیهایی دارد که شاید در تصوف و یا سایر فرقه های نعمت الهی بی نظیر باشد

بقعه کمر زیارت گناباد

ارتفاعات موسوم به کمر زیارت به عنوان مکان تفرجگاهی و زیارتگاه در ۴۵ کیلومتری شمال گناباد واقع است. بر راس یکی از این بلندیها، بنایی است آجری و جدیدالاحداث که منسوب به مقبره امامزاده یحییبن موسیبن جعفر (ع) است. در منتهی الیه جاده متصل به این ارتفاعات در مکانی که کوهها به هم میرسند با استفاده از سنگ، پلههایی را برای دسترسی به امامزاده ساختهاند. امروزه کمر زیارت استراحتگاه و تفرجگاهی مناسب برای اهالی گناباد به شمار میآید.

شهرستان طبس

طبس در ۱۳۴۵ کیلومتر تهران قرار دارد و در منطقه کویری با آب و هوای معتدل در نواحی کوهستانی و گرم در دشت واقع است. شهر طبس در زمان سلطنت عثمان توسط عربهای مسلمان فتح گردید و در نیمه دوم قرن یازدهم میلادی توسط مریدان مذهب اسماعیلیان اشغال گردید. در هنگام سلطنت سلجوقیان، قلعه های اسماعیلیان به فرمان سلطان سنجر مورد حمله قرار گرفت، در زمان شاه عباس اول این شهر توسط ازبکان ویران گردید مکانهای تاریخی بجا مانده این شهر مربوط به قرن های یازدهم و پانزدهم میلادی می باشد.

با وجود تخریب مکانهای تاریخی و خسارتهای طبیعی، طبس از رونق و محسنات خاصی برخوردار است.

مهمترین مکانهای طبیعی، تاریخی و مقبره های مذهبی این شهر عبارتند از:

مناره بزرگ گلشن

باغ گلشن طبس

دژ طبس

قبر سپه سالار

مسجد جم

امام زاده حسین بن موسی الکاظم طبس

امام زاده سیدحسین

مقبره شیخ ابونصر ایروانی

امامزاده سیدحسین (ع) طبس؛ روستای زرگ

روستای «زرگ» در ۳۳ کیلومتری جنوب شهر طبس در مسیر جاده اصلی طبس به مشهد و در ۳ کیلومتری شرق روستای اصفهک در وسط کوه واقع شده است.

این روستا دارای آب و هوای لذت بخشی است که قبل از زلزله مهیب و ویرانگر سال ۱۳۵۷ طبس، جزء زیباترین روستاهای شهرستان بود که در اثر زلزله، روستا ویران و تعدادی از ساکنان آن از بین رفته و مابقی به دیگر نقاط مهاجرت اجباری کردند. آب روستا کاملاً خشک شده و الآن خالی از سکنه است. روستا بازسازی نشده و درختان قدیمی کاملاً خشک شده اند.

در حال حاضر به لحاظ وجود بقعه آقا سید حسین (از اولاد موسی بن جعفر) با تانکر برای زوار آب حمل و در منابع ذخیره می شود. با موافقت مسئولان شهرستان و قول مساعد آنان در آینده ای نزدیک مشکل آب شرب زوار مرتفع خواهد شد. البته این کم آبی مانعی بر سر راه ارادت مردم مؤمن طبس به ائمه اطهار (ع) نبوده و همه روزه خاصه روزهای تعطیل ده ها نفر از زائران عاشق و دلسوخته به پابوسی آقا می شتابند. لازم به ذکر است که دشت اصفهک و زرگ یکی از مناطقی است که آب منابع زیرزمینی آن شیرین و با کیفیت و قسمت بزرگی از شهر و روستاهای اطراف را تأمین می کند.

امام زاده حسین بن موسی الکاظم (ع)

آرامگاه حسین بن موسی الکاظم (ع) در سه کیلومتری شمال غرب شهرستان طبس قرار دارد؛ که الان بایک بلوار به شهر متصل شده است و در مسیر زائرین و مسافرین میباشد. شهر طبس قبلی در همین محل قرار داشته است. اصل بنا به تاریخ ۴۹۴ هجری قمری تعلق دارد و در سمت غربی صحن امامزاده، ایوانی به نام ایوان "امیر علی مشیر" دیده می شود. از ملحقات این آرامگاه، ساختمان چهل چراغ و مدفن چندی از حکام و بزرگان پیشین است.

این امامزاده به دلیل قرار گرفتن در مسیر جاده یزد - مشهد و حمایت های آستان قدس رضوی (ع) رونق بسیار یافته و به مکان زیارتی و سیاحتی باشکوهی تبدیل شده است.

دانی چرا طبس به لغت باغ گلشن است ۰۰۰ چون بر امام زاده آزاده مدفن است

امام زاده حسین بن موسی الکاظم (ع) واقع در سه کیلومتری شمال غربی طبس (گلشن) شامل صحن، ایوان و حرم است. در قسمت شرقی امام زاده، صحن کوچکی است که به بست مشهور می باشد، اندازه های آن عبارت است از ۱۵ در ۲۱ متر. در غرب این بست راهرویی است که با عبور از آن به صحن اصلی - امام زاده می رسیم که ابعاد آن ۲۱ در ۴۱ متر است. در غرب این صحن ایوانی قرار دارد که به ایوان علیشیر مشهور می باشد، می گویند در گذشته این ایوان دارای نقاشی ها و گچ بری های جالبی بوده و ارتفاعی بیشتر از امروز داشته است. با عبور از ایوان، راهروی طولانی وجود دارد که دو طرف آن مقبره هایی واقع شده، با سنگ قبرهایی که دارای تاریخ های کهن هستند. از جمله آنها سنگ قبر بزرگ و تاریخی - خواجه شمس الدین حسین شاه نامی با تاریخ ۸۰۰ هجری است.

در برابر مقبره مزبور، ساختمان دیگری معروف به چهل چراغ و مقبره عمادالملک و میرزا ابولقاسم خان و سردار مکرم است که همگی حکمرانان طبرستان بوده اند.

در سمت جنوب بنای چهل چراغ، در ورودی حرم قرار دارد، قبل از ورود به حرم رواقی با اندازه های ۳۰-۱۰ در ۴۰-۱۲ متر قرار دارد که با گنبدی به ارتفاع ۱۵ متر پوشیده شده است. از آنجا به محوطه مستطیل شکلی وارد می شویم که ابعاد آن ۹۰-۱۰ در ۷۰-۴ متر بوده به دارالحفاظ معروف می باشد. بر دیوار دارالحفاظ عبارت (صَلِّ يَا رَبِّ عَلَى شَمْسِ الضُّحَى) نوشته شده، و در بالای این عبارت، گچ بری های ظریف و قابل ملاحظه ای به چشم می خورد.

سپس از این محل وارد حرم می شویم، حرم چهار گوشه ای است که طول هر ضلع آن هشت متر است و بر فراز آن گنبدی به ارتفاع دوازده متر بر پا شده است.

آنچه مسلم است این که بنای آرامگاه امام زاده طبرستان در زلزله سال ۱۳۵۷ هـ. ش بکلی ویران شده و قبل از آن در طول سالهای متمادی دستخوش حوادث بسیاری بوده است. چندین بار در آن تعمیرات و تغییراتی به عمل آمده و عامل این تغییرات و دگرگونی ها نوع بنا و ساختمانهای آن زمان طبرستان بوده که نوعاً از خشت و گل بنا می شدند و به همین علت شهر طبرستان تا کنون چندبار تغییر محل داده است، بار اول، این شهر در کنار مقبره امام زاده حسین بن موسی بنا گردیده و آثار آن هنوز باقی است.

بار دوم هم، در محل همین شهر فعلی بوده و دو دروازه داشته که یکی در سمت مشرق و دیگری در سمت مغرب شهر باز می شده و دور شهر هم برج و بارویی بوده که خرابه های آن هم اکنون جزء شهر جدید درآمده است.

بار سوم محلی است که اخیراً شهر با سبک و اسلوب شهرسازی ساخته شده و دارای خیابانها و میادینی است و روزه روز در حال توسعه و ترقی است.

صحرای طبرستان، گورستان نظامیان آمریکا

در مسیر طبرستان به یزد وارد کان از صحرای کویری طبرستان باید عبور کنید، در محل شهادت شهید محمدمنتظر قائم مسجد و استراحتگاه بین راهی ساخته شده است، جهت استراحت و رفع خستگی مسافران بانماز خواندن در این مسجد و رفع خستگی بیاد شهید حادثه کویر طبرستان هم فاتحه ای خوانده شود مناسب است.

شکست آمریکا در حادثه پنجم اردیبهشت سال ۱۳۵۹ صحرای طبرستان در حافظه تاریخ انقلاب و ملت مسلمان و شجاع ایران اسلامی یادآور وقوع حادثه عظیمی است که پس از تحقیر کاخ سفید در جریان اقدام انقلابی دانشجویان مسلمان پیروی خط امام در تسخیر لانه جاسوسی آمریکا، ضعف و زبونی قدرت پوشالی شیطان بزرگ را یک بار دیگر آشکار ساخت. ۲۹ سال پیش در چنین روزی، حمله نظامی آمریکا به صحرای طبرستان با امدادهای غیبی خداوند به شکست آنان منجر شد. در این عملیات، نیروهای آموزش دیده آمریکایی گرچه به بهانه آزادسازی و نجات گروگان های خود با همراهی ۱۳۲ تفنگ دار، ۸ بالگرد و

۶ هواپیمای نظامی به صحرای طبس آمده بودند اما در اصل، اهداف دیگری واز جمله اعاده حیثیت جهانی خود پس از پیروزی انقلاب اسلامی را پی گیری می کردند.

عملیات طبس در بالاترین سطح حاکمیت کشور آمریکا و با نظارت مستقیم رئیس جمهور این کشور طراحی شده بود و به استناد مدارك، هواپیماهای به کارگرفته شده در این عملیات مملو و مجهز به انواع سلاح های مدرن بود تا در اختیار نیروهای ضدانقلاب قرار گیرد. در این میان گسترش ناآرامی های داخلی، حرکت های تجزیه طلبانه در داخل کشور و اقدام به کودتا از جمله اهداف و برنامه های آمریکا در جریان حمله به طبس به شمار می رفت. با وجود این که جمهوری اسلامی ایران در خصوص انجام این عملیات، هیچ گونه آمادگی و اطلاعی نداشت خداوند متعال با نیروهای غیبی خود، این توطئه بزرگ را با توفان شن در کویر مرکزی ایران و صحرای طبس خنثی کرد. در جریان این حادثه و بر اثر اقدامات خائنانه بنی صدر، به هنگام انجام عملیات کشف اسناد به جا مانده از آمریکایی ها، نخستین فرمانده سپاه پاسداران انقلاب اسلامی استان یزد، شهید محمد منتظر قائم به شهادت رسید. شهادت مظلومانه این سرباز انقلاب اسلامی موجب شد تا پس از چندی، دست بنی صدر خائن رو شود و پرده از اعمال خائنانه اش برداشته شود. پس از فرار آمریکایی ها از ایران، کاخ سفید بلافاصله اعلامیه ای به این شرح پخش کرد: «آمریکا در عملیاتی در صحرای طبس به منظور آزادی جان گروگان های اسیر در ایران، با شکست روبه رو شد و اسناد سری و مهمی در بالگردها به جا مانده است.» بعد از اعلام این خبر، بنی صدر که در آن زمان فرماندهی کل قوای نیروهای مسلح را در دست داشت، به بهانه جلوگیری از اقدام مجدد آمریکایی ها، دستور بمباران بالگردهای آمریکایی در صحرای طبس را صادر کرد تا اسناد به جا مانده از مهاجمان به ایران، از بین برود.

اما از سوی دیگر، ظهر جمعه پنجم اردیبهشت از ستاد مرکزی سپاه تهران با محمد منتظر قائم فرمانده سپاه پاسداران انقلاب اسلامی یزد تماس گرفته شد که خبر رسیده است چند فروند بالگرد آمریکایی مردم را در کویر به گلوله بسته اند. بعد از ساعتی از دفتر شهید آیت ا... صدوقی نیز با سپاه پاسداران انقلاب اسلامی یزد تماس گرفته شد که راننده يك دستگاه تانکر سوخت کش ادعا می کند تانکر نفتش را آمریکایی ها در جاده طبس آتش زده اند.

در پی این گزارش ها، شهید منتظر قائم تصمیم گرفت تا هرچه سریع تر به منطقه برود و از نزدیک در جریان اوضاع قرار گیرد. آخرین دست خط شهید نشان می دهد که وضع منطقه را حساس و حضور آمریکایی های مسلح و مهاجم را بنابر اخبار و گزارش های رسیده قطعی می دانسته است.

یکی از هم رزمان شهید منتظر قائم، می گوید: وقتی قرار شد به محل اعزام شویم، محمد گفت: اول نماز بخوانیم. ما که نماز خواندیم و برگشتیم محمد، هنوز در گوشه حیاط سپاه مشغول نماز بود. بعد از این که نمازش تمام شد یکی از برادرها به شوخی گفت: نماز جعفر طیار می خواندی؟ او با خوشحالی پاسخ داد: به جنگ آمریکا می رویم شاید هم نماز آخرمان باشد. در بین راه مثل همیشه شروع کرد به قرآن و حدیث خواندن و تفسیر کردن و توضیح دادن. او در مورد سوره اصحاب فیل و داستان ابرهه برایمان توضیح داد

و گفت: آمریکا قدرت پیروزی بر ما را ندارد. این هم رزم شهید ادامه داد: راه طبس را با این که خاکی و خراب بود با سرعت بسیار زیاد طی کردیم. در بین راه از سرنشینان خودرویی که از آن مسیر گذشته بودند، سوال کردیم که گفتند: آمریکایی ها يك تانکر را آتش زده و مسافران يك اتوبوس را هم گروگان گرفته اند. وقتی که به چند کیلومتری منطقه رسیدیم، حدود ۱۵ نفر از اعضای کمیته طبس و عده ای از افراد ژاندارمری در محل بودند. یکی از آن ها به ما گفت: منطقه مین گذاری و از درون يك فانتوم به طرف ما تیراندازی شده است. وی افزود: وقتی به منطقه نزدیک شدیم ۸ جسد سوخته آمریکایی ها را در آن جا دیدیم. وی اظهار داشت: پس از آن، مشغول بازرسی بالگردها شدیم اما چون در بررسی اسناد، تخصص نداشتیم به آن ها دست نزدیم تا افراد ارتش بیایند و این کار را انجام دهند. یکی دیگر از هم رزمان شهید محمد منتظر قائم که وی را در طبس همراهی کرده است نیز گفت: دستگاه رادار در داخل یکی از بالگردها روشن بود. وی افزود: فانتوم هایی که در منطقه دور می زدند به طرف بالگردها حرکت کردند و آن ها را به رگبار بستند و بالگردی را که رادار داشت منهدم کردند.

وی اظهار داشت: به شهید منتظر قائم گفتم «محمد بیا از این جا برویم» و او پاسخ داد در حال حاضر وقتش نرسیده است و هر زمان فانتوم ها رفتند ما هم می رویم. به محض این که صدای فانتوم ها کم شد به سرعت از بالگردها دور شدیم و با فاصله ای در حدود ۲۰ متر از آن ها روی زمین دراز کشیدیم. وی گفت: در این هنگام عباس سامعی که راننده خودروی ما بود به طرف من آمد و اعلام کرد تیر خورده است. وی ادامه داد: برادر رستگاری هم در حال دویدن بود که فریاد زدم من هم تیر خوردم و او هم در پاسخ گفت: من هم زخمی شدم و بعد روی زمین افتاد. رستگاری خود را به سمت شهید منتظر قائم که روی زمین دراز کشیده بود کشید اما رفت و آمد فانتوم ها هم چنان ادامه داشت. این هم رزم شهید تصریح کرد: من هم خود را به محمد رساندم و وقتی به او نزدیک شدم دیدم مچ دستش قطع شده و پشت سرش افتاده است، او را صدا زدم اما جوابی نشنیدم، از بدنش خون زیادی رفته بود و متوجه شدم که او شهید شده است. وی افزود: شهادت محمد منتظر قائم، موجب شد تا موضوع بمباران بالگردهای آمریکایی حساس تر شود که منجر به رسوایی بنی صدر شد. در همان زمان آیت ا... مهدوی کنی درباره مسائلی که در کمیسیون شورای انقلاب مطرح می شد گفت: در رابطه با مسائل مربوط به بمباران بالگردهای باقی مانده و شهادت فرمانده سپاه یزد در جریان این بمباران و بعضی حوادث دیگر، شورای انقلاب ۳ نفر را مامور بررسی این حوادث کرد تا آن را پی گیری کنند و مشخص شود که چرا نسبت به شهادت فرمانده سپاه یزد و مجروح شدن عده ای از افراد توجهی نشده است. همچنین دانشجویان یزدی دانشگاه تهران هم در آن ایام خواستار محاکمه عاملان شهادت فرمانده سپاه پاسداران یزد شدند و این موجب شد تا با حساس شدن موضوع، دست بنی صدر خائن رو شود.

بخش شانزدهم اماکن زیارتی سیاحتی مسیر مشهدبه فریمان و تربت جام

فریمان زادگاه استادشهیدعلامه مرتضی مطهری

فریمان که تا چند سال یکی از نواحی مشهد بود در سال ۱۳۰۹ شمسی بعد از میلاد ساخته شد. فریمان به علت روشهای جدید معماری و وجود کارخانه قند در آن معروف می باشد.

بندفریمان نیز محل تفریح مردم آن منطقه میباشد

شهرستان تربت جام یا معدآباد

تربت جام ۶-۹۹۶ کیلومتر از تهران فاصله دارد. تربت جام بر دشتی واقع شده و آب و هوای معتدل کوهستانی دارد. تربت جام اول روستای معدآبادبوده است ازتوابع باخرزونام فعلی این شهر از شیخ جام است و مقبره ی او در آنجا می باشد. در گذشته، قسمت مهم شهر (با خرز) نامیده می شده که مکان تاریخی بین هرات و نیشابور است. اماکن تاریخی متعلق به قرن های چهاردهم و پانزدهم بعد از میلاد می باشند. این اماکن شامل:

آرامگاه میرغیاث الدین - ۱۷ کیلومتری جنوب غرب تربت جام

آرامگاه خواجه عزیزالله - یک کیلومتری جنوب شرق مجموعه شیخ جام

آرامگاه شاه قاسم انوار - ۲۴ کیلومتری غرب تربت جام

مجموعه تربت شیخ جام - خانقاه شیخ الاسلام تربت جام

مزارشیخ احمد جامی

مزار شیخ احمد جامی در شهرستان تربت جام در شرق استان خراسان رضوی (۱۷۰ کیلومتری مشهد) واقع شده است. مجموعه مزار شیخ احمد جامی که در سال ۱۳۱۰ خورشیدی در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسید مشتمل بر ۱۰ بنا در اطراف یک حیاط وسیع می باشد.

آرامگاه شیخ الاسلام احمد جام ، با قدمتی نزدیک به ۸۰۰ سال در شهرستان تربت جام در استان خراسان رضوی واقع میباشد. این آرامگاه مدفن عارف نامی خراسان شیخ الاسلام احمد جامی است

شیخ احمد جامی (زاده ۴۴۰ - درگذشته ۵۳۶ هجری قمری) معروف به «ابونصر احمد ژنده پیل» یا بطور خلاصه «ژنده پیل» از عارفان دوره سلجوقی بود. شیخ الاسلام ابو نصر احمد بن ابی الحسن بن محمد بن محمد بن جریر بن عبد الله بن لیث بن نامقی جامی ترشیزی معروف به ژنده پیل از مشایخ صوفیه ایران در دوران سلجوقیان بود

او در سال ۴۴۰ هجری قمری در روستای نامق زاده شد. نیاکان او از نوادگان جریر بن عبدالله، (از صحابه پیامبر اسلام) بودند. نام او با القابی که به او داده اند چنین است: «شیخ الاسلام، قطب الاوتاد، شیخ ابونصر احمد ژنده پیل». او را گاه «پیر جام» یا «شیخ جام» نیز نامیده اند.

در جوانی تحولی روحی به او دست داد و به عرفان روی آورد. از مردم کناره گرفت و ۱۸ سال در ارتفاعات نامق و کوهستان بزد گوشه گرفت و به مطالعه در قرآن و تفاسیر و تحقیق در حال عرفا پرداخت. از بیست و دو سالگی به کسوت تصوف درآمد و به ارشاد مردم پرداخت و ۱۲ سال ریاضت کشید. وی با غزالی، عدی بن سافر، عین القضاة همدانی و سنایی معاصر بود. به شهرهای خراسان سفر کرد نهایت در جام وفات یافت

در چهل سالگی به تعلیم و ارشاد و گفتار و نگارش رساله و کتاب پرداخت. سفرهایی به نقاط مختلف کرد. در این سفرها بود که نفوذی در طبقات مختلف بوجود آورد و مردمانی به گرد او آمدند. شیخ جام در سال ۵۳۶ هجری قمری درگذشت. او را در معدآباد که بعدها به تربت جام شهرت یافت دفن کردند. مجموعه آرامگاهی شیخ الاسلام احمد جامی یکی از بزرگترین مراکز زیارتی شرق ایران است که در قرن نهم به اوج شکوفایی خود رسید.

این مجموعه که وسعتی حدود (۶۴۰۰۰) متر مربع دارد شامل محوطه ها و ساختمان هایی است که در اضلاع غربی و شمالی حیاطی مستطیل شکل و بزرگ گرد آمده است و در قلب مجموعه "گنبد خانه" با ایوانی در جلوی آن قرار دارد و در طرفین ایوان دو بنا موسوم به مسجد کرمانی و گنبد سفید یا مسجد رواق قرار دارد. در جبهه غربی گنبدخانه "سراجه" در سمت مشرق آن "مسجدعتیق" و در جبهه جنوبی "مسجد جامع" جدید واقع شده است که شبستان گنبددار آن با گنبدخانه مزار بر روی یک محور که از در ورودی مجموعه شروع می شود قرار دارند.

در جبهه غربی صحن بزرگ مقابل ایوان مزار بنایی موسوم به گنبد سبز که قسمتی از مدرسه جلال الدین فیروزشاه است قرار دارد. در جلوی مجموعه سردر ورودی و در مقابل آن آب انباری واقع شده است. علاوه بر این ها بناهایی شامل دو خانقاه از امیرتیمور در جبهه شرقی مزار و مدرسه ای از علاء الدین محمد فریونندی، وزیر خراسان در زمان ابوسعید و طغاتی‌مور، و نیز مدرسه دیگری در جبهه مقابل مدرسه فیروزشاهی و متصل به مسجد جامع عتیق که توسط شخصی به نام امیر شاه ملک ساخته شده بود وجود داشته است.

در ضلع غربی مرقد شیخ الاسلام سنگ قبری صندوقی وجود دارد با ابعاد ۱۹۰ سانتی متر طول ۴۰ سانتی متر عرض و ۴۲ سانتی متر ارتفاع. جنس آن از سنگ خارا دارای نقوشی گیاهی و مقرنس های ظریف می باشد. بخشی از کتیبه روی آن شامل "آیه الکرسی" می باشد. شعری در آن حک شده که به واسطه آن شعر نام آن به سنگ نادعلی مشهور شده است. این عبارت روی سنگ نوشته شده است: ناد علیا مظهرالعجایب - تجده عونالک فی النوائب - کل هم و غم سینجلی - بولایتک یاعلی یاعلی باعلی

شهرستان تایباد

تایباد شامل قسمت های دشتی و کوهستانی است و آب و هوای خشک و نیمه خشک دارد. نام تایباد را همچنین به پاکی و خوبی نسبت می دهند. اماکن تاریخی مشهور تایباد شامل: برج یا مناره کرات - روستای کرات

آرامگاه خواجه عبدالله - ۵۵ کیلومتری شهرستان تایباد

آرامگاه شاهزاده قاسم - تایباد

آرامگاه مولانا زین الدین ابوبکر - تایباد

مسجد غاثیه شاهرخ - تایباد

مسجد مولانا - تایباد

مزار شاهزاده قاسم (مشهد ریزه) تایباد

مشهد ریزه تایباد در فاصله ۲۹ کیلومتری تایباد واقع است. در ضلع جنوب غربی این مکان در میان قبرستان قدیمی بنایی قرار دارد که به «مزار شاهزاده قاسم» مشهور است. این بنا مشتمل بر اتاقهایی پیرامون یک فضا است و داخل بنا ۸ مکان چله خانه دارد. پوشش میانی آن با استفاده از ۸ طاق به صورت گنبدی است و ساقهای چندوجهی دارد که بر فراز بنا قرار گرفته است. در مقابل جبهه شرقی و در محوطه جلو بنا قبری برآمده مشاهده میشود که بر روی آن درختی روییده است. به استناد کتیبه بر جا مانده پیرامون آن سال ۱۰۶۰ هـ. ق به اهتمام «حاجی پیرعلی محمدبن محمود رزه» ساخته شده است. اهالی بر این باورند مقبره متعلق به «قاسمین محمدبن ابی بکر قحافه» و پدر «ام فروه» است و معتقدند سنگ قبرهای اطراف مزار متعلق به شهیدانی است که اوایل اسلام در جنگی واقع در «زره» یا ریزه به شهادت رسیدند. زمان ساخت این بقعه به دوره صفویه برمیگردد.

مزار مولانا زین الدین ابوبکر تایبادی

مجموعه تاریخی مزار «مولانا زین الدین ابوبکر تایبادی»: این مجموعه باشکوه در کنار گورستان قدیمی شهر تایباد واقع شده است و آرامگاه «مولانا ابوبکر تایبادی» در فضایی باز مقابل بنایی رفیع در پناه درخت پستهای کهنسال به چشم میخورد. در سال ۱۰۳۰ هـ. ق شخصی به نام خواجه درویش محجری را پیرامون قبر کشیده و لوحی نیز تقدیم مزار نمود. دو لوح خاکستری یکی بر روی قبر و دیگری در بالاسر آن به صورت افراشته وجود دارد. بر روی سنگ مزار وی به قلم زیبای نستعلیق این عبارت دیده میشود: «کل شیء هالک الا وجهه، هذا مرقد مرحوم قطب الاقطاب مولانا، شیخ زین الدین ابابکر شیخ علی بن شیخ ابوبکر بن شیخ احمد بن شیخ (محمد بن) شیخ محمود بن شیخ سهیل تایبادی، وفات یوم پنجشنبه سلخ محرم ۷۹۱» و بر روی سنگ قبر افراشته این عارف چنین نگاشته شده: «سنه احدى و تسعين بود تاریخ ۷۰۰ گشته هفتصد از سلخ محرم ۷۰۰ شده نصف النهار از پنجشنبه ۷۰۰ که روح پاک مولانای اعظم ۷۰۰ سوی خلد برین رفت و ملایک ۷۰۰ همه گفتند از جان خیر مقدم ۷۰۰»

تایبادی، زین الدین ابوبکر، عارف ایرانی قرن هشتم. از تاریخ ولادت و زادگاه و نیز از وقایع زندگی او اطلاع زیادی در دست نیست. شوشتری او را همانم جدش، زین الدین علی، دانسته و نیز کنیه ابوبکر را، که سایر منابع به او نسبت داده اند، نپذیرفته ولی کنیه دیگری نیز برای وی ذکر نکرده است.

تایبادی، چنانکه از گزارش شوشتری برمی آید، شیعه بوده است. او علوم ظاهری را نزد نظام الدین هروی آموخت و به گزارش جامی در طریقت و سلوک باطنی، او یسی بود. تایبادی، از طریق روحانیت

شیخ احمد جامی معروف به شیخ جام که سه قرن پیش از وی می زیست، تربیت معنوی و صفای باطنی یافت و مدت سی سال همواره به زیارت مرقد شیخ جام می رفت و در آنجا به عبادت و تلاوت قرآن می پرداخت. پس از آن، به اشارت شیخ احمد جامی، به زیارت مرقد امام رضا علیه السلام رفت و سپس، در پی رؤیایی که دیده بود، به طوس سفر کرد و در آنجا بابا محمود طوسی را، که درویشی مجذوب بود، ملاقات کرد. تایبادی پس از آن، هرسال، از طریق واسطه ای که نزد بابا محمود می فرستاد، از سخنان و اشارات او بهره می برد

تایبادی از توجه و احترام خاص بعضی از سلاطین برخوردار بود؛ چنانکه امیر تیمور در ۷۸۲ به ملاقات تایبادی رفت و تایبادی او را به رعایت عدالت و دوری از ظلم به مردم توصیه کرد امیر تیمور همچنین در حل مسائل دینی از تایبادی کمک می گرفته است. نیز نامه ای منسوب به تایبادی موجود است که خطاب به تیمور است و در آن به رعایت احوال فرزندان شیخ جام و دیگر مشایخ سفارش شده است. به گزارش دولتشاه سمرقندی تایبادی همچنین ملک غیاث الدین، حکمران هرات و سرخس و نواحی دیگری در خراسان قدیم، را به عدالت و مراعات حال مردم موعظه کرده است.

تایبادی در محرم ۷۹۱ در تایباد درگذشت و در همانجا دفن شد. در زمان شاهرخ پسر تیمور بر مزار او ایوانی وسیع بنا گردید که تاکنون برجا مانده و یکی از آثار نفیس آن دوره به شمار می رود

شهرستان خواف

خواف یکی از شهرهای استان خراسان است. چشم انداز طبیعی آن جلگه ای و کوهستانی می باشد. دشت خاف در معرض وزش بادهای صد و بیست روزه ی سیستان است. تاریخچه این شهر با تربت حیدریه یکی شده است. از اثرات جاودانه تاریخی مهم این شهر به مساجد مالک زوزن و گناباد می توان اشاره کرد.

مسجد گنبد - سنگان

مسجد ملك زوزن - دشت زوزن

شهرستان سرخس

سرخس در شمال شرق استان خراسان واقع شده است. هوای سرخس در زمستانها سرد و در تابستانهای تحت تاثیر ناحیه شنی قره قروم گرم و خشک است. قدمت سرخس به قدیمی ساسانیان است. در سال ۶۱۷ هجری قمری همزمان با حمله مغول به ایران، سرخس غارت و تخریب شد. تا پایان دوره قارجار، سرخس با نظام فئودالی حکمرانی می شد. آن همچنین توسط ترکمن ها به تسخیر در آمد.

اماکن تاریخی سرخس

غار بزنگان - جنوب غرب بزنگان سرخس

غار مزداوند - شمال شرق مزداوند

مقبره لقمان بابا - ۳ کیلومتری سرخس

بخش هفدهم اماکن زیارتی سیاحتی خراسان جنوبی

استان خراسان جنوبی از شرق با کشور افغانستان هم مرز است در شمال با استان خراسان رضوی و در شمال غربی و غرب با استان یزد و در جنوب غربی نیز با استان کرمان و از جنوب با استان سیستان و بلوچستان متصل است .

استان خراسان جنوبی در ناحیه قهستان واقع بوده که زمانی ساکارتها در این مناطق حضور داشته اند که از اسناد و سوابق و کتیبه های هخامنشی میتوان استنباط کرد و از آثار موجود قرینه های گذشته ای کهن این دیار بدست می آید .

استان خراسان جنوبی شامل شهرستانهای (بیرجند، قاین، نهبندان، سربیشه، فردوس، سرایان) میباشد .

این استان به دو قسمت کوهستانی مرتفع و پست و هموار تقسیم شده است

شهرستان بیرجند

این شهرستان مرکز استان خراسان جنوبی میباشد از این شهر سیاحان و مورخانی همچون مارکوپولو، یاقوت حموی، مقدسی، حمدالله مستوفی و حافظ ابرو در کتاب های خود یاد کرده اند دارای آثار تاریخی قلعه بیرجند مربوط به دوره صفویه، بند دره (منطقه نمونه گردشگری) که در منطقه کوهستانی از رشته کوههای باقران در فاصله ۸ کیلومتری شهر بیرجند قرار دارد و در زمان حکمرانی حشمت الملک ساخته شده است، ارگ کلاه فرنگی که دارای هفت طبقه میباشد و از بناهای شاخص تاریخی بیرجند میباشد و مربوط به دوره زندیه است این شهر دارای مساجد و حسینیه های تاریخی زیادی میباشد که برخی به دوران پیش از اسلام نیز برمیگردد که میتوان به مسجد جامع پائین شهر، مسجد چهار درخت، مسجد عاشورا اشاره کرد و از حسینیه ها ی قدیمی آن به حسینیه آراسته، حسینیه محبان الزهراء، حسینیه نواب و حسینیه گود و... اشاره کرد. مدارس تاریخی میتوان به مدرسه شوکتیه اشاره داشت که در سال ۱۳۱۲ ساخته شده است.

شهر بیرجند دارای باغهای زیبای قدیمی و تاریخی مثل باغ و عمارت اکبریه، باغ و عمارت شوکت آباد، باغ و عمارت رحیم آباد، باغ و عمارت معصومیه و... میباشد. دارای سنگ نگاره هایی مثل سنگ نگاره کال جنگال، لاخ مزار کوچ، سنگ نگاره کال جنگال، سنگ نگاره دل آباد (کاشف، نویسنده) و دارای روستاهایی زیبا مثل روستای خراشاد، روستای بهلگرد و... میباشد.

در نزدیکی بیرجند مرکز خراسان جنوبی مقبره ای از امامزادگان است در قله های کوه با نام مزار کاهی است که حاجت مندان جهت ادای نذر، گوسفند و یا بز به منظور ذبح به آن جا می برند. در این مکان بسیار عجیب اتفاقی وجود دارد که حیوانات را قبل از ذبح به آن جا می برند. این اتفاق خاصیت عجیبی دارد به این صورت که بر روی گوسفندان و یا بزگاله ها پارچه ای می اندازند (این پارچه اصلاً به ماده ای

آغشته نیست و هر پارچه ای می تواند باشد). حیوان مذبور که پیش از آن چموش و سرکش بوده، تا وقتی که آن پارچه در آن اتاق بر رویش می افته به خواب فرو می ره و بعد از برداشتن پارچه که مجدداً بیدار می شه بدون هیچ گونه مقاومتی آماده قربانی شدن می شه.

افراد محلی با هر بار دیدن این منظره اشک از دیدگانشان جاری می شه و عظمت خداوند مهربان را شکر می کنند. آن ها معتقدند این چیزی جز معجزه پروردگار نیست.

علاوه بر آن در روستایی به نام ساقدر که در ۷۵ کیلومتری بیرجند قرار دارد کوهی وجود داره که در هنگام غروب آفتاب و با عوض شدن زاویه تابش خورشید، بر فراز کوه آیاتی از قرآن که به خط تحریری نگاشته شده نمایان می شود (به رنگ کوه که قهوه ای است منتها به صورت برجسته که ایجاد سایه از خود می کند) و آن هم نه به دست انسان. چون نه آن کوه صعب العبور اجازه ی هنرمندی در آن نقطه از کوه را می دهد و نه هیچ یک از روستاییان محروم آن منطقه سواد آن چنانی دارند که بتوانند کاری به آن عظمت و وسعت را انجام دهند.

البته یکی دیگر از عجایب آن روستای ماخوتیک است که با آن طرز معماری خانه هایش ما رو یاد سرزمین لیلی پوت می اندازد چون خانه هایش خیلی کوچک است

شهرستان خوسف

یکی از قدیمی ترین شهرهای خراسان جنوبی که به دیار گل‌های نرگس معروف است، شهر خوسف میباشد شهرخوسف دارای بافت تاریخی و زیبا میباشد یکی از آثار ارزشمند این خطه سنگ نگاره کال جنگال میباشد از آثار دیگر میتوان به مسجد جامع خوسف اشاره کرد که مربوط به دوران اولیه اسلام است دیگر آثار تاریخی مقبره ابن حسام خوسفی شاعر معروف دوره صفوی، خانه تاجور، خانه مالکی، و روستای تاریخی و کویری خور که در حاشیه کویر لوت قرار دارد و دارای چشم انداز های زیبا میباشد. و آبگرم لوت هم در این منطقه واقع شده است.

شهرستان قاین

در شمال بیرجند قرار دارد و به سرزمین طلای سرخ معروف است دارای آثار تاریخی و مذهبی شامل: مسجد جامع مربوط به قرن ۹ ه. ق، آرامگاه بوذرجمهر از عرفای نامدار مربوط به سده چهارم ه. ق، این شهرستان دارای غار های متعدد و جالب نیز میباشد مثل غار جوجه، غار ترشو، غار نوغاب، و یکی از قلعه های معروف آن قلعه حسین قاینی میباشد که در زمان حمله اسکندر مقدونی به ایران سیزده هزار سپاهی در آن وجود داشته است.، مقبره امام زاده زید النار فرزند موسی کاظم (ع)، مسجد جامع خضری مربوط به دوره صفوی، و.... میباشد

شهرستان در میان

در شرق استان قرار دارد آثار تاریخی و مذهبی آن مسجد جامع هندوالان، مسجد جامع درخش، مقبره سلطان ابراهیم رضا (ع)، قلعه تاریخی فورگ مربوط به دوره افشاریه، قلعه حسن صباح که دومین مرکز

عمده دفاعی اسماعیلیان پس از قلعه الموت بوده است، خانه استاد سعیدی واقع در روستای نوزاد و... میباشد.

شهرستان سربیشه

در جنوب شرقی بیرجند واقع شده آثار تاریخی و مذهبی آن قلعه کهنه سربیشه، باغ و عمارت مود، مزار بی بی زینب خاتون (خواهر حضرت امام رضا(ع))، روستای اعجاب انگیز چنشت (دارای غارهای زیبا و شرایط اقلیمی و پوشاک متفاوت و زیبا و روستای ماخونیک دارای خانه های کوتاه با مردمان کوتاه قد و آداب و رسوم خاص با آداب و مراسم خاص دیدنی که تا حالا توریست های زیادی را به خود جلب کرده است، آبترش سربیشه دارای آب سرد که در درمان بیمارهای پوستی، اعصاب و روان و عضلانی موثر میباشد.

شهرستان نهبندان

در جنوب استان قرار دارد آثار تاریخی و مذهبی آسادهای زیبا، قلعه تاریخی نهبندان، قلعه شاهدژ، مسجد عاشورا و مسجد طارق، مزار سید علی، قدمگاه حضرت ابولفضل (ع)، خانه تاریخی سالار، و در نهبندان میتوان به روستای زیبای ده سلم رفت و از آنجا به زیبا ترین کویر دنیا، نقطه صفر حیات، کویر لوت میتوان سفر کرد جای که به شهر افسانه ای لوت معروف است که البته پای هیچ بشری به آنجا باز نشده است دارای کویری زیبا و تحسین برانگیز است و میتواند توریست های زیادی را از اقصای نقاط جهان به خود جلب کند.

امام زادگان خراسان جنوبی

امامزاده شاه سلیمان علی(ع) - بیرجند - بخش خوسف - کیلومتر ۱۲۰

مزار شهدای دره شیخان - بیرجند - جنب ترمینال

امامزاده سید محمد نقیب - بیرجند - روستای یشد

قدمگاه اولاد موسی بن جعفر - بیرجند - روستای بلنجیر

مزار تاج الدین علی - بیرجند - روستای ساقی

مزار سید ابراهیم رضا - بیرجند - روستای حنبل

مزار سلطان ابوالقاسم - بیرجند - روستای نصر آباد

مزار خواجه نجم الدین - بیرجند - روستای گیو

بقعه امامزاده عبدالله(ع) - قاین - بخش نیمبلوک - روستای کارشک

مزار امامزادگان حسن و افضل - قاین - روستای کومیران

مزار امامزادگان سام و لام و زبیده خاتون - قاین - روستای استرآباد اسفشاد

مزار امامزاده داوود - قاین - روستای کلاته مزار

مزار امامزاده سعید بن موسی کاظم(ع) - قاین - روستای شاهرخت

بقعه زید بن موسی (ع) - قاین - گورستان فرخ آباد شهر قاین

بقعه امامزاده زید النار (ع) - قاین - روستای آفریز
 امامزاده سید علی (ع) - کیلومتر ۸۵ محور نهبندان - بیرجند
 مزار امامزاده سید الحسین (ع) - نهبندان - روستای دهک
 مزار بی بی مریم (ع) - نهبندان - روستای افضل آباد
 قدمگاه مرتضی علی (ع) - نهبندان - روستای قدمگاه
 مزار شیخ علی موسی - نهبندان
 بقعه متبرکه بی بی زینب خاتون - سربیشه - بخش مود - روستای مزار کاهی
 امامزاده سید حامد علوی - سربیشه - بخش مود - روستای چنشت
 مزار سلطان ابراهیم رضا - درمیان - گزیک - روستای آبگرم
 مزار سلطان کریم شاه و سلطان مصیب - سرایان - روستاهای مصعبی و کریمو
 منبع: سایت جامع گردشگری ایران

قدمگاه حضرت ابوالفضل (ع)

در ۸۰ کیلومتری شرق نهبندان بنایی وجود دارد که به اعتقاد اهالی قدمگاه حضرت ابوالفضل (ع) می باشد این بنا دارای ورودی، صحن و گنبد خانه است از ویژگی های مهم این زیارتگاه وجود سردیس بز کوهی است که در بخش های مختلف بنا تعبیه شده به خصوص در دو طرف ورودی صحن و نیز ورودی گنبد خانه، این ویژگی جالب ارتباط مستقیمی با رسوم مردم محل دارد

مسجد عاشورا خانه

بنای تاریخی مسجد عاشورا خانه در خیابان قائم نهبندان و در فاصله کمی از قلعه تاریخی نهبندان قرار دارد بنا شامل یک شبستان ستون دار و دارای چهار ستون قطور چهار ضلعی که در ضلع شمال با برداشتن دیوار، شبستان را توسعه داده اند و دو ستون دیگر را به آن افزوده اند پوشش شبستان به صورت گنبدی و چهار ترک است بر روی یکی از ستونها کتیبه هایی با انواع خطوط نستعلیق و شکسته نستعلیق دیده می شود بعضی از این کتیبه ها دارای تاریخ هستند که یکی از آنها دارای تاریخ ۱۳۱۵ ه است با توجه به وجود سنگ لوحی که در دیوار مسجد کار گذاشته شده و دارای تاریخ ۹۷۷ ه. ق است می توان زمان ساخت مسجد را به دوره صفویه نسبت داد

مسجد میغان

مسجد تاریخی میغان در داخل بافت قدیمی و تقریباً متروکه روستای میغان از توابع شهرستان نهبندان قرار دارد بخش های مختلف بنا عبارتند از: سردر ورودی، صحن، شبستان ستون دار، گنبد خانه، شبستان تابستانی و قناتی که از زیر مسجد عبور می کند شبستان ستون دار دارای چهار ستون ضلعی، پوشش گنبدی، دو محراب و پنجره مشبک گچی جهت تامین نور و تهویه هوای داخل شبستان می باشد.

زمان ساخت این بنا به دوره صفویه بر می گردد

قلعه شاهدژ

قلعه شاهدژ در ۵ کیلومتری شرق شهرستان نهبندان قرار دارد این قلعه عظیم سنگی بنایی است دفاعی مربوط به فدائیان اسماعیل مصالح بنا تماما از سنگ و آجر است که در بعضی از قسمت ها سنگ بدون استفاده از ملات بر روی یکدیگر قرار گرفته اند در داخل قلعه فضاهایی نظیر اتاق های سربازان ، اصطبل ، آب انبار ، برج های دفاعی ، حصار انبار آذوقه و سایر قسمت های ضروری وجود داشته است طبق بررسی های به عمل آمده این قلعه گنجایش ۳۰۰۰ نفر را داشته است قابل توجه است که شالوده این بنا متعلق به دوران ساسانی است که در دوران اسلامی توسط اسماعیلیان خریداری ، بازسازی و مورد استفاده قرار گرفته است

مدرسه هدایت

این بنا در سال ۱۳۰۷ ه.ش به عنوان اولین مدرسه نهبندان ساخته شده است معماری آن بیا کننده ویژگی های معماری دوره پهلوی است مهمترین ویژگی این بنا اصل قرینه سازی در آن است به گونه ای که با ایجاد یک محور با جهت شمال شرقی ، جنوب غربی ، عناصر معماری به صورت قرینه در دو طرف این محور ایجاد شده است این بنا از لحاظ نوع مصالح استفاده شده و نحوه پوشش اتاق های بر اساس معماری ایرانی و از لحاظ نقشه و عدم برخورداری از فضاهای معماری ایرانی از قبیل هشتی ، دهلیز ، سر در ورودی ، حجره های اطاف حیاط و ... بر اساس معماری اروپایی شکل گرفته است به طور کلی مانند معماری غربی به شیوه برون گرا احداث شده است

مشاهیر و فرزندان

این سرزمین همچون دیگر سرزمینها از عهده وظیفه ای که خالقش بر عهده او نهاده است به خوبی بر آمده و اندیشمندانی را در دامن خویش پرورانیده است بزرگانی که اولین بار پشتشان را خاک گرم و تفتیده این دیار در آغوش کشیده و آخرین بار هم غریبانه در طول کویر صورت بر خاک پر مهر موطنشان نهاده و با خاموشی چراغ وجود شان نام و یاد آنان نیز از اذهان پاک گشته است از جمله می توان به اندیشمندانی همچون عبدالرحمن بن عبدا... که نامشان موجب درخشش دیار کویر در صفحات تاریخ است فقیه ابوبکر نیهی ، نوابه خفی شاعره ای عارف که قدم در وادی عرفان گذاشت و غیره که در این نوشتار کوتاه نمی توان به معرفی آنها پرداخت ، اشاره نمود

بخش هیجدهم اشعار مدایح و مناقب امام رضا علیه السلام

امشب که شب خجسته میلاد است - تسبیح فرشتگان مبارکباد است

شاد است دل آل محمد ما - بیش از همه دلها دل زهرا شاد است

گلچین مولودیه‌ها ج ۱ ص ۱۱۳

به علی زاده موسی صلوات - به گل شاد طوبی صلوات

به به این مظهر تسلیم و رضا - به عزیز دل طاها صلوات

گلچین مولودیه‌ها ج ۱

ای مهر سپهر علوی شمس شمس - ای ماه رخت جلوه گروای طوس

جان پدر و مادر و تنه‌ها پسرت - ما را مکن از درگاه لطف ما یوس

گلچین مولودیه‌ها ج ۱

از عرش سلام سرمدی آوردند - آئینه حسن ایزدی آوردند

با آمدن رضا از باغ بهشت - یک دسته گل محمدی آوردند

گلچین مولودیه‌ها ج ۱

در بروج ولا شمس هدی می‌آید - هشتم ولی خدا رضا می‌آید

جا دارد اگر ما به همه فخر کنیم - زیرا که ولی نعمت ما می‌آید

گلچین مولودیه‌ها ج ۱

تا درگاه توقبله راز است رضا - ما را بسویت روی نیا زاست رضا

گردد در کعبه با زسالی یکبار - این کعبه درش همیشه با زاست رضا

گلچین مولودیه‌ها ج ۱

محبوب رضا ست هر که دل ریش تراست - از کعبه صفای این حرم بیشتر است

آینجا ست طبیعی که ندارد نوبت - هر دل که شکسته تربود پیش تراست

گلچین مولودیه‌ها ج ۱

در دامن نجمه آیت نور آمد - نور متجالی شب طور آمد

تا زنده کند سنت احمد طفلی - با منطق و علم و حکم و منشور آمد

گلچین مولودیه‌ها ج ۲

با یا درضا رضای دار بجوی - با راه رضا طریق دلدار بجوی

ای دل بجز از رضا من آه در مان - از کس مطلب دوا ز دیا رمجوی

گلچین مولودیه‌ها ج ۲

با نام رضا دلت مصفا گردد - درد و غم سینه ات مداوا گردد

گرروی نهی به درگهش با اخلاص - هر عقده زکا ریسته ات وا گردد

گلچین مولودیها ج ۲

بروی رضا شمس اما مت صلوات - بر شافع ما روز قیا مت صلوات
در شام ولا دتش که شاد ندهمه - بفرست براین روح کرامت صلوات

اصول مداحی ج ۱

عالم شده شاد از رخ دلشاد رضا - شاد است کسی که میکند یا در رضا
از دست اما م عصر گیر دعیدی - هر کس که گرفته جشن میلاد رضا

اصول مداحی ج ۱

با نام رضا به سینه ها گل بزنید - و زاشک به با رگا ه اوپل بزنید
فرمود که هر زمان گرفتار شدید - بر دامن ما دست توسل بزنید

اصول مداحی ج ۱

برخیز که رحمت از سما میاید - بر خلق جهان گره گشایید
بر موسی جعفر این بشارت دادند - گفتند که نوگلت رضا میاید

اصول مداحی ج ۱

آن ماه که مهر از نگاهش ریزد - گلبوسه ملک به خاک را هش ریزد
در جشن ولادت رضا هر که نشست - از بارش مرحمت گناهش ریزد

اصول مداحی ج ۱

اندر مه ذیقعد ه شد در خانه هفتم اما م

اندر مه ذیقعد ه شد در خانه هفتم اما م - اندر مدینه جلوه گر آن ماه چون بدر تمام
موسی بن جعفر گشته است شادان و خرم زین سبب - کامد وصی او رضا آنکو بود بعدش اما م
هم طاهره تکتیم بود خشنود از مولود خویش - بر خلق عالم میدهد از رهبری او پیام
خورشید هشتم جلوه گرد آسمان دین شده - هشتم وصی از اوصیا هشتم اما م خاص و عام
او بضعة منی بود بهر رسول کردگار - چون فاطمه دخت نبی آن مادر یا زده اما م
در مشهد موسی الرضا بابی زابو اب جنان - بگشوده است از بهر ما آن حضرت والا مقام
ای با قری خواه از خدا در این حریم کبریا - خادم شوی بر درگهش آمده باشی چون غلام
«شعر مؤلف از کتاب مجموعه اشعار با قری»

من را ضمیم به رضای تو یا رضا

من را ضمیم به رضای تو یا رضا - دارم امید اینکه تو باشی ز من رضا
من را ضمیم به رضای تو یا رضا - خواهم شوی تو هم به غلامی من رضا
همسایگی تو به جهان افتخار من - خواهم کنون شوی تو به همسایگی رضا
مولا مولا مولا یا ابا الحسن رضا - مولا مولا مولا یا ابا الحسن رضا

امید من ز تو به قیامت شفاعت است - همسایگی تو به بهشت یک عنایت است
هرگوشه بهشت که باشد مرا خوش است - بودن بزیر سایه لطفت کرامت است
مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا - مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا
بین دو کوه هست چو باغ بهشت ما - باشد حریم و بارگاه تو دیر و کینشت ما
حبّ و ولای تو بسم تاج افتخار - لطف خدا رقم زده اینسان سرشت ما
مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا - مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا
شهر شماست مشهد و شهر شهادت است - شهر پیام دانش و علم و امامت است
باشی شما چو حافظ اسلام و انقلاب - بر شرق و غرب واجنبی ما راجه حاجت است
مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا - مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا
شمس الشموس و حجّ فقیران تویی رضا - هم خود غریب و یار غریبان تویی رضا
چشم امید جمله ایرانیان بتوست - تویی پناه و یاور مستضعفان تویی رضا
مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا - مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا
آن پرچمی که بر سر بام حریم توست - سبزی آن نشانه ای از آن صفای تست
سلام میدیم به پرچم تو صبح تا صبح - ما صف بصف قد و قامت برای توست
مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا - مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا
من با قری و شاعر تونو کورتو توام - چون چاکرو غلام همی برادر توام
من شیعه تومحبّ تودر سایه توام - من عبد و نوکر پدر و مادر توام
مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا - مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا
«شعر مؤلف از کتاب مجموعه اشعار با قری»

مدینه تا به مشهد غرق گل بهاره

مدینه تا به مشهد غرق گل بهاره - چونکه امام هشتم بدنیا پا میذاره
مادر او و نجمه را ببین که شاد مونه - شده رها از غم و غصّه این زمونه
موسی جعفر بود گرچه به کنج زندان - زندان زشادمانی برای او گلستان
مدینه پیمبر شده چنان کوه طور - محله هاشمی شده سراپا سرور
از همه جای دنیا راهی شدن به مشهد - تا که بگن به آقا تبریک این ولادت
از همه جا میان تا دعا کنند در اینجا - درد دلار و بگن همه برای آقا
طیب در دمنده باشد تو شهر مشهد - دارا الشّفا ی آقا همه میرن بی نوبت
هر کس که هرچی میخواد میاد میگه به آقا - تا وعده شونگیره او نمیره از اینجا
وارد صحن و سراش وقتی که میشه زائر - وضو میگیره خوشبو میکنه پاک و طاهر
میره تو صحن آقا با صلوات و سلام - دودست شوبه سینه میذاره روبه امام
صحن و سرای حضرت چه صحن با صفایی - هر که تو این حرم رفت پاک میشه و خدایی

روی درحریمش این جمله را نوشته - حریم حضرت او يك قطعه از بهشته
 بال و پرملائك روسر زائرینه - مجاورین آقانو کر زائرینه
 توهیم بیا با قری نوکرزائرین باش - خاد م درگاه آن امام هشتمین باش
 «شعر مؤلف از کتاب مجموعه اشعار با قری»

هرچند حال و روز زمین و زمان بد است

هرچند حال و روز زمین و زمان بد است - يك تکه از بهشت در آغوش مشهد است
 حتی فرشته ای که به پا بوس آمده - انگار بین رفتن و ماندن مردد است
 اینجا مدینه نیست، نه اینجا مدینه نیست - پس عطر و بوی کیست که مثل محمد است
 حتی اگر به آخر خط هم رسیده ای - این جا برای عشق شروعی مجدد است
 جایی که آسمان به زمین وصل می شود - جایی که بین عالم و آدم زیباست
 هر جا دلی شکست به اینجا بیا ورید - این جا بهشت شهر خدا، شهر مشهد است
 «رضا عابدین زاده»

دین راحرمی است درخراسان

دین راحرمی است درخراسان - دشوارتورا بمحشرآسان
 از خاتم انبیاد را و تن - وزسید او صیاد را و جان
 از جمله شرطهای توحید - وز حاصل اصلهای ایمان
 مهرش سبب نجات و توفیق - کینش سبب هلاک و خذلان
 «سنایی: اشعار برگزیده ج ۲ ص ۳۴۷»

ای رئوف آل طه ای خدای مهربانی

ای رئوف آل طه ای خدای مهربانی - قاتل دلهای مستی با نگاهی آنچنانی
 ای تمام جان هستی ای امیر حق پرستی - آن زمان که من نبودم کنج قلبم خوش نشستی
 یا بن زهرا یا رضا یا بن زهرا یا رضا - یا بن زهرا یا رضا یا بن زهرا یا رضا
 در بهشت حق نبا شد رونقی جزیک نگاهت - آن بهشت و می کجا و این ضریح و بارگاهت
 آن حریم مهر و رحمت بر تراست از باغ و جنت - نور زرد گنبد تو امتدادی از ولایت
 یا بن زهرا یا رضا یا بن زهرا یا رضا - یا بن زهرا یا رضا یا بن زهرا یا رضا
 شاخه طوبی بهشتی است ریشه دارد در حریمت - گشته حاتم چون گدائی پیش خوان بس کریمت
 آسمانها خاک پایت مرغ جانها مبتلایت - نوکری ات افتخارم هر دو عالم شد گدایت
 یا بن زهرا یا رضا یا بن زهرا یا رضا - یا بن زهرا یا رضا یا بن زهرا یا رضا
 «شعر از کتاب نغمه های ولایت ۱۱ - محمد علی شهاب»

بر قلب ما ز نو رمحبت صفا بده

بر قلب ما ز نو رمحبت صفا بده - با يك نظر کدورت دل را جلا بده

زایل کن آنچه از دل ما محو کردنی است - از راه لطف آنچه پسندی به ما بده
 شد کار ما مجاز از این قلب بی ثبات - این دل بگیر و آینه ای حق نما بده
 عیسی دمی و از تب هجران گداختیم - آخر عیادت کن و ما را شفا بده
 شاهها پناهگاه جهانیه حریم تو است - در بارگاه خویش مرا نیز جا بده
 از خود چو دژه اوج گرفتیم بمهر تو - اذن دخول آن حرم کبریا بده
 شاه رئوف و ضامن آهورضا توئی - ما را پناه محض رضای خدا بده
 شمس الشموس و چشمه نور هدایتی - بایک نظر چراغ دل را جلا بده
 باشد رضای تو به رضای خدا قرین - تا حق رضا شود به نجاتم رضا بده
 از عالمی چو دیده بدست تو دوختیم - جود تو آنچه گفت به مستی گدا بده
 یار آمد از کمال عطوفت بخواب من - برخیز و جان خویش حسان رونما بده
 «حسان (چاپچیان)»

ای دل غلام شاه جهان باش و شاه باش

ای دل غلام شاه جهان باش و شاه باش - پیوسته در حمایت لطف اله باش
 از خا رجی هزار به یک جو نمی خرنند - گو کوه تا بکوه منافق سپاه باش
 چون احمد شفیع بود روز رستخیز - گو این تن بلاکش من پرگناه باش
 آنرا که دوستی علی نیست کافر است - گو زاهد زمانه و گو شیخ راه باش
 امروز زنده ام به ولایت تو یا علی - فردا بروح پاک اما ما مان گواه باش
 قبر امام هشتم و سلطان دین رضا - از جان بیوس و بردران بارگاه باش
 دستت نمیرسد که بچینی گلی ز شاخ - باری بیای گلبن ایشان گیاه باش
 مرد خدا شناس که تقوی طلب کند - خواهی سفید جامه و خواهی سیاه باش
 حافظ طریق بندگی شاه پیشه کن - وانگاه در طریق چومردان راه باش
 «دیوان حافظ شیرازی»

آن خالقی که بر تن بی روح جان دهد

آن خالقی که بر تن بی روح جان دهد - مهر تو را یگان بدل خاکیان دهد
 از خلقت تو خواست خداوند لا مکان - ما را کنار رحمت عالمش مکان دهد
 خواهد اگر خدای نبخشد گناه ما - ما را چرا اما مچنین مهربان دهد
 آن پرچمی که بر سر بام حریم تو است - راه بهشت را به محبان نشان دهد
 روز جزا که در صف قرآن و عترتیم - ما را امام ثامن و ضامن امان دهد
 بی امتحان مرا به غلامی قبول کن - رسوا شود اگر دل من امتحان دهد
 قلب حسان ز شوق تواز غصه فارغ است - خواهد که در جوار تو ایشاه جان دهد
 «حسان (چاپچیان)»

سلام علی آل طه و یس

سلام علی آل طه و یس - سلام علی آل ختم النبیین
 امام بحق شاه مطلق که آمد - حریم درش قبله گاه سلاطین
 شه کاخ عرفان گل شاخ احسان - در درج امکان مه برج تمکین
 علی بن موسی الرضا کز خدایش - رضا شد لقب چون رضا بودش آئین
 اگر خواهی آری بکف دامن او - برود دامن از هر چه جز اوست برچین
 ز فضل و شریف بینی اورا جهانی - اگر نبودت خیره چشم جهان بین
 پی عطر رو بند حوران جنت - غبار درش را به گیسوی مشکین
 «منتهی الآمال»

آمد م ای شاه پناهم بده

آمد م ای شاه پناهم بده - خط امانی ز گناهم بده
 ای حرمت ملجأ درماندگان - دور مران از درو راهم بده
 ای گل بی خار گلستان عشق - قرب مکانی چو گیاهم بده
 لشکر شیطان بکمین من است - بی کسم ای شاه پناهم بده
 در شب اول که به خاکم نهند - نور بدان شام سیاهم بده
 ای که عطا بخش همه عالمی - جمله حاجات مراهم بده
 آنچه صلاح است برای حسان - از تو اگرهم که نخواهم بده
 «حسان (چا پچیان)»

ز آستان رضایم خدا جدا نکند

ز آستان رضایم خدا جدا نکند - من و جدائی از این آستان خدا نکند
 ز دامن شه دین دست التجا نکشم - گدای دامن صاحب کرم رها نکند
 برو ز حشر بیباغ جنان ندارد جای - هر آنکسی که رضا راز خود رضا نکند
 به صحن او نکند کس هوای باغ بهشت - مگر کسی که ز روی رضا حیا نکند
 به پیش گنبد زینش آفتاب منیر - ز رنگ زردی خود دعوی بها نکند
 شهابزائر خود داده ای تو وعده لطف - کجا به وعده خود چون توئی وفا نکند

ای حرمت قبله ما السلطان ابا الحسن

ای حرمت قبله ما السلطان ابا الحسن - کعبه عشق اولیا السلطان ابا الحسن
 میروا مام مهربان صاحب ملک روح و جان - مرغ دلم کند نوا السلطان ابا الحسن
 عرش خدا خاک درت شمس سما چون قمر - گنبد تو اوج صفا السلطان ابا الحسن
 جلوه زیبای خدا ساقی صهبای ولا - عشق تو را زند صلا السلطان ابا الحسن
 کعبه کجا و کوی تو یوسف و حسن روی تو - ملک سلیمان بکجا السلطان ابا الحسن

چشمه جوشان صفا منبع هر مهر و وفا - ای گل پا ک مصطفی السطان ابا لحسن
 وارث نور مرتضی ارا ده ات حکم قضا - رضا ی حق تویی رضا السطان ابا لحسن
 محمد علی شهاب: نغمه های ولایت ۱۱ ص ۸۷

بکوی رضا جان صفا میپذیرد

بکوی رضا جان صفا میپذیرد - در اینجا فروغ خدا میپذیرد
 توای بی نوا روبسوی خدا کن - که این پادشه خوش گدامیپذیرد
 به پا بوس او رو که زوار خود را - سر خوان جود و عطا میپذیرد
 بود رحمتش بیکران همچو دریا - هم آلوده هم پا رسا میپذیرد
 اگر در د مندی بیا برد راو - که هر درد اینجا شفا میپذیرد
 خدارا به او خوان و خواه آنچه خواهی - که ایزد به پا سش دعا میپذیرد
 امید دل من به من کن گاهی - که جان ازنگاهت صفامیپذیرد
 بخواه از خدا تا ببخشد گنا هم - که تو آنچه خواهی خدامیپذیرد
 در آتش بسوزان شفق هر هوی را - که جانان دل بی هوا میپذیرد
 «بهجتی - شفق»

شکر خدا که باز رضا خوانده در برم

شکر خدا که باز رضا خوانده در برم - وصل رضا به جان و دل و دیده میخرم
 درد دل مرا همیشه غم هجر دوست بود - دیدار دوست کرده بدل شوق دیگرم
 سرمست کردی ام رضا تو ز صهبای دوستی - جا می که خواستم ز خدا شد میسرم
 من تشنه وصال تو بودم ز لطف خویش - سیراب کردی ام تواز آن آب کوثرم
 این دست التجا که زدم بر ضریح دوست - جز در گره رضا ی خدا یش کجا برم
 وین صبح دلپذیر که سرشار عا شقی است - بر شد ز مشرق حرم قدس ره برم
 ای ضامن رهایی آهو رضا سلام - بر تو هزار تهنیت ای خوب اطهرم
 «صفر علی شفاهی: نشریه رهپویان جنت»

دوست دارم صدات کنم توهم منونیکا کنی

دوست دارم صدات کنم توهم منونیکا کنی - من تو رو نیگا کنم توهم منوصدا کنی
 قریون چشات برم از راه دوری اومدم - جای دوری نمیره آگه به من نیگا کنی
 دل من زند و نیه توئی که تنها میتونی - قفسو و ا کنی و پرنده رو رها کنی
 میشه کنج حرمت گوشه قلب من باشه - میشه قلب منو مثل گنبدت طلا کنی
 تو سرت شلوغه زیر دست و پات فراوون - از خدا میخوام کمی به زیر پا نیگا کنی
 تو غریبی و منم غریبم اما چی میشه - این دل غریبه رو با خودت آشنا کنی
 دوست دارم تو ایوون آئینه ات صبح تا غروب - من با تو صفا کنم توهم منودعا کنی

به وفای کفترای حرمت منم میخوام - کفتری با شم که تنها تومنوها کنی
 دلمو گره زدم به پنجره ات دارم میرم - دوست دارم تا من میام زودگره هارووا کنی
 صدهزار دفعه ام شده پای ضریح زار میزنم - تا دلت یه بار بسوزه در دمو دوا کنی
 دوست دارم که از حالا توصیح محشر همیشه - من رضا رضا بگم توهم منو رضا کنی
 «ثابت محمودی «سهیل» نشریه رهپویان جنت»

به جان جوادت جوابم بده

الا ای ولای تو سرمایه ام - که پرورده با مهر تو دایه ام
 اگرچه بدم با تو همسایه ام - به محشر همین انتسابم بده
 و لینعمتا من که خوار توام - به خوان نعم ریزه خوار توام
 علی بن موسی ببین حال من - که از دست برگشته اقبال من
 شکسته است از غم پروبال من - شفائی به قلب کبابم بده
 الا ای ولایت تو لای من - تو امید امروز و فردای من
 اگر ناامیدم کنی وای من - نصیبی ز حسن خطایم بده
 بگر می مهرت رخ از من متاب - که من ذره هستم توئی آفتاب
 ترا از جهان کرده ام انتخاب - رضایت به این انتخابم بده
 بخالت که در چشم ما توتیا است - بمهرت که معراج طاعات ما است
 ز دستت که دست بسیط خداست - امان خط روز حسابم بده
 بهنگام مردن بدادم برس - در آن دم که کاری نیاید ز کس
 من و دست دامانت ای دادرس - برات نجات از عذابم بده
 بصرای محشر در آن گیرودار - که خورشید سوزان بود آشکار
 تو ای سایه رحمت کردگار - پناهی از آن آفتابم بده
 «دریای گهر بار: مؤید»

بخش نوزدهم اشعار مرثی و نوحه امام رضا علیه السلام

اما ن از ظلم و استبداد ما مون

اما ن از ظلم و استبداد ما مون - رضا از زهر مامون شد جگر خون
 ز آن انگور زهر آلوده از کین - شده مسموم آن شاهنشاه دین
 درون حجره او همچون غریبان - ز آن زهر جفا افتان و خیزان
 گهی از سوز دل زانو بزانو - گهی از سوز جان پهلوی پهلوی
 ز سوز زهر سوزد قلب زارش - انیس و مونس نبود کنارش
 گهی گوید تقی آرام جانم - سرور قلب و نور دیدگانم
 بیا با که وقت احتضار است - براهت چشم من امیدوار است
 بغربت میسپارم جان شیرین - بیا بالین من يك لحظه بنشین
 همی خواهم که تا رویت ببینم - گلی از گلشن وصلت بچینم
 غریبم یا رو غمخواری ندارم - بجز تو یا و رو یا ری ندارم
 ببالین پدر آمد جوادش - که جان دادنش آمد کنارش
 سربابا گرفت آنگه گرفت بدامان - دل پر خون و با چشمان گریان
 اما هشتمین ناگاه دیدش - چو جان خویشتن دربر کشیدش
 بشد محو جلالش عاشقانه - سپرد اسرار حق را مخفیانه
 بنعش با ب خود نور علی نور - بنا لید وینال ای با قری پور
 «شعر مؤلف از کتاب مجموعه اشعار باقری پور»

دریغا که در طوس یاور ندارم

دریغا که در طوس یاور ندارم - حبیبی طیبی به بستر ندارم
 در این ملک غربت اگر جان سپارم - معینی بجز حی داور ندارم
 دلم شد ز زهر جفا پاره پاره - کجائی اجل تاب دیگر ندارم
 چه سازم خدایا در این شهر غربت - که فرزندی از مهر بر سر ندارم
 ابا صلت بیا فرشها را بکن جمع - که میلی به بالین و بستر ندارم
 نهم تا غریبان سر بر سر خاک - که اکنون غریبم برادر ندارم
 الهی کسی در غریبی نمیرد - لب خشک و جز دیده تر ندارم
 سپرد در مدینه پدر در خراسان - برادر نه فرزند و خواهر ندارم
 «خزائن الشهداء ذریعة الرضویه گوهری»

در شهر غربتم نرسد کس بداد من

در شهر غربتم نرسد کس بداد من - یارب رسان کنار من اکنون جواد من
 باشد مرا دمن پسر را بینمش - یارب بده در این دم آخر مراد من
 جانم به لب رسید و نیا مدعزیز من - هنگام مردنم برسد تا بداد من
 با بیا ببین جگرم پاره پاره شد - آتش فکنده زهر جفا در نهاد من
 مامون بی حیا زده آتش به پیکرم - در دل نهفته بود همیشه عنا دمن

شنید ستم بوقت دادن جان

شنید ستم بوقت دادن جان - اما هشتمین شاه خراسان
 دم آخر به هرجا نب نظر داشت - امید دیدن روی پسر داشت
 زالما س مژه یا قوت میسفت - دما دم با زبان حال میگفت
 کجایی ای تقی آرام جانم - سرور قلب و نور دیدگانم
 بیا با که وقت احتضا راست - براهت چشم من درانتظار است
 به غربت میسپارم جان شیرین - بیا با لین من يك لحظه بنشین
 «اشعار برگزیده ج ۲ ص ۳۵»

هستم علی موسی الرضا، در حجره افتادم ز پا

هستم علی موسی الرضا، در حجره افتادم ز پا

تنها و بیقرارم (۲)

بر دیدنم ای قرص ماه من بیا - شد قصر مأمون قتلگاه من بیا
 می میرم و تا لحظه های آخرین - باشد به راه تو نگاه من بیا

واویلتا (۳)

ای شاخ شمشاد من بیا، کی می کنی یادم بیا

من جز تو کس ندارم (۲)

بیا ببین می سوزد از پا تا سرم - خون می چکد از هر دو چشمان ترم
 در گوشه ی حجره جگر گوشه بیا - بیا ببین شد پاره پاره جگر

واویلتا (۳)

ای روی تو ماهم جواد، من دیده بر راهم جواد

بیا در انتظارم (۲)

ای که به باغ دل گل یاسی مرا - تو هست و بود و عشق و احساسی مرا
 در حجره من از بس بخود پیچیده ام - من بیم آن دارم که شناسی مرا

واویلتا (۳)

بیا ببین ای پسر، آتش گرفته جگر

دگر نفس ندارم (۲)

بر روی دامان اجل باشد سرم - تنه‌ایم و آتش گرفته پیکرم
من لاله‌ی زهرای هجده ساله ام - در حجره ام پیچیده بوی مادرم

واویلتا (۳)

ای غریب خراسان سیدی یا رضاجان

ای غریب خراسان سیدی یا رضاجان - داغ تو بر دل ما چشم ما بر تو گریان

یا علی ابن موسی (۲)

سینه ات پر شراره دیده‌هاست پر ستاره - هم غمت بیشماره هم جگر پاره پاره

یا علی ابن موسی (۲)

غصه‌ها در نهادت شیعه‌گرید به یادت - بر روی صورتت ریخت اشک چشم جوادت

یا علی ابن موسی (۲)

جان عالم فدایت مانده بر لب دعایت - جای معصومه خالی تا بگرید برایت

یا علی ابن موسی (۲)

ملک دل را حبیبی، درد جان را طبیبی - پس چرا یابن زهرا در خراسان غریبی؟

یا علی ابن موسی (۲)

بیا ای زهر کین کم کم، مداوای جراحت کن

بیا ای زهر کین کم کم، مداوای جراحت کن - مرا از خون دل خوردن، بیا ای مرگ و راحت کن

هزاران حجله از آه، غریبی چیده‌ام اینجا - چو نیلوفر ز بیتابی، به خود پیچیده‌ام اینجا

رضا جانم رضا جانم

صبوری کردم از اول، اگر خون دلی خوردم - که میراث شهادت را، به ارث از مادرم بردم

جواد! ای دیدن رویت، امید و آرزوی من - بیا ای یوسف زهرا، تبسم کن به روی من

رضا جانم رضا جانم

در این غربت که هر ساعت، شود افزون ملال من - گل اشک جواد آمد، به گلبرگ جمال من

گل اشک جوادش را، بگیر ای دل به دست امروز - شود کارش درست آخر، دل هر کس شکست امروز

رضا جانم رضا جانم

الا ای حجت هشتم، که از جام تو مستم من - ضریح با صفایت را، دخیل گریه بستم من

به عشقت میروم عمری، از این صحرا به آن صحرا - مرا آهو حسابم کن، به جان مادرت زهرا

رضا جانم رضا جانم

جعفر رسول زاده (آشفته).

در میان حجره من - مرغ بی بال و پر

در میان حجره من - مرغ بی بال و پر

من غریبم ای خدا - بی کس و بی یاورم
 یارب جواد من کی میآید در برم (۲)
 یا علی موسی الرضا (۲) یا سیدی مولا - یا علی موسی الرضا
 این دلم با ناله و - با عطش در شور و شین
 بر غریبی ی دلم - ناله دارد عالمین
 در یاد من آید غربتِ جدم حسین (۲)
 یا علی موسی الرضا (۲) یا سیدی مولا - یا علی موسی الرضا
 در خراسان شد دل و - چشم من گریان و زار
 بر جوادم میشوم - لحظه لحظه انتظار
 حال من باشد چنین - همچو مرغی بیقرار
 قاتل جانم شده - این شبِ غمگین و تار
 بر دلی غم دیده ام - کس نباشد غمگسار
 کی آید از این در آن گل سیمین عذار (۲)
 یا علی موسی الرضا (۲) یا سیدی مولا - یا علی موسی الرضا

باز دلم مثل پرستو شده

باز دلم مثل پرستو شده - دیوونه ی ضامنِ آهو شده
 پر زده در مشهد دلدارِ خود - زائر آن گلشن خوشبو شده
 ای دلِ من دلبرِ من یا رضا - سایه تو بر سرِ من یا رضا
 ای تو غریب الغربا یا رضا (۴)
 هر شبه در خواب و خیال آورم - در دل و جان یاد تو را یا رضا
 خاطرم آید که گرفتم بغل - پنجره فولاد تو را یا رضا
 ای دلِ من دلبرِ من یا رضا - سایه تو بر سرِ من یا رضا
 ای تو غریب الغربا یا رضا (۴)
 از روزی که دل شده سیرابِ تو - تشنه ی سقاخونه ات گشته است
 ای که نمک گیر دلم کرده ای - کفترِ آب و دونه ات گشته است
 ای دلِ من دلبرِ من یا رضا - سایه تو بر سرِ من یا رضا
 ای تو غریب الغربا یا رضا (۴)

آمدم شمع شبِ تارِ تو باشم

آمدم شمع شبِ تارِ تو باشم - در دیارِ بیکسی یارِ تو باشم
 آمدم بهر عیادت - دیده بگشا بر جوادت
 یا ابالمظلوم - یا ابالمظلوم (۳)

از غریبی قلب زار و خسته داری - سر به خاکِ حجره ای در بسته داری

پر زنی هر دم به سوئی - ذکر و امّاه بگویی

یا ابالمظلوم - یا ابالمظلوم (۳)

دیدم ای بابا دلت از غم شکسته - مادرت زهرا کنار تو نشسته

خون بریزد از دو دیده - بهر دلداری رسیده

یا ابالمظلوم - یا ابالمظلوم (۳)

ای غریبِ طوس و ای شاه خراسان - آمده ام ای پدر با چشمِ گریان

دیده و دل هر دو زارم - ای خدا بابا ندارم

یا ابالمظلوم - یا ابالمظلوم (۳)

امان از جدایی - واویلا واویلا

امان از جدایی - واویلا واویلا - جوادم کی میآیی - واویلا واویلا

یارب در این غریبی برس تو به دادم - کی میرسد عزیزم، نگارم، جوادم

امان از جدایی - واویلا واویلا - جوادم کی میآیی - واویلا واویلا

در بین حجره نالان، به در شد نگاهم - گو بر من ای خراسان، چه باشد گناه

میسوزم از جفا و امان از دل من - تنها و بیکس شد خدا حاصل من

امان از جدایی - واویلا واویلا - جوادم کی میآیی - واویلا واویلا

قامتم همچو مادر ز ماتم شکسته - از زهر دشمنان خون به لبها نشسته

این سینه ام خدایا، که شرحی حزین است - مادر خبر ندارد که حالم چنین است

امان از جدایی - واویلا واویلا - جوادم کی میآیی - واویلا واویلا

یا جواد میوه دل من

یا جواد میوه دل من - یا جواد همه حاصل من

تو ببین در دیارِ غربت - زهر کین شده قاتل من

یا جواد ای دار و ندارم پسر - یا جواد بی تو بیقرارم پسر

پسرم بیا غریبم پسر (۴)

چشم من مانده سرِ راهت - عمر من قربانِ نگاهت

کی دهی بر دلم تسلی - با دو تا چشمانِ سیاهت

بر دلم زهر بی وفایی آمده - پسر لحظه ی جدایی آمده

پسر بیا غریبم پسر (۴)

من که بی یاور و غریبم - ذکرِ نامت شده طبیبم

تو بیا در کنار بابا - تا شود وصل تو نصیبم

میزنم همچو مرغ بی سر بال و پر - آتشی دشمن زده بر جسم و جگر

پسرم بیا غریبم پسرم (۴)

مادرم با اشک دو دیده - دست خود بر سرم کشیده
میزند بر صورت و بر سر - با همان قامت خمیده
میکند او گریه برای دل من - میشود سوز و ناله اش حاصل من

پسرم بیا غریبم پسرم (۴)

کجائی ای نازنین پسرم

کجائی ای نازنین پسرم پاره شد جگرم ای تقی جانم
به ره مانده دیدگان ترم تا رخت نگرم نور چشمانم
ای مراد من ای جواد من
شده روزم تیره تر ز شبم مانده جان به لبم تا تو بازائی
رود راحت، جان ز پیکر من گر تو در بر من از حجاز آئی
ای مراد من ای جواد من
به من بسته راه چاره شده پاره شده قلب سوزانم
دو چشمم پر از ستاره شده بشماره شده درد پنهانم
ای مراد من ای جواد من

نهادم من رو به روی زمین در کنار همین حجره میمیرم
به دیدارم چون ستاره در آ تا دوباره ترا در بغل گیرم
ای مراد من ای جواد من

تو باشی من ناله ها بزنم دست و پا بزنم بی کس و تنها
فرو ریزد روز غربت من در مصیبت من اشک دشمنها
ای مراد من ای جواد من

سفر طی شد عازم سفرم قسمت پسرم اشک ماتم شد
خراسان نه بلکه در غم من پُر ز اشک محن چشم عالم شد
ای مراد من ای جواد من

مسافران صفر - غلامرضا سازگار

تویی قبله ی هفتم

تویی قبله ی هفتم - من و طوف حریمت
نوازشگر دلهاست - دل و دست کریمت
غریب الغریابی - معین الضّعفایی
ملائک همه چیدند - گل از تربت پاکت
تو خورشیدی و خورشید - زند بوسه به خاکت

غریب الغریابی - معین الضعفایی
 تو چون آینه دیدی - ریاکاری مأمون
 لبث قاری قرآن - دلت چشمهای ازخون
 غریب الغریابی - معین الضعفایی
 تو از دشمن جانت - به جز قهر ندیدی
 تو آینه ی یک رنگ - در این شهر ندیدی
 غریب الغریابی - معین الضعفایی
 ولیعهدی مأمون - تو را خون به جگر کرد
 تو را با دل خونین - مهیای سفر کرد
 غریب الغریابی - معین الضعفایی
 نهالی که نشاندی - در این باغ، ثمر داد
 ولی از شب هجران - خبر مرغ سحر داد
 غریب الغریابی - معین الضعفایی
 در این ظلمت بیداد - فروغ بصرت کو؟
 جمال گل یاسین - جوادت، پسر ت کو؟
 غریب الغریابی - معین الضعفایی
 خطاکارم و، محروم - از این در، نشدم من
 شکسته پر، آری - کبوتر نشدم من
 غریب الغریابی - معین الضعفایی
 مسافران صفر - محمد جواد غفورزاده (شفق).

پاره پیکر رسول اکرم

پاره پیکر رسول اکرم - جگرش پاره شد ای اهل عالم
 حجره بسته، دل شکسته، دیده گریان - یا رضاجان یا رضاجان یا رضاجان
 در عزای رضا امام هشتم - گشته صاحب عزا معصومه در قم
 گشته خواهر، بی برادر، در خراسان - یا رضاجان یا رضاجان یا رضاجان
 ای دو عالم اسیر یک نگاهت - قصر مأمون چرا شد قتلگاهت
 حامی دین، کشته حق، یار قرآن - یا رضاجان یا رضاجان یا رضاجان
 یا رضا! جان ما بادا فدایت - تو امام رؤوف و ما گدایت
 از چه بر خاک، سر نهادی، چون غریبان - یا رضاجان یا رضاجان یا رضاجان
 آسمان در عزایت گریه میکرد - قاتلت هم برایت گریه میکرد
 در دلت بود، سوز مخفی، درد پنهان - یا رضاجان یا رضاجان یا رضاجان

چشم اهل عزا گرید به یادت - جای معصومه و جای جوادت
 شیعه بسته، با ولایت، عهد و پیمان - یا رضاجان یا رضاجان یا رضاجان
 گرچه بر درد عالمی طبیب است - شیعیان شیعیان رضا غریب است
 در غریبی، کشته شد، آن جان جانان - یا رضاجان یا رضاجان یا رضاجان
 مسافران صفر - غلامرضا سازگار

کاشکی میشد در حرم امام رضا پر میزدم

کاشکی میشد در حرم امام رضا پر میزدم - مثل گدای آشنا، حلقه بر این در میزدم
 اینجا پناه عالمینه - یا حرم امام حسین؟
 رضا گل و باغ و بهارم - رضا همه دار و ندارم
 کاش میشد کبوتر صحن امام رضا بودم - مشغول اشک و ناله و زمزمه و دعا بودم
 کنار ایوون طلایش - یه لحظه میشدم فدایش
 رضا گل و باغ و بهارم - رضا همه دار و ندارم
 امام رضا هم خوبا هم بدا رو دعوت میکنه - ناز گدا رو میخوره، با او رفاقت میکنه
 زوارشو تحویل میگیره - سوا نکرده میپذیره
 رضا گل و باغ و بهارم - رضا همه دار و ندارم
 مهربون مهربونا، از همه مهربونتره - میدونه من کی، ولی آبرومو نمیبره
 رخصت میده دورش بگردم - انگار که من گناه نکردم
 رضا گل و باغ و بهارم - رضا همه دار و ندارم
 غیر امام رضا، کسی ضامن آهو نمیشه - حتی شتر هم ناامید از کرم او نمیشه
 به زائرش داده بشارت - سه مرتبه میاد زیارت
 رضا گل و باغ و بهارم - رضا همه دار و ندارم
 بسکه آقا مهربونه به من زیادی رو داده - میخواست رسوا نکنه هی به من آبرو داده
 مهربونه به روم میخنده - به روی کسی در نمیبند
 رضا گل و باغ و بهارم - رضا همه دار و ندارم
 خدا کنه اجازه عرض ارادتم بده - به این ارادت شب و روز همیشه عادتم بده
 یه شب در این حرم بمونم - بالای سر نماز بخونم
 رضا گل و باغ و بهارم - رضا همه دار و ندارم

بحر طویل در رثای حضرت علی ابن موسی الرضا ع

مرحوم هاشم «تراب» کاشانی

چونکه در توس غریب الغربا، پرتو انوار خدا، خسرو اقلیم وفا، معنی و الشمس ضحی، ترجمه ی بدردجی،
 کاشف اسرار خفا، قبله ی ارباب صفا، گوهر دریای و لا، قلزم مواج سخا، مردمک چشم حیا، شاه فلک جاه

رضا، گشت زمامون دغا، از وطن خویش جدا، در ره تسلیم و رضا، گشت چو در بزم جفا، جرعه کش جام
بلا، گفت ابا صلت بیا تا نگری امر قضا را.

از ستمکاری مامون ستم گستر میشوم، شدم بر عنب سمزده مسموم، جگر خسته و مغموم، در این
ساعت معلوم، پس از روزی مقصوم، اجل بر من مظلوم، مقدر شد و معلوم، چه سازم من معصوم، زهستی
شده معدوم، حیاتم شده مختوم، زیاران همه محروم، مگر خادم و مخدوم، چه از هندوچه از روم، که
هستید در این بوم، جزا را شده موهوم، بدانند ز قیوم، شود بر همه مفهوم، که مسمومم و محروم، قضا را
شده محکوم، وفا را شده موسوم، بحال من مظلوم، دل سنگ شود موم، بدارند چو مرقوم، در او نام رضا را.

ای اباصلت دل افکار حزین خیز و در خانه نخستین برخم بند پس از این ز زمین فرش فروچین که شود
خاک زمین، بستر این زار حزین نیست مرا چونکه معین، غیر خداوند یقین، قسمت من بود همین،
عاقبتم کار چنین، گردد و بدرود کنم دار فنا را.

ای صبا بریه تقی از من مظلوم خبر، گوی که هستی تو مگر، بیخبر از حال پدر، بسته رضا بار سفر، کن
بسوی طوس گذر، بین که چو شمع است شرر، بر دلم از سوز جگر، بستر من خاک نگر، بر نهم از خشت
تو سر، بر سر زانوی تو باگذار و نظر سوی تو در وقت حذر باشدم از اشک بصر، بنگریم عارضتر، وه که به
معصومه خبر، کس نبرد تا که گذر، بر سر من آورد و چاک زند رخت عزا را.

ای (تراب) از غم سلطان غریبان، عوض اشک بدامان، بفشان لؤلؤ و مرجان که چرا شاه خراسان، به
خراسان چو غریبان، شده مسموم ز عدوان، شده مقتول ز دوان، به لب آورده زغم جان، شده جانش بر
جانان، ز وطن مانده به حرمان، ز تقی مانده به هجران، نه به طوساش سر و سامان، نه ورا داروی درمان،
ز دلش تا فلک افغان ز فغانش همه ارکان، متزلزل که به دوران ز چه فکرنند بقا را.

بخش بیستم سروده های مؤلف در کتاب مجموعه اشعار باقری

در طوس بسی فرشته ها میبینم - معصوم دهم نور خدا میبینم
استاده به خدمت اندر این باغ بهشت - موسی و خلیل و نوح را میبینم

اندر حرم رضا رضا را بینی - مرآت جمال کبریا را بینی
گر پرده از این چشم به یک سو فکنی - اندر حرمش نور خدا را بینی

اندر حرم رضا دلت مصفا گردد - هر درد و غمی در آن مداوا گردد
گر روی کنی به درگاه رضا با اخلاص - هر عقد و گره ز کار بسته ات وا گردد

خواهم ز خدا تا که شود مشکلم آسان - در برزخ و در حشر، نباشیم هراسان
بگشوده به درگاه رضا دست گدایی - اندر در درگاه شاه خراسان

این بارگاه و صحن و سرا عرش کبریاست - این بقعه ی منور سلطان دین رضاست
پاداش يك زیارت او صد هزار حج - این گفته از رسول خدا بس گرانبهاست

ای امامی که مطاف تو مطاف فقرا شد - ای غریبی که لقب بر تو غریب الغربا شد
فقرا بهر طواف حرمت سوی تو آیند - بارگاه و حرم و قبر تو حج فقرا شد

ای آنکه بود جهان زبهر تو غمین - هم جن و هم انس در عزای تو حزین
ما در غم و حزن تو حزینیم زیرا - مهر تو به آب و گل ما گشته عجین

بر نور رضا شمس امامت صلوات - معصوم دهم روح کرامت صلوات
در روز ولادتش همه دل شادند - خواهند همه از او شفاعت صلوات

اندر حرمش عشق و صفا می خواهیم - در سینه ی خود آه و نوا می خواهیم
امید شفاعت رضا در سه مکان - در روز ولادت رضا می خواهیم

این بوی خوش از کجا می آید - وقت سحر است و با صفا می آید
در صحن و سرای معصوم دهم - با عطر خوش از رضا رضا می آید

از طوس ندای رتّنا می آید - فریاد خوشِ خدا خدا می آید
بر خیز تو ای گدای مسکین - زیرا که شه طوس رضا می آید

چشم من باشد به سویت یا علی موسی الرضا - میگذارم سر به کویت یا علی موسی الرضا
روز میلادت مبارک باشد ای نورخدائی - به به از نام نکویت یا علی موسی الرضا

جلوه گر روی نکویت در جهان آمد رضا - حورو غلمان شاد و خندان از جنان آمد رضا
باب و مامت شاد و خوشحال امشب از میلاد تو - عطرافشان بارگاه تو از آن آمد رضا

چون درخشان گشت آن سیمای دلجوی رضا - طعنه زد بر نور مهر و ماه آن روی رضا
از گلستان محمّد امشب آمد نو گلی - خوشتر از هر عطر و بویی هست آن بوی رضا

ای که بر درگه تو جمله ملائک زده بوس - همچنان باغ بهشتی بود این خطّه توس
همگان آمده در درگهت از روی نیاز - کس نیامد که ز درگاه تو گردد ماء یوس

دلم دیوانه ی این آستانست - که اندراو شه هردو جهانست
سرازین آستان هرگز نگیرم - که او محرم به اسرار نهانست

دلم چون بچه آهو سربزیر است - که اندر دام صیّادان اسیر است
زنم دستم بدامان رضایش - که او بر جمله ی دلها امیر است

در مشهد ما چون گل خوشبوست رضا - سرو چمن و گلشن مینوست رضا
ما یک بچه آهو و بدام صیاد - اندر دوجهان ضامن آهوست رضا

لحظه های شادی ما شیعیان آغاز شد - باز ذکر یارضا با غنچه ها دمساز شد
امشب از یمن قدوم زاده ی موسای ما - نو گلی از گلشن آل محمّد باز شد

این که در مشهد بود ذریّه ی پیغمبر است

این که در مشهد بود ذریّه ی پیغمبر است - بارگاه و تربتش از عرش اعلا برتر است
 این که با شد مرقدش در مشهد و بین دو کوه - خفته در خاک خراسان سبط پاکِ حیدر است
 این علی موسی الرضا و خفته اندر خاک طوس - بضعةً منی برای حضرت پیغمبر است
 تربت پاکش بود چون طوطیای چشم ما - خاک پای حضرتش از عرش اعلا برتر است
 حضرت روح الامین بر در گهش خدمت کند - خدمت درگاه او خود افتخاری دیگر است
 خدمت درگاه او بالاتر از هر خدمتی است - موسی و نوح و خلیل از خادمان این در است
 پادشاهان جهان بر در گه او خادمند - خدمت درگاه او بهتر زهر زیب و فر است
 پادشاهان جهان هریک به درگاهش گدا - چون گدائی درش بهتر ز دُر و گوهر است
 آن عصای خادمانش چون عصای موسوی است - آن کلاه خادمانش به زتاج و افسر است
 آن قبای خادمان از هر ردا زینده تر - آن قبای سرمه ای از هر لباسی بهتر است
 زائرین از چار سو سوی خراسان رو کنند - از زمین و از هوا و هم ز بحر و هم بر است
 شد روانه سوی مشهد هم پیاده هم سوار - حافظ این زائران باشد خدای اکبر است
 هر که او بار سفر بندد بسوی مشهدش - گوئیا بار سفر از بهر حج اکبر است
 گفت من اندر سه جا آیم به فریاد شما - او شفیع زائرینش درسرای دیگر است
 زائرین تنها شما زائر به مشهد نیستید - زائرینش احمد و زهرا، جواد و حیدر است
 یک طواف مرقد آقا علی موسی الرضا - هفت هزار و هفتصد و هفتاد حج اکبر است
 باقری در شهر مشهد در جوار حضرتش - فخر دارد اینکه عمری خود غلام این در است

خورشید هشتم جلوه گرد ر آسمان دین شده

اندر مه ذیقعد ه شد در خانه هفتم اما م - اندر مدینه جلوه گر آن ماه چون بدر تمام
 موسی بن جعفر گشته است شادان و خرم زین سبب - کا مدوصی او رضا آنکو بود بعدش اما م
 هم طاهره تکتیم بود خشنود از مولود خویش - بر خلق عالم میدهد از رهبری او پیام
 خورشید هشتم جلوه گرد ر آسمان دین شده - هشتم وصی از اوصیا هشتم اما م خاص و عام
 او بضعة منی بود بهر رسول کردگار - چون فاطمه دخت نبی آن مادر یا زده اما م
 در مشهد موسی الرضا با بی زابو اب جنان - بگشوده است از بهر ما آن حضرت والا مقام
 ای باقری خواه از خدا در این حریم کبریا - خادم شوی بردر گهش آما ده باشی چون غلام

مولا مولا یا ابا الحسن رضا

من را ضمیم به رضای تو یا رضا - دارم امید اینکه تو باشی ز من رضا

من را ضمیمه به رضای تو یا رضا - خواهم شوی تو هم به غلامی من رضا
 همسایگی تو به جهان افتخار من - خواهم کنون شوی تو به همسایگی رضا
 مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا - مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا
 امید من ز تو به قیامت شفاعت است - همسایگی تو به بهشت یک عنایت است
 هرگوشه ی بهشت که باشد مرا خوش است - بودن بزیر سایه ی لطف کرامت است
 مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا - مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا
 بین دو کوه هست چو باغ بهشت ما - باشد حریم و بارگاه تو دیر و کینست ما
 حب و ولای تو بسم تاج افتخار - لطف خدا رقم زده اینسان سرشت ما
 مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا - مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا
 شهر شما است مشهد و شهر شهادت است - شهر پیام دانش و علم و امامت است
 باشی شما چو حافظ اسلام و انقلاب - بر شرق و غرب واجبی ما راجه حاجت است
 مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا - مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا
 شمس الشّمس و حجّ فقیران تویی رضا - هم خود غریب و یار غریبان تویی رضا
 چشم امید جمله ی ایرانیا نبتوست - تویی پناه و یاور مستضعفان تویی رضا
 مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا - مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا
 آن پرچمی که بر سر بام حریم توست - سبزی آن نشانه ای از آن صفای تست
 سلام میدیم به پرچم تو صبح تا بصبح - ما صف بصف قد و قامت برای توست
 مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا - مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا
 من با قری و شاعر تونو کرتو توام - چون چاکرو غلام همی برادر توام
 من شیعه تومحب تودرسایه توام - من عبد و نوکر پدر و مادر توام
 مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا - مولا مولا مولا یا ابا لحسن رضا

مدینه تا به مشهد غرق گل بهاره

رضا رضا یا رضا رضا یا رضا - رضا رضا یا رضا رضا یا رضا
 مدینه تا به مشهد غرق گل بهاره - چونکه امام هشتم بدینا پا میذاره
 مادر او نجمه را ببین که شاد مونه - شده رها از غم و غصه این زمونه
 موسی جعفر بود گرچه به کنج زندان - زندان زشادمانی برای او گلستان
 مدینه ی پیمبر شده چنان کوه طور - محله ی هاشمی شده سراپا سرور
 از همه جای دنیا راهی شدن به مشهد - تا که بگن به آقا تبریک این ولادت
 از همه جا میان تا دعا کنن در اینجا - درد دلار و بگن همه برای آقا

طبییب در د مندان با شه تو شهر مشهد - دار الشفا ی آقا همه میرن بی نوبت
هرکس که هرچی میخواد میا دمیگه به آقا - تا وعده شونگیره او نمیره ازاینجا
وارد صحن وسراش وقتی که میشه زائر - وضومیگیره خوشبو، میکنه پاک و طاهر
میره تو صحن آقا با صلوات و سلام - دودست شوبه سینه میذاره روبه امام
صحن وسرای حضرت چه صحن با صفایی - هرکه تواین حرم رفت پاک میشه و خدایی
روی در حریمش این جمله را نوشته - حریم حضرت او یک قطعه از بهشته
بال و پرملائك روسر زائرینه - مجا و رین آقا نوکر زائرینه
توهم بیا با قری نوکر زائرین باش - خادم درگاه آن امام هشتمین باش

اما ن از ظلم و استبداد ما مون

اما ن از ظلم و استبداد ما مون - رضا از زهر مامون شد جگر خون
ز آن انگور زهر آلوده از کین - شده مسموم آن شاهنشاه دین
درون حجره او همچون غریبان - ز آن زهر جفا افتان و خیزان
گهی از سوز دل زانو بزانو - گهی از سوز جان پهلوی پهلوی
ز سوز زهر سوزد قلب زارش - انیس و مونس نبود کنارش
گهی گوید تقی آرام جانم - سرور قلب و نور دیدگانم
بیا با با که وقت احتضار است - براهت چشم من امیدوار است
بغربت میسپارم جان شیرین - بیا با لین من یک لحظه بنشین
همی خواهم که تا رویت ببینم - گلی از گلشن وصلت بچینم
غریبم یا رو غمخواری ندارم - بجز تو یا و رو یا ری ندارم
ببا لین پدر آمد جوادش - گه جان داد نش آمد کنارش
سربابا گرفت آنکه گرفت بدامان - دل پر خون و با چشمان گریان
اما م هشتمین ناگاه دیدش - چو جان خویشان دربر کشیدش
بشد محو جمالش عاشقانه - سپرد اسرار حق را مخفیانه
بنفش با ب خود نور علی نور - بنالید و بنال ای با قری پور

روز عزای آن هشتم امام ماست

مولا رضا جانم مولا رضا جانم - مولا رضا جانم مولا رضا جانم
روز عزای آن - هشتم امام ماست
رضا رضا جانم - حرف و کلام ماست

مو لا رضا جا نم مو لا رضا جا نم
 امام رضامسموم - از زهر مامون شد
 جواد او زین غم - گریان و محزون شد
 مو لا رضا جا نم مو لا رضا جا نم
 درس زمین طوس - دور از وطن گردید
 مسموم زهر کین - آن یاسمن گردید
 مو لا رضا جا نم مو لا رضا جا نم
 آن هشتمین خورشید - کرده غروب از کین
 در خانه ی مامون - از زهر آن بی دین
 مو لا رضا جا نم مو لا رضا جا نم
 زهر جفا او را - از پا در آورده
 شد نوگل زهرا - چون یاس پژمرده
 مو لا رضا جا نم مو لا رضا جا نم
 در گوشه ی خانه - آن هشتمین معصوم
 برخود همی پیچید - آن سید مظلوم
 مو لا رضا جا نم مو لا رضا جا نم
 گاهی همی گفتا - نوردو چشمنا نم
 یکدم بیا در طوس - بابا تقی جا نم
 مو لا رضا جا نم مو لا رضا جا نم
 آمد به بالینش - اندر دم آخر
 نوردو چشمنا نش - آن طیب و طاهر
 مو لا رضا جا نم مو لا رضا جا نم
 بنهاد بر دامن - آندم سر با با
 آن لحظه ی آخر - شد یاور با با
 مو لا رضا جا نم مو لا رضا جا نم
 بنگر وداع آن - فرزندی با با را
 در حزن و غم بنگر - اولاد زهرا را
 مو لا رضا جا نم مو لا رضا جا نم
 ای باقری امروز - شمس الشّمس طوس

چشم از جهان بسته - ای وای صدافسوس

مو لا رضا جانم مو لا رضا جانم

یاسیدی مول - انا توجّهنا

یا سیدی مو لا - انا توجّهنا

مو لا رضا جانم مو لا رضا جانم

امشب عزای شمس الشّمس است

جانم رضا جان ، جانم رضا جان - جانم رضا جان ، جانم رضا جان

امشب عزای شمس الشّمس است - وقت غروب خورشید طوس است

ای شیعیان شورونوای غربت کیست - ابن الرضا امشب کنار تربت کیست

جانم رضا جان ، جانم رضا جان - جانم رضا جان ، جانم رضا جان

امشب عزادار ابن الرضا شد - چون که زیبا امشب جدا شد

او از مدینه آمده اندر خراسان - جان دادن بابا کنون گردیده آسان

جانم رضا جان ، جانم رضا جان - جانم رضا جان ، جانم رضا جان

دور از مدینه چون که رضا شد - مشهد برایش کرب و بلا شد

غیر از رضا دور از وطن اینسان که باشد - بی تاب و مهجور از وطن اینسان که باشد

جانم رضا جان ، جانم رضا جان - جانم رضا جان ، جانم رضا جان

آمد به ایران فرزند احمد - نورخدائی آمد به مشهد

این سرزمین از مقدمش مینوسرشت است - درمشهد و بین دو کوه باغ بهشت است

جانم رضا جان ، جانم رضا جان - جانم رضا جان ، جانم رضا جان

او از مدینه چون که جدا شد - یعنی شهید راه خدا شد

او بضعة منی به گفت احمد آمد - بهر شهادت او به طوس و مشهد آمد

جانم رضا جان ، جانم رضا جان - جانم رضا جان ، جانم رضا جان

در طوس گشته مسموم کینه - با زهر مامون آن بی قرینه

مامون چرا با حضرتش جوړو جفا کرد - مسموم از انگور جفا آن بی حیا کرد

جانم رضا جان ، جانم رضا جان - جانم رضا جان ، جانم رضا جان

خورشید دلها در شهر مشهد - خاموش گشته با ظلم بی حد

صحن و سرایش باقری باغ بهشت است - این آستان قدس او مینوسرشت است

جانم رضا جان ، جانم رضا جان - جانم رضا جان ، جانم رضا جان

ما پیاده میرویم به حرم امام رضا

ما پیاده میرویم به حرم امام رضا - که شفاعت بکند امام رضا روز جزا
 آقاچون امام رضا - آقا چون امام رضا
 کوه دشت و میکنیم طی به امید کرمش - میرویم از راه دوری به طواف حرمش
 آقاچون امام رضا - آقا چون امام رضا
 عاشق امام رضا با پا نه که با سرمیره - به امید کرمش دشت و کوه و کمر میره
 آقاچون امام رضا - آقا چون امام رضا
 زائر پیاده وقتی میرسه به حرمش - برای دین خدائی میشه ثابت قدمش
 آقاچون امام رضا - آقا چون امام رضا
 میره توی حرم و میگه سلام آقا رضا - السلام ای آقا چون ای شفیع روز جزا
 آقاچون امام رضا - آقا چون امام رضا
 میبوسه پنجره رومیافته روی قدمش - راز دلهاشومیگه با آقا توی حرمش
 آقاچون امام رضا - آقا چون امام رضا
 با آقا میگه آقا از راه دوری اومدم - به امید کرمش با یک غروری اومدم
 آقاچون امام رضا - آقا چون امام رضا
 اومدم که دردم و دوا کنی ای آقا چون - اومدم حاجتم و روا کنی ای آقا چون
 آقاچون امام رضا - آقا چون امام رضا
 اومدم پیش خدا تو بکنی شفاعتم - اومدم که از کرم روا کنی تو حاجتم
 آقاچون امام رضا - آقا چون امام رضا
 باقری خادم تو نوکر زائرین تو - تو بهشت میخواد بشه جزء مجاورین تو
 آقاچون امام رضا - آقا چون امام رضا
 آقاچون امام رضا - آقا چون امام رضا
 آقاچون امام رضا - آقا چون امام رضا

ایستگاه صلواتی که پذیرای شماسست زائرین پیاده و ایستگاههای صلواتی

ایستگاه صلواتی که پذیرای شماسست - بهر جای و استراحت این مکان جای شماسست
 خادمین صلواتی شب و روز آماده - بهر نیروی شما گرم غذاهای شماسست
 خادمین صلواتی همه در خدمت تان - اندر اینجا همگی واله و شیدای شماسست
 این شما پای پیاده همه رو سوی امام - این علاقه به امام است که به دلهای شماسست
 این همه موکب و خادم همه در خدمت تان - سرمه دیده ی شان خاک قدمهای شماسست
 این شما پای پیاده ز ره دور و دراز - شوق دیدار رضا جمله سرا پای شماسست
 این شما پای پیاده سوی مشهد شب و روز - یا رضا رضا رضا هست که به لبهای شماسست
 جملگی شاد و غزلخوان بسوی مشهد و طوس - یا علی مو سی الرضا شعر و غزلهای شماسست
 این شما پای پیاده ز شمال و جنوب - جمله راههای خراسان زیر پاهای شماسست
 این شما نوحه کنان سوی خراسان شب و روز - بلبان گرد شما مست ز غوغای شماسست
 جملگیتان سلامت سوی مشهد بروید - بارگاه رضوی مسکن و ماوای شماسست
 باقری بهر شما ها این چکامه بسرود - صله اینست که مشمول دعاها ی شماسست

چند شعر برای آقام امام رضا علیه السلام به لهجه مشهد

بچه محله ی امام رضائیم

موره میبینی که شر و با صفائیم - بچه ی محله ی امام رضائیم
 زلزلیم، حادثیم، بلایم - بچه ی محله ی امام رضائیم
 هر روز جمعه دلومه میندم - به پینجله طلا و ورمگردم
 کار و بارم ردیفه با خدایم - بچه ی محله ی امام رضائیم
 به موبگو بیا به قله قاف - اصلا موره بزر همونجه علاف!
 قرار مرار هر چی بیگی مو پایم - بچه ی محله ی امام رضائیم
 دروغ، مروج نیست میون ما باهم - الان به عنوان مثال تو حرم
 چند روزه که تو نخ گفتاریم - بچه ی محله ی امام رضائیم
 چشم موره گیرفته چنتا کفتر - گفته خودش: چنتاشه خواستی وردر
 الان درم خادماره میپایم - بچه ی محله ی امام رضائیم
 کفتراره که بردم از روگنبد - مرم مو واز تونخ رفت و آمد

تو نخشه او گنبد طلايم - بچه ی محله ی امام رضائيم
 گنبد نه نصب شب مده به دستم - او گفته: هر و خ که بيبي مو هستم
 مويم که قانع و بي ادعايم - بچه ی محله ی امام رضائيم
 وخته مي بينم توي عالم همه - ازش مي گيرن و مگن واز کمه
 گنبدشه اگر بده رضائيم - بچه ی محله ی امام رضائيم
 گنبد و ممبد نموخوام باصفا - سي ساله پای سفره ای آقا
 منتظر یک ژتون غذايم - بچه ی محله ی امام رضائيم
 «قاسم رفيعا»

کوچه پس کوچه مشهد بوی امام رضا میده

کوچه پس کوچه مشهد بوی امام رضا میده - دیدن گلدسته هاش دل آدم جلا میده
 هر کی که غصه دَرِه یا گِرِه ی تو کارش - مَرِه تُو صحنِ آقا حال و هواش صفا مده
 بعضيا بالاي سر، سر روي سنگا مزارن - اشکاشان که مي چيگه هر چي مَحَن آقا مده
 صبح زود سر کوچه ها هر کی که از خانه مِيَه - دس به سينش مَرِه سلامی به آقا مده
 خيليا مِگن شما کمتر حرم سر مِزين - آقامان مهربونه سهم ما ره سيوا مده
 بعضی ها که نِمِيتَن بي يَن به پابوس آقا - التماس دعا مِگن دردشان شفا مده
 ما که از بچيگی مان هَمَش ميامدم حرم - وقت مردن مِدينم جواييم به ما مده
 (عظيم سناوندي)

شهر مشهد که شهر باصفایه

شهر مشهد که شهر باصفایه - بخاطر آقام امام رضایه
 هر طرفش که می بینی، بهشته - رو سَر دَر اش، اسم آقام نوشته
 هر خیابونی که مِزری قدم - تو کوچه ها هی می بینی دَم بدم
 مشدیا دست مِزَن روسينه - سلام مدن تا آقاشان ببينه
 کی گفته که بچه مشهد بلایه - مَر حرم، تو فکر کفترایه
 منتظر چند تا فیش غذايه - یا تو نخ، او گنبد طلايه
 بچه مشهد صادق و با وفايه - کفتر جلد حرم آقايه
 هر جا بره، هر کجاره ببينه - بازم ميه گنج حرم ميشينه
 زلال اشکی، که رو گونه هاشه - شاهد عشق پاک و بی ریاشه
 آرزوشه که دم دمای مردن - آقا کنارش بيه، قبل بردن

وقتي که میام حرم عقده دل وا مکنم

وقتي که میام حرم عقده دل وا مکنم - خودومه يواشکي چُخت دلت جا مکنم
 تويم از روي کرم به حرف مَو گوش مکني - گاهي وقتا که میام با دیدنم جوش مکني

مو هَمش با گریه خودمه پره تو لوس مُکُنم - از عصای خادم تا به ضریح ، بوس مُکُنم
 اَگَرَم گناه دروُم عِنْدِ خِلَافُم تو با مو تا مُکُنی - اگه کورِ گِرِه ای زندگی تو با نیگات وا مُکُنی
 مو هَمش توی دُعَام از تو طَلا مِلا مَخوام - بس که پر روئِم بره تِمَام مُشکِلا تَمَم دِوا مَخوام
 بس که خوبی از خدا پره دِلُم صِفا مِخی - تو پره ای عقل ناقِصُم اَرَش شِفا مِخی
 گاهی که میام حرم حال نِدیروم هِوا مَخوام - مو مُکَم زن نِدیروم هَمش مُکَم بِلا مَخوام
 تو که سلطان وفایی موره با وفا مِخی - تو موره صفر کیلومتر، چوون با خُدا مِخی
 یا رِضا قُربونَتُم با شادیات با غصه هات - شادیا بالا سِرَت هرچی غَمه پاییِن پات
 مو دیدُم چوونارِه بالا سِرَت عقد مُکُنن - زن و شو توی حرم ، کِنار تو عهد مُکُنن
 قَبَل خطبه دِلَاشان نِزِدیك دستاشان جُدا - بَعْد عَقْد دست و دِلَاشان یِکِیِه کار خُدا
 از هَمو بَسَت پاییِن مُرده میازن گُروگر - قومای مُرده یِم اَشک میریزن هِی شُرشر
 دو سه دور طَواف مَدَن اوره به دور حَرَمِت - تا اگه مَکه نِرفته حاجی شِه با کَرَمِت
 یا رِضا آمَرزِش او مُردهه پایِ توئه - چون که زائر و مجاور و خاطرخوایِ توئه
 یا رِضا تا زنده یِم دَعَوَتِمان کُن زود به زود - نه که مُردِم اُفقی، رو دستایِ مُردُم چی سود؟
 یا غَریبِ الغَربا ای دِل مو آهوِی تو - غیر تو شِکار نَشه ضَمائَت کادوِی مو
 اگه مو شِعر شِکِسته بسته گُفتُم تو بِبَخش - ولی تو زیر دُعایِ بیت هَفْتُم خط بِکَش

بخدا مو نوکرو عاشقتوم امام رضا

بخدا مو نوکرو عاشقتوم امام رضا - مو محبوب بخدا مو خلصتوم امام رضا
 همه عالم مدنن گرچه غلام بدیوم - ولی مو کفتر اون سر درتوم امام رضا
 مزنوم پرتاضریح تا که بروم بالای سر - ساقدوش خادمای باصفتوم امام رضا
 شب میلاد اومده پر مزنوم تا هیئت - آخه مو جیره خوره هیئتاتوم امام رضا
 شاید هر روز بخوروم غذای خوب ولی آقا - بخدا گشنه ی یکم غذاتوم امام رضا
 مورو میبینن که سالم چار ستونه هیکلوم - چون شفا گرفته ی اون شفاتوم امام رضا
 گردنه کلفتی داروم قلدروم ولاییوم - بخدا مو قاتل بدخواهاتوم امام رضا
 مو اگه رئیس جمهور بشوم ایره مدنوم - مثل رهبروم علی خاکی پاتوم امام رضا
 سیدات ویچه هات سیخ موکونن توکاره مو - ولی باز فدای او بچه هاتوم امام رضا
 یره چشم شور بشه کور گوشه شیطان کربره - با بابام خادم گنبد، طلاتوم امام رضا
 مِگه بابام همیشه افتخاروم همینه که - شبه شیفت دوم کفشداراتوم امام رضا
 اگه اسموم ره گذاشتن شاعر آل علی - مدنی خاک پای شاعراتوم امام رضا
 اگه صد دَفه برونی موره از او حرمت - بخدا باز ور مگردوم گداتوم امام رضا
 مدنی توی سجدوم جای اسموم چی شده؟ - کلب حیدر خاک پای باباتوم امام رضا

منابع

منابع مکتوب

جولة فی الاماکن المقدسة، السيد ابراهيم الموسوی الزنجانی

مزارات اهل البيت و تاریخها، محمد حسین الجلالی

موسوعة العتبات المقدسة، جعفر الخلیلی، ج ۱۱

داستانهای شنیدنی از چهارده معصوم علیهم السلام نوشته: محمد محمدی اشتهاردی

فضائل و سیره چهارده معصوم (ع) در آثار استاد علامه حسن زاده آملی مؤلف: عباس عزیزی

کرامات الرضویه (ع) (معجزات علی بن موسی الرضا(ع) بعد از شهادت) مؤلف: علی میرخلف زاده

نگاهی به زندگی دوازده امام (ع) علامه حلی محمدی اشتهاردی، محمد

هدایتگران راه نور - زندگانی ثامن الائمه حضرت علی بن موسی علیه السلام نویسنده: حضرت آیه الله

حاج سید محمد تقی مدرسی مترجم: محمد صادق شریعت

چهل داستان و چهل حدیث از امام رضا علیه السلام مؤلف: عبدالله صالحی

منتهی الآمال محدث قمی

منتخب التواریخ حاج ملا محمد هاشم خراسانی

چهارده معصوم حسین عمادزاده

سیره پیشوایان مهدی پیشوائی

ترجمه اثبات الوصیه علی مسعودی ترجمه محمدجوادنجفی

ستارگان درخشان محمدجوادنجفی

انوارالبهیة محدث قمی ترجمه بنام زندگانی رهبران اسلام سید محمد مصطفی

جغرافیای تاریخی حضرت رضا از مدینه تا مرو

تاریخ نیشابور.

عیون اخبار الرضا، ج ۲

فوائد الرضویه.

کشف الغمه، ج ۳

بسطامی، تحفه الرضویه

عرفان منش، جغرافیای تاریخی هجرت امام رضا (ع) از مدینه تا مرو،

الحياة السياسية للإمام الرضا،

جغرافیای تاریخی هجرت امام رضا(ع)، جلیل عرفان منش بنیاد پژوهشهای آستان قدس.

- فضل الله، محمدجواد، تحلیلی از زندگانی امام رضا (ع)، ترجمه محمدصادق عارف، مشهد: آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۷۷ ش.
- حسینی، جعفر مرتضی، زندگی سیاسی هشتمین امام، ترجمه سید خلیل خلیلیان، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۱ ش.
- جعفریان، رسول، حیات فکری و سیاسی امامان شیعه (علیهم السلام)، قم: انصاریان، ۱۳۸۱ ش.
- المفید، محمد بن محمد بن نعمان، الارشاد فی معرفة حجج الله علی العباد، دائرة المعارف تشیع، ج ۱، تهران: بنیاد اسلامی، ۱۳۶۶.
- فضل الله، محمدجواد، تحلیلی از زندگانی امام رضا (ع)، ترجمه محمدصادق عارف، مشهد: آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۷۷.
- جعفریان، رسول، اطلس شیعه، تهران: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۸۷.
- عرفان منش، جلیل، جغرافیای تاریخی هجرت امام رضا علیه السلام از مدینه تا مرو، مشهد: آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۷۴.
- کتاب چهره ایران، راهنمای گردشگری استانهای ایران، موسسه جغرافیایی و کارتوگرافی گیتاشناسی، پاییز ۱۳۹۲ (استفاده از مطالب این کتاب با اجازه موسسه گیتاشناسی صورت گرفته است).
- برازش، محمود رضا، ۱۳۹۲، شهرهای ایران مشهد، انتشارات آفتاب هشتم (درج مطالب با هماهنگی و اجازه انتشارات صورت گرفته است).
- فتوح البلدان، بلاذری
- نگاهی به بقاع متبرکه خراسان رضوی خبرگزاری جمهوری اسلامی
- راهنمای گردشگری نیشابور، علی طاهری.
- نقشه طبیعی و سیاسی جمهوری اسلامی ایران، تهران، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۷۰.
- گیتاشناسی ایران؛ کوه‌ها و کومنامه ایران، نوشته عباس جعفری، تهران، ۱۳۶۸، ص ۱۲۶
- بحارالانوار، ج ۴۹
- بحارالانوار، ج ۶۶
- صحیفة الامام الرضا (علیه السلام)
- تاریخ مدارس ایران،
- اندیشه، نشریه حوزه علمیه مشهد، سال اول، شماره دوم، ۱۳۷۰
- حوزه‌های علمیه شیعه در گستره جهان
- لغت‌نامه دهخدا، ذیل ماده خراسان
- لسترنج، گ. جغرافیای تاریخی سرزمینهای خلافت شرقی، ترجمه محمود عرفان،
- التون. ل. نیل، تاریخ سیاسی و اجتماعی خراسان، ترجمه مسعود رجب‌نیا
- یران خراسان، دفتر دوم، دکتر جواد نوربخش

دبیرسباقی، محمد. «نامهای کسان و جایها و نسبتها و قبیله‌ها و کتابها». ناصر خسرو. در سفرنامه.

حافظ ابرو، جغرافیای تاریخی خراسان، مصحح غلامرضا وره‌رام

مدیرشانه‌چی، کاظم، مقاله «حدود خراسان در طول تاریخ»، مجله دانشکده معقول و منقول (الهیات مشهد)، زمستان ۱۳۴۷

میرنیا، سیدعلی، ایل‌ها و طایفه‌های عشایری خراسان. تابستان ۱۳۶۹. نشر دانش

میرنیا، سیدعلی، ایلات و طوایف درگز چاپ دوم. ص ۴۰

محمد کاظم مروی، عالم آرای نادری. چاپ عکسی مسکو ۱۹۶۵. نشر دانش. ج ۲

-اسکندر بیک، عالم آرای عباسی شاهرودی، تهران - ۱۳۶۴ ج ۱

قدوسی، محمد حسین، نادرنامه. انجمن آثار ملی خراسان ۱۳۳۹. مشهد

قدوسی، محمد حسین، نادرنامه. انجمن آثار ملی خراسان ۱۳۳۹. مشهد

کنل بیت، سفرنامه خراسان و سیستان، ترجمه قدرت الله روشنی و مهرداد

خسروی، محمد رضا. جغرافیای تاریخی زاوه

اسکندر بیگ ترکمن، عالم آرای عباسی. ج ۲

جهانگشای نادری

فصل‌نامه تحقیقات جغرافیایی، سال سوم شماره ۲، پاییز ۱۳۷۶، دکتر محمدحسین پاپلی یزدی

خراسان شمالی، دکتر یوسف متولی حقیقی

کتاب مطلع الشمس منطقه شمال خراسان در زمان سلطان حسین بین ایلات مختلف کورد.

سرزمین و مردم قوچان - دفتر سوم، محمد جابانی

رشیدی - اکرم، آشنایی با جاذبه‌های بجنورد، روزنامه اطلاعات، ۲۶ اردیبهشت ۱۳۸۳

صادقی - مرتضی، ماتیکان مانه و سملقان،

محمد حسن اعتمادالسلطنه، مطلع الشمس،

دانستنیهای بیرجند، شهرداری بیرجند.

بینش، تقی، «خراسان» نشریه فرهنگ خراسان، سال دوم

سرزمین آفتاب، صدا و سیمای جمهوری اسلامی.

همراه با چهارده معصوم اثر مولف باقری پور

ذکر خدا ۲ اثر مولف باقری پور

کشف الغمه، علی بن عیسی اربلی، ج ۲،

خلاصة الاقوال، علامه حلی

قاموس الرجال، شیخ محمدتقی ششتری، ج ۱

اعیان الشیعه، محمد امین، ج ۲

الفهرست، شیخ طوسی

- اختیار معرفة الرجال، کشی، ص ۵۵۴؛ اعیان الشیعه، ج ۲
 التحریر الطاووسی، ص ۲۱؛ کتاب الرجال، ابن داود حلی
 رجال نجاشی، ص ۲۵؛ الفهرست، شیخ طوسی،
 رجال شیخ طوسی،
 رجال طوسی
 اختیار معرفة الرجال،
 سایت نسیم رضوان
 اسلام در ایران
 دائرة المعارف بناهای تاریخی ایران،
 انوار پراکنده،
 بحر الرحاب دریان احوال امام زادگان، خطی، بدون شماره صفحه، آرامگاه های خاندان پاک پیغمبر
 مقاتل الطالبین
 عیون اخبار رضا، ج ۲
 بحر الرحاب، بدون شماره صفحه
 تذکره جامع النسب به نقل از کنز النسب،
 حیات الامام موسی ابن جعفر (ع)، ج ۲،
 دائرة المعارف مصاحب، ج ۲ و تذکره جامع الانساب،
 خبرگزاری جمهوری اسلامی (ایرنا) / کد خبر ۳۷۵۵۹۹
 روزنامه خراسان ۸۷/۱۲/۲۶
 پژوهش ستاد مردمی توسعه استان خراسان شمالی
 ایرانشناسی: استان خراسان شمالی
 نوروز - مهدی - سیمای نیشابور در تاریخ - - سلسله الذهب نشریه - داخلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد
 نیشابور - سال اول - شماره ۲
 زنگنه ابراهیم - شهرستان نیشابور و مهمترین وقایع تاریخ آن - مجله مشکوه - دوره بهار و تابستان
 ۱۳۷۶ شماره ۵۵
 نظریان - حسن - یادداشت های دست نویس.
 چنارانی - محمد علی - حدیثی با سند زرین بر دروازه نیشابور - مجله مشکوه دوره بهار و تابستان ۱۳۷۶
 - شماره ۵۵
 سازمان آموزش و پرورش استان خراسان
 گرایلی، فریدون. «نیشابور؛ شهر فیروزه»، چاپ چهارم، شهریورماه ۱۳۷۵
 زندگی عمر خیام، انتشارات کاروان

- تأثیر خیام بر مارک تواین و تی اس الیوت روزنامه همبستگی ۳ اسفند ۱۳۸۴
- احسان رضایی. «درکارگاه کوزهگری». همشهری جوان. ۱۴ اردیبهشت ۱۳۸۷. ۱۶۴، ۵۲.
- رباعیات خیام، شرحی درباره حکیم عمر خیام نیشابوری، صاحبعلی ملکی
با کاروان حله، عبدالحسین زرین کوب، بخش خیام، پیر نیشابور
محمداحمد پناهی سمنانی، حسن صباح چهره شگفتانگیز تاریخ
ابوالقاسم قربانی. زندگینامه ریاضیدانان دوره اسلامی
جی. ال. گوشتی هابی از ریاضیات دوره اسلامی. ترجمه محمد قاسم وحیدی و علیرضا جمالی
دهخدا، علی اکبر. لغتنامه دهخدا جلد ۲۱ شماره مسلسل ۱۴۰. زیر نظر دکتر محمد معین
«خیام، غیاث الدین ابولفتح عمر بن ابراهیم نیشابوری». خلاصه زندگینامه علمی دانشمندان. ترجمه دکتر
کیومرث مهاجر
مرتضی پور، اکبر. شرح حال ریاضیدانان ایران و جهان.
حکیم عمر خیام به عنوان عالم جبر، غلامحسین مصاحب، ۱۳۳۹.
استفاده دانشمندان مغرب زمین از جبر و مقابله خیام، دکتر جلال مصطفوی، ۱۳۳۹.
علم و تمدن در اسلام، سیدحسین نصر، ترجمه احمد آرام، ۱۳۵۰.
خیامینامه، جلال همائی، ۱۳۴۶.
نظریه خیام درباره خطوط موازی، مقالهای در کتاب ریاضیات در شرق، ترجمه پرویز شهریاری، ۱۳۵۲.
مقدمه بر تاریخ علم، جلد اول: از هومر تا عمر خیام، جورج سارتون، غلامحسین صدری افشار، ۱۳۵۳.
«بازسازی نظر خیام درباره وجود»، زهرا مصطفوی، مجله مقالات و بررسیها، شماره ۷۷، ۱۳۸۴.
آثار باستانی و معماری بقاع متبرکه اطراف شهرستان سبزوار و اسفراین، حسن قراخانی
کمالاتملک (فیلم) فیلمی از علی حاتمی درباره زندگی کمالاتملک.
رویین پاکباز. دایره المعارف هنر. تهران: نشر فرهنگ معاصر، ۱۳۷۸
- روزنامه ایران ما
فرهنگسرا
دانشنامه رشد
روزنامه خراسان ۸۸/۰۲/۰۵
- کتاب حسنیه ضمیمه کتاب حلیه المتقین
مناظرات حسنیه با پیشوایان اهل سنت، بازنویسی علی کاظمی، (تهران، مؤسسه امام صادق (ع)).
ستارگان درخشان، محمدجواد نجفی، ج ۱۳
روزنامه کیهان، ویژهنامه استان خراسان، سوم شهریور ۱۳۷۹، شماره ۱۶۸۸۴.
فرهنگ و اندیشه / گنجینه حسنیه، کنیز مدافع حریم امامت غلامرضا گلی زواره
مقاله طفولیت مدرس، به قلم محیط طباطبائی، مجله محیط، شماره دوم، سال اول، مهر ۱۳۲۱.

- مدرس مجاهدی شکست ناپذیر، عبدالعلی باقی
 اعیان الشیعه، سیدمحسن امین، ج ۵
 مدرس، بنیاد تاریخ انقلاب اسلامی، ج اول
 مدرس شهید نابغه ملی ایران، دکتر علی مدرسی
 مدرس قهرمان آزادی، حسین مکی، ج ۲، به نقل از یادنامه مدرس
 مجله حوزه، سال سوم، شماره مسلسل ۱۶، ص ۴۲.
 یادنامه شهید مدرس
 مقاله شخصیت علمی و فقهی مدرس، ابوالفضل شکوری (مندرج در کتاب مدرس، ج ۲).
 دو مبارز مشروطه، رحیم رئیس نیا و عبدالحسین ناهید،
 تاریخ هیجده ساله آذربایجان، کسروی
 مدرس در پنج دوره تفتینیه مجلس شورای ملی، محمد ترکمان، ج اول
 مدرس، بنیاد تاریخ انقلاب اسلامی، ج اول، بخش خاطرات،
 فرهنگ لغت، علامه علی اکبر دهخدا، جلد اول، چاپ دوم از دوره جدید ۱۳۷۷.
 آثار باستانی خراسان، عبدالحمید مولوی، چاپ ۱۳۴۹ چاپخانه خراسان مشهد.
 دایره المعارف بناهای آرامگاهی ایران، مجموع مولفان، ۱۳۷۸ تهران، حوزه هنری سازمان تبلیغات
 اسلامی.
 مجموعه معماری - آرامگاهی شیخ احمد جام، فرامرز صابر مقدم، به همت شورای اسلامی شهرستان
 تربت جام.
 شرح احوال و نقد و تحلیل آثار احمد جام، دکتر علی فاضل، چاپ اول.
 گزارش بررسی و شناسایی استان خراسان، رجبعلی لباف خانیگی، جلد ۲.
 ارمغان، سال ۱۷، ش ۴ (تیر ۱۳۱۵): اسناد و مکاتبات تاریخی ایران: از تیمور تا شاه اسماعیل، چاپ
 عبدالحسین نوائی، تهران ۱۳۵۶ ش؛
 ادوارد براون، تاریخ ادبی ایران، ج ۳: از سعدی تا جامی، ترجمه با حواشی علی اصغر حکمت، تهران
 ۱۳۵۷ ش؛
 عبدالرحمان بن احمد جامی، نفحات الانس، چاپ محمود عابدی، تهران ۱۳۷۰ ش؛
 احمد بن محمد خوافی، مجمل فصیحی، چاپ محمود فرخ، مشهد ۱۳۳۹-۱۳۴۱ ش؛
 خواندمیر؛ دولتشاه سمرقندی،
 تذکره الشعراء، چاپ محمد رضانی، تهران ۱۳۳۸ ش؛
 شرف الدین علی یزدی، ظفرنامه: تاریخ عمومی مفصل ایران در دوره تیموریان، چاپ محمد عباسی،
 تهران ۱۳۳۶ ش؛
 نورالله بن شریف الدین شوشتری، مجالس المؤمنین، تهران ۱۳۵۴ ش؛

مدرس تبریزی ؛ رضاقلی بن محمدهادی هدایت ،
تذکره ریاض العارفین ، چاپ مهرعلی گرکانی ، تهران (۱۳۴۴ ش)
خواندمیر، ج ۳، ص ۳۱۵

اسناد و مکاتبات تاریخی ایران ، ص ۱-۳
منابع اینترنتی

پایگاه حوزه نت

سایت آستانقدس رضوی(ع)

سایت نسیم رضوان

وبلاگ امام رضا(ع)

سایت امام رضا(ع)

سایتها و پورتالهای استانداری ، شهرداری ، گردشگری ، اوقاف و بقاع متبرکه مشهد و شهرهای خراسان

رضوی ، شمالی و جنوبی

www.imamrezashrine.com

.....

www.imamreza.blogspot.com

.....

www.aqrazavi.org

.....

www.emamreza.kanoonparvareh.com

.....

www.amirkabir.net/pages-575.html

.....

<http://www.mums.ac.ir/icnc8/fa/Hotel>

.....

<http://www.mums.ac.ir/icnc8/fa/tafrihi>

.....

<http://www.mums.ac.ir/icnc8/fa/historic>

.....

<http://www.mums.ac.ir/icnc8/fa/khorasan1>

.....

www.ir-tci.org

.....

www.hawzah.net/Hawzah/Subjects/Subjects.aspx?id=4928 - 35k

.....

www.emamreza.kanoonparvareh.com/ - 2k

.....

<http://aftabnews.ir/vdcdox0x.yt09z6a22y.html>

.....

<http://www.imamrezashrine.com/index.php?module=pagesetter&func=viewpub&tid=25&pid=311>

.....

<http://www.hawzah.net/Hawzah/Magazines/MagArt.aspx?MagazineNumberID=%205476&id=51681>

.....

<http://www.bayynat.ir/index/?state=pl&id=41>

.....

<http://www.fmsama.com>

.....

<http://tourism.mashhad.ir>

.....

<http://razavi.ir/html>

.....

<http://www.imamreza.net/arb>

.....

<http://imam-rezaa.persianblog.ir>

.....

<http://ya-emamreza.persianblog.ir>

.....

<http://miiz.persianblog.com>

.....

<http://www.hawzah.net/Hawzah/Magazines/MagArt.aspx?MagazineNumberID=5476&id=51695>

.....
<http://www.dostan.org/page.asp?id=50603112478100001>
.....
www.hoteldari.com
.....
<http://www.sh-kakhk.ir>
.....
<http://www.imamreza.net>
.....
www.irna.ir
.....
<http://fa.wikipedia.org/wiki>
.....
<http://dibajcity.org>
.....
<http://dpp.irib.ir>
.....
<http://www.khorasan-north.tto.ir/Glance/GlanceF/Item.asp>
.....
<http://www.sanayenews.com/content/view/4306/95>
.....
<http://dargaz.blogfa.com>
.....
<http://fa.wikipedia.org/wiki>
.....
http://dibajcity.org/index.php?option=com_content&task=view&id=3&Itemid=7
.....
<http://www.hamshahrionline.ir/News/?id=38069>
.....
http://dpp.irib.ir/index.php?option=com_content&task=view&id=1968&Itemid=258
.....

<http://www.khorasan-north.tto.ir/Glance/GlanceF/Item.asp>

.....

<http://www.iriden.com/fun/tour/detail.php?ID=51583>

.....

<http://www.sanayenews.com/content/view/4306/95>

.....

<http://miiz.persianblog.com>

.....

<http://www.hamshahrionline.ir/News/?id=38069>

.....

www.ghadamgah-razavi.com

.....

http://www.landscape.ir/index.php?option=com_content&task=view&id=301&Itemid=76

.....

http://www.landscape.ir/index.php?option=com_content&task=view&id=301&Itemid=76~ixzz0DOpwJOVn&A

.....

<http://www.mums.ac.ir/ppc18/fa/khorasan>

.....

<http://www.mums.ac.ir/ppc18/fa/khorasan>

.....

<http://www.intizarmag.ir/per/page.asp?key=601>

.....

<http://forum.rovzane.com/showthread.php?tid=44&pid=98~pid98>

.....

http://fa.wikipedia.org/wiki/%D8%B9%D9%85%D8%B1_%D8%AE%DB%8C%D8%A7%D9%85

.....

<http://fa.wikipedia.org/wiki/%DA%A9%D9%85%D8%A7%D9%84%E2%80%8C%D8A7%D9%84%D9%85%D9%84%DA%A9>

.....

<http://forum.choogh.com/post-45915/count-6.html>

.....

<http://forum.choogh.com/thread-8106/index.html>

.....

<http://www.hawzah.net/Hawzah/Magazines/MagArt.aspx?LanguageID=1&id=25407>

.....

<http://www.shaaer.com/nikan/gharn13/nikan49.htm>

.....

<http://www.aftab.ir/lifestyle/view.php?id=123224>

.....

<http://mokhtasatehonor.blogfa.com/post-16.aspx>

.....

http://www.cho-cho.ir/news/show_detail.asp?id=87

.....

<http://www2.trib.ir/occasions/Modares%5cmoadres.htm>

.....

<http://baghestanfer.blogfa.com/post-14.aspx>

.....

<http://www.cometoiran.com/Item.asp?PID=27114&RecType=2&ID=30&CurPage=1>

.....

<http://www.sh>

.....

<http://www.imamreza.net/per/imamreza.php?id=44>

.....

www.irna.ir/View/FullStory/?NewsId=398278&IdZone=45-30k

.....

<http://torbatjam.com>

.....

<http://wikimapia.org/1693657/fa>

.....

<http://fa.wikipedia.org/wiki>

.....

<http://www.encyclopaediaislamica.com/madkhal2.php?sid=3193>

.....

http://www.wikifeqh.ir/%D9%85%D8%AD%D9%85%D8%AF_%DA%A9%D9%88%D9%87%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86%DB%8C

.....

<http://www.hawzah.net/fa/magazine/magart/3282/4772/39088>

.....

www.laali.com

.....

<http://noorportal.net/951/1198/1704/1705/25717.aspx>

.....

<http://www.imamreza.net/per/imamreza.php?id=205>

.....

http://www.fetrat.com/WFM_Leader.aspx?FLD_ID=89

.....

<http://www.encyclopaediaislamica.com/madkhal2.php?sid=5185>

.....

<http://www.moovg.blogfa.com/post-43.aspx>

فهرست کتاب

صفحه	عناوین مطالب
۱	دییاجه کتاب
۲	مقدمه کتاب
۳	بخش اول دعاها و زیارات
۳	زیارتنامه امام رضاعلیه السّلام
۷	زیارت امام زادگان
۸	زیارت امین الله
۹	زیارت جامعه کبیره
۱۲	زیارت به نیابت
۱۳	زیارت عاشوراء
۱۵	دعای سلامتی حضرت مهدی (عج)
۱۵	دعای حضرت صاحب الامر عج به شخص محبوس
۱۵	دعای حضرت مهدی صلوات الله علیه
۱۶	دعای حضرت حجة عجل الله تعالی فرجه
۱۶	دعای استغاثه به حضرت صاحب الزّمان عج
۱۷	زیارت آل یاسین
۱۸	متن دعای عالیة المضامین همراه با ترجمه فارسی
۲۰	بخش دوّم آشنائی با خراسان و مشهد الرّضاعلیه السّلام
۲۰	خراسان رضوی و مشهد الرّضاعلیه السّلام
۲۲	موقعیت جغرافیائی و تاریخ مشهد
۲۳	تاریخ مختصر مشهد و حرم رضوی
۲۷	بخش سوّم آشنائی با حرم مطهر امام رضاعلیه السّلام
۲۷	حرم علی بن موسی الرضاعلیه السّلام
۲۷	موقعیت جغرافیایی حرم مطهر
۲۷	بنای حرم رضوی (ع)
۲۸	بنای حرم رضوی (ع) در زمانهای مختلفه
۳۲	حوادث حرم مطهر
۳۲	شکل بنای حریم رضوی (ع)

فهرست کتاب

صفحه	عناوین مطالب
۳۳	رواقهای حرم مطهر
۳۷	گنبد طلا
۳۷	سقا خانه اسماعیل طلائی
۳۸	نقاره خانه
۳۸	ضریح مطهر
۳۸	صحنهای حرم مطهر
۳۹	مسجد گوهرشاد
۳۹	کتابخانه و مرکز اسناد آستان قدس رضوی
۴۰	موزه های آستان قدس رضوی
۴۰	دانشگاه علوم اسلامی رضوی
۴۰	دارالشفای امام رضا(ع)
۴۰	کتابخانه آستان قدس
۴۱	بست های حرم مطهر
۴۲	ورود حضرت رضا علیه السلام به توس و خرید محل دفن از حمیدبن قحطبه
۴۳	حکایت سقاخانه اسماعیل طلائی
۴۴	بقعه هارونی(مقبره هارون الرشید)
۴۴	بقعه هارونیه یگانه اثر برجای مانده از شهر باستانی طوس
۴۵	گنبد الله وردی خان
۴۵	گنبد حاتم خانی
۴۶	مقبره ابوالقاسم بابر
۴۶	قبرشاه تهماسب صفوی
۴۷	مقبره عباس میرزا و دیگر دولتمردان قاجار
۵۰	بخش چهارم ولادت و شهادت امام رضا علیه السلام
۵۰	ولادت امام رضا علیه السلام
۵۱	امامت امام رضا(ع)
۵۲	سفر امام رضا(علیه السلام) به ایران
۵۲	عکس العمل امام رضا(علیه السلام) در برابر دعوت مأمون

فهرست کتاب

صفحه	عناوین مطالب
۵۴	شهادت امام رضا(ع)
۵۸	عبادت امام رضا(ع)
۶۱	سخن امام رضا(ع) در باب امامت
۶۳	حرز امام رضا علیه السلام
۶۶	بخش پنجم کرامات رضویه علیه السّلام
۶۶	باحضرت رضا (ع) در باغی
۶۶	نرم گشتن بندهای آهن
۶۶	یک نفر زائر عرب
۶۷	یک نفر از تجار محترم خرمشهر
۶۸	توسل هرده شب به امام جواد علیه السلام
۶۹	ظروف و دیگ سنگی
۶۹	زینب کذابیه و درندگان
۷۰	ناراحتی و درد محمد بن فضیل
۷۱	دخترشدن حُبابه والبیّه
۷۱	سگی که وارد حرم امام رضا شد و در پای ضریح به گریه نشست!
۷۲	قصه شتری که به حرم پناه آورد
۷۴	نماز باران و دوشیردر پرده
۷۶	بخش ششم از نیشابور تا سنا باد و مرو
۷۶	نیشابور و حدیث سلسله الذهب
۷۷	امام در منزل پسنده
۷۸	گرمایه امام رضا یا چشمه عین کهلان
۷۸	قدمگاه یا چشمه عین کهلان
۷۹	امام رضا(ع) در ده سرخ
۷۹	امام در رباط سعد بعد از نیشابور
۷۹	امام و کوه سنگتراشان یا کوه سنگی
۸۰	امام رضا علیه السلام در نوقان طوس
۸۰	امام رضا علیه السلام در سرخس

فهرست کتاب

صفحه	عناوین مطالب
۸۱	امام رضا(ع) در راه مرو
۸۱	امام رضا علیه السلام در مرو
۸۲	ورود حضرت امام رضا علیه السلام به مرو و بیعت مردم با آن حضرت به ولایت عهد
۸۴	امام رضا(ع) و نماز عید
۸۵	مناظره امام رضا(ع) با علماء ملل و ادیان در مرو
۹۶	امام رضا(ع) و دعبل
۹۹	بخش هفتم یاران ایرانی امام رضا(ع)
۹۹	ابراهیم بن محمد همدانی - مولی همدانی
۹۹	ابراهیم بن اشعری قمی
۱۰۰	ابراهیم بن ابی محمود خراسانی، معروف به مولی خراسانی
۱۰۰	ابراهیم بن سلام نیشابوری (ابن سلامه)
۱۰۰	ابو خالد سجستانی
۱۰۱	ابوطاهر بن حمزة بن الیسع قمی
۱۰۱	أحمد بن عامر
۱۰۱	ادریس بن عبدالله اشعری قمی
۱۰۱	ادریس بن حسین اشعری قمی
۱۰۱	ادریس بن یقین
۱۰۱	اسحاق بن ابراهیم حضینی
۱۰۱	اسحاق بن آدم
۱۰۱	ادریس بن زید
۱۰۳	بخش هشتم اماکن تاریخی مذهبی مشهد
۱۰۳	آرامگاه خواجه ربیع
۱۰۴	خواجه اباصلت
۱۰۶	بهشت رضا(ع)
۱۰۶	خواجه مراد قبله بهشت رضا
۱۰۸	پیر پالاندوز در بست پائین خیابان
۱۰۹	گنبدخشتی چهارسوق قدیمی نوغان

فهرست کتاب

صفحه	عناوین مطالب
۱۱۰	گنبدسبز خیابان آخوند خراسانی
۱۱۱	قبر سبز حاشیه بازارچه حاج آفاجان
۱۱۱	قبر میلی مشهدی در شمال ساختمان راه آهن
۱۱۲	قبر میر (میر علی آمویه) خیابان طبرسی کوچه نوغان
۱۱۳	مصلی در خیابان نواب صفوی
۱۱۳	مسجد شاه سابق (۷۲ تن) در بازار بزرگ
۱۱۴	حمام شاه کنار مسجد شاه سابق (۷۲ تن) در بازار بزرگ
۱۱۴	مقبره سعدالدین محمد وزیر ضلع شرقی مسجد جامع گوهرشاد (حرم مطهر)
۱۱۵	مقبره شیخ طبرسی و غسلگاه و قتلگاه مشهد در بست طبرسی
۱۱۶	آرامگاه شیخ بهائی در رواق شیخ بهائی
۱۱۶	آرامگاه شیخ حر عاملی ضلع شمالی صحن انقلاب
۱۱۷	مقبره علিশاه افشار در قبرستان قتلگاه
۱۱۷	مقبره میرزا ابراهیم رضوی در مجاور کوهسنگی
۱۱۸	آرامگاه فردوسی در شهرتوس
۱۲۰	بقعه هارونیه در شهرتوس
۱۲۱	محل شهادت شصت تن اولاد پیغمبر
۱۲۲	آرامگاه و موزه نادر چهار راه شهدا
۱۲۴	مقبره کلنل محمد تقی خان پسیان
۱۲۵	برج اخنگان (اخنجان یا اخنگان)
۱۲۵	میل رادکان
۱۲۶	بخش نهم امام زادگان خراسان
۱۲۶	حرکت امامزادگان از حجاز و عراق به ایران
۱۲۷	امام زاده سلطان غیاث الدین محمد (ع) مشهد خیابان طبرسی
۱۲۸	مقبره امامزاده سید محمد از نوادگان موسی بن جعفر معروف به گنبد خشتی
۱۲۸	امامزادگان سیدناصر و سیدیاسر (علیهم السلام) گلستان درجاده طرربه
۱۲۹	امامزادگان بی بی صنوبر (س) و میر سبحان ولی (ع) درجاده کلات
۱۳۰	امام زاده یحیی در روستای میامی

فهرست کتاب

صفحه	عناوین مطالب
۱۳۰	امام زاده سید محمد علوی (ع) در مسیر مشهد به تربت حیدریه
۱۳۰	امامزاده سید عبدالعزیز (ع) دهسرخ
۱۳۱	امامزادگان هاشم و محتشم (ع) پیوه ژن
۱۳۱	امام زاده سید مرتضی (ع) کاشمرانتهای بلوار در دامنه کوه
۱۳۱	امام زاده سید حمزه (ع) کاشمر در وسط شهر
۱۳۲	امامزاده سلطان محمد عابد (ع) کاخک گناباد
۱۳۳	امامزاده سید حسین «ع» طبس؛ روستای زرگ
۱۳۳	امام زاده حسین بن موسی الکاظم (ع) ورودی شهر طبس از طرف یزد
۱۳۴	امام زاده بیاضه (بیابانک) در منطقه کویری بین یزد و طبس و نائین
۱۳۵	امام زاده یحیی بن زید بن زین العابدین در مسیر قوچان به سبزوار
۱۳۵	امام زاده حسین اصغر (ع) در مسیر قوچان به سبزوار
۱۳۶	امامزاده سلطان ابراهیم (ع) قوچان کهنه
۱۳۶	امام زاده محمد دیباج درگز
۱۳۶	آرامگاه امامزاده حمزه بن موسی الرضا (ع) شیروان
۱۳۷	امامزاده اسماعیل بابا امان بجنورد
۱۳۷	امام زاده سید عباس بن موسی الکاظم (ع) بجنورد
۱۳۷	امامزاده گلزار کشانک
۱۳۸	امامزاده دلاور آشنه
۱۳۸	آرامگاه امامزاده قاسم (ع) بازار قارناس
۱۳۸	امامزاده هفت معصوم (ع) در مسیر جاده سبزوار به جویین
۱۳۸	امامزاده شعیب (ع) در جنوب شهر سبزوار
۱۳۸	امامزاده یحیی (ع) در شهر سبزوار
۱۳۹	امامزاده سلطان حسن (ع) در آزادوار
۱۳۹	امامزاده بی بی علیه خاتون (س) در باشتین
۱۳۹	امامزاده جعفر (ع) در چاهک
۱۳۹	مزار بوری آباد مدفن امامزاده سلطان احمد الرضا (ع)
۱۴۰	مزار شاهزاده قاسم (مشهد ریزه) تایباد
۱۴۰	امام زادگان نیشابور و حومه آن

فهرست کتاب

صفحه	عناوین مطالب
۱۴۰	امامزاده محمد محروق و ابراهیم نیشابور
۱۴۱	فضل بن شاذان بهشت فضل
۱۴۱	بی بی شطیطه
۱۴۱	بانو پسند
۱۴۲	امام زاده یحیی حیات مزار
۱۴۲	امامزادگان محمد و عبدالله بوستان هاشمی نژاد
۱۴۲	بی بی صغری گنبدسبز
۱۴۲	امامزاده عبدالله در بهشت
۱۴۲	امامزاده سلطان سلیم بوژآباد
۱۴۳	قدمگاه رضوی
۱۴۳	امامزادگان زین علی و عین علی درود
۱۴۳	امامزاده سلطان سید حبیب حاجی آباد
۱۴۳	امامزاده سلطان سلیمان عصمت آباد
۱۴۴	امامزاده یحیی باغشن حاشیه جاده مشهد نیشابور
۱۴۴	امامزادگان سیدابوالحسن و سیدابوالقاسم اسحق آباد
۱۴۴	مزار پنجه ی موشان
۱۴۵	امامزاده عبدالله جهان آباد
۱۴۵	چشمه علی خرو
۱۴۵	امامزاده سیدعبدالله فدیشه
۱۴۶	امامزاده سیدحمزه عشق آباد
۱۴۶	مزار جوانمرد علی جنداب
۱۴۶	شاهزاده حسین اصغر برزنون
۱۴۶	امامزاده یحیی بن زیدروستای زیارت کلیدر
۱۴۷	امامزادگان آبکوزه، باغ چاه و بنام شهر بار
۱۴۷	آرامگاه خواجه نبی حصارنو
۱۴۷	امامزاده سیدحسن شهر فیروزه
۱۴۷	امامزاده قاسم گرماب
۱۴۸	امامزاده عبدالقهار طاعان

فهرست کتاب

صفحه	عناوین مطالب
۱۴۸	مزار باباپیر مرزان
۱۴۸	شاهزاده ابراهیم چرك
۱۴۸	زیارتگاه روستای بتو
۱۴۸	زیارتگاههای حوزه قوچان
۱۴۹	امام زادگان تربت حیدریه
۱۴۹	مزار بی بی حسنیه تربت حیدریه
۱۵۱	بخش دهم علماء آرمیده در جوار امام هشتم
۱۵۱	شیخ طبرسی
۱۵۲	شیخ بهائی
۱۵۵	شیخ حر عاملی ، محمد بن حسن
۱۵۷	آیه الله میلانی، سید محمد هادی
۱۶۳	شهید هاشمی نژاد، سید عبدالکریم
۱۶۸	آیت الله محمد کوهستانی
۱۶۹	حاج شیخ مرتضی آشتیانی (۱۲۸۱ - ۱۳۶۵ ق)
۱۶۹	آقابزرگ حکیم - محمدتقی (م ۱۳۱۵ ش)
۱۷۰	آیه الله حاج شیخ محمدتقی آملی (۱۳۰۴ - ۱۳۹۱ ق)
۱۷۰	آیه الله حاج آقا ضیاءالدین آملی (۱۲۸۳ - ۱۳۶۱ ش)
۱۷۱	میرزا مهدی معروف به آیه الله زاده خراسانی (۱۲۹۲ - ۱۳۶۴ ق)
۱۷۱	ابن ابی جمهور احسائی - محمد (زنده تا سال ۹۰۴ ق)
۱۷۱	میرزا عبدالجواد ادیب نیشابوری (۱۲۸۱ - ۱۳۴۴ ق)
۱۷۲	شیخ محمدتقی ادیب نیشابوری (۱۳۱۵-۱۳۹۶ ق)
۱۷۳	آیه الله حاج سید یونس اردبیلی (۱۲۹۶-۱۳۷۷ ق)
۱۷۳	حاج شیخ حسنعلی مقدادی اصفهانی، معروف به نخودکی (۱۲۷۹-۱۳۶۱ ق)
۱۷۴	حاج شیخ محمود انصاری (۱۳۰۵ - ۱۳۷۷ ش)
۱۷۴	شیخ محمد تقی بجنوردی (م ۱۳۱۴ ق)
۱۷۵	آیه الله حاج شیخ غلامحسین «ترك» تبریزی (۱۲۶۰-۱۳۵۹ ش)
۱۷۵	ملاعباس تربتی معروف به «حاج آخوند» (؟-۱۳۲۲ ش)

فهرست کتاب

صفحه	عناوین مطالب
۱۷۶	آیه الله حاج میرزا جواد آقا تهرانی (۱۲۸۳ - ۱۳۶۸ ش)
۱۷۶	شیخ حسنعلی تهرانی (م ۱۳۲۵ ق)
۱۷۷	علامه محمدتقی جعفری (۱۳۰۴ - ۱۳۷۷ ش)
۱۷۸	سید ابوالحسن حافظیان (۱۲۸۲ - ۱۳۶۰ ش)
۱۷۸	سید محمدباقر حجت طباطبائی (۱۲۹۸ - ۱۳۸۰ ش)
۱۷۸	علامه سیدمحمد حسین حسینی تهرانی (۱۳۴۵ - ۱۴۱۶ ق)
۱۷۹	آیه الله سید حسین خادمی اصفهانی (۱۲۸۰ - ۱۳۶۳ ش)
۱۷۹	آیه الله شیخ محمد مهدی خالصی (۱۲۷۶ - ۱۳۴۳ ق)
۱۸۰	آیه الله سیدجواد خامنه ای (۱۳۱۳ - ۱۴۰۶ ق)
۱۸۰	حاج ملاهاشم خراسانی (۱۲۸۴ - ۱۳۵۲ ق)
۱۸۱	آیه الله محمدکاظم دامغانی (۱۳۱۶ - ۱۴۰۱ ق)
۱۸۱	استاد جعفر زاهدی (۱۳۳۵ - ۱۴۱۹ ق)
۱۸۱	آیه الله حاج میرزا حسین سبزواری مشهور به فقیه سبزواری (۱۳۰۹ - ۱۳۸۶ ق)
۱۸۲	آیه الله شیخ محمدصادق سعیدی کاشمری (۱۳۱۲ - ۱۳۷۵ ش)
۱۸۲	آیه الله حاج سید علی سیستانی (م ۱۳۴۰ ق)
۱۸۳	آیه الله سید حسین شاهرودی (۱۳۱۵ - ۱۴۱۰ ق)
۱۸۳	علامه سیدعبدالرضا حسینی مرعشی شهرستانی (۱۳۴۰ - ۱۴۱۸ ق)
۱۸۴	آیه الله شیخ ابوالحسن شیرازی (مقدس) (۱۲۹۳ - ۱۳۷۹ ش)
۱۸۴	آیه الله العظمی سید عبدالله شیرازی (۱۲۷۱ - ۱۳۶۳ ش)
۱۸۵	حاج علی اصغر عابدزاده (۱۲۹۰ - ۱۳۶۵ ش)
۱۸۵	شیخ احمد عارف الزین (۱۲۶۲ - ۱۳۳۹ ش)
۱۸۶	آیه الله حاج میرزا حسین واعظ عبائی (۱۲۹۲ - ۱۳۷۴ ش)
۱۸۶	علامه سید محمد تهرانی لواسانی عصار (۱۲۶۴ - ۱۳۵۶ ق)
۱۸۶	آیه الله حاج سید ابراهیم علم الهدی سبزواری (م ۱۳۷۸ ش)
۱۸۷	حاج شیخ مرتضی واعظ شهیدی عیدگاهی (۱۳۰۳ - ۱۳۹۲ ق)
۱۸۷	آیه الله میرزا مهدی غروی اصفهانی (۱۳۰۳ - ۱۳۶۵ ق)
۱۸۸	آیه الله میرزا علی آقای فلسفی (۱۲۹۹ - ۱۳۸۴ ش)
۱۸۸	شیخ مجتبی قزوینی (۱۳۱۸ - ۱۳۸۶ ق)

فهرست کتاب

صفحه	عناوین مطالب
۱۸۹	شیخ هاشم قزوینی (۱۲۷۰-۱۳۳۹ ش)
۱۸۹	شیخ ذبیح الله قوچانی (۱۳۲۹-۱۴۱۴ ق)
۱۸۹	میرزا احمد کفایی (۱۳۰۰-۱۳۹۱ ق)
۱۹۰	شیخ محمد کفعمی (۱۲۸۹-۱۳۶۲ ش)
۱۹۰	محمد صالح مازندرانی (۱۲۹۷-۱۳۹۱ ق)
۱۹۱	میرزا حبیب الله مجتهد خراسانی (۱۲۶۶-۱۳۲۷ ق)
۱۹۱	جعفر مجتهدی (۱۳۰۳-۱۳۷۴ ش)
۱۹۲	سید محمود مجتهدی سیستانی (۱۳۱۱-۱۳۷۲ ش)
۱۹۲	میرزا احمد مدرس یزدی (۱۳۰۶-۱۳۹۱ ق)
۱۹۲	کاظم مدیرشانه چی (۱۳۰۶-۱۳۸۱ ش)
۱۹۳	مقبل شاعر اهلبیت
۱۹۴	جودی خراسانی
۱۹۵	بخش یازدهم اماکن سیاحتی شهرستان مشهد
۱۹۵	فهرست اماکن سیاحتی مشهد و حومه
۱۹۶	سد طرق
۱۹۷	بند گلستان
۱۹۷	بند نادری
۱۹۸	پارک ملت
۱۹۸	پارک جنگلی وکیل آباد
۱۹۹	کوهسنگی
۱۹۹	پارک پردیس قائم
۲۰۰	پارک بسیج
۲۰۰	پارک میرزا کوچک خان
۲۰۰	پارک امت
۲۰۱	پارک باغ ملی
۲۰۱	پارک بابا قدرت
۲۰۱	پارک وحدت

فهرست کتاب

صفحه	عناوین مطالب
۲۰۲	کوهستان پارک شادی
۲۰۲	شهر بازی پارک ملت
۲۰۳	شهر بازی پارک امت
۲۰۳	پارک غدیر
۲۰۳	آبشار اخلمد
۲۰۴	ییلاقات شاندیز
۲۰۴	ییلاقات طرqbه
۲۰۵	ییلاقات جاغرق
۲۰۶	ییلاقات نغندر
۲۰۶	ییلاقات کنگ
۲۰۶	ییلاقات عنبران
۲۰۶	ییلاقات حصار
۲۰۶	ییلاقات زشک
۲۰۶	ییلاقات اخلمد
۲۰۷	شاهان گرماب
۲۰۷	چشمه سبز
۲۰۷	چشمه گیلاس (گلسب)
۲۰۸	اندروخ
۲۰۸	دره آل
۲۰۸	پارک ملی تندوره
۲۰۹	دره شمخال، بهشت دره های خراسان
۲۱۰	دهکده چوبین نیشابور
۲۱۱	دریاچه بزنگان یا کل بی بی
۲۱۲	سد دوستی
۲۱۲	کوه بینالود
۲۱۳	بخش دوازدهم حوزه علمیه مشهد
۲۱۳	مدارس قدیمی مشهد

فهرست کتاب

صفحه	عناوین مطالب
۲۱۴	تأسیس این مدارس به صورت جدی و پیوسته از نیمه دوم قرن یازدهم
۲۱۵	برخی از مهمترین مدارس دینی مشهد
۲۱۶	مدرسه عالی نواب
۲۱۷	مدرسه علمیه عباسقلیخان
۲۱۷	مدرسه پریراد الآن جزء حرم است
۲۱۹	مدرسه بالاسر الآن جزء حرم است
۲۱۹	مدرسه دودرب الآن جزء حرم و دار القرآن است
۲۲۰	مدرسه باقریه
۲۲۱	مدرسه میرزا جعفر محل دانشگاه رضوی است
۲۲۳	مدرسه خیرات خان الآن جزء دانشگاه رضوی است
۲۲۴	مدرسه آیت الله خویی
۲۲۴	مدارس آية الله میلانی
۲۲۵	بخش سیزدهم اماکن سیاحتی زیارتی مسیرمشهدبه قوچان و بجنورد
۲۲۵	شهرستان چناران
۲۲۵	میل رادکان
۲۲۶	دره آبشار اخلمد
۲۲۶	بنای آرامگاه خواجه عبد الرحمن گهواره گر
۲۲۶	بلغور خانه مزار شیخ عبدالرحمن گهواره گر
۲۲۷	چشمه گیلان
۲۲۷	رباط سید آباد
۲۲۷	شهرستان درگز
۲۲۷	بندیان درگز
۲۲۸	تپه خاکیان
۲۲۸	تپه صاحبجان
۲۲۸	تپه غازان بیک
۲۲۸	نوروز تپه
۲۲۸	تپه یوخار قلعه

فهرست کتاب

صفحه	عناوین مطالب
۲۲۸	یارم تپه
۲۲۹	پلکان نادری
۲۲۹	امامزاده محمد دیباج
۲۲۹	بقعه ابوالمعجن
۲۳۰	قدمگاه
۲۳۰	زیارتگاه سید قاضی سلطان
۲۳۰	بقعه علامه شهرستانی
۲۳۰	امامزاده سید یوسف
۲۳۰	زیارتگاه علی بلاغ
۲۳۱	آرامگاه صید علی خان درگری
۲۳۱	غار قزلق
۲۳۱	غار شادمینه (شادمهنه)
۲۳۱	موزه حیات وحش
۲۳۱	گردشگاهها ومراکز تفریحی درگز
۲۳۲	شهرستان کلات
۲۳۲	عمارت خورشید
۲۳۲	اقامتگاه نادر
۲۳۳	مسجد کبود گنبد
۲۳۳	جاذبه های طبیعی گردشگری آبشار دره قره سو
۲۳۴	شهرستان قوچان یا خوشان
۲۳۵	آرامگاه امام زاده سلطان ابراهیم (ع) برادر حضرت رضا (ع) در قوچان عتیق
۲۳۶	آبگرم قوچان
۲۳۶	دره زیبا و کم نظیر شمخال
۲۳۶	روستای توریستی خسرویه زادگاه عالم ربانی آقا نجفی
۲۳۶	شهرستان شیروان یا شیربان
۲۳۹	آرامگاه امامزاده حمزه بن موسی الرضا (ع)
۲۳۹	آرامگاه تیموری - شیروان
۲۴۰	شهرستان بجنورد

فهرست کتاب

صفحه	عناوین مطالب
۲۴۱	پارک تفریحی باباامان بجنورد
۲۴۱	پارک تفریحی بش قارداش بجنورد
۲۴۱	سید عباس بن موسی الکاظم (ع)
۲۴۲	آیین خانه و عمارت مفخم
۲۴۲	موزه حیات وحش میرزا بایلو
۲۴۲	معبد اسپاخو
۲۴۲	گردشگاه بش قارداش
۲۴۲	شهرستان مانه و سملقان
۲۴۳	دره ارناره
۲۴۳	تپه تاریخی قلعه خان
۲۴۳	آرامگاه امامزاده گزار کشانک
۲۴۳	امامزاده دلاورآشخانه
۲۴۳	دره بیار شهرآشخانه
۲۴۴	روستای درکش مانه سملقان
۲۴۴	ارتفاعات و دره سر سبز جوزک
۲۴۴	سد شیرین دره
۲۴۴	آرامگاه امامزاده قاسم (ع) بازار قارناس
۲۴۴	چشمه آب گرم مهمانک
۲۴۵	مسجد جامع جاجرم
۲۴۵	جنگل گلستان
۲۴۵	شهرستان اسفراین
۲۴۵	مراکز دیدنی اسفراین
۲۴۶	ارگ شهر بلقیس اسفراین
۲۴۶	روستای توریستی روئین
۲۴۷	بخش چهاردهم اماکن سیاحتی زیارتی مسیر مشهدبه نیشابور و سبزوار
۲۴۷	امامزاده سیدعبدالعزیز (ع) ده سرخ
۲۴۷	امامزادگان هاشم و محتشم (ع) پیوه ژن

فهرست کتاب

صفحه	عناوین مطالب
۲۴۷	امامزاده یحیی باغشن در مسیر مشهدبه نیشابور
۲۴۷	امامزادگان سیدابوالحسن و سیدابوالقاسم اسحاق آباد قبله قدمگاه
۲۴۸	قدمگاه ۲۴ کیلومتری نیشابور
۲۴۹	قدمگاه یا چشمه عین کهلان
۲۴۹	شهرستان نیشابور
۲۵۱	نیشابور در زمان ورود ثامن الحجج علیه آلا ف التحیه و الثناء
۲۵۲	مدارس مهم نیشابور در طول تاریخ
۲۵۳	اماکن سیاحتی زیارتی نیشابور
۲۵۳	مدفن امام زادگان و اصحاب در نیشابور
۲۵۴	نیشابور و حدیث سلسله الذهب
۲۵۵	گرمابه امام رضا یا چشمه عین کهلان
۲۵۵	امام در منزل پسنده در نیشابور
۲۵۶	بی بی شطیطه زنی از تبار خوییها
۲۵۷	امامزاده محمد محروق (ع) و امام زاده سیدابراهیم
۲۵۸	امامزاده سیدابراهیم (ع) (نیشابور)
۲۵۹	چاه مراد
۲۵۹	آرامگاه خیام در نیشابور
۲۶۰	محمد غفاری معروف به کمال الملک
۲۶۲	عطار نیشابوری
۲۶۲	فضل بن شاذان در بهشت فضل
۲۶۳	مسجد چوبی نیشابور در دهکده چوبین
۲۶۴	مسجد جامع تاریخی نیشابور
۲۶۴	تکیه ابوالفضل
۲۶۴	حیات مزار
۲۶۵	امامزادگان محمد و عبدالله
۲۶۵	گنبدسبز
۲۶۵	امامزاده عبدالله در بهشت
۲۶۵	شهرستان سبزوار یا بیهق

فهرست کتاب

صفحه	عناوین مطالب
۲۶۷	آثار تاریخی سبزوار
۲۶۷	بناهای سبزوار
۲۶۸	بناهای تاریخی سبزوار
۲۶۹	مشاهیر و مفاخر سبزوار
۲۶۹	جاذبه های گردشگری سبزوار
۲۷۰	امامزاده سلطان حسن(ع) درآزادوار
۲۷۰	امامزاده بی بی علیه خاتون(س) درباشتین
۲۷۰	امامزاده جعفر(ع) درچاهک
۲۷۱	امامزاده یحیی(ع) درشهرسبزوار
۲۷۱	امامزاده شعیب(ع) درجنوب شهرسبزوار
۲۷۱	حاج ملا هادی فرزند ملا مهدی معروف به حکیم سبزواری
۲۷۳	بخش پانزدهم اماکن سیاحتی زیارتی مسیر مشهدبه تربت حیدریه وجنوب
۲۷۳	امام زاده سیدمحمد علوی (ع) درمسیرمشهد به تربت حیدریه
۲۷۳	شهرستان تربت حیدریه یازاوه قدیم
۲۷۳	آرامگاه قطب الدین حیدر درتربت حیدریه
۲۷۴	مزار بوری آباد مدفن امامزاده سلطان احمدالرضا(ع)
۲۷۴	مزاربی بی حسنیه
۲۷۸	شهرکاشمر یاتریشیزسابق
۲۷۹	مسجد جامع کاشمر
۲۷۹	باغمزار (بقعه امام زاده سید حمزه (ع))
۲۷۹	امام زاده سید مرتضی(ع)
۲۸۰	یخچال طبیعی بند قرا
۲۸۰	مدرسه علمیه حاج سلطان العلماء
۲۸۰	کاروانسرای حاج کاظم مدرسی
۲۸۰	آبگرم معدنی
۲۸۰	منطقه شکار ممنوع درونه
۲۸۰	یخدان فروتقه
۲۸۱	پارک جنگلی سید مرتضی(ع)

فهرست کتاب

صفحه	عناوین مطالب
۲۸۱	خرابه های ارگ قدیم شهر
۲۸۱	منطقه گردشگری کوهسرخ
۲۸۱	قلعه گبر حصار
۲۸۱	آرامگاه شهید سید حسن مدرس
۲۸۳	شهرستان فردوس یاتون
۲۸۳	آبگرم معدنی فردوس
۲۸۴	امامزاده سلطان محمد عابد (ع) کاخک گناباد
۲۸۵	شهرستان گنابادیاباد
۲۸۶	فرقه صوفیه گنابادی
۲۸۶	بقعه کمر زیارت گناباد
۲۸۶	شهرستان طبس
۲۸۷	امامزاده سیدحسین «ع» طبس؛ روستای زرگ
۲۸۷	امام زاده حسین بن موسی الکاظم (ع)
۲۸۸	صحرای طبس، گورستان نظامیان آمریکا
۲۹۱	بخش شانزدهم اماکن زیارتی سیاحتی مسیر مشهدبه فریمان و تربت جام
۲۹۱	فریمان زادگاه استادشهیدعلامه مرتضی مطهری
۲۹۱	شهرستان تربت جام یا معدآباد
۲۹۱	مزارشیخ احمد جامی
۲۹۲	شهرستان تایباد
۲۹۳	مزار شاهزاده قاسم (مشهد ریزه) تایباد
۲۹۳	مزار مولانا زین الدین ابوبکر تایبادی
۲۹۴	شهرستان خواف
۲۹۴	شهرستان سرخس
۲۹۵	بخش هفدهم اماکن زیارتی سیاحتی خراسان جنوبی
۲۹۵	شهرستان بیرجند
۲۹۵	شهرستان خوسف
۲۹۶	شهرستان قاین

فهرست کتاب

صفحه	عناوین مطالب
۲۹۶	شهرستان در میان
۲۹۷	شهرستان سربیشه
۲۹۷	شهرستان نهبندان
۲۹۷	امام زادگان خراسان جنوبی
۲۹۷	قدمگاه حضرت ابوالفضل (ع)
۲۹۷	مسجد عاشورا خانه
۲۹۸	مسجد میغان
۲۹۹	قلعه شاهدژ
۲۹۹	مدرسه هدایت
۲۹۹	مشاهیر و فرزندگان
۳۰۰	بخش هیجدهم اشعار مدایح و مناقب امام رضا علیه السلام
۳۰۰	رباعیات امام رضا علیه السلام
۳۰۱	اند ر مه ذیقعد ه شد د ر خا نه هفتم اما م
۳۰۱	من را ضمیم به رضا ی تو یا رضا
۳۰۲	مدینه تا به مشهد غرق گل بهاره
۳۰۳	هرچند حال و روز زمین و زمان بد است
۳۰۳	دین را حرمی است در خراسان
۳۰۳	ای رئوف آل طه ای خدا ی مهربانی
۳۰۳	بر قلب ما ز نور محبت صفا بده
۳۰۴	ای دل غلام شاه جهان باش و شاه باش
۳۰۴	آن خالقی که بر تن بی روح جان دهد
۳۰۵	سلام علی آل طه و یس
۳۰۵	آمد م ای شاه پنا هم بده
۳۰۵	ز آستان رضا یم خدا جدا نکند
۳۰۵	ای حرمت قبله ما السلطان ابا الحسن
۳۰۶	بکوی رضا جان صفا میپذیرد
۳۰۶	شکر خدا که باز رضا خوانده در برم

فهرست کتاب

صفحه	عناوین مطالب
۳۰۶	دوست دارم صدات کنم توهم منونیکا کنی
۳۰۷	به جان جوادت جوابم بده
۳۰۸	بخش نوزدهم اشعار مرثی و نوحه امام رضا علیه السلام
۳۰۸	اما ن از ظلم و استبداد ما مون
۳۰۸	دریغا که در طوس یاور ندارم
۳۰۹	در شهر غربتم نرسد کس بداد من
۳۰۹	شنید ستم بوقت دادن جان
۳۰۹	هستم علی موسی الرضا، در حجره افتادم ز پا
۳۱۰	ای غریب خراسان سیدی یا رضاجان
۳۱۰	بیا ای زهر کین کم کم، مداوای جراحت کن
۳۱۰	در میان حجره من - مرغ بی بال و پر
۳۱۱	باز دلم مثل پرستو شده
۳۱۱	آدم شمع شب تار تو باشم
۳۱۲	امان از جدایی - واویلا واویلا
۳۱۲	یا جواد میوه دل من
۳۱۳	کجائی ای نازنین پسر
۳۱۳	تویی قبله ی هفتم
۳۱۴	پاره پیکر رسول اکرم
۳۱۵	کاشکی میشد در حرم امام رضا پر میزدم
۳۱۵	بحر طویل در رثای حضرت علی ابن موسی الرضا ع
۳۱۷	بخش بیستم سروده های مؤلف در کتاب مجموعه اشعار باقری
۳۲۸	منابع

کتابهای چاپ شده از تهیّه کننده این کتاب

مبانی اسلام «شرح حدیث بُنَى الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ از امام باقرعلیه السّلام»، بانوان وجامعه امروز «شرح حدیث کَیْفَ یُکْمِ إِذَا فَسَدَتْ نِسَاؤُکُمْ»، قصّه های قرآنی «شرح حال مختصر پیامبران در آیات قرآنی»، شرح حدیث عبدالعظیم حسنی از امام رضاعلیه السلام، هفت پایه اسلام «شرح حدیث شریف قَوَاعِدُ الْإِسْلَامِ سَبْعَةٌ از امام علی علیه السّلام»، چهارپایه دین و دنیا «شرح حدیث قَوَامُ الدِّینِ وَالْدُّنْیَا بِأَرْبَعَةٍ از امام علی علیه السّلام»، شرح حدیث شریف سلسله الذّهب از امام رضا علیه السلام در باب توحید و امامت و...، ذکر خدا «دعاهای مورد نیاز مؤمنین در طول هفته» مکالمات عربی، شهر رمضان «در باب اعمال و دعاهای ماه مبارک رمضان»، حدیث زیارت، کتاب مختصر دعاهای ماه رجب، شعبان و رمضان، زیارتنامه امام رضاعلیه السلام، روضه های محرم و صفر، همراه زائرین عتبات عالیات، همراه زائرین حضرت معصومه، شاه عبدالعظیم و شاه چراغ علیهم السلام، همراه زائرین مکه و مدینه «برای آشنائی زائرین با عربستان، مکه، مدینه و مختصر مناسک حج و عمره»، مجموعه اشعار باقری، آداب اسلامی، پرسشها و پاسخهای حقوقی، مواعظ حسنه، چنته حکایات باقری، کشکول حکایات باقری، کشکول اشعار باقری، کشکول مدایح و مراثی باقری، کشکول مواعظ باقری، وظایف انسانی، نصایح اخلاقی، احادیث مناسبتها، همراه زائرین مشهد الرضاعلیه السّلام. و بعضی از کتابهای موبایلی ساخته شده که در آخر کتاب اسامی آنها ذکر شده و قبلاً در سایت هُدا نت انتشار یافته است آماده ویراستاری و فهرست بندی و... است برای چاپ کاغذی انشاء الله تعالی.

کتابهای الکترونیکی ما :

در اینترنت ، وب سایت ما «بنام هُذانت hodanet.net» در فهرست عناوین مطالب - در عنوان اشعار باقری اشعار و سروده های ما موجود است ، و در عنوان کتاب موبایل باقری ، کتابهای الکترونیکی ، موبایلی ما با عناوین زیر موجود است:

همراه زائرین عتبات عالیات «چاپ اول آن به اتمام رسیده» ، قرآن مجید ۱۱۴ سوره ای ، قرآن مجید سی جزئی برای ماه مبارک رمضان ، نهج الفصاحه ، نهج البلاغه ، حلیة المتقین ، خصال شیخ صدوق ، ریاحین الشریعه ، ثواب الاعمال ، امالی شیخ صدوق و شیخ مفید ، تحریرالوسیله ، کلیات مفاتیح الجنان «با انضمام باقیات الصالحات» ، مقتل خوانی «حاوی کتب مقاتل ابی مخنف - سیدبن طاووس - مقرر - روضة الشهداء - مقتل امام حسین» ، منازل الآخرة ، نزهة النواظر ، چهارده معصوم علیهم السلام به ترتیب نام از معصوم اول تا معصوم چهاردهم ، حضرت زینب «س» ، حضرت عباس «ع» ، فاطمه ام البنین «س» ، فاطمه معصومه «س» ، رساله توضیح المسائل بیست و پنج مرجع هم جدا جدا و هم ۲۵ رساله بصورت یکجا ، ذکر خدا ، روضه خوانی ، محرم و صفر ، پنجاه روز عزاداری از اول محرم تا اربعین ، پیام رهبری «پیامهای نوروزی و سخنرانیهای اول هر سال از سال ۶۹ تا ۹۴» ، کشکول باقری حاوی ۵۰۰۰ صفحه مطالب گوناگون ، امام روح الله «زندگینامه و مقالات در رابطه با حضرت امام خمینی ره» ، منتخب قوانین «قوانین کاربردی دادگاهها» ، منتخب دادخواستها «نمونه دادخواستها و شکوائیه ها» ، آداب معنوی ، گنجینه معنوی ، سیاحت غرب ، احادیث فارسی ، معجم احادیث ، صدچهل حدیث ، احکام نماز ، احکام روزه ، بهجت عارفان «زندگینامه آیه الله بهجت ره» ، فضائل و رذائل «درباب اخلاق» ، هزار عنوان «برای منبر و سخنرانی» ، جهاد و شهادت ، راهیان نور ، شهدا و جبهه ها ، زنان نمونه ، ختومات هُدا ، ماه رجب «اعمال ماه رجب» ، ماه شعبان «اعمال ماه شعبان» ، ماه رمضان «اعمال ماه رمضان» ، همراه زائرین مکه و مدینه ، همراه زائرین سوریه ، همراه زائرین مشهدالرضا «ع» ، سه هزار داستان ، و چندین کتاب موبایل دیگر...

به علاوه ده ها عنوان مقاله که در سایت ما موجود است

تهیه ، تنظیم ، ویرایش ، تنظیم صفحات ، فهرستنگاری ، طرح جلد و چاپ کتاب ، توسط مؤلف حجة الاسلام سید محمد باقری پور در مؤسسه فرهنگی هدایت مشهد مقدس انجام شده است.

سید محمد باقری پور : مدیر سایت هُذانت

سایت هُذانت : «www.hodanet.net»

ایمیل : «hodarayaneh@gmail.com»

تلفن همراه : «۰۹۱۵۵۸۱۹۲۳۰»

پرو فایل مؤلف کتاب : در سایت هُذانت موجود است